

שבוע פרשת שלח - באה"ק

(12 - 18 June 2022)

י"ג - י"ט סיון תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָא אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לֵבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקָוֶשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְכֶּכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְכֶּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֶּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנִיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי:
ג אֲלִיתֶן לַמּוֹט רִגְלְךָ אֶל־יָנוּם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינְךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיְרַח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר מושב ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֻמִּים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחַד: ד שֶׁשֶׁם עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבִט־יָהּ עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כַּסָּאוֹת לְמִשְׁפַּט כַּסָּאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיךָ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָהּ
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום שני בערב, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אפרים אליעזר שי הכהן

שלום וברכה!

נזדמן לידי ספר זכותא דאברהם מהרב ארי' מרדכי רבינוביץ - ירושלים תשי"א - ומצאתי
שם בעמוד כ"ט, סיפור המעשה מהרב המגיד דקאזנץ אודות מלאך הממונה על הריון, שכתב כתי"ר
שי' מאז, ובאשר אין שמחה כהתרת הספיקות, הנני מעתיק בזה לשונו בהנוגע למה שהי' קשה לי
בהסיפור, ועי"פ נוסחא זו מיושב הצ"ע שלי.

מכ' מכ"ו קבלתי קודם נסעי על הציון הק'.

בענין בעומר-לעומר יעוין אגה"ק סי"ג.

בכבוד וברכת ש"ק.

... ואמר לו המגיד הקדוש כי המלאך הממונה על הריון בגימט' ע"ה יאמר לי מעכ"ת אי' נרמז
דבר זה. והשיב הרב מפדהייץ להמגיד הקדוש שמבואר בגי' נדה ט"ז ע"ב דמלאך הממונה על הריון
לילה שמו שנאמר - איוב ג - והלילה אמר הורה גבר ובגימט' של לילה הוא ע"ה - והשיב המגיד הקדוש
יפה אמר כבודו אבל הוא במקום חשך אני אגיד לו ממקום אור ולא חשך, בפי' לך כתוב שהמלאך אמר
להגר "הנך" הרה וילדת בן, "הנך" בגימט' ע"ה וכיון שהנך בגימט' ע"ה, ע"כ יפקד האיש בבן זכר.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כג) עין יעקב מסכת יומא	ריג
ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	כד) מסכת יבמות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה שלח לך אנשים		מדף צז עד דף קג	ריד
ה) שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשי"א	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) מאמר ד"ה להבין ענין טענת המרגלים		כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ה	כ	אדמו"ר הזקן	רמב
ה) המשך שיחת יום ב' דחה"ש, ה'תשכ"ה	כו	שולחן ערוך הלכות עירובין	
ו) שיחת ש"פ בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה	לט	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רמג
ז) שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשי"א	מב	כז) לקוטי תורה המשך ביאור על פרשת נשא	
ח) שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה	מד	אדמו"ר הזקן	רמו
ט) לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יח, ג	מז	כח) תורת חיים	
י) לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יח, ד	נד	אדמו"ר האמצעי	רמז
יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נט	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמח
יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח	סא	ל) תורת שמואל תרל"ב	
יג) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שלח	סב	אדמו"ר מוהר"ש	רמט
יד) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח	צ	לא) ספר המאמרים – המשך תער"ב	
טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהרש"ב	רנ
לשבוע פרשת שלח	צא	לב) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	
טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שלח	ק	אדמו"ר מוהרי"צ	רנב
יז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קב	לג) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרי"צ	רנד
יח) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת שלח	קה	לד) ספר הזכרונות פרק קיג	רנו
יט) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת שלח	קפב	לה) אגרות קודש	
כ) – ספר המצוות, לשבוע פרשת שלח	רא	אדמו"ר מוהרי"צ	רנט
כא) נביאים וכתובים		לו) חומש לקריאה בציבור	רס
יחזקאל פרק כא, דברי הימים פרק ה	רג	לז) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רסח
כב) משניות – מסכת שביעית/תרומות		לח) ביאורים לפרקי אבות פרק ב	רסט
ביאור קהתי	רה	לט) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח	ער
		מ) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רעא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מכעכו כלום, אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר
לו טול מעותיך ואיני מנסהו מעתה, אף אני הודיתי לדבריהם שמא תחזור
בכם כשתראו שאיני מעכב ואתם לא חזרתם בכם", שְׁמֶה מְשֻׁמֶּה
שְׁמֶה הַסִּפִּים לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים לא משום שהוא עצמו היה סבור
שהדבר טוב ונכון אלא כְּדִי שְׁבִנִי
יִשְׂרָאֵל יֵרָאוּ שְׁאִינוּ מְעַכְבִּי
וְיַחְזְרוּ בָּהֶם (וְכִינּוֹן שְׁלֹא חֲזָרוּ
בָּהֶם, למעשה לא הִיָּתָה לוֹ
בְּרִירָה כו') ושלח את המרגלים, כפי
רצונם של בני ישראל), אבל מִכָּל
מָקוֹם, לאמיתו של דבר, אין הוכחה
מכאן שמשם רבינו עצמו לא היה סבור
שראו לשלוח את המרגלים, כי כִּינּוֹן
שְׁתֵּלָה הַקֶּבֶץ" שְׁלִיחוֹת
הַמְּרָגְלִים בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,
בְּאִמְרוֹ שֶׁלֹּא לָךְ לְדַעְתָּךְ, היינו
שהדבר תלוי בדעתו וברצונו של משה,
אם ירצה ישלח ואם לא ירצה לא
ישלח, הִרִי מוֹכֵן, שְׁאֵלּוֹ לֹא
הִיָּתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שְׁצָרִיף
לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים, אלא היה סבור
שהדבר לא נכון ולא ראוי לא הִיָּתָה
יָכוֹל מֹשֶׁה לְשַׁלְּחָם, וְכִינּוֹן
שְׁשַׁלְּחָם, עַל פְּרִיחָךְ בַּחֲכִיחָה
צָרִיף לֹמַר, שְׁהִיָּתָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה שְׁצָרִיף לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים.
וְעִנְיָן זֶה לֹמַר שֶׁמֶשֶׁה רִבִּינוּ רָצָה
לְשִׁלּוֹת אֶת הַמְּרָגְלִים הוּא פֶּלֶא
גְּדוֹל בְּיֹתֵר, לָמָּה הָיָה בְּדַעַת
מֹשֶׁה לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים?
וממשיך ומבאר מדוע זהו פלא גדול
ביותר לומר שמשם רבינו עצמו,
מצידו, רצה לשלוח מרגלים.

דְּהֵנָּה, אֵיתָא מוֹבָא בְּגִמְרָא
בְּמַסְכַּת בְּרָכוֹת⁵ עַל הַפְּסוּקָה
הָאִמּוֹר בַּתּוֹרָה בְּשִׁירַת הַיָּם עַד יַעֲבֹר
עִמָּךְ הַיָּם עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם, זֶה
קִנְיָתָה, עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם, זֶה
בִּיאָה רִאשׁוֹנָה הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה
שֶׁבָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ וַנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל (שְׁבָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ
בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ), עַד יַעֲבֹר עִם
זֶה קִנְיָתָה, זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה הַפַּעַם
הַשְּׁנִיָּה שֶׁבָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ וַנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

הַקְדוּשָׁה בִּירוֹן הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה רִבִּנוּ, אֹדוֹת שְׁלִיחוֹת הַמְּרָגְלִים מִהַמְּדַבֵּר לָאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל:
שְׁלַח לָךְ אַנְשִׁים וְיִתְּנוּ וְיִסְּרוּ וְיִרְגְּלוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן גו'¹,
וּפִירֵשׁ רִשׁ"י שֶׁהַקְדוּשָׁה בִּירוֹן הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה רִבִּנוּ שֶׁלֹּא לָךְ לְדַעְתָּךְ,
לפי רצונך אֲנִי אֵינוֹ מְצִיָּה אוֹתָךְ
לְשִׁלּוֹת, אִם אֵתָּה, מֹשֶׁה, תִּרְצֶה
לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים שְׁלַח.
וְהֵנָּה, מִזֶּה שְׁמֶה לְמַעֲשֵׂה אֵין
שְׁלַח מְרָגְלִים (כְּמוֹ שְׁפָתוֹב²
בַּהֲמִשָּׁךְ הַעֲנִין וְיִשְׁלַח אוֹתָם
מֹשֶׁה לְתוֹרָה גו'), מוֹכַח שֶׁהִיָּתָה
בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שְׁצָרִיף
לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים וְשִׁלַּחַת
הַמְּרָגְלִים הִיא דָּבָר נָכוֹן וְרָאוּי.
וְעַל כֵּךְ יֵשׁ לְשִׁאֵל שֶׁלֹּאֲכֹרָה בְּמָקוֹם
אַחֵר מְשֻׁמֶּה שֶׁמֶשֶׁה רִבִּנוּ עֲצָמוּ לֹא הִיָּתָה
סָבוֹר שֶׁשִּׁלַּחַת הַמְּרָגְלִים הִיא דָּבָר נָכוֹן
וְרָאוּי, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפֶּרֶט.
וְהֵנָּה שְׁנָאֵמֵר בְּפָתוֹב³ בַּחוּמֵשׁ
דְּבָרִים, כְּשֶׁמֶשֶׁה רִבִּנוּ חֲזָרוּ עַל פֶּרֶשֶׁת
הַמְּרָגְלִים וְתִקְרְבוּן אֵלֵי מֹשֶׁה
כְּלָכֶם כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִאֲמָרוּ
נִשְׁלַחָה אַנְשִׁים גו' וְיִיטֵב
בְּעִינֵי הַדְּבָר, וְאִמְרוּ רַ"ל⁴
בְּדַרְשָׁתָם עַל פְּסוּקָה זֶה שֶׁאֵין לְפִרֵשׁ אֵת
דְּבָרֵי מֹשֶׁה שֶׁהַדְּבָר הוֹטֵב בְּעִינֵינוּ שֶׁהוּא
עֲצָמוּ אֵין הִיָּתָה סָבוֹר שֶׁשִּׁלַּחַת הַמְּרָגְלִים
הוּא דָּבָר טוֹב אִלָּא מִשְׁלֵל הַדְּבָר דּוּמָה
לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לְחִבְרֵי מְכוֹר
לִי כו' כִּינּוֹן שֶׁרָאָה שְׁאִינוּ
מְעַכְבִּי כָּלֹם, אִמְרֵי הַלּוֹקָח
כְּלָכֹם בְּטוֹחַ הוּא זֶה שְׁלֹא
אִמְצָא בּוֹ מוֹם, מִיד אִמְרֵי לוֹ
טוֹל מְעוֹתֶיךָ, אִינוֹ מְנַסְּהוּ
מַעֲתָה, אִף אֲנִי הוֹדִיתִי
לְדַבְּרֵיכֶם שְׁמָא תַּחֲזְרוּ
בְּכֶם כְּשֶׁתִּרְאוּ שְׁאִינוֹ מְעַכְבִּי, וְאֵתָּה לֹא חֲזָרְתָם
בְּכֶם, שְׁמֶה מְשֻׁמֶּה לְשִׁלּוֹת הַסִּפִּים לְשִׁלּוֹת
מְרָגְלִים כְּדִי שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל יֵרָאוּ שְׁאִינוּ מְעַכְבִּי
וְיַחְזְרוּ בָּהֶם (וְכִינּוֹן שְׁלֹא חֲזָרוּ בָּהֶם, לֹא הִיָּתָה
לוֹ בְּרִירָה כו'), מִכָּל מָקוֹם, כִּינּוֹן שְׁתֵּלָה הַקֶּבֶץ"ה
שִׁלּוֹת הַמְּרָגְלִים בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, בְּאִמְרוֹ שֶׁלֹּא
לָךְ לְדַעְתָּךְ, הִרִי מוֹכֵן, שְׁאֵלּוֹ לֹא הִיָּתָה דַּעְתּוֹ שֶׁל
מֹשֶׁה שְׁצָרִיף לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים, לֹא הִיָּתָה יָכוֹל
לְשַׁלְּחָם, וְכִינּוֹן שְׁשַׁלְּחָם, עַל פְּרִיחָךְ צָרִיף לֹמַר,
שְׁהִיָּתָה בְּדַעְתּוֹ שְׁצָרִיף לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים. וְעִנְיָן זֶה
הוּא פֶּלֶא גְּדוֹל בְּיֹתֵר, לָמָּה הָיָה בְּדַעַת מֹשֶׁה
לְשִׁלּוֹת מְרָגְלִים. דְּהֵנָּה, אֵיתָא בְּגִמְרָא בְּמַסְכַּת
בְּרָכוֹת⁵ עַל הַפְּסוּקָה עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם עַד יַעֲבֹר
עִם זֶה קִנְיָתָה, עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הַיָּם, זֶה בִּיאָה
רִאשׁוֹנָה (שְׁבָאוּ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ), עַד יַעֲבֹר עִם זֶה
קִנְיָתָה, זֶה בִּיאָה שְׁנִיָּה (כְּשֶׁעָלוּ מְגִלּוֹת בְּכָל בִּימֵי
אֵתָּה לִי לְנִסְיוֹן, אִמְרֵי לוֹ הֵן, בְּהִרְיָם וּגְבִיעוֹת, אִמְרֵי לוֹ הֵן, כִּינּוֹן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין

(1) פרשתנו יג, ב. 2) שם, ג. 3) דברים א, כב-כג. 4) ספרי ופרש"י עה"פ. 5) ד, ב. 6) בשלח טו, טז (ובפרש"י).

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וחזרו לארץ מגלות בבלי בימי עזרא). מכאן מכך ששתי הביאות
2 והכניסות של בני ישראל לארץ מוזכרות בפסוק בידר ובשוה אמרו
3 חכמים, ראויים היו ישראל ליצעות להם גם בימי עזרא
4 בביאה השנייה, כשעלו מבבל בדרך שנעשה להם לבני ישראל, גם
5 בימי יהושע כו', ופירש כו', ופירש רש"י ליצעות להם גם
6 רש"י שכוונת הגמרא היא שראויים
7 היו בני ישראל שעלו לארץ בימי עזרא
8 ליצעות שיעשה להם גם לבוא
9 שבהיה ביאתם וכניסתם לארץ ביד
10 רמה (על הכתוב ביציאת מצרים ובני
11 ישראל יוצאים ביד רמה מפרש רש"י
12 'בגבורה גבוהה ומפורסמת'), והיינו, **שביאת יהושע**
13 **שביאת יהושע** וכניסתו לארץ עם
14 בני ישראל היתה מתוך גם גדול
15 וביד רמה. ומזה שהכניסה בימי
16 יהושע היתה בנס גדול וביד רמה
17 מוכן במלך שכן, אילו היתה
18 הכניסה לארץ על ידי משה
19 נשקרי מעשה המרגלים היה בשנה השנית
20 בשנה השנית לצאתם, היינו לפני
21 ישראל ממצרים, היינו לפני
22 החטא דמי מריבה, שבגללו
23 נגזר על משה רבינו, משום שהיכה את
24 הסלע ולא דיבר אליו, שלא יכנס לארץ
25 שאז לפי מצב הדברים באותה שעה,
26 לפני ענין 'מי מריבה' היו נכנסים
27 לארץ על ידי משה, שהיתה
28 הכניסה, אילו היתה על ידי משה,
29 בודאי בנס גדול וביד רמה,
30 שהרי הכניסה לארץ על ידי
31 יהושע היתה על ידי מלך,
32 כמאמר רש"י⁷ על הפסוק⁸
33 עתה באתי, מסופר בספר יהושע,
34 "והיה בהיות יהושע ביריחו, וישא עיניו
35 וירא, והנה איש עומד לנגדו וחרבו
36 שלופה בידו, וילך יהושע אליו ויאמר
37 לו הלנו אתה אם לצירנו, ויאמר לא, כי
38 אני שר צבא ה', עתה באתי, ויפול
39 יהושע אל פניו ארצה וישתחוו, ועל
40 כך שהמלאך אמר ליהושע "עתה באתי", אומרים חכמינו ז"ל, שהמלאך אומר
41 ליהושע שהוא, המלאך, בא כעת, בימי יהושע, אבל לא בימי משה
42 רבה, כיון שמשה לא הסכים על מלך, שמלאך יסייע לבני
43 ישראל בכניסתם לארץ אלא אמר⁹ משה לקדוש ברוך הוא אם אין
- פניך פני הקדוש ברוך הוא בעצמו הולכים ומלווים את בני ישראל אל
תעלנו מזה (ובלשון רש"י בפירושו ליהושע שם: עתה באתי - לעזרתך
שאין אדם יכול להלחם עליה [על יריחו] ולתופשה להפיל החומה, אבל בימי
משה רבך באתי ולא חפץ בי שנאמר אם אין פניך הולכים וגו'), ואם כן,
ומה הכניסה דיהושע שהיתה
על ידי מלך היתה בנס גדול
וביד רמה, כמבואר לעיל, כל
שכן וקל וחומר שהכניסה על
ידי משה (שלא על ידי
מלך אלא על ידי הקדוש ברוך הוא
בעצמו) היתה בודאי מתרחשת
בנס גדול וביד רמה.
ועל פי זה לאחר שנתבאר שבעת
שילות המרגלים היתה צריכה להיות
הכניסה לארץ על ידי משה, ובאופן
נעלה ביותר 'בנס גדול וביד רמה',
אינו מוכן, למה היה בידעתו
של משה לשלוח מרגלים,
הרי כאשר הכניסה לארץ
היא על ידי גם גדול, אין
נפקא מינה אין הברל החזק
הוא העם היושב בארץ כנען או
שהוא הרפה גו' חלש הבמחנים
האם הם יושבים בערים פתוחות ללא
חומה אם במבצרים¹⁰ או בערים
מוקפות חומה ונכונצא בזה והרי
בכל אופן הכניסה לארץ תהיה בדרך
גם ואין ממה לחשוש?
(ב) ויובן בהקדים תחלה
ביאור כללות ענין התוכן הכללי
של הכניסה לארץ, לפי פנימיות
הדברים, שעל פי זה לפי הבנת
הענין והתוכן הפנימי הכללי של
הכניסה לארץ יובן גם הצורך
דשילוח המרגלים, כפי
שממשיך ומבאר.
דהנה, החידוש שעל ידי
הכניסה שלא היה קודם לכן, אף
שבני ישראל יצאו ממצרים וקבלו את
התורה לפני הכניסה לארץ הוא שאז בעת הכניסה לארץ ישראל התחיל
עיקר ענין קיום מצוות מעשיות¹¹. דאף שגם בהיותם
במדבר היתה הנהגתם על פי תורה ואם כן, בודאי שמרו וקיימו
את המצוות כפי שנצטוו בתורה, מכל מקום, קיום המצוות אז כל

(7) תנחומא משפטים יח. שמו"ר פ"ב, ג. פרש"י יהושע עה"פ. (8) יהושע ה, יד. (9) תשא לג, טו. (10) פרשתנו יג, יח-יט.

(11) ראה לקו"ת פרשתנו לו, ג. לז, א. מא, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

של בן זה 'לוי', הנה עיקר עבודתם של צדיקים אלו הנקראים 'לוי' 43
(בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת) הוא לַיְחָד יְחִידִים עֲלִיּוֹנִים, לפעול ייחוד 44
וחיבור (המשכה פנימית והתאחדות) במדרגות וספירות עליונות באלקות 45
שְׁהִיא עֲבוּדָה רוּחָנִית. וְזֶהוּ גַם מֵה שְׁלֹוֹתֵנָה כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא 46
דָּג, נוֹנִי יָמָא, דְּגִי הִים שְׂדָה 47
הוא עֲנִין הַנְּשָׁמוֹת הגבוהות 48
דְּעִלְמָא דְּאַתְכִּסְיָא¹⁶, על הכתוב 49
"ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד 50
העולם" נאמר בוורה, "מעלמא" 51
דאֲתַכְסִיָּא לעלמא דאֲתַגְלִיָּא" (וביאור 52
הענין בקצרה, על פי משל מהאדם 53
שיש לו מחשבה ודיבור, והמחשבה 54
היא אצל האדם עצמו ואינה מתגלית 55
לאחרים, ואילו הדיבור מתגלה גם 56
לאחרים, וזוהי שיש דברים דקים 57
ועדינים שהאדם יכול לחשוב עליהם, 58
אבל אינו מסוגל בשום אופן למסור 59
דברים אלו בדיבור, ונמצא שדבר 60
שנאמר בהעלם, כמו מחשבה, נעלה 61
מדבר שבא בגילוי בדיבור, וכן הוא 62
באלקות שהאור האלקי המוסתר ונקרא 63
"עלמא דאֲתַכְסִיָּא" הוא אור יותר נעלה 64
מהאור הנרגש ונגלה, הנקרא "עלמא 65
דאֲתַגְלִיָּא"), ומעלתו הגדולה של 66
נשמות אלו ששורשן ב"עלמא 67
דאֲתַכְסִיָּא" היא שהם בְּדוּגְמַת 68
הַנְּבִרָאִים שְׂבִיִּם המכוסים לגמרי 69
במי הים שְׂאֵינָם נִפְרָדִים לעולם 70
מִשְׂרָשָׁם וּמִקּוּרָם שהם מי הים 71
שמהם הברואים שבים מקבלים את 72
חיותם, וְלִכְּן מאחר שצדיקים אלה 73
הם בעלי נשמות גבוהות במיוחד 74
עֲבוּדָתָם לְמִטָּה עֵיקַר עֲנִיִּם 75
בעבודת ה' בהיותם נשמות בגופים 76
בעולם הזה התחתון היא עֲבוּדָה 77
רוּחָנִית לַיְחָד יְחִידִים עֲלִיּוֹנִים ואינם עוסקים כל כך בקיום מצוות 78
מעשיות בגשמיות. 79

עוד בני ישראל היו במדבר רק לפי שְׂעָה, ולא בדרך קביעות וְרַק 1
מִקְצַת מִן הַמִּקְצָת בְּלִבָּד, כי לפי תנאי החיים והמצב במדבר, הרי את 2
רוב המצוות לא הייתה אפשרות מעשית לקיים וְעֵיקַר עֲנִין קִיּוֹם 3
מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת נִתְחַדֵּשׁ כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְאָרֶץ. וְכִמּוֹ לְמִשְׁל 4
שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעִי מְלָאכּוֹת 5
דְּשַׁבָּת, במשנה, במסכת שבת, נימנו 6
שלושים ותשע מלאכות שאסור 7
לעשותן בשבת, ועל כך נאמר בגמרא 8
דְּתַנָּא סִידוּרָא דְּפִת נִקְט'¹², 9
התנא ששנה את המשנה מונה את 10
המלאכות לפי סדר המלאכות הנצרכות 11
לאפיית לחם שהם הַחוֹרֵשׁ הַחוֹרֵשׁ 12
הַקּוֹצֵר וְכו', שהרי כדי שיהיה 13
קמח לאפות לחם צריך לגדל דגן וסדר 14
המלאכות הוא שתחילה חורשים את 15
הקרקע, לאחר מכן זורעים 16
וכשהתבואה צומחת קוצרים אותה, 17
שְׁכַל זֶה כל העיסוק במלאכות 18
הקשורות בגידול תבואה ועשיית קמח 19
ואפיית הפת לא היה שְׂיִיד 20
בְּהִיוֹתָם בְּמִדְבָּר, שְׁהִירִי במשך 21
השנים שבני ישראל היו במדבר 22
אֲכָלוּ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם¹³, 23
וְעֲנִין זֶה של התעסקות בעבודת 24
האדמה ובאפיית לחם שמצוות רבות 25
קשורות בו נִתְחַדֵּשׁ בְּבּוֹאָם 26
לְאָרֶץ דְּוָקָא, שְׂאֵז נִתְחַדֵּשׁ 27
עֵיקַר הַעֲנִין דְּקִיּוֹם מִצְוֹת 28
מַעֲשִׂיּוֹת ואילו כל זמן שבני ישראל 29
היו במדבר, קיימו רק 'מקצת מן 30
המקצת' מבין המצוות המעשיות. 31
וְלִהְבִּין מַעֲלַת קִיּוֹם מִצְוֹת 32
מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בעיקר 33
בְּכִנְסָהּ של בני ישראל לְאָרֶץ, 34
כאמור לעיל, יֵשׁ לְהַקְדִּים 35
הַמְּבּוֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה¹⁴ לאדמו"ר הזקן שְׁעֲבוּדָת ה' שעובדים 36
הַצִּדִּיקִים נִחְלָקָה לְשֵׁנִי סוּגִים, הנקראים לְוִיתָן וְשׁוֹר הַבֵּר 37
(מוֹשִׁים) הַלְקוּחִים מדברי חכמים ז"ל שלעית לבוא יעשה הקדוש ברוך הוא 38
סעודה לצדיקים בה יאכלו מבשר הלוי' וְשׁוֹר הַבֵּר. סוג אחד הוא צִדִּיקִים 39
שֶׁהֵם בְּכַחֲנִית לְוִיתָן, שְׁהוּא הַשֵּׁם לְוִיתָן לְשׁוֹן הַתְּחַבְּרוּת, כְּמוֹ 40
בכתוב בתורה שכאשר נולד בנה השלישי, אמרה לאה אשת יעקב אבינו 41
הַפֶּעַם יָלוּהָ שְׁפִירוּשׁוֹ גַם יִתְחַבֵּר אִישִׁי בְּעִלִּי אֵלֶי¹⁵, ולכן נקרא שמו 42

(12) שבת עד, ב. (13) בשלח טז, ד. (14) שמיני יח, א ואילך. וראה גם מאמרי אדה"ז על מאדו"ל ע' קמד ואילך. (15) ויצא (כט, לד. (16) זח"ג קפז, ב. (17) ראה שבת לג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ללא הסיוע של הצדיקים שבבחינת 'ליתן' **מָכַל מְקוֹם**, מצד שני יש
מַעֲלָה יִתְיָרָה גַּם בְּעִבּוּדָה בְּקִיּוֹם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּנִשְׁמִיּוֹת
דְּוָקָא, בְּחִינַת שׁוֹר הֶבֶר, והיא מעלה שלא קיימת אצל הצדיקים מהסוג
 הראשון, בחינת 'ליתן' העובדים את ה' בעיקר ברוחניות ו**עַל דֶּרֶךְ מָה**
שֶׁתּוֹכַח²¹ וְרַב תְּבוּאוֹת

בְּכַח שׁוֹר, לפי פשוטו, הכוונה
 שריבוי צמיחת התבואה בא מכוחו של
 השור שאיתו חורשה את הקרקע, ולפי
 פנימיות הדברים הכוונה שדווקא
 השור, למרות שהוא לא בדרגה גבוהה
 (והוא נחות מ'ליתן'), יש בו מעלה
 מיוחדת ו**הֵינֵנו, שֵׁשׁ יִתְרוֹן**
מַעֲלָה בְּנִשְׁמִיּוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת
בְּהֵמַת הָאָרֶץ, היינו 'שור הבר'
 (כמו שמצינו שעל הכתוב בתהילים
 "כי לי כל חיותו יער, בהמות בהרי
 אלף", פירש רש"י שהכוונה על שור
 הבר, וכן על הכתוב באיוב "הנה נא
 בהמות אשר עשיתי עמך חציר כבקר
 יאכל" מבואר במדרש שהכוונה לשור
 הבר שיהיה בסעודה שיעשה הקדוש
 ברוך הוא לצדיקים בימות המשיח)
שֶׁכֶּחָם של צדיקים אלו שנקראים
 'שור הבר' **רַב וְגָדוֹל יוֹתֵר, וְכִמּוֹ**
שֶׁתּוֹכַח בְּחִיּוֹת הַמֵּלָכִים של
הַמְּרַכְּבָה²² העליונה ו**הַחִיּוֹת**
נוֹשָׂאוֹת אֶת הַכֶּסֶּא, הָרִי
שֶׁכֶּחָם של החיות (שאחת מהן היא
 'פני שור') **עֲצוֹם לְהִיּוֹת נוֹשָׂאוֹת**
אֶת הַכֶּסֶּא כו', וְעַל יְדֵי זֶה²³
 שהחיות, בכוחן הרב, נושאות

ומרוממות ומגביהות את כסא הכבוד **הֵם הַחִיּוֹת גַּם מְנוֹשָׂאוֹת כו'²²**
 והדבר פועל עליו גם בחיות עצמן (וכפי שמבואר בענין זה ב'תורה אור'
 לאדמו"ר הזקן: "... החיות נושאות ומנושאות עם הכסא. פירוש, לפי שהם
 מנושאות לגבי הכסא שהם בטלים אליו כבטל הסוס לגבי רוכבו על-דרך-
 משל הסוס מתנהג לפי רצון רוכבו... ולכן הם נושאות גם כן את הכסא כמו
 על-דרך-משל הסוס עם היות שהרוכב עליו הוא העיקר והסוס הוא בטל וטפל
 אל הרוכב עליו, מכלל-מקום הסוס מנהיג את הרוכב ממקום למקום עד מקום
 שאין הרוכב יכול להגיע לשם מצד עצמו. כך החיות נושאות את הכסא
 ממקום ומשכן כבודו למקום רם ונשא. והענין הוא כי הנה כתיב ועל דמות
 הכסא דמות כמראה אדם וגו'. כמראה בכ"ף הדמיון שדרך וסדר ההשתלשלות

הַדִּין הָיָה פְּטוֹר מִמַּצּוֹת אֱלֹו, כִּי הָיָה אָנוֹס בְּסִפְנוֹת נִפְשׁוֹת,
 כיון שאם היה יוצא מהמערה והיה נתפס על ידי הרומאים, היה נהרג על ידם
וְאִוָּס רַחֲמָנָא פְּטָרִיה¹⁸, ומי שאנוס, הרי הקדוש ברוך הוא, הנקרא
 'הרחמן', פטור אותו מקיום המצוות שאין באפשרותו לקיים, **מָכַל מְקוֹם**

למרות שלא קיים מצוות רבות מפני
 האנוס של הסכנה **אִי אֶפְשָׁר לִזְמַר**
שֶׁהָיָה חֶסֶד אֶצְלוֹ אצל רבי
 שמעון בר יוחאי **הַעֲנֵנָן שֶׁנִּפְעַל**
עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצּוֹת, כי מפני
 גודל מעלתו של רבי שמעון בר יוחאי,
 בוודאי שבעבודת ה' שלו לא היה חסר
 דבר כל כך חשוב ועיקרי. ו**עַל**
כְּרִחָף צָרִיף לִזְמַר
שֶׁהִמְשִׁיף מלמעלה וגילה, רבי
 שמעון בר יוחאי **אֶת הַמַּשְׁכּוֹת**
 של האורות האלווקיים מלמעלה למטה
 שנמשכות על ידי קיום מצוות מעשיות
עַל יְדֵי עֲבוּדָה רוּחָנִית
בְּיַחְדָּם עֲלִיּוֹנִים עבודה רוחנית
 נפשית-נשמית שפעלה 'יחודים'
 (המשכה פנימית והתאחדות) במדרגות
 וספירות עליונות כו'.

וּמִמְשִׁיף בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה
 לאדמו"ר הזקן: **וְכֵן הָאֲרִיז"ל**
הָיָה גַּם בֵּן בְּבִיחָה זו של
 צדיקים עובדי ה' בעיקר ברוחניות
 הנקראים 'ליתן'. ו**בְּהִינָה**
אֲדַמּוּר הַצִּמְח צֶדֶק¹⁹ על
 מאמר זה ב'לקוטי תורה', מוסיף: **וְכֵן**
הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל, היינו שכמו
 רבי שמעון בר יוחאי והאריז"ל, גם
 הבעל-שם-טוב היה במדרגה גבוהה זו של עובדי ה' בעיקר ברוחניות
 הנקראים 'ליתן'.

וְעֵנֵן שׁוֹר הֶבֶר שהוא הסוג השני בעבודת הצדיקים **הֵינֵנו הַצִּדִּיקִים**
שֶׁעֲבוּדָתָם הִיא בעיקר **בְּנִשְׁמִיּוֹת בְּקִיּוֹם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת**
 בפועל, מתוך מגע עם עניני העולם.
וּמִבּוֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה שֵׁם²⁰, שֵׁאֵף שֶׁהַצִּדִּיקִים שֶׁהֵם
בְּבִיחָנָה שׁוֹר הֶבֶר צָרִיכִים וזקוקים **לְהַעֲלִיף שְׁנַעֲשִׂית עַל יְדֵי**
הַצִּדִּיקִים שֶׁהֵם בְּבִיחָנָה לִוְיָתָן, כיון שהצדיקים של בחינת 'ליתן'
 הם בדרגה נעלית יותר מדרגת הצדיקים שבבחינת 'שור הבר' ומתעלים
 לדרגות שהצדיקים שבבחינת 'שור הבר' לא יכולים להגיע לשם מצד עצמם,

(18) ב"ק כח, ב. וראה גם ד"ה ונקדשתי דש"פ אמור תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז ח"ג ע' 264). (19) הובא בהגהות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בהוספות ללקו"ת שם (יח, ב). וכ"ה במאמרי אדה"ז על מארז"ל שם. (20) יח, סע"ג ואילך. (21) משלי יד, ד. (22) לשון הפיוט במוסף דר"ה אחר קדושת כתר (בכמה נוסחאות) ד"ה והחיות. וראה שמו"ר פכ"ג, טו. בחיי תרומה כה, יו"ד בשם פדר"א. נת' בתו"א יתרו עא, סע"א ואילך. עב, ד ואילך. (23) ראה תו"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעולם ועד עולם מריש כל דרגין כו' הוא בבחינת אדם... והחיות בנשואם את
 - 2 הכסא נושאות את מראה אדם שעליו למעלה לבחינת כי לא אדם הוא כו'
 - 3 למעלה מבחינת וגדר ההשתלשלות להמשיך משם אור חדש לבחינת אדם
 - 4 שעל הכסא והוא בחינת המשכה חדשה ואור חדש..."), ונמצא שדווקא
 - 5 בצדיקים אלה הנקראים 'שור הבר' יש
 - 6 מעלה מיוחדת, אף על פי שבאופן
 - 7 כללי, הצדיקים הנקראים 'לוי' הם
 - 8 בדרגה יותר גבוהה, כמבואר לעיל.
 - 9 ועל דרך המבואר²⁴ בתורת
 - 10 החסידות בפירושו הפתוח²⁵
 - 11 בתורה כי לא על הלחם לבדו
 - 12 יחיה האדם כי על כל מוצא
 - 13 פי הו' יחיה האדם, דקאי
 - 14 שהכוונה היא על מוצא פי הו'
 - 15 שבלחם²⁶, היינו החיות
 - 16 האלקי שבלחם שמכוחה הלחם
 - 17 קיים, דלקאורה אינו מוכן,
 - 18 מדוע צריך האדם לצורך חיות
 - 19 ('יחיה האדם') למוצא פי הו'
 - 20 החיות האלויות שבלחם, כדי
 - 21 לחיות ולהתקיים ממנה הרי ישנו
 - 22 מוצא פי הו' החיות האלויות
 - 23 שפאדם עצמו שממנה האדם חי
 - 24 ומתקיים, ואם כן מה משמעות הדברים
 - 25 שהאדם לא חי מהלחם עצמו אלא
 - 26 מדבר ה' המחיה את הלחם, ומבואר
 - 27 בזה, שמוצא פי הו' (החיות
 - 28 האלקי) שבלחם הגשמי, אף על
 - 29 פי שהוא דבר דומם ובוודאי נחות
 - 30 במדרגתו לגבי האדם, שרשו ומקור
 - 31 חיותו של הלחם, למעלה באלקות,
 - 32 נעלה יותר מהחיות האלקי
 - 33 שפאדם שהשורש והמקור שלה הוא
 - 34 מדרגה יותר נמוכה באלקות, דכיון
 - 35 שנפל השורש של הלחם למטה
 - 36 יותר, להחיות דבר גשמי דומם, הרי
 - 37 מזה עצמו מוכן ששרשו של
 - 38 החיות האלקי שבלחם למעלה יותר משורש הנבראים הנעלים, דכל
 - 39 הגבוה יותר בשרשו יורד למטה יותר²⁷ להשפיע חיות בדברים
 - 40 גשמיים כמו הלחם, ולכן דוקא המוצא פי הו' שבלחם הגשמי
 - 41 פועל קישור וחבור הנשמה בגוף והדבר לא יכול להיות על ידי
 - 42 החיות האלקי המחיה את האדם לבדה, כי כיון שלא ירדה למטה כל כך,
- הרי זו הוכחה שאיננה נמשכת משורש גבוה ביותר (ועל דרך המבואר
- בחסידות מעלת העבודה של הנשמה האלויות כשהיא עוסקת בחיבור הנפש
- בהבחינת, מפני שהנפש בהבחינת שירדה למטה ביותר, היא משורש נעלה
- ביותר, וגם לענין זה מוזכר הכתוב 'ורב תבואות בכוח שור').
- ומכל זה המבואר לעיל על מעלת
- הצדיקים הנקראים 'שור הבר' מוכן
- מעלת העבודה דקיים מצוות
- מעשיות בדברים גשמיים
- דוקא, ולכן גם אפילו
- הצדיקים שבבחינת לוי'תן
- צריכים בד בבד עם עבודתם
- הרוחנית הנעלית ל'יחד יחודים',
- כמבואר לעיל, לקיים המצוות
- בדברים גשמיים דוקא ואינם
- פטורים מזה [ורק פאשר יש
- הוראה מיוחדת מלמעלה,
- במקרה יוצא מן הכלל כמו המובא
- לעיל מדברי חכמינו ז"ל ברבי
- שמעון בן יוחאי שהיה אנוס
- ולא היה יכול במציאות לקיים
- את המצוות בגשמיית, הרי זו
- הוראה מלמעלה שעבודתו
- של צדיק זה במיוחד ובזמן זה במיוחד
- היא עבודה רוחנית דיוחידים
- עליונים], שזהו הצורך של כל
- סוגי הצדיקים, לעסוק גם בקיום
- המצוות בגשמיית, הוא מצד מעלת
- העבודה דבחינת שור הכר
- דוקא, כמבואר לעיל.
- ועל פי זה המבואר לעיל אודות
- מעלת הצדיקים שבבחינת 'שור הבר'
- שעובדים את ה' בעיקר בקיום המצוות
- בגשמיית יובן גם מעלת
- העבודה שבני ישראל עברו את ה'
- בכניסת בני ישראל לארץ
- העבודה בקיום המצוות בגשמיית
- לגבי עבודתם בהיותם
- במדבר, שהיתה בעיקר עבודה רוחנית, כפי שממשיך ומפרט.
- דהנה בהיותם במשך השנים שבני ישראל היו במדבר היה אצלם
- לחם מן השמים, ומים מבארה של מרים (שהיתה הבאר
- מתגלגלת ממקום למקום ובאת עמהם²⁸ עם בני ישראל לכל מקום
- שבאו), וגם הלבושים, הבגדים, שהם דבר נפרד מהאדם עצמו,

(24) לקו"ת פרשתנו לו, ג. ובכ"מ. (25) עקב ח, ג. (26) לקוטי תורה להאר"ז עקב שם. (27) ראה לקו"ת פ' ראה יט, ג. (28) במדבר פ"א, ב.

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

1 בשונה מהלחם והמים שנכנסים באדם בפנימיות, ה'יו ענני הכבוד
2 מְנַקִּים ומְגַהֲצִים אותם, ולא עוד ולא זו בלבד שענני הכבוד כבסו
3 וגיהצו את הבגדים אלא שהיה בבגדים גם נס נוסף שְׁהִיו הַלְבוּשִׁים
4 גְּדִילִים עִמָּהֶם²⁹, הֵינּוּ, שְׁגִידוֹל והתפתחות בנִשְׁמָה מקטנות
5 לגדלות ברוחניות שְׁהִיָּא לְגִידוֹל
6 מקטנות לגדלות בְּגוֹף הגשמי, גֵּרָם
7 בְּדֶרֶךְ מְמִילָא לְגִידוֹל וצמיחה
8 מקטנות לגדלות גַּם בְּלְבוּשִׁים,
9 דָּאף שְׁמַצַּד עֲצָמָם הבגדים
10 שהאדם לובש הֵם דְּכָר הַנִּפְרָד
11 מהאדם עצמו, ולכן לכאורה גידול
12 וצמיחה באדם לא היו צריכים לגרום
13 גידול וצמיחה בבגדים מִכָּל מְקוֹם,
14 היה נס מיוחד, ולמעשה בהיות בני
15 ישראל במדבר הֵיוּ הבגדים גְּדִילִים
16 עִמָּהֶם והנס הנוסף הזה של גדילת
17 הבגדים מדגיש עוד יותר עד כמה
18 בהיותם במדבר בני ישראל לא היו
19 צריכים להתעסק כלל בעניני העולם
20 הגשמי. וְכִיּוֹן שִׁבְהִיתוֹם בְּמִדְבָּר
21 לא הוֹצֵרְכוּ לַעֲסֵק בְּדָבָרִים
22 גִּשְׁמִיִּים, אלא קיבלו את כל הנצרך
23 להם מלמעלה, כמבואר לעיל לְכֹן
24 הֵיִתָּה עֲבוֹדָתָם שעבדו את ה' רַק
25 בְּבַחֲיָנָה מַחֲשָׁבָה³⁰ או
26 דִּיבּוּר³¹ (וכמבואר בליקוטי תורה
27 לארמו"ר הזקן שהמרגלים לא רצו
28 להיכנס לארץ כי שורשם מעולם
29 המחשבה והם טענו ש"אפשר לקיים
30 גם על ידי התורה ומצוות ברוחניות
31 ולא בעשייה גשמיות והיינו כי גם
32 בעולם המחשבה יש כל הפרטים
33 הנמצאים בדבור ובמעשה מאחר
34 שהדבור נמשך מן המחשבה. ואם כן
35 כל מצוה ומצוה שמקיים בדבור או
36 במעשה גשמיות יכול הוא לקיימה
37 ברוחניות בבחינת מחשבה..."),
38 בְּמִרוּמָז גַּם בְּעִנְיַן הַמִּדְבָּר,
39 שְׁהוּא גַּם מְלִשׁוֹן דִּיבּוּר, כְּמוֹ שִׁפְתּוֹב³² ב'שיר השירים'
40 וּמִדְבָּרָךְ נֶאֱוָה, ופירושו לפי פשוטו שהדיבור שלך נאה, ותוכן הדברים
41 הוּא שְׁהִיָּא מִצְוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה שְׁעִיקְרָה בְּפָה, כְּמֵאֲמַר

ביאור בדרך אפשר

42 רַז"ל³³ בגמרא על הפסוק³⁴ במשלי חיים הם לְמוֹצֵאֵיהֶם,
43 שהכוונה לְמוֹצֵאֵיהֶם בְּפָה, היינו שבלימוד התורה צריך לבטא את
44 הדברים בדבור בפה ולא להסתפק בעיני במחשבה בלבד. וכל זה, העבודה
45 הרוחנית במחשבה ודיבור, היתה במדבר אָבֵל בְּכִנְסִתָּם לְאָרֶץ
46 נִתְחַדֵּשׁ עִנְיָן דְּקִיּוֹם מִצְוֹת
47 מַעֲשִׂיּוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא,
48 שְׁזָהוּ עִנְיָן נַעֲלָה יוֹתֵר מאשר
49 העבודה ברוחניות בלבד, כמבואר
50 לעיל.
51 ג) אָמְנָם כְּדִי שְׁתּוּכַל לְהִיּוֹת
52 הַעֲבוּדָה דְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
53 בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא, שמעלתה
54 המיוחדת היא, שְׁעַל יְדֵי זֶה
55 מְגִיעִים לְמַעֲלָה יוֹתֵר בְּנִזְכָּר
56 לְעִיל, משום ששורש הגשמיות הוא
57 גבוה ביותר, הֵנָּה עַל זֶה הוֹצֵרְךָ
58 לְהִיּוֹת נְתִינָה כַּח מִיּוּחַדָּת
59 מְלַמְעָלָה דְּוָקָא. וְהֵינּוּ,
60 שְׁנוֹסָף עַל הַנְּתִינָה כַּח הַכִּלִּית
61 שְׁנִיתָנָה מְלַמְעָלָה לְכָל יְהוּדֵי שְׁעָלֶיהָ
62 אָמְרוּ רַז"ל³⁵ בגמרא אֶלְמָלָא
63 הַקָּב"ה עוֹזְרוֹ כו', שִׁלָּא עוֹרָה
64 מְלַמְעָלָה אֵין האדם יכול להתגבר על
65 היצר הרע שְׁזָהִי הַנְּתִינָה כַּח
66 לְאַחֲרֵי שִׁכְכָר יִשְׁנֹו עִנְיָן
67 הַעֲבוּדָה, והאדם כבר התחיל לעבוד
68 את ה' שְׁאֵז כאשר עצם ענין עבודת
69 ה' כבר קיים צְרִיף האדם סִיּוּעַ
70 ועוֹרָה ונתינת כוח נוספת מְלַמְעָלָה
71 לְהַתְגַּבֵּר עַל הַהֶעֱלָמוֹת
72 וְהַסְתָּרִים כו', שְׁמוֹנֵעִים מִמֶּנּוּ
73 להעלות ולהתקדם יותר בעבודת ה'
74 הֵנָּה עוֹד זֹאת, בנוסף לסיוע הזה
75 שהוא כאמור בשביל תוספת התקדמות
76 והתעלות, הרי גַּם בְּהִתְחַלֵּת
77 הַעֲבוּדָה, בְּכַדִּי שְׁיּוּכַל לְהִיּוֹת עִנְיָן
78 כְּלָלוֹת עִנְיָן הַעֲבוּדָה
79 בְּגִשְׁמִיּוֹת, למרות שהגשמיות מצד
80 עצמה היא דבר נחות יֵשׁ צוּרָף בְּנִתְיָנָה כַּח מִיּוּחַדָּת מְלַמְעָלָה,
81 וּלְאַחֲרֵי זֶה לאחר שהאדם קיבל את הנתינת כוח הראשונה מלמעלה הֵנָּה
82 כִּלְשׁוֹן הוֹוֵהר בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְמָא אֶתְעָרוּתָא דְּלִעִילָא, כאשר יש

(29) פרש"י עקב שם, ד. (30) לקו"ת פרשתנו לה, ב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1047. "רשימות" חוברת ז ע' 40. חוברת יו"ד ע' 24. (31) לקו"ת שם לה, ג. לז, א"ב. וראה לקו"ש ו"רשימות" שם. (32) שה"ש ד, ג. לקו"ת שבהערה הקודמת. (33) עירובין נד, רע"א. וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. (34) משלי ד, כב. (35) סוכה נב, ב.

שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשי"א

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התעוררות מלמטה, מצד האדם, אזי הוא זוכה להתעוררות מלמעלה, מצד
- 2 האלוהות וְעַל יְדֵי זֶה ה'אֲתַעְרוֹתָ דְלֵעִילָא' שבאה אחרי 'אתערוותא
- 3 דלתתא' שהיא עצמה נובעת מנתינת כוח מלמעלה מְגִיעִים לְמַעְלָה
- 4 בְּיוֹתֵר כּו', שזו, כאמור, מעלה שמשיגים דוקא על ידי קיום מצוות
- 5 בגשמיות ולא על ידי עבודה ברוחניות,
- 6 וכפי שיבואר עוד בענין זה להלן.
- 7 וּבִהְקָדִים שְׁשִׁלְשָׁה עֲנָנִים אֱלוֹ
- 8 בְּכָל־לַיְלָה הָעֶבְדָּה, הענין הראשון
- 9 הַנְּתִינָה כַח מְלַמְעָלָה עַל
- 10 הָעֶבְדָּה דְקִיּוֹם הַמַּצּוֹת
- 11 בְּשִׁמְיּוֹת שְׂדוּקָא בגלל מעלתה,
- 12 דרושה לזה נתינת כוח מיוחדת, כמבואר
- 13 לליל, הענין השני הָעֶבְדָּה עֲצָמָה,
- 14 והענין השלישי וְהַמְשַׁכֵּת
- 15 הָאֲתַעְרוֹתָא דְלֵעִילָא שהיא נתינת
- 16 כוח נוספת מלמעלה שְׁעַל יְדֵי
- 17 הָאֲתַעְרוֹתָא דְלִתְתָּא מלמטה, מצד
- 18 האדם, מְצִינּוּ גַם בְּעֵנֵן הַתּוֹרָה,
- 19 דְכִינּוּ שְׂקוּדָא בְּרִיף הוּא
- 20 אֶסְתַּמְלָא בְּאוֹרֵייתָא וּבְרָא
- 21 עֲלִמָא³⁶, נאמר בזהר שהקדוש ברוך
- 22 הוא הסתכל בתורה וברא את העולם
- 23 (כמו, למשל, בנאי המביט בתוכנית
- 24 הבניה ועל פי זה הוא בונה את הבית)
- 25 הָרִי מוֹכֵן שְׁכָל הָעֲנָנִים שמצינו
- 26 בנושאים אחרים, ובענינינו, שלושת
- 27 הפרטים האמורים בנתינת כוח מלמעלה
- 28 על קיום המצוות יִשְׁנָם תַּחֲלָה
- 29 בַּתּוֹרָה שהרי הכל נברא ומתנהל על
- 30 פי התורה, וכפי שממשיך ומבאר.
- 31 וְהָעֲנָן בָּזָה, פִּידוּעַ בתורת
- 32 החסידות שִׁישׁ בַּתּוֹרָה היינו ביחס
- 33 של בני ישראל לתורה שִׁלְשׁ
- 34 מְדִירִגוֹת, האחת יְרוּשָׁה, השניה
- 35 וְיִגְיעָה והשלישית וּמִתְנָה³⁷.
- 36 דְהִנְהָ, כְּתִיב³⁸ בתורה תּוֹרָה
- 37 צָוָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה יְרוּשָׁה
- 38 לכל אחד ואחת מבני קהלת יַעֲקֹב,
- 39 וְהִינּוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּכַחֲנִית
- 40 יְרוּשָׁה. וּמְצִינּוּ גַם שְׁלִימּוֹד
- 41 הַתּוֹרָה הוּא עַל יְדֵי יִגְיעַת הָאָדָם דּוֹקָא, כְּמֵאֲמַר רַ"ל³⁹

- 42 במשנה בפרקי אבות הִתְקַן תָּכִין וּתְכַנּוּן עֲצָמָךְ לְלִמּוּד תּוֹרָה
- 43 שְׂאִינָה יְרוּשָׁה לָךְ, כִּי אִם אֵלָּא הַדֶּרֶךְ לִקְנוֹת אֶת הַתּוֹרָה וּלְלַמּוֹד
- 44 ולדעת אותה הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל יִגְיעָה וּמֵאֲמַר מִצַּד הָאָדָם עֲצוּם דּוֹקָא
- 45 בשונה מירושה שלא דורשת מהירוש שום מאמץ והוא מקבל את הירושה
- 46 מכוח עצם העובדה שהוא הירוש. וְכֵן
- 47 מְצִינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּכַחֲנִית
- 48 מִתְנָה, כְּהִלְשׁוֹן הָרִגִּיל אִוֹדוֹת
- 49 הַתּוֹרָה מִתֵּן תּוֹרָה, 'מתן' לשון
- 50 מִתְנָה וְכֵן אֲמָרוּ רַ"ל⁴⁰ בגמרא
- 51 ובמדרש שְׁמִשָּׁה הָיָה לּוֹמֵד
- 52 תּוֹרָה וּמִשְׁכַּחַת עַד שְׁנִיתָנָה
- 53 לוֹ בְּמִתְנָה ומכל זה עולה שכאמור
- 54 יש שלושה ענינים בשייכות של התורה
- 55 לבני ישראל והם יְרוּשָׁה, יִגְיעָה ומִתְנָה,
- 56 וממשיך ומבאר את שלושת הענינים
- 57 על פי חסידות.
- 58 וְהָעֲנָן בָּזָה, שִׁישׁ עֲנָן
- 59 בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל
- 60 יְרוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
- 61 מִיִּשְׂרָאֵל מבלי יוצא מן הכלל
- 62 ומבלי הכולל בין אחד לשני, יְרוּשָׁה
- 63 מעצם העובדה שְׁהוּא בֵּן אֲבִרְהָם
- 64 יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וְזֶהוּ גַם
- 65 שִׁישְׂרָאֵל רָאשֵׁי תִיבוֹת יֵשׁ
- 66 שְׁשִׁים רִיבּוּא אוֹתִיּוֹת
- 67 לַתּוֹרָה⁴¹, שְׁלָכַל אֶחָד וְאֶחָד
- 68 מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ אוֹת בַּתּוֹרָה
- 69 שְׁעַל יְדֵה מְקַבֵּל אֶת חֵיטּוֹת⁴²
- 70 כִּי כָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יִהְיֶה
- 71 מִי שִׁיחִיָּה, שִׁיךְ לַתּוֹרָה, וְשִׁיכוֹת זֶה
- 72 הִיא מִצַּד עֵנִין הִירוּשָׁה.
- 73 וְנוֹסֵף לָזֶה מִלְּבַד הַשִּׁיכוֹת לַתּוֹרָה
- 74 בְּתוֹר יְרוּשָׁה צָרִיף לְהִיּוֹת לִימּוּד
- 75 הַתּוֹרָה בְּאוֹפֵן שֶׁל יִגְיעָה
- 76 דּוֹקָא, וְהִינּוּ, שְׁעֲנִינִים אֵלָּה
- 77 שְׂאֲפָשֵׁר לַעֲמוּד עֲלֵיהֶם וְלִהְיוֹן
- 78 וּלְדַעַת אוֹתָם כְּרָאוּי בִּיגְיעָה, אִי
- 79 אֲפָשֵׁר לָבוֹא אֲלֵיהֶם אֲלָא עַל
- 80 יְדֵי יִגְיעָה דּוֹקָא וּלְגַבֵּי זֶה,
- 81 הָעֹבְדָה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא 'ירושה' אינה
- 82 מוֹעִילָה אֵלָּא נִיתָן לְהַשִּׁיג אוֹתָם רַק עַל יִגְיעָה שֶׁל הָאָדָם עֲצוּם.

(36) זח"ב קסא, ריש ע"ב. וראה גם זוהר ח"א קלד, סע"א. ח"ג קעח, א. (37) בכל הבא לקמן – ראה סה"מ תר"ל ע' פז ואילך. המשך וככה תרל"ז פס"ו. סה"מ תרפ"ד ע' רי ואילך. ע' רכב ואילך. וראה לקר"ש ח"ג ע' 115 ואילך. (38) ברכה לג, ד. (39) אבות פ"ב מ"ב. וראה פרש"י ומדרש שמואל שם. (40) נדרים לח, א. שמו"ר פמ"א, ו. (41) מגלה עמוקות אופן קפו. (42) לקו"ת במדבר טז, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 69. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מתנה היא הוכיחה שהיתה איזו שהיא פעולה מצד הנותן שגרמה את נתינת
המתנה, והיינו, וכן בענינו, שאמנם השייכות לתורה בבחינת מתנה היא
ענין שבא מלמעלה ולא בעבודת האדם, אבל קבלת הענין מלמעלה היא על
ידי הקדמה והכנה של יגיעת האדם, **שְׁעַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַיְגִיעָה**
בַּמְדְּרִיגוֹת באותן הדרגות
שְׁיֻכּוּלִים לְהַגִּיעַ אֲלֵיהֶם עַל
יְדֵי יְגִיעָה, אִזִּי נּוֹתְנִים אַחֵר
כֶּף מלמעלה **בַּחֲנִינַת מִתְּנָה**
שִׁפְתוֹרָה.
וּבִזָּה יוֹכֵן גַּם מֵה שְׁאֲמָרוּ
רַ"ל⁴⁶ במדרש **כָּל הַיּוֹשֵׁב**
וְשׁוֹנָה לומר ומשנן **בַּתוֹרָה**
הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנֶגְדּוֹ,
וְכֵן אָמְרוּ⁴⁷ בגמרא **שְׁתִּים**
עֲשָׂרָה שְׁעוֹת הָיוּ הוּוּ, נִמְשָׁךְ
הַיּוֹם וְשִׁלְשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת
מתוך השתים עשרה **הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב**
וְעוֹסֵק בַּתוֹרָה, דִּלְכָּאוֹרָה אינו
מובן, **מֵהוּ עֲנִין עֹסֵק בַּתוֹרָה**
דִּהַקֶּבֶ"ה בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת
רִאשׁוֹנוֹת של היום **דְּוָקָא, הָרִי**
תָּמִיד בכל שעה ושעה **הַקֶּבֶ"ה**
יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנֶגְדַּת הָאָדָם
הַיּוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה, וכפי שהשאלה
מופיעה במאמר נוסף — "וכיון
שישראל עוסקים בתורה במשך כל
היום (זה לומר בשעה זו וזה לומר
בשעה זו), הרי גם הקב"ה עוסק בתורה
במשך כל היום, ואעפ"כ אמרו שבג'
שעות ראשונות (דוקא) הקב"ה יושב
ועוסק בתורה".
אִךְ הָעֲנִין הוּא, שְׁעִנִּין
הַקֶּבֶ"ה יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה כְּנֶגְדּוֹ
שהוא אכן בכל הזמנים **קָאִי** מכיון
על מדרגת התורה שבאה על
יְדֵי הַיְגִיעָה והמאמץ מצד האדם
ופעולת האדם למטה מביאה וגורמת
שיהיה "יושב ושונה" למעלה, כביכול,
אֲבָל עֲנִין הַלִּימוּד של הקדוש ברוך הוא **בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת**
קָאִי מכיון **עַל בַּחֲנִינַת הַמִּתְּנָה שִׁפְתוֹרָה,** שהוא ענין נעלה יותר,
ואינו נמשך ומתעורר על ידי עבודת האדם המוגבל, **וְזֶהוּ עֲנִין שִׁלְשׁ**
שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, דְּקָאִי המכוון **עַל שִׁלְשׁ רִאשׁוֹנוֹת דְּעִתִּיק,**
שְׁעִנִּין זֶה נִמְשָׁךְ בַּבְּחִינַת מִתְּנָה מִלְּמַעְלָה דְּוָקָא.

וְלִמְעַלָּה מִזֶּה דרגה גבוהה יותר בשייכות של בני ישראל לתורה **הוּא**
עֲנִין הַמִּתְּנָה שִׁפְתוֹרָה, שְׁזֶהוּ מֵה שְׁנוֹתָנִים מִלְּמַעְלָה דְּוָקָא,
כִּינֵן שְׁאִי אֶפְשָׁר לְבּוֹא לָזֶה עַל יְדֵי עֲבֻדָּה, כי מדובר בענין נעלה
ביותר שאין ביכולת האדם להשיג על ידי עבודה ומאמץ מצידו כי סוף סוף
האדם מוגבל בכוחות וביכולת שלו,
ולכן ענין המתנה הוא דבר שניתן לאדם
מלמעלה. **וְכֵמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר**
לְעִיל⁴³ במאמר דיבור-המתחיל
אלפיים שנה קדמה תורה לעולם'
שנאמר בהתועדות יום ב' דחג
השבוועות שנה זו, תשי"א (ויוצא לאור,
עם ביאור בדרך אפשר ב'דבר מלכות'
לחג השבוועות שנה זו, תשפ"ב) **בְּעִנִּין**
ביאור הכתוב האמור במשלי שהתורה
אומרת משבחת את עצמה באומרה
וְאֵהִי אֶצְלוֹ אֲמוֹן גּוֹ' הַקְדוֹשׁ
ברוך הוא היה לי כאומנת **וְשִׁעֲשִׁיעִי**
אֶת בְּנֵי אָדָם⁴⁴, **שִׁפְתוֹרָה** כפי
שירדה מלמעלה **לְמִטָּה** ונתלבשה
בעניני העולם **נִמְשָׁךְ בַּחֲנִינַת**
שִׁעֲשׂוּעִים הַעֲצָמִים העונג
העליון של הקדוש ברוך הוא בעצמו,
שִׁעֲשׂוּעִי הַמֶּלֶךְ בַּעֲצָמוֹתוֹ,
שְׁזֶהוּ שִׁעֲשִׁיעִי שעשועים שלי,
דִּיִּיקָא, הכתוב מדייק ואומר כך, כיון
דְּקָאִי הכוונה היא **עַל וְאֵהִי**
אֶצְלוֹ אֲמוֹן, כְּפִי שִׁפְתוֹרָה
הִיא בַּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וכפי
שהתורה היא, עונג ושעשועים של
עצמות האלוקות, כביכול **הִנֵּה עֲנִין**
זֶה שיתגלה ויומשך ויורש האדם ענין
זה בתורה **הוּא בַּבְּחִינַת מִתְּנָה**
דְּוָקָא ואין זה דבר שהאדם יכול
ומסוגל להגיע אליו בכוח עצמו.
אֲמָנָם, כְּדִי לְבּוֹא לְבַחֲנִינַת
הַמִּתְּנָה שִׁפְתוֹרָה, היינו לזכות
לקבל ענין נעלה זה מלמעלה, **צָרִיךְ**
לְהִיּוֹת תַּחֲלִילָה הַקְדָּמַת עֲנִין
הַיְגִיעָה, באותם ענינים ובאותם אופנים שבהם האדם כן יכול וצריך
להתגיע, **וְעַל דֶּרֶךְ מֵאֲמָר רַ"ל**⁴⁵ בגמרא שאמנם נתינת מתנה היא
ללא כל תמורה מצד המקבל, ובכל זאת, **אִי לֹא דְעָבִיד לִיָּה נִיחָא**
לְנַפְשִׁיָּה אם לא שמקבל המתנה עשה לו, נותן, נחת רוח לנפשו, **לֹא הָיָה**
יָהִיב לִיָּה מִתְּנָתָא, לא היה נותן לו, למקבל, מתנה, והעובדה שנתן לו

(43) ד"ה אלפיים שנה פ" (לעיל ע' 137 ואילך). (44) משלי ח, ל. (45) הובא בכ"מ (ראה מקומות שצויינו בהערה 37). וראה גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. (46) תדבא"ר רפי"ח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד. (47) ע"ז ג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 דְּהִנֵּה, נֹסֶחַ בְּרֶכֶת הַמִּצְוֹת הוּא בְּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵינוּ
44 מִלֶּךְ הָעוֹלָם, וּפִירֵשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חָמִי אֲדָמוֹ"ר⁴⁸
45 הַרְבֵּי הַרִי"צ בָּשֶׁם כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן, שְׁאֵלָקִים הוּא
46 לְשׁוֹן כַּח⁴⁹, וּכְלָשׁוֹן אֲדָמוֹ"ר הִזְקֵן בְּשׁוֹלָח עֶרֶךְ שְׁלוֹ בְּדִין כּוֹנוֹת הַבְּרִכוֹת:

47 "וכשזכיר שם אלקים יכון שהוא
48 תקיף ואמין אשר לו היכולת בעליונים
49 ובתחתונים", וְהוֹי' אֱלֹהֵינוּ הִינֵנו
50 שְׁהוֹי' השם שמתייחס אל הקדוש
51 ברוך הוא בעצמו הוּא כּוֹחֵנו
52 וְחִיּוּתֵנו⁵⁰, וְעִנְיָן זֶה, הַהֲכֵרָה
53 שהו' הוא כוחנו וחיותנו, אותו
54 אומרים ובו יש להתבונן כשמברכים
55 על עשיית המצוות, כהכנה והקדמה
56 לקיום המצוות, הוּא הַנְּתִינָה כַח
57 עַל קִיּוֹם הַמִּצְוֹת⁵¹, שְׁעִנְיָנָם
58 והתוכן הפנימי שלהם הוּא אֲשֶׁר
59 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הִינֵנו, הִינֵנו,
60 שְׁלֹקִיחִים אֶת הַדָּבָר הַגָּשְׁמִי
61 שבו מקיימים את המצוה וְעוֹשִׂים
62 מְמַנּוּ דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה. וְזֶהוּ
63 הַנּוֹסֵחַ דְּבַרְכַּת הַמִּצְוֹת
64 שְׁצָרִיכָה לְהִיּוֹת עוֹבֵר
65 לְעִשְׂיָתָהּ⁵² כפי הכלל בהלכה
66 שצריך לברך על המצוות ומיד אחרי
67 הברכה לעבור לעשיית המצוה בפועל,
68 היינו שענין זה שבקיום המצוה

69 מקדשים את הדבר הגשמי הוא הענין הראשון שבקיום המצוות, וברכת
70 המצוות שענינה הוא שהו' נעשה אלוֹקֵינוּ, כאמור, היא הנתינת כוח לזה (וענין
71 זה הוא בדומה לענין הירושה שבתורה).

72 וְאַחֲרֵי כֵן הוּא הַעֲנִין הַשֵּׁנִי בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא גִּוּף מַעֲשֵׂה
73 הַמִּצְוָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאֵדָם עוֹשֶׂה אֶת מַה שְּׁבִיכּוֹלָתוֹ לַעֲשׂוֹת
74 מִצִּדּוֹ הִנֵּה בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְמָא כִּאֲשֶׁר יֵשׁ הַתְּעוּרוֹת מִלְּמַטָּה, מִצִּד
75 הָאֵדָם, הִרִי זֶה גּוֹרֵם אֶתְעָרוּתָא דְּלִעִילָא הַמִּשְׁכַּת הַתְּעוּרוֹת מִלְּמַעְלָה,
76 מִצִּד הָאֱלֹקוֹת (וענין הוא בדוגמת ענין היגיעה שבתורה), וְעַד
77 שְׁמִגְעִים אֵפִילוֹ לְמַעְלָה יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאֲפָשֵׁר לְהִגִּיעַ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
78 הָאֵדָם, שְׁזֵהוּ שְׁאָמְרוּ רַ"ל⁵³ בְּפֶרֶק אַבּוֹת שֶׁכָּר מִצְוָה מִצְוָה,
79 כְּלוּמַר, שֶׁכָּר הַמִּצְוָה הוּא הַמִּצְוָה עֲצֻמָּה שְׁהַעֲנִין הִיּוֹתֵר נִעְלָה
80 שֶׁבְּמִצְוָה הוּא לֹא הַשְׁכָּר שֵׁנִית עֲלֶיהָ, אֵף שֶׁגַּם זֶה בּוֹדֵא חֲשׁוֹב, אֲלֹא
81 הַדָּבָר הַנִּעְלָה בִּיּוֹתֵר בְּמִצְוָה הוּא הַמִּצְוָה עֲצֻמָּה, שְׁנַעֲשֶׂה שְׁעַל יְדֵי
82 קִיּוֹם הַמִּצְוָה נִפְעַל צְיוֹתָא וְחִבּוּרָא⁵⁴ עִם מִצְוָה הַמִּצְוֹת, בְּחִינַת
83 בַּעַל הַרְצוֹן כִּמְבוּאָר בַּחֲסִידוֹת שֶׁבַע הַרְצוֹן הוּא עֲצֻמוֹת הָאֱלֹקִת, לְמַעַל
84 מִלְּמַעְלָה מֵהַרְצוֹן שֶׁהוּא הַתְּגַלּוֹת וְהַמִּשְׁכָּה שֶׁל הָעַצֵּם, וְהַחִיבּוּר עִם הָאֱלֹקִת

1 ביאור הדברים בקצרה הוא שבבחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות
2 ישנה בחינת 'פנימיות הכתר' הנקראת 'עתיק יומין' (ואחד הפירושים בכך הוא
3 שנעתק ונבדל מ'יומין' היינו אור וגילוי), ואף שזו בחינה שלמעלה מעשר
4 הספירות של 'סדר השתלשלות', גם בבחינת 'עתיק' יש חלוקה לעשר והן ג'

5 ראשונות (כנגד ג' המוחין חכמה בינה ודעת) וד' תחתונות (כנגד ד' המידות
6 חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד
7 מלכות), ומבואר שג' ראשונות דעתיק
8 הם במדרגה הרבה יותר נעלית מאשר
9 ד' תחתונות (ולכן, ד' תחתונות של
10 'עתיק יומין' שהוא פנימיות הכתר,
11 נמשכות ומתלבשות גם בבחינת 'אריך
12 אנפין' שהוא חיצוניות הכתר, אבל ג'
13 ראשונות דעתיק לא מתלבשות
14 ב'אריך'), ועל כך מבואר כאן שהמעלה
15 המיוחדת של עסק התורה של הקדוש
16 ברוך הוא בשלוש שעות ראשונות'
17 לגבי עסק התורה של הקדוש ברוך הוא
18 בכל הזמנים, היא שהתורה של 'שלוש
19 שעות ראשונות' היא ענין ג' ראשונות
20 דעתיק, וזו בחינה נעלית שלא באה
21 ולא נפעלת על ידי עבודת האדם אלא
22 דוקא בדרך מתנה מלמעלה. הראשונות
23 הם ג' ראשונות דעתיק (וכפי שמבואר
24 במאמר דיבור המתחיל 'על שלשה
25 דברים העולם העולם עומד, ב'ספר

27 המאמרים מלוקט חלק ג': "... והנה כמו שטל (כפשוטו) יורד ונמשך למטה,
28 כמו"כ הוא גם בטל תורה, שהוא נמשך ומתגלה למטה בתורה שהאדם לומד.
29 נדוסף על זה דוח שהקב"ה יושב ועוסק בתורה (בחינת טל תורה) הוא נתינת
30 כח לאדם שיוכל לעסוק בתורה ושע"י עסק התורה שלו יהי' הקב"ה קורא
31 ושונה כנגדו, הנה גם הענין דטל תורה עצמו נמשך ומתגלה למטה בהתורה
32 שהאדם לומד. דבהמשכת התורה דלמעלה בהתורה שהאדם לומד, שני
33 ענינים. התורה כמו שהיא ב' תחתונות דעתיק, מטר דתורה. והמשכת בחינה
34 זו היא ע"י עסק התורה דהאדם, דכין ש' תחתונות דעתיק מתלבשים באריך
35 שורש ההשתלשלות, לכן עסק התורה דהאדם הוא אתערותא דלתתא שמעורר
36 וממשיך בחינה זו. והתורה כמו שהיא בג' ראשונות דעתיק, טל תורה.
37 והמשכת בחינה זו היא מלמעלה, ועסק התורה דהאדם הוא רק כמו כלי שבו
38 נמשך ומתגלה הטל דתורה...).

39 וְכָשֶׁם שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹרָה שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים אֵלּוּ, שֶׁל יְרוּשָׁה, יְגִיעָה וּמִתְנָה,
40 כִּמְבוּאָר לְעִיל בְּאִרְכּוֹת, כְּמוֹ כֵּן נִמְשָׁךְ בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא גַם בְּקִיּוֹם
41 הַמִּצְוֹת שֶׁהִי הֵן מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְכוּתָּהּ מֵהַתּוֹרָה, כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר אֶת
42 שְׁלוּשָׁה עֲנִינִים אֵלֶּה כִּפִּי שֶׁהֵם בְּתוֹרָה.

(48) ראה סה"מ תרח"ץ ע' נב. ספר השיחות תש"ב ע' 19. (49) ראה טור, שו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סימן ה. (50) ראה לקו"ת פרשתנו מ, ג. בלק עג, ריש ע"ג. ר"פ ראה. (51) ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד. (52) ראה פסחים ז, ב. (53) אבות פ"ד מ"ב. וראה אג"ק אדמו"ר מהור"י"צ ח"י ע' שסט ואילך. "היום יום" ח חשון. ועוד. (54) לקו"ת בחוקותי מה, ג. אג"ק ו"היום יום"

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על ידי מצוה, הוא חיבור עם בעל הרצון (וענין זה הוא בדומה לענין
2 המתנה שבתורה).
- 3 **וְעַל פִּי זֶה** המבואר לעיל באריכות על מעלת ענין המצוות המעשיות וקיום
4 המצוות בגשמיות **יִיבֶן גַּם בְּעֵינָן הַכְּנִיסָה** של בני ישראל **לְאֶרֶץ,**
5 **שְׂכָדִי שְׂיֻכְלוּ לָבוֹא לְהַעֲלִיז**
6 **שְׂנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמַּצְוֹת**
7 **בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא,** והוא עילוי שאי
8 אפשר להגיע אליו על ידי עבודת ה'
9 ברוחניות בלבד **שֶׁבִשְׂכִּיל זֶה** כדי
10 להגיע לאותו עילוי מיוחד **צָרִיף**
11 **הָאָדָם הַעֹבֵד** את ה' במעשה
12 המצוות **לִירֹד מִמִּדְרָגָתוֹ**
13 **וְלַהֲתַלַּבֵּשׁ בְּדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים**
14 **כֹּו', הִנֵּה עַל זֶה הוֹצֵרָךְ**
15 **לְהִיּוֹת נְתִינָת כַּח מְלַמְעָלָה.**
16 **וְזֶהוּ עֵינָן הַתּוֹכֵן** והמטרה של
17 **שִׁילּוּחַ הַמְּרַגְלִים, שְׂזוּהִי**
18 **הַנְּתִינָת כַּח מְלַמְעָלָה בְּשִׁכִּיל**
19 **הַעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּהַכְּנִיסָה**
20 **לְאֶרֶץ** שכמבואר לעיל אמנם הדבר
21 נפעל על ידי עבודת האדם, אבל
22 בהכרח שתהיה לזה נתינת כוח
23 מלמעלה.
- 24 **וְעַל זֶה** על הנתינת כוח שעל ידי
25 שילוח המרגלים **נִאָּמַר שֶׁלַח לָךְ**
26 **אֲנָשִׁים וְיִתּוּרוֹ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן,**
27 **יִתּוּרוֹ הוּא גַּם מְלִשׁוֹן**
28 **יִתְרוֹ⁵⁵,** במובן של יתרון ומעלה
29 **כְּמוֹ שְׁתּוּבָה⁵⁶** בקהלת **וְיִתְרוֹן**
30 **אֶרֶץ בְּכָל הוּא,** והכתוב מדבר על
31 המעלה והיתרון של הארץ **שְׂזוּהִי**
32 **שְׁלִיחַת הַמְּרַגְלִים הַנְּתִינָת כַּח**
33 **מְלַמְעָלָה שְׂיֻכְלָה לְהִיּוֹת**
34 **הַיִּתְרוֹן שֶׁעַל יְדֵי הַעֲבוּדָה**
35 **בְּגִשְׁמִיּוֹת דְּוָקָא** שכאמור זוהי
36 עבודה שדרוש לה נתינת כוח.
- 37 **(ד) וְעַל פִּי זֶה** המבואר לעיל שכדי
38 להשיג את העילוי והיתרון של העבודה
39 בקיום המצוות בגשמיות יש צורך
40 בנתינת כוח מלמעלה **יִיבֶן גַּם מֶה**
41 **שְׂבִיקֶשׁ מֹשֶׁה** מהקדוש ברוך הוא בבקשתו ותחיתו להיכנס לארץ ישראל
- אֶעֱבְרָה נָא אֶל הָעֵבֶר הַשְּׂנִי שֶׁל נֹהַר הַיַּרְדֵּן וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ גּו'⁵⁷,**
אֶרְאֶה דִּיִּיקָא, ומשה רבנו דיין בלשונו ואמר 'אראה', היינו שהדגיש
בבקשתו את רצונו לראות את הארץ **דְּלִכְאוּרָה** הדגשה זו לא מובנת, כי
הרי, **עֵינֶךָ בְּקִשְׁתּוֹ הִיתָה אֶעֱבְרָה נָא, שְׂעִיבּוֹר וְיִהְיֶה שֵׁם**
בארץ ישראל בפועל, **וּמֵהוּ**
שְׂבִיקֶשׁ וְאֶרְאֶה דִּיִּיקָא וכיון
שהעיקר הוא הכניסה לארץ, מדוע יש
בבקשה של משה רבינו דגש דווקא על
ראיית הארץ?
וּבִפְרָט והשאלה מתחזקת **עַל פִּי**
מֵאֲמַר רַז"ל⁵⁸ בגמרא **מִפְּנֵי מָה**
נִתְּאָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לִיכְנֹס
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכִי לֹאֵכוֹל
מִפְּרִיָּה הוּא צָרִיף, והרי לא יעלה
על הדעת שמשה רבינו מבקש להיכנס
לארץ בשביל הנאה אישית כמו אכילת
פירות טובים, **אֲלָא** שמשה רבינו
'נתאוה' להיכנס לארץ כדי **שְׂיִתְקַיְמוּ**
הַמַּצְוֹת (שְׂבִאָרָךְ) שאותן לא היה
יכול לקיים כאשר היה במדבר) **עַל**
יְדוֹ, וְאִם כֵּן, הִיתָה צָרִיכָה
לְהִיּוֹת עֵינֶךָ בְּקִשְׁתּוֹ שְׂיִכְנֹס
לְאֶרֶץ וּקְיָיִם הַמַּצְוֹת, וּמֵהוּ
הַדִּיקָא וְאֶרְאֶה, עֵינָן הָרְאִיָּה
דְּוָקָא, שֶׁעַל זֶה עם דגש מיוחד
על ענין הראייה **הַתְּפַלֵּל מִשֶּׁה רַבֵּינוּ**
חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
תְּפִלוֹת כְּמִנְיָן הַגִּימָטְרִיָּה שֶׁל
הַמִּילָה וְאַתְחַנֵּן⁵⁹?
אִף הָעֵינָן הוּא⁶⁰, שְׂמִשָּׁה
בִּיקֶשׁ עַל עֵינָן הָרְאִיָּה כי הוא רָצָה
לְפַעוֹל ולהמשיך **אֶת הַנְּתִינָת**
כַּח מְלַמְעָלָה בְּשִׁכִּיל הַעֲבוּדָה
בְּגִשְׁמִיּוֹת, עַל יְדֵי זֶה שְׂיִרְאָה
אֶת הָאָרֶץ, לְהַמְשִׁיף בְּחִינַת
הָרְאִיָּה בִּאלּוּקוֹת, שְׂזוּהִי בְּחִינַתוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה, וְכְּמוֹ שְׁתּוּבָה⁶¹
בְּתוֹרָה אֲדוּת מִשֶּׁה רַבֵּנוּ וַיִּרְאֵה
רִאשִׁית לֹו גּו', שֶׁעַל יְדֵי זֶה
כֹּאשֶׁר יֵשׁ רִאִיָּה בִּאלּוּקוֹת הוּא
הַבִּיטוּל דְּחֻכְמָה, כמבואר בחסידות שמצד אחד במדרגת החכמה יש

שם. וראה ד"ה וקבל היהודים ספ"ה (תו"מ ח"ב ע' 291. תו"מ סה"מ אדר ע' נט). וש"נ. 55) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תמו ואילך. סד"ה שלח תער"ב, העת"ר (המשך תער"ב ח"א ס"ע לב. ח"ב ס"ע א"לה ואילך). 56) קהלת ה, ח. 57) ר"פ ואתחנן. 58) סוטה יד, א. 59) דב"ר פ"א, י"ד. 60) בהבא לקמן – ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד ואילך. ג, ד. אוה"ת ואתחנן ע' סה ואילך. ע' צג ואילך. ועוד. 61) ברכה לג, כא. מקומות שצויינו בהערה הקודמת. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בהירות וברירות כמו בראיה ברורה בעיניים, ומצד שני הרעיון השכלי הוא
- 2 בנקודה בלבד, לפני ההתפתחות וההסתעפות לפרטים, והנקודה מורה על
- 3 ביטול והעדר המציאות **כְּמוֹ שֶׁנֶּחְבֵּט בַּמַּשָּׁה וְנִחְנָנוּ מֶה** ⁶² ו'מה' מורה
- 4 על ביטול, שלכן החכמה נקראת 'כוח מה'.
- 5 **וְלִכְנֹן**, כיון שעיקר הרצון והשאיפה
- 6 של משה מלכתחילה היה לפעול אצל
- 7 בני ישראל ראייה באלקות, **כְּאֲשֶׁר**
- 8 **לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ עֲנָן**
- 9 **הָרֹאֶה** בעבודתם של בני ישראל
- 10 **עַל יְדֵי זֶה שִׁירָאָה אֶת הָאָרֶץ**,
- 11 ובקשתו 'אעברה נא ואראה' לא
- 12 התקבלה, **אֲזַי אָמַר** ⁶³ משה רבינו
- 13 לבני ישראל **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע**,
- 14 **הֵינִי**, שְׁעַתָּה יוֹכַל לְהִיּוֹת
- 15 **אֶצְלָם רַק עֲנָן הַשְּׁמִיעָה**
- 16 **בְּלִבָּד**, השגת אלקות באופן של
- 17 שמיעה בלבד, שהיא למטה מראיה
- 18 באלקות **שָׁעַל זֶה אָמַר** ⁶⁴ **אֵינָה**
- 19 **דּוֹמָה רֹאִיָּה לְשִׁמְיעָה**, כי
- 20 קליטת ותפיסת דברים על ידי ראייה
- 21 נעלית הרבה יותר והיא ביותר תוקף
- 22 וביותר בהירות מאשר קליטה ותפיסה
- 23 על ידי שמיעה, וראיה לכך **שֶׁהָרִי**
- 24 **גַּם כְּאֲשֶׁר הָאָדָם שׁוֹמֵעַ עֲנָן**
- 25 **מִסּוּיִים לְכָל פְּרָטִי**, והדברים
- 26 נקלטים אצלו היטב, **הִנֵּה דִּקְאָ**
- 27 **לְאַחַר שִׁירָאָה אוֹתוֹ הִדְבֵּר**
- 28 **אֲזַי יִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל** ואילו
- 29 השמיעה, אפילו אם היא מפורטת
- 30 ביותר, לא יכולה לגרום תענוג גדול
- 31 כמו הראיה. **וְטַעַם הִדְבֵּר, לְפִי**
- 32 **שֶׁבְּרֹאִיָּה יֵשׁ הַמְּשָׁכָה**
- 33 **מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר**
- 34 **מִבְּשִׁמְיעָה** ולכן ראייה משפיעה על
- 35 האדם הרבה יותר מאשר שמיעה (וכפי
- 36 שמובא גם לגבי חומר הזהירות שלא
- 37 לראות דברים בלתי רצויים, משום
- 38 שלראיה יש השפעה גדולה וחזקה
- 39 ביותר על נפש האדם). **וּכְמוֹ כֵּן**
- 40 **פּוֹעֵל הָרֹאִיָּה בִּיטּוֹל עֲצָמִי** של עצם מציאות האדם **יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר**
- 41 **שְׁמִיעָה**, כי האדם מתרשם ומתפעל מדברים שרואה, יותר מאשר מדברים
- 42 שהוא שומע, **דָּאף שְׁפֹאֲשֶׁר שׁוֹמֵעַ שֵׁשׁ מִלֵּךְ גָּדוֹל בְּמַדִּינַת**

שֶׁכְּתוּב בַּמַּשָּׁה וְנִחְנָנוּ מֶה ⁶². **וְלִכְנֹן, כְּאֲשֶׁר לֹא הָיָה**
יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ עֲנָן הָרֹאִיָּה עַל יְדֵי זֶה שִׁירָאָה
אֶת הָאָרֶץ, אֲזַי אָמַר ⁶³ **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע, הֵינִי**,
שְׁעַתָּה יוֹכַל לְהִיּוֹת אֶצְלָם רַק עֲנָן הַשְּׁמִיעָה
בְּלִבָּד, שָׁעַל זֶה אָמַר ⁶⁴ **אֵינָה דּוֹמָה רֹאִיָּה**
לְשִׁמְיעָה, שֶׁהָרִי גַּם כְּאֲשֶׁר הָאָדָם שׁוֹמֵעַ עֲנָן
מִסּוּיִים לְכָל פְּרָטִי, הִנֵּה דִּקְאָ לְאַחַר שִׁירָאָה
אוֹתוֹ הִדְבֵּר אֲזַי יִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל. וְטַעַם
הִדְבֵּר, לְפִי שֶׁבְּרֹאִיָּה יֵשׁ הַמְּשָׁכָה מִפְּנִימִיּוֹת
הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִבְּשִׁמְיעָה. וּכְמוֹ כֵּן פּוֹעֵל הָרֹאִיָּה
בִּיטּוֹל עֲצָמִי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר שְׁמִיעָה, דָּאף שְׁפֹאֲשֶׁר
שׁוֹמֵעַ שֵׁשׁ מִלֵּךְ גָּדוֹל בְּמַדִּינַת הַיָּם אֲשֶׁר שָׂרִים
רַבִּים וְנִכְבְּדִים בְּטָלִים אֲלֵיו, הָרִי זֶה גּוֹרֵם שִׁיָּהִיָּה
בְּטָל אֶל הַמֶּלֶךְ וּיְקָיִים אֶת פְּקוּדָתוֹ, מִכָּל מְקוֹם,
אֵין זֶה דּוֹמָה כָּלָל לְמִי שֶׁנֶּחְבֵּט לְחֹצֵר הַמֶּלֶךְ
וְרֹאֶה בְּעֲצָמוֹ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים בְּטָלִים
אֲלֵיו ⁶⁵, **שָׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה אֲצָלוֹ בִּיטּוֹל עֲצָמִי**
בְּיוֹתֵר. וְזֶהוּ מֵה שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְפַעֵל בִּישְׂרָאֵל,
שִׁיָּהִיָּה בָּהֶם עֲנָן הָרֹאִיָּה.

(ה) **וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן גַּם הַמְּבֹאֵר בְּלִקּוּטֵי**
תּוֹרָה ⁶⁶ **הַהֶפְרָשׁ בֵּין הַמְּרָגְלִים שֶׁשָּׁלַח**
מֹשֶׁה לְמְרָגְלִים שֶׁשָּׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁלַח אֶת
הַמְּרָגְלִים לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן כּוֹלָה, מֵה שָּׁאִין
כֵּן יְהוֹשֻׁעַ שָׁלַח אֶת הַמְּרָגְלִים לְתוֹר אֶת יִרְיָחוֹ
בְּלִבָּד. דִּהְיָה, יִרְיָחוֹ הוּא לְשׁוֹן רִיחַ, דְּקָאֵי עַל
לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מִחֻשְׁבָּה דִּבְיּוֹר וּמַעֲשֵׂה שְׁהֶם
בְּחִינַת רִיחַ בְּלִבָּד, וְהֵינִי, שֶׁשִּׁילַח הַמְּרָגְלִים
דִּיהוֹשֻׁעַ הָיָה נְתִינַת כַּח עַל בִּירּוֹר הַלְּבוּשִׁים

- 1 פופעלע את פעולותיה והם **מִחֻשְׁבָּה**
- 2 **דִּבְיּוֹר וּמַעֲשֵׂה** שנקראים 'לבושים' על שהם רק אמצעי ביטוי של הנפש
- 3 **שְׁהֶם בְּחִינַת רִיחַ בְּלִבָּד** ולא הנפש עצמה, **וְהֵינִי, שֶׁשִּׁילַח**
- 4 **הַמְּרָגְלִים דִּיהוֹשֻׁעַ הָיָה נְתִינַת כַּח עַל בִּירּוֹר** ותיקון

(62) בשלח טז, ד"ח. (63) ואתחנן ד, א. (64) ראה מכילתא יתרו יט, יט. מדרש לקח טוב פרשתנו יג, יח. (65) ראה תניא פמ"ב בהגהה (סא, א). (66) פרשתנו גא, ג ואילך. אוה"ת שם ע' תלט ואילך. וראה גם ד"ה וישלח יהושע תשל"ו (תו"מ סה"מ סיון ע' שפ ואילך. סה"מ תשל"ו ע' 243 ואילך).

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ריח' בלבד. אָמַנְם, עֲבֹדַת הַצִּדִּיקִים הִיא בִּכְחִינַת הַמִּדּוֹת, 44
 2 אֶהְבֶּה וְיִרְאַה, שְׁכָל עֲנִין שֶׁבְּקִדּוּשָׁה הוּא אֶהוּב בְּיֹתֵר, 45
 3 וְעֲנִין דְּקָלִיפָה הוּא מָאוּס וְשִׁנּוּא בְּתַכְלִית, כִּי הַצִּדִּיק כִּבְר תִּיקֵן 46
 4 וזִיכָּךְ גַּם אֶת הַמִּדּוֹת עֲצֻמָּן, וְלֹא רַק אֶת הַלְבוּשִׁים הֵנָּה עֲבֹדָה זוֹ עֲבֹדַת 47
 5 הַצִּדִּיקִים בִּאֲהַבַת ה' וִירַאת ה' אֵינָהּ 48
 6 שְׂיִיכָת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בִּשְׁנוֹה 49
 7 מִעֲבֹדַת הַבִּינּוּנִים שֶׁהִיא 'מִידַת כֹּל 50
 8 אֲדָם' אֲלֹא זֶהוּ עֲנִין שְׂבָא 51
 9 מְלַמְעָלָה וְאִינוּ תְּלוּי בֶּאֱדָם עֲצֻמָּה, 52
 10 וְלִכֵּן לֹא תוֹבְעִים מִכֹּל אֶחָד לְהִיטֵל צִדִּיק 53
 11 כְּמֵאמֶר⁷¹ הַגִּמְרָא 54
 12 צִדִּיקִים, וְהוּא עֲנִין שֶׁל מִתְּנָה 55
 13 מְלַמְעָלָה, כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מֶה 56
 14 שְׂכָתוֹב⁷² בְּתוֹרָה לִגְבִי הַכְּהוֹנֵה 57
 15 עֲבֹדַת מִתְּנָה אֶתָּן אֶת 58
 16 כְּהִנְחָתָם. וְעַל זֶה עַל עֲבֹדַת 59
 17 הַצִּדִּיקִים הִיא הַנְּתִינִת כֹּחַ 60
 18 מְלַמְעָלָה דְּשִׁילוּחַ הַמֶּרְגָּלִים עַל 61
 19 יְדֵי מִשְׁעָה, וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר 62
 20 עוֹד לְהִלֵּךְ. 63
 21 וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּכִינּוֹן שְׂמִשְׁעָה 64
 22 הִיא מִבְּחִינַת הָרְאִיָּה, מֵאֲחֵר 65
 23 שֶׁמֶשֶׁה רִבִּינוּ עֲצֻמָּה הִיא בִּדְרוּגָה שֶׁל 66
 24 רִאִיָּה בִּאלּוּקוֹת וְהִיא בְּבִחִינַת 67
 25 בִּיטוּל עֲצָמִי (בְּנִזְכָּר לְעִיל 68
 26 בְּבִיאוֹר עֲנִינוּ הַמִּיּוּחַד שֶׁל הַבִּיטוּל 69
 27 הַמּוֹחֵלֵט שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי רִאִיָּה, עַל פִּי 70
 28 מִשֵּׁל מִמִּי שְׂרוּאָה כִּיצַד שְׂרִים בְּטָלִים 71
 29 עַל הַמֶּלֶךְ וְהַדְּבָר פּוֹעֵל בּוֹ בִּיטוּל הַרְבֵּה 72
 30 יוֹתֵר עֲמוּק מִמִּי שֶׁרַק שׁוֹמֵעַ עַל כַּךְ), 73
 31 לִכֵּן הִיא בְּכַחוֹ שֶׁל מֶשֶׁה רִבִּינוּ 74
 32 לְשִׁלּוּחַ מֶרְגָּלִים לְאֶרֶץ כְּנָעַן 75
 33 כּוֹלָה וְלֹא רַק לִירִיחוֹ בִּלְבַד, הִינּוּ, 76
 34 לְפַעוּל הַבִּירּוּר בְּהַמִּדּוֹת 77
 35 עֲצָמָם, וְלֹא רַק בִּמְחֻשְׁבָּה דִּיבּוּר 78
 36 וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵם לְבוּשִׁים בִּלְבַד בִּינּוֹן 79
 37 שְׂמֻצָּד הָרְאִיָּה, כֹּאשֶׁר יֵשׁ רִאִיָּה 80
 38 בִּאלּוּקוֹת (שֶׁפּוֹעֵלָתָה עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם 81
 39 הִיא גְּדוּלָּה מֵאֹד, לֹאִין שִׁיעוּר מֵאֲשֶׁר 82
 40 חֲשֵׁנָה אֲלוּקוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל שְׂמִיעָה 83
 41 בִּלְבַד) לֹא שִׁינּוֹ עֲנִין דְּהִיפָּךְ 84
 42 הַקְּדוּשָׁה כִּי כִשְׁהֲאֲלוּקוֹת מוֹשֶׁגַת וְנִתְפַּסֵּת בְּבִחִירוֹת וּבִתְאֻמָּנוּת כְּמוֹ דְּבַר 85
 46 שְׂרוּאִים בְּעִנְיִים, מוֹכֵן שְׂאִין שׁוֹם נִתְּנִית מְקוֹם לְדַבְרִים שֶׁהֵם בְּנִיגוּד לְקִדּוּשָׁה 86

1 וזִיכָּךְ הַלְבוּשִׁים בִּלְבַד, מֶה שְׂאִין בֶּן הַמֶּרְגָּלִים שֶׁשָּׁלַח מִשְׁעָה 1
 2 לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן כּוֹלָה, אֶרֶץ שְׁבָה יִשְׁבוּ בְּאוֹתָהּ שְׁבָעָה 2
 3 עֲמֻמִּין, הוּא עֲנִין הַנְּתִינִת כֹּחַ עַל בִּירּוּר שְׂבָעָה הַמִּדּוֹת שֶׁל 3
 4 הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָן, שְׂעִיקָרָן אֶהְבֶּה שְׁנוּבַעַת מִמִּידַת הַחֶסֶד וְיִרְאַה שְׁנוּבַעַת 4
 5 מִמִּידַת הַגְּבוּרָה, וְשֹׂאֵר הַמִּדּוֹת הֵן 5
 6 'עֲנָפִים' וְהַסְתַּעְפוּיּוֹת שֶׁל שְׁתֵּי הַמִּדּוֹת 6
 7 הַעִיקָרִיּוֹת הַלְלוּ. וְכִדְאִיתָא 7
 8 בְּקִלּוּטֵי תוֹרָה שֶׁם בְּהִנְהָה⁶⁷: 8
 9 'וְעִינִין בְּסִפֵּר שֶׁל בִּינּוּנִים הוּא 9
 10 סִפֵּר הַתְּנִיא הַמְּבַאֵר אֶת מִהּוֹתוֹ שֶׁל 10
 11 הַ'בִּינּוּנִי' וְדִרְכוֹ בְּעֲבֹדַת ה' פְּרָק 11
 12 'י"ד', שְׁשֵׁם בְּפֶרֶק י"ד שֶׁל סִפֵּר 12
 13 הַתְּנִיא מְבֹאֵר שְׂמִידַת הַבִּינּוּנִי 13
 14 הִיא מִדַּת כֹּל אֲדָם וְאַחֲרֶיהָ 14
 15 כֹּל אֲדָם מְשֻׁוֹף וְיַעֲשֶׂה כֹל מֵאֵמֶן 15
 16 אֲשֶׁרִי לְהִיטֵל 'בִּינּוּנִי', כִּהְגִּדְרָתוֹ בְּסִפֵּר 16
 17 הַתְּנִיא, הִינּוּ שֶׁמִּבְּחִינָה נִפְשִׁית, פּוֹעֵלֹת 17
 18 בּוֹ גַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֲלוּקִית וְגַם הַנֶּפֶשׁ 18
 19 הַבְּהִמִית, אֲבָל מִבְּחִינָה מַעֲשִׂית הוּא 19
 20 נִזְהָר בְּתַכְלִית לְקִיּוֹם כֹּל מִצְוָה וְלֹא 20
 21 לְעַבּוֹר שׁוֹם עֲבִירָה, דְּהִנְהָה, עֲבֹדַת 21
 22 הַבִּינּוּנִים הִיא בְּמִחְשָׁבָה 22
 23 דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה⁶⁸, הִינּוּ, לֹא 23
 24 מִיבְּעִי אֵין צִדִּיק לֹמֵר שְׁנֹזְהָר 24
 25 בְּמַעֲשֵׂה וּבְדִיבּוּר, וְלַעוֹלָם אִינוּ 25
 26 עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה אֲסוּר וְאִינוּ מְדַבֵּר דִּיבּוּר 26
 27 אֲסוּר אֲלֹא שְׁנֹזְהָר אֲפִילוֹ 27
 28 בְּמִחְשָׁבָה, וְאֲפִילוֹ אִינוּ מְהַרְהֵר 28
 29 בִּמְחֻשְׁבָּתוֹ הַהוּרָה אֲסוּר (אֲלֹא מִיד 29
 30 שְׁעוּלָה בִּמְחֻשְׁבָּתוֹ מִחֻשְׁבָּה אֲסוּרָה, 30
 31 הוּא דוּחָה אוֹתָהּ מִכֹּל וְכֹל) בִּנְדָעוֹ 31
 32 שְׁהִרְהוּרִי עֲבִירָה קָשִׁים 32
 33 מְעַבְרִיָּה⁶⁹, כְּדַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל 33
 34 בְּגִמְרָא, וְזֶהוּ עֲנִין מִדַּת הַבִּינּוּנִי, 34
 35 שֶׁלֹּא עֹבֵר עֲבִירָה מִיָּמִיו וְלֹא 35
 36 יַעֲבֹר לְעוֹלָם⁷⁰ כִּלְשׁוֹן רִבִּינוּ הוֹקֵן 36
 37 בְּסִפֵּר הַתְּנִיא. וְעֲנִין זֶה שֶׁל הַיִּמְנְעוּת 37
 38 מִמּוֹחֲלָט מִעֲבִירָה, הֵן בְּמַעֲשֵׂה וּבְדִיבּוּר 38
 39 וְהֵן בִּמְחֻשְׁבָּה, הוּא מִדַּת כֹּל אֲדָם 39
 40 וְאַחֲרֶיהָ כֹּל אֲדָם יְמֻשׁוֹף, 40
 41 הִינּוּ, שְׁתוּבְעִים זֹאת מִכֹּל 41
 42 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְעַל זֶה הִיא הַנְּתִינִת כֹּחַ דְּשִׁילוּחַ 42
 43 הַמֶּרְגָּלִים עַל יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲלֹא שֶׁכֵּל זֶה הוּא תִּיקוֹן הַלְבוּשִׁים' (בְּחִינַת

(67) נב, א. וראה גם אוה"ת שם ע' תלט. ע' תמג. (68) תניא פ"ב (טז, ב ואילך). (69) יומא כט, א. תניא שם (יז, ב). (70) תניא שם (טז, ב). (71) ב"ב טז, א. תניא פ"ד שם (כ, א). (72) קרח יח, ז. תניא שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ואלוקות. וּכְמוֹ לַעֲתִיד לְבֹא בַיּוֹם הַמָּשִׁיחַ שְׁאֵז תִּהְיֶה רֵאִיִּית
- 2 אֱלֹקִיּוֹת, כִּי הָאֱלֹקִיּוֹת תֹּאדִיר בְּגִלּוּי וְלֹא יִהְיֶה שׁוֹם דְּבַר שְׁמַעֲלִים וּמִסְתִּיר עַל
- 3 הַתְּגִלּוֹת הָאֱלֹקִיּוֹת, אֲזִי לֹא יִהְיֶה שְׁיִיף כָּלֵל עֲנִיָּן שֶׁל הִיפֹף
- 4 הַקְדוּשָׁה וְהִפֹּךְ הַקְדוּשָׁה לֹא יִהְיֶה קִיּוֹם כֻּלָּל, כִּי עוֹלָם שָׁבוּ הָאֱלֹקִיּוֹת
- 5 מֵאִירָה בְּגִלּוּי לַעֲנִי כֹל הוּא עוֹלָם שְׁאִין
- 6 בּוֹ שׁוֹם נִחְנֵת מִקּוֹם לְשׁוֹם דְּבַר שְׁאִינוּ
- 7 קְדוּשָׁה מִמֶּשׁ (וְרַק עֲכָשְׁיוֹ בּוֹמֵן
- 8 הַגִּלּוֹת, כֹּאשֶׁר הָאֱלֹקִיּוֹת הִיא בְּהַעֲלֵם
- 9 וְהַסְתֵּר נֶאֱמָר⁷³ בְּתוֹרָה נִתְחַי
- 10 לְפָנֶיךָ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב
- 11 וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרַע גּוֹ' וְיִבְחַרְתָּ בַּחַיִּים, הִינֵנו, שְׁשִׁיף
- 12 וְיִבְחַרְתָּ בַּחַיִּים, הִינֵנו, שְׁשִׁיף
- 13 שְׁתִּיהִי הַבְּחִירָה גַּם בְּהִיפֹף
- 14 מ'מ'חיים' וְהִיפֹף מ'טוב' חס
- 15 וְשָׁלוֹם, כִּי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ נִמְצָאִים
- 16 וְקִיּוּמֵם וְאֵף עַל פִּי כֵּן לְמִרּוֹת
- 17 שְׁלֻמַּעֲשֵׂה יֵשׁ אִפְשֵׁרוֹת לְבַחֲרוֹ בְּהִפֹּךְ
- 18 הַטּוֹב הָרִי הוּא הִיהוּדִי הַמִּתְנַהֵּג עַל
- 19 פִּי הַתּוֹרָה בּוֹחֵר בַּחַיִּים).
- 20 וְעֲנִין זֶה שֶׁל עֲבוֹדַת ה' כְּרִאִי
- 21 כְּתוּצָא מִעֲנִין הָרִאִיה שִׁיהִי
- 22 בְּשִׁלּוּמֵם וּבְגִלּוּי לַעֲתִיד לְבֹא, כֹּאשֶׁר
- 23 תִּהְיֶה רֵאִיָּה בְּאֱלֹקִיּוֹת וְלֹא תִהְיֶה כֻּלָּל
- 24 מִצִּיּוֹת שֶׁל הִיפֹף הַקְדוּשָׁה יֵשׁ
- 25 דּוּגְמָתוֹ מִעֵין זֶה גַּם בְּעֲבוֹדַת
- 26 הָאָדָם עֲכָשְׁיוֹ, בּוֹמֵן הַגִּלּוֹת,
- 27 לְמִרּוֹת שְׁכַעַת יֵשׁ הָעֵלָם וְהַסְתֵּר עַל
- 28 גִּלּוּי הָאֱלֹקִיּוֹת, כְּפִי שְׁמַבִּיא כְּבוֹד
- 29 קְדוּשַׁת מוֹרֵי חֲמִי אֲדָמוֹ'ר
- 30 הַרְבֵּי הִרְיָ"צ בְּשֵׁם סִפְרֵי מוֹסֵר⁷⁴
- 31 בְּעֲנִין פִּירוּשׁ דְּבָרֵי הַגִּמְרָא אִיזְהוּ
- 32 חֲכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד⁷⁵,
- 33 שְׁכָאֲשֶׁר הָאָדָם אֵינוֹ יוֹכֵל
- 34 לְהַתְּגַבֵּר עַל תְּאֻתּוֹ, אֲזִי
- 35 הָעֵצָה הִיא שְׁיִצִּיר יִתָּר
- 36 לְעֵצָמוֹ בְּצוּרָה חַיָּה וּבְרוּרָה (וְרֹאֶה
- 37 בְּרַמָּה שֶׁל רֵאִיָּה) מָה יִהְיֶה
- 38 לְאַחֲרֵי מִלּוּי הַתְּאֻהָ (הַנּוֹלָד
- 39 הַתּוּצָא), שְׁאֵז לְאַחֵר שִׁמְלָא אֶת
- 40 תְּאֻתּוֹ הִרִי לֹא יִשְׁאָר מִזֶּה
- 41 מִהַתְּאֻהָ מֵאֻמָּה, דְּמֵאֲחֵר
- 42 שְׁזָהוּ דְּבַר גְּשָׁמִי שְׁהוּא כְּטַבְּעוֹ שֶׁל כֹּל דְּבַר גְּשָׁמִי הַמּוֹגֵבֵל בְּכָל עֲנִינוּ
- 43 וּמוֹגֵבֵל גַּם בְּמִשָּׁךְ זִמָּן קִיּוֹמוֹ, וְסוּפּוֹ שְׁהוּא כָּלֵל וְנִפְסָד הָרִי לֹא יִשְׁאָר

- 44 מִמֶּנּוּ מֵאֻמָּה, וְאֵז כֹּאשֶׁר הַדְּבַר יִתְכַלֵּל לְגִמְרֵי יִצְטַעַר גַּם בְּעֵצָמוֹ
- 45 עַל מַעֲשֵׂה זֶה שְׁכַעַת הוּא מֵאֵד מִתְאֻה לְעִשּׁוֹת, הִנֵּה כְּאֲשֶׁר יִצְטַעַר
- 46 זֹאת לְעֵצָמוֹ, יִתָּר לְעֵצָמוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּיִמְחִישׁ לְעֵצָמוֹ אֶת מִרְאֵה הַדְּבָרִים
- 47 לְאַחֵר שִׁיכֻלוֹ וְיִיאָבְדוּ לְגִמְרֵי אֲזִי יוֹכֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל תְּאֻתּוֹ.
- 48 וּכְמוֹ שְׁנִתְּבָאָר לְעִיל בְּבִיאור
- 49 בְּקִשְׁת מִשָּׁה אֶעְבְּרָה נָא
- 50 וְאֶרְאֶה דִּיּוּקָא, שְׁדִּיק וְהוֹסִיף
- 51 שְׂרִצְנוֹ לְעִבּוֹר לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל קֶשׁוֹר
- 52 בְּעִינֵי הָרִאִיה, וְנִתְבָּאָר שְׁרִצָּה מִשָּׁה
- 53 רִבְנוֹ לְפַעוּל שֶׁלֵּכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה
- 54 עֲנִין הָרִאִיה בְּאֱלֹקִיּוֹת, שְׁעַל יְדֵי
- 55 זֶה בְּכּוֹת הָרִאִיה וְהִבְטִיל הַמּוֹחֵלֵט
- 56 שְׁהִיא גּוֹרֵמַת תּוֹכֵל לְהִיּוֹת
- 57 הָעֲבוּדָה בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
- 58 בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּכִנִּיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 59 לְאַרְץ, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל בְּאִירִיכַת.
- 60 (ו) וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּכַתּוּב
- 61 הַפּוֹתַח אֶת הַמֵּאֲמָר שְׁלַח לָךְ
- 62 אֲנָשִׁים וְיִתּוּרֵי אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן
- 63 גּוֹ', וְנִשְׁאַלָה הַשְּׁאֵלָה אִיךָ יִתְכַּן
- 64 שְׁמִשָּׁה רִבְנוֹ מִצִּדּוֹ רִצָּה בְּשִׁלּוּחַ
- 65 הַמְּרַגְלִים, וְהַמַּעֲנָה הוּא שְׁשִׁילּוּחַ
- 66 הַמְּרַגְלִים הוּא עֲנִין הַנְּתִינָת
- 67 כַּחַ מְלַמְעֵלָה כְּדִי שְׁתּוֹכֵל לְהִיּוֹת
- 68 הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
- 69 הַמִּצְוֹת בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיּים.
- 70 וְנִתְנִינַת כַּחַ זֶה הִיא בָּאָה מְלַמְעֵלָה
- 71 לְמַטָּה עַל יְדֵי מִשָּׁה, שְׁזָהוּ מָה
- 72 שְׁנִתְבָּאָר שְׁלַח לָךְ, לְדַעֲתָךְ, כִּי
- 73 אֵף עַל פִּי שְׁהַמְּרַגְלִים מִצָּד
- 74 עֲצָמָם בְּאוֹתָה שְׁעָה שְׁנִשְׁלַחוּ
- 75 כְּשִׁרִים הִיוּ⁷⁶, הִרִי עֲבוּדָתָם
- 76 הִתְיָה רַק בְּרוּחָנִיּוֹת, וְלִכֵּן
- 77 הַמְּרַגְלִים מִצָּד עֲצָמָם לֹא הָיוּ יוֹכֵלִים
- 78 לְפַעוּל שְׁתּוֹמֶשֶׁךְ נִתְנִינַת כּוֹחַ מְלַמְעֵלָה
- 79 לְעִבּוֹדַת ה' בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת לְמַטָּה
- 80 בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְאִילוֹ הַנְּתִינָת כַּחַ
- 81 מְלַמְעֵלָה לְעִבּוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת
- 82 נִמְשָׁף עַל יְדֵי מִשָּׁה דְּיוּקָא,
- 83 לְפִי שְׁאֵצָל מִשָּׁה הִיָּה עֲנִין
- 84 הָרִאִיה בְּאֱלֹקִיּוֹת וְהִבְטִיל
- 85 הָעֲצָמִי⁷⁷, בִּטּוּל מוֹחֵלֵט שֶׁל כֹּל מִצִּיּוֹת, הַנוֹבַע מִהָרִאִיה בְּאֱלֹקִיּוֹת
- 86 כְּמִבּוֹאָר⁷⁸ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת גַּם בְּעֲנִין הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּדְבָרֵי מִשָּׁה רִבְנוֹ

(73) נצבים ל, טו. שם, יט. (74) ראה גם תו"מ ח"י ע' 166 הערה 48. וש"נ. (75) תמיד לב, א. (76) פרש"י פרשתנו יג, ג. (77) חסר קצת (המו"ל). (78) ראה המשך תרס"ו ע' פז. סה"מ תרפ"ז ע' קטו. תרפ"ט ע' 58. וראה תו"א בראשית א, ב.

שלח לך אנשים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על בני ישראל שש מאות אֶלֶף רגלי העם אשר אנכי בקרב⁷⁹,
 2 שעם הַיְּהוּדָה בְּבַחֲנִית רַגְלִי, למרות שבני ישראל הם במדרגה נמוכה,
 3 בבחינת 'רגליים', בכל זאת, הִנֵּה עַל יָדָם דִּקְא נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אֲנֹכִי
 4 המכוון לעצמות האלקות בקרב⁸⁰ במשה רבינו עצמו, שְׁזָה שֶׁנִּמְשָׁךְ בו
 5 בחינת 'אנכי' מוֹרָה עַל הַבִּיטוּל
 6 שְׁלוֹ, וּמַצִּד זֶה הַרְגִישׁ (עַר
 7 הָאֵט דְּעִרְהָעֵרֶט הִיתָה לוֹ הַכְרָה
 8 והרגשה) אֶת מַעְלַת הָעֲבוּדָה
 9 בְּגִשְׁמִיּוֹת בִּכְנִיסָה לְאֶרֶץ,
 10 וּפְעַל פֶּה בַּעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת,
 11 המשכה של נְתִינַת פֶּה מִלְמַעְלָה.
 12 אֲמָנָם בְּשׁוֹנָה מִמֶּשֶׁה רַבִּינוּ עֲצֻמוֹ
 13 הַמְרַגְלִים לֹא הָיָה בָּהֶם
 14 בְּחִינַת בִּיטוּל עֲמוּק וּפְנִימִי זֶה
 15 שהיה למשה רבינו, וְלָכֵן הַמְרַגְלִים
 16 לֹא הִרְגִישׁוּ בְּמַעְלַת הָעֲבוּדָה
 17 בְּגִשְׁמִיּוֹת, אֲלֹא אָמְרוּ בִּיחַס
 18 לַעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת שֶׁהָאֶרֶץ הִיא אֶרֶץ
 19 אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא⁸⁰,
 20 והמרגלים היו סבורים וחוששים
 21 שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּגִשְׁמִיּוֹת,
 22 הִנֵּה לֹא זֶה בְּלִבָּד שֶׁלֹּא יַעֲלוּ
 23 אֶת הַגִּשְׁמִי, אֲלֹא אֲדַרְבָּה
 24 לְהִיפֹךְ כֹּי' יֵשׁ חֹשֶׁשׁ שֶׁאֵין יִירוֹ
 25 בַּעֲקֻבּוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ⁸¹
 26 הַמְרַגְלִים כִּשְׁחֹזְרוּ מֵהָאֶרֶץ לְמַדְבַּר
 27 אֲפִילוֹ עָלָה הַבִּיטָה בְּכִיכּוֹל
 28 אֵינִי יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כָּלִי,
 29 כְּלוּמֹר, אֲפִילוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 30 כְּכִיכּוֹל, אֵינִי יָכוֹל לְנַצַּח אֶת יוֹשְׁבֵי
 31 הָאֶרֶץ (חַס וְשׁוֹלֵם) דְּאִמְתָּ הַדְּבָר
 32 שֶׁלִּגְשְׁמִיּוֹת יֵשׁ מַעֲלָה גְדוֹלָה וְחוֹשְׁבָה
 33 אֲפִילוֹ לִגְבֵי הָרוֹחַנִיּוֹת, כִּי שׁוֹרֵשׁ
 34 הַגִּשְׁמִיּוֹת יוֹתֵר נַעֲלָה מִשׁוֹרֵשׁ הָרוֹחַנִיּוֹת
 35 כִּיֹּן שֵׁשׁ בְּדִבְרֵים הַגִּשְׁמִיִּים
 36 נִיצוּצִים נַעֲלִים מִשְׁבִּירֵת
 37 הַכָּלִים שֶׁכִּמְבוּאָר בִּקְבֻלָּה וְחִסְדוֹת,
 38 קוֹדֵם בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא, עַל פִּי הַרְצוֹן
 39 הָעֵלְיוֹן, בְּאוֹפֶן שֶׁנִּבְרָא בְּפוֹעַל כֹּחַ עוֹלָם
 40 הַתִּיּוֹקִן הִיָּה 'עוֹלָם הַתּוֹהוֹ' שְׁבוּ הִיוּ
 41 אִוֵּרוֹת מְרוּבִּים וְכָלִים מוֹעִיטִים עַד שֶׁנַּעֲשֶׂתָה 'שְׁבִירַת הַכָּלִים' שֶׁאֵין נִפְלוּ נִיצוּצוֹת
 42 קְדוּשָׁה לְמַטָּה, מִקָּל מְקוֹם, הַמְרַגְלִים הִעֲדִיפוּ עֲבוּדָה רִוּחָנִית וְלֹא רָצוּ אֶת
 43 הָעֲבוּדָה בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת, טַעֲנָתָם הִתָּה שֶׁמַּצֵּד גּוֹדֵל
- הִירִידָה שֶׁל נִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה שֶׁנִּפְלוּ לְמַטָּה אֵין עָלָה הַבִּיטָה יָכוֹל
 לְהוֹצִיא אֶת כָּלִי, הֵינִי, שֶׁעַם הִיְיָוֹת עָלָה הַבִּיטָה, אֵינִי יָכוֹל
 לְהוֹצִיא אֶת כָּלִי, כְּכִיכּוֹל.
 אֲמָנָם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלִב שְׁנֵי הַמְרַגְלִים שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲפוּ עִם שָׂרָא הַמְרַגְלִים
 בַּעֲצָתָם שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת
 הַבִּיטוּל לְמִשְׁחָה, אָמְרוּ לְבָנֵי
 יִשְׂרָאֵל אִוֵּרוֹת שֶׁבַע הַעֲמִים שֶׁבָּאָרֶץ
 סֹר צִלְם מַעְלִיהֶם וְהָיוּ אֲתָנוּ
 אֶל תִּירָאוֹם⁸², שֶׁבַע הַבִּיטָה כֵּן
 יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כָּלִי, דְּבַעַל
 הַבִּיטָה קָאִי מְכוּוֹן עַל הָאֱלֻקוֹת
 הַשְּׂרִיף לְעוֹלָמוֹת, וְהוּא בְּתוֹר
 'בַּעַל הַבִּיטָה' שֶׁהָכַל שִׁיךְ לוֹ וּבִשְׁלִיטָתוֹ
 כֵּן יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כָּלִי, הֵינִי
 לְהַעֲלוֹת אֶת הַגִּשְׁמִיּוֹת. וְלָכֵן
 אָמְרוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלִב שֶׁבִּינְיָדוֹ
 לְדַבְּרֵי הַמְרַגְלִים שֶׁאֲמָרוּ שֶׁהָאֶרֶץ לֹא
 טוֹבָה, טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד
 מְאֹד⁸³, שְׁתֵּי פְעָמִים מְאֹד,
 בְּמוֹכֵן שֶׁל בְּלִי גְבוּל, מְאֹד
 הִרְאִשׁוֹן הוּא מְאֹד שְׁלֵף, עַל
 דְּרֹךְ הַדְּרָשָׁה עַל הַפְּסוּק בְּקִרְיַת שְׁמַע
 'בְּכָל מִדָּרָךְ' שֶׁכָּל אָדָם יֵשׁ אֶת
 הַהִגְבָּלוֹת שֶׁלוֹ, וְהַמֵּאֵד שֶׁלוֹ, הִיא
 חִיצִיָּה מִהַהִגְבָּלוֹת שֶׁלוֹ וּמֵאֵד
 הַשְּׁנִי הוּא מְאֹד שֶׁלְמַעְלָה עֲנִין
 הַבְּלִי גְבוּל הָאִמִּיתִי.
 וְכָל זֶה כָּל הַהִנְחָגָה שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלִב
 וְהַכְרוֹתָם שֶׁהָאֶרֶץ טוֹבָה 'מְאֹד מְאֹד'
 בָּא מַצֵּד הַבִּיטוּל שֶׁלָּהֶם אֶל
 מִשְׁחָה. וְזֶהוּ גַם הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי
 שֶׁל מֶה שֶׁנֶּאֱמָר⁸⁴ בְּתוֹרָה בְּפִרְשַׁת
 הַמְרַגְלִים וַיִּהְיֶה כָּלִב אֶת הָעָם,
 לְפִי פִשְׁטוֹ, 'וַיִּהְיֶה' הֵינִי הַשְׁתִּיק, וְלִפִּי
 הַפְּנִימִי וַיִּהְיֶה הוּא עֲנִין
 הַבִּיטוּל (שְׁהָרִי שְׁתִּיקָה נֹבַעַת
 מִבִּטּוֹל), כִּיֹּן שֶׁמַּצֵּד הַבִּיטוּל
 דִּקְא נִמְשָׁךְ הַנְּתִינַת פֶּה עַל
 הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ כְּמִבּוּאָר לְעִיל
 בְּאִרְכּוֹת שֶׁהָכּוֹחַ לְקִיּוֹם הַמַּצּוֹת
 בְּגִשְׁמִיּוֹת בֹּא מִעֲנִין הָרָאִיָּה וּמַעֲלַת הָרָאִיָּה, הִיא שְׁהִיא פּוֹעֵלֶת בִּיטּוֹל. וְזֶהוּ
 גַם הַטַּעַם שֶׁגַם בְּמַרְגְּלִים דִּיהוֹשֻׁעַ נֶאֱמָר⁸⁵ וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ גּוֹ'
 מַרְגְּלִים חֲרֹשׁ, וְהַבִּיטוּ 'חֲרֹשׁ', בִּשְׁקֵט וּבְחֹשֶׁאִי, הוּא כְּעִנְיָנוּ שֶׁל 'וַיִּהְיֶה'

(79) בהעלותך יא, כא. (80) פרשתנו יג, לב. (81) סוטה לה, א. וראה אוה"ת שלח ע' תנא. (82) פרשתנו יד, ט. (83) שם, ז.

וראה לקו"ת פרשתנו לז, א. לה, ריש ע"ג. (84) פרשתנו יג, ז. (85) יהושע ב, א.

1	האמור בכלב דְּחָרַשׁ הוּא לְשׁוֹן שְׁתִּיקָה ⁸⁶ , כְּמוֹ חֲרָשׁ לִפְי הַגְּדֵרָתוֹ	מִשָּׁה בְּשִׁילוּחַ הַמְּרָגְלִים, שְׁזָהוּ כָּדִי לִפְעוּלָה אֶת הַנְּתִיבָה כּוּחַ מַלְמַעְלָה לְכַנִּינָה
2	בַּהֲלָכָה שְׁאִינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאִינוֹ מְדַבֵּר ⁸⁷ , שֶׁהוּא עֲנֵן הַבִּיטוּל	לֶאֱרֹץ, כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל בְּאַרְיִכוֹת.
3	בְּתַכְלִית, בִּיטוּל מֵלָא וּמוֹחֵלֵט וְהִינְנוּ, שְׁגָם אֲצֵל יְהוֹשֻׁעַ הָיָה	וְכֵן הוּא גַם בְּגֵאוּלָּה הַעֲתִידָה, שְׁהִי גַם הִיא קְשׁוּרָה בְּכַנִּינֵת בְּנֵי
4	עֲנֵן הַבִּיטוּל עֲצָמִי וְאִמְנָם אֵין הַכוּוֹנָה לִ'בִּיטוּל עֲצָמִי' מִמֶּשׁ כִּמוֹ אֲצֵל	יִשְׂרָאֵל לֶאֱרֹץ שְׁעָל יְדֵי הַבִּיטוּל שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה,
5	מִשָּׁה רַבִּינוּ אֲבָל גַּם אֲצֵל יְהוֹשֻׁעַ הִיָּה	דְּאֵתְפִשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל
6	לִ'בִּיטוּל עֲצָמִי' עַל כָּל פָּנִים לִפְחוֹת	דְּרָא וְדָרָא ⁸⁸ , וּבְכָל דּוֹר וּדּוֹר יֵשׁ
7	בְּעֵינֵי מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר	'הַתְּפִשְׁטוּת' (נִיֶּצֶץ וְהֶאֱרָה) מִמִּשָּׁה
8	וּמַעֲשָׂה, שְׁהֵם, כְּאִמּוֹר לְעִיל לְבוּשִׁי	רַבִּינוּ, כְּדַבְּרֵי הַזֹּהָר, וּבְדוֹרָנוּ זֶה
9	הַנֶּפֶשׁ (וּבֹהֵם) קָל יוֹתֵר לְנַהֵג כְּרֹאֵי	הוּא כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי חָמִי
10	מֵאִשֶּׁר בְּעֵינֵי הַמִּידוּת, הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה	אֲדָמוֹ"ר הַרְבֵּי הַרִּי"צ שֶׁהוּא
11	וְכָל זֶה כָּל הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל עֵינֵן	הַרְעוּהָ שְׁבִדוֹרָנוּ, כְּפִי שֶׁמִּשָּׁה
12	הַבִּיטוּל בְּשִׁילוּחַ הַמְּרָגְלִים הוּא לִפְי	רַבְנֵנוּ הִיָּה הַרְעוּהָ בְּדוּרוֹ, תְּהִיָּה
13	שֶׁהַנְּתִיבָה כֹּחַ מַלְמַעְלָה	הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ בְּפִשְׁטוּת,
14	לְהַכְנִיסָה לְאֶרֶץ תְּלוּיָה	וְיִוְרָגֵשׁ וְכוּלָּם יִכִּירוּ וְיִרְגִּישׁוּ
15	בְּהַבִּיטוּל עֲצָמִי דְּמֹשֶׁה, שְׁלֹכֵן	שְׁטוּכָה הָאֶרֶץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְאֹד
16	נֶאֱמַר שְׁלַח לָךְ לְדַעְתָּךְ וְזוֹ	מְאֹד.
17	הַסִּיבָה שֶׁשִּׁילוּחַ הַמְּרָגְלִים הִיָּה לְדַעְתּוֹ	
18	וּלְרַצּוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּבֹזֶה מִיּוֹשֶׁבֶת הַיֵּטֶב	
19	הַשְׂאֵלָה שֶׁבְּתַחֲלִיל הַמֵּאֱמָר מְדוּעַ רָצָה	

(86) ראה לקו"ת פרשתנו נב, ב. (87) ראה תרומות פ"א מ"ב. חגיגה ב, ב. ועוד. (88) תקו"ז תס"ט (ק"ב, רע"א. קיד, רע"א).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ב) מ"ש בענן הרדיו שאחד מאברכי התמימים ידבר מזמן לזמן והשאר ישמעו, הנה ידועה השתדלות נשיאינו הק' ואשר דרשו גם מאתנו שיפוצו המעיינות וסעיפיהם במרחב היותר גדול. ולכן אם יש לחשוב ע"ד הנ"ל, צריך לחפש אופן שיוכל להגיע לחוגים רחבים, ולא רק למספר מצומצם של אנשים. וכיון שאיני בקי בהחוקים עד"ז במדינה זו, איני כותב בפרטיות יותר, אבל בודאי ע"י חקירה ודרישה יוכל להוודע גם עד"ז.

ג) מ"ש אודות השאלה שיבשלו עתה מבלי הכשר תחלה, בהתנורים החדשים שנעשו ע"י עלעקטרי, ויכולים לקבוע את מדת החום והלחץ כו', אשר במילא יש לומר שעל זה לא חל הענין דאין אנו בקיאין בחליטה (דין חליטה - יעוין פ"ת סי"ח בסי' סט) כו'. הנה כלך מדרך זו, כי באופן כזה הרי ניתנה הבחירה לכל אחד ולכל אחת מהנשים שבידה לפסוק שאלות וכן החום והלחץ וסו"ס יפסקו בזה גם המשרתים האינם יהודים, שלפעמים מוסרים להם את הבישול וכו', וכבר ראינו כמה פרצות שהתחילו מהיתרים כמו אלו (אף שהתחלת ההיתר הי' לפעמים אויסגעהאלטען עפ"י השו"ע), ולא צריכים להראות קונצין כיון שאנו איננו אקראבאטען בצירק כו', כ"א שלוחים של הקב"ה להאיר את העולם באור תורה ומצוה, ובמילא צריך למלוח הבשר ולהדית קודם ולאחר המליחה. ולא לשכוח שהכוונה והרמז בהוצאת הדם מהבשר ע"י המלח הרי המוסר השכל בזה הוא שצריך להוציא החיות והתוקף מהנה"ב, ורק אז תוכשר להיות בשר כבשר האדם, מלשון אדמה לעליון לאדם העליון היושב על הכסא. והאריכות בזה אד למותר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְהִבִּין עֲנִין המשמעות הפנימית של טענת המרגלים שלא רצו
2 לִיכָנֵס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ שֶׁהִיא אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ¹,
3 יֵשׁ לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר הָעֲנִין הנוכח בוודאי דאָרְעָא אֲתַבְטַלֶּת²
4 הארץ התבטלה, וכפי שיוסבר להלן (שָׁזְהוּ עַל־דֶּרֶךְ "אֶרֶץ אֲכָלֶת
5 יוֹשְׁבֶיהָ" שגם משמעותה היא ביטול
6 עניינה האמיתי של הארץ שתמורת
7 היותה מקום מושב לדרים עליה היא
8 נעשית 'אוכלת יושביה'), שֵׁשׁ בָּזָה
9 שְׁנֵי פִירוּשִׁים³ בתורת החסידות.
10 פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, שֶׁפֶּאֶשׁוֹר
11 מְלִכִין קְדָמָאין המלכים הקדמונים
12 ד'תהו' של עולם התהו שקדם
13 לעולם ה'תיקון', כפי שיוסבר בסמוך,
14 נָפְלוּ בְּשִׁבְרֵית הַכָּלִים, הִנֵּה
15 סְפִירַת הַמַּלְכוּת (אֲרַעָא
16 הִקְרַאת ארץ כי כשם שהארץ מצמיחה
17 פירות, כך ספירת המלכות היא
18 הספירה שבאמצעותה היא התהוות
19 הנבראים, וכשם שהארץ היא בביטול
20 ("שהכול דשין עליה"), כך ספירת
21 המלכות עניינה הוא ביטול, "דלית לה
22 מגרמה כלום", ובעבודת ה' הוא עניין
23 קבלת עול מלכות שמים) וְכֵן
24 אֲתַבְטַלֶּת מִפְּעוּלָתָהּ, אָכֵל לֹא
25 נָפְלָה בְּשִׁבְרֵיהָ כו', כלומר, על
26 הכתוב בפרשת וישלח אודות המלכים
27 שמלכו באדם לפני מלך מלך לבני
28 ישראל, מבואר בקבלה וחסידות
29 שבמובן הרוחני הכוונה לכך שלעולם
30 כפי שנבאר לבסוף, הנקרא 'עולם
31 התיקון' קדם 'עולם התהו' ובעוד
32 שב'תיקון' יש 'סדר' השתלשלות'
33 מסודר בו האור האלוקי יורד ומאיר
34 מדרגה לדרגה כשהאורות מלווים
35 בכלים, הרי בעולם התהו, עולמם של
36 המלכים הקדמונים, היו אורות מרובים
37 וכלים מועטים דבר שגרם ל'שבירת
38 הכלים' שלא יכלו להכיל את האורות
39 המרובים, וכתוצאה מ'שבירת הכלים' הייתה 'נפילה' של ניצוצות הקדושה, ועל
40 כך מבואר כאן שה'שבירה' הייתה בעיקר במידות שבעולם התהו אבל ספירת
41 המלכות רק התבטלה ולא הייתה בה 'נפילה' ו'שבירה' וְטַעַם הַדְּבָר⁴,
42 כִּי הַטַּעַם לְסַבֵּת הַשְּׁבִירָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּהֶם בְּחִינַת
43 יְשׁוּת כו', כמבואר בחסידות ש'שבירת הכלים' בעולם התהו נגרמה מכך

בס"ד. שבת פרשת שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 לְהִבִּין עֲנִין טענת המרגלים שלא רצו לִיכָנֵס
2 לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ שֶׁהִיא אֶרֶץ אֲכָלֶת
3 יוֹשְׁבֶיהָ¹, יֵשׁ לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר הָעֲנִין דִּאָרְעָא
4 אֲתַבְטַלֶּת² (שָׁזְהוּ עַל־דֶּרֶךְ "אֶרֶץ אֲכָלֶת
5 יוֹשְׁבֶיהָ"), שֵׁשׁ בָּזָה שְׁנֵי פִירוּשִׁים³. פִּירוּשׁ
6 הָרֵאשׁוֹן, שֶׁפֶּאֶשׁוֹר מְלִכִין קְדָמָאין ד'תהו' נָפְלוּ
7 בְּשִׁבְרֵית הַכָּלִים, הִנֵּה סְפִירַת הַמַּלְכוּת (אֲרַעָא)
8 רַק אֲתַבְטַלֶּת מִפְּעוּלָתָהּ, אָכֵל לֹא נָפְלָה בְּשִׁבְרֵיהָ
9 כו', וְטַעַם הַדְּבָר⁴, כִּי הַטַּעַם לְסַבֵּת הַשְּׁבִירָה
10 הוּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּהֶם בְּחִינַת יְשׁוּת כו', וְעֲנִין
11 זֶה הוּא רַק בְּשָׂאֵר הַמִּידוֹת, וְלֹא בְּבְחִינַת מַלְכוּת,
12 שְׂאִינָה בְּבְחִינַת יֵשׁ מוֹרְגֵשׁ כָּל־כָּף, וְהִינּוּ, שְׁעַם
13 הַיּוֹתֵה בְּחִינַת יֵשׁ, מִפְּל־מְקוֹם יֵשׁ בָּהּ גַּם בְּחִינַת
14 בְּטוּל, וְסוֹכְלֶת בְּטַבְעָה שְׁנֵי הַפְּכִים הָלְלוּ יַחַד,
15 וְלָכֵן לֹא הָיָה בָּהּ שְׁבִירָה וְנִפְלָה לְגַמְרִי, אֲלֵא
16 רַק בְּאוֹפֶן דִּ"אֲרַעָא אֲתַבְטַלֶּת", שְׁנַעְדָּר אִוֹר
17 הַתַּפְּשֻׁטוּתָהּ בְּלָבָד. וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, כְּמִבְאֵר
18 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה⁵ בְּעֲנִין ה'מסירות נפש' בַּתְּפִלָּה,
19 עַד שֶׁתַּתְּבַטֵּל כַּח מַהוּת הַנֶּפֶשׁ, כִּשְׁלֹהֶבֶת הָעוֹלָה
20 מֵאֲלִיָּה לְהַפְּלִל וּלְהַדְּבֵק בְּאוֹרוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שָׁזְהוּ
21 עֲנִין "אֲרַעָא אֲתַבְטַלֶּת". וּבְהִתְאָם לָזֶה יֵשׁ גַּם
22 שְׁנֵי פִירוּשִׁים בְּעֲנִין אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. פִּירוּשׁ
23 הָרֵאשׁוֹן, כְּדֹאִיתָא בְּלִקוּטֵי תוֹרָה בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ⁶

44 שכל מידה ומידה היתה בתוקף גדול ולא הייתה 'התכללות' של המידות בינם
45 לבין עצמן כמו 'חסד שבגבורה' ו'גבורה שבחסד' וכדומה וְעֲנִין זֶה של
46 תוקף ו'ישות' עד כדי כך שהכלי לא יכול להגביל ולהכיל את האור הוא
47 רַק בְּשָׂאֵר הַמִּידוֹת (חסד, גבורה, תפארת, נצח, חוד יסוד), וְלֹא
48 בְּבְחִינַת מַלְכוּת, שְׂאִינָה
49 בְּבְחִינַת יֵשׁ מוֹרְגֵשׁ כָּל־כָּף,
50 וְהִינּוּ, שְׁעַם הַיּוֹתֵה בְּחִינַת יֵשׁ
51 גַּם סְפִירַת הַמַּלְכוּת היא ספירה עם
52 'ישות' ומציאות מוגדרת, מִפְּל־
53 מְקוֹם יֵשׁ בָּהּ בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת,
54 בְּמִקְבִּיל לְעֲנִין ה'יש' גַּם בְּחִינַת
55 בְּטוּל, וְסוֹכְלֶת בְּטַבְעָה שְׁנֵי
56 הַפְּכִים הָלְלוּ של 'ישות' ו'ביטול'
57 יַחַד, וְלָכֵן לֹא הָיָה בָּהּ
58 שְׁבִירָה וְנִפְלָה לְגַמְרִי כמו
59 בשאר ששת המידות דעולם התהו,
60 אֲלֵא 'שבירת הכלים' בעולם התהו
61 פעלה בספירת המלכות רַק בְּאוֹפֶן
62 דִּ"אֲרַעָא אֲתַבְטַלֶּת", שְׁנַעְדָּר
63 אִוֹר הַתַּפְּשֻׁטוּתָהּ בְּלָבָד ואורה
64 התבטל וחדל להאיר.
65 וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי בדברי הוזהר 'ארעא
66 אֲתַבְטַלֶּת, כְּמִבְאֵר בְּלִקוּטֵי
67 תוֹרָה⁵ 'לאדמו"ר הזקן לגבי
68 משמעות המושג בעבודת ה' בְּעֲנִין
69 ה'מסירות נפש' ההתמסרות
70 המוחלטת של האדם לאלוקות
71 בַּתְּפִלָּה, עַד כִּי כֵן שֶׁתַּתְּבַטֵּל
72 כַּח מַהוּת הַנֶּפֶשׁ כְּמִצִּיאוֹת בְּפִי
73 עֲצֻמָּה וְהַנֶּפֶשׁ תַּתְּבַטֵּל לְאִלּוּקוֹת וְתִהְיֶה
74 נִכְלָלֶת בְּאִלּוּקוֹת, כִּשְׁלֹהֶבֶת של נר
75 הָעוֹלָה מֵאֲלִיָּה כְּלִפִּי מַעֲלָה
76 לְהַפְּלִל להיות כלולה, תוך ביטול
77 ואיבוד המציאות האישית וְלְהַדְּבֵק
78 בְּאוֹרוֹ יִתְבַּרֵּךְ, שָׁזְהוּ עֲנִין
79 "אֲרַעָא אֲתַבְטַלֶּת" ביטול
80 הַמִּצִּיאוֹת וְהַמַּהוּת של נפש האדם כלפי
81 האלוקות.
82 וּבְהִתְאָם לָזֶה לְשֵׁנִי הַפִּירוּשִׁים ב'ארעא אֲתַבְטַלֶּת' יֵשׁ גַּם שְׁנֵי
83 פִּירוּשִׁים בְּעֲנִין טענת המרגלים שלא רצו לִיכָנֵס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל בטענה
84 שהיא אֶרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ כְּמִבְאֵר בַּתְּחִילַת הַמַּאמֵר.
85 פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, כְּדֹאִיתָא כְּמִבְאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ⁶
86 פרשת שלח שהמרגלים סברו שעדיף להישאר במדבר ולא לִיכָנֵס לָאָרֶץ

(1) פרשתנו יג, לב. (2) ספרא דצניעותא רפ"א - זח"ב קעו, ב. (3) ראה גם סה"מ תרל"א ס"ע שמו ואילך. (4) ראה גם אוה"ת בראשית יז, ב. (5) בהר מ, א. (6) וראה גם לקו"ת דרושי שמע"צ עט, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ישראל כיוון "שְׁהִיָּה בְּדַעְתָּם שָׂאם יְהִיָּה גְלוֹי אֹר־אֵין־סוֹף
2 בְּרוּף־הוּא לְמַטָּה בעולם הזה (על־יְדֵי קִיּוּם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת
3 דבר שאפשרי דווקא בארץ ישראל ולא במדבר) כְּמוֹ לְמַעְלָה בעולמות
4 העליונים הרוחניים, יִבְטְלוּ מִמְצִיאֹתָם לְגַמְרִי אל מול הגילוי הגדול
5 והעצום של אור האֵין־סוֹף, והמרגלים
6 לא רצו לאבד ולבטל את מציאותם
7 לחלוטין, וְזֶהוּ "אֶכְלָת
8 יוֹשְׁבֵיָּה"⁷, המרגלים לא רצו
9 להיכנס לארץ בירדעם שהארץ היא כזו
10 שגורמת ליושבים בה להתבטל לגמרי
11 ממציאיותם "פִּירוּשׁ, "יוֹשְׁבֵיָּה" ⁷
12 אלה שעובדים את ה' בארץ, בעולם
13 הזה, ומקיימים מצוות מעשיות
14 הממשיכות גילוי אלוקות בעולם אֵין
15 תּוֹפְסִין מְקוֹם לְעַצְמָן כָּלֵל
16 ויִבְטְלוּ עַצְמָן את המציאות
17 והמהות האישית שלהם לִיְחִידוֹ
18 יִתְבָּרַךְ לאחרות ה' שִׁבְתַּחְתָּנִים
19 כפי שהיא בעולמות התחתונים
20 לְהִיּוֹת אֵין עוֹד כּוֹ'⁸ שיהיה
21 גלוי כיצד 'אין עוד מלבדו' ואין
22 מציאות נוספת מלבד מציאות ה'
23 (שְׁזֶהוּ פִירוּשׁ זה 'ארץ אוכלת
24 יוֹשְׁבֵיָּה' הוא על־דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ
25 הַשְּׁנִי ב־"אַרְעָא אֲתַבְטַּלְתָּ",
26 שְׁהוּא עֲנִין בְּטוֹל מִמְצִיאֹתָ⁹
27 ביטול מוחלט של המציאות האישית,
28 ולא 'ביטול היש' בלבד, כאמור לעיל
29 שהכוונה למסירות נפש מוחלטת
30 בתפילה עד לדבקות והתכללות
31 (באלוקות).
32 ופִירוּשׁ הַשְּׁנִי, כְּמִבְאָר בְּכִמָּה
33 דְּרוּשִׁים¹⁰ מאמרי חסידות
34 בִּפְירוּשׁ "אַרְץ אֶכְלָת
35 יוֹשְׁבֵיָּה", שִׁטְעֵנְתָּם של
36 המרגלים הִיָּתָה שִׁהֲתַעֲסָקוֹת
37 בְּגִשְׁמִיּוֹת (שהיא הכרחית לצורך
38 קִיּוּם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת) מְגֻשְׁמָת
39 את האדם כּוֹ', וְלִכֵּן לֹא רָצוּ
40 לִיכָנֵס לְאַרְץ כְּדִי לַעֲסוֹק
41 בְּבִירוֹ הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים, הַפְּרֵדַת הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם מֵהֵרַע שֶׁבָּהֶם
42 והעלאתו לקדושה (על ידי השימוש בדברים הגשמיים לדברים מותרים

ובמיוחד לצורך קיום מצוות) כִּינֵן שְׁהִיָּה הַמִּרְגָּלִים יִרְאִים שָׂמָא לֹא
זו בְּלִבְד שְׂלֹא יַעֲלֶה בְיָדָם לְבָרֶם כּוֹ' ולהעלות את הדברים
הגשמיים, אֲלֵא אֲדַרְבָּה, שִׁהֲתַעֲסָקוֹת בְּדְבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים
תִּזְקֵק לָהֶם עֲצָמָם, כִּינֵן שְׁעַל־יְדֵיָּה שִׁיבֹאוּ בִּמְגַע עִם גִּשְׁמִיּוֹת
והומריות יִפְלוּ מִמְדְּרָגָתָם
הרוחנית הנעלית בה היו בהיותם
במדבר ללא צורך כלל לבוא במגע עם
דברים גשמיים כּוֹ'¹¹ (שְׁזֶהוּ עַל־
דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ הַרְאֵשׁוֹן ב־"אַרְעָא
אֲתַבְטַּלְתָּ", שְׁקָשׁוֹר עִם עֲנִין
שְׁבִירַת הַכִּלִּים דִּתְהוֹ',
כְּדִלְקֶמֶן כפי שיוסבר להלן אודות
הקשר של שבירת הכלים ונפילת
הניצוצות ל'עבודת הבוררים').
(ב) וְהַעֲנִין בְּזֶה, כְּמִבְאָר
ב־"לְקוּשֵׁי תוֹרָה' רִישׁ בַּהֲתַחֲלַת
פְּרָשְׁתָּנוּ¹² פרשת שלח בַּעֲנִין
מֵהוּת הַפְּנִימִית הַרוּחָנִית של
מְדֻרְגָּת אֲרָץ יִשְׂרָאֵל. דִּהְנֶה,
כָּל הַמַּצּוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת בִּשְׁנֵה
מֵהַמַּצּוֹת שְׁקִיּוּם הוּא בִּמְחֻשְׁבָּה או
בִּיבּוּר רּוֹבֵן כְּכּוֹלֵן תְּלוּיּוֹת
דְּוָקָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּבְפִרְט
עֲנִינֵי זְרָעִים שְׂרׁוּבִים הֵם מַצּוֹת
הַתְּלוּיּוֹת בְּאַרְץ וְקִדְשִׁים שְׂרׁוּבִים הֵם
מַצּוֹת שְׁקִיּוּם הוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
וּמִמְשִׁיף, דִּהְנֶה כְּתִיב¹³ כִּי
לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדוֹ יִחְיֶה
הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה'
וְגוֹ', כלומר, החיות נובעת מדבר ה'
הבורא ומהווה ומקיים את הנבוא
וְצִירָה לְהִבִּין הִיתְרוֹן שְׁבָלְהֶם
שְׂאוֹתוֹ נִקְט הַכְּתוּב לְדוּגְמָא, וְהָלֹא
גַּם הָאָדָם עֲצֻמוֹ נִבְרָא בְּמֵאֲמָר
שֶׁל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ
שְׁפָתוֹב¹⁴ נַעֲשֶׂה אָדָם כּוֹ',
וְלִמָּה צִירָה הָאָדָם לְקַבֵּל
חִיּוּתוֹ מֵהַלֶּחֶם דְּוָקָא ולא
יִשְׁוֹרֵת מִדְּבַר ה' ('מוֹצֵא פִי ה') כפי
שִׁלְחַם קִיּוּם מִדְּבַר ה' וְאִינוּ זָקֻק לְמוֹן
כדי להתקיים [וְיִתְרָה מְזָה, בעניין זה שהאדם זקוק לאוכל כדי לחיות
יש פלא גדול עוד יותר, אִיף¹⁵ יֵשׁ בְּכַח הַמֵּאֲכָל אֶת

(7) לז, רע"א. (8) מא, ב. וראה גם מה, ג. (9) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תנח: "ארץ אוכלת יושבי" היא בחי' כלה שארי ולבבי". (10) ראה אוה"ת שם ע' תקנז. הוספות (בהוצאת קה"ת, תשנ"ז) ס"ע 66. (11) ראה גם מאמרי הצ"צ תרי"ד ע' כא: כמ"ש ארץ אוכלת יושבי" (לפי פ"א). אר"ת לה"מ סקנ"ב. (12) לו, ג. (13) עקב ח, ג. (14) בראשית א, כו. (15) ראה לקו"ת צו יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאָדָם, הֵלֵא הִלָּחֵם הוּא בַּחֲנִינֵת צוּמָח שְׁמַעְלָתוֹ וּמִדְרַגְתּוֹ נִמּוּכָה
- 2 מִזֶּה שֶׁל הָאָדָם (וְהָאָרֶץ שְׁמִמְנָה יוֹצֵא הִלָּחֵם הִיא בַּחֲנִינֵת דּוּמָם
- 3 שְׁמַעְלָתוֹ וּמִדְרַגְתּוֹ נִמּוּכָה אִפְּלוּ מִמַּעַלְתּוֹ וּמִדְרַגְתּוֹ שֶׁל הַצּוּמָח), וְהָאָדָם
- 4 הוּא בַּחֲנִינֵת מְדַבֵּר שְׁנַעְלָה בְּהִרְכָּה מִצּוּמָח וְדוּמָם, וְאִם כֵּן, אֵיךְ
- 5 יִהְיֶה הַצּוּמָח בַּחֲנִינֵת מַחֲיָה
- 6 מִקּוֹר חַיּוֹת ל'מְדַבֵּר' שְׁלִמְעָלָה
- 7 מִמֶּנּוּ הִרְבָּה]. ?
- 8 אֵךְ הָעֵנָן הוּא, כִּי מוֹצֵא פִי
- 9 ה' שְׁבָדוּמָם-צוּמָח-חֵי הוּא
- 10 עֵנָן הִרְפָּח נִיצוּצֵין שְׁנַפְלוּ
- 11 בְּשִׁבְרֵית הַפְּלִים כִּמְבוּאָר בְּכַתְבִּי
- 12 הָאֵרִיד"ל שְׁזָהוּ מִסְפֵּר הַנִּיצוּצוֹת
- 13 הָאֱלֹקִיִּים מַעֲלֵם הַתּוֹהוּ שְׁנַפְלוּ
- 14 לְמַטָּה וַיֵּשׁ לְבָרֵךְ וּלְהַעֲלֹת אוֹתָם
- 15 בִּיעֲבוּדֹת הַבִּיּוּרִים (כְּכַתּוּב בַּסֵּפֶר
- 16 'מְבוֹא שְׁעִירִים' לְרַבִּי חַיִּים וִיטָאֵל: כִּי
- 17 רַפ"ח נִיצוּצוֹת הֵם שְׁבָרִי כְּלִים שְׁנַפְלוּ
- 18 לְתַהוֹמָא רַבָּה... וְיִשְׂרָאֵל כִּשְׁהִיוּ
- 19 בְּמַצִּירִים הֶעֱלוּ מִשֶּׁם רַב נִיצוּצוֹת, אֲבָל
- 20 פ"ו נִיצוּצוֹת לְתַשְׁלוּם רַפ"ח, לֹא הִיָּה
- 21 יִכּוֹל מִשֶּׁה רַבִּינוּ עֲלִירֵה-שְׁלוֹם לְהוֹצִיא
- 22 מִשֶּׁם מְכוּר הַבְּדוּל, זֶהוּ כְּכַתּוּב וְגַם
- 23 עֵרַב רַב עֲלֵה אֲתָם, רַב דִּיקָא וְלֹא
- 24 יוֹתֵר, אֲבָל מִשֶּׁה עֲלֵה אֵל הָאֱלֹקִים
- 25 לְתַקֵּן פ"ו נִיצוּצוֹת אַחֲרֵים... שְׁכָל זֶה
- 26 נִרְמָז בְּמָה שְׁאִמְרָ יַעֲקֹב לְבָנָיו... וּשְׁבָרוּ
- 27 לְנִי, גִּימָטְרִיא פ"ו, אֲבָל רַב שְׁלָהם
- 28 יַעֲלֹ עֲמָהֶם, זֶהוּ סוּד וִירְדוּ אַחֵי יוֹסֵף
- 29 לְשִׁבּוּר ב"ר, רַצָּה לֹמַר שֶׁלֹּא יִישָׁאֲרוּ
- 30 שֶׁם רַק פ"ו אַחֲרֵי שִׁיּוּצִיאוֹ הַשְּׁבָרִים
- 31 מִשֶּׁם כְּמִנְיִן ב"ר"), וְהָאָדָם הוּא
- 32 מַעֲלֵם ה'תִּקְוִין' שְׁלִמְטָה
- 33 בְּמִדְרַגָּה מַעֲלֵם הַתּוֹהוּ, וְלָכֵן צָרִיךְ
- 34 הָאָדָם לְקַבֵּל חַיּוֹתוֹ מִדּוּמָם-
- 35 צוּמָח-חֵי דוּקָא אֵף שֶׁלֹּאֲחֵר
- 36 הִירִידָה לְמַטָּה הָאָדָם ה'מְדַבֵּר' אֲכַן
- 37 נַעֲלָה מִהַדּוּמָם-צוּמָח-חֵי, לְפִי
- 38 שְׁשָׁרֵשׁ הִרְפָּח נִיצוּצֵין בְּעוֹלָם
- 39 הַתּוֹהוּ הוּא מָאָד נַעֲלָה כּו'
- 40 (שְׁלָכָן דּוּקָא בְּגַלל שִׁישׁ לֹהֵם שׁוֹרֵשׁ
- 41 גְבוּהָ וְנַעֲלָה מָאָד נָפְלוּ לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, בִּידְעָה 16 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
- 42 הַמְּשָׁל מִנְפִּילַת הַחוּמָה שֶׁל אַבְנִים, שְׁהָאֲכָן שְׁבָרָאשׁ הַחוּמָה
- 43 נּוֹפֶלֶת רַחוּק יוֹתֵר מֵהָאֲבָן הַנִּמְצָאָת בַּתַּחְתִּית הַחוּמָה, וְכִשְׁהַחוּמָה נּוֹפֶלֶת

- אֲכַן זֶה נּוֹפֶלֶת קְרוֹב, וְכֵן גַּם בְּרוּחָנוּת, כֹּאשֶׁר הַגְּבוּהָ וְהַנַּעֲלָה מָאָד 'נּוֹפֶל',
- הַנִּפְלִיָּה וְהִירִידָה הִיא לְמַטָּה בְּיוֹתֵר), כִּמְבָאָר הָעֵנָן בְּכַתְבִּי
- הָאָרֶץ"ל¹⁷, וְנִתְבָּאָר בְּאֵרוֹכָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, הַחֵל
- מִתּוֹרַת הַכַּעֲלֵ-שָׁם-טוֹב¹⁸ וְרַבִּינוּ הִזְקֵן¹⁹, וְכֵן בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי
- הַחֲסִידוֹת שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ נִשְׂאִינּוּ
- שְׁלֹאֲחֵרִי-זֶה, בְּדוּרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵי
- רַבִּינוּ הִזְקֵן, עַד לְכַבּוֹד-קְדוּשַׁת
- מוֹרֵי-יְהוּמֵי אֲדָמוֹ"ר נִשְׂאִי
- דוֹרָנוּ.
- וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן גּוֹדֵל
- הַמַּעֲלָה בְּכַנִּסָּה לְאָרֶץ
- יִשְׂרָאֵל כְּדִי לַעֲסוֹק בְּעֵנִינִים
- גְּשָׁמִיִּים, וְעַד כִּמָּה הַמִּרְגָּלִים שֶׁלֹּא
- רָצוּ לַעֲשׂוֹת זֹאת טַעַם כִּינֵן שְׁעַל-
- יְדֵי בְּרוּר הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים
- שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחֲתוֹן שְׁשָׁרֵשׁ
- מָאָד נַעֲלָה כּו', בְּעוֹלָם הַתּוֹהוּ
- שְׁלִמְעָלָה מַעֲלָם הַתִּקְוִין,
- נִמְשָׁךְ מִלְמַעְלָה וּמִתַּגַּלְמָה לְמַטָּה אֹדֵר
- נַעֲלָה בְּיוֹתֵר, שֶׁהוּא עֵנָן
- הַמְּשָׁכֶת וְהַתְּגַלּוֹת עֲצָם הָאֹדֵר
- ד'תַּהוּ' כּו'²⁰ וְלֹא רַק הַנִּיצוּצוֹת
- וְהַתַּפְשׁוּת שֶׁל הָאֹדֵר אֲלֵא עֲצָמוּת
- הָאֹדֵר.
- אֲמָנָם כְּדִי שְׁיִוְמָשֵׁךְ וְיִתְגַּלְה
- לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה שְׁבוּ מִקִּימִים
- מִצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת אֹדֵר נַעֲלָה זֶה
- "עֲצָם הָאֹדֵר דְּתַהוּ" (שְׁאֵזוּ יִתְכֵּן
- שְׁמַצַּד גּוֹדֵל מַעֲלַת הָאֹדֵר
- יִתְבַּטְּלוּ הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה
- מִמְצִיאֹתָם לְגַמְרֵי וְיִחַדְלוּ
- מִלְּהַתְקִיִּים), הִרִי זֶה דוּקָא עַל-
- יְדֵי-זֶה שְׁמִבְרָרִים אֵת
- הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים שְׁבָהֶם
- נִתְלַבְּשׁוּ הַנִּיצוּצֵין ד'תַּהוּ'
- כּו'²⁰ וְעַל יְדֵי שְׁמַתְעִסְקִים בָּהֶם
- לְחִבְרִים מוֹתֵרִים לְשֶׁם שְׁמִים וְלִקְוִים
- הַמִּצּוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, מְבָרְרִים וּמַעֲלִים
- אוֹתָם לְקִדּוּשָׁה.
- אֵךְ עַל זֶה לְגַבִּי עֲבוּדָה זֶה שֶׁל בִּירוּר
- הַנִּיצוּצוֹת שְׁנַפְלוּ בְּדִבְרֵים הַגְּשָׁמִיִּים
- נּוֹכַל גּו' כִּי חִזָּק הוּא מִמֶּנּוּ²¹, אֵל תִּקְרִי "מִמֶּנּוּ", מֵאֲתָנוּ אֲלֵא
- "מִמֶּנּוּ", מֵאֲתוֹ כּו', כְּבִיכּוֹל (כְּלָפִי מַעֲלָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא

(16) לקו"ת פ' ראה יט, ג. (17) לקוטי תורה פ' עקב שם. (18) כתר שם טוב סימן קצד. (19) לקו"ת צו שם. מטות פא, ב. עקב יד, א ואילך. ובכ"מ. (20) ראה גם ד"ה ויהס כלב תרד"ע (המשך תער"ב ח"א ע' תקכא). (21) פרשתנו שם, לא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָמְרוּ²²) לפי פשוטו המרגלים טענו שהעם היושב בארץ חזק "ממנו"
- 2 כלומר מאתנו, ולפי דרשת חכמינו ז"ל הם התכוונו כלפי מעלה אָפִילוּ
- 3 בַּעַל הַבֵּית הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא בעצמו אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא כְּלָיו
- 4 מִשָּׁם²³, ולפי פנימיות הדברים ד' "כליו" קָאֵי הַכּוֹנֵה עַל הַפְּלִים
- 5 ד'תהו' שְׁנִשְׁפְּרוּ כי לא היה
- 6 ביכולתם ובאפשרותם לקלוט ולהכיל
- 7 את האורות המרובים שהאירו בעולם
- 8 התהוה בגילוי ובתוקף וְנִפְּלוּ
- 9 הַנִּיצוּצוֹת לְמִטָּה אֵל תוֹךְ הַדְּבָרִים
- 10 הַגִּשְׁמִיִּים כו', ו'בַּעַל הַבֵּית"
- 11 קָאֵי הַכּוֹנֵה עַל בְּחִינַת הַתִּקּוֹן
- 12 שְׁצִירָף שעולם התקון הוא העולם
- 13 שבו העבודה המוטלת על האדם
- 14 העוסק בתורה ומצוות היא לְבָרֵךְ
- 15 ולהעלות לקדושה ולהוֹצִיא אֶת
- 16 הַנִּיצוּצוֹת (כְּלָיו), וּפִירוּשׁ
- 17 טענת המרגלים שלא רצו לעבוד
- 18 עבודה זו ואמרו "אֵין בַּעַל הַבֵּית
- 19 יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כְּלָיו",
- 20 הֵנּוּ²⁴, שְׁאֵין בִּיכְלֵת ה'תקון'
- 21 לְבָרֵךְ אֶת הַנִּיצוּצוֹת ד'תהו',
- 22 לפי שהאורות ד'תקון' הם
- 23 מוֹעֲטִים אורות מצומצמים כי הם
- 24 מְלוּבָּשִׁים בכלים וְלִכְנָן הם
- 25 חֲלָשִׁים ולא מאירים בתוקף, וְאֵילוּ
- 26 הָאוֹרוֹת ד'תהו' הם מְרוּבֵּי, וְלִכְנָן הם חֲזָקִים וְתִקְיָם כו'
- 27 ולכן סברו וטענו המרגלים, בטעות,
- 28 שאין אפשרות לעסוק בתורה ומצוות
- 29 בעולם הזה, בארץ ישראל, ולברר את
- 30 הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ מֵעוֹלָם הַתְּהוֹ.
- 31 ג) אָף עַל זֶה בְּתוֹכָהּ וּבְתוֹכָהּ
- 32 לטענה זו של המרגלים נֶאֱמַר²⁵
- 33 וַיֵּהָס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מִשָּׁה, וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וַיִּרְשְׁנוּ
- 34 אֶתֶּה כִּי יָכוֹל נֹכַח לָהּ, הֵנּוּ, וְיִרְשְׁנוּ אֶת כָּלֵב לְבָרֵךְ אֶת הַנִּיצוּצוֹת
- 35 ד'תהו' כו' ולמרות ש'תהו' נעלה
- 36 מ'תקון', והאורות ד'תהו' חזקים
- 37 והאורות ד'תקון חלשים, למעשה כן
- 38 יש ביכולת בני ישראל להיכנס לארץ
- 39 ולעסוק בעבודת ה'בירורים, כפי

- 43 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבָּאֵר.
- 44 וּבְהִקְדָּם הַדִּיּוּקִים והשאלות בַּפְּסוּק זֶה²⁶, מִהוּ אֹמְרוּ מדוע
- 45 אומר הכתוב (וַיֵּהָס כָּלֵב אֶת הָעָם) אֶל מִשָּׁה, דְּלִכְאוּרָה
- 46 הוּא־לֵיהֶם לְמִימַר הִיא לוֹ לומר בֶּן רַק "וַיֵּהָס כָּלֵב אֶת הָעָם". וְגַם
- 47 צִירָף לְהַכִּין, מִהוּ אֹמְרוּ "כִּי
- 48 יָכוֹל נֹכַח לָהּ", לְאַחֲרֵי
- 49 שְׁפָרֵךְ אֹמֶר "עֲלֵה נַעֲלֵה
- 50 וַיִּרְשְׁנוּ אֶתֶּה" ולכאורה יש כאן
- 51 כפל ויתור לשון שלא לצורך?
- 52 וְהַעֲנִין בָּזֶה²⁷, דְּהִנֵּה, הַסִּפָּה
- 53 לְכָף שְׁבִמְדוֹת ד'תהו' הֵיטָה
- 54 שְׁבִירַת הַפְּלִים כו' (וְעַד כְּדֵי
- 55 כֶּף שִׁישׁ נְתִינַת מְקוֹם לְטַעֲנַת
- 56 הַמְּרָגְלִים שְׁלֹא־חֲרִי־זֶה שׁוֹב
- 57 "אֵין בַּעַל הַבֵּית יָכוֹל לְהוֹצִיא
- 58 אֶת כְּלָיו" ולפי דבריהם אי אפשר
- 59 לעסוק בעבודת ה'בירורים), הֲרִי זֶה
- 60 לְפִי שְׁבִמְדוֹת ד'תהו' הִיוּ
- 61 בְּבִחִינַת יְשׁוּת כו'²⁸ וכל אחת
- 62 מהמדות היתה בחזק ובתוקף,
- 63 שהיא עֲנִין הַתְּפַעֲלוֹת הַמְּדוּת
- 64 בְּאוֹפֶן שֶׁל הַתְּרַגְּשׁוֹת
- 65 וְהַתְּלַבְּבוֹת וְרַעַשׁ כו' כפי
- 66 שרואים במוחש בנפש האדם שכאשר
- 67 האדם מתרגש ומתלהב, המידות
- 68 והרגש שבלבו הם בתוקף ובהתגברות
- 69 גדולה, וכיוון שהמידות דתהו היו
- 70 בתוקף ובחזק רב, הכלים לא יכלו
- 71 לקלוט ולהכיל אותם ונשברו. וְזֶהוּ
- 72 שְׁאֹמְרוּ הַמְּרָגְלִים²⁹ אָפֶס כִּי
- 73 עַצ הָעָם גו' כִּי חֲזָק הוּא גו',
- 74 שְׁהוּא לפי המשמעות הפנימית של
- 75 הַדְּבָרִים עֲנִין תוֹקֵף הַמְּדוּת
- 76 ד'תהו' ולפי הטענה והטעות של
- 77 המרגלים אין אפשרות ויכולת לברר
- 78 מידות חזקות ותקיפות כל כך, אבל
- 79 האמת היתה כדברי כלב בן יפונה
- 80 שלבני ישראל כן ניתנו הכוחות לברר
- 81 את הַנִּיצוּצוֹת דתהו שֶׁנִּפְּלוּ לַמִּטָּה.
- 82 וְלִכְנָן, כיוון שסיבת השבירה הייתה
- 83 התוקף והישות של המידות הַעֲצָה
- 84 כְּדֵי לְבָרְרָם הִיא לְפַעוֹל

(22) פירש"י עה"פ. (23) סוטה לה, א. (24) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תנא. (25) פרשתנו שם, ל. (26) ראה גם רד"ה ויהס כלב הנ"ל (שם ע' תקיד). (27) ראה גם סד"ה ויהס כלב הנ"ל (שם ע' תקכג ואילך). (28) ראה גם המשך תע"ב שם ע' תסו ואילך. (29) פרשתנו שם, כח-לא.

ביאור בדרך אפשר

1 חֲלִישוֹת הַמִּדּוֹת, שִׁיחִיָּה בָּהֶם עֲנִין הַבִּטּוֹל שֶׁל מִצִּיאוֹתָם. וְזֶהוּ
2 וַיְהִי גו', לְשׁוֹן שְׂתִיקָה, וַיְדוּעַ שְׂשִׁתִּיקָה, כֹּאשֶׁר הָאָדָם לֹא מִבְטָא
3 אֶת עֲצֻמוֹ כִּלְל הוּא עֲנִין הַבִּטּוֹל שֶׁל הַמִּצִּיאוֹת שְׁלוֹ, דְּהִינּוּ שְׂשִׁעַל
4 כֻּלָּב בֶּן יִפְנֶה בִּכְךָ שֶׁהִשְׁתִּיק אֶת הָעַם חֲלִישוֹת וּבִטּוֹל הַמִּדּוֹת וְאֵת
5 הַמִּדּוֹת הַחֲלָשׁוֹת כֵּן אִפְשָׁר לִבְרוֹר
6 וְלִהְיוֹת.
7 וַיְהִי, עֲנִין הַבִּטּוֹל שֶׁל הַמִּדּוֹת
8 שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּהַתְּפַעְלוֹת וּבְהַתְּלַבְּבוֹת
9 גְּדוּלָּה אֲלֵא בְּחִלְשׁוֹת נִעְשָׂה עַל-
10 יָדֵי הַמִּשְׁכָּח וְהַתְּגַלּוֹת הַמּוֹחִין
11 הָאֵרֶת וְהַשְׁפַּעַת הַשֶּׁכֶל עַל הָרֶגֶשׁ,
12 וְכִפִּי שְׂרׁוּאִים בְּפוּעַל בִּטְבֵּעַ הָאָדָם
13 שְׂמִי שֶׁהוּא בַּעַל מוֹחִין יוֹתֵר,
14 אֲזִי הַתְּפַעְלוֹת הַמִּדּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ
15 אָדָם הִיא בְּחִלְשׁוֹת יוֹתֵר, כִּי
16 כְּלָלוֹת טְבַע הַמּוֹחִין הוּא
17 בְּבַחֲנֵית מְנוּחָה וְהַתְּיַשְׁבוּת
18 וְלֹא הַתְּפַעְלוֹת וְהַתְּרַגְּשׁוֹת, וְכִמּוֹ
19 שֶׁאִמְרוּ בְּזוּהַר שִׁחֲכָמָה סְתִימָא'
20 (הַחֲכָמָה הָעֲלוּמָה) הִיא שִׁקְטָה וְנִמְצָאָת
21 בְּמִקּוּמָה כְּמוֹ יֵין טוֹב עַל שְׁמִירָה, וְזֶהוּ
22 שֶׁאִמְרוּ "סָבָא דְּעֵתוֹהִי סְתִים,
23 בְּחִמְרָ טֵב דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיד"
24 כִּי³⁰, הִזְקֵן דַּעְתּוֹ עֲלוּמָה כִּיֵּין טוֹב
25 שֶׁשָּׁקֵט וְרוּגֵעַ שְׁלֹכֵן הִיָּתָה
26 הַשְּׁבִירָה שֶׁל הַכְּלִים בְּעוֹלָם הַתְּהוֹ
27 רַק בְּמִדּוֹת וְלֹא בְּמוֹחִין³¹
28 שֶׁכֶּאֱמָרוּ מִטְּבַעַם הֵם בְּרוּגֵעַ
29 וּבְהַתְּיַשְׁבוּת וְלֹכֵן לֹא הָיוּ בְּתוֹקֶף
30 וּבְחֻזֶּק שֶׁלֹּמַעֲלָה מִיכּוֹלֵת הַכְּלִים
31 לִהְיוֹת.
32 וְזֶהוּ מָה שֶׁאָמְרוּ (וַיְהִי כֻלָּב
33 גו') אֶל מֹשֶׁה, שְׂשִׁעַל
34 הַבִּטּוֹל בְּמִדּוֹת שֶׁפִּעַל כֻּלָּב עַל יָדֵי
35 שֶׁהִשְׁתִּיק אֶת הָעַם הִיא עַל-יָדֵי
36 הַחֲבֹר שֶׁל הָעַם אֶל מֹשֶׁה,
37 בְּבַחֲנֵית הַחֲכָמָה אוֹתִיּוֹת כּוֹחֲמָה,
38 שֵׁם מִ"ה כֹּאשֶׁר שֶׁם הוּא כְּתוּב בְּמִלּוֹי אוֹתִיּוֹת אֶלֶף, הִינּוּ יוֹדֵי, הִיא,
39 וְאוֹי, הִיא הַגִּימָטְרִיָּא שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת הֵלֵל הִיא מִ"ה (45), שֵׁשׁ בּוֹ בִּשְׁם
40 מִ"ה הַכֹּחַ לְפַעּוֹל הַבִּטּוֹל בְּמִדּוֹת דְּתֵהוּ' (כִּי מִ"ה מוֹרָה עַל בִּטּוֹל
41 כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל עֲצָמָם "וְנַחֲנוּ מִ"ה"). וְעֲנִין זֶה שֶׁל פַּעּוֹלֵת

ביאור בדרך אפשר

42 הַבִּטּוֹל שֶׁל (עֲנִין תּוֹקֶף הַמִּדּוֹת שֶׁל) הָעַם הוֹצִרָהּ לְהִיּוֹת עַל-יָדֵי כֻּלָּב
43 שֶׁהִיא אֶחָד מִשְׁנֵים עֶשֶׂר הַמְּרַגְּלִים, כִּי הָאוֹפֵן הַיּוֹתֵר טוֹב הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה
44 בְּיוֹתֵר לְבִטָּל אֶת דְּבָרֵי הַמְּרַגְּלִים הוּא עַל-יָדֵי אֶחָד מֵהֶם
45 גּוֹפָא עֲצָמָם, עַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמַר רַ"ל³² מִיָּנָה וְכֵה אָבָא לְשִׁדְיָה
46 בֵּיה נִרְגָא וּפִירֵשׁ רַשִׁי: "אָבָא, יֵעֵר.
47 מִעֲצָמוֹ שֶׁל יֵעֵר יִכְנַס בְּתוֹךְ הַגְּרוֹן
48 לְהִיּוֹת בֵּית יָד וְיִקְצָצוּ בּוֹ אֶת הָיֵעֵר".
49 וְגַם, לְפִי שְׂכָלָב הִיָּה מְמוּצָע
50 שֶׁהִיא בִּיכּוּלָתָהּ לְפַעּוֹל חִיבּוּר בֵּין
51 מֹשֶׁה אֶל כָּל הָעַם, כִּי³³ כֻּלָּב
52 בְּגִימָטְרִיָּא 'אֱלִיָּה'
53 וּבְגִימָטְרִיָּא בִּין³⁴, כֹּאשֶׁר שֶׁם
54 הוּא כְּתוּב בְּמִלּוֹי אוֹתִיּוֹת הִיא, הִינּוּ
55 יוֹדֵי, הִיא, הִיא, רַ"ל, הִיא הַגִּימָטְרִיָּא שֶׁל
56 הָאוֹתִיּוֹת הֵלֵל הִיא בִּין (52) וַיְדוּעַ
57 שֶׁאֱלִיָּה הִיָּה בְּבַחֲנֵית בִּין³⁵
58 דְּמִ"ה³⁶, בִּשְׁם מִ"ה עֲצָמוֹ, עֲנִין
59 הַבִּטּוֹל, מֹשֶׁה רַבִּינוּ הוּא פְּנִימִיּוֹת שֶׁם
60 מִ"ה וְהַבִּטּוֹל שֶׁל הוּא בִּטּוֹל פְּנִימִי,
61 וְאֵילּוֹ אֵלִיהוּ הוּא חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁם מִ"ה
62 חֶלֶק הַבִּין שְׁבַמִּה, וְלֹכֵן הַבִּטּוֹל שֶׁל
63 לֹא הִגִּיעַ לְבִטּוֹל שֶׁל מְדִרְיָגָת מֹשֶׁה,
64 וְכִיוּן שֶׁכֻּלָּב הִיָּה בְּבַחֲנֵית אֵלִיהוּ הִיָּה
65 בְּכוּחוֹ לְהִיּוֹת 'מְמוּצָע' הַפוּעַל חִיבּוּר
66 בֵּין הָעַם וּמֹשֶׁה רַבִּינוּ וְלֹכֵן הִיָּה
67 בִּיכּוּלָתוֹ לְחַבֵּר אֶת הָעַם אֶל
68 מֹשֶׁה, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם בַּעַם
69 בְּבַחֲנֵית הַבִּטּוֹל לְאִלּוּקוֹת שְׁנוּבַעַת
70 מִמֹּשֶׁה כִּי.
71 וְעַל-יָדֵי-זֶה שֶׁהָעַם יִתְבַּטֵּל
72 לְאִלּוּקוֹת (הַדּוֹת) הַמִּשְׁכָּח הַמּוֹחִין
73 בְּמִדּוֹת וְהַחִיבּוּר לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ, כְּמִבּוּאָר
74 לְעֵיל) הִנֵּה "עֲלָה נַעֲלָה וַיִּרְשְׁנוּ
75 אֶתְּהָ כִי יָכוֹל נֹכַח לָהּ".
76 וְהָעִנִּין בְּזֵה, דְּמָה שְׂכָתוֹב
77 "וַיִּרְשְׁנוּ אֶתְּהָ" קָאִי הַכוּנָה עַל
78 יְרוּשָׁת אֲזֵרוֹת דְּתֵהוּ' לְקַבֵּל
79 וְלִרְשֵׁת' גַּם אֶת הַהַמְשָׁכָה שֶׁל הָאוֹרוֹת הַנְּעִלִים הֵלֵל, שְׂשָׁה נִעְשָׂה עַל-יָדֵי
80 הַבְּרִיר הַפְּרָטִי שֶׁל כָּל מִידָה וּמִידָה וְשֶׁל כָּל נִיצוּץ וְנִיצוּץ בְּאוֹפֵן שֶׁל
81 הַתְּלַבְּשׁוֹת שֶׁל הַמְּבַרְר בְּמַתְּבַרְר וְהַתְּעַסְקוֹת אוֹתוֹ כִּי. וְכִרְוֹר פְּרָטִי זֶה
82 שֶׁל כָּל מִידָה וְכָל חֶלֶק מִהַמִּדּוֹת בְּפִרְטָא בָּא לְאַחֲרֵי הַקְּדָמָת פַּעּוֹלֵת

(30) זח"ג קכח, ב. (31) ראה עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ב. תו"א קי, ד. קיח, ג. ובכ"מ. (32) סנהדרין לט, ב. הובא בתניא פל"א (לט, ב.). (33) ראה גם אוה"ת פרשתנו הוספות ע' 52 (בהוצאת קה"ת, תשנ"ז). (34) עץ חיים שער מח פ"ד. (35) פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ח. מאורי אור א, קמא. (36) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתקנו. תקס"ו ח"א ע' קעח ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

העבודה, נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי הַבְּטוּשׁ כו' שגורם ביטול כללי, כַּמְבָּאָר 38
 ב'תַּנְיָא' 41 שְׁפָאָשׁר מִשֶּׁה אָמַר לָהֶם בפרשת המרגלים אֵיךְ 39
 שְׁקֶצֶף ה' עֲלֵיהֶם וכו', הִנֵּה כְּשִׁשְׁמֵעוּ דְּבָרִים קָשִׁים אֱלוֹ, 40
 נִכְנַע וְנִשְׁפָּר לָפָם בְּקֶרֶם כו' ונפעל בהם הביטול הכללי (וזה לשון 41
 רבנו הזקן בתניא שם: "וכמו שמצינו 42
 דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים 43
 שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו, אל 44
 תקרי ממנו כו' שלא האמינו ביכולת ה' 45
 ואחר כך חזרו ואמרו הננו ועלינו וגו' 46
 ומאין חזרה ובאה להם האמונה 47
 ביכולת ה' הרי לא הראה להם משה 48
 רבנו עליו-השלום שום אות ומופת על 49
 זה בינתיים רק שאמר להם איך שקצף 50
 ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל 51
 הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו 52
 מאמינים ביכולת ה' חס-ושלום לכבוש 53
 ל"א מלכים ומפני זה לא רצו כלל 54
 ליכנס לארץ אלא וודאי מפני שישראל 55
 עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק 56
 שהסטרא-אחרא המלוכשת בגופם 57
 הגביה עצמה על אור קדושת נפשם 58
 האלוהית בגסות רוחה וגבהותה 59
 בחוצפה בלי טעם ודעת ולכן מיד 60
 שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש 61
 ורוגז עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' 62
 במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' אני ה' 63
 דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה 64
 הרעה הזאת וגו' וכששמעו דברים 65
 קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם 66
 כדכתיב ויתאבלו העם מאד וממילא 67
 נפלה הסטרא-אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה"). אף זֶהוּ הביטול 68
 והשכירה שעל-ידיה עֲדִין בְּאוֹפֶן מְקִיף מלמעלה שלא חודר לכל 69
 הפרטים של מהות ומציאות האדם כו'. וְכֵדִי שִׁיְהִיָּה בְּאוֹפֶן פְּנִימִי 70
 והביטול יחדור בפנימיות לכל פרט ממצאות האדם, הֲרִי זֶה עַל-יְדֵי 71
 הַתְּבוּנָנוּת פְּרָטִית, בְּאוֹפֶן שְׁכָל פְּרָט בְּשָׂכָל שנועד להחליש את 72
 המידות ולפעול בהם ביטול מְבָרָר פְּרָט מסוים בְּמִדָּה, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה 73
 בסופו של דבר הַבְּרִיר בְּכָל פְּרָטִי הַמִּדּוֹת כו' 42 כמבאר לעיל. 74

חֲלִישוֹת פְּלָלִית במידות שלא יהיו במציאות חזקה ותקיפה, שֶׁזֶהוּ עֲנִין 1
 "כִּי יָכוֹל נֹכַל לָהּ" היכולת הכללית לרשת את הארץ, אֵלָּא 2
 שֶׁפְּעוּלַת הַחֲלִישוֹת הַפְּלָלִית הִיא רַק הַתְּחַלַּת הָעֲבוּדָה שלב 3
 ראשון בעבודת ה', וְכֵמוּ הַהֲנָחָה החלטה והסכמה נפשית הַפְּלָלִית 4
 שְׁצָרִיף יהודי לְהִיּוֹת כלפי 5
 הקדוש-ברוך-הוא כְּעֶבְדָּא קָמִי 6
 מְרִיָּה 37, כעבד בפני אדוני, היינו 7
 בביטול מוחלט, וְכִדְבָּרֵי פֶלֶב 8
 "אִם חֲפִץ בָּנוּ ה' גו' אֵף בָּהּ" 9
 אֵל תִּמְרְדוּ גו' 38, כלומר, 10
 בשלב ראשון יש להפסיק את המרידה, 11
 חס ושלום, כנגד הקדוש-ברוך-הוא 12
 ולקבל עול מלכות שמים כמו עבד 13
 המקבל את עול אדוני וְזֹהִי 14
 ההחלטה הכללית הזו שפועלת 15
 חלישות כללית בתוקף המידות 16
 הַהֲקֵדָמָה לַבְּרִיר בְּאוֹפֶן שֶׁל 17
 הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכָל פְּרָט כו', 18
 שֶׁזֶהוּ תְּכָלִית הָעֲבוּדָה 19
 והשלמות שלה שלא יישאר שום פרט 20
 לא מבורר. 21
 וְעַל-דֶּרֶךְ שֶׁהַתְּחַלַּת הָעֲבוּדָה 22
 כאשר האדם נמצא בשלב הראשון 23
 בעבודת ה' הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל 24
 "מְשֻׁכְּנִי" גו' 39, כלשון הכתוב 25
 ב'שיר השירים' שבני ישראל מבקשים 26
 מהקדוש-ברוך-הוא "משכני אחריך 27
 נרוצה" שֶׁזֶהוּ הַתְּעוּרָרוֹת 28
 פְּלָלִית מִלְמַעְלָה מצד הקדוש- 29
 ברוך-הוא כו', כפי שהיה בעת 30
 יציאת מצרים שהייתה על ידי גילוי מלמעלה למטה וְאַחֲרֶ-כֵּן בָּאָה 31
 הָעֲבוּדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֵר בְּמִשְׁשׁ מ"ט יָמִים, שֶׁבָּהֶם 32
 מְבָרִים כל יום פרט אחד מהמידות עד שמבררים כָּל פְּרָטִי ז' 33
 הַמִּדּוֹת המנויות לעיל כולל גם ספירת המלכות כְּפִי שְׁכָלוֹלוֹת זו 34
 מְזוּז, החל מ'חסד שבחסד' ואחר-כך 'בורה שבחסד' וכן הלאה עד 35
 'מלכות שבמלכות' שְׁמִסְפָּרָם מ"ט 40. 36
 וְהַעֲנִין בָּהּ, שֶׁהַחֲלִישוֹת הַפְּלָלִית של המידות, שהיא התחלת 37

(37) ראה שבת י, א. (38) פרשתנו יד, ח"ט. (39) שה"ש א, ד. וראה ד"ה משכני באוה"ת שה"ש ח"א ע' נט ואילך. ד"ה הנ"ל תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' קעב ואילך). ובכ"מ. (40) סה"מ תרנ"ה שם. ובכ"מ. (41) ספכ"ט (לו, ב ואילך). (42) חסר הסיום (המו"ל).

בס"ד. שיחת* יום ב' רחג השבועות, ה'תשכ"ה.

* * *

30...ל. בכמה דרושי חסידות השייכים לרחג השבועות¹⁴⁶, הובא ונתבאר מאמר רו"ל¹⁴⁷ "דוד זמירות קרית להו" - מכמה טעמים, וגם מצד זה שחג השבועות הוא יום ההילולא של דוד המלך, "נעים זמירות ישראל"¹⁴⁸.

33 ותוכן הדברים:

34 איתא בגמרא במסכת סוטה¹⁴⁹: "מפני מה נענש דוד, מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר¹⁵⁰ זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי (כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם, הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשעני), אמר לו הקב"ה, דברי תורה שכתוב בהן¹⁵¹ התעיף עיניך בו ואיננו, אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב¹⁵² ולבני קהת לא נתן (משה עגלות) כי עבודת הקודש וגו' (לפי שיש עליהם לשאת בכתף), ואיהו אתי' בעגלתא".

39 ולכאורה, תמוה הדבר ביותר, וכמדובר כמה פעמים שדוקא בנוגע לדברים הכי פשוטים לא מצינו שמישהו יתעכב עליהם:

41 מדובר כאן אודות דוד, שגדלה מעלתו אפילו קודם שנמשח למלך, ועל אחת כמה וכמה לאחר ש

42 שנמשח למלך ונקרא "משיח ה'"¹⁵³, וכמסופר בגמרא במסכת ברכות¹⁵⁴ אודות גודל מעלתו בלימוד התורה עם הסנהדרין כו'. ואם כן, איך יתכן שלא ידע מעלת התורה, וקרא לה בשם "זמירות"?

44 והגע עצמך: הפסוק "זמירות היו לי חוקיך גו'" הוא במזמור ק"ט בתהלים, כלומר, לאחר שדוד שיבח את הקב"ה בקי"ח אופנים, עד שהגיע לאופן הקי"ט, ואיך יתכן שעדיין לא הכיר חס וחלילה במעלת התורה שאינה ענין של "זמירות" בלבד?!

47 לא. שאלה זו היא גם לאחר כל מה שנתבאר בענין זה בדרושי חסידות - החל מאגרת הקודש¹⁵⁵, ב'לקוטי תורה'¹⁵⁶, בספר המצוות לה'צמח צדק'¹⁵⁷, ועוד דרושים¹⁵⁸:

49 תוכן הביאור הוא - ש"זמירות היו לי חוקיך" אמר דוד בעת צרתו, בהיותו בחוץ לארץ, במעמד ומצב ש"גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'"¹⁵⁹, ולכן היה מרנן ומזמר לשמח לבו בעסק התורה, על-ידי ההתבוננות שכל עניני העולם - ובמילא גם צרותיו כו' - אינם תופסים מקום כלל לגבי מעלת התורה.

52 וכמבואר באגרת הקודש¹⁵⁵ פרטי ההתבוננות, "שכל העולמות עליונים ותחתונים - "מה רבו מעשיך ה'"¹⁶⁰ ו"מה גדלו מעשיך ה'"¹⁶¹ - תלויים בדקדוק מצוה א', ד"מ אם הקרבן כשר, נעשה יחוד עליון ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם, ואם שינה, שקיבל הדם בשמאלו ד"מ או שלא בכלי שרת כשר או שהיתה חציצה, אזי נתבטלה עליות העולמות וחיותם ושפעם כו'".

56 ומוסיף: "וכן בתפילין כשרות מתגלים מוחין עליונים דזו"נ שהם מקור החיים לכל העולמות, ובדקדוק אחד נפסלין ומסתלקין המוחין" - דיש לומר¹⁶², שכוונתו להדגיש שענין זה "שכל העולמות

(153) שמואל-ב יט, כב.

(154) ג, ב ואילך.

(155) קו"א ד"ה דוד זמירות קרית להו (קס, סע"א ואילך).

(156) שבעה ע"ה.

(157) מצות משא הארון בכתף (דרמ"צ מא, א ואילך).

(158) תו"ח מקץ עח [ריט], ד ואילך. מאמרי אדהאמ"צ דלעיל

הערה 146. יהל אור ע' תסב ואילך. ועוד.

(159) שמואל-א כו, יט. וראה כתובות קי, סע"ב.

(160) תהלים קד, כד.

(161) שם צב, ו.

(162) ראה גם תורת מנחם סה"מ שבט ע' תטז. וש"נ.

(146) ראה לקו"ת במדבר יח, א ואילך (מחה"ש תקע"א - ראה רשימת הכת"י שבסוף הספר). מאמרי אדהאמ"צ במדבר ח"ב ע' תקכ ואילך (מחה"ש תקפ"ו). וראה גם אוה"ת דרושים לשבועות ע' קכו. שם בהוספות ע' 67.

(147) ראה במדבר פ"ד, כ. פכ"א, יב. תנחומא פינחס ח. סוטה לה, סע"א.

(148) שמואל-ב כג, א. וראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחלתה).

(149) שם (ובפרש"י).

(150) תהלים קיט, נד.

(151) משלי כג, ה.

(152) נשא ז, ט.

1 כו' תלויים בדקדוק מצוה א' הוא לא רק בנוגע לעבודה שנעשית בבית המקדש על-ידי כהנים כו', אלא
 2 כן הוא גם בנוגע להנחת תפילין שנעשית על-ידי כל איש ישראל, בכל זמן ובכל מקום, גם בזמן הגלות
 3 ובארץ העמים (כמו דוד עצמו שהיה אז בחוץ לארץ, כנזכר לעיל).

4 וממשיך לבאר בענין ההתבוננות: "והלכך, המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברכיבי העולמות וכל צבאם,
 5 ואיך כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה העליונה וחכמתו יתברך
 6 .. מזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו יתברך .. ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות,
 7 שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה כו'".

8 ומסיים: "אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו, ואמר זמירות היו לי כו', נענש על זה,
 9 ואמר לו הקב"ה זמירות קרית להו, משום שבאמת מעלתה זו שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק אחד
 10 ממנה היא מבחינת אחוריים של עומק המחשבה (כפי שמבאר בהמשך הענין ש"התורה ניתנה בבחינת
 11 פנים ואחור, כדכתיב¹⁶³ .. והיא כתובה פנים ואחור") .. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה ..
 12 אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי, ובבחינת פנימיותה אינה שמחת
 13 לבב אנוש ושעשועיו, אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשעשע בה, כי אלקים הבין
 14 דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חיה¹⁶⁴ .. וזש"ה¹⁶⁵ ואהיה אצלו
 15 שעשועים, אצלו דוקא וכו'".

16 "ולפי שתפס דוד בבחינת אחוריים, לכך נענש בשכחה הבאה מן בחינת אחוריים, ונעלם ממנו לפי
 17 שעה מ"ש עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו, לחבר וליחד את הכתפיים, שהן בחינת אחוריים, אל עבודת
 18 הקדש, היא ח"ע, בבחינת פנים, שמשם נמשכו הלוחות שבארון, כמו שכתוב¹⁶⁶ כתובים משני עבריהם
 19 כו', וכמו שכתוב בירושלמי דשקלים¹⁶⁷ שלא היתה בהן בחינת פנים ואחור".

20 אמנם, לאחר כל הביאור הנ"ל - עדיין אינו מובן:

21 הפסוק "ואהיה אצלו גו' שעשועים" שבספר משלי נאמר אמנם על-ידי שלמה, לאחר דוד; אבל כבר
 22 בזמן משה רבינו אמרו על התורה "חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם
 23 שנברא העולם"⁸⁰, וכפירוש רש"י, ש"באלפים שנה שקדמה תורה לעולם¹⁶⁸ היו עתידין דורות הללו
 24 להבראות .. והעבירן ולא בראן, ונתנה לכ"ו דורות, הרי שחסרו תתקע"ד מאלף", כך, שברור הדבר,
 25 שדוד, שלמד תורה בשקידה עצומה כו', בודאי ידע את מעלת התורה (לא רק כפי שהיא בשייכות
 26 לעולמות, שכולם תלויים בדקדוק אחד מדקדוקי תורה, אלא גם) כפי שהיא למעלה באין ערוך מעולמות.

27 ובפרט על פי המבואר בדרושי חסידות¹⁶⁹ בפירוש מאמר רז"ל¹⁶⁹ "אלפים שנה קדמה תורה לעולם",
 28 שאין הכוונה לקדימה בזמן, שהרי גם הזמן הוא נברא (כתורת המגיד¹⁷⁰), ובריאתו היתה יחד עם בריאת
 29 שמים וארץ, אלא הכוונה היא לקדימה במעלה - אלפיים מדריגות, שזהו ענין שבאין ערוך לגמרי.

30 ומודגש יותר בכך שהתורה נקראת "הודך" (כפי שביקשו המלאכים⁸⁰: "תנה הודך על השמים"¹⁷¹) -
 31 הודו של הקב"ה, שזהו ענין שבאין ערוך לגמרי משייכות לעולמות.

32 ואם כן כיצד יתכן שדוד היה משתבח "בתהלת חיות כל העולמות", במקום להדגיש את מעלתה
 33 העיקרית של התורה, שבאין ערוך לגמרי משייכות לעולמות?!

34 לב. ויובן על פי המבואר בענין זה במקום אחר - כמאמר רז"ל בירושלמי¹⁷² "דברי תורה עניים
 35 במקום אחד ועשירים במקום אחר":

(תורת מנחם - התוועדות ח"ג ע' 133 ואילך). וש"נ. וראה גם

שם חמ"ב ע' 309.

(170) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד ואילך.

הנסמן בתורת מנחם - התוועדות ח"ג שם.

(171) תהלים ח, ב.

(172) ר"ה פ"ג סה"ה. ברייתא דל"ב מדות טו. תוס' כריתות

יד, סע"א.

(163) יחזקאל ב, יו"ד.

(164) איוב כח, כא.

(165) משלי ח, ל.

(166) תשא לב, טו.

(167) פ"ו סה"א.

(168) מדרש תהלים צ, ד. ויק"ר פי"ט בתחלתה.

(169) ראה ד"ה אלפיים שנה דיום ב' דחה"ש תשי"א בתחלתו

- 1 ענין זה נתבאר גם ב'תורה אור'¹⁷³, ושם מוסיף רבינו הזקן לבאר הטעם שהיה דוד מזמר ומרנן לשמח
2 לבו בעסק התורה בעת צרתו - לא רק כדי שהצרות לא יהיו תופסים מקום אצלו כו', בגלל שכל העולמות
3 בטלים לגבי דקדוק א' של תורה, אלא עוד זאת - מפני שהוצרך לבטל את המנגדים כו'.
- 4 וזה לשונו: "דוד המלך עליו השלום היה צריך לפי שעה - בבית מגורי, שהיו שונאין לו, ואין דינים
5 נמתקין אלא בשרשן¹⁷⁴, דהיינו בשרש התהוות העולמות כו' - להתענג ולשמוח בחלקו אשר הוא ממשיך
6 בתורתו לקיום וחיות העולמות, שעל-ידי-זה ממילא יתבטלו כל המונעים, מאחר שמקבלים חיותם ממנה
7 והם בטלים לגבה, וכשממשיך אורה למטה, תפול עליהם אימתה ופחד, והיו כלא היו".
- 8 וכפי שממשיך לבאר¹⁷⁵ ש"זו היא העצה שיעצו חז"ל (במסכת גיטין¹⁷⁶) השכם והערב עליהם, דהיינו
9 שיהא בבחינת עליהם, מעלה מעלה וגבוה מהם, דהיינו בבחינת עסק התורה שהיא גבוה ונעלה מאד,
10 שהיא מקור חיותם, ולכן הם כלים ומתבטלין מאלהין וממילא נדחים כו'".
- 11 כלומר: כל דבר יש לו שרש בתורה - לא רק משה, מרדכי ואסתר, אלא אפילו המן, כמאמר רז"ל¹⁷⁷
12 "המן מן התורה מניין כו'". ולכן, כאשר דוד היה במעמד ומצב שהיה צריך להנצל "מכף כל אויביו"¹⁷⁸
13 ולבטל את המנגדים כו' - הוצרך לפעול זאת באמצעות שרשם ומקורם, ולכן הזכיר את מעלת התורה
14 שהיא שרש (חיות וקיום) העולמות, כדי להמתיקן בשרשן.
- 15 לג. ועל פי זה מתורצת השאלה, היתכן שדוד שיבח את התורה "בתהלת חיות כל העולמות", ולא
16 במעלתה האמיתית שהיא באין ערוך לגמרי משייכות לעולמות:
- 17 בודאי ידע דוד מעלתה האמיתית של התורה, שהיא "חמודה גנוזה כו'", "הודך", באין ערוך לגמרי
18 משייכות לעולמות; אבל, באותו זמן, "בבית מגורי", הוצרך להדגיש דוקא את מעלת התורה שהיא "חיות
19 כל העולמות" (אף שזהו רק בחינת אחור שבתורה), כיון שדוקא על-ידי-זה יוכל לבטל את המנגדים כו'.
- 20 משל למה הדבר דומה - שכאשר יש שאלה בענין שנידון בשולחן ערוך חלק אורח-חיים, צריך ללמוד
21 שולחן ערוך חלק אורח-חיים, ולא חלק יורה-דעה, ועל-דרך-זה להיפך. ודוגמתו בנדון דידן: כאשר יש
22 צורך לבטל את המנגדים כו' - אזי צריכים להדגיש דוקא את מעלת התורה שהיא שורש ומקור העולמות,
23 אשר, עם היותו בחינת אחור שבתורה, הרי זהו חלק התורה שבאמצעותו יכולים להלחם עם המנגד כו'
24 (כמו הלכות מלחמות), ולא יועיל להדגיש את המעלה שהיא באין ערוך לגמרי משייכות לעולמות.
- 25 לד. אלא שעל פי זה נשאלת השאלה לאידך גיסא: אם כן, מה היתה הטענה "דוד זמירות קרית
26 להו", ועד כדי כך שנענש על זה?!
- 27 וענין זה מבאר רבינו הזקן¹⁷³ - על ידי הוספת תיבה אחת - שהעונש היה "לא על שלמד בענין זה,
28 אלא על ששיבחם בזו המעלה לחוד שהוא מקור וחיות כל העולמות, שבאמת הוא גבוה למעלה מעלה
29 מבחינת קיום וחיות כל העולמות כו'".
- 30 כלומר: הן אמת שבאותה שעה שהוצרך דוד לבטל את המנגדים כו' הוצרך להדגיש את מעלת התורה
31 שהיא מקור וחיות כל העולמות, אבל, ביחד עם זה, היה לו להוסיף ולהזכיר גם את מעלת התורה כפי
32 שהיא למעלה מעלה מבחינת קיום וחיות כל העולמות, כי, דבריו של דוד נעשו חלק - פסוק - בתורה,
33 עבור כל ישראל, גם מי שנמצא במעמד ומצב של מנוחה, שמחה וטוב לבב (שאינו צריך לבטל מנגדים
34 כו'), ולכן לא די לומר שהתורה היא בבחינת "זמירות", כיון שאז עלולים שאר בני ישראל לשכוח אודות
35 מעלתה העיקרית של התורה, שהיא "נעלמה מעיני כל חי".

(176) ז, א.

(177) חולין קלט, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדיות ח"ג

ע' 146. וש"נ.

(178) שמואל-ב כב, א. תהלים יח, א.

(173) מקץ לב, א.

(174) תניא פל"א (לט, ב). וראה זח"א קנא, א ובמק"מ שם.

פע"ח שער השופר פ"א.

(175) ראה גם תורת מנחם סה"מ תמוז ע' יד ואילך. וש"נ.

ועל-פי-זה יומתק ענין נוסף: כשם שבאמירת "זמירות היו לי חוקיך" לא היה חסרון אצל דוד בעצמו (שהרי הוצרך לכך בשביל לבטל את המנגדים כו'), והחסרון הוא רק בהמסובב מזה בנוגע לאחרים, שעלולים לשכוח את מעלתה האמיתית של התורה - כך גם העונש על זה ("הריני מכשילך .. בעגלתא") היה באופן שהמכשול לא אירע אצל דוד בעצמו, כי אם אצל אחרים, אלא שדוד היה הגורם והסיבה לכך.

לה. ויש להוסיף ולבאר הענין שאצל דוד עצמו לא היה חסרון בכך ששייב את התורה בענין ה"זמירות" - בעומק יותר:

ידוע המבואר (בהמשך ההלולא דכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר¹⁷⁹), וכן בדרושי חסידות שלפני זה¹⁸⁰, עד למאמרי רבינו (הוקן¹⁸¹) במעלת מדת הנצח, שעל זה נאמר¹⁸² "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם", שזוהי דרגא שאינה סובלת ואין בה שינויים - "אתר דלא אשתני"¹⁸³, וכן הוא באדם למטה, שמדת הנצח נטועה ומושרשת בעצם הנפש, שבה לא שייך שינויים.

והענין בזה:

בכל כחות הנפש יש שינויים מקטנות לגדלות וכיוצא בזה, וכמו בכח השכל והחכמה, שנוסף על השינויים מקטנות לגדלות, הנה "הלכתא בעיא צילותא", ו"אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי"¹⁸⁴, ועל דרך זה בנוגע להרגש הלב, וכן בנוגע למחשבה דיבור ומעשה; אבל בנוגע לענין החיות (ועל דרך זה בענין הרצון לחיות) הקשור עם עצם הנפש - אין שינויים.

ו[על-פי-זה יש לבאר גם בנגלה דתורה, בנוגע לשיעור אכילה דיום הכפורים - "ככותבת" - שזהו שיעור השוה לכל, הן אצל תינוק והן אצל עוג מלך הבשן, ד"קים להו לרבנן כו' דבהכי מיתבא דעתו"¹⁸⁵].

לכאורה אינו מובן: אם השיעור דכותבת "מיתבא דעתו" של עוג מלך הבשן - הרי בשביל אדם רגיל מספיק שיעור פחות מזה; ואם אדם רגיל זקוק לככותבת כדי שתהיה "מיתבא דעתיה" - זקוק עוג מלך הבשן לשיעור גדול יותר?

אך הענין הוא - ששיעור זה קשור עם כללות החיות שמצד עצם הנפש, שאינו נמדד לפי שיעור הגוף, ובמילא, אין בו שינויים בין תינוק לעוג מלך הבשן].

וזוהי גם המעלה המיוחדת שבמדת הנצח - שקשורה עם עצם הנפש, ולכן, מדת הנצח אינה כמו כל הכחות שהם בהגבלה, וכמו כח השכל, שגייעת השכל היא רק עד מדה מסויימת, וכדי שתהיה יגיעה גדולה יותר הרי זה דוקא כשיש תשוקה מיוחדת, או הבטחת איזה דבר מיוחד; מה-שאי-כן מדת הנצח היא למעלה מהגבלות, וכפי שרואים במוחש, שבשביל ענין הנצחון עושה האדם גם דברים שאין להם מקום בשכל והם היפך השכל.

ומוסיף כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר בהמשך ההלולא¹⁷⁹, ש"ענין הנצחון שייך בגדול דוקא .. והוא על דרך שאמרו רז"ל¹⁸⁶ כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם .. וכל מי שגדול יותר, מדת הנצחון הוא ביותר אצלו, ולכן, המלך שגדול מכל העם (ועד לאופן של התנשאות על העם, כמו שכתוב¹⁸⁷ "שום תשים עליך מלך", "שתהא אימתו עליך"¹⁸⁸) .. הנה בו שייך ענין הנצחון יותר, לגלות רצונו וחפצו ולהוציא נצחונו".

(184) עירובין סה, א.

(185) יומא פ, ב. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ל ע' 151. וש"נ.

(186) שם כב, סע"ב ואילך.

(187) פ' שופטים יז, טו.

(188) סנהדרין כב, א (במשנה). וש"נ.

(179) ד"ה באתי לגני תש"י פ"א ואילך (סה"מ תש"י ע' 131

ואילך). וראה גם סה"מ תש"ט ע' 124 ואילך.

(180) תו"ח בשלח רכא, ד ואילך. אוה"ת שם ע' תערב ואילך.

סה"מ תרכ"ט ע' סד ואילך. פר"ת ע' רמא ואילך. ועוד.

(181) סה"מ תקס"ה ח"ב ע' תתקפט ואילך.

(182) שמואל-א טו, כט.

(183) ראה זהר ח"א רכא, סע"א ואילך. ח"ג קז, סע"א.

- 1 וממשיך לבאר, ש"ענין הנצחון הוא דוקא כשיש מנגד המונע ומעכב .. אז עומד בנצחון כנגדו ..
 2 ובשביל ניצוח המנגד הרי מבזבז כל סגולות האוצרות דהון יקר הנאסף והנקבץ במשך כמה שנים מדור
 3 אחר דור, ואשר מעולם לא השתמש מזה לשום דבר, וכמוס וחתום מעין כל רואה, הנה בעת ניצוח
 4 המלחמה הוא מבזבז כל האוצרות .. ועוד יותר, שגם חייו משליך המלך מנגדו כו".
- 5 וענין זה הוא ביתר שאת ויתר עז במלכות דוד, כמבואר ב'תורה אור'¹⁸⁹ ש"מלכות דוד נלקחה ממקום
 6 עליון שהיא מבחינת כי לא אדם הוא", ש"אין שם שינויים כלל", "וזהו שאמר שמואל לשאול וגם נצח
 7 ישראל לא ישקר ולא ינחם כו' .. שמאחר שכבר ניתנה לדוד אי אפשר להעביר המלוכה ממנו".
- 8 ונמצא שמלכות דוד היא מבחינת "נצח" ש"לא ינחם" - "אתר דלא אשתני", ש"לכן דוד¹⁹⁰ מלך
 9 ישראל חי וקיים"¹⁹¹, ועל מלכותו נאמר¹⁹² "וישב על כסא הור" - "המשכת בחינת אני¹⁹³ ה' לא
 10 שניתני"¹⁹⁴.
- 11 [ואף-על-פי שפסוק זה נאמר גבי שלמה, הרי ענין זה התחיל אצל דוד המלך עצמו, אלא שנמשך גם
 12 כן אצל שלמה, שמלכותו היא המשך של מלכות דוד, שלכן לא היה צריך משיחה לולי "היתה שם
 13 מחלוקת"¹⁹⁵, ועד כדי כך, שבשעה שהובטחה מלכותו של שלמה, נאמר¹⁹⁶ "יחי .. המלך דוד לעולם"].
- 14 לו. ובנוגע לענינינו:
- 15 כיון שמדובר אודות דוד לאחר שנמשח למלך באופן ד"נצח ישראל לא ישקר וגו'", מובן גודל חומר
 16 ההתנגדות של אויבי דוד, כיון שזהו ענין שנגע במדת הנצחון של דוד המלך - "נצח ישראל",
- 17 ועד שבזה תלוי גם אמיתית נבואת שמואל - כדאיתא במדרש¹⁹⁷ "כיון שראה דוד עצמו מצומצם ביד
 18 שאול, התחיל אומר, על חנם משח אותי שמואל ואמר לי משחך ה' למלך, היכן היא אותה ההבטחה
 19 שהבטיח אותי. ומנין שאמר כן, אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב¹⁹⁸ [והיינו, שאם מלכות דוד תתקיים
 20 רק במשך כמה שנים ואחר כך תיפסק, הרי זה ענין של "כזב", כמו נהרות המכזבין אחת לשבע שנים
 21 כו'¹⁹⁹]. מיד אמר לו הקב"ה, כוזב אתה קורא לשמואל (בתמיה), מעיד אני עליו שהוא נאמן כו'".
- 22 וכיון שכן, הרי מובן, שדוד היה צריך לעשות כל התלוי בו (ולדוגמא: להיות נוקם ונוטר כנחש, וכיוצא
 23 בזה) כדי לבטל את המנגדים כו', גם כאשר בשביל זה יהיה צורך להשתמש במעלת התורה (שהיא מקור
 24 וחיות כל העולמות כו', כנ"ל בארוכה) - שהרי מדובר אודות "נצח ישראל", ענין נעלה ביותר שלמעלה
 25 מסדר השתלשלות כו', בחינת "כי לא אדם הוא", "אתר דלא אשתני".
- 26 כלומר: הצורך של דוד לבטל את המנגדים היה לא מצד הענינים של סדר ההשתלשלות, אלא גם
 27 מצד הענינים שלמעלה מהשתלשלות (היינו בחינת התורה כפי שהיא למעלה מעולמות) - מאחר שענין זה
 28 נוגע לבחינת "כי לא אדם הוא", "אתר דלא אשתני". ומזה מובן עוד יותר שאצל דוד עצמו לא היה
 29 חסרון כלל בענין זה.
- 30 ואף-על-פי-כן, בגלל ששיבח את התורה "בזו המעלה לחוד" (כנ"ל מדברי רבינו הזקן ב'תורה אור')
 31 - נענוש דוד [אף שבנוגע לענינים אחרים מצינו ש"שאול (נכשל) באחת ועלתה לו" (לרעה), ואילו "דוד
 32 (נכשל) בשתים ולא עלתה לו" (לרעה)²⁰⁰], והיינו, שגם כאשר משתמשים בתורה בשביל ענין הכי נעלה
 33 כמו "נצח ישראל", אי אפשר שלא להזכיר את מעלתה העיקרית של התורה - "נעלמה מעיני כל חי",
 34 "ואהיה אצלו אמון"¹⁶⁵.

(189) רמב"ם ה' מלכים פ"א הי"ב.

(190) מלכים-א א, לא.

(191) ת"א שם.

(192) דברי הימים-א כט, כג.

(193) מלאכי ג, ו.

(194) סה"מ תרס"ב ע' שנד. תרפ"ה ע' שמג. תש"ח ע' 288.

(195) רמב"ם ה' מלכים פ"א הי"ב.

(196) מלכים-א א, לא.

(197) מדרש תהלים ושוח"ט יח, ב.

(198) תהלים קטז, יא.

(199) פרה פ"ח מ"ט.

(200) יומא כב, ב (ובפרש"י) - הובא בתו"א יתרו שם.

(189) יתרו עב, ג.

(190) ר"ה כה, א.

(191) ת"א שם.

(192) דברי הימים-א כט, כג.

(193) מלאכי ג, ו.

(194) סה"מ תרס"ב ע' שנד. תרפ"ה ע' שמג. תש"ח ע' 288.

לז. והוראה מזה - בנוגע ללימוד התורה על-ידי כל אחד מישראל:

כיון שבהקדמה למתן-תורה ביקשו המלאכים שתינתן להם התורה שהיא "חמודה גנוזה", "נעלמה מעיני כל חי", ואף-על-פי-כן, לא ניתנה התורה למלאכים, אלא דוקא לבני ישראל למטה, במעמד ומצב ש"למצרים ירדתם" ו"יצר הרע יש ביניכם" - יכולים לחשוב שכל ענין התורה הוא לפעול בירור היצר הרע וארץ מצרים.

ומה גם שבירור היצר הרע וארץ מצרים (היינו, לא ביטול מציאותם, אלא הבירור שלהם) הוא ענין נעלה ביותר - שהרי על-ידי-זה משלימים תכלית כוונת הבריאה, שנתאוהה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים²⁰¹.

ובפרט על-פי הידוע²⁰² שענין הדירה הוא לעצמותו יתברך, כמו דירת האדם, שבה נמצאים לא רק לבישוי וכליו, או אפילו חיצוניותו, אלא הדירה היא גם לעצמיות האדם, כמובן ממאמר רז"ל²⁰³ "כל מי שאין לו בית אינו אדם".

אמנם, למרות גודל העילוי שבפעולת התורה בבירור העולם (יצר הרע ומצרים), שעל-ידי-זה נעשית דירה לו יתברך בתחתונים - צריך לידע שאין זה מגיע לאמיתית ענין התורה, שעל זה נאמר "ואהיה אצלו אמון".

ומזה מובן גם בנוגע ללימוד התורה²⁰⁴, שאף שהתחלת הלימוד צריך להיות כדי לידע את המעשה אשר יעשון כו' (שענין זה קשור עם פעולת התורה בעולם), מכל-מקום, צריך לידע שזהו רק התחלת הלימוד, ולימוד זה נכלל במאמר רז"ל²⁰⁵ "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף-על-פי שלא לשמה"; ואילו התכלית היא שיהיה אצלו לימוד התורה לשמה - לשם התורה עצמה, והיינו, שלא יחשוב כלל אודות מציאות העולמות (גם לא אודות בירור העולם כו'), כי אם אודות עצם ענין התורה, ש"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד"²⁰⁶.

* * *

לח. בנוגע לכללות הענין דמתן תורה, שהתחלתו²⁰⁶ ב"וידבר אלקים גו' אנכי גו'" עד "לא תחמוד גו'", אמרו רז"ל²⁰⁷ שכל עשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, ואחר כך חזרו ונפרטו כל דיבור בפני עצמו, ובזה יש חילוקי דעות²⁰⁷ - אם כל הדברות נפרטו על-ידי הקב"ה בעצמו, או על-ידי משה, או שיש חילוק בין שני דיברות הראשונות שנאמרו מפי הגבורה (נוסף על אמירת כל עשרת הדיברות בדיבור אחד), לשאר ח' הדברות שנאמרו על-ידי משה.

ויש לבאר תוכן הענין דאמירת עשרת הדיברות בדיבור אחד בנוגע לעבודת האדם.

ובהקדמה:

עצם הענין דאמירת עשרת הדיברות בדיבור אחד הוא דבר המובן - לא בגלל שהקב"ה צריך להראות את כחו לעשות דבר שאי אפשר לאדם לעשותו, דמאי קא משמע לן, הרי הקב"ה הוא "כל יכול", אלא לפי שכן הוא סדר הגילוי מלמעלה, שתחילה נמשך כללות הענין כפי שהוא למעלה מהתחלקות, ככל הענינים שלמעלה שהם באופן של אחדות שלמעלה מהתחלקות, ואחר כך נמשכים ומתגלים גם פרטי הדברים²⁰⁸.

(204) ראה גם תורת מנחם סה"מ אדר ע' נט ואילך. וש"נ.
(205) זהר הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה זהר ח"א כד, א.
ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.
(206) יתרו כ, א ואילך.
(207) ראה תו"ש ליתרו (עה"פ) ס"ח ובמילואים שם. וש"נ.
(208) ראה גם תורת מנחם סה"מ סיון ע' שכו ואילך.

(201) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פיי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
(202) ראה תורת מנחם סה"מ שבט ע' שח. וש"נ.
(203) ראה יבמות סג, רע"א ובתוד"ה שאין שם. וראה גם שיחת יום ב' דחג"ש תשכ"ב סכ"ה (תורת מנחם - התועדויות חל"ד ס"ע 42). וש"נ.

1 אלא שעל פי זה צריך להבין לאידך גיסא: מדוע רק עשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, הרי כל
2 התורה ומצוות נמשכים ממקום האחדות כו', ואם כן, היתה כל התורה כולה צריכה להיאמר בדיבור
3 אחד. ולהעיר, שאכן מצינו שכל מצוות התורה כלולים בתר"ך אותיות של עשרת הדיברות⁷³, אם כי ברמז
4 בלבד. אבל לא מצינו שנאמרו בדיבור אחד, מלבד עשרת הדיברות. וטעמא בעי.

5 ובעיקר - יש צורך לבאר גם את ההוראה שיכולים ללמוד מזה שעשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד,
6 ככל עניני התורה (כולל גם תורה שבעל פה), שאינם סיפורים בעלמא, אלא יש בהם הוראה בעבודת
7 האדם.

8 לט. ויש לומר הביאור בזה:

9 מטבע הדברים - קל יותר לקיים דיבור אחד מאשר עשרה דברות, שיש בהם כמה וכמה תיבות
10 ואותיות - תר"ך אותיות, וזאת - אפילו אם כולם היו מסוג אחד, ועל־אחת־כמה־וכמה כשיש בהם חלוקה
11 למצוות עשה ומצוות לא תעשה, שקיומם קשור עם תנועות הפכיות בנפש כו' (אם להתאמץ לעשות מה
12 שצריך, או למנוע את עצמו שלא לעשות דבר האסור).

13 ומזה מובן, שכאשר יהודי יודע שכל עשרת הדברות נאמרו בדיבור אחד, היינו, שלאמיתתו של דבר
14 הם ענין אחד, הרי זה פועל שיהיה לו קל יותר לקיימם.

15 ובפשטות: יהודי צריך לקבל על עצמו ענין אחד (דיבור אחד) - כמו הקדמת נעשה לנשמע¹⁰, או כמו
16 שכתוב²⁰⁹ "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה'" ("לא באת עלי אלא באחת"²¹⁰), ואז יוכל
17 לקיים את כל ריבוי הענינים שבתורה ומצוות בקלות יותר, והיינו, שהקושי שבקיום התורה ומצוות יהיה
18 רק כמו הקושי שבקיום ענין אחד בלבד.

19 ועוד ענין בזה:

20 התחלת עשרת הדיברות הוא הדיבור ד"אנכי" ו"לא יהיה לך". ובנוגע לציוויים אלו, הרי בודאי שכל
21 אחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אינו זקוק ל"מגיד מישרים" שיסביר לו שצריך לקיים ציוויים
22 אלו; כיון שנולד יהודי, הרי הוא מאמין בה', ומוסר נפשו על קדושת ה' שלא לעבוד עבודה זרה חס
23 ושלום²¹¹ - שזהו מה שכתוב בתחילת עשרת הדברות "אנכי ה' אלקיך" - "אלקיך" לשון יחיד ("דיין
24 פערזענלעכער"), כי הוא יתברך "כחך וחיותך"²¹², ובמילא יש בו ענין האמונה כו'.

25 וכיון שביחד עם "אנכי" ו"לא יהיה לך" נאמרו גם כל שאר הדברות "בדיבור אחד", הנה התוקף
26 והוודאות כו' שבקיום "אנכי" ו"לא יהיה לך" פועל גם בנוגע לכל שאר הדברות, ובמילא גם בנוגע לכל
27 עניני התורה ומצוות שכלולים בהם²¹³.

28 מ. ומזה באים לנקודה נוספת:

29 בעשרת הדיברות יש אמנם ענינים שהם בין אדם למקום ויש ענינים שהם בין אדם לחבירו, כמודגש
30 בחלוקת עשרת הדיברות לשני לוחות, באופן שבלוח הראשון הם הענינים שבין אדם למקום, ובלוח
31 השני הם הענינים שבין אדם לחבירו ("לא תרצח" עד "לא תחמוד")²¹⁴. אבל אף־על־פי־כן, נאמרו כל
32 עשרת הדיברות בדיבור אחד, כדי להדגיש שבעצם הם ענין אחד, כך, שגם קיום הענינים שבין אדם
33 לחבירו צריך להיות בגלל ציווי הקב"ה, כמו הענינים שבין אדם למקום²¹⁵.

34 לכאורה, יכול אדם להתנהג בהגינות וביושר ("ערליך") כלפי חבירו, מבלי לקשר זאת עם אופן
35 ההנהגה בינו לבין קונו. אך על זה אומרים לו, שכל עשרת הדיברות נאמרו בדיבור אחד, ובמילא, אי

ריש ע' ט. ועוד.

213 ראה תניא רפ"כ.

214 רמב"ן יתרו כ, יג. נת' בלקו"ש חל"ו ע' 90 ואילך.

215 ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ג ע' 105. וש"נ.

209 עקב יו"ד, יב.

210 מדרש תהלים כז, ד. יל"ש שם רמז תשו.

211 תניא פי"ד. פי"ח ט.

212 ראה לקו"ת במדבר טז, סע"ד. בלק עג, ג. פינחס פ, א.

ר"פ ראה. תורת מנחם סה"מ חשון ע' רסח. סיון ע' שלח. תמוז

אפשר לחלק ביניהם; כולם ניתנו מרועה אחד, שצוה על קיומם, אלא שנתן בחירה חפשית, ומבקש
 "ובחרת בחיים" 216, בתורת חיים, ובמצוותי עליהם נאמר 217 "וחי בהם".
 ולכן, הדרך היחידה להבטיח את קיום המצוות שבין אדם לחבירו היא על-ידי-זה שיודעים שזהו
 ציווי ה', היינו, ש"אנכי ה' אלקיך" הוא זה שצוה "לא תחמוד גו".
 - אם הוא מבין זאת, בודאי טוב, אבל גם אם אינו מבין הטעם שצריכים להיות תלויים זה בזה, אין
 זה משנה המציאות שבדיבור אחד נאמרו!
 ויש להוסיף, שגם אם בדורות שלפני זה היה מקום לויכוח בזה, הרי ראינו זאת בדור האחרון אצל
 אלו - ימ"ש - שעברו על כל הענינים שבין אדם לחבירו באופן של רציחה מבהילה!
 באותה מדינה גרו שמונים מליון בני אדם, וביניהם מלומדים כו', ולכאורה תמוה כיצד שייך אצלם
 הנהגה אכזרית כזאת?! - אלא סיבת הדבר היא - בלשון הכתוב 218: "רק אין יראת אלקים במקום הזה
 והרגוני גו", והיינו, שאף-על-פי שהאפשרות ד"הרגוני" הוא ענין שבין אדם לחבירו, ואילו הענין
 ד"יראת אלקים" הוא ענין שבין אדם למקום, אף-על-פי-כן, הרי הם שייכים זה לזה, כך, שגם ההנהגה
 בין אדם לחבירו תלויה באופן ההנהגה בין אדם למקום 219.
 וזוהי ההוראה מאמירת עשרת הדברות בדיבור אחד, והתחלתם היא ב"אנכי ה' אלקיך" - שהרי גם
 "סדר" בתורה הוא ענין של תורה 220:
 הסדר של קבלת התורה הוא - שלכל לראש צריך לקבל על עצמו הענין ד"אנכי ה' אלקיך", ואזי
 יבוא בדרך ממילא לקיום "לא תשא", "כבד את אביך גו", עד "לא תחמוד גו".
 - לאחר קבלת התורה, אזי "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף-על-פי שלא לשמה כו'" (כנ"ל
 סעיף כ"א), ובנדון דידן, שגם אם יקיים מצוות שבין אדם לחבירו בשביל כבוד, הנה לכל הפחות יקיים
 אותם בפועל ממש; אבל ענין זה גופא הוא לפי "שמתוך שלא לשמה בא לשמה", והיינו, שסוף כל סוף
 יבוא לקיים מצוות אלו מפני היותן ציווי ה'.
 והודאות בכך שכאשר יעסוק בקיום המצוות בפועל, "אף-על-פי שלא לשמה", הרי זה "יגרור" אותו
 לבוא אל האמת ("לשמה"), היא - לפי ש"עשרת הדברות בדיבור אחד נאמרו", ונמצא, שגם המצוות
 שבין אדם לחבירו קשורות ומאוחדות עם "אנכי ה' אלקיך", ולכן, על-ידי קיום מצוות אלו יבא סוף כל
 סוף להכרת האמת, שגם קיום "לא תרצח" ו"לא תחמוד" תלוי ב"אנכי ה' אלקיך", שהוא המצווה עליהם.
 וגם אם נדמה לו שענין זה אינו מונח אצלו באמת, ואינו "אוחז" כן באמת אלא רק בדמיונות - ומי
 הוא זה שרוצה לחיות עם "שקר" - ילך אצל חכם...
 והעיקר, שהכל נדפס כבר בספרים, ויכול לקנות ספר בשביל פרוטות אחדות, ויראה שם את האמת,
 שאזהרת "לא תרצח" ו"לא תחמוד" היא מ"אנכי ה' אלקיך"!
 מא. ויש לקשר האמור לעיל שגם ענינים שבין אדם לחבירו (דברים שגם שכל האנושי מחייב אותם)
 תלויים ב"אנכי ה' אלקיך" - עם סיפור נוסף בנוגע למתן תורה:
 אמרו חז"ל 221 "כשנתן הקב"ה את התורה, צפור לא צוות, עוף לא פרח, שור לא געה וכו', אלא
 העולם שותק ומחריש ויצא הקול אנכי ה' אלקיך".
 וההוראה מזה - שאין ליהודי להסתגר בד' אמותיו, להתפלל וללמוד תורה לעצמו, ואילו העולם
 שמסביבו ישאר במעמד ומצב של "רשות הרבים", "טורי דפרודא" 222 - באופן שמקצת מחייו שייך
 להקב"ה ומקצת כו'... - אלא בהכרח שתהיה גם פעולת התורה בעולם.

(220) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות

בתחלתו (תב, ב).

(221) שמו"ר ספכ"ט.

(222) ראה תניא ספ"ל ג. ובכ"מ.

(216) נצבים ל, יט.

(217) אחרי יח, ה.

(218) וירא כ, יא.

(219) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ס"ע 252

ואילך. וש"נ.

- 1 ישנם השואלים: מה לעוף ושור ולמתן-תורה?! - תורה היא ענין שכלי, ושייכת למי שהוא בעל
 2 שכל, שיכול להתייגע בשכלו שבמוחו ולהסביר זאת לאחרים וכו'; אבל עוף ושור - מה להם ולתורה?!
 3 ובמילא, כשמדובר אודות ענינים השייכים לעוף ושור וכיוצא בזה - טוענים הם - אין לתורה בעלות
 4 עליהם.
- 5 והמענה על זה - שנתנית התורה על-ידי הקב"ה היתה באופן שחדר את העולם כולו, לא רק בסוג
 6 המדבר, אלא גם בסוג החי, הצומח והדומם. ובאופן כזה צריכה להיות גם קבלת התורה על-ידי בני
 7 ישראל - "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו" 223 לכל בני ישראל עד סוף כל הדורות - שתחדור ותפעל
 8 לשנות את כל הבריאה כולה 224.
- 9 מב. אך עדיין יכול יהודי לשאול: כיצד יוכל הוא - יהודי אחד - לפעול על כל העולם, בה בשעה
 10 שאפילו כל בני ישראל ביחד הם "המעט מכל העמים" 225, אפילו ביחס למין המדבר, ועל-אחת-כמה-
 11 וכמה ביחס לכל שאר הנבראים מסוג החי, הצומח והדומם?!
- 12 והמענה לזה - בהתחלת עשרת הדיברות - "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית
 13 עבדים":
- 14 בני ישראל היו בארץ מצרים עבדים לפרעה מלך מצרים, שהיה מושל בכיפה 226, במשך זמן רב -
 15 מאתיים ועשר שנים, ג' דורות (כמו שכתוב 227 "ודור רביעי ישוכו הנה"), כך, שהדור השני נולד
 16 מלכתחילה במעמד ומצב של עבדות, ללא בעלות עצמית, ולא ראו חירות מימיהם.
- 17 ואף-על-פי-כן, כשהגיע הזמן לצאת ממצרים - לא הועיל התוקף של פרעה ואלהי מצרים כו', והוכרח
 18 "ביד חזקה" 228 לשלח את בני ישראל מארץ מצרים, והיינו, שפרעה בעצמו צוה על בני ישראל לצאת
 19 מארצו.
- 20 אלא שכל זה תלוי בכך שאצל בני ישראל היה "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל" 229
 21 ("פקד פקדתי" 230), ולא רק באופן של אמונה בלבד, אלא אמונה זו באה לידי ביטוי גם בכך ש"ויקדו
 22 וישתחוו" 229, בכל ציור הקומה שלהם; ועל-ידי-זה נעשה הענין ד"הוצאתיך מארץ מצרים", באופן שלא
 23 רק שעניני העולם לא נלחמו נגד בני ישראל, אלא אדרבה, ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" 228, כנ"ל.
- 24 וזהו תוכן התחלת עשרת הדיברות - "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", שהקב"ה אומר
 25 לכל אחד ואחד מישראל ("אלקיך" - לשון יחיד, כנ"ל), שעל-ידי שמקבל על עצמו "אנכי ה' אלקיך"
 26 (על דרך שהיה במצרים ש"ויאמן העם גו"), הנה על-ידי-זה "הוצאתיך מארץ מצרים", כי זהו כחה של
 27 התורה, שחודרת ופועלת בכל הבריאה כולה, בכל אומות העולם, וגם בסוג החי, הצומח והמדבר.
- 28 וסיפור זה מהוה לימוד והוראה בנוגע לחג השבועות בכל שנה, שבו קורין עשרת הדיברות, ואז
 29 מתחדש כללות הענין דמתן תורה:
- 30 כל אחד מישראל, יהיה מי שיהיה, אפילו אם במשך ג' דורות לא ידע אודות יהדות - יכול להחליט
 31 ולקבל את התורה, כל עשרת הדיברות, מ"אנכי" עד "לא תחמוד", וכל עניני התורה ומצוות שכלולים
 32 בעשרת הדיברות, מבלי להתפעל כלל מפרעה וארץ מצרים כו'.
- 33 אלא שצריך לקבל את התורה באופן של "נעשה ונשמע" באמת, ללא ספיקות כו'.
- 34 ומזה נמשך הכח גם לאחר חג השבועות - כאשר הולכים מהר סיני, לאחר "סילוק שכינה" 231 -

227) לך לך טו, טז.

228) ס"פ שמות.

229) שם ד, לא.

230) שם ג, טז.

231) פרש"י יתרו יט, יג.

223) אבות רפ"א.

224) ראה גם שיחת יום ב' דחג"ש תשכ"ג ס"כ (תורת מנחם

- התועדויות חל"ז ע' 37). וש"נ.

225) ואתחנן ז, ז.

226) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יו"ד. זח"ב ו,

לילך לבטח דרכו במשך כל השנה כולה, שתהיה שנה טובה ומבורכת בכל עניי תורה ומצוות, ועל-ידי-זה זוכים לברכת ה' בכל המצטרך, בבני חיי ומזוני רוחי.

מג. אודות הכנת בני ישראל למתן-תורה, מספרת התורה, שהקב"ה אמר למשה "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל"²³², ודרשו חז"ל²³³ "בית יעקב אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה", "ותגיד לבני ישראל .. לזכרים דברים הקשין כגידין".

ולכאורה אינו מובן: כאשר מספרים לבני ישראל שהקב"ה מתכונן לתת להם את התורה - מה נוגע החילוק בין אנשים לנשים; הרי עשרת הדיברות שייכים הן לאנשים והן לנשים בשוה, ולמה צריך לחלק ביניהם בעת ההכנה למתן תורה?!

אך הענין הוא - כאמור לעיל (סעיף מ"א) שהתכלית אינה להסתגר בישיבה, בבית-הכנסת ובית-המדרש ולעסוק בתורה, אלא צריכים לפעול שהתורה תומשך ותחדור בעולם, כפי שהיה בעת מתן תורה, ש"שור לא געה וכו', אלא העולם שותק ומחריש".

ובנוגע לפעולה בעולם (התכלית דמתן תורה) - יש חילוק עיקרי בין אופן העבודה של אנשים לאופן העבודה של נשים, ובהתאם לכך יש גם חילוק בין אנשים לנשים באופן ההכנה למתן תורה, כדי שידעו מה שמקבלים על עצמם.

מד. ויובן מהחילוק בין אנשים לנשים בקשר ובשייכות ליציאה מארץ מצרים (שזוהי ההתחלה דמתן תורה, "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים") - שאף-על-פי שבהיותם במצרים היו כולם, הן האנשים והן הנשים, במעמד ומצב של עבדות, ובצאתם ממצרים נעשו כולם במעמד ומצב של חירות, מכל-מקום, יש חילוק בין האנשים לנשים בנוגע לאופן העבדות, ובמילא גם בנוגע לחירות:

העבדות של האנשים התבטאה "בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה"²³⁴, בבניית פיתום ורעמסס שישמשו "ערי מסכנות לפרעה", "חזקות ובצורות לאוצר"²³⁵, החל מחיפוש ואסיפת קש ותבן בכל רחבי ארץ מצרים לצורך עשיית הלבנים²³⁶; ואילו העבדות של הנשים התבטאה בעיקר בגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו"²³⁷, כיון שהנשים מטבען רחמניות יותר על עולליהן²³⁸.

ומזה מובן גם החילוק בין אנשים לנשים בנוגע לענין החירות שנעשה ביציאת מצרים:

אנשים - תפקידם הוא מחוץ לבית, בחרישה וזריעה בשדה, או בבניית בתים וכיוצא בזה לצורך הפרנסה (כמו שכתוב²³⁹ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", שצריך לעשות כלי שבו תשרה ברכת ה' בענין הפרנסה), ומטבע הדברים, הנה במילוי התפקיד שמחוץ לבית, באים במגע, משא ומתן כו' עם אנשים שונים, גם מאומות העולם (שהרי "אתם המעט מכל העמים"), כך, שהתעסקותם בבניית בנינים (וכיוצא בזה) יכולה להיות בשתי אופנים: כרצון פרעה, או - להבדיל - כרצון משה.

רצונו של פרעה - שיבנו עבורו "ערי מסכנות", "חזקות ובצורות לאוצר", כלומר, אורח-חיים שמטרתו היחידה היא להרויח עוד כמה דולרים, ולקנות עוד רהיטים כו', כדי שיוכל להתחרות עם השכנים...

ולעומת זאת, רצונו של משה הוא להיפך - שהרי משה "תיקן להם את יום השבת לנוח"²⁴⁰, והיינו, שהעיקר הוא ענין המנוחה של יום השבת, "שבת לה"²⁴¹, וכל התכלית של ששת ימי המעשה היא

(232) ואע"פ ש"ויעבדו מצרים את בני" בפרך" (שם, יג), "שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים" (סוטה יא, ריש ע"ב) - הרי מובן, שעיקר עבודת האנשים הי' בבניית פיתום ורעמסס.

(239) פ' ראה טו, יח.

(240) שמו"ר פ"א, כח.

(241) יתרו כ, יו"ד.

(232) שם, ג.
(233) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם. שמו"ר פכ"ח, ב. נת' בלקו"ש חל"א ע' 93 ואילך.

(234) שמות א, יד.

(235) שם, יא ובפרש"י.

(236) שם ה, ז ואילך.

(237) שם א, כב.

- 1 בשביל המנוחה והשביתה ביום השבת (כמו בתחלת הבריאה, שתכליתה היא "ויכולו השמים והארץ וכל
- 2 צבאם" ²⁴², "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו" ²⁴³),
- 3 - כמבואר בספרי מוסר ²⁴⁴ שהמנוחה של יום השבת היא התכלית של המלאכה בששת ימי החול,
- 4 ולא להיפך, שגם זמן המנוחה תכליתו ומטרתו לאסוף כח כדי להמשיך ולהתייגע ולהרויח עוד כסף... -
- 5 ולכן, הנה גם בששת ימי המעשה עצמם שבהם עוסק בעובדין דחול, בחרישה וזריעה וכיוצא בזה,
- 6 נרגש אצלו שתכלית ומטרת ההתעסקות בעובדין דחול במשך כמה וכמה שעות היא בשביל
- 7 מחצית-השעה, שעה או שתיים שמקדיש להקב"ה, לתפילה, ללימוד התורה ולעשיית מצוה, מצות תפילין,
- 8 מצות צדקה או עשיית טובה ליהודי - שזהו ה"שבת" שבששת ימי המעשה גופא ²⁴⁵.
- 9 ועל זה באה ההוראה מסיפור חז"ל בנוגע לפיתום ורעמסס, "שראשון ראשון מתרוסס .. פי תהום
- 10 בולעו" ²⁴⁶ - שכאשר המטרה היחידה היא האוצרות הגשמיים, כרצון פרעה, הרי זה דבר שאין לו קיום;
- 11 ובמילא, צריכה להיות ההנהגה כרצון משה - שהתכלית של כל העובדין דחול היא בשביל "שבת לה",
- 12 ובזה מתבטא אצלם ענין החירות.
- 13 וכל זה - בנוגע לאנשים, שבדרך כלל ("התורה על הרוב תדבר" ²⁴⁷) עסוקים הם בענינים שמחוץ
- 14 לבית;
- 15 אבל הנשים - הרי "כל כבודה בת מלך פנימה" ²⁴⁸, ועיקר התעסקותה בעניני הבית, ולכל לראש -
- 16 לידת וגידול הילדים, "כל הבן הילוד .. וכל הבת - תחיון" ²³⁷.
- 17 ואצל הנשים מתבטא ענין החירות - בכך שאינן נשמעות לגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה
- 18 תשליכוהו";
- 19 ובהקדם המדובר פעם ²⁴⁹ אודות תוכנה הרוחני של גזירה זו - ש"היאור" (הנילוס) היה ה"עבודה זרה"
- 20 של מצרים, לפי שהיה מקור פרנסתם, כיון שאין גשמים יורדים במצרים, והיו לוקחים מים מהנילוס
- 21 להשקות את השדות כדי שיצמיחו תבואה. וזהו תוכן גזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"
- 22 - שיש להשליך את ילדי ישראל לנילוס שהוא העבודה זרה של מצרים, היינו, שכל מציאותו, ראשו ולבו
- 23 ידיו ורגליו, תהיה מונחת ושקועה במנהגי ונימוסי המדינה כו', שלפי דעתם הם מקור פרנסתם; "וכל
- 24 הבת תחיון" - אתם המצריים תחיון אותה ברוחה של מצרים, על-ידי-זה שתשדכו אותה עם עובדי הנילוס.
- 25 בשלמא ארץ ישראל - טוען פרעה - "למטר השמים תשתה מים" ²⁵⁰, על-ידי-זה שהקב"ה "משיב הרוח
- 26 ומוריד הגשם", ולכן הסדר הוא ש"הכל תולין עיניהם כלפי מעלה" ²⁵¹, והיינו, שבני ישראל נושאים
- 27 עיניהם אליו יתברך שימשיך להם גשמים; אבל בארץ מצרים - אין צורך להביט השמימה ולבקש
- 28 מהקב"ה כו'; לא זו הדרך להרויח "דולר" ... אלא סומכים על דרכי הטבע, וצריך רק להשיג "דלי" כדי
- 29 להביא מים מהנילוס ולהשקות השדה.
- 30 הן אמת - ממשיך פרעה - שכאשר הייתם בארץ כנען היה הסדר שסומכים על הגשם, אבל מה נוגע
- 31 לכם מה שהיה בעבר, הרי עכשיו נמצאים אתם במצרים ששם באה הפרנסה מן הנילוס.
- 32 וזוהי טענת פרעה גם בימינו: עניני יהדות, תורה ומצוותיה - שייכים לזקנים שחיו מעבר לים; אבל
- 33 בנוגע ל"הבן הילוד", אלו שנולדו במצרים, לאחר ש"וימת יוסף" ²⁵² - "פאָרגעסט אויף די אַלטע
- 34 צייטן" ²⁵³ ... ובמקום לשלוח אותם ל"חדר", ששם יעשו מהם בעלי-מום ("קאַליקער'ס") כמותכם - "היאורה

(242) בראשית ב, א.

(243) שם, ג.

(244) ראה גם ס' הגיוני מוסר חוברת ב (ירושלים תש"י) ע'

סט. ועוד.

(245) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"ז ע' 279. וש"נ.

(246) סוטה יא, סע"א.

(247) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(248) תהלים מה, יד. וראה רמב"ם הל' אישות פי"ג הי"א.

(249) ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ו ריש ע' 130. וש"נ.

(250) עקב יא, יא.

(251) ב"ר פי"ג, ט.

(252) שמות א, ו.

(253) = תשכחו על זמן העבר...

תשליכוהו", כדי שיגדל כמו שאר אנשי המדינה, מדינה כזו שהעומד בראשה הוא "מושל בכיפה"²²⁶,¹ וישתתף עמם בבנינה של המדינה לתהלה ולתפארת...²

אך האמת היא, שעל-ידי-זה גדל ילד שמאבד את כל מהותו בתור אדם (אפילו אינו-יהודי!), כיון שנעשה משועבד לגמרי לענין הפרנסה²⁵⁴, ורק בסופו של דבר "תופסים" מה קרה לילדים - שפרעה לקח אותם והשקיע אותם ב"קירות" של מצרים²⁵⁵!⁵

ובענין זה מתבטאת היציאה לחירות של הנשים - שלא להשמע לגזירת פרעה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו'", אלא להעמיד בנים ובנות ש"כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'"²⁵⁶, ובאופן ש"הם הכירוהו תחילה"²⁵⁷, אפילו לפני נשיאי ישראל!⁸

מה. ובהתאם לכך היתה גם ההכנה למתן תורה:

בנוגע למהות התורה עצמה - הנה "תורה אחת לכולנה"²⁵⁸, אבל כשמדובר אודות ההכנה למתן תורה - יש צורך להדגיש את אופן העבודה המיוחד שנדרש מכל סוג - אנשים ונשים - בפני עצמו.¹¹

ועל זה אמר הקב"ה למשה: לכל לראש - "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים", כיון שהנשים הן אלו שצריכות להתעסק בענין העיקרי דלית וגידול הבנים.¹³

ובפשטות:

לפני שמדברים עם האנשים אודות בנין בתי-כנסיות ובתי-מדרשות וישיבות כו' (שיתנו ל"משולח" סכום גדול יותר כו') - צריכים להבטיח את מציאותם של התלמידים שילמדו בישיבות.¹⁶

ולכן יש לדבר תחילה עם הנשים, שבהן תלויים כל פרטי הענינים הקשורים עם לידת הילדים, כמו תליית "שיר המעלות", עריכת "שלום זכר", וכיוצא בזה, ועוד לפני זה - על-ידי שמירת טהרת המשפחה, וגם אחרי כן הרי הנשים הן אלו שעוסקות בגידול וחינוך הילדים - לשלוח אותם לגן-ילדים שבו אומרים "שמע ישראל", ואחר כך לחדר ולישיבה שבהם ילמדו תורה שבכתב ותורה שבעל-פה כו'.²⁰

מו. וסיפור זה אודות ההכנה למתן תורה באופן ד"כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים", ואחר כך "ותגיד לבני ישראל", האנשים - מהוה גם לימוד והוראה לכל בני ובנות ישראל בכל הדורות:²²

כאשר בן ובת ישראל מתכווננים לבנות בית בישראל על יסודי התורה ומצוות, שיהיה בבחינת "ועשו לי מקדש"²⁵⁹, כמו המשכן שהקימו בני ישראל תיכף לאחר קבלת התורה - צריכים להזהיר תחילה את הכלה בנוגע לכל פרטי הענינים ד"כל הבן הילוד גו'", ורק אחר כך צריכים להזהיר גם את החתן בנוגע לענינים השייכים אליו כו', בהתאם לאופן ההכנה למתן תורה, שזהו ענין הנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל, כמאמר רז"ל²⁶⁰ "ביום חתונתו זה מתן תורה".²⁷

ועל-ידי-זה זוכים לבית מבורך בכל טוב - מיוסד על "לקח טוב נתתי לכם"²⁶¹, "את החיים ואת הטוב .. ובחרת בחיים"²⁶² - בגשמיות וברוחניות.²⁹

* * *

מז. נזכר לעיל (סעיף מ"ד) אודות החילוק שבין ארץ ישראל לארץ מצרים, שארץ ישראל "למטר השמים תשתה מים", ובהתאם לכך, הנהגתו של יהודי היא באופן שבנוגע לכל הענינים הוא מביט השמימה³²

(257) סוטה יא, ב.

(258) ע"פ לשון התניא רפמ"ד, וספמ"ו.

(259) תרומה כה, ח.

(260) תענית כו, ב (במשנה).

(261) משלי ד, ב.

(262) נצבים ל, טריט.

(254) ומה גם שבנוגע לענין הפרנסה גופא, הרי זה כמו בהיות בני" בשעבוד מצרים, שכנו מדינה כזו ש"אין עבד יכול לברוח משם" (נסמן לעיל הערה 37), כך, שהמדינה לא משאירה "דולר" עבורם...

(255) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו"ש שמות ב, כד (אות קצה).

(256) ישעי' סא, ט.

- 1 - בתורה, לראות מהו רצונו של הקב"ה; מה-שאינ-כן בארץ מצרים (חוץ לארץ), שאין יורדים גשמים, וההנהגה היא על-פי דרך הטבע כו'.
- 2 וענין זה מתבטא גם בכך שיש מצוות שקיומם הוא רק בארץ ישראל - מצוות התלויות בארץ, כמו תרומות ומעשרות וכיוצא בזה, מה-שאינ-כן בחוץ לארץ.
- 3 אמנם, לאחר חורבן בית המקדש, בזמן הגלות - הנה גם המצוות התלויות בארץ חיובם רק מדרבנן²⁶³,
- 4 בתור "סימן" לקיומם בזמן שבית המקדש קיים²⁶⁴, ועל-ידי-זה זוכים לקיימן בשלימותן לעתיד לבוא.
- 5 מח. ובהמשך לזה - כאן המקום להזכיר אודות כפר חב"ד, ששם עוסקים בחרישה וזריעה כו' תוך כדי הקפדה על קיום המצוות התלויות בארץ, כולל ובמיוחד בנוגע לשנה הבאה שהיא שנת השמיטה, שמקפידים על שמירת שביעית ללא היתרים, וכדרשת רז"ל²⁶⁵ על הפסוק²⁶⁶ "גבורי כח עושי דברו", "בשומרי שביעית הכתוב מדבר".
- 6 - ולהעיר גם מהשייכות לחג השבועות, שהרי במאמר רז"ל הנ"ל יש דעה ש"בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר, שהקדימו עשיה לשמיעה, ואמרו כל²⁶⁷ אשר דבר ה' נעשה ונשמע", כראיתא בגמרא¹⁰ "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר²⁶⁸ ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע", כפי שהובא ונתבאר בארוכה ב'לקוטי תורה'²⁶⁸.
- 7 ויהי רצון שתתקיים אצלם הבטחת הקב"ה - במענה לטענה "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית גו'²⁶⁹ - "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וגו'"²⁷⁰,
- 8 ועוד ועיקר - שבשנה הבאה יוכלו כבר לקיים מצות שביעית בשלימותה, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
- 9 ובפרט לאחר ההתחלה בזה²⁷¹ - שכבר נמצאים שם אלו שיצאו ממעמד ומצב ד"הנדחים בארץ מצרים²⁷², במיצר ודחקות, וגזירות על עניני יהדות, כמו שמירת שבת וכיוצא בזה, ונתקבלו על-ידי אחיהם וקרוביהם באופן שפתחו את ביתם לרווחה עבורם, ברוח נדיבה כו' - הנה התחלה זו תפעל שיצאו משם כל בני ובנות ישראל,
- 10 וילכו - ביחד עם כל בני ובנות ישראל בכל העולם כולו - לקבל פני משיח צדקנו, "כימי צאתך מארץ מצרים"²⁷³, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁷⁴, בחסד וברחמים, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.
- 11 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש, ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי" (ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה).
- 12 לאחר ברכת המזון על הכוס, תפלת ערבית והבדלה - נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הקדוש לכל הנאספים שיחיו מ"כוס של ברכה".

(263) ראה רמב"ם הל' תרומות ספ"א.

(264) ראה רמב"ן אחרי יח, כה.

(265) ויק"ר בתחלתו.

(266) תהלים קג, כ.

(267) משפטים כד, ז.

(268) במדבר יב, ג ואילך.

(269) בהר כה, כ.

(270) שם, כא.

(271) ראה גם לעיל ע' 250. וש"נ.

(272) ישעי' כז, יג.

(273) מיכה ז, טו.

(274) בא יו"ד, ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהעלותך, י"ט סיון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו¹, "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה, חייך, שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות",
- דכיון שהדלקת הנרות התחילה בהקמת המשכן בראש חודש ניסן, ובודאי נאמר כבר לפני זה הציווי על זה², ע"כ צריך לומר, שסמיכותה לאחר קרבנות הנשיאים היא "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו .. אמר לו הקב"ה וכו'".
- וכיון שסיבת חלישות דעתו היא "שלא היה עמהם בחנוכה" (בחסבו שהסיבה לכך היא בגלל שעדיין נשאר רושם מחטא העגל³), הנה המענה של הקב"ה הוא, שגם הדלקת המנורה נחשבת לחינוך, ובאופן נעלה יותר מחנוכת המזבח ("שלך גדולה משלהם"), לפי ש"אתה (לא כמו קרבנות הנשיאים שהקריבום הכהנים) מדליק ומטיב (ההדלקה וגם ההכנה, ולא כמו הנשיאים שעל ידם היתה רק התחלת החנוכה⁴) את הנרות" (שמקומם בפנים, ולא כמו חנוכת הנשיאים על המזבח החיצון).
- והחינוך שעל-ידי הדלקת אהרן הוא גם לאחר שמשך הדליק המנורה ביום השמיני למילואים, כי, ההדלקה על-ידי משה היתה חידוש וענין מיוחד - בבוקר, ואילו ההדלקה בין הערביים, כבכל יום, היתה על-ידי אהרן, שהוצרכה להיות על ידו דוקא, בתור חנוכת המנורה; וחנוכה זו נמשכה עד גמר חנוכת הנשיאים, כשם שחנוכת הנשיאים היתה בכל י"ב הימים, גם לאחר קרבנו של הנשיא הראשון.
- וכדי להדגיש שאין זה רק בתור נחמה, אלא כן היא האמת - אמר לו הקב"ה "חייך"⁵.

אלא איזה תלמיד כתבו כו'.
(2) וכמ"ש (פרשתנו ח, ג ובפרש"י) "ויעש כן אהרן .. כאשר צוה ה'", "שלא שינה". ולהעיר גם מפרש"י (נשא ז, י"ד) בנוגע לקרבנות הנשיאים ש"לא קיבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה".
(3) וע"ד שאין להיכנס לעבודה לפני ולפנים בבגדי זהב (גם לא זהב דקדושה), "לפי שאין קטיגור נעשה סניגור" (פרש"י אחרי טז, ד).
(4) אבל אם רק ההדלקה (גמר הפעולה) היתה ע"י אהרן, לא ה' בזה מעלה לגבי התחלת החנוכה ע"י הנשיאים, כי, כשם שיש מעלה בגמר הפעולה, ש"אינה נקראת המצוה אלא ע"ש הגומרה", כמ"כ יש מעלה בהתחלת הפעולה, שלכן, "אם התחלת במצוה גמור אותה" (פרש"י עקב ח, א).
(5) ויש להוסיף בזה - ע"פ האמור לעיל שאהרן חש שעדיין נשאר רושם מחטא העגל, והרי חטא העגל קשור עם הענין דהיפך החיים, כמ"ש (עקב ט, כ ובפרש"י) "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמירו (זה כליו בנים) ואתפלל גוי", "והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים", ולכן אמר לו הקב"ה: "חייך", שאין לו להתירא מהענין דהיפך החיים הקשור עם חטא העגל, כיון שלא נשאר רושם כו'.

(1) כפי שהובא ברמב"ן: "לשון רש"י", ובלקו"ת בהתחלת ד"ה בהעלותך הב' (פרשתנו לא, רע"ג): "ופרש"י" (ראה לקו"ש שבפנים הערה 1), ומזה מוכח שזהו בודאי פירוש רש"י (ודלא כמקומות שבהם חסר פירוש רש"י זה).
ובפרטיות יותר:
בנוגע לראי' מלקו"ת (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת שחוק: והרי עתה לומדים כולם לקוטי תורה...) - אין לומר שזהו ע"ד עדי השטר שמעידים על עיקר השטר ("על מנה שבשטר הם מעידים") ולא על ענינים טפלים (כתובות כא, רע"א), והיינו, שעיקר הכוונה היא להביא את עצם הענין דחלשה דעתו וכו', ומ"ש בתחלה "ופרש"י", הרי זה רק מראה מקום בלבד, כי: (א) בפנימיות התורה לא שייך ענינים טפלים, וכיון שמביא פירוש רש"י, הרי זו הוכחה שענין זה ישנו בפירוש רש"י, (ב) אם כוונתו רק לציין מראה מקום, לא הוצרך לציין לפירוש רש"י, אלא ה' יכול לציין למדרש, ומה גם שבלא"כ מוסיף "ועיין במדרש".
ובנוגע לראי' מהרמב"ן (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת שחוק, שראי' זו היא גם עבור המתנגדים...) - הנה הרמב"ן ה' בקירוב זמן לרש"י, וכיון שמביא זאת בשם רש"י, הרי מוכח שבזמנו ה' ברור ללא ספק שזהו פירוש רש"י. ובפרט שהרמב"ן מקשה על פירוש זה, וא"כ, אילו ה' ספק אם פירוש זה הוא מדברי רש"י, ה' הרמב"ן צריך לומר שאולי אין זה מרש"י עצמו,

- 1 וההוראה⁶ בענין הדלקת הנרות דנשות ישראל⁷, נר⁸ ה' נשמת אדם⁹, מתוך מסירות נפש, בידעו
2 שזהו ענין שנוגע לחייו¹⁰, "חייך" -
- 3 הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 92 ואילך.
- 4 ב. ויש להוסיף, שהמעלה של הדלקת המנורה - "שלך גדולה משלהם" - מתבטאת גם בנוגע לימי
5 חנוכה, כמו שכתב הרמב"ן¹¹ (והובא בדרושי חסידות¹²) בפירוש דברי המדרש¹³ במענה הקב"ה לאהרן,
6 "הקרבת כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה", "לא רמזו
7 אלא לנרות חנוכה שמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".
- 8 [ויש להעיר, שלפי פירוש הרמב"ן שהרמז הוא על נרות חנוכה שנוהגים גם בזמן הגלות, יש לבאר
9 גם הדיוק ד"חייך", מלשון שבועה, כי, כדי שיהיו נרות חנוכה נוהגים גם בזמן הגלות צריך להיות תחילה
10 ענין של חורבן וגלות, כתוצאה מענין החטאים כו', כך, שאין הכרח בדבר, שהרי ישנו ענין הבחירה כו'.
11 ובמכל-שכן ממה שכתב הרמב"ן¹⁴ שגם הבטחה לטובה יכולה להתבטל על-ידי החטא, ועל-אחת-כמה-
12 וכמה שנבואה רעה יכולה להתבטל. ולכן היה צורך בענין של שבועה - "חייך" - ביחס לנרות חנוכה,
13 היינו, שנגזר מלמעלה בשבועה שיהיה ענין הגלות, שדוקא על-ידי-זה "שלך גדולה", גם בגלות].
- 14 והענין בזה - שגם במעמד ומצב ירוד ביותר, ש"טמאו כל השמינים שבהיכל"¹⁵, מוצאים "פך אחד
15 של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול", ועל-דרך-זה הכהן גדול שבכל דור דור, עד לכבוד קדושת
16 מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו, והוא מדליק את "נר ה' נשמת אדם"⁹ שבכל אחד מישראל.
- 17 ועד שבאים למעמד ומצב ד"טהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך .. להודות ולהלל לשמך
18 הגדול"¹⁶ (שם הוי"ט¹⁷, כמו שכתוב¹⁸ "לך הוי' הגדולה"), כפי שיהיה לעתיד לבוא¹⁹, בביאת משיח צדקנו,
19 למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

* * *

3 ג. מאמר (כעין שיחה).

* * *

- נשרף!
(9) משלי כ, כז.
- (10) ובלשון החוקרים - שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל
הלב ופועלים פעולתם (ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט,
(א).
- ובלשון החסידות - חזקה לתעמולה כו' שאינה חוזרת ריקם
(אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' תלו (נעתק ב"היום יום" ג
איי"ר). ועוד).
- (11) ריש פרשתנו.
- (12) אוה"ת פרשתנו ע' שכה. ע' שגד. ועוד.
- (13) במדבר"ר פט"ו, ו.
- (14) בא יב, מ.
- (15) שבת כא, ב.
- (16) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.
- (17) תו"א שמות נ, רע"א. ובכ"מ.
- (18) דברי הימים"א כט, יא.
- (19) ראה תו"א שם, רע"ג.
- (6) וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שבכל ענין צריך להיות
ה"בכ"ן בנוגע לעבודה בפועל (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע'
388. וש"נ).
- (7) וגם בזה מודגש הענין ד"שלך גדולה משלהם" - שע"י
הנשיאים נפעלה עלי' בדצ"ח (שמהם באים הקרבנות), שאינם
בעלי בחירה כו', ואילו פעולת אהרן היא במין המדבר.
- (8) ובהקדים הסיפור* הידוע שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה
גם תורת מנחם ח"ב ע' 27. וש"נ) אודות אדמו"ר מהורש"ב נ"ע
והרו"א, שבקטנותם, בחיי הצ"צ ובסביבתו, שיחקו ב"רבי"
ו"חסיד", וכיון שהרו"א ה' מבוגר מאדנ"ע בשנה ומחצה לערך,
ישב הוא על ה"כסא" בתור רבי, ואדנ"ע ה' החסיד שהכין את
עצמו להכנס אליו ל"יחידות". וכדרך החסידים ששאלו ביחידות
הן בעניני עבודה והן בעניני השכלה, שאל אדנ"ע את הרו"א: מהו
יהודי? והשיב הרו"א - לאחר שקימט את מצחו והרהר
במשבתו - שיהודי הוא "אש" (כנראה על יסוד מה שלמד
ב"חדר" ש"ה אלקין אש אוכלה הוא" (ואתחנן ד, כד)). ושאל
אדנ"ע: א"כ, מדוע אינני נשרף כאשר אני נוגע בך? והשיב
הרו"א: כי גם אתה "אש", וכאשר "אש" נוגע ב"אש", אינו

- ד. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, על הפסוק "והעם לא נסע", "זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור, שנאמר²⁰ ותתצב אחותו מרחוק וגו'",²¹
- שענין זה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי גם לולי זאת לא היתה מרים נשארת במדבר לבדה), אלא מצד כבוד, דכיון שהיתה צריכה להסגר שבעת ימים "מחוץ למחנה", וגדר ה"מחנה" הוא רק בשעת החני', לכן לא נסעו עד האסף מרים, כדי ששבעת ימי ההסגר יסתיימו בהקדם האפשרי.
- וזהו מדה כנגד מדה, כי גם מה שנתעכבה למשה לא היה מצד סכנת נפשות (שהרי עמדה "מרחוק" ולא יכלה להועיל), אלא שקיצרה את זמן צערו של משה בהמיתו ל"אשה מינקת מן העבריות"²¹.
- והחילוק בין לשון רש"י ש"חלק לה המקום" ללשון המשנה²² "נתעכבו לה ישראל", שתלוי בכך אם העיכוב היה רק בידי שמים, "לפי העלות הענן"²³, או שהיה תלוי גם ברצונם של בני ישראל (שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"²⁴, והנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה (כתוכן דברי המשנה שם), לפי אופן הנהגת בני ישראל²⁵) -
- הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 132 ואילך.
- ה. ויש להוסיף, שמביאור הנ"ל בדברי המשנה "נתעכבו לה ישראל", דאף-על-פי שנסיעתם תלויה ב"העלות הענן", מכל-מקום, הא גופא היה תלוי בישראל שלא רצו לנסוע - יש גם הוראה בעבודת ה': ישנם השואלים²⁶: מהו הטעם שכאשר רוצים לעסוק בעניני עבודה, אזי מתעוררים קשיים כו' ("עס קומט אָן אַזוי שווער") - הרי הקב"ה היה יכול לסדר שלא יהיה קשה כל כך?!
- והתירוץ על זה - שסיבת הקושי היא בגלל שיתכן שמלכתחילה הרצון שלו לעסוק בעבודה אינו באמת, ולכן מתעוררים קשיים כו', ואז יצטרך להתגבר עליהם על-ידי-זה שיתעורר ברצון אמיתי.
- ונקודת הענין - שהכל צריך להתחיל ממנו, בכח עצמו דוקא, ובלשון חז"ל²⁷: "בא ליטהר", שצריך להתחיל ממנו, ואז - "מסייעין לו" [ואם חס ושלום מתנהג להיפך - "בא לטמא", גורם שמלמעלה על-כל-פנים "פותחין לו", דאף-על-פי שאין "מסייעין לו", מכל-מקום על-כל-פנים²⁸ "פותחין לו פתח הטומאה ויכנס בה"²⁹], ועד שעל ידי עבודת האדם הקב"ה משנה את כל הסדר - "קערט אַ וועלט", בנוגע לכל סדר ההשתלשלות.
- וכמו בנדון דידן, שרצונם של בני ישראל להתעכב כדי לחלוק כבוד למרים, פעל שלא יעלה הענן, ובני ישראל נשארו ב"חצרות" שבוע נוסף - אף שזהו היפך הסדר (כפי שנקבע על פי סדר השתלשלות), שהרי בני ישראל מצד עצמם היו מוכנים לנסוע, כיון שכבר סיימו לברר את כל הניצוצות שהיו ב"חצרות"!
- וזוהי ההוראה מלשון המשנה "נתעכבו לה ישראל" - שבנוגע להלכה למעשה (שזהו דרך הלימוד במשנה) צריך לידע שהעיקר תלוי בהנהגת בני ישראל³⁰.

(שם נ, ב. ושי"ג) "לעולם יעסוק אדם כו' אפילו שלא לשמה" (ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. ושי"ג), כי הנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה.

(26) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 300. ושי"ג.

(27) יומא לח, סע"ב. ושי"ג.

(28) ראה המשך דברי הגמרא שם ובחדא"ג מהרש"א שם.

(29) פרש"י שם.

(30) חסר הסיום (המו"ל).

(20) שמות ב, ד.

(21) שם, ז.

(22) סוטה ט, ב.

(23) פרשתנו ט, יז.

(24) פרש"י עקב יו"ד, יב.

(25) שלכן מצינו שכדי לפעול ענין למעלה - הרי זה ע"י שהאדם למטה מתנהג באופן כזה, כמו "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני כו' הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח, סע"א ואילך. ושי"ג) [ואע"פ שעבודת ה' צ"ל לשמה, מ"מ, הרי אמרו

בס"ד. שיחת * ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

1 א. התוועדות זו היא ההתוועדות הראשונה לאחרית מתן-תורה, שלאח"ז ניתנו גם לוחות האחרונות,
2 לאחר המאורעות שהיו בינתיים, כולל גם חטא המרגלים (שבפרשתנו), וכידוע שלולי חטא המרגלים
3 היתה הכניסה לארץ ע"י משה באופן של גאולה שלימה, אבל בגלל חטא המרגלים היתה הכניסה לארץ
4 ע"י יהושע¹, ולא היתה גאולה שלימה.
5 וצריך להבין ענין המרגלים, כדלקמן.

* * *

7 ב. מאמר ד"ה שלח לך אנשים גו'.

* * *

9 ג. דובר לעיל (בהמאמר²) ששילוח המרגלים ע"י משה היא הנתינת-כח דמשה רבינו שתוכל להיות
10 הכניסה לארץ, כי, הארץ מצד עצמה היא "ארץ אוכלת יושבי"³, ולכן יש צורך בנתינת-כח מיוחדת
11 ממשה רבינו שהכניסה לארץ תהי' באופן המתאים⁴.

12 ויש להוסיף שענין זה נוגע גם לימינו אלה:

13 ובהקדמה — שאף שכבר היתה הכניסה לארץ בעבר, הרי, לאחר החורבן והגלות נמצאים במעמד
14 ומצב שלפני הכניסה לארץ באופן של קביעות ונצחיות, בגאולה העתידה.

15 וכיון שכן, צריכים לידע שאי אפשר לעלות לארץ ישראל ללא הנתינת-כח של משה רבינו שבדורנו,
16 כ"ק מו"ח אדמו"ר, כיון שהארץ מצד עצמה היא "ארץ אוכלת יושבי"⁵.

17 — יכולים לעשות "חשבונות" אודות גודל המעלה של עלי' לארץ ישראל, עד כדי כך ש"כל המהלך
18 ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן עולם הבא"⁶, ועאכ"כ אם הוא גם "מדבר בלשון
19 הקודש"⁷, בודאי גדלה מעלתו ביותר ("עס איז גאָר ניט שייכות צו זאָגן"...). אבל, צריך לידע שהמעמד
20 ומצב כיום הוא באופן שזוהי "ארץ אוכלת יושבי"⁸, ובמילא, אין לעלות לשם ללא הנתינת-כח של כ"ק
21 מו"ח אדמו"ר, משה רבינו שבדורנו.

22 אלה שכ"ק מו"ח אדמו"ר שלח אותם לארץ ישראל — יש להם הנתינת-כח ממשה רבינו שבדורנו
23 שכניסתם לארץ תהי' באופן המתאים.

24 ד. ישנם כאלה שחושבים שאין צורך לשאול אצל הרבי כל דבר.

25 יש לו — טוען הוא — את ה"שולחן-ערוך", ויש לו גם מוח בקדקדו ("ער האָט אַ גוטע קאָפּ, קיין
26 עין-הרע זאָל ניט שאַטן"...) ובמילא, יכול הוא בעצמו — ברוך השם — לברר ("דורכטאָן") כל ענין
27 לאשורו, ואינו צריך לשאול אצל הרבי.

שלהיותה פלטרין של מלך, הרי אפילו מחשבה של איסור קל
נחשבת כמו חטא חמור בחו"ל (ראה תשב"ץ (קטן) בסופו אות
תקנט).

(5) כנראה, בגלל היחס השלילי של הנהגת המדינה אל העולים
שרצונם לנהל אורח חיים בדרך התומ"צ, ובפרט בנוגע לחינוך
הנוער (וראה בארוכה שיחת ל"ג בעומר סכ"א ואילך (לעיל ע'
86 ואילך)). — המו"ר².

(6) כתובות קיא, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ה הי"א.

(7) ירושלמי שבת פ"א סה"ג.

(*) ראה מכתב ד' תמוז שנה זו (אג"ק ח"ד ע' שנט): "עס
האָט זיך גירעדט אין ש"ק פ' שלח, וועגען דעם חטא פון די
מרגלים וכו'". — תוכן הדברים שם, אינו מופיע ברשימת השיחה
שלפנינו, ואולי לפנינו רשימה חלקית בלבד, או שבהמכתב נתבאר
בהרחבה תוכן ונקודה מהמאמר (המו"ר²).

(1) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה כשדיבר בענין זה.

(2) לעיל ע' 169 ואילך.

(3) פרשתנו יג, לב.

(4) ברשימה אחרת, שנזכר גם הענין הקושי שבכניסה לארץ,

- 1 – על כגון-דא אמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸ הביטוי "סאַם סאַפּאַזשניק" (הוא עצמו סנדלר):
- 2 ישנו סיפור אודות גוי שנכנס יהודי לביתו וראה שם... תפילין, והחליט מיד לקנותם ממנו, כששאל את
- 3 הגוי – בהתרגשות – מניין המה לך? השיב לו הגוי – שלא ידע אם כוונתו של היהודי לקנותם, או
- 4 שעיקר כוונתו לברר מנין גנבם – "יא סאַם סאַפּאַזשניק", כלומר, אני בעצמי סנדלר, ותפרתם בעצמי!...
- 5 מובן מאליו – סיים כ"ק מו"ח אדמו"ר – איך שיך גוי לעשיית תפילין!
- 6 ודוגמתו בהנמשל – זה שחושב שגם הוא יכול לברר כל דבר בעצמו, ואינו צריך לשאול אצל הרבי⁹.

אשמתי שנולדתי כך וכך שנים לאחר הרשב"א?!! . . (וראה גם תו"מ ח"ב ע' 129 הערה 104).

(8) ראה סה"ש תרח"ץ ע' 264.
(9) ברשימה אחרת, שסיפר גם אודות מתנגד שלא הי' חושש לומר חידוש שאינו מתאים לדברי הראשונים, באמרו: מהי

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר מיום כ' אייר, בו מתפלא על מה שכתבתי לו, שענין הפשרות מרחיק את הבע"ב ולא להיפך, וכותב שאם כן הרי צריך הי' שהרבנים הכי אדוקים שיהי' להם הבתי כנסיות היותר מפוארים וכו'.

הנה דבריי הם מיוסדים על: א) מרז"ל (סוטה מא, ב כגירסת הע"י) כל המחניף כו' לסוף נופל בידו. והרי ענין הפשרה זהו מעין חניפה לאותם הבע"ב חפשים מתורה ומצות, ובמילא על-זה קאי מרז"ל הנ"ל, כי לולא הענין דנופל בידם, הנה -

ב) פשוט שפרנסתו של אדם היא תלויה בהקב"ה ובעניניו של אותו הזקוק לפרנסה, והרי זהו מעיקרי האמונה של איש ואשה הישראלים אשר **הקב"ה** הוא הזן ומפרנס, והאומר אשר ביד אדם חבירו לקלקל את פרנסתו אף שהקב"ה פסק אחרת, הרי לא לבד שזה היפך האמונה דישאל אלא היפך האמונה דהשגחה בכלל אפילו של אינם יהודים, ויוצא מן הכלל הוא זה שעליו קאי מרז"ל הנ"ל, שאז אין על הקב"ה תלונה במה שנופל הוא במדה ידועה בידי הרשע, היינו שהרשע חפשי להשפיע על פרנסתו.

ג) הקושיא שלו ע"פ שיטה הנ"ל מפני מה אין להרבנים הכי אדוקים הבתכ"נ היותר מפוארים, הרי זו קושיא נושנה, ובלשון הכתוב, מדוע דרך רשעים צלחה, ועיין ג"כ ברכות ז' ע"א, שגם משה רבינו נתקשה ע"ז, ובקש הודיעני נא את דרכיך, וכשיענין בש"ס הנ"ל ובכמה מקומות בספרים הקדושים, ימצא תירוץ על זה, ואם גם לא ימצא תירוץ, הרי אין זה נוגע לפועל. וכמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר באחד ממכתביו, שאין כדאי לבלות הזמן על הטפול בהשאלה מדוע דרך רשעים צלחה, וטוב להחזיק בעניני עצמו, וה"ה בנדון ידידי, ובכל אופן פשוט בעיני כל איש ומובן שאף שצריך להחזיק בדרכי הטבע ובמילא לדבר ולהשתדל אצל אלו שבהם תלוי קבלת משרה המתאמת, אבל אין זה שבאיש האלה תלוי פרנסתו, אלא אך ורק מפני שפסקה תוה"ק שאין סומכין על הנס, ובמילא צריך לעשות ענינים בדרכי הטבע לקבל הפרנסה מידם, ובמילא מובן אשר אי אפשר שקיום מצוה והידור מצוה תקלקל ח"ו את ההשפעה מהקב"ה שהוא הוא המצוה את המצוה.

ד) ובנוגע לפועל. הנה לא כתבתי במכתבי שגזירה היא שישאר ב... אלא אך ורק שאין לשלול הצעה זו, ועליו לשקול את כל ההצעות שישנן לפניו ולבחור בהטוב יותר לפניו ולפני ב"ב שי' בגשמיות וברוחניות גם יחד, וכפי הידיעות שכתב אודותם עד עתה, הרי לכאורה בהשקפה שטחית עכ"פ הצעת המשך משרת... יותר טובה בערך השאר, והשי"ת ינחהו בטוב לפניו ולפני כל ב"ב שיחיו בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "שלח לך אנשים", "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת
- 2 מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" - שלכאורה היה
- 3 מקום להפסיק בין פרשת מרים לפרשת המרגלים (אף שהיו בסמיכות זה לזה), כדי שלא ליתן מקום
- 4 לטעות שהם באותה דרגא.
- 5 וטעם סמיכת הפרשיות הוא ללמדנו גודל חטא המרגלים - דלכאורה, מה פשעם ומה חטאתם שסיפרו
- 6 את האמת - שהיו צריכים ללמוד מזה שלקתה מרים על עסקי דיבה, שעסקה בדיבור באריכות כו' אודות
- 7 משה, שלהיותו "אחיה", היה קשה לה להכיר בכך שמעלתו היא באין-ערוך¹, "ורשעים² הללו ראו ולא
- 8 לקחו מוסר", והאריכו בדיבורם אודות גבורת יושבי הארץ כפי שנראה להם ("ונהי בעינינו כחגבים"³),
- 9 בחשבם שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם⁴.
- 10 וזהו גם הדיוק ש"ראו ולא לקחו מוסר" - דלכאורה: מה נתחדש אצל המרגלים בהליכתם לארץ
- 11 ישראל, הרי גם לפני-זה ידעו ש"עז⁵ העם היושב בארץ"⁶, ואף-על-פי-כן היו מוכנים ליכנס לארץ ישראל,
- 12 וזו היתה מטרת שליחותם, לברר אופן וסדר הכיבוש⁷? - אלא כיון שראו בעיניהם את חוזק העם כו', לכן
- 13 התחרטו כו'⁸. ולכן מדגיש רש"י ש"ראו" מה שאירע למרים, וראיה זו היתה צריכה ליתן להם כח להתגבר
- 14 על הנסיון שבראיית חוזק העם כו'.

עם ישות וגאווה (היפך הביטול דצדיק), שכיון שרצונו לנצח ולהראות את מציאותו כו', ה"ה מתייגע, ו"יגעת ומצאת" (מגילה ו, ריש ע"ב), ובא לידי הצלחה כו'. ובגלל טבע הישות והגאווה של המרגלים (שקשור עם רשעותם) — היו סבורים שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם.

(5) פרשתנו שם, כח.
(6) ועד"ז בנוגע להמבואר בלקו"ת (ריש פרשתנו) בענין טענת המרגלים, שלא רצו ליכנס לארץ ישראל בגלל ששם צריך לעסוק בענינים גשמיים, כל ל"ט המלאכות שיש צורך בהם כדי לאכול "לחם מן הארץ", ולכן רצו להשאר במדבר, לאכול "לחם מן השמים" (בשלח טז, ד), ולקיים תומ"צ במחשבה או אפילו בדיבור, אבל לא במעשה — שכבר מקודם לכן ידעו שהכניסה לארץ קשורה עם התעסקות בענינים גשמיים.
(7) ועד"ז בפנימיות הענינים — בנוגע לעבודת הברורים — לידע באיזה מקום יש יותר ניצוצים כו', ויש צורך להשקיע יותר כחות כדי לבררם ולהעלותם לקדושה.

(8) ובלשון החסידות — כידוע שאין חכם כבעל הנסיון (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ), והיינו, שדוקא הנסיון בפועל מאמת את החכמה, משא"כ קודם שבא לידי נסיון בפועל, שישנו רק ענין החכמה, גם אם הוא חכם גדול ביותר. ועד שמצינו בכתבי החסידות מאמר פלאי ("א פלא'דיקן ווארט") בנוגע למעלת משיח על משה רבינו [אף שבכללות ענינים אחר, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון", ו"שילה" בגימטריא משה] — מצד ענין הנסיון כו' (ראה תורת מנחם חל"ח ע' 93. וש"נ).
ועד"ז בנדו"ד, בנוגע לכללות ענין המלחמה לכבוש הארץ — שאינו דומה המעמד ומצב שמוכנים למלחמה למלחמה בפועל, ובלשון הכתוב (מלכים א כ, יא): "אל יתהלל חוגר כמפתח". וזהו הטעם לכך ש"שתי פעמים מדבר משהו מלחמה אל העם, אחת בספר, בעת שיוצאין, קודם שיערכו המלחמה .. ואחת בעורכי המלחמה כו'" (רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ב).

(1) אלא, שאצלה ה' ענין זה בקו הקדושה — שלא רצתה למעט במעלותי כדי שלא יפריע הדבר לעבודתה, וכידוע הפתגם (ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 339. וש"נ) שכשם שצריכים לידע חסרונות עצמו, כך צריכים לידע מעלות עצמו. ואעפ"כ, לגבי מדריגתה, נחשב גם זה לחטא, ולכן לקתה כו'.

(2) ואף שפירש רש"י (פרשתנו יג, ג) "אותה שעה כשרים היו" — הרי הדיוק בזה שהיו רק "כשרים", אבל לא "צדיקים" (כלשון המדרש (תנחומא פרשתנו ד. במדב"ר פט"ז, ה): "צדיק" — אפילו בשם המושאל, שזכויותיו מרובים על עונותיו, ועאכ"כ בשם התואר, שאין לו יצה"ר (תניא פ"א) — יש בו מעלה חיובית; משא"כ "כשר" — גם אם אין בו מעלה מיוחדת, אם אין בו חטא או פסול, ה"ה כשר, וכמו "כל ישראל בחזקת כשרות" (רמב"ם הל' קידוש"ח פ"ב ה"ב), כל זמן שלא מצינו בו חטא, גם אם אין בו מעלה מיוחדת. ולא עוד אלא שהתואר "כשר" נופל גם על בהמה, שעם היותה כשרה, ה"ה נשאת בהמה...

ובנוגע לענינינו: אילו היו המרגלים צדיקים, היו באים לידי מסקנא טובה (וכמו בנוגע ל"ארץ אוכלת יושבי", ש"הקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם כו'" (פרשתנו שם, לב ובפרש"י)); אבל כיון שהיו רק כשרים — הנה אף שלא יעברו ח"ו על המפורש בשו"ע, מ"מ, בענין שנוגע לשיקול הדעת, תהי' דעתם נוטה לצד הרע, כמו בהמה כשרה, שנמשכת מטבעה לחומריות כו'.
ונמצא, שהתואר "רשעים" הללו הוא (לא בגלל החטא, אלא) גם קודם החטא (שהרי עוד קודם החטא "ראו ולא לקחו מוסר", ואדרבה — זוהי סיבת החטא, שבגלל היותם רשעים, לכן היתה דעתם נוטה לצד הרע (וראה הערה 4).

(3) שם, לג.
(4) וגם תכונה זו שייכת לכך שהיו "רשעים" — כי, הפירוש ד"רשע" הוא "מוצלח", כמ"ש (שמואל-א יד, מז ובמפרשים) "בכל אשר יפנה ירשיע", יצליח. ומטבע הדברים, קשורה הצלחה

(*) שאינו בסתירה ל"כשרים" (שהפכס הם פסולים), אלא בסתירה ל"צדיקים".

ומהענינים המופלאים בחלק ההלכה: "אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך"¹, "פירש רש"י, "לא יתחייב חברך עונש חמור", שזהו רק לאחר שנעשה כבר מעשה האיסור, מה שאין כן כדי למנוע שלא יבוא לידי חטא, כבנדון דידן, שנשמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, למרות שיש מקום לחשוד במרים, כדי שהמרגלים יקחו מוסר¹⁰ ולא יבואו לידי חטא¹¹ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 141 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל להבין ענין טענת המרגלים. לאחר המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו כבר (או שסיימו קודם הבדלה) את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע, יאמרו "לחיים"¹², מתוך החלטה להמשיך הלימוד בשבועות הבאים, עד לשמחת תורה.

* * *

ג. דובר אודות מחנה-קין "גן ישראל"¹³ ומעלותיו (שהלימוד הוא רק בעניני תורה, וללא הגבלת ההורים וכו')¹⁴, ובסיום השיחה אמר, שכל המדריכים, ואלו שיש להם שייכות ל"קעמפ", יאמרו "לחיים"¹⁵.

* * *

ד. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "אני ה' אלקיכם", שמביא "מיסודו של רבי משה הדרשן": (א) "למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה-זרה, לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודה-זרה שאף היא שקולה ככל המצות. . . ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי", (ב) "על כנפי בגדיהם", "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות, ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי", (ג) "פתיל תכלת", "על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא, ומכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב, ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים" - שכוונת רש"י להוסיף ביאור בשייכות של הפסוק "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו'", שפירושו "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי", לפרשת ציצית (דלכאורה הרי זה מתאים יותר למצות עבודה-זרה, שהיא עצמה ככל המצוות, ולא למצות ציצית, שהיא רק מזכירה ומביאה לקיום כל המצוות), "לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי"¹⁶.

התניא, תושב"כ דתורת חסידות חב"ד.

(14) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 224. וש"נ.

(15) כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לא' התלמידים שהי' באבילות ל"ע על פטירת אמו, באמרו: שיהי' לה "א' חסידישער גן עדן".

(16) נוסף על פירושו על הפסוק (פרשתנו טו, לט) "וזכרתם את כל מצות ה'", "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג" — שזהו ע"ד הרמז. ומה גם שבפירוש זה יש קושי: (א) בכתוב נאמר "ציצית", ויש צורך לפרש אליבא דמ"ד (פסחים פו, ריש ע"ב. וש"נ) "יש אם למקרא" (בתר קריי' אזלינן, דהיא עיקר), (ב) עפ"ז צ"ל שיש חיוב להביט על כל הציצית, יחד עם החוטין והקשרים, והרי ע"פ הלכה אין הכרח בדבר.

(9) שבת ד, א. וש"נ.

(10) וכמו "שמע בני מוסר אבין" (משלי א, ח), כדי שלא יבוא מלכתחילה לידי חטא.

(11) וההוראה מזה, בנוגע להתעסקות עם הזולת גם כאשר בגלל זה יש חסרון (לא חטא ממש ח"ו, אלא חטא מלשון חסרון) בעבודתו (ובמילא — גם בשכר שהי' יכול לקבל על שלימות עבודתו לאחר ק"כ שנה), ואדרבה, דוקא ע"י ההתעסקות עם הזולת, שזהו"ע הצדקה ברוחניות, נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה (תו"א בראשית א, ב), וכמו במרים, שעל ידי הסיפור בגנותה כר', ניתוספה פרשה בתורה.

(12) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 336. וש"נ.

(13) נזכר גם ע"ד השייכות לתורת החסידות המרומזת בשם "גן ישראל": "ישראל" — שמו של הבעש"ט, מייסד תורת החסידות הכללית, ו"גן" — ג"ן סדרים שבתורה, וכנגדם ג"ן פרקים בספר

ועוד זאת, שכל הפרטים שבמצות ציצית הם כנגד או על שם הענינים דיציאת מצרים: ד' כנפות - כנגד ד' לשונות של גאולה¹⁷, ו(פתיל) תכלת שייך למכת בכורות (שהכריחה את פרעה לומר¹⁸ "קומו צאו גו'"): תיבת "תכלת", תרגום של שכול - "על שם שכול בכורות" כפי שהיה למטה, "בליזה"; וצבע התכלת שדומה לרקיע המשחיר לעת ערב - כפי שנפעל הענין למעלה ברקיע בזכות הפסח שהקריבו בני ישראל בין הערביים (וזהו "פתיל תכלת", שמורה על ההמשכה מהרקיע). ו"שמונה חוטין שבה כנגד שמונה ימים. . עד שאמרו שירה על הים", מהתחלת יציאת מצרים, ביום י"ד לעת ערב שאז נפעל הענין ברקיע, ועד להשלימות דיציאת מצרים¹⁹ בקריעת ים-סוף.

ובפנימיות הענינים: תכלת מורה על יראה, "סור מרע", ולכן מורה על אהבה, "עשה טוב". ולכן מפרש רש"י תחילה "פתיל תכלת" ואחר-כך "שמונה חוטין", כי "סור מרע" קודם ל"עשה טוב". ובזמן הזה כולם לבן, כי עיקר העבודה היא בקו האהבה, ומזה באים לכל הדרגות דיציאת מצרים²⁰ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח' עמוד 94 ואילך.

שהקצה היותר גבוה קשור עם הקצה היותר תחתון. (20) דובר גם אודות מי שטוען שיש לו נסיונות וקשה לו לקיים תומ"צ, ואומרים לו הענין ד"בא חבוקק והעמידן על אחת כו" (מכות כד, א) — שאין הכוונה שצריך לקיים רק ה"אחת", אלא שלהיותה כוללת את כל המצוות, ה"ז נתינת כח לקיום כל המצוות.

וע"ד משנת"ל במאמר (פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 29)), שעצם האמירה "כי יכול נוכל לה" (פרשתנו יג, ל) היא נתינת כח על כללות העבודה דקיום התומ"צ.

(17) ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות (ראה אוה"ת וארא ע' קכח. כך ד' ע' ב'תקפו) שד' לשונות של גאולה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע, וכיון שיש צורך בכל ד' הלשונות, ואם חסר א' מהם לא נפעל עדיין הענין דיצי"מ, הרי מובן, שכל זמן שלא נפעל הענין דיצי"מ בעולם העשי', עדיין לא נפעל הענין דיצי"מ גם בעולם האצילות.

(18) בא יב, לא.

(19) מן הקצה אל הקצה, ובלשון החוקרים — שכאשר מחשבים ענין מקצהו האחד, צריך לחשב גם קצהו השני. ובלשון החסידות — שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר, היינו,

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' ב

הגמרא מביאה סיוע לתירוץ: הכי נמי מסתברא — כך גם מסתבר לומר, דאי לא תימא הכי — שאם לא תאמר כן, קשיא סתירה מיום הכפורים איום הכפורים, דתניא בברייתא, לא ימיל אדם ביום הכפורים בקורדקסין אפילו בתוך ביתו, אכל ממיל הוא באנפילין בתוך ביתו. ואילו בברייתא לעיל שנינו שאסור לטייל באנפיליא ביום הכיפורים. אלא לאו שמע מינה — אלא על כרחך יש לומר, שקאן בברייתא האוסרת ללבוש אנפיליא ביום הכיפורים מדובר באנפיליא של עור, ואילו כאן בברייתא המתירה מדובר באנפיליא של בגד. שמע מינה.

הגמרא מביאה ראיה לתירוץ של רבא: תניא בנותיה דרבא — שנינו בברייתא כדעת רבא, הלצה במנעל הנפרם — קרוע שחופה את רוב הרגל, או בסנדל הנפתח — שנשבר שמקבל את רוב הרגל, או חלצה בסנדל של שעם ושל סיב, או בקב הקופע — כמין דפוס של רגל מעץ עם בית קיבול שעושה לעצמו מי שנקטעה רגלו, או חלצה במוק — סנדל העשוי מלבד קשה שמגין על הרגל, או חלצה בסמיכת הרגלים שעושה לעצמו קיטע ההולך עם ידיו וגורר את רגליו בקרקע וכדי שלא יתלכלכו בטיט עושה לרגליו סמיכה מעור ומכניס רגליו לתוכה וחלצה כזה מנעל, או חלצה באנפיליא של עור, וכן החולצת מן יבם הגדול בן שלש עשרה שנה שהביא שתי שערות,

מברייתא ששנינו בה, אחד מנעל וסנדל ואנפיליא, לא ימיל בהן ביום הכפורים לא מפתח לבית ואף לא מנעל למטה. ומשמע שאף אנפיליא נחשבת מנעל.

מתרצה הגמרא: אמר אביי, הברייתא שאסרה ללבושה ביום כיפור עוסקת באנפיליא דאית ביה כתיית — שיש בה חתיכות קטנות של דברים רכים כצמר גפן או עור רך, ומשום תענוג אסרו ללבושה, ולא משום שנחשבת למנעל.

הגמרא דוחה את התירוץ: אמר ליה רבא אביי, ומשום תענוג בלא שיחשב מנעל, ביום הכפורים מי אסירי — וכי הדבר אסור, והא רבא בר רב הונא כריך סודרא אפרכעיה — היה כורך בגד סביב לרגלו ביום הכפורים ונפיק — ויצא בו, הרי שרק במנעל יש איסור נעילת הסנדל ואסור ללכת בו, אבל דבר שהוא רק תענוג מותר ללבושו ביום כיפור, וחזרת הקושיא אם אנפיליא אינה נחשבת מנעל מדוע אסור ללבושה ביום הכיפורים.

תירוץ אחר: אלא אמר רבא, לא קשיא, כאן בברייתא האוסרת ללבוש אנפיליא ביום הכיפורים מדובר באנפיליא של עור שנחשבת מנעל, ואילו כאן חליצה ותרומת הלשכה מדובר באנפיליא של בגד שאינה מגינה על הרגל ואינה נחשבת מנעל, ולכן אינה כשירה למנעל החליצה, וכמו כן אין איסור ללבושה בעורה משום מנעל כיון שאין בוה דרך ביוון שאין הולכים בה בתוך הטיט כבמנעל וסנדל.

לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יח שיחה ג

27 "בה' אל תמרדו", אז יהיה "שוב" - ואתם אל תיראו⁷.

28 ההכרח של רש"י להסביר כך הוא⁸ בגלל שינוי
29 הסדר: לגבי "אל תמרדו" כתוב תחילה (במי -) "בה",
30 ולגבי "לא תיראו" כתוב מאוחר יותר (ממי -) "את עם
31 הארץ", או בגלל שנאמר "ואתם", ולא "ואל תיראו"⁹.

32 מזה מסיק רש"י ש"ואתם אל תיראו" היא תוצאה
33 והמשך של "אל תמרדו".

34 הסבר זה אינו מובן, כי לפי זה צריך היה רש"י
35 לצטט מן הפסוק גם את המילה "בה", וכן את המילים
36 שאחרי-כן: "ואתם אל תיראו את עם הארץ"¹⁰. או
37 לרמוז עליהן, לפחות, על-ידי הביטוי "וגו'", כי מילים
38 אלו מחייבות את פירושו¹¹.

39 מזה שרש"י אינו מצטט את המילה "בה" ואת
40 המילים המאוחרות יותר¹², מובן, שההכרח לפירושו
41 אינו נובע מלשון הפסוק, אלא, בעיקר, ממשמעות
42 הענין של "אל תמרדו".

ג.

השאלות על פירושי רש"י ל"כי לחמנו.." ו"סר

צלם"

43 לאחר מכן מצטט רש"י את המילים "כי לחמנו
44 הם", ומפרש: "נאכלם כלחם". וצריך להבין:

45 (א) מה מחדש כאן רש"י? מובן בפשטות כי במילים
46 "לחמנו הם" הנאמרות לגבי בני-אדם, אין הכוונה
47 שהאנשים הם לחם¹³, אלא זהו דימוי לנצחון קל
48 עליהם, כשם שקל לאכול לחם.

49 (ב) מצד שני: אם הכוונה היא שכיבושם יהיה קל
50 כאכילה, אין הברל אם כללם או כמאכל אחר, וצריך
51 היה להאמר בקיצור - "נאכלם" וכדומה¹⁴. מהו הדיוק
52 דוקא במילה "לחמנו", "כלחם"?

א.

בפירוש רש"י - גם ענינים מופלאים

1 כבר הוסבר פעמים רבות¹, שפירוש רש"י על
2 התורה בא לפרש את פשוטו של מקרא, כפי שרש"י
3 עצמו מדגיש מספר פעמים, ומיד בפרשה הראשונה²:
4 "ואני לא באתי אלא לפשוטו" -

5 אבל יחד עם זאת הוא מכיל גם "ענינים
6 מופלאים"³ משאר חלקי התורה, ואף "רזין דאורייתא",
7 כידוע⁴ מאמרו של אדמו"ר הזקן, ש"פירוש רש"י על
8 החומש הוא יינה של תורה".

9 אך כדי להגיע עד ל"ענינים המופלאים" ול"יינה
10 של תורה" שבפירוש רש"י, מוכרחים תחילה ללמוד
11 ולהבין את הפירוש הפשוט, כי גם את הענינים
12 המופלאים ואת "יינה של תורה" הכנים רש"י בפירושו
13 לפי "פשוטו של מקרא".

14 גם בפרשתנו ישנו פירוש של רש"י המכיל ענינים
15 מופלאים בדרך ההלכה, וגם "יינה של תורה", אבל
16 תחילה צריך להסביר את משמעותו הפשוטה של
17 פירוש רש"י זה.

ב.

דברי רש"י על "אל תמרדו"

18 בהמשך הפסוקים בפרשתנו, כאשר מסופר על דברי
19 יהושע וכלב אל כל עדת בני ישראל לגבי הכניסה
20 לארץ ישראל, נאמר בתורה⁵ "אך בה' אל תמרדו ואתם
21 אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם, סר צילם...".
22 רש"י מצטט מן הפסוק את המילים "אל תמרדו",
23 ומפרש: "ושוב ואתם אל תיראו".

24 מפרשי רש"י אומרים על כך⁶: רש"י מתכוון לומר,
25 שהמשך הפסוק "ואתם אל תיראו..." איננו דבר נפרד,
26 אלא "אל תיראו" היא תוצאה של "אל תמרדו". שאם

(1) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 1.

(2) ג, ח, שם, כד. ובכ"מ (ראה לקו"ש שם).

(3) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(4) היום יום ע' כד.

(5) יד, ט.

(6) רא"ם, גו"א, משכיל לדוד. ועוד.

(7) ותיבת "ואתם אל תיראו" בפרש"י הוא העתקת לשון הכתוב וצ"ל כתובות באותיות כהתיבות שמעתיקן רש"י לפני התחלת פירושו, אלא ש"תיקן" ה"בחור הזעזער". ובכמה מקומות בפרש"י שכוונת פירושו שכאילו היו התיבות בפירושו כתובות בפנים הכתוב בין התיבות שמעתיקן: אל תמרדו ושוב ואתם אל תיראו (ראה לקו"ש ח"א ע' 164 הערה 19,

ובכ"מ).

(8) באר יצחק בפרש"י.

(9) משכיל לדוד ובאר יצחק.

(10) ועכ"פ התיבות "ואתם אל תיראו" שמה כבר נראה השינוי שאינו מקדים הנושא ("את עם הארץ"), כמו - ב"אל תמרדו".

(11) וקושיא זו יש להקשות גם לפי פי' הרא"ם והגו"א בפרש"י.

(12) וכ"ה בדפוס א' וב' דפרש"י, ובכמה כת"י רש"י. ובדפוס שני ובא' מכת"י רש"י מעתיק בפירושו גם: "ושוב ואתם אל תיראו" את עם הארץ".

(13) להעיר מפרש"י וישב לט, ו.

(14) ראה ת"א ותיב"ע כאן.

ויהושע וכלב לא הכחישו טענות אלו. מתעוררת
השאלה: כיצד דרשו יהושע וכלב "אל תיראו את עם
הארץ", בלי לתת סיבה למה "אל תיראו"?

השאלה אף מתחזקת: כאשר "וישכימו בבקר"²⁰,
וישראל אמרו "הננו ועלינו...", הזהיר משה "אל תעלו
ולא תנגפו... כי העמלקי והכנעני...". כלומר, אפילו
משה רבינו סבר שיש מקום למורא, ומדוע אמרו
יהושע וכלב "אל תיראו..."?

כן יש להבין: באמרם "בה' אל תמרדו" התכוונו
יהושע וכלב לומר שיקיימו את ציווי ה' לעלות לארץ
ישראל, ואם כך, היה עליהם לדבר ישירות אודות
הענין הפרטי של הליכה לארץ ישראל, מדוע תביעתם
היא כללית "בה' אל תמרדו"?

על שאלות אלו עונה רש"י בפירושו "אל תמרדו
ושוב ואתם אל תיראו". יהושע וכלב אמרו, ש"אל
תיראו" היא תוצאה של "אל תמרדו": אכן, "עז העם
היושב בארץ", ויש מקום למורא, אך בכל זאת, אם
"אל תמרדו", אם תקיימו את ציווי ה' – "שוב" – אז
אין מקום, אפילו לפי הטבע, למורא ולחשש, גם מעם
חזק²¹.

ג) אדרבה, רש"י צריך היה להסביר "נאכלם
כמאכל", באופן כללי, ולא דוקא "לחם", כפי
שמפרשים את המילה "לחם" במספר מקומות¹⁵.

ד) מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה
"כיי", שאותה אין הוא מפרש¹⁶?

ד.

למה מביא רש"י שני פירושים?

לאחר זאת, מצטט רש"י את "סר צלם" ומסביר
"מגינים וחזקים"¹⁷. חכשרים שבהם מתו, איוב שהיה
מגין עליהם¹⁸. דבר אחר: צלו של המקום סר
מעליהם. ויש להבין: מדוע צריך רש"י להביא שני
פירושים? ומהי המעלה שבכל אחד מהם?

ה.

"אל תיראו" – תוצאה של "אל תמרדו"

ההסבר לפירוש רש"י הוא:
ההכרח לפירוש רש"י ש"ואתם את תיראו" היא
תוצאה של "אל תמרדו", ולא ענין בפני עצמו, הוא:
בתחילה¹⁹ מסופר, שהמרגלים טענו "עז העם
היושב בארץ" "וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי
מידות" "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם".

וא"כ רש"י שצריך לפרש ולבאר הול"ל מאכל וכיו"ב, ולא "לחמנו"
"כלחם" – שיל"פ "לחם" דוקא. (וע"ד פירושו באמור כא, יז: לחם אלקי
– מאכל אלקי).

הב' לשונות "מגינים וחזקים" יש לפרש שזהו כנגד הב' פרטים
שבפרש"י: "כשרים שבהם" – "חזקים", "איוב שהי' מגין עליהם" –
"מגינים". ומה שמתחיל ב"מגינים", (וכשמפרט מפרט תחלה "כשרים
שבהם" כי: א) זהו פשוט יותר בפי' תיבת "צלם" (ראה רא"ם. חזקוני
וראב"ע כאן), ב) "מגינים" נוגע יותר מ"חזקים". וראה הערה הבאה.

הכרחו של רש"י לפרש "איוב שהי' מגין עליהם" **** –
דלכאורה: א) מספיק אמרו "כשרים שבהם מתו", ב) סתירה מני' ובי'
מתחיל "כשרים" ל' רבים, ומפרט "איוב" – יחיד –

א) עפמש"נ דעד יציאתם ממצרים "לא שלם עון האמורי" (לך טו,
טז ובפרש"י) משמע, ע"פ פשט, דעד אז היו כמה "כשרים" (ל' רבים).

ב) "סר צלם" ולא "אין צל" וכיו"ב, וכדלעיל (יג, כ) "היש בה עץ אם
אין" משמע (קצת עכ"פ) דעתה "סר צל" ומנין ידעו – ומתוך איוב הי'
– מפורסם וידעו ממיתתו.

(19) יג, כח ואילך.

(20) יד, מ ואילך.

(21) ולקמן ב"וישכימו בבקר" אמר משה הטעם "כי אין ה' בקרבכם..
ולא יהי' ה' עמכם".

(15) ראה ויצא (לא, נד): ויובח יעקב זבח גו' לאכל לחם, ופרש"י
"כל דבר מאכל קרוי לחם". וראה מקץ מג, לב. יתרו יח, יב. ועוד.

(16) לכאורה י"ל שהוכחת רש"י לפרש ש"ואתם אל תיראו" היא
תוצאה מ"אל תמרדו": בהפסוקים שלפניו (יג, ל) מסופר מה שאמר כלב
עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", וקשה: מה מוסיף באומרו
"אל תיראו את עם הארץ" על הנאמר לפניו? ולכן מפרש רש"י, שהכוונה
ב"אל תמרדו" הנה שוב "אל תיראו" אותם כלל, היינו ש"ירשנו אותה"
באופן שלא יצטרכו למלחמה כלל (פרש"י דברים א, ח): משא"כ לאחר
חטא המרגלים, הנה אף שסו"ס הי' "עלה נעלה", הרי כיבוש יהושע הי'
ע"י מלחמה (יהושע ז, ג ואילך)*.

וזהו שממשיך "כי לחמנו הם" – נאכלם כלחם, שהוא דבר שנגמר
כבר, כמו לחם (ברוב המקומות – שפירושו) שאי"צ לאפי', כי לא יצטרכו
למלחמה וטירחא כלל (וראה משכיל לדור בפרש"י***).

אבל ביאור זה אינו מספיק. כי: א) הלשון "אל תיראו" אינו מורה
שאין צריך למלחמה. וכדמוכח ממ"ש בשופטים (כ, ג): אתם קרבים היום
למלחמה גו' (ואעפ"כ) אל תיראו מפניהם*** (ובדברים שם פירשו רש"י
במ"ש "באו ודשו"). ב) גם בנוגע ל"לחמנו הם" קשה: כל מאכל (לא רק
לחם) ישנו כמו שהוא לאחר שנגמר וראוי לאכילה (וכמו: בשר לאחר
הבישול, וכיו"ב), ומהו הדיוק "נאכלם כלחם" דוקא? וגם: בפרשה זו
גופא (יג, כ ובפרש"י) נאמר "בכורי ענבים" – שהענבים מתבשלין כו'.

(*) וגם בתחילת הכיבוש – ביריחו הוצרכו לתקוע בשופר ולהקיף ו' הקפות כו' (שם. קאפלי ו.).

(**) אבל מ"ש: שהכוונה לומר כלחם דידן דהיינו המן. צע"ג. דלפ"ז הו"ל לרש"י להדגיש העיקר "נאכלם כלחמנו". ולא "כלחם" סתם.

(***) וגם בכבוש אי"י (לאחר חטא המרגלים) אמר (דברים ג, כב) "אל תיראום". אבל ממלחמת עוג שאמר ה' "אל תיראו אותו" (חזקת כא, לד) – ל"ק, ובמכש"כ שהרי
ירא. והטעם שירא – שמא תעמדו לו זכותו כו' (פרש"י שם. דברים ג, ב).

(****) ולהעיר שבפרש"י כפי שהובא ברמב"ן ליתא "איוב שהי' מגין עליהם". ובדפוס ראשון "זהו שאמר איוב כו'". ובדפוס שני "שהי' מגין עליהם בכותו".

זהו גם ההסבר לכך שהסיבה ל"אל תיראו" היא "כי"
לחמנו הם: "אל תיראו את עם הארץ" כלל וכלל, כי
הם יימסרו לכם בדרך חיבה ובפנים מאירות מידי
הקדוש־ברוך־הוא.²⁴

ז.

היתרון שבכל אחד משני הפירושים על "סר צלם"

לגבי שני פירושי רש"י על "סר צלם", מובנת
המעלה של הפירוש השני על פני הפירוש הראשון,
לפי לשונו של רש"י עצמו:

בפירוש השני אומר רש"י "צלו של המקום סר
מעליהם", בעוד אשר בצטטו מן הפסוק את המילים,
הקשורות לשני הפירושים, הוא מצטט רק "סר
צלם"²⁵, ללא המילה "מעליהם". וההסבר לכך הוא:
הביטוי "סר", ובמיוחד "סר מעליהם", מתכוון
לומר, שהדבר זז מן המקום שהוא היה בו קודם לכן,
ונמצא עתה במקום אחר.

אבל לפי הפירוש הראשון "כשרים שבהם מתו",
יוצא, שה"צל" איננו נמצא עתה בכלל, ולפי זה לא
מתאים כאן הביטוי "סר", ובמיוחד לא "סר מעליהם".
לפיכך אומר רש"י את הפירוש השני, ש"צלם" הוא
"צלו של המקום", ולפי זה מובן הביטוי "סר": "צלו
של המקום" קיים תמיד, שהרי "הנני²⁶ מקים את בריתי
אתכם ואת זרעכם אחריכם ואת כל נפש החיה...",
"ורחמיו על כל מעשיו"²⁷. אלא ש"סר מעליהם" -
עליהם אין הוא נמצא.

אך גם לפי הפירוש הראשון אפשר להסביר את
הביטוי "סר מעליהם", גם אם אין "צל" קיים, ולכן
מביאו רש"י, (ודוקא כפירוש ראשון):

באומרם "סר צלם" (כשרים שבהם מתו) לא
התכוונו יהושע וכלב לדבר רק על "צלם" (על הכשרים
שבהם), אלא על "עם הארץ" (ש"צלם" הגן עליהם),
שכיוון שלא יגנו עליהם, לכן "אל תיראו את עם
הארץ". כלומר, לא חשוב מה קורה ל"צלם", אלא מה
קורה ל"עם הארץ"²⁸. לכן הם אמרו "סר צלם מעליהם"
- אין לחשוש מפניהם, כי מהם כבר סר ה"צל" (גם אם
לגבי "צלם", הרי לא רק "סר", אלא "מתו").

לכן אמרו יהושע וכלב "בה" אל תמרדו" ולא דברו
ישירות על הליכה לארץ ישראל, כי המילים "בה" אל
תמרדו" מבטלות את הטענה "כי עז העם", ומהוות
סיבה לדרישה "אל תיראו", כי ממילא ילכו לארץ
ישראל.

ו.

כיבוש הגויים - קל כאכילת לחם

לפי זה מובן מדוע מפרש רש"י בהמשך את המלים
"כי לחמנו הם" - "נאכלם כלחם": כאן אפשר, וצריך,
לפרש את "לחמנו" כפשוטה - לחם.

אך ללא פירוש רש"י, היו מפרשים על "לחמנו
הם", שענין הכניסה לארץ ישראל וכיבוש העם שבה
הכרחיים ונחוצים כלחם.²²

ובכך היתה מובנת ההשוואה ל"לחם", והסיבה "כי
לחמנו הם": "אל תיראו את עם הארץ" כי "לחמנו
הם" - כיבושם נחוץ כלחם, ולכן הכרחי הוא ש"אל
תיראו..."

אבל רש"י מסביר ש"ואתם אל תיראו" היא תוצאה
של "אל תמרדו", מפני שהולכים בכחו של הקדוש־
ברוך־הוא, ולכן אי אפשר להגיד שהסיבה ל"אל
תיראו" היא ש"לחמנו הם", שהכיבוש חשוב כלחם.

בנוסף לכך, אילו היינו מפרשים כנ"ל, היתה
מתעוררת השאלה: הנה, נכנסו ישראל לארץ ישראל
שלושים ותשע שנים לאחריהם?

לכן אומר רש"י "נאכלם כלחם": ההשוואה ללחם
איננה לגבי חשיבות הענין, אלא לגבי אופן האכילה.
כיבוש ארץ ישראל יהיה קל כאכילת לחם.

רש"י אינו צריך לפרט את המעלה שבאכילת לחם,
כי "בן חמש למקרא" כבר למד זאת לפני־כן, בפרשת
בשלח²³, ששם אומר רש"י, שלחם אשר "שאלו
כהוגן" יתן הקדוש־ברוך־הוא ב"דרך חיבה" ו"בפנים
מאירות". כאשר מגיעים ל"לחמנו הם" ולומדים
שהפירוש הוא "נאכלם כלחם", מבינים שהקדוש־
ברוך־הוא יתן לעם ישראל את כיבוש האומות באותו
אופן, ב"דרך חיבה" ו"בפנים מאירות", כפי שהוא נותן
לחם.

(26) נח ט, ט"ז.

(27) תהלים קמה, ט.

(28) ועד"ז יש לתרץ הקושי ש"הגו"א לפי פירוש הראשון.

(22) להעיר מפרש"י (בשלח טז, ח): לחם שאלו כהוגן.

(23) טז, זח.

(24) ולהעיר מתניא ספכ"ט, בנדר"ד.

(25) בדפוס א' ובכמה כת' הובא גם "מעליהם".

האפשרות שהשחיטה תקלקל ותהפוך את הבהמה
לנבילה קיימת רק אם השוחט הוא מציאות לפי
ההלכה. אם הוא כ"העדר", לא ייתכן שיקלקל. וזאת
אומר הראב"ד: עכו"ם הם כבהמות ואין מטמאין ואין
מיטמאין – הם "רוח", "העדר מציאות", ולא ייתכן
ששחיתתם תקלקל ותיצור נבילה. לכן סובר הראב"ד
ששחיתת גוי אינה נבילה מפני שהגוי מקלקל, אלא
מפני שאין זו שחיטה, וממילא זוהי נבילה – כבהמה
שמתה מעצמה³².

בכל זאת, מדוע אומר הראב"ד "אין מטמאין ואין
מיטמאין"? הן, לכאורה, לפי הסבר ה"רוגוטשובי"
חשוב לומר שהם "העדר", ולא חשוב שזה מתבטא
דוקא בענין של טומאה וכו'?

על כך אפשר לומר: לכל הדעות – גם לדעת
הראב"ד – יש מספר ענינים בהלכה שלגביהם הגויים
הם "מציאות". כגון: עבודה-זרה של גוי, האסורה
בהנאה גם ליהודים³³, ועוד. לכן אין הראב"ד יכול
לומר באופן סתמי ש"עכו"ם הם כבהמות" תמיד.
לפיכך הוא מסביר שבקשר לטומאה הם כבהמות³⁴,
כהעדר – "אין מטמאין ואין מיטמאין" – ולכן אינם
יכולים להשפיע על כך שבהמה ששחטו תטמא במשא.

המחלוקת בין רמב"ם לראב"ד אם הגויים הם
"מציאות" או "העדר", מביאה מחלוקת ביניהם
לשיטתם לגבי השאלה אם יש לגויים "גדר השגחה
פרטית": לדעת הרמב"ם הגויים הם "מציאות"
וגם הם הוה גדר השגחה פרטית, ואילו לדעת
הראב"ד הם "העדר", ואין אצלם "גדר השגחה
פרטית"³⁵.

אך כיוון שהסבר זה דחוק במקצת, מביא רש"י את
הפירוש השני.
אבל, כדלעיל, גם הפירוש "מגינים וחזקים..." מובן,
ואדרבה: לפי הפשט מובן פירוש זה יותר. כי הפסוקים
מדברים על האומות, ולכן סביר לומר, שהמילה "צלם"
מכוונת ל"צל" שלהם, כשרים שבהם, ולא "צל" של
המקום, ובמיוחד כאשר אילו כן, צריך היה לכתוב
"סר הצל". לפיכך הפירוש "מגינים וחזקים..." הוא
הראשון והעיקרי²⁹.

ח.

המחלוקת בין רמב"ם לראב"ד בענין שחיטת-
גוי

מן הענינים המופלאים שבפירוש רש"י: שני
פירושי רש"י קשורים למחלוקת בין רמב"ם לראב"ד:
הרמב"ם³⁰ פוסק ש"שחיטת עכו"ם נבילה,
ומטמאה במשא.. אחד העכו"ם ואחד הכותי או גר
תושב – שחיטתו נבילה. וקרוב בעיני שאף זה מדברי
סופרים, שהרי טומאת עבודה-זרה וטומאת תקרובת
מדבריהם". הראב"ד "משיג" על דברי הרמב"ם,
ואומר: "עכו"ם הם כבהמות, ואין מטמאין ואין
מיטמאין, עם הדומה לחמור, הן גויים כמר מדלי, ואת
כולם ישא הרוח, והחושב אותם לכולם אסף רוח
בחפניו".

בעל ה"כסף משנה" שואל על דברי הראב"ד: מה
קשורה הקביעה שעכו"ם "אין מטמאין ואין מיטמאין"
לכאן? הרי כאן אין מדובר על עכו"ם, אלא על
שחיטתו?
הגאון הרוגוטשובי מסביר³¹ את דברי הראב"ד:

(29) וראה משכיל לדוד בפרש"י.

(30) הלכות אבות הטומאה פ"ב ה"י.

(31) צפע"נ עה"ת הפטרה פ' בהר. ובהמובא במפע"צ פ"ו ס"ח. וראה
גם לקו"ש ח"כ ע' 139 ואילך.

(32) וע"ז דעת התוס' (חולין ג, ב. ד"ה קסבר) והרא"ש (שם סי' ה')
לדמין מוזבחת ואכלת (ראה יב, כא) אותו שהוא בר זביחה אכול מזבחו,
לאפוקי עכו"ם "כיון דלאו בתורת שחיטה כששחטה היא ל' כמתה
מאלי" (ר"ן שם). וכתוספתא (ירוש חולין) שחובא בכס"מ שם דכיל "לא
שובת עכו"ם ולא שובת הקוף ולא שזבחה מאלי".

משא"כ לדעת הרמב"ם דלמד מ"ש (תשא לד, טו) "וקרא לך
ואכלת מזבחו מאחר שהזהיר.. אתה למד שזבחו אסור כו'" (הל' שחיטה
פ"ד ה"א), הרי נמצא שבעצם בר זביחה הוא* (גם לפי גי' הש"ך יו"ד
הל' שחיטה ס"ב סק"ב), ראה ביאור הרי"פ פערלא לרס"ג ל"ת יא

(*) וראה כ"מ כאן. טושו"ע יו"ד ר"ט ב. ובנ"כ שם.

בתחלתו.

ועפ"ז מובן ביאור הצפע"נ במחלוקת הרמב"ם והראב"ד גם
בפשטו.

(33) ובמשנה ע"ז (נא, ב): ע"א של עכו"ם אסורה מיד כו'.

(34) אבל להעיר מל' הרמב"ם (הל' טו"מ פ"א ה"ג): עכו"ם שנגע
במט.. הרי הוא כמי שלא נגע הא למה זה דומה לבהמה שנגעה כו'.

(35) ואף שגם לשיטת הראב"ד הם בגדר "מציאות" בנוגע לכו"כ
דינים – י"ל בדא"פ דהענין דהשגחה פרטית נוגע אם הם בגדר מציאות
לענין טומאה וטהרה – מפני שענין הטומאה וטהרה נתחדש במ"ת ביחוד
עם ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו כו' (שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וראה
טו) שאז השגחת העליון (אשר חז הוא עם העליון – כמבואר בתניא
שעזייה"א פ"ז (פג, א ואילך). וראה תניא פמ"ח) – תוכל לרדת למטה.
וראה לקמן הערה 37.

ט.

שני פירושי רש"י קשורים למחלוקת זו

1 ויש לומר ששני פירושי רש"י - אם כ"צלם"
2 הכוונה ל"מגינים וחזקים" או ל"צלו של המקום" -
3 קשורים לדעות של הרמב"ם והראב"ד:

4 לפי הפירוש הראשון בני נח הם "בגדר העדר",
5 כשיטת הראב"ד, ולכן אי-אפשר לפרש שב"צלם"
6 הכוונה היא ל"צלו של המקום", אשר היה תחילה
7 "צלם" ועתה "סר מעליהם", כי אם אומרים כך, יוצא,
8 שהם היו מציאות אמיתית, וההוכחה לכך היא, ש"צלו
9 של המקום" קשור אליהם ונמדד לפי מציאותם, בדומה
10 לצל כפשוטו אשר נוצר בגלל האדם, בעוד אשר לפי
11 שיטה זו הם "העדר" ואין צלם "גדר השגחה פרטית"
12 (כפי שמסביר ה"רוגוטשובי"). לכן מוכרחים לפרש
13 שהכוונה היא ל"מגינים וחזקים, כשרים שבהם מתו..."
14 ולא ל"צלו של המקום".

15 ואילו לפי הפירוש השני, בני נח הם "מציאות"
16 קיימת, כשיטת הרמב"ם, ויש עליהם השגחה פרטית,
17 ולכן ייתכן לומר ש"צלו של המקום (מתייחס)
18 עליהם" 36 - הוא קשור למציאותם, כדלעיל 37.

י.

לפי הרמב"ם שכר ועונש של הגויים - כצל, לפי הראב"ד - תוצאה טבעית

19 הדברים יובהרו יותר על-פי פנימיות הענינים:
20 המשמעות של "צלו של המקום" היא, שפעולות
21 האדם מעוררות למעלה ענין הדומה לפעולה. בדומה
22 לפירוש הבעל-שם-טוב 38 על הפסוק 39 "ה' צלך",
23 שפעולות האדם למטה, מעוררות למעלה ענינים
24 כדוגמתם, כמו צל האדם, המשתנה בהתאם לפעולות

האדם. מעין זה הוא גם "צלו של המקום" אצל הגויים: 25
הרי הקדוש-ברוך-הוא אינו מקפח שכר כל בריה 26
ופעולותיהם מעוררות, כביכול, "המשכת צל" - 27
השראה מלמעלה היורדת אליהם 41. כלומר, כאשר הם
מבצעים פעולה טובה (מקיימים את שבע מצוות
בני-נח וכדומה), ניתן להם שכר. וכאשר הם עוברים
עבירה - יורד מלמעלה צל כפעולתם, עונש. 31

כל זה הוא רק לפי שיטת הרמב"ם, שאומות העולם
הם "מציאות" בפני עצמה, ואז אפשר לומר
שההשראה מלמעלה היא כצל, (התייחסות פרטית) כי
גם הם הוה גדר השגחה פרטית. לעומת זאת, לפי
שיטת הראב"ד, שהגויים הם "העדר", לא ייתכן לומר
שפעולתם מעוררת פעולה בדומה לה מלמעלה, שהרי
לשיטתו אין הם "בגדר השגחה פרטית". 38

לפי שיטת הראב"ד יוצא, שהשכר והעונש אצל
הגויים הם תוצאה ישירה (וטפלה) של מטרת בריאתם,
שהם נבראו בשביל ישראל. 41

בדומה לכך מוצאים לגבי שכר ועונש אצל בעלי-
חיים, שהתורה אומרת 42 "ואת הבהמה תהרוג".
אמנם, הבהמה אינה חוטאת - "בהמה מה חטאה" 43,
אבל היא נענשת "מפני שבאה לאדם תקלה על ידה".
אין זה עונש, אלא, כיוון שתכלית בריאתה היה לשמש
את האדם, הרי כאשר אין הבהמה משמשת את האדם,
כ-אם גורמת לו לתקלה, אין מקום למציאותה בעולם
- "ואת הבהמה תהרוג" 44.

דומה לכך ענין השכר והעונש אצל הגויים:

מטרת בריאת כל העולם היא בשביל ישראל, ולכן
הכרחי הוא שגם המצוות שנצטוו בני נח אינן כמצוות
שנצטוו ישראל, שהמטרה היא עצם קיומן, אלא הן

ד"ה והנה ידוע (מג, ג). פ' נשא (ושם: שה' מוכיח את העולם בזה הפסוק). קדושה שני' קרוב לסופה (ט, סע"ג ואילך).

(39) תהלים קכא, ה.

(40) פסחים קיא, א. ויש"נ.

(41) משא"כ בני" שעבודתם היא צורך גבוה ונעשה שותף להקב"ה במע"ב וכו'. ואדרבה: דע מה למעלה - ממך (לקו"א) להח"מ סקצ"ח.

אור תורה קיב, ב. ובכ"מ.

(42) קדושים כ, טו.

(43) פרש"י שם. ולהעיר מפרש"י בראשית ו, ז. נח ו, יב.

(44) וכ"ה בנוגע להשכר ב"התועלת והתיקון" שמגיע להסוס ממה שהוא מרכבה להאדם. ד"עיקר המכוון בבריאת הסוס עד"מ אינו בשביל התועלת המגיע לו כ"א זהו דרך טפל כדי שלא לקפח שכר כל ברי' אלא המכוון בבריאתו הוא בשביל טובת האדם" (לקוטי תורה ראה כח, ד). וראה לקו"ש שם ע' 282.

(36) ומכיון שסר מעליהם "נמשל כבהמות נדמו ומפני זה ה' קל להרגם" (מו"נ ח"ג פ"ח. וראה מפרשים שם).

(37) ביאור הג"ל (וכן דלקמן בפנימיות הענינים) יתכן גם לפי שיטת הבעש"ט בהשגחה שיש השגחה פרטית על כל פרט דרצח"מ (ראה בהמובא בהוספות לבתר שם טוב ס"י קיט ואילך), כי לכ"ע (גם לשיטת הבעש"ט) ישנם דרגות ואופנים בהשגח"פ (ראה בהמובא בקונטרס השגח"פ (לקו"ש כרך ח' ע' 278 הערה ב). לקמן הערות 52. 55). והביאור בפנים בשתי הדיעות הוא (לשיטה זו) באופן גילוי ההשגחה עליהם, ושייכותה וייחודה עמהם.

ועפ"ז מובנת השייכות לטומאה וטהרה לאחר מ"ת דוקא [אף שגם לפני מ"ת צ"ל שה' השגחה פרטית. וגם לפי דעת חכמי ישראל שלפני הבעש"ט (ראה מו"נ שם. רמב"ן ובחיי וירא יח, יט)], כי החידוש דמ"ת (בעיקרו) ה' בייחוד אלקות (והשגחתו) עם העולם והנבראים. ראה לעיל הערה 35. ואכ"מ.

(38) קדושת לוי פ' בשלח ד"ה או יבואר אז ישיר (מב, סע"ג ואילך).

יב.

השאלות על המשך הפסוקים ורש"י

לפי זה אפשר להבין טוב יותר את הסברן של
תמיהות המתעוררות על המשך הפסוקים, ועל פירוש
רש"י:

(א) לשם מה הוסיפו יהושע וכלב, ואמרו "סר צלם
מעליהם"?

דבריהם לפני־כן⁵⁰ "אם חפץ בנו..." היו הכרחיים.
גם את דבריהם "אל תמרדו... אל תיראו..." פירש
רש"י, ש"בה' אל תמרדו" ואז - "ושוב ואתם אל
תיראו", כדלעיל, שכאשר הולכים בכחו של הקדוש־
ברוך־הוא אין מקום לחשש ולמורא מפני "עם הארץ",
כי לחמנו הם - נאכלם כלחם", שהקדוש־ברוך־הוא
ימסרם לבני ישראל בדרך חיבה ובפנים מאירות. וכל
זאת מסביר לישראל כיצד עליהם לנהוג,

אבל לשם מה יש צורך להודיע מה קורה לעם
הארץ, ש"סר צלם מעליהם"?

במילים אחרות: "אם חפץ בנו ה'... ונתנה לנו..."
ו"בה' אל תמרדו..." - אם כך - מדוע חשוב לישראל
לדעת מה קורה ל"צלם"?

(ב) כיוון ש"נאכלם" - הרי מובן שאין מגן ותוקף,
ולשם מה צריך לומר "סר צלם"? מהו החידוש בכך?
(ג) מדוע הם שבו ואמרו "אל תיראו"?

(ד) יותר מכך: זה עתה נאמר שדי אם "לא תמרדו"
וממילא ("ושוב") תיגרם התוצאה - "אל תיראו".
מדוע, אפוא, נוסף כאן עוד טעם "וה' אתנו"?

ההסבר לכך הוא: בכיבוש עם הארץ היו שלושה
סוגים⁵¹: מתים, "וגרשתמו" מיד (מתבטל לגמרי),
"אגרשנו" לאחר ש"תפרה" (ובינתיים הם היו עבדים
וכדומה - "לחמנו").

ובהמשך לאמור לעיל:

אפילו לפי הפירוש השני של רש"י, שאצל אומות

1 ענין טפל וצדדי⁴⁵, בשביל ישראל. כפי שכבר הוסבר
2 פעם בהרחבה⁴⁶, שמצוותיהם הן למען ישוב העולם,
3 כדי שישראל יוכלו לעשות מן העולם דירה לה'
4 באמצעות קיום התורה והמצוות של ישראל.

5 לפיכך גם השכר והעונש על שבע מצוות אלו הם
6 תוצאה טבעית של מטרם.

7 לפי זה מובן מדוע אין אצל בני נח בכלל הבדלים
8 בין העונשים, אלא העונש בכל החטאים שלהם הוא
9 שווה - מיתה⁴⁷. שלא כצל, המשתנה בהתאם לפעולת
10 האדם.

יא.

ההבדל ה"פנימי" בין שני הפירושים

11 בכך מתבטא ההבדל בין שני פירושי רש"י, לפי
12 פנימיות הענינים, וגם בדרך ההלכה:

13 הפירוש הראשון הוא כשיטת הראב"ד, שבני נח
14 הם כ"העדר", חוסר־מציאות, והשכר והעונש אצלם
15 הם ענין הבא כתוצאה טבעית ו"בדרך ממילא",
16 כדלעיל. לכן הוא אומר, שהפירוש של "צלם" איננו
17 "צלו של המקום", אלא "מגינם וחזקים" - שלחם,
18 על־ידי ה"כשרים שבהם" הם מתחזקים, אבל אין זה
19 ענין שהם מעוררים למעלה.

20 לעומת זאת, הפירוש השני של רש"י הוא כשיטת
21 הרמב"ם - שהם "מציאות עצמאית", ויש בהם "גדר
22 השגחה פרטית".

23 אמנם, גם לדעת הרמב"ם מציאות בני נח, ושבע
24 המצוות שלהם, היא בשביל ישראל, אבל כיוון שציוו
25 אותם⁴⁸ על מצוות אלו, ובמיוחד כאשר על שבע
26 מצוות אלו "ציוה בהן הקדוש־ברוך־הוא בתורה
27 והודיענו על־ידי משה רבינו"⁴⁹, צריך לומר, שכאשר
28 הם מקיימים את ציווי ה', הרי הם מעוררים השראה
29 מלמעלה בדומה לפעולתם. לכן אפשר לומר לגביהם,
30 ש"צלו של המקום" משרה עליהם כצל, לפי פעולתם,
31 עד כדי כך שאפשר לכנות זאת "צלם".

(48) ראה שו"ת צפע"נ (דווינסק ח"א סי' לה, לו) בפירוש דברי רש"י
(גטין ט, רע"ב): דכיון דחזינו דהם מצוים על דינים הוה בגדר מציאות
לא בגדר העדר.

(49) רמב"ם ספ"ח מהל' מלכים.

(50) פסוק ח'.

(51) משפטים (כג, כג"ל. ובפרש"י).

(45) ולהעיר מההמשך בצפע"נ (עה"ת - בהפטרה לפ' ואתחנן)
(לדעת הראב"ד) "אך באמת.. דגם זה הוה בגדר השגחה אף דבר הכרחי"
(וראה בהנסמן שם). ולהעיר מדעת הרמב"ם (מו"נ ח"א פ"ב) דמציאות
הכרחי הוא בלא כוונה. ראה בצפע"נ לשם. וש"נ. וראה לקו"ש שם ע'
278 ואילך.

(46) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 159 ואילך, וש"נ.

(47) ראה סנהדרין נז, א. ובלקו"ש שם הערה 61.

כלומר, אצל אומות העולם השגחת ה' היא בבחינת
 "צל" ו"מקיף" מעליהם⁵⁴, ואילו אצל ישראל הקדוש-
 ברוך-הוא איננו רק בבחינת "מקיף", אלא "אתנו"⁵⁵ -
 הוא מתאחד עמנו⁵⁶, ומובן, שזה אינו גורם רק לכך
 ש"אל תיראו את עם הארץ", שהרי "ונתנה לנו", והם
 רק כ"לחמנו", אלא הם חדלים לחלוטין מלהיות
 מציאות, כי "סר צלם מעליהם".
 ויש לומר, שאלה הם גם שלושת הסוגים
 האחרים⁵⁷: "לא תחיה כל נשמה", "עשו שלום ויהיו
 למס ועבדוך", "גרגשי פינה לאפריקי",
 ובסופו של דבר בא לידי כך (לאחר שטען מה
 שטען)⁵⁸, שישאל קבלו "שדותיהן כשהן זרועות
 וכרמיהם כשהן נטועות".

(משיחת ש"פ שלח תש"ל, תשל"ה)

1 העולם ישנו הענין של "צלו של המקום", כשיטת
 2 הרמב"ם ש"ש בהם גדר השגחה פרטית", מובן בכל
 3 זאת, שאין זה כלל וכלל כהשגחה הפרטית על ישראל⁵²
 4 (כאמור לעיל שבמצוות לבני ישראל יש מטרה בעצם
 5 קיומן).
 6 ואת זאת הדגישו יהושע וכלב: בתחילה הם
 7 הפריכו את הטענה של "עז העם". הם אמרו "בה' אל
 8 תמרדו - ושוב ואתם אל תיראו את עם הארץ", אל לכם
 9 לחשוש מעם הארץ, בכל מצב שהוא.
 10 אחר-כך הם הוסיפו ואמרו: יותר מכך⁵³, "סר צלם
 11 מעליהם", אין צריך לומר לפי הפירוש הראשון ברש"י
 12 שסר "מגינים וחזקים", אלא גם לפי הפירוש השני,
 13 ש"צלו של המקום סר מעליהם", ואף יותר מכך - "וה'
 14 אתנו" - ההיפך מ"סר צלם". לא זו בלבד שאצל ישראל
 15 אין חסר, ח"ו, צלו של המקום, אלא "וה' אתנו".

בישראל שההשגחה (פרטית) פנימית - המתלבש בהם - הוא משם "ה'
 (וה' אתנו) עצמו" (ואינו מתלבש בלבושי הטבע) - ראה בכ"ז ד"ח יג,
 ב. ד"ה צהר תרע"ג (בהמשך תרע"ב). המשך ר"ה תרס"ג ד"ה והנה
 נת"ל. וראה דרמ"צ שם.
 (56) ועפ"ז יובן מה ש"וה' אתנו" הוא תלוי ב"אם חפץ בנו ה'.. ובה'
 אל תמרדו" כי ההשגחה (גלוית) פנימית בישראל הוא דוקא כשעושים רצונו
 כו', ד"ח שם. וראה לקמן שם.
 (57) ראה ירוש' שביעית פ"ו (ויק"ר ספ"ז) - הובא בתוד"ה כיון
 (גטין מו, א). רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה ובנ"כ שם. וראה רש"י
 שופטים כ, י"א ובנ"כ שם.
 (58) סנה' צא. א.

(52) להעיר ממ"ש הרמב"ם (מו"נ ח"ג פ"ח. פנ"א (קרוב לסופו))
 ד"ההשגחה היא נמשכת אחר השכל. והסכלים הממרים.. ענינם נבזה..
 נמשל כבהמות נמו".* אבל ראה לקו"ש ח"ט ע' 181 בדעת הרמב"ם
 - דעיקר השגחה פנימית הוא בישראל דאתם קרויין אדם. לקו"ד ח"א
 פד, סע"א. וראה הערה 55. ובארוכה לקמן ע' 198 ואילך.
 (53) להעיר מבחי' כאן.
 (54) ראה דרמ"צ קפא, א. ובכ"מ.
 (55) כי ההשגחה (פרטית) שעל אוה"ע הוא ע"י שרים ולבושי
 הטבע, ולכן מה שמתלבש בהם הוא ע"ד הניצוץ שנמצא בקליפה - שהוא
 כמו רע ע"ד חתיכה נעשה נבילה (ד"ה פדה בשלום העת"ר. וראה ד"ה
 נ"ח עת"ר). וההשגחה מאלקות הוא בבחי' מקיף עליהם. משא"כ

(*) ולהעיר מד"ה חביב האדם תש"ב: אתם קרויים אדם דנפש השכלית שבישראל הוא באופן אחר לגמרי מנפש השכלית שבכללות מין האנושי שנרגש בה הפלאה ורוחנית.

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' ב

17 לְפָרְסוּמֵי מִיִּלְתָּא - לפרסם הדבר שחלוצה היא. אָמַר לִיה רב
 18 שמואל בר יהודה לרב יהודה, תְּנִינָא - הרי יש בידי ברייתא
 19 להלומדת מהנאמר בפסוק (דברים כה ז) תיבת 'בְּיִשְׂרָאֵל' שיש לחלוץ
 20 דווקא בבית דין 'יִשְׂרָאֵל' וְלֹא בְּבֵית דִּין שֶׁל גֵּרִים, וְאֵנָּה גַּר אֲנִי - והרי
 21 אני גר ופסול להצטרף למגזין דייני החליצה.
 22 רב יהודה משיב ומשבח את רב שמואל בר יהודה: אָמַר רַב יְהוּדָה,
 23 אדם ישר כְּגֹזֵן רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ יְהוּדָה, מְפִיקָנָא מְמוּנָא אֲפֻמִּית -
 24 ארציא ממון על פי דיבורו, שנאמן הוא עלי כשני עדים. תמדה
 25 הגמרא: מְפִיקָנָא סְלָקָא דְעִתָּךְ - האם יעלה על דעתך שכוונת רב
 26 יהודה שיוציא ממון על ידי אדם אחד, וְהָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אָמַר
 27 רַבְּהִינָּא - והרי הכתוב אומר (דברים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי
 28 שְׁלֹשָׁה עֵדִים יִקָּוּ דָּבָר', והיינו שאין להוציא ממון מאדם אלא על
 29 פי שני עדים. הגמרא מתקנת את דברי רב יהודה: אֵלָּא כוונת רב
 30 יהודה לומר, מְרַעְנָא שְׁמָרָא אֲפֻמִּית - ארציא שטר מחזקת כשרותו
 31 על פי דברי רב שמואל בר יהודה.
 32 אָמַר רַבָּא,

1 יְהוּדָה שסבר בברייתא שחליצה בפני חמשה דיינים, וְהָא תָּרַד בֵּיה
 2 - והרי הוא חזר בו כפי שהגמרא הוכיחה לעיל. ומדוע הם הורו
 3 לחלוץ בפני חמשה דיינים - משיבה הגמרא: לְפָרְסוּמֵי מִיִּלְתָּא
 4 לפרסם הדבר שהיבמה נחלצה.
 5 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: רַב אִשִּׁי אִיקְלַע לְבִי - הודמן
 6 לביתו של רַב כְּהֵנָּא, אָמַר לִיה רב כהנא לרב אשי, סְלִיק מִן לִנְיָן
 7 לְמַלְוֵי בִי חֻמְשָׁה - יעלה מר אלינו להשלים למגזין חמשה דיינים.
 8 אָמַר רַב כְּהֵנָּא, הָוָה קְאִימָנָא קְמִיה דְרַב יְהוּדָה - הייתי עומד לפני
 9 רב יהודה, והלכו רב יהודה ובית דינו לשבת במקום החליצה,
 10 וְאָמַר לִי, תָּא סָק לְיִרְוּא דְקָנִי - בא עלה לחבילת הקנים לְאִיצְטְרוּפִי
 11 בִי חֻמְשָׁה - להצטרף לחמשה דיינים לחליצה, אָמְרוּ לוֹ, לָמָּה לִי
 12 חֻמְשָׁה דִּינִים הָרִי דִי בשלשה דיינים, אָמַר לָהּ רב יהודה, בִּי תִּיכִי
 13 דְלִיפְרָסְמֵי מִיִּלְתָּא - כדי שיתפרסם הדבר שהיא חלוצה.
 14 מעשה נוסף: רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ יְהוּדָה הָוָה קְאִי קְמִיה - היה עומד לפני
 15 דְרַב יְהוּדָה, אָמַר לִיה רב יהודה, סָק תָּא לְיִרְוּא דְקָנִי - בא עלה
 16 לחבילת הקנים, כְּדִי לְאִיצְטְרוּפִי בִי חֻמְשָׁה - להצטרף למגזין חמשה,

לקוטי שיחות פרשת שלח כרך יח שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

ו"אתפאר בהו" – זוהי בחינת תפארת]. 26

בכך מובן מדוע אין מתאים לציין כאן את המעלה 27
של "נקראו בנים למקום" וכדומה, כי מעלה זו מבטאת 28
את היותו של עם ישראל נעלה לחלוטין מן הבריאה, 29
ובלשון חז"ל⁸ "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר". 30
ואילו בזוהר כאן מדובר על עם ישראל כפי שהוא 31
בעולם, מטרתה של הבריאה ("עלמא לא אברי אלא 32
בגיניהון דישאל") וקיומו של העולם, ולפיכך מדבר 33
הזוהר על האופן שבו עם ישראל הוא בבחינת ה"לב" 34
של העולם⁹, כפי שהוסבר לעיל. 35

ב.

הקשיים על מאמר הזוהר הנ"ל

וצריך להבין:

(א) מהו הקשר בין תוכנו של מאמר הזוהר, על 37
שלושת היתרונות הללו של ישראל, אל הפסוק שעליו 38
הוא נאמר – "ועתה יגדל נא כח אדני"י¹⁰? 39

(ב) לפני מניית שלוש מעלותיהם של ישראל מקדים 40
הזוהר ואומר "זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם 41
דעלמא, דקוב"ה אתרעי..."¹¹, מסגנון והמשך המילים 42
נראה שהזוהר מחדש כאן דבר מה. ותמוה: כיצד 43
תיתכן בכלל מחשבה אפשרית שישראל אינם "זכאי .. 44
מעמין עכו"ם דעלמא"? 45

ובכלל קשה להבין את משמעותם של הדברים 46
"זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא" – שמעלתם 47
של ישראל נמדדת בהשוואה לעמי העולם, בעוד 48
שישראל הם שונים לגמרי, הם מרוממים ומובדלים 49
לחלוטין מאלה שאינם יהודים¹¹? 50

א.

מעלות ישראל המנויות בזוהר על הפסוק 1
"ועתה יגדל..."

על הפסוק¹ "ועתה יגדל נא כח אדני"י כתוב 1
בזוהר²: "ר' אחא ור' יוסי אמרי: זכאי אינון ישראל 2
מעמין עכו"ם דעלמא, דקב"ה אתרעי בהו ואתכני בהו 3
ואתפאר בהו, דהא עלמא לא אברי אלא בגיניהון 4
דישראל... וישאל... אינון קיומא דיליה וקיומא דכל 5
שאר עמין" (= ר' אחא ור' יוסי אומרים: זכאים הם 6
ישראל מעמי עכו"ם שבעולם, שהקדוש-ברוך-הוא 7
בוחר בהם, ומכונה בהם ומתפאר בהם, שהרי העולם 8
לא נברא אלא בשל ישראל, שהם קיום העולם וקיום 9
כל שאר העמים). 10

הסיבה לכך שהזוהר מונה כאן שלושה יתרונות של 11
עם ישראל, ודוקא שלושת אלו – שה' רוצה ובוחר 12
בהם, שכיניו הוא בשם ישראל³, ושהוא מתפאר בהם 13
– ולא יתרונות אחרים, נעלים יותר לכאורה, כגון: 14
"נקראו בנים למקום"⁴ – 15

מסביר אבי מורי בהערותיו לזוהר⁵, שזה בהתאם 16
לנאמר בזוהר בהמשך, שעם ישראל הוא ה"לב של כל 17
העולם"⁶ [וכלשון הזוהר עצמו, שעם ישראל הוא 18
"קיומא דיליה"], ולכן נמנים כאן שלושת היתרונות 19
שהם כנגד שלושה קווים במידות – "חסד", "גבורה" 20
ו"תפארת" – שעליהם נאמר ש"משכן המידות הוא 21
בלב"²², 22

[וכפי שהוא מסביר, ש"אתרעי בהו" – ענין הרצון 23
והבחירה – "הוא בחינת חסד", "אתכני בהו" – זוהי 24
גבורה, כי שם אלקים הוא בגימטריא "כנוי"⁷, 25

(1) פרשתנו יד, יז.

(2) פרשתנו קסא, א.

(3) ראה לקוטי לוי"צ לזהר שם.

(4) אבות פ"ג מ"ד. ולהעיר, שברוב השנים – כולל שנה זו (תשל"ט) – לומדים פרק זה (לה"ש נוהגין" שאומרים אבות "כל שבתות הקיץ" – אדה"ו בסודות) בשבת פ' שלח.

(5) שם.

(6) ל' אאמור"ר בלקוטי לוי"צ שם.

(7) תקו"ז בהקדמה (טו, סע"א). תכ"ב בתחלתו. תכ"ו (עא, ב).

(8) ב"ר פ"א, ד.

(9) ולהעיר, שגם בנוגע לקד"ק נקט זוהר כאן (ע"ב) ד"תמן הוא לבא" – ולא חב"ד (ראה תניא פנ"ב, וכ"ה בע"ח שער כסה"כ, ובכ"מ) – כי זוהר כאן איירי כמו שאלקות נמשך בעולם (ראה הערות וצינונים

לקונטרס ומעין ע' 74 ובהנסמן שם).

(10) בביאור"ז להצ"צ (ע' קנד) מבאר השייכות לכאן דהא דקב"ה אתרעי בהו – כי זוהי הקדמה "להבין איך יכול מרע"ה להמשיך הרצון העליון שהוא א"א להיות סליחה מאחר ששרש הנשמות מז"א, לכך מפרש דקב"ה אתרעי בהו פ"י שהוא ענין ישראל עלו במחשבה לכן ... יכולים להמשיך באתערל"ת מלמעלה מעלה כו". וראה לקמן הערה 27.

(11) לכאורה ה"י אפ"ל שהוא עדמ"ש בתניא (פמ"ט) ד"ויבנו בחרת... הוא הגוף החומי הנדמה בחומיותו לגופי אומות העולם", והרי "אתרעי בהו" הו"ע הבחירה (כמ"ש בלקוטי לוי"צ שם) – אבל אינו. כי בפשטות הענין ד"ואתכני בהו ואתפאר בהו", וכן מש"כ אח"כ ד"עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישאל .. אינון קיומא דילי", הוא מצד מעלת נשמות ישראל. וכמפורש בביאור"ז הנ"ל (שגם "אתרעי בהו") קאי על מעלת נשמות ישראל. ובמק"מ שם, שג' לשונות הנ"ל הם כנגד נר"ן.

המרגלים טענו, שהנהגה הניסית על-ידי הקדוש-
ברוך-הוא מתאימה רק במדבר, במקום שבני ישראל
היו מנותקים מיישוב העולם ורחוקים מהתעסקות
בהוויות העולם הזה – שם, במקום שהם אינם מוגבלים
במגבלות הטבע,

אך כאשר נכנסים לארץ נושבת, שעליה יש ציווי
בתורה¹⁹ "כי תבואו אל הארץ... שש שנים תזרע..."
באופן שאדם חורש, אדם זורע²⁰ וכו', וחיי היום-יום
מוגבלים, לפי התורה, בדרכי הטבע, שם אי אפשר
להיות מונהגים בדרך שהיא הפוכה מן הטבע. וכיוון
שבדרך הטבע יושבי הארץ הם חזקים מבני ישראל,
הרי שאין סומכים על הנס²¹, ויש להישאר במדבר.

וזהו פירושו של "כביכול אפילו בעל הבית אינו
יכול להוציא כליו משם": בודאי ידעו המרגלים
שהקדוש-ברוך-הוא יכול לחולל ניסים, ויתר-על-כן,
שגם הנהגה בדרך הטבע היא הנהגה אלקית, כפי
שמודגש בטענה עצמה, שאלה הם "כליו" – של
הקדוש-ברוך-הוא. אך הם טענו שכיוון שבעל הבית
(הקב"ה) קבע את הבית (העולם) בסדר של הנהגה
טבעית, הרי רצונו הוא, שיתנהגו בהתאם לסדר זה,
ולכן "כביכול אינו יכול להוציא כליו משם" – אין
אפשרות להינתקות ממגבלות הטבע.

אך האמת היא, שלמרות שהקדוש-ברוך-הוא קבע
את הנהגת העולם בדרך הטבע, בכל זאת אין לומר ח"ו
שהוא "אינו יכול" והוא קשור להנהגה זאת, כי הוא
כל יכול, תמיד ביכולתו לשנות את הטבע, ויתר-על-כן:
עם ישראל, שהוא "חלק אלקה ממעל ממש"²² ו"חלק
ה' עמו"²³ ואינו נעשה מוגבל להנהגת הטבע, יכול,
כאשר צריך, להתעלות אל מעבר למגבלות הטבע.

ועל כך ביקש משה רבינו "ועתה יגדל נא כח
אדני": שם אדנות הוא המקור להנהגת הטבע (כפי
שמסביר אדמו"ר הזקן²⁴, שמ"דה זו ושם זה"
מהווה העולם באופן שהוא נראה כאילו הוא "יש
גמור ודבר נפרד בפני עצמו"), אך יחד עם זאת מצביע
שם זה על כך שהקדוש-ברוך-הוא הוא "אדון לכל

ג.

ההסבר הפשוט לפסוק "יגדל נא...", והקשיים
עליו

1 כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר את הפסוק
2 "ועתה יגדל נא כח אדני", מפשטות הדברים נראה כי
3 משה רבינו רצה בתפילה זו לבקש את סליחתו של ה'
4 על חטא המרגלים, כהסבר המדרש¹² על המילים "יגדל
5 נא כח אדני" – ותנצח מדת הרחמים למדת הדין. ואין
6 מובן:

7 (א) אם רצה משה לעורר את מדת הרחמים היתה
8 תפילתו צריכה להיות קשורה לשם הויה – מדת
9 הרחמים. מדוע הוא בקש "יגדל נא כח אדני",
10 שפירושו (באופן פשוט) הגברת ה"כח" של שם
11 "אדני"¹³, מלשון אדנות (שלכך יש קשר למדת
12 הדין¹⁴)?

13 (ב) מדוע נכללת הבקשה "יגדל נא כח אדני"
14 דוקא בבקשת הסליחה על חטא המרגלים, ולא כאשר
15 ביקש משה רבינו את סליחתו של ה' על חטא העגל,
16 ועל חטאים אחרים?

17 חוסר הסכמתם של המרגלים לכניסת בני ישראל
18 לארץ ישראל לא נבע מחוסר אמונתם, ח"ו, ביכולתו
19 של הקדוש-ברוך-הוא לעשיית נסים וכו', אלא מפני
20 שהיה אצלם איזשהו פגם באמונה שהקדוש-ברוך-הוא
21 הוא "אדני", שאתה אדון לכל בריות¹⁵, כפי שיתבאר
22 לקמן סעי' ד. וכיוון שבחטאם פגעו בשם אדני, הרי
23 התיקון המתאים לכך היה באמצעות "יגדל נא כח
24 אדני".

ד.

משמעות טעות המרגלים "אפילו בעה"ב אינו
יכול להוציא כליו"

25 על הפסוק¹⁶ "חזק הוא ממנו" אומרים חז"ל¹⁷,
26 שהמרגלים טענו "כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול
27 להוציא כליו משם". פירושו של דבר הוא (כפי שכבר
28 דובר על כך פעם בהרחבה¹⁸):

(18) לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 23 ואילך.

(19) ר"פ בהר.

(20) ראה ברכות לה, ב.

(21) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב.

(22) תניא רפ"ב.

(23) האזינו לב, ט. אגה"ת פ"ד, ובכ"מ.

(24) שער היחוד והאמונה שם.

(12) במדבר פרשתנו פט"ז, כב. וראה רמב"ן, רבינו בחיי ועוד עה"פ.

אוה"ת פרשתנו ס"ע תעא.

(13) ראה בארוכה – ע"ד החסידות – לקו"ת ואוה"ת פרשתנו ד"ה
ועתה יגדל וביאורים.

(14) להעיר מפ"י אוה"ת עה"פ (ד"ה עוד יתבאר).

(15) ב"ר פי"ז, ד. וראה שער היחוד והאמונה רפ"ז.

(16) פרשתנו יג, לא.

(17) סוטה לה, א. וש"נ.

דעלמא": אפילו כאשר נמצאים בני ישראל בהעלם
ובחסות העולם²⁶, ובגלוי אינו נראה יתרונו על פני
שאר ה"עמין" – עד כדי כך שמועלית המחשבה שהם,
ח"ו, אינם שונים מ"עכו"ם דעלמא" – הרי גם אז
האמת היא ש"זכאי אינון ישראל מעמין עכו"ם
דעלמא", אפילו במצב כזה שונה²⁷ עם ישראל מהם
לחלוטין.

ובהמשך לכך מונה הזוהר את שלוש המעלות
הבאות: "אתרעי בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו",
שניתן למצוא בדומה להם גם בכלל הבריאה, כדלהלן
– ומציין שגם בענינים אלו נבדל עם ישראל לגמרי
מכל הבריאה²⁸.

ו.

"אתרעי" – דוקא בישראל

חז"ל אומרים²⁹ "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא
ברא דבר אחד לבטלה". מכך מובן, שבכל דבר
בבריאה קיימים רצון ה' וכוונתו, בכל זאת היתרון של
"אתרעי" (רצונו) שייך רק לעם ישראל.

הסיבה לכך היא: עם ישראל הוא תכלית הבריאה,
ולפיכך יוצא, שהרצון לבריאה ולעניניה הוא בגלל
רצון אחר, והוא טפל ואמצעי לכוונה העיקרית, שהיא
עם ישראל: בעניני הבריאה אין רצון מצד עצמו.
הרצון האמיתי הוא רק בישראל – היתרון של
"אתרעי" קיים רק "בהו", וכל רצון לדבר שלמטה
ממנו הוא חסר.

ז.

בזמן ההתעסקות בעניני העולם – היהודי הוא כיניו לקב"ה

ההסבר לכך ש"אתכני בהו", שעם ישראל הוא
כיניו של הקדוש־ברוך־הוא, הוא:
כשם שכיניו מסתיר את השם: ייתכן שהכיניו איננו
הסבר או קיצור לשם (שעל־ידי כך היה לו קשר גם

בריותך" – הוא האדון ובעל הבית על הבריאה כולה
(וביכולתו לשנותה בהתאם לרצונו יתברך).
המרגלים, בטענם ש"אפילו בעל הבית אינו יכול
להוציא כליו..." פגמו בשם אדני, באדנותו של
הקדוש־ברוך־הוא על הבריאה, ולפיכך ביקש משה
רבינו "ועתה יגדל נא כח אדני" – שהכח של אדני,
היותו של ה' בעל הבית על הנהגת הטבע, יתגלה
ויתגדל²⁵.

ה.

הפגם בהכרה באדנותו של הקב"ה קשור לפגם בהכרת מעלת עם ישראל

הפגם של המרגלים בהכרה ש"אתה אדון לכל
בריותך", שאדנותו של הקדוש־ברוך־הוא על העולם
איננה מוגבלת ח"ו בדרכי הטבע, כרוך בפגם שהיה
להם בהכרת מעלתו של עם ישראל, שגם בהיותם
בעולם אין הם כבולים להגבלות הטבע.
לפי הנחתם קיימת מעלתם של ישראל בקשר
שלהם אל הקדוש־ברוך־הוא רק כאשר נמצא היהודי
בבית המדרש ובבית הכנסת והוא עוסק בתורה
ובתפילה, או כאשר הוא עוסק בקיום המצוות.
ואילו כאשר מתעסק יהודי בענינים טבעיים, וכלפי
חוץ נראה שהוא מתנהג בדיוק כלא־יהודי, להבדיל –
הרי כאן אין ח"ו שום יתרון ליהודי על פני הגויים.
וכיוון שהם לא הכירו במעלתן של נשמות ישראל
כ"חלק אלקה ממעל ממש", וביכולתן להתעלות אל
מעבר לטבע תוך כדי היותם בטבע, לכן היתה פגומה
אצלם גם ההכרה בכך שהקדוש־ברוך־הוא הוא "אדון
לכל בריותך", שבתוך הטבע עצמו קיימת אלקות
שלמעלה מן הטבע.

וזהו ההסבר למאמר הזוהר "זכאי אינון ישראל...":
"הגדלת" "כח אדני", כפי שהיא מתבטאת לגבי
עם ישראל, מביאה למעלתם בהשוואה ל"עמין עכו"ם"

הצריך תיקון – ולכן מפרט בזה שגם כמו שנש"י נמשכים בס'
השתלשלות (ז"א – כפי"א אמו"ר), ועוד יותר במצב של הסתר (שצריך
לחדש שזכאי אינון מעמין עכו"ם דעלמא) מעלתם בתקפה.
(28) ע"פ המבואר בפנים תוכן השיחות דמאמר זה לר' אחא ור' יוסי
– כי יוסי הוא גימטריא אלקים (זח"ג רכג, א. פרש"י סנהדרין נו, רע"א),
בחי' מלכות (המשך וככה תרל"ז סוף פרק פ'. לקוטי לוי"ז לזהר (ח"ב)
ע' קלו. קנג. ובכ"מ), ור' אחא הוא בחי' תפארת (לקולו"ץ לזח"א ע' סט.
קט. לזח"ב ע' קלט). ותוכן מאמר זה – שגם בהסתר דעולם (מלכות)
בני' הם למעלה מן העולם (תפארת) – הוא כענין חיבור תפארת ומלכות.
(29) שבת עז, ב.

(25) כי כדי למלאות הפגם צ"ל ההמשכה ממקום נעלה יותר. וראה
– בענינינו – לקו"ת שם (לט, ב"ג).
(26) ויש לקשר זה גם עם מ"ש בהמשך הזוהר (ע"ב) שהמרגלים גרמו
דאסתליק מדת האמת – שהרי מדת האמת ענינה שאין בה שינויים, נמשך
ונמצא למטה כמו למעלה.
(27) כי גם כמו"ש למטה קשורים במקורם שלמעלה מסדר
השתלשלות. – ועפ"ז מובן ההמשך דפירוש אמו"ר לפי הצ"צ
בביאורו"ז (ראה לעיל הערה 10):
בביאורו"ז מבאר שורש ענין הסליחה, שהוא מצד (שורש נש"י)
למעלה מהשתלשלות (ע"ד "יגדל נא כח אדני" – כנ"ל הערה 25):
אמנם כדי שתהי' הסליחה בפועל צ"ל ההמשכה למטה. במקום (החטא)

מאומות העולם גם בענין של "ואתכני בהו": המעלה
של "שם ה' נקרא עליך", בגלוי, שייכת רק לישראל,
אך היתרון של "אתכני בהו" (שניתן לגלות בהם גם
את הקשר הבלתי־גלוי שלהם לאלקות) קיים באופן
דומה גם בדברים אחרים בבריאה.

מפני שכל מציאותו של נברא הוא ה' המחיה אותו,
ולכן אם משהו הוא "מבין" (מומחה), יכול הוא
להכיר בבריאה זו את דבר ה' המחיה אותו. זאת ניתן
ללמוד לפי קל־יומר מן המגיד³³, שהוא יכול היה
להכיר את כוחו של הפועל (האדם) בנפעל, על־ידי
ראיה מוחשית, ומסיבה זו הבחין בכלי מסויים שהאומן
שיצר אותו היה "סומא בעין אחת".

ולמרות זאת, היתרון האמיתי של "אתכני" קיים
דוקא "בהו" – בבני ישראל – משום שעל כלל הבריאה
אי אפשר לומר שהם כינוי לקדוש־ברוך־הוא, ולהיפך,
הנברא רואה את עצמו כמציאות נפרדת, כיוון
שהתהוותו היא בדרך של פעולה,

אך לא כך בני ישראל שהם "חלק אלקה ממעל
ממש", שאפילו כאשר הם נמצאים למטה במצב של
העלם והסתור, הם מצליחים להשאר מאוחדים עם
אלקות³⁴, ולכן גם אז הם, לכל הפחות, כינוי לקדוש־
ברוך־הוא.

ט.

הקב"ה מתפאר דוקא בעם ישראל, המגלה את כבודו

הסיבה לכך ש"ואתפאר בהו" – שהקדוש־ברוך־
הוא מתפאר בעם ישראל היא מפני שבהשראת השכינה
למטה, אצל עם ישראל, יש יתרון על פני היותה למעלה
(ואשר על כן "עיקר שכינה בתחתונים היתה"³⁵)
ובאמצעות עבודתם למטה נגרמת, כביכול, גדלות
בשכינה.

גם ענין זה קיים באופן דומה גם אצל נבראים
אחרים, כיוון שכל העולמות והנבראים שהקדוש־
ברוך־הוא מהווה ומחייה אותם מגלים את גדולת ה',
ולכן אומרים חז"ל³⁶ "כל מה שברא הקדוש־ברוך־הוא
בעולמו לא בראו אלא לכבודו", שכל נברא מוסיף

1 לדבר הנקרא בשם זה) ואפילו לא באותה לשון³⁰ –
2 אך יחד עם זאת יש לכינוי קשר אל השם, שלכן ניתן
3 לשער, לפחות, באמצעות הכינוי, מהו השם,

4 הרי כך הוא הדבר גם לגבי הקדוש־ברוך־הוא:
5 כיוון שבני ישראל הם "חלק אלקה ממעל ממש", הרי
6 ניתן לראות זאת בהם. אך בכך קיימים שני מצבים:

7 כאשר עוסק היהודי בעניני ה"חלק אלקה"
8 (הנשמה), בתורה ועבודת ה', ניכר בכל אפד שהוא
9 יהודי, שיש לו "חלק אלקה ממעל ממש", ובלשון
10 הפסוק³¹ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך",

11 אך כאשר הולך היהודי ברחוב ומתעסק בענינים
12 גופניים, עניני העולם, אז אין ניכרת עליו תמיד
13 הקדושה האלקית: גוי אינו מבחין בכך, ולפעמים גם
14 יהודי, להבדיל – במצב זה היהודי הוא כנוי לחלק
15 אלוהי (לגבורה, שהיא המקור להעלמות והסתרים):

16 בזמן כזה רומז היהודי ומצביע על אלקות, אך אין
17 הדבר ניכר לכל אפד, לשם כך יש צורך להיות "מבין",
18 מומחה.

19 פעם אחת שבח כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע מאד
20 אנשים פשוטים מסויימים, באומרו שיש להם יתרונות
21 גדולים. כששמע זאת החסיד ר' מוניע מונסזון, הוא
22 העיר לרבי: "איני רואה זאת".

23 באותה הזדמנות היתה לחסיד זה אצלו חבילת אבני־
24 חן (הוא היה סוחר גדול של אבני־חן), ומאוחר יותר
25 ביקש ממנו הרבי נ"ע להראות לו את חבילת אבני־החן.
26 ר' מוניע מונסזון פרש לפני הרבי נ"ע את אבני־החן שלו,
27 ותוך כדי כך הצביע על אבן מסויימת, בציינו שאכן זו
28 היא נפלאה ביותר – פלאי פלאים. אמר לו הרבי: "איני
29 רואה זאת", ור' מוניע השיב: צריך להיות "מבין"
30 (מומחה). על־כך ענה לו הרבי: יהודי הוא פלאי־פלאים,
31 אלא שצריך להיות "מבין"³².

ח.

היתרון האמיתי של "אתכני" קיים דוקא בישראל

32 זהו החדוש שבמאמר הזוהר, שיהודים הם "זכאי"

(30) ראה בכ"ז – שו"ע אה"ע סקב"ט סט"ז, ונ"כ. קב נקי כלל לח.
שדי חמד אסיפת דינים מע' נט סימן ד'.

(31) תבוא כח, יו"ד.

(32) ספר השיחות תש"ה ע' 41 ואילך.

(33) שער האמונה – לאדהאמ"צ – ס"פ כו. ד"ה ויבא עמלק תש"ט
פ"ד. וראה סה"מ אדה"ז תקס"ב ע' פד.

(34) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ (קטו, ב) ולהצ"צ (ע' תקמח). המשך

תרס"ו ע' תנט ואילך. ס"ע תע ואילך. ועוד.

(35) שהש"ר עה"פ (שה"ש ה, א), וש"נ. נח' בהמשך ההילולא באתי
לגני ה'ש"ית.

ולהעיר ממשל המדרש (שמו"ר ר"פ תרומה) "קיסון אחד עשה לי
שאדור אצלכם" (ולא אמר שהם ידורו אצלו).

(36) אבות ספ"ו.

למרות זאת: מהו ערכם של כל הארמון הנאה והכלים
הנאים שנמצאים שם, לעומת אלה (הבת והחתן)
שעבורם נבנה הבית!
וכך בעניינינו: "כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא
בעולמו לא בראו אלא לכבודו", אך מיהו המגלה את
גדלותו האמיתית של הקדוש-ברוך-הוא, שהקדוש-
ברוך-הוא מתפאר בו – "ואתפאר בהו" הרי זהו "עמך
ישראל גוי אחד בארץ"³⁹.

(משיחות ש"פ שלח תשל"א ותשל"ב)

ע' תתרטח ואילך. תתרטט ואילך.

(39) דה"א יז, כא. הובא בברכות שם.

לכבודו של ה' ומגלה את מלכותו של הקב"ה, כפי
שמובא בברייתא על הפסוק³⁷ "ה' ימלוך לעולם ועד".
אך למרות זאת אין זה דומה כלל לענין של "ישראל
אשר בך אתפאר" – ובלשון חז"ל³⁸, שה' אומר
"אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם" – שהרי עם
ישראל הוא מטרת הבריאה כולה, כפי שהוסבר לעיל.
ודומה הדבר למלך שבונה ארמון לבתו ולחתנו. ברור,
שהארמון מוסיף לכבודו של המלך, שרק מלך גדול
ונשא יכול היה לבנות דירה גדולה ונפלאה כזאת, אך

(37) בשלח טו, יח.

(38) ברכות ו, סע"א. וש"נ. וראה ד"ה את ה' האמרת (אוה"ת תבא

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' ב

לחוש שמא תתעבר ותמות, מכת אחת עשרה שנה ויום אחד עד בת
שנים עשרה שנה ויום אחד. פחות מיכן ומבת י"א או יתר על כן
ומבת י"ב, משמשת בדרך-החלפת בלא מוך, דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים, אחת זו ואחת זו כלומר, בין קטנה בין מעוברת
ובין מניקה, משמשת בדרך-החלפת בלא מוך, ומן השמים ירחמו
שלא תתעבר, שנאמר "שמר פתאים ה'", שה' שומר על אותם
שאינם חכמים לדעת לשמור על עצמם. מכל מקום מבואר
בברייתא שקטנה מתחת לאחת עשרה שנים ויום אחד אינה
מתעברת. ואם כן אי אפשר לומר שמשנתנו עוסקת בקטנה
הממאנת בבעל, שהרי במשנתנו מדובר באשה שיש ספק בבנה
אם הוא מהראשון או מן השני, והיינו שנתעברה, ועל כרחק היא
לפחות בת שנים עשרה שנה ויום אחד ובגיל זה כבר אינה יכולה
למאן.
הגמרא מפרשת את המשנה באופן אחר ושלא יקשה על דברי
שמואל: משפחת לה – דין המשנה יכול להימצא באופן של קדושי
טעות, היינו שקידשה הראשון על תנאי, ולא נתקיים התנאי
וממילא נתבטלו קידושין, והיא יוצאת ממנו בלא גט.
ודין זה הוא כדרך יהודה אומר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל
משום רבי ישימאל, נאמר בפרשת סוטה (במדבר ה יג) 'והיא לא
נתפשטה', היינו שרק באופן שהאשה לא נאנסה אלא הביאה היתה
ברצון, הרי היא אסורה לבעלה, הא נתפשטה – אבל אם נאנסה, הרי
היא מותרת לבעלה. ומיתבת 'והיא' יש לשמוע שבאה התורה
למעט שדווקא היא [שהיא אשה גמורה] בה נאמר שאם לא
נאנסה וזינתה אסורה, אבל יש לה אשה אחרת שאף על פי שלא
נתפשטה באונס, אלא נבעלה תחת בעלה ברצון, מותרת. ואי זו
שמותרת, זו שקדושה קדושי טעות שהיה קידושה על תנאי, ולא
נתקיים התנאי, שאפילו אם גנה מאותו שקידשה קידושי טעות
מורכב לה על פתחה, ממאנת והולכת לה, כלומר, יוצאת ממנו בלי
גט, ולפיכך אף אם זינתה תחתיו ברצון, הרי היא כפנויה שזינתה
ואין היא נאסרת עליו.
נמצא שאפשר להעמיד את המשנה לא באופן של זנות, אלא
שקידושה לראשון היו קידושי טעות, שאז הן הספק שגולד לה
אחר כך יכול להיות קיים בשעת מיתת שני הבעלים, ויכול להיות
כהן כשר. ואין ממשנתנו קושיא על דברי שמואל שפסל כהן שאין
ידוע מי הוא אביו לעבוד בבית המקדש, שלא אמר דבריו אלא
באופן של זנות.

אין מטמא להם במיתתם, אמאי – מדוע לא יטמא לשניהם, בשלמא
לשני מובן הטעם דלא ליטמי ליה, שכן יש לו לחוש שמא הוא בנו
של הראשון, וכהן כשר הוא, ואסור לו ליטמא למת שאינו קרובו,
אלא לבעל הראשון ליטמי ליה ממה נפשך – בין אם הוא בנו ובין
אם אינו בנו יכול הוא ליטמא לו, דאי בריה הוא שפיר קא מטמא
ליה – שאם הוא אבן בנו של הראשון, הרי הוא נטמא לו כדן בן
שנטמא לאביו, ואי בר ברתא הוא שפיר קא מטמא ליה – וגם אם
הוא בנו של השני שנשא את הגרושה באיסור, הרי הוא נטמא לו
כדן, כיון דחלל הוא זה הבן, שהרי הוא נולד מנשואי כהן לגרושה,
ואינו מוזחר שלא ליטמא למת.
נמצא שאין לפרש את דברי המשנה לא כשמת הבעל הראשון
ולא כשגירשה. מפרשת הגמרא את המשנה באופן אחר, ועל פי
זה היא מקשה על שמואל: אלמא לאו – אלא ודאי צריך להעמיד
המשנה בגנות, שבאו שני הכהנים עליה בזנות בלא קידושין,
ולאחר שבא עליה הראשון בא עליה השני וילדה בן ואין ידוע בן
מי הוא, שבין כך ובין כך כהן כשר הוא, ופאי – ומה הפירוש שלא
שהתה אחר בעלה, היינו אחר בעלה – שבעל אותה הראשון
בזנות. וקתני סיפא – ומכל מקום נאמר בסיפא של המשנה שאותו
ספק הנוול מביאת זנות של אחד משני הבעלים, עולה לעבוד
בבית המקדש במשך של זה ושל זה. הרי שאף שאין ידוע מי הוא
אביו, לא גזרו עליו חכמים שלא יעבוד. ותיבתא דשמואל – וקשה
מכך על שמואל שאמר שכהן הנוול מביאת זנות שלא ידוע מי
אביו פסול לעבודה.
מתרצת הגמרא: אמר רב ישימאל, משנתנו אינה עוסקת בזנות,
אלא בממאנת – בקטנה יתומה שהיתה נשואה לכהן ומיאנה בו
ונישאה לאחר בתוך שלשה חדשים וילדה בן, ואין ידוע אם הוא
בנו של הראשון או בנו של האחרון.
הגמרא תמדה על ביאור זה ודוחה אותו: ממאנת מי קא ילדה – וכי
ממאנת יכולה ללדת, וקתני רב ביבי קמיה רבי נחמן, שלש נשים
משמשות במוך – מותרות לתת מוך באותו מקום לפני תשמיש כדי
שלא יתעברו, קמנה, מעופרת, ומניקה. מפרשת הגמרא הטעם:
קמנה מותרת, שיש לחשוש שפא תתעבר ותמות מחמת עיבורה.
מעופרת מותרת, שיש לחוש שפא תתעבר פעם שניה ובכך תעשה
את עופרת הראשון סנדל – עובר שנפחתה צורתו. מניקה מותרת,
שיש לחוש שפא תתעבר ועל ידי כך יעבר חלבה ומחמת כן תנמול
(תפרישו) את גנה מלינוק, וימות בנה ברעב. ואיזו היא קמנה שיש

רוצים שלא יהיו התבואות שאז יהי' מדון ומריבה.

והיינו מצד מדין מדון ומריבה שאין חטים ואין שערים נעשה שמתו כל האנשים שנעשו דלים ע"ד כמו שוידל ישראל מאד מפני מדין.

אך, שם הי' זה על דתן ואבירים שהם מסט"א מתהו. ולמשה בחי' ז"א דקדושה אדרבה הי' בהיפך שיתרו אמר לו לך לשלום שיש שלום היפך דמדון ומריבה, ומי אמר לו זה יתרו, שהי' מתחלה כהן מדין מדון ומריבה, אך אח"כ נתגייר שהוסיפו לו אות וי³ על שמו כפרש"י בפרשת יתרו ע"ש, כי ז"א אות וי' שבשם הוא עמודא דאמצעי' שכולל ומחבר ב' הבחי' דימין ושמאל יחדיו, והוא עשיר כמ"ש ברעיא מהימנא פ' תשא העשיר דא עמודא דאמצעי'תא, כי ז"א דתיקון שיש לו ב' הבחי' דשעורים בחי' שמאל, ודחיטין בחי' ימין, גם יחד,

והוא, כשיש לו להאדם תבואה בתוך ביתו, אז הוא עשיר, משא"כ כשאין לו תבואה בתוך ביתו אז נקרא דל, שעני חשיב כמת, והוא כמו בחי' ז"א דתהו, שמה שעני חשוב כמת הוא הלעומת ולנגד וי' שבשם ז"א

לכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום. ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך

מה¹ שעני חשוב כמת נלמד זה ממ"ש כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך שקאי על דתן ואבירים שירדו מנכסיהן ונעשו עניים, הנה היכן אמר ה' לו זאת במדין כמ"ש ויאמר ה' אל משה במדין כו' כי מתו כו'. והנה בבבא מציעא דף נ"ט ע"א א"ר יהודה לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצוי בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר (תהלים קמז, יד) השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא, נקיש ואתי תיגרא בביתא, וא"ר חנינא בר פפא לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה שנאמר (שופטים ו, ג) והי' אם זרע ישראל וגו' וכתוב (שם פסוק ד) ויחנו עליהם וגו' וכתוב (שם פסוק ו) וידל ישראל מאד מפני מדין, ע"ש.

והיינו כשיש לו להאדם תבואה בתוך ביתו אז הוא עשיר, משא"כ כשאין לו תבואה בתוך ביתו אז נקרא דל, שעני חשוב כמת.

והביא ראי' מפסוק וידל ישראל מאד מפני מדין, מפני שהשחיתו את יבול הארץ, והיינו מדין שהוא מלשון² מדון ומריבה הוא המריבה שנעשה בתוך ביתו של אדם כשאין חטים ואין שעורים, שזהו האמור במימרות רב יהודה ור"פ, הרי שמדין – מדון ומריבה,

(1) י"ל בדא"פ דעפ"י הביאור בסימן זה, יבואר כמה שאלות של המפרשים, והם:

(א) שאלת המפרשים (אלשיך. האריז"ל בלק"ת. ועוד), כתוב וישב אל יתרו חתנו. ואח"כ ויאמר יתרו, מתחלה נק' "יתרו" ואח"כ "יתרו"?

(ב) רש"י כתב (מדרש) "יתרו על שם לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו", למה דוקא כאן בהליכת משה למצרים, מדגיש הפסוק הוספת אות אחת לשמו "יתרו"?

(ג) בהנ"ל, למה דוקא אות וי'?

(ד) שאלת המפרשים (יפה תואר הארוך על מד"ר. ועוד), למה נחית התורה לספר לנו מה שאמר יתרו למשה "לך לשלום"?

(ה) בפסוק יט "ויאמר ה' אל משה במדין", שאלת המפרשים (אברבנאל. ועוד) למה אמר ה' זה דוקא במדין, ולא לעיל בהר חורב כשצוה למשה לילך למצרים?

(2) ראה לקוטי תורה פ' מטות פו, א ואילך. ובהערות כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תרנ"ט (הוצאת תשע"א) ע' רכו.

(3) שהוסיפו לו אות וי' ראה הביאור בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' עה. פב. למה דוקא אות וי', דהוא מרמז על הששה מדות כפי שהם בהתכללות, וכמבואר בלקוטי תורה הנ"ל שזהו ענין "שלום" – "תורה". עי"ש.

(4) יתרו יח, א.

(5) פירושו: מבואר בחסידות (ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד'. ועוד), דאותיות שם הוי' הם רמז, אות וי' בחי' חכמה, אות ה' ראשונה בחי' בינה (השכל), אות וי' ז"א המדות, ואות ה' אחרונה בחי' מלכות (דיבור ומעשה). וראה לקמן סי' קיח הערה 30.

(6) זהר חלק ב דף קפז, ע"ב וז"ל: מש"כ עשרים גרה השקל דא יו"ד (היא יו"ד מלאה גי' עשרים, שיש בה ג' אותיות, י' פשוטה – חכמה, ואותיות וי' ד' הם סוד זרין, וי' היא הו"ק דז"א, וד' היא המלכות שהיא דלה ועני', והיינו) העשיר לא ירבה, דא עמודא דאמצעי'תא (הוא ז"א שהוא סוד אות וי' שהוא עשיר), לא ירבה על עשר (ר"ל אף על פי שהוא מקבל אור החכמה המאירה באור גדול מאד, עכ"ז הוא אינו מקבל רק לפי שיעורו, דהיינו שמו"ק נעשה בן עשר ספירות שלימות), והכי אתמר בספר יצירה (וכך למדנו בספר יצירה פ"א מ"ד), עשר ספירות בלימה (פי' בלי שום מהות כי אי אפשר להשיגם), עשר ולא אחד עשר (כי אי אפשר להוסיף על עשר ספירות).

והדל לא ימעט, דא צדיק (דל הוא סוד אות ד' דמלכות שהיא דלה ועני', שהיא סוד עטרת היסוד הנקראת ג"כ צדיק כמו היסוד), לא ימעט מעשר (ר"ל אף על פי שהיא אות ד' עכ"ז היא נתקנת לעשר ספירות). ע"ש. ראה מאמר ד"ה כי תשא (שושן פורים) ה'תשי"ז. ועוד.

(7) ראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דחיטים הוא מאכל אדם (חסד), ושעורים מאכל בהמה (גבורה).

דתהו שנשבר וכו'. וזהו שיתרו הוא האומר למשה לך לשלום שיש שלום היפך דמדון ומריבה.

תורה נק' שלום במ"ש או יחזיק במעוזי שלום לי, כי שלום הוא התכללות מצד הביטול שנעשה ע"י תורה, שב' אלפים תורה⁸ הוא אחר ב' אלפים תהו, שבתהו הי'

(8) ישע' כז, ה. ראה לקוטי תורה שם פו, ב. לעיל סי' יג הערה 5.
(9) עבודה זרה ט, א. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קח.

מדון ומריבה, והוא קליפת מדין¹⁰.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שעד

(10) ועפ"י יומתק המשך הפסוקים, דאחר שאמר יתרו (בתוספות אות ו' המרמז לבחי' תיקון - תורה) למשה "לך לשלום", המרמז לקבלת ה"תורה" בחי' עשיר, אז אמר לו הקב"ה "במדיון" דוקא, ששונאיו מבחי' "מדיון" מדון ומריבה נעשו עניים - מצד ובסיבת המדון ומריבה (מדיון ודל'), ואין לו לפחד לילך וכו'.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מביאה לשון אחרת שבא לסייע לרב אחא בר יעקב מהמשה: **איכא דאמרי**, הכי נמי **מסתברא דשורו** - שכוונת המשנה להשמיע דבר זה שמוותרת להינשא לשוק, דקתני במשנה, **אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה**, לא חולצין ולא מייבמין. **אי אמרת בשלמא שורו**, שכוונת המשנה להתיר אותה להינשא לשוק ואין כוונת המשנה לאוסרה על אחי בעלה, **היינו דקתני במשנה לשון אפילו**, להשמיענו חידוש, **דאף על גב דתרווייהו** - שני האחים לידתן בקדושה, **דאחי לאיחלופי בישראל** - שיש מקום לרואיהם לטעות שהם אחים גמורים ואם נתיירנה לשוק יש לחשוש שיבואו להתיר גם בישראל יבמה לשוק בלא יבום וחליצה, **אפילו הכי שורו** - בכל אופן מותרת היא לשוק, כיון שהכל יודעים שסיבת ההיתר היא מכיון שאין להם דין אחזה מן האב, משום שהורתו של הראשון היתה שלא בקדושה. **אלא אי אמרת שכוונת המשנה להשמיע דאמרי לייבם**, מאי - מהו החידוש בסיפא שמחמתו נקטה המשנה לשון **אפילו**, הרי אדרבה, כשלידת שניהם היתה בקדושה, הרי זו סיבה לאסור לשאת את אחת אחיו, כיון שהם נחשבים אחים מן האם.

דוחה הגמרא: המשנה נקטה לשון **אפילו** כדי להשמיענו חידוש, **דאף על גב דראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה**, והשני הורתו ולידתו בקדושה, **דבשתי אמהות דמי** - שהדבר נראה כאילו נולדו לשתי אמהות, **אפילו הכי אמרי**, כדעת רב ששת.

הגמרא מביאה ברייתא לסייע לרב ששת ושלא כרב אחא: **תא שמעי**, שני אחים תאומים נרים - שנתגיירו לאחר לידתם, וכן משוחררים - אחים תאומים משנתגיירו, אף באופן זה לא חולצין ולא מייבמין, שאם אחד מהאחים הגרים נשא אשה ומת בלא בנים, אין אלמנתו חולצת או מתייבמת לאח החי. ואין האחים חייבין כל אחד על אשת אחיו משום **אשת אח**, אפילו אם נישאו לנשותיהם לאחר שנתגיירו, משום שגר שנתגייר הרי הוא בקטן שנולה, ולכן אינם נחשבים לאחים כלל ואפילו לא אחים מן האם. ואם היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה, שנתעברה אמם קודם שהתגיירו, וילדה אותם משנתגיירו, אף באופן זה לא חולצין ולא מייבמין. אבל חייבין עליה כרת משום **אשת אח**, כיון שהם אחים מהאם, שהרי לידתם היתה בקדושה. ואם היתה הורתן ולידתן בקדושה, שהורתם היתה לאחר שנתגיירו אמם, הרי הן בישראלים לכל דבריהן. קתני מיתת - מכל מקום שנינו בברייתא, שבאופן שהורות ולידתם היתה שלא בקדושה, אין חייבין משום **אשת אח**. מדייקת הגמרא: מלשון הברייתא **אין חייבין** משמע דחויבא ליכא - שרק חיוב כרת אין בכך,

ששת: **ואיכא דאמרי**, פליגי רב אחא בר יעקב - ויש מי שאומר, שרב אחא בר יעקב חולק ומתיר לכל אחד מהם לשאת את אחת אחיו, **אפילו באופן שהגרים הללו הם אחין מן האם ואינם אחים מן האב**. ומאי **מעמא**, משום שגר שנתגייר בקטן שנולה דמי - נחשב.

הגמרא מקשה על רב אחא בר יעקב ממשנתנו: **תנן** - שנינו במשנתנו, **הניורת שנתגיירו בניה עמה**, לא חולצין ולא מייבמין. **מאי מעמא** - מדוע אסור להם לייבם, לאו - וכי אין הטעם משום **דאמרי** מדרבנן לשאת את אחת אחיהם משום שהם אחים מן האם.

דוחה הגמרא: לא, אין כוונת המשנה שהם אסורים זה על זה, אלא רק **דאניה בתורת** - ובחובת חליצה וייבום, כיון שאינם אחים מן האב, **ושורא לעלמא** - והיא מותרת להינשא לכל העולם בלא יבום או חליצה, ואינהו - והם והאחים החיים נמי שורו - גם מותרים בה.

הגמרא מקשה על כך: **הא קתני בסיפא של המשנה אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה**, והשני הורתו ולידתו בקדושה; ומשמע שבאופן זה יש חידוש גדול יותר, **אי אמרת בשלמא אמרי** - הדבר מובן אם אתה אומר שכוונת המשנה 'לא חולצין ולא מייבמין' היא לא רק שאין מצות יבום, אלא אף שאסור לייבם, **היינו דקתני** - הרי שלכך נקטה המשנה במקרה השני **אפילו**, משום שיש חידוש בדבר, **דאף על גב דהאח הראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה**, והאח השני הורתו ולידתו בקדושה, **ובשתי אמהות דמו** - ודומה הדבר כאילו נולדו לשתי אמהות, ואינם אחים, מחדשת המשנה ש**אפילו הכי אמרי** האלמנה ואחי בעלה זה על זה, מכיון שגם הראשון לידתו בקדושה והרי הם אחים מהאם, ואסורים בנשי אחיהם מן התורה.

אלא אי אמרת שורו - אם תאמר שלא באה המשנה להשמיע בדבריה 'לא חולצין ולא מייבמין' אלא שמוותרת אשת המת לשוק בלא יבום וחליצה, כפי שנקט רב אחא בר יעקב, **מאי** - מה כוונת המשנה באומרה **אפילו**, הרי לגבי היתר האשה לשוק בלא יבום או חליצה, אין חידוש כשהם נראים בני שתי אמהות יותר מאשר כשהם נראים אחים מהאם.

מתרצת הגמרא: אף דין זה שמוותרת לשוק יש בכך חידוש, **דאף על גב דתרווייהו** - שני האחים לידתן בקדושה, ויש מקום לחשוש שבני אדם יחשיבו ככאחים מן האב, **ואחי לאיחלופי בישראל** - ואם נתיירנה לשוק בלא יבום וחליצה, יבואו להחליף ולהתיר אף בישראל יבמה לשוק בלא יבום וחליצה, **אפילו הכי שורו** - מותרת היא לשוק בלא יבום וחליצה, מכיון שהכל יודעים שמה שהתירוה לשוק הוא משום שיבום תלוי באחזה מן האב, ואינם נחשבים לאחים מן האב כיון שהאח הראשון הורתו היתה שלא בקדושה.

אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא¹ שנאמר (שם נ, ה) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, [באפי] נשבעתי וחוזרני בי וכו'. רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר (ישעי' נה) ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקי רבי עקיבא לחסידותי שנאמר (ירמי' ב) הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר [וגו'] זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל-שכן].

סנהדרין קי:

יד, כא – ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ

ג. וימלא כבוד, דרבינו ז"ל מפרש כי עכשיו עם כי מלא כל הארץ כבודו מכל-מקום יש עכ"פ בחי' צל ומקיף לסטרא אחרא, וכפי מ"ש בשם עמק המלך צל² זה יונק מק"כ צירופי אלקים, אבל לעתיד לבוא ואת רוח הטומאה אעביר כו' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו' זהו וימלא כבוד כו', וזהו ענין יהי כבוד ד' לעולם דהוא לשון עתיד כמו סיפי' דקרא ישמח ד' במעשיו פי' במד"ר ר"פ אחרי³ פ"כ דקאי על לעתיד לבוא, ואפשר לומר דהיינו שלעתיד לבוא יהי גילוי שם הוי' עד שייהי נקרא כמו שנכתב⁴.

אור התורה שלח ע' תקכו

טו, יד – וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם ועשה אשה ריה ניהוח לה' כאשר תעשו כן יעשה

ד. וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם וגו'. ספרי פסקא קח: אין לי אלא גר המתגייר, גר שנתגייר מנין, תלמוד לומר או אשר בתוכם לדורותיכם. ר"ל אף שנתגייר שלא בזמן המקדש, וכשיבנה צריך קרבן. וזה פירוש כוונת הגמרא כריתות דף ט"ז ע"י שם, ועיין מה שכתוב בזה ברמב"ם⁵.

צפנת פענח – להרגצ'בי גאון

יג, ל – ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה

א. הנה כתיב ירד ירדנו כו' ירידה אחר ירידה וכן ביציאת מצרים וגאולה כתיב ואנכי אעלך גם עלה כו' עלה נעלה² כו'. היינו ב' עליות שהוא עילוי אחר עילוי, ובאמת ביציאת מצרים לא נתעלו רק פעם אחת כמו שכתוב אעלה אתכם מעני מצרים³ כו' אל ארץ זבת חלב ודבש. אך כי עלייה זו השנית היא רומזת על גאולה העתידה להיות במהרה בימינו אמון (וכן בשמות ג' פסוק י"ד) אמר לו ענין הגאולה האחרונה כדפירש רש"י (שם).

דהנה כתיב⁵ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות שמקיש הכתוב ענין גאולה אחרונה ליציאת מצרים. והוא שכמו שכל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים והשעבוד רד"ו שנה הי' בכדי לזכות לקבלת התורה פנים בפנים⁶ דבר ה'. וכמ"ש וזה לך האות⁷ כו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. כך כל אריכות הגלות הזה הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לעתיד לבוא כי במתן תורה הי' קבלת התורה הנגלית אבל פנימית טעמי התורה יהי' הגילוי שלהם לעתיד לבוא. ועל זה נאמר אראנו נפלאות, וכמו שכתוב עין בעין יראו⁸.

וכך בענין השעבוד והגלות שנאמר בגלות מצרים וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה קאי גם על זמן האחרון, וימררו את חייהם⁹ היא התורה כי היא חיינו, בעבודה קשה דא קושיא¹⁰, בחומר דא קל וחומר, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, ובלבנים דא לבון הלכתא, שאין בידינו הלכה ברורה ודין ברור כי כל דיני התורה במחלוקת שנוי' הללו מכשירין ומטהרין והללו פוסלין ומטמאין, ואם כן כמו שעל ידי שעבוד מצרים בחומר ובלבנים זכו למתן תורה, כך גם כן על ידי לבון הלכתא שבזמננו זה יזכו לגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא להיות אראנו נפלאות.

תורה אור ריש פרשת שמות

יד, לה – אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימותו

ב. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (במדבר יד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר (תהלים צה, יא)

(1) הנה כתיב ירד ירדנו (בראשית מג, כ) . . . ואנכי אעלך גם עלה . . . וכו': עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה פרשת שמות סימן כב. כג. כד. כה. כו. נו. קט. רפא. פרשת ויגש סימן קעו. פרשת שלח סימן מד. פרשת בא סימן רצב.

(2) במדבר יג, ל.

(3) שמות ג, יז.

(4) בשמות ג' פסוק י"ד: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן קעג, ובהנססון שם.

(5) מיכה ז, טו.

(6) דברים ה, ד.

(7) שמות ג, יב.

(8) ישעי' נב, ח.

(9) שמות א, יג.

(10) זוהר חלק ג קנא, א.

(11) רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח במפתחות, ערך "דור המדבר – והמרגלים – יש להם חלק לעולם הבא".

(ועיין גם פרשת וארא סימן נד. פרשת תרומה סימן רי)

(12) צ"ל בגי' ק"כ, וזהו "סר צלם מועליהם" ע"ש.

(13) ישמח ד' במעשיו פי' במד"ר ר"פ אחרי: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אחרי סימן א.

(14) שם הוי' . . . נקרא כמו שנכתב: עיין פסחים נ. מובא בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן דר.

(15) עמוד א: רבי אומר 'ככם' כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והוצאת דם, אף הם לא יכנסו וכו'. אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים? אמר רב אחא בר יעקב: 'וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם' וגו', (ר"ל שמפסק זה אנו למדים דגר שנתגייר שלא בזמן המקדש, כשיבנה המקדש חייב להביא קרבן, וממילא מוכח דמקבלין גרים אף שלא בזמן המקדש).

(16) מה שכתוב בזה ברמב"ם: ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק כו עמוד 160 ואילך. (מובא גם בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת משפטים סימן ריד עמוד 749).

♦ יום ראשון י"ג סיון ♦

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר־אֲנִי
נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה
אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָּל נָשִׂיא בָהֶם:

כמה שנאמר (שם): "ותקרבון אלי כלכם וגו'". ומשה
נמלך בשכינה, אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה,
שנאמר (שמות ג): "אעלה אתכם מעני מצרים וגו'",
חייכם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים
למען לא ירשוהו.

כ"י◀ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים • (במדבר רבה) למה נסמכה
פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקחה על
עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא
לקחו מוסר. שְׁלַח־לְךָ • (במדבר רבה. סוטה לו) לדעתך,
אני איני מצוה לך, אם תרצה – שלח. לפי שבאו
ישראל ואמרו: "נשלחה אנשים לפנינו",

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה
ואת הערים וגו', כלומר הערים אשר
נבא אליהן תחלה ומשם נבא בכל
הארץ. וזו עצה הגונה בכל כובשי
ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו,
שנאמר (להלן בא לב) וישלח משה לרגל
את יעור, וכן ביהושע בן נון (יהושע ב א)
שנים אנשים מרגלים, ועל כן היה טוב
בעיני משה. כי הכתוב לא יסמך בכל
מעשיו על הנס, אכל יצוה בנלחמים
להחליץ ולהשמר ולקארב, כאשר בא
הכתוב במלחמת העי (שם ח א) שהיה
על פי השם ובמקומות רבים. אז נמלך
משה בשכינה, ונתן לו השם רשות
ואמר לו שְׁלַח לך אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת
אֶרֶץ כְּנָעַן, וידעוהו ויגידו לכם ועל
פיהם תתעצו בענין הכבוש:

והנה משה אמר להם (פסוק ז) עליו זה
בנגב, וטעמו עליו זה הדרך בנגב,
שידעו את העם היושב בארץ הנגב
מפאת הרוח אשר ישראל שם, החזק
הוא ויצטרכו בענינם להשתמר מאד
ולהחליץ, וכן הערים אם הם בצורות
שישגבו בהן ויצטרכו לבנות דִּיק
וסוללות או שיבואו מצד אחר. ואמר
עוד שידעו בארץ עצמה הטובה היא
אם רעה, כי אם היא רעה יכבשו תחלה
מן המקומות האחרים, כי הם היו תרים
הר האמורי מצד חברון, כי גם יהושע
לא כבש את כלם. וזה טעם ומה הארץ

עמהם. וכן כתוב (דברים א כח) אחינו המסו
את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו
וגו', ובקאן כתיב (להלן י ד א) לנפל בקרב
נשינו וטפנו ויזיו לבו. והנה משה רבינו
אמר לבניהם בדרך האלה, והפליג
להם בחזק העם ובמבצר עריהם ובה
הענקים יתר מאד ממה שאמרו
המרגלים לאבותם, בדרךתיב (דברים ט א)
שמע ישראל אתה עבר היום את
הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים
ממך ערים גדלות ובצרת בשמים. עם
גדול ורם בני ענקים אשר ידעת
ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק,
ואם היה פשע המרגלים וחסאתם בזה
למה יניא את לב בניהם כהניא
המרגלים את לב אבותם. ועוד מה
טעם למשה רבינו בשליחות הזאת, אם
הארץ טובה והעם רפה הרי טוב, ואם
רעה או שהעם חזק, סבור הוא
שיחזירם למצרים:

אכל ישוב הענין בזה, כי ישראל אמרו
בדרך כל הבאים להלחם בארץ
נכריה ששולחים לפניהם אנשים
לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשונם
ילכו התרים בראש הצבא להורות
לפניהם הדרכים, בענין שנאמר (שופטים
א כד) הראנו נא את מבוא העיר, ושייתנו
להם עצה באי זו עיר ולחמו תחלה
ומאין צד יהיה נח לכבש את הארץ.
וכך אמרו בפרוש (דברים א כב) וישובו

(ב) שְׁלַח לך אֲנָשִׁים. לדעתך, אני
איני מצוה לך, אם תרצה שלח.
לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה
אנשים לפנינו, כמו שנאמר (דברים א כב)
ותקרבון אלי כלכם וגו', ומשה נמלך
בשכינה, אמר אני אמרתי להם שהיא
טובה, שנאמר (שמות ג ח) אעלה אתכם
מעני מצרים אל ארץ טובה, חייכם
שאני נותן להם מקום לטעות בדבר
המרגלים למען לא ירשוהו, לשון רש"י
מדברי אגדה:
ויש כאן לשאל, אם כן משה עצמו
חטא בענין, שנאמר וייטב בעיני
הדבר (דברים א כג), ולמה אמר להם בענין
הארץ "הטובה היא אם רעה" (פסוק יט)
אחר שנאמר לו מתחלה שהיא טובה
ורחבה. ועוד מה עשו המרגלים, כי
משה אמר להם (פסוק יח) וראיתם את
הארץ מה היא ואת העם היושב עליה
החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב,
ואמר להם בערים (פסוק יט) הבמחנים
אם במבצרים, ועל כל פנים היו צריכין
להשיבו על מה שצוה אותם. ומה
פשעם ומה חטאתם בשאמרו לו (פסוק
כח) אפס כי עז העם והערים בצורות
גדולות, וכי על מנת שיעידו לו שקר
שלח אותם:

ואל תחשב כי היה פשעם בדבת "ארץ
אובלת וישביה" (פסוק לב) בלבד, כי
טרם שיאמרו להם כן היה מריבת כלב

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ו)

והתשוקה דבני ישראל להפגס לארץ, מפיון שיראו במוחש את הפירות הטובים והמשפחים שנשפחה בהן ארץ ישראל, "וזה פריה", שלכן צוה להם משה "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ".

התכן דפרשת 'שלח' הוא - "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל", כדי (א) שכתוב הארץ יהיה בנקל יותר, מפיון ש"ישיבו אותנו דבר, את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן (תחלה לכבוש)", וגם (ב) שעל ידי זה יתוסף בגדל החביבות

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 147)

רש"י שהמרגלים ראו את ענשה של מרים, וראיה זו היתה צריכה להעניק להם את הפח לא להתפעל מראית גבוות יושבי הארץ.

ורשעים הללו ראו (רש"י יג, ב) המרגלים שמעו על גבורתם של יושבי הארץ עוד לפני שלוחם, אף כל זמן שהדבר היה בגדר שמישה בלבד, לא התרשמו מכך; ואילו כשראו זאת במו עיניהם, הגיעו למסקנה ש"לא נוכל לעלות". לכן מדיק

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מלשון לבד מאנשי התרים והסחרים (דח"ב ט ט ד) וכן אל הארץ אשר תרתי להם (יחזקאל כ ו), וכן לתור להם מנוחה (לעיל י א), ועל כן צוה אותם משה לפרט הטובה היא אם רעה וגו' השמנה היא אם רזה וגו', והכל לשמחם כי צבי היא לכל הארצות, ויעלו בה בחפץ גדול: והנה נאמר כאן הענין בסתם כי כן היה אבל במשנה תורה הופיר להם משה כל הדברים מתחלתו, להגיד להם פשעם כי חטאו במה שבקשו ושאלו הם עצמם:

ועל דעת רבותינו חטאו באמרם נשלחה אנשים לפנינו, בעבור שהם רואים את ושועת ה' אשר יעשה להם תמיד, והיה להם ללכת אחרי הענן אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת. ומשה קבל מהם, למלאות תאותם. ויהיה טעם וייטב בעיני הדבר (דברים א ב), שסבלתי רעתכם והוריתי לעשותו. והשם צוהו שישלח איש אחד אחד למטה אבותיו וגו' כענין שנאמר בשמואל (ש"א ח ט) שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אתה מאסו כי אתי מאסו ממלך עליהם:

והנה האנשים האלה לא נקבו בשמות על פי השם כאשר היה בפקודים (לעיל א ה טו) ובחלוק הארץ (להלן לו ט"ב), כי מצות ה' לא תבא בה תקלה לעושיה ושומר מצוה לא ידע דבר רע, רק הוא יתברך צוה למשה איש אחד למטה אבותיו תשלחו וגו' ושיהיו נשיאים, ומשה מדעתו בחר את אלה ושלחם, והם גמלו לנפשם רעה: תורה ג

ואם אין, שתהיה הגזרה שוה בכל העם. וזה טעם על פי ה' (פסוק א), שיהיו במצות השם נשיאים וראשי בני ישראל: והנראה אלי לפי פשט הכתוב, כי לא הוקיר השם למשה שאלתם ששאלו לשלח מרגלים ולא הסבמת משה עמיהם, שאלו היה כן היה הכתוב מספר בקאן ויקרבו בני ישראל אל משה ויאמרו נשלחה אנשים לפנינו וגו' וייטב הדבר בעיני משה, ואחר כך היה פותח וידבר ה' אל משה לאמר שלח לך אנשים כאשר דברו אליך איש אחד וגו':

אבל היה הענין כך, ששאלו ישראל השליחות וייטב הדבר בעיני משה, ואחר כך בא הדבור אל משה כשאר הדברות ואמר לו סתם "שלח לך אנשים", וזה טעם ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, כי הוא מדבר בענין חדש לא ספר בו כלל. והיה כל זה, כי ה' חפץ למען צדקו שתהיה השליחות במצותו ושתהיה בכל שבטיהם ובגדוליהם, למען ינצלו:

וכן נראה עוד שהם שאלו ממה ששלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ (דברים א ב), והוא חפוש בדרכים ובענין הכבוש מלשון חפר אבל (איוב ט ט), וזה טעם "לפנינו" שילכו הם אחריהם על דרכם, כלשון וארון ברית ה' נסע לפניכם (לעיל י א). אבל השם צוה "ויתורו את ארץ כנען", והוא כטעם ברידה כבאים לקנות דבר,

אשר הוא יושב בה (פסוק יט), על העם היושב בגג:

ויתכן כי משה בעבור שידע כי היא שמנה וטובה, כמו שנאמר לו (שמות ג ח) אל ארץ טובה ורחבה וגו', בעבור כן אמר להם שיתנו לב לדעת כן, כדי שיגידו לעם וישמחו ויחליפו כח לעלות שם בשמחה, ולכך אמר להם והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (פסוק כ), כדי שיראו בעיניהם בשבח הארץ:

וכן הידוע כי אין מצרים רחוק מאד מתכרון רק במהלך שבועת ימים, וארץ כנען מגעת בתחומה קרוב למצרים, ואי אפשר שלא ידעו הדרים במצרים ענין ארץ כנען הטובה היא אם רעה. אבל כוונתו של משה לדעת את הדרך אשר יעלה בה ואת הערים אשר יבש תחלה כאשר פרשתי, ואמנם היו ישראל במצרים עבדים בעבודת פרך לא ידעו ולא יבינו, על כן רצה משה שיגידו להם כל עניני הארץ לשמחם במעלותיה כי יודע היה בהם:

והנראה בעיני בלשון הכתוב, כי לא נמלך משה בשכינה, אבל טעם "שלח לך", כי הסבימו לשלח מרגלים. והיה במנהג שישלחו שנים אנשים מרגלים חרש לאמר וישלחו מקצתם, והשם הידוע עתידות צוהו שישלח איש אחד איש אחד מפל מוטות ישראל ושיהיו הנשיאים שבהם, כי חפץ השם שיהיו שוים בענין כל הגדולים אולי יזכרו וישובו אל ה',

במה חטאו המרגלים

דָּבָר, שְׁדַבְּרָה בְּאַחִיהָ", היינו, עצם הדבור אודות משה. שגם אם לא הבינה איזה דבר בהנהגתו של משה, לא היה עליה לדבר על זה ברבים, כי עצם ההתעסקות בדבור – "דָּבָר" אודות משה, יכול להביא לדבור בהפך שבחו של משה חס־ושלום, והיה עליה לדבר על זה עם משה בעצמו, בחשאי.

וְזֶה הָיָה גַם חֲטֵאָם שֶׁל הַמְּרַגְלִים, דָּאֵף שֶׁהָיָה קִשָּׁה לָהֶם אֵיךְ יִכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁ"עז הָעַם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ", הָיוּ צְרִיכִים לְדַבֵּר עַל זֶה בְּקִצּוֹר, או לְמַשָּׁה לְבָדוּ. וְחֲטֵאָם הָיָה שֶׁדִּבְּרוּ עַל זֶה בְּאַרְיִכוֹת וּבְכָל הַפְּרָטִים – "עֲסָקִי דָּבָר". שָׁזָה הִבִּיא לַמְּרִידֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַד שֶׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשּׁוּבָה מִצְרַיִמָּה" (יד, ד).

גושלח יתהון משה ממדברא דפארן על מימרא דזי בלהון גברין רישי בני ישראל אנון:

(ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל־פִּי יְהוָה כָּלָם אַנְשִׁים רֵאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָמָּה:

כש"על-פי ה' • ברשותו, שלא עבב על ידו. כלם אנשים • כל "אנשים" שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה – כשרים היו.

ד ואלין שמתהיון לשבטא דראובן שמוע בר זכור:

(ד) וְאַלֶּה שְׁמוֹתָם לְמִטֵּה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בֶּן־זִכּוֹר:

ה לשבטא דשמעון שפט בן חורי:

(ה) לְמִטֵּה שְׁמֹעוֹן שֹׁפֵט בֶּן־חֹרִי:

ו לשבטא דיהודה כלב בן יפנה:

(ו) לְמִטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה:

ז לשבטא דיששכר יגאל בן יוסף:

(ז) לְמִטֵּה יִשָּׁשכָר יִגָּאֵל בֶּן־יוֹסֵף:

ח לשבטא דאפרים הושע בן נון:

(ח) לְמִטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן:

ט לשבטא דבנימין פלטי בן רפוא:

(ט) לְמִטֵּה בְנִימִן פִּלְטִי בֶן־רְפוּא:

י לשבטא דזבולן גדיאל בן סודי:

(י) לְמִטֵּה זְבוּלֹן גְּדִיָּאל בֶּן־סוּדִי:

יא לשבטא דיוסף דמנשה גדי בן סוסי:

(יא) לְמִטֵּה יוֹסֵף מְנַשֶּׁה גָּדִי בֶן־סוּסִי:

יב לשבטא דדן עמיאל בן גמלי:

(יב) לְמִטֵּה דָן עַמִּיָּאל בֶּן־גַּמְלִי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ממעלות עצמם מנאם לא למעלת השבט. וכן בגשיאים החולקים להם את ארץ בנימין (להלן ד' ייבט) הנזכרים כפי המעלה לא לתולדותם: תורה ה

השלושים, כי היו ראשים ונשיאים בעם באשר ספר, ואין מעלתם שונה, אבל יש בהם גדול מחברו בחקמה ובקבוד, והקדים הנכבד הקודם במעלה כי

(ד) לְמִטֵּה רְאוּבֵן וְגו'. מנה הכתוב השבטים לא לדגליהם ולא לצבאותם ולא כתולדותם. ונראה שראו למנותם מנה לפי מעלת

(יג) לְמַטֵּה אֲשֶׁר סָתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: יג לְשִׁבְטָא דְאַשֶׁר סָתוּר בֶּר מִיכָאֵל:

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחֲבִי בֶן־וּפְסִי: יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחֲבִי בֶר וּפְסִי:

(טו) לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בֶּר מָכִי:

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: טז אֵלִין שְׁמֵהַת גְּבֻרֵא דִי שָׁלַח מֹשֶׁה לְאַלְלָא יְת אַרְעָא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּר נון יְהוֹשֻׁעַ:

כ"ט וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ וְגו' • הַתְּפַלֵּל עָלָיו: יְה יוֹשִׁיעַ דְּמַעְצַת מְרָגְלִים. (כמ"ד) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 320 – מתוך 'לקראת שבת')

תפלת משה על יהושע

המטרידים ומבלבלים. ולכן לא רצו להכנס לארץ ישראל, שבה יצרכו לירד מדרגתם ולהתעסק בעניני העולם. ואכן, יתכן שמצד דרגתם היתה נתינת מקום לטענה כזו. מהשאיפה והושע, פיון שעתידי הוא למלאות את מקום משה כרעה ישראל, הרי עבדו אין לטענה זו מקום, פיון שצריך הוא להתחשב בצורך הכללי של עם ישראל להכנס לארץ ישראל ולעשותה דירה לו יתברך. ולכן, על אף שפשרים היו המרגלים, הצורך משה רבינו עליוהשלוש להתפלל על יהושע דיקא, שעבדו אין טענתם טענה.

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

הַתְּפַלֵּל עָלָיו יְה יוֹשִׁיעַ דְּמַעְצַת מְרָגְלִים (יג, טז. ובפרש"י) צריך להבין: הרי 'באותה שעה פשרים היו', שאם לא היו פשרים לא היה שולחם, ומדוע הצרך להציל את יהושע מעצתם? ומאידך, אם היה צרך בתפלה, מדוע התפלל רק על יהושע ולא על שאר המרגלים?

והבאור בזה:

מבאר בחסידות (לקו"ת במדבר לו, ד) בטעם טענת המרגלים, שרצונם להשאר במדבר נבע מקף, שבהיותם במדבר יכלו לחיות בקדשה ובהתנתקות מכל עניני עולם הנה

(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלֹי זֶה בְּנֹגֵב וְעַלִיתֶם אֶת־הָהָר: יז וַיִּשְׁלַח יְתֵהוּן מֹשֶׁה לְאַלְלָא יְת אַרְעָא דְכְנַעַן וַאֲמַר לְהוּן סְקוּ דָא בְּדֻרְמָא וְתַסְקוּן אֶת־הָהָר:

כ"ט וַיִּשְׁלַח אֹתָם בְּנֹגֵב • הוּא הָיָה הַפְּסָלֶת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁפֶן דֶּרֶךְ הַתְּגָרִים מֵרְאִין אֶת הַפְּסָלֶת תַּחֲלָה וְאַחֲרֵכֶּךְ מֵרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח.

(יח) וַרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מִה־הוּא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֵק הוּא הִרְפָּה הַמַּעֲט הוּא אִם־רַב: יח וְתַחֲזוּן יְת אַרְעָא מָא הִיא וְיְת עַמָּא דִּיחַב עֲלֶה הַתְּקִיף הוּא אִם חֲלַשׁ הַזֶּעַר הוּא אִם סְגִי:

כ"ט אֶת־הָאָרֶץ מִה־הוּא • (כמ"ד) יֵשׁ אֶרֶץ מְגִדֶּלֶת גְּבוּרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגִדֶּלֶת חֲלָשִׁים, יֵשׁ מְגִדֶּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מְמַעֲט אוֹכְלוֹסִין. הַחֹזֵק הוּא הִרְפָּה • (כמ"ד) סִימָן מָסַר לָהֶם: אִם בְּפָרְזִים יוֹשְׁבִין – חֲזָקִים הֵם, שְׁסוּמִכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בְּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין – חֲלָשִׁים הֵם.

(יט) וַיִּמָּה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא אִם־רָעָה וַיִּמָּה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים: יט וַיִּמָּה אַרְעָא דִּי הוּא יְתֵב בָּהּ הַטָּבָא הִיא אִם בִּישָׂא וַיִּמָּה קְרוּיָא דִּי הוּא יְתֵב בָּהֶן הַבְּפָחִין אִם בְּכִרְכִין:

ז"י • **הַבְּמִחְנִים** • תַּרְגוּמוֹ: הַבְּפִצְחִין. כַּרְפִּין פִּצְחוּתִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוּמָה. הַטּוֹבָה הִיא • בְּמַעֲנִינֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים.

(כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם־רֹזָה הַיִּשְׁפָּה עֵין אִם־אֵין וְהַתְּחוּקָתָם וְלִקְחָתָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים:

ז"י • **הַיִּשְׁפָּה עֵין** • אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֶׁר שְׂיָגֵן עֲלֵיהֶם בְּזִכְתוֹ. בְּפוּרֵי עֲנָבִים • יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְּבַשְּׁלִין בְּבִכּוֹר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ו)

הַפְּתוּב מְדַגֵּשׁ שֶׁ"הַיָּמִים יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים" - כִּי הַפִּירוֹת הַחֲשׂוּבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר הֵם "עֲנָבִים", מִפְּיוֹן שְׂרָאוּיִים לֹא רַק לֶאֱכִילָה, אֲלָא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי דְרִיכָת וּסְחִיטָת הָעֲנָבִים מִתְגַּלֶּה פְּנִימִיּוּתָם - "זֵין" (וְלֹכֵן גַּם תְּכֻנַּת הַזֵּין הִיא לְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת, "וְכַסֵּס זֵין יֵצֵא סוּד"), מִשְׁקָה חֲשׂוּב

וּמִשְׁבַּח שְׂמִיכָרִים עֲלֵיו בְּרָכָה מִיְחָדָת - "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". וּבָזֶה גּוֹפֵא - "בְּפוּרֵי עֲנָבִים", "שֶׁהָעֲנָבִים מִתְּבַשְּׁלִים בְּבִכּוֹר", הֵינּוּ שְׂאִינוֹ "בִּסֵּר", שְׂאֵז אֵינֶם רְאוּיִים לֶאֱכִילָה, וְגַם לֹא לֵזֵין, זֵין חֲדָשׁ כּו', אֲלָא לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ הֵיטֵב.

♦ יום שני י"ד סיון ♦

(כא) וַיַּעֲלֵנוּ וַיִּתְּרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צֵן עַד־רֶחֶב לְבֹא חֲמַת:

ז"י • **מִמִּדְבַּר־צֵן עַד־רֶחֶב לְבֹא חֲמַת** • הִלְכוּ בְּגִבּוּלֶיהָ בְּאֶרֶץ וּבְרֶחֶב כְּמִין גֹּאֲם: הִלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוּמִית - מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בְּנֶגֶב", דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוּמִית

(כב) וַיַּעֲלֵנוּ בְּנֶגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשֵׁם אַחִימֶן שִׁשִּׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנֶק וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַ שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֵעֵן מִצְרַיִם:

ז"י • **וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן** • (סוטה לד) פֶּלֶב לְבִדּוֹ הִלֹךְ שֵׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אֲבוֹת, שֶׁלֹּא יֵהָא נִסָּת לְחֶבְרִיו

לְהִיּוֹת בַּעֲצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א): "וְלֹא־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְוֹךְ־בָּהּ". וְכַתִּיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הִיא לַעֲשׂוֹת חֲטָה וּפְרוֹת רַבִּים: וְהַנִּבְנוֹ, כִּי "הַטּוֹבָה" כּוֹלֶלֶת כָּל הַטּוֹבוֹת, וְ"רָעָה" כָּל הָרָעוֹת בְּכָלֶל. אֲבָל יִתְּכֵן בְּאֶרֶץ הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה שְׂמֵנָה וּפְרוֹתֶיהָ שְׂמָנִים וְיִמְצָאוּ בָּהּ הַדְּבָרִים הַשְּׂמָנִים פֶּגֶן וְשִׁמֵּן וְתַמְרִים וְתַאֲנִים וְכִיּוּצֵא בָּהֶם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה טוֹבָה וְרֹזָה וְצִרִיכָה גְּשָׁמִים תִּדְרִי וּלְהַעֲדֵר וּלְהוֹדִיבֵל מֵאֵד, וְיִהְיוּ פְרוֹתֶיהָ נוֹטִים לְיוֹבֵשׁ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹבִים

וּמִתְקִימִים יוֹתֵר מִן הַשְּׂמָנִים, וְשֵׁם יִמְצָאוּ הַפְּרוֹת הָרוּחִים הַרְבֵּה מֵאֵד כְּאֶגְזוֹזִים וְהַלּוּזִים וְהַתְּפוּחִים וְהַחֲרוּבִין וּפְרוֹת הַיָּעָרִים, וְהִנֵּה כָּלֵל אִם הִיא אֶרֶץ שְׂמֵנָה כְּמִישׁוֹר אוֹ אֶרֶץ רֹזָה כְּהָרִים: אֲבָל אוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם הַעֲתִירָא הִיא אִם מִסְכָּנָא, כִּי יֵשׁ אֶרְצוֹת אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵיהֶן עֲשִׂירִים מִפְּנֵי הַזּוּל הַמְּצוּי בִּיבִיחֶיהֶן וּשְׂכִינֵיהֶם רּוֹכְלִיהֶם בְּכָל הַטּוֹב הַנִּמְצָא בָּהֶם, וְיֵשׁ אֶרְצוֹת צְרִיכוֹת

לְשְׁכּוֹנָתָם וְיוֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי יָד, וְהֵן טוֹבוֹת לֹא רָעוֹת כְּלָל. וְשֵׁעַם וְהַתְּחוּקָתָם וְלִקְחָתָם (פסוק ט), שֶׁלֹּא יִפְחָדוּ בְּלִקְחָתָם מִפְּרִי הָאָרֶץ פֶּן יִכְרִיו בָּהֶם שֶׁהֵם מְרַגְלִים: תוֹרָה כ (כב) וְחֶבְרוֹן שִׁבְעַ שָׁנִים נִבְנְתָה. אֲפֹשֶׁר שֶׁבָּנָה הֵם אֶת חֶבְרוֹן לְכַנְעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קָדָם שִׁיבָנָה אֶת צֵעֵן מִצְרַיִם לְבָנוֹ הַגָּדוֹל, אֲלָא הִתְּנָה מְבוֹנָה בְּכָל טוֹב עַל אַחַד מִשְׁבָּעָה בְּצוֹעֵן, וְכֹא

לְכָל־בְּנֵי־חֶבְרֹן׃ שְׁבַע־שָׁנִים נִבְנְתָה׃ (סוטה לד)
אֲפֹשֶׁר שְׁבִנָּה חָם אֶת חֶבְרֹן לְכַנְעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֶדֶם
שִׁיבָנָה אֶת צֶעַן לַמְצָרִים בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֲלֹא שֶׁהִיָּתָה
מִבְּנֵה בְּכָל טוֹב עַל אֶחָד מִשְׁבַּעַה בְּצֵעַן, וּבֹא לְהוֹדִיעָךְ
שֶׁבָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שְׁאִין לָךְ טְרָשִׁין בְּאֶרֶץ־
יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִחֶבְרֹן, לְפִיכָךְ הִקְצִיָּה לְקִבְרוֹת מֵתִים;

וְאִין לָךְ מַעֲלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שְׁנֶאֱמַר (בראשית
א'): "כְּגֹן־ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֵעַן הִיא הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשֶׁב הַמַּלְכִּים, שְׁנֶאֱמַר: (ישעיה ל):
"כִּי־הָיוּ בְּצֵעַן שְׂרִיו", וְהִיָּתָה חֶבְרֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה
שֶׁבַעַה חֲלָקִים.

(כג) וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁכּוֹל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זִמּוֹרָה
וַאֲשַׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט בַּשָּׁנִים וּמִן־
הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאִינִים:

כג וַאֲתוּ עַד נַחֲלָא דְאַתְפֵּלָא וַקְצוּ מִתְּמִין
עוֹבְרָתָא וְאַתְפֵּל עֲנָבִין חַד וַיִּטְלוּהִי בְּאֶרֶיחָא
בְּתַרְיִן וּמִן רִמּוֹנִיָא וּמִן תְּאִינִיָא:

כָּךְ עָמָה מִשָּׁנָה. וְאִם חֲפֵץ אַתָּה לִידַע כִּמָּה מִשְׁאֵי
אֶחָד מֵהֶם, צֵא וְלִמַּד מֵאֲבָנִים שֶׁהִקִּימוּ בְּגִלְגָל (יהושע
ח): "הִרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ
וְהִקִּימוּהָ בְּגִלְגָל", וְשִׁקְלוּם רַבּוּתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת
אֲרָבָעִים סָאָה – וּגְמִירִי: טוֹנָא דְּמִידְלִי אֲנִישׁ עַל
כֶּתֶפֶה אֵינוֹ אֲלֹא שְׁלִישׁ מִשְׁאֵי, מִמִּשְׁאֵי שֶׁמְסִיעִין
אוֹתוֹ לְהָרִים.

כ"י זִמּוֹרָה • שׁוֹכֵת גֶּפֶן, וַאֲשַׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תְּלוּי
בָּהּ. וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט בַּשָּׁנִים • מִמִּשְׁמַע שְׁנֶאֱמַר
"וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בַּשָּׁנִים? מַה
תִּלְמוּד־לּוֹמַר "בַּשָּׁנִים"? – (סוטה לד) בַּשָּׁנִי מוֹטוֹת.
הֵא כִּי־צַד? שְׁמוֹנָה נְטִלוּ אֲשַׁכּוֹל, אֶחָד נְטִל תְּאֵנָה,
וְאֶחָד רִמּוֹן, יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־בְּנֵי לֵוִי לֹא נְטִלוּ כָלוּם, לְפִי שֶׁכָּל
עֲצָמָם לְהוֹצִיא דְּבָה נִתְּפָנוּ: כָּשֶׁם שֶׁפָּרִיָּה מִשָּׁנָה,

כד לְאֶתְרָא הָהוּא קָרָא נַחַל אֲשַׁכּוֹל עַל
עֵסֶק אֲתְפֵּלָא דְּקִצּוֹ מִתְּמִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כד) לְמַקּוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשַׁכּוֹל עַל
הָאֲשַׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כה וְתָבוּ מִלְּאֵלָא יֵת אֲרַעָא מִסּוּף אֲרַבְעִין
יוֹמִין:

אֲרַבְעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, וְהֵם הִלְכוּ אֲרַבְּה
וְרַחֲבָה? אֲלֹא שְׁגָלוּי לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שִׁיגּוֹר
עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קֶצֶר לַפְּנִיָּהם אֶת הַיַּרְדֵּן.

(כה) וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאֶרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

כ"י וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאֶרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם • וְהִלָּא
אֲרַבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה עַל אֲרַבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה הִיא,
וּמִהִלָּךְ אָדָם בִּינוֹנִי עֲשָׂה פָרְסָאוֹת לַיּוֹם, הָרִי מִהִלָּךְ

רמב"ן על התורה – מהדורות ב' וז', אברמוביץ

הַעֲנָקִים, עַל כֵּן אָמַר "עֲנָק" וְ"לִידֵי
הַעֲנָק" בְּנֵי הַגָּדוֹל בָּהֶם, כְּאֲשֶׁר אָמַר
(שם יד טו) הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֲנָקִים הוּא,
וְלִכְךָ בָּאָה בּו' ה"א הַיִּדְיָעָה. וְנִקְרָאוּ
"עֲנָקִים" עַל יוֹפֵי קוֹמָתָם, כִּי הֵם עֲנָקִים
לְגִבּוֹרוֹת בְּנֵי הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָאוּ "בְּנֵי
הָאֱלֹהִים" בְּסֹדֶר בְּרָאשִׁית כְּאֲשֶׁר
פִּרְשְׁתִּי שָׁם (בראשית י ד):
וְזֶה טַעַם הַכְּתוּב וְחֶבְרֹן שְׁבַע שָׁנִים
נִבְנְתָה מִיַּד הַעֲנָק הַזֶּה לְפָנֵי צוּעַן
מִצְרַיִם. וּבְעֵבוֹר כִּי הִבּוֹנָה אֶת חֶבְרֹן
יָדוּעַ וּמִפְרָסָם, כִּי כֵן שֵׁם הָעִיר קָרִית
אֲרַבַּע, אָמַר "נִבְנְתָה". או טַעַמוֹ
שֶׁנִּבְנְתָה לְאֵלָה, שֶׁנִּבְנְתָה לָהֶם אֲרַבַּע
אֲבִיהֶם. וְהִנֵּה הָיוּ שָׁנִים רַבּוֹת מֵאֵד
מִיּוֹם הַנִּסְדָּה וְעַד עֵתָה: תוֹרָה כג

הָאֵלָה, כִּי כְּאֲשֶׁר הֵם מוֹפְלָגִים בְּקוֹמָתָם
כֵּן הָיוּ יְמִיתָן אֲרַבִּין מִכָּל הָאָדָם, כִּי
לְאֲבִיהֶם נִבְנְתָה חֶבְרֹן לְפָנֵי צוּעַן
מִצְרַיִם שֶׁנִּקְפְּלוּ בָּהּ כְּמָה דּוֹרוֹת מֵאֲזו
וְעַד עֵתָה:
וַיִּתְּבֹן לְרִמְזוֹ עוֹד בְּמָה שְׁאָמַר (פסוק כ)
הַשְּׁמִנָּה הִיא אִם רִזָּה, כִּי חֶבְרֹן
קְדֻמוֹנִית מְאֹד וְעַדִּין עוֹשָׂה פְרוֹת
שְׁמִנִים וּגְדוֹלִים כְּאֲשֶׁר הִגִּיד בְּאֲשַׁכּוֹל,
וְכָל שָׁפֵן הָאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה שֶׁהִיא יוֹתֵר
שְׁמִנָּה:
וַאֲפֹשֶׁר כִּי "אֲרַבַּע" הוּא אָבִי אֲחִיקָן
שְׁשִׁי וְתִלְמִי, וְעַל שֵׁם שְׁהָיוּ
הַעֲנָקִים אֲרַבָּעָה וְקִרְאוּהוּ כֵן, וְהַכְּתוּב
שְׁאָמַר (יהושע טו יג) קָרִית אֲרַבַּע אָבִי
הַעֲנָק הִיא חֶבְרֹן, יְהִיָּה פְרוּשׁוֹ אָבִי

לְהוֹדִיעַ שֶׁבָּחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן
רש"י:
וְהִנֵּרָאָה בְּעִינֵי בְּדִרְךָ הַפֶּשֶׁט, כִּי חֶבְרֹן
הִיא קָרִית אֲרַבַּע, הוּא הָאָדָם
הַגָּדוֹל בְּעֲנָקִים שֶׁהִיא שְׁמוֹ אֲרַבַּע, וְהוּא
הִבּוֹנָה אוֹתָהּ עַל כֵּן נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ,
וְהוּא שְׁנֶאֱמַר (יהושע יד טו) וְשֵׁם חֶבְרֹן
לְפָנִים קָרִית אֲרַבַּע הָאָדָם הַגָּדוֹל
בְּעֲנָקִים הוּא. וְזֶה הָאִישׁ הוֹלִיד בּוֹ וְנִקְרָא
שְׁמוֹ עֲנָק וְעַל שְׁמוֹ נִקְרָאוּ עֲנָקִים, וְלִכְךָ
אָמַר הַכְּתוּב כִּי שֵׁם חֶבְרֹן אֲחִיקָן
שְׁשִׁי וְתִלְמִי יְלִידֵי הַעֲנָק. וְחֶבְרֹן שְׁבַע
שָׁנִים נִבְנְתָה לְפָנֵי צוּעַן מִצְרַיִם, לּוֹמַר
שֶׁבִנָּה אוֹתָהּ אֲרַבַּע לְבָנוּ עֲנָק שְׁבַע
שָׁנִים לְפָנֵי הַבְּנוֹת צוּעַן מִצְרַיִם שֶׁהִיא
קְדֻמוֹנִית, לְהַגִּיד הַפְּלִגָּת חַיֵּי הָאֲנָשִׁים

כֹּוּ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְלִנְת אֶהְרֹן וְלִנְת
כָּל כְּנֹשְׁתָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבָּרָא דְפֶאֱרֹן
לְרָקִם וְאֶתִיבּוּ וְתַהוֹן פִּתְגָמָא וְנָת כָּל כְּנֹשְׁתָא
וְאֶחְזִיאֲנִין יָת אַבָּא דְאַרְעָא:

(כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-כָּל-עֵדֶת
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מַדְבַּר פֶּאֶרֹן קִדְשָׁה וַיֵּשְׁבוּ אֹתָם
דְּבָר וְאֶת-כָּל-הָעֵדָה וַיֵּרְאוּם אֶת-פְּרִי הָאָרֶץ:

כְּשִׁי וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ (סוטה לד) מהו "וילכו"? להקיש
הליכתן לביאתן: מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן
בעצה רעה. וישיבו אותם דבר. את משה ואת
אֶהְרֹן.

כְּשִׁי וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ (סוטה לד) מהו "וילכו"? להקיש
הליכתן לביאתן: מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן
בעצה רעה. וישיבו אותם דבר. את משה ואת
אֶהְרֹן.

כֹּו וַאֲשַׁמְעִיאוּ לֵה וַאֲמָרוּ אֶתִינָא לְאַרְעָא דִּי
שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עֲבָדָא חֵלֶב וּדְבַשׁ הִיא וְדִין
אַבָּה:

(כו) וַיִּסְפְּרוּ-לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאֵנוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה-פְרִיָּהּ:

כְּשִׁי זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ הִיא (במדבר רבה) כָּל דְּבַר שְׁקָר שְׂאִין אוֹמְרִים בּוֹ קֶצֶת אֱמֶת בַּתְחִלְתּוֹ, אֵין מִתְקִים בְּסוֹפּוֹ.

כח לְחֹד אַרְי תְּקִיף עֲמָא דְזִיב בְּאַרְעָא
וְקִרְיָא כְּרִיכָן רַבְרָבִין לְחֹדָא וְאַף בְּנֵי גִבְרִיָּא
חֲזִינָא תְּקִין:

(כח) אַפֶּס כִּי-עָזוּ הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת
גְּדֹלַת מְאֹד וְגַם-יְלָדֵי הָעֵנֶק רָאִינוּ שָׁם:

כְּשִׁי בְּצֻרוֹת. לְשׁוֹן חֲזָק. וְתַרְגּוּמוֹ: "כְּרִיכָן". לְשׁוֹן בִּירְנִיּוֹת עֲגֻלוֹת, וּבְלִשׁוֹן אַרְמִי: כְּרִיף עֲגֹל.

כט עֲמַלְקָא יָתֵב בְּאַרְעֵי דְרֹמָא וְחִתָּא
וּיְבוּסָא וְאַמֹּרִיָּא יָתֵב בְּטוֹרָא וּכְנַעֲנָא
יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כִּיף יִרְדְּנָא:

(כט) עֲמַלְק יֹשֵׁב בָּאָרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי
יֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יֹשֵׁב עַל-הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כְּשִׁי עֲמַלְק יֹשֵׁב וְגו'. לְפִי שְׁנֵכּוֹ בְּעַמְלָק כָּבֵד, הַזְכִּירוּהוּ מְרַגְלִים כְּדִי לִירָאֵם. עַל יַד הַיַּרְדֵּן. "יַד"
בְּמִשְׁמַעוֹ, אֲצֵל הַיַּרְדֵּן - וְלֹא תוּכְלוּ לַעֲבֹר.

ל וַאֲצִית כָּלֵב יָת עֲמָא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מִיִּסַּק
נִיִּסַּק וְנִירַת יִתָּה אַרְי מִיִּכָּל גִּיבּוֹל לֵה:

(ל) וַיָּהֶם כָּלֵב אֶת-הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלָה
וַיִּרְשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי-יָכוֹל נוֹכַל לָהּ:

בְּלִבְד עֲשֶׂה לָנוּ בֵּן עֲמָרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הִיָּה סְבוּר שְׂבָא
לְסַפֵּר בְּגִנּוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שְׁהִיָּה בְּלִבָּם עַל מֹשֶׁה בְּשִׁבִּיל

כְּשִׁי וַיָּהֶם כָּלֵב • הַשְׁתִּיק אֶת כָּלֵם. אֶל-מֹשֶׁה • (במדבר
רבה) לְשִׁמְעַע מַה שְּׁיִדְבֹּר בְּמֹשֶׁה, צֹחַ וְאָמַר: וְכִי זֶה

רמב"ן על התורה – מהדורת בן-ציון, אברמוביץ

לומר לָעָם אַחֵר כִּף "אָרֶץ אוֹכֵלֶת
יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" בְּדִרְכָּה דְּבָה, וְהִנֵּה עֲמָה
מַעֲטִים וְחֻזְקִים מְאֹד. וְהִנֵּה הָעָם הַבִּינִי
כְּנֻתָם, וְאִזּוּ הַחֲלוּ כָּל הָעֵדָה אֲשֶׁר שָׁם
לְהִתְאָוֶן. וְזֶה טַעַם וַיָּהֶם כָּלֵב. כִּי שִׁתַּק
אוֹתָם וְאָמַר עֲלֵה נַעֲלָה וְגו' כִּי יָכוֹל
נוֹכַל לָהּ, לומר אֱמֶת הוּא שֶׁהָעָם חֲזָק
אֲבָל אֲנַחְנוּ נַחֲזָק מֵהֶם וּמַעֲרִיכֵם
הַבְּצֻרוֹת, עַל כֵּן אָמַר "לֵה". אִזּוּ עֲנֵה
הַמְּרַגְלִים וּפְרָשׁוּ דְּבָרֵיהֶם, וְאָמְרוּ לֹא
נוֹכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חֲזָק הוּא מִמֶּנּוּ,
לֹאמֹר אֲפֹלוּ הָעָם אִם יֵצְאוּ אֵלֵינוּ
הַשְׂדֵּה לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת אֵלֵיהֶם לְהִלָּחֵם
בָּהּ, אִף כִּי נִכְבַּשׁ מֵהֶם עָרִים בְּצֻרוֹת
גְּדֹלוֹת מְאֹד, כִּי טַעַם "לַעֲלוֹת אֶל
הָעָם", כְּטַעַם בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וַיִּרֶד אֵלֵי

(תהלים עז ט), וְאֵין עוֹד אֶפְסֵי אֱלֹהִים (ישעיה
מה יד):
וְהִנֵּה אָמְרוּ לוֹ, הָאָרֶץ שְׁמִנָּה וְגַם זֶבֶת
חֵלֶב וּדְבַשׁ וְהַפְרִי טוֹב, אֲבָל אִי
אֶפְשָׁר לָבֹא אֵלֵיהֶם כִּי עַז הָעָם וְהָעָרִים
בְּצֻרוֹת גְּדֹלוֹת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנֶק
רָאִינוּ שָׁם. וְאָמְרוּ עוֹד עֲמַלְק יֹשֵׁב
בָּאָרֶץ הַנֶּגֶב. לְרַמֵּז שְׂאִין שֶׁם רִיחַ לָבֹא
בָּאָרֶץ מִשָּׁם, כִּי כָלֵם גְּבוּרִים, כִּי עֲמַלְק
בְּדֶרוֹם וְהַכְּנַעֲנִי בַּמִּעֶרֶב וּבְמִזְרָח
וְהָאֱמֹרִי בְּהָר. הַגִּידוּ שְׁלִיחוֹתָם, וַיִּנְיֵאוּ
לֵב הָעָם בְּרָמּוֹ, מִפְּנֵי מוֹרָאָם מִמֹּשֶׁה
וְאַהֲרֹן. וְהִנֵּה הַשִּׁיבוּ עַל כָּל מַה שִּׁצְוָה
לָהֶם מֹשֶׁה, וּזְלוּתִי מַה שֶּׁאָמַר "הַמַּעֲט
הוּא אִם רַב" שֶׁלֹּא עֲנֵה אוֹתוֹ דְּבַר בָּהּ,
וְכֵן לֹא הִזְכִּירוּ טוֹבָהּ, כִּי הִנֵּה בְּדַעְתָּם

(כז-לא) וְגַם זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ הוּא.
בְּעִבּוּר שִׁצְוָה אוֹתָם לְרֹאוֹת
הַשְׁמִנָּה הִיא אִם רִיחַ, הַשִּׁיבוּ לוֹ כִּי
הִיא שְׁמִנָּה וְגַם זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ הִיא,
וְעַל שִׁאֲלָתוֹ הָיָה בָּהּ עֵץ אִם אֵין,
הַשִּׁיבוּ לוֹ "וְזֶה פְרִיָּהּ", כִּי בֵּן צִוָּה אוֹתָם
לְהִרְאוֹתוֹ:
וְהִנֵּה בְּכָל זֶה אָמְרוּ אֱמֶת וְהַשִּׁיבוּ עַל
מַה שֶּׁנִּצְטָו. וְהִנֵּה לָהֶם לֹאמֹר
שֶׁהָעָם הַיֹּשֵׁב עֲלֵיהֶם עַז וְהָעָרִים
בְּצֻרוֹת, כִּי יֵשׁ לָהֶם לְהַשִּׁיב אִמְרֵי אֱמֶת
לְשׁוֹלָחָם, כִּי בֵּן צִוָּה אוֹתָם הַחֲזָק הוּא
הַרְפָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמַבְצָרִים, אֲבָל
רָשָׁעִים בְּמִלַּת "אֶפְסִי", שֶׁהִיא מוֹרָה עַל
דְּבַר אֶפְסִי וְנִמְנַע מִן הָאֲדָם שְׂאִי אֶפְשָׁר
בְּשׁוּם עֲנִין, כְּלִשְׁוֹן הָאֶפְסִי לְנִצָּחַ חֲסִדוֹ

וַיַּהֲרִיב ה' אֶת הָאָרֶץ מִלְּפָנָיו וַיִּשְׁלַח אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ
וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ
וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ וַיִּשְׂרֹף אֶת הָאֵשׁ בְּאֶרְצוֹ

דברי המרגלים, שתקו כלם לשמע גנותו. אמר:
 והלא קרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגזי
 לנו את השליו. עלה נעלה. אפלו בשמים, והוא
 אומר: "עשו סלמות ועלו שם" – נצליח בכל דבריו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 85)

לעשות נפלאות ועל-ידו "יכול נוכל לה"; והראיה לכך היא
 מהורדת המן, לא מהאכלתו. זאת ועוד: משה הוריד את
 המן לישראל, אבל לא האכילם אותו - הם אכלוהו בעצמם.

והוריד לנו את המן (רש"י יג, ל) רש"י משנה מלשון הגמרא
 (סוטה לה, א) - "והאכילנו את המן". וטעמו ונמוקו: עקר
 פונתו של כלב היה להוכיח את כחו של משה, שבדיו

לא וגברא די סליקו עמה אמרו לא גיכול
 למיסק לנות עמא ארי תקיף הוא מנא:

(לא) והאנשים אשר-עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות
אלהים כי-חזק הוא ממנו:

כש"י חזק הוא ממנו • (במדבר רבה) בבבבול, כלפי מעלה אמרו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך יג עמ' 39 - מתוך 'לקראת שבת')

חטא המרגלים ביחס היהודי לטבע

יהודי צריך להאמין ולדעת, שאם צוה עליו ה' יתברך לקים
 מצוה, הרי אין שום ספק וספק ספיקא שיש באפשרותו
 לקיימה, כי "איני מבקש אלא לפי פה". ומה שצריך
 לעשות כלים בדרך הטבע, ולטרוח לחפש את האפשרויות
 הנחות על-פי הנהגות העולם וכו', וכמאמר חז"ל "אין
 סומכין על הנס" - אין זה חסיד ושלום ששליטתו של ה'
 יתברך מגבלת ויש מקום אמיתי להנהגות הטבע, להשפיע
 אם יקים המצוה אם לאו.

אלא שכן רצה הקדוש-ברוך-הוא, שקיים התורה והמצוות
 לא ישבר את הטבע, אלא - חלק מהפנה היא - שיתבצע
 תוך גדר הנהגות הטבע, על-מנת לזככם ולעשות לו
 יתברך דירה בתחתונים".

ובזה חטאו המרגלים, שהיה עליהם לדעת שכל שליחותם
 היא אף ורק לבדק בדרך הטבע, את האפו הכי קל להביא
 את הבטחת הקדוש-ברוך-הוא להביאם אל הארץ -
 הבטחה שבדאי תבוא לידי פעל.

והאנשים אשר-עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות
אלהים כי-חזק הוא ממנו: (יג, לא)

במהות חטאם של המרגלים בדברם על הארץ, על אף
 שלכאורה בדיוק לשם כך הם נשלחו - ידוע הבאור,
 שעליהם היה מוטל לומר רק את התרשמותם ממצב
 הארץ, אף בהוסיפם את המסקנא "לא נוכל לעלות", חטאו
 בכפירה ביכולת ה' יתברך.

אף עדין יש להבין:

לכאורה, עצם שליחותם לתור אחר הארץ והדריים בה,
 הוכיחה למרגלים כי אכן מחשיב ה' יתברך את טבע
 העולם ונותן מקום למצבו - דבלעדי זה, למה בכלל
 נשלחו, בשעה שרצונו של ה' לכבשה למעלה מדרך הטבע.
 ולפי זה, צדקו לכאורה באמרם "לא נוכל לעלות", כי על-פי
 הטבע אכן לא נתן לעלות?!

והבאור בזה, שבתאם טמונה הוראת נצח הנוגעת לכללות
 קיום התורה והמצוות:

לב ואפיקו שום ביש על ארעא די אלילו
 יתה לות בגי ישראל למימר ארעא די
 עברנא בה לאללא יתה ארעא מקטלת
 יתבהא היא וכל עמא די חזינא בגוה
 אנשין דמשחן:

(לב) ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל-בני
ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה
ארץ אכלת יושביה הוא וכל-העם אשר-ראינו
בתוכה אנשי מדות:

גדולים וגבהים וצריך לתת להם מדה, כגון גלית
 (שמואל א יז) : "גבהו שש אמות וזרת", וכן (שמואל ב כא) :
 "איש מדון", (ד"ה א יא) : "איש-מדה".

כש"י אכלת יושביה • בכל מקום שעברנו, מצאנום
 קוברי מתים. והקדוש-ברוך-הוא עשה לטובה, כדי
 לטרדם באכלם ולא יתנו לב לאלו. אנשי מדות •

רמב"ן על התורה - מהדורת בוס, אברמוביץ

משה ואהרן והיו אומרים באהליהם
 כי היא ארץ אוכלת יושביה. כי

לחמים (לב) וטעם ויצאו דבת הארץ וגו'
 אל בני ישראל. כי הלכו מלפני

לשון גלחמים (ש"א יז ח),
 במערכה: תורה לב

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז התשמ"ז)

אחד, אלא שבזה גופא עלו מחיל אל חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש. ולכן רצו המרגלים להשאיר במדבר, ולא רצו להקנס לארץ ששם צריך להיות "שש שנים תזרע שדך" גו' ורק אחר-כך באה שנת השמיטה שבת לה'. מה-שאיין-כן במדבר, היו מלכתחילה במצב של שבת מעבודת האדמה וכו'. ולכן טענו על-דרך מאמר רבי שמעון בן יוחאי: אדם חורש אדם זורע, תורתו מה תהא עליה. דזהו גם מה שהמדבר הוא מקום אשר לא ישב אדם שם, שהוא למעלה מבחינת אדם, אלא הוא בחינת מאד, "בכל מאדך" שלמעלה ממדידה והגבלה. ולכן רצו המרגלים להשאיר שם, ולעבוד עבודתם בדרך זו ובאופן דעליה מחיל אל חיל כנ"ל, ולא רצו להקנס לארץ ישראל ולעבוד בעבודת הבירורים.

וזהו טעם סמיכות פרשת הנסכים לפרשת המרגלים, דאחרי הקדמת הענין שנגזר על-ידי המרגלים, הקדמת העבודה ארבעים שנה במדבר, באים אחר-כך ל"כי תבואו אל ארץ מושבותיכם". הנסיסה לארץ לעסוק שם בדברים גשמיים, ובזה גופא ענין פרשת הנסכים, שהחידוש שבה לגבי הקרבות הוא ענין הירידה וההמשכה מלמעלה למטה, דבהיותם במדבר היה אז עיקר עסקם בהעלאה ומסירת נפש כנ"ל, ולכן נצטוו רק בקרבות שענינם שריפת הבשר וכו' והעלאתו למעלה. וכשנכנסים לארץ ששם העבודה היא לעסוק בדברי העולם, נצטוו גם על הנסכים.

זה שרצו המרגלים להשאיר במדבר ולא רצו להקנס לארץ, הרי זה משום שהיו במדרגה גבוהה מאד, כמבואר בדרושים. דבהיותם במדבר היו במדרגה רוחנית געלית ביותר, ולא רצו להקנס לארץ ישראל ששם צריך להיות ענין "שש שנים תזרע שדך" ושש שנים תזמר כרמך" גו', ובלשון רבי שמעון בן יוחאי: אדם חורש אדם זורע, תורתו מה תהא עליה. ועוד זאת, שאפילו הגשמיית שבמדבר היה גם כן במדרגה געלית. שהלחם היה מן מן השמים והמים היו מבארה של מרים, ונוסף לזה היו ענני הכבוד, הנינו לא רק עננים המגינים וכו' אלא עננים שהוסיפו כבוד בישראל, ועננים אלו היו בתמידיית יומם ולילה בלי הפסק. ויש להוסיף עוד, דהרי כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, ונמצא שכל הזמן קימו מצות ה', בחנייתם או בנסיעתם. ועוד זאת, כדאיתא בגמרא דכיון כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה אף שהנה בא משיח, שהוא בדוגמת הקמת המשכן שהיתה לפעמים ליום אחד, ובלשון הפתוב "וַיֵּשׁ אִשָּׁר הַיְהוָה הָעֵנָן מֵעַרְבַּ עַד בֹּקֶר וְנִעַלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ", דגם אז היתה ההקמה בתכלית השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה כאשר חנו בקדש ברנע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות במצב של על-פי ה'. ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של קביעות ועמידה במקום

(לג) וַיֵּשׁ רֵאשִׁינוּ אֶת-הַנִּפְלִיִּים בְּנֵי עֲנָק מִן-הַנִּפְלִיִּים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:

לג ותמן חזינו את גבריאל בני ענק מן גבריאל והוינא בעיני נפשנא כקמציין וכן הוינא בעיניהון:

ובס"א: (חגבים) יש בפרמים פאנשים" (סוטה לה). ענק • שמעניקים חמה בקומתן.

נשי- הנפלים • ענקים מבני שמחזאי ועזאל שפלו מן השמים בימי דור אנוש (יומא ס). וכן היינו בעיניהם • שמענו אומרים זה לזה: "נמלים (רא"ם

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רק יהיו אנשיה דלים או נפוחים שפלי קומה חסרי הכח. אבל דבת המרגלים לאמר, כי הארץ והיא חזקת האויר כבדת הטבע, ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גדול רב מאד, ולא יסבלו אותם מזגי בני אדם הבינונים, וולתי הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החזקים בטבעם אשר הם עצומים בגבהם וקומתם, ולכן תגדל אנשים גדולים מאד ותמית שאר בני אדם כלם, כמנהג במאכלים הגסים: תורה לג (לג) ועתה חזרו להפליג להם בחזקת הענקים, כי מתחלה אמרו (פסוק כח) וגם ילידי הענק ראינו שם, ועכשיו

היו ישראל נועצים לעלות ויהושע וכלב מחזקים את לבם, הוציאו דבה בשקר כדי לבטל עלייתם על כל פנים: ודע כי מוציא דבה הוא כסיל אשר יאמר שקר, אבל המגיד אמת יקרא "מביא דבה", כמו שנאמר (בראשית לו א) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר (להלן יד לו) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה': ארץ אכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות. ארץ כשהיא רעה והמים דלים ורעים והארץ משפלת לא תגדל אנשי מדות,

מתחלה, כשהיו אומרים להם לפני משה ואהרן שהארץ זבת חלב ודבש וולתי שהעם חזק וכלב היה אומר "כי יכול נוכל לה", היו העם פוסחים, ומהם בוטחים בכחם וגבורתם ומהם בעזרת השם בגבורים. אז הוציאו להם דבה בפני עצמם, דכתיב הארץ אשר עברנו בה וגו', עד שילינו כל העדה, וזה טעם מה שאמר (להלן יד לו) וישובו וילינו עלינו את כל העדה להוציא דבה על הארץ. והיה זה, כי האנשים האלה בראותם העם אשר כגובה ארום גבוה וחסן הוא כאלונים, נפל פחדם עליהם והמסו לב אחיהם, וכאשר ראו כי עדן

א וארימת כל כנשתא ויהבו ית קלהון ובכו
עמא בלילא יהוא :

יד (א) ותשא כל־העדה ויתנו את־קולם ויבכו העם
בלילה ההוא:

כ"א כל־העדה • סנהדראות.

ב ואתרעמו על משה ועל אהרן כל בני
ישראל ואמרו להון כל כנשתא לוי דמיתנא
בארעא דמצרים או במדברא הדין לוי
דמיתנא :

(ב) וילנו על־משה ועל־אהרן כל בני ישראל ויאמרו
אלהם כל־העדה לו־מתנו בארץ מצרים או במדבר
הזה לו־מתנו:

כ"ב לו־מתנו • הלואי ומתנו.

ג ולמא יי מעל יתנא לארעא הדא למנפל
בחרב נשנו וטפלנא יהון לבזא הלא טב
לנא די נתוב למצרים :

(ג) ולמא יהיה מביא אתנו אל־הארץ הזאת לנפל
בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז הלא טוב לנו שוב
מצרימה:

ד ואמרו איש אל־אחיו נתנה ראש ונשובה
למצרים :

(ד) ויאמרו איש אל־אחיו נתנה ראש ונשובה
מצרימה:

כ"ג נתנה ראש • כתרנומו: "נמני רישא". נשים עלינו מלך. ורבותינו פירשו: לשון עבודת אלילים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וממדין השכנים לה באשר פרשתי
(בפסוק ב) על כן היו אומרים הדבד והוא
לעם באהליהם בדרך סוד:
והנה משה אמר במשנה תורה (דברים
א כה כח) וישיבו אותנו דבר ויאמרו
טובה הארץ אשר ה' אלהינו נתן לנו
ולא אביהם לעלות ותמרו את פי ה'
והטעם כי כן אמרו אליו ואל אהרן
ואל כל העדה כי הארץ טובה וגם זבת
חלב ודבש היא, והעם מרו את פי ה'
כשלא רצו לעלות מפני אמתם כי עו
העם, ויש בה' לעזר ולהכשיל, ובאשר
יפרש שם (פסוק ו) ה' אלהיהם הוא
ההולך לפניכם הוא ילחם לכם, כי
אחרי שאין המניעה מכלום רק מתוקף
העם היה להם לבטוח בשם ה' כי לה'
המלחמה. ולא נצטרף לומר כי על
יהושע וכלב אמר משה כן, כי למא
ישמעו לשנים ולא יאמינו לעשרה.
ועוד כי שם (פסוק כג) בתיב ואקח מכם
שנים עשר אנשים, ועליהם אמר (פסוק
כה) וישיבו אותנו דבר: תורה ד

ולא שמעו בקול ה' וישא ידו להם
להפיל אותם במדבר ולהפיל ורעם
בגוים ולזרותם בארצות:
אולי ידרש זה מפסוק (לא) וטפכם אשר
אמרתם לבז יהיה, יאמר וטפכם
כאשר אמרתם לבז יהיה בבא עת
פקודתם כי אני פוקד עון אבות על
בנים, והבאתי אותם עתה שידעו את
הארץ ידיעה בלבד, אבל לא שירשו
אותה לדורות. והכתוב ירמוז בכיוצא
בזה, ולא ירצה לגזר רעה רק בענין
תוכחת על תנאי: תורה ב
(ג) וטעם ולמא ה' מביא אתנו אל
הארץ הזאת לנפל בחרב נשינו
וטפנו. לא יזכירו דבת הארץ לאמר
גם כן "והארץ משפלת ורעה", כי
יסתירו העם הדבר הנה ממש, מפני
שלא אמרו השלוחים כן בהשיבם דבר
אליו ואל כל העדה, כי משה ואהרן
יעידו גם כי שקר דברו, והמרגלים
עצמם הסתירו זה ממש מדעתם
שהוא יודע עניני הארץ ממצרים

הפליגו בהם לקרא אותם נפילים.
ואמרו לעם, ושם ראינו את הנפילים
שלשת בני ענק, והם מן הנפילים
הקדמונים אשר שמעתם עליהם כי
המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם
(בראשית ו ד). ולפי שהיה ענין הנפילים
שבדורות נח נודע בעולם, הזכירו להם
שאלו בני הענק מהם כדי ליראם
ולבהלם, ולכך אמרו עתה ונחי בעינינו
פחגבים וכן היינו בעיניהם: תורה א
(א) וטעם ויבכו העם בלילה ההוא.
כי לעת ערב באו המרגלים
באהליהם באשר הלכו מלפני משה,
ובבקר השפיעו וילינו כלם על משה
ואהרן, וכך אמר משה (דברים כ) ותרגנו
באהליכם, כי באהליהם היו אומרים
דברי נרגון:
ואמרו רבותינו (תענית כט) הם בכו בכיה
של חנם ואני אקבע להם בכיה
לדורות. ולא ידעתי מאיזה רמז
שבפירוש הוציאו זה. אבל מקרא מלא
הוא (תהלים קו כד כח) וימאסו בארץ חמדה
ולא האמינו לדברו וירגנו באהליהם

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל-פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל-קְהֵל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וַיְהִי־שָׁעָ בֶּן־זֶנוּן וְכָלֵב בֶּן־יִפְתָּה מִן־הַתְּתָרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגֵדֵיהֶם:

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

♦ יום שלישי ט"ו סיון ♦

(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַנִּתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זֹבַת חֶלֶב וְדִבֶּשׁ:

(ט) אַךְ בִּיהוָה אֱלֹהֵי תַמְרָדוֹ וְאַתֶּם אֱלֹהֵי תִירָאוֹ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם סָר צֶלֶם מַעְלִיתָם וַיְהוָה אֹתָנוּ אֱלֹהֵי תִירָאָם:

כ"ט – אֱלֹהֵי תַמְרָדוֹ • וְשׁוֹב – "וְאַתֶּם אֱלֹהֵי תִירָאוֹ". כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם • נֹאכְלִים כָּלֶחֶם. סָר צֶלֶם • מִגִּגֵּם וְחֻזְקָם; כְּשֵׁרִים שְׂבָהֶם מֵתוֹ: אִיּוֹב שֶׁהִיא מִגִּין עֲלֵיהֶם (סוטה לה). דָּבָר אַחֵר: צֵלוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מַעְלִיתָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ח עמ' 165 וז"ל – מתוך 'לקראת שבת')

האם העפוי"ם הם "מצאיות" או "העדר"

אֱלֹהֵי תִירָאוֹ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם סָר צֶלֶם | צֶלֶם – מִגִּגֵּם וְחֻזְקָם, כְּשֵׁרִים שְׂבָהֶם מֵתוֹ כו'. דָּבָר אַחֵר, צֵלוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מַעְלִיתָם (יד, ט. ובפרש"י)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם. שָׂרָאוּ שֶׁהֵיוּ הָעַם נֹעֲצִים לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ וְלָשׁוֹב מִיָּד, וְקָמוּ הַצִּדִּיקִים וְהַשְׁתַּחֲוּוּ לְאַפִּם אֲרָצָה לֵאמֹר לָהֶם, אַל נָא אַחֵי תִרְעוּ וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לָכֶם לְפִוְקָה, עַל כֵּן אָמַר לִפְנֵי כָל קְהֵל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי לָהֶם הַשְׁתַּחֲוּוּ עַל אִפִּם. וְכֵן וַיִּפֹּל לְאַפּוֹ אֲרָצָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים (ש"א כ מא). וַיִּשָּׁע "לִפְנֵי" כְּמוֹ לָהֶם, וְכֵן וַיִּלְכּוּ גַם אַחֲיוֹ וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי (בראשית ג יח), וְרַבִּים וּזְלָתוֹ: תוֹרָה ו (ז) וַיִּשָּׁע טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. לְהַכְחִישׁ הַדְּבָר, לֵאמֹר שְׂאִינָה אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבִיהָ, כִּי הָאֲוִיר טוֹב וְהִיא אֲרֶץ זֹבַת חֶלֶב וְדִבֶּשׁ: תוֹרָה ח (ט) וַיִּשָּׁע אַךְ בַּה' אֱלֹהֵי תַמְרָדוֹ. כִּי יִרְאֵתְכֶם לְחֻזְקַת הָעַם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ הוּא מְרַד בְּשֵׁם הַנִּכְבָּד, כִּי לֹא בִכְחָדְכֶם יִצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם כִּי יְהוָה עֲשָׂתָה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא, וְהוּא הִבְטִיחַ אֲתֶכֶם שִׁיּוּרִישֶׁם מִפְּנִיכֶם, אִם כֵּן הָאֲמִינוּ וְתִצְלִיחוּ. וְאָמְרוּ וְאַתֶּם אֱלֹהֵי תִירָאוֹ וְגו' כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם, כִּי גַם בְּטֹבָע וּבְנוֹהֵג שְׂבָעוֹלָם יִפְּלוּ לִפְנֵינוּ, כִּי נָפַל פְּחַדְנוּ עֲלֵיהֶם וַיִּנְיחוּ אוֹתָנוּ לְאוֹכְלֵם כָּלֶחֶם: סָר צֶלֶם מַעְלִיתָם. מִגִּגֵּם וְחֻזְקָם, כְּשֵׁרִים שְׂבָהֶם מֵתוֹ. דָּבָר אַחֵר צֵלוֹ שֶׁל מָקוֹם סָר מַעְלִיתָם, לְשׁוֹן רַשִׁי. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי "צֶלֶם" מִגִּין וְצִנָּה אֲשֶׁר הֵם צֵל עַל הַנִּלְחָמִים, יֹאמְרוּ כִּי נָפַל פְּחַדְנוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא יִקְחוּ מִגִּין וְצִנָּה וְכוּבַע לְהַחֲלִץ לְהִלָּחֵם כִּנְגִדְנוּ, וַיִּפֹּה פְּרִשׁ: אַבְל יִתְּכֵן שִׁירְמוֹ הַכְּתוּב לְמָה שְׂנוּדַע כִּי בָלִיל הַחוּתָם לֹא יִהְיֶה צֵל לְרֹאשׁ הָאִישׁ אֲשֶׁר יָמוּת בְּשָׁנָה הַהִיא,

לְכָף יֹאמַר כִּבְר סָר צֶלֶם מַעְלִיתָם, שְׂנִינֹר עֲלֵיהֶם מִיָּתָה, וְה' אֹתָנוּ, כִּי הוּא הַשׁוֹכֵן בְּקִרְבָּנוּ וְעוֹשֶׂה לָנוּ נְסִים וְנִפְלְאוֹת לְעֵינֵי כָל רוֹאֶה, עַל כֵּן אֵל תִּירָאָם: או' יִרְמֹז לְשָׂרֵי מַעֲלָה, שְׂאִין אִמָּה נֹפֶלֶת עַד שְׂנוּפֵל הַשֵּׁר שְׂלָה תַחֲלָה (מכילתא שירא ג), כְּעִנִּין שְׂכָתוֹב (ישעיה כד בא) יִפְקֹד ה' עַל צְבָא הַמְּרוֹם בְּמְרוֹם וְגו' וְאַחֲרָיו כִּי עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה בְּאֲדָמָה, וְכַמְפָּרֶשׁ בְּסִפְרֵי דְנִינְאֵל י' ג, יֹאמַר כִּבְר סָר הַכֹּחַ אֲשֶׁר בְּצֵלוֹ יִחְיוּ הַגּוֹיִם, וְה' הַמְּשַׁפִּיל אוֹתָם, אֹתָנוּ, עַל כֵּן אֵל תִּירָאוּם. וְכָף אָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים, וְנָסוּ הַצִּלְלִים, אֵלּוֹ שְׂרֵי אֲמוֹת וְהַמְּלָאכִים שְׂלָהֶם, כִּי הֵם הִצֵּל עַל הָאֲמוֹת. וְכָבֵד הַנִּבְרָתִי זֶה בְּמִקְוֹמוֹת אֲבָרִים (ויקרא יח כה, לַעֲלִי לא טו): תוֹרָה י

[וענו שם שֶׁמֶבְאָר על־פִּי־זֶה שִׁיטָתָם אִם שִׁיךְ "גִּדְר הַשְּׁגָחָה פְּרָטִית" על עכו"ם].
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּבִמְחֻלָּקָת זֹאת תְּלוּי הַחֲלוּק בַּפְּרוּשׁ
"סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם":
דָּאָם עֲכו"ם הֵם בְּגִדְר הָעֵדֶר, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דְּב"ק צִלָּם
מֵעֲלֵיהֶם" מְדַבֵּר עַל "צִלּוֹ שֶׁל מְקוֹם", דְּעַל "הָעֵדֶר" אִי
אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהִיא עֲלִיו מִקְדָּם "צִלּוֹ שֶׁל מְקוֹם". וְעַל־כֵּן
צָרִיד לִלְמַד דְּקָאֵי עַל "מְגֻנָּם וְחֻזְקָם, כְּשֵׁרִים שְׂבָהֶם".
מִה־שְּׂאִין־כֵּן הַפְּרוּשׁ הַשְּׁנִי בְּרִש"י סְבִירָא לִיה שֶׁהֵעֵכוּ
הֵם בְּגִדְר מִצִּיאוֹת, וְאִם כֵּן וְדָאֵי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"צִלָּם" קָאֵי
עַל "צִלּוֹ שֶׁל מְקוֹם".

כְּתַב הַרְמָב"ם (ה' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שְׁחִיטָת עֲכו"ם
נִבְלָה וּמִטְמְאָה בְּמִשְׁא כו' מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים". וְהִשְׁיג עָלָיו
הַרְאָב"ד: "עֲכו"ם הֵם כְּבִהְמוֹת, וְאִין מִטְמְאִין וְאִין מִטְמְאִין
כו', וְהַחֲשֹׁב אוֹתָם לְכָלִים – אֶסָּף רוּחַ בְּחֻפְזָיו".
וּבְאֵר בָּזָה הַגָּאוֹן הַרְוֹצ'בִי (צִפְנֹת פִּעְנֵחַ עה"ת הַפְּטֵרָה ל' ב'הו)
דִּנְחֻלְקוֹ הַרְמָב"ם וְהַרְאָב"ד בְּגִדְר עֲכו"ם. וְהַרְאָב"ד סְבִירָא
לִיה דִּהֵם "בְּחִינַת הָעֵדֶר", וְלִכֵּן אִין שְׁחִיטָתָן כָּלִים. וְהִבְהִמָּה
הַרִי הִיא כְּמִתָּה מֵאֻלָּה, וְנִבְלָה מִן הַתּוֹרָה.
מִה־שְּׂאִין־כֵּן לְהַרְמָב"ם דְּסְבִירָא לִיה שֶׁהֵעֵכוּ הֵם בְּגִדְר
"מִצִּיאוֹת", פּוֹעֵלֶת שְׁחִיטָתָן עַל הַבְּהִמָּה שֶׁלֹּא תִהְיֶה כְּמִתָּה
מֵאֻלָּה", כִּי־אִם כְּשִׁחֻטָּה [לְגַבִּי טְמֵאָה]. וְזֶה שְׁנַעֲשִׂית
עַל־פִּי־זֶה נִבְלָה, הוּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

יֹאמְרוּ כָּל כְּנֻשָּׁתָא לְמַרְגָּם יְהוֹן כְּאֲבֻנָּא
וְיִקְרָא דִּין אֶתְגַּלִּי בְּמִשְׁפָּן זְמָנָא לְכָל כְּנִי
יִשְׂרָאֵל:

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לְרִגּוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּבְכֹד
יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ"י א לְרִגּוֹם אֹתָם • אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּבְכֹד ה' • (במדבר רבה) הָעֲנָן יֵרֵד שָׁם.

יֹאמְרוּ יִי לְמִשְׁחָה עַד אִימָתִי יְהוֹן מְרֻזִין
קְדָמִי עָמָא הָדִין וְעַד אִימָתִי לֹא יְהִימְנוּן
בְּמִימְרֵי כָּלֵל אֶתְנָא דִּי עֲבָדִית בִּינְיָהוֹן:

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אֲנִי יִנְאַצְנִי הָעָם
הַזֶּה וְעַד־אֲנִי לֹא־יִאֲמִינוּ כִּי כָּל־הָאֱתוֹת אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ:

כ"י א עַד־אֲנִי • עַד הִיכֵן. יִנְאַצְנִי • יִרְגִּיזוּנִי. כָּל־הָאֱתוֹת • בְּשִׁבִּיל כָּל הַנְּסִים שְׁעֲשִׂיתִי לָהֶם, הִנֵּה לָהֶם
לְהֶאֱמִין שֶׁהִכֵּלֶת בְּיָדִי לְקִים הַבְּטָחָתִי.

(יב) אֲכַנּוּ בְּדִבְרֵי וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה אֹתָךְ לְגוֹי־גָדוֹל
וְעַצּוֹם מִמֶּנּוּ:

כ"י א וְאוֹרְשָׁנוּ • כְּתַרְגוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לְשִׁבּוּעַת אֲבוֹתָ? וְאַעֲשֶׂה אֹתָךְ
לְגוֹי־גָדוֹל • שְׂאֵתָה מִזְרַעם • (במדבר רבה) •

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשִׁמְעוּ מִצְרִים כִּי־הֵעֲלִיתִי
בְּכַחַךְ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ:

כ"י א וְשִׁמְעוּ מִצְרִים • "וְשִׁמְעוּ" אֶת אֲשֶׁר תִּהְרָגֶם.
כִּי־הֵעֲלִיתִי • "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ
אֶת אֲשֶׁר הֵעֲלִיתִי בְּכַחַךְ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם,

(יג) וְשִׁמְעוּ מִצְרִים כִּי הֵעֲלִיתִי בְּכַחַךְ.
וְשִׁמְעוּ מִצְרִים שֶׁתִּהְרָגֶם. כִּי
הֵעֲלִיתִי, כִּי מִשְׁמַעוֹ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר. וְהֵם
רָאוּ שֶׁהֵעֲלִיתִי אוֹתָם בְּכַחַךְ מִקִּרְבָּם,
וְכִשְׁשִׁמְעוּ שְׂאֵתָה הוֹרָגֶם, לֹא יֹאמְרוּ
יְכַלֵּת ה', לִפִּי שִׁישְׁבִי הָאֶרֶץ חֻזְקִים
וְגִבּוֹרִים וְאִינוּ דוֹמָה פְּרָעָה לְשִׁלְשִׁים
וְאֶחָד מְלָכִים, לְשׁוֹן רִש"י. אִם כֵּן,
יְהִי "אֶל יוֹשֵׁב" כְּמוֹ "עַל יוֹשֵׁב", וְכֵן
רַבִּים:

יד וַיִּמְרוּן לָתֵב אַרְעָא הָדָא דְשָׁמְעוּ אָרִי אֶת
יְיָ דְשִׁכְנִתָּךְ שְׂרִיט בְּגוּ עָמָא הָדִין דִּי
בְּעִינֵיהוֹן חֲזוֹן שְׂכִינַת יִקְרָא דִּי וַעֲנָךְ מָשָׁל
עֲלוּהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַּעֲנָא אֶת מְדַבֵּר
קְדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא דְאֶשְׁתָּא
בְּלִילִיָּא:

(יד) וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אִתָּה
יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִין בְּעֵין נִרְאָה אִתָּה
יְהוָה וַעֲנָךְ עַמּוּד עֲלֵהֶם וּבְעַמּוּד עֵינֵן אִתָּה הִלָּךְ
לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לַיְלָה:

אִתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקֶרֶבָם, וְעֵינֵן בְּעֵין אִתָּה נִרְאָה לָהֶם,
וְהִפְלַ בְּדֶרֶךְ חֲבָה, וְלֹא הִפִּירוּ בֶּךְ שְׁנִתְקָה אֶתְּבָתָךְ
מִהֶם עַד הַנָּה.

כ"י וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. כְּמוֹ: "עַל־
יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמָה יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מָה שָׁאֲמֹר
בְּסוּף הָעֵינֵן: "מִבִּלְתִּי יָכֹלֶת יְיָ", בְּשִׁבִּיל שִׁשְׁמְעוּ כִּי

טו וַתִּשְׁטַל יְת עָמָא הָדִין כְּגַבְרָא חַד וַיִּמְרוּן
עִמָּמָא דִּי שָׁמְעוּ יְת שְׁמַע גְּבַרְתָּךְ לְמִימַר:

(טו) וַהֲמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וַאֲמָרוּ חֲגוּזִים
אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמֶךָ לֵאמֹר:

כ"י וַהֲמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד. פֶּתָאם, וּמַתּוּף כֶּף: יֹאמְרוּ חֲגוּזִים אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמֶךָ וְגו'.

טז מִדְּלִית יוֹקְלָא קָדָם יְיָ לֹאֲעֵלָא יְת עָמָא
הָדִין לֹאֲרָעָא דִּי קָיָם לַהוֹן וְקִשְׁלִינוֹן
בְּמַדְבָּרָא:

(טז) מִבִּלְתִּי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיא אֶת־הָעָם הַזֶּה
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר:

יז וַיִּכְעַץ סָגִי כַּעַן חִילָא קָדָם יְיָ כְּמָא דִּי
מַלְלָתָא לְמִימַר:

כ"י מִבִּלְתִּי יָכֹלֶת וְגו'. לִפִּי שְׂיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים
וְגַבּוּרִים, (בְּרִכּוֹת ל"ב) וְאֵינוֹ דוֹמָה פְּרָעָה לְשִׁלְשִׁים וְאֶחָד
מִלְּכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מִבִּלְתִּי

(יז) וַעֲתָה יִגְדַּל־נָא כַּח אֲדָנִי כְּאִשֶּׁר דִּבְרַתָּ לֵאמֹר:
כ"י יִגְדַּל־נָא כַּח ה' . לַעֲשׂוֹת דְּבוּרָךְ. כְּאִשֶּׁר דִּבְרַתָּ לֵאמֹר. וּמָהוּ הַדְּבוּר.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) וַעֲתָה יִגְדַּל נָא כַּח ה' כְּאִשֶּׁר
דִּבְרַתָּ לֵאמֹר. וּמָהוּ הַדְּבוּר, "ה'
אָרֶךְ אַפִּים" לְצַדִּיקִים וְלִרְשָׁעִים.
כְּשֶׁעָלָה מִשָּׁה לְמִרוֹם מִצָּאוֹ לְהִקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא שְׁהִיָּה כּוֹתֵב ה' אָרֶךְ אַפִּים,
אָמַר לוֹ לְצַדִּיקִים, אָמַר לוֹ אֶף לִרְשָׁעִים,
אָמַר לוֹ לִרְשָׁעִים יֵאבְדוּ, אָמַר לוֹ חֲזִיק
שֶׁתִּצְטָרֵף בְּדָבָר זֶה. כְּשֶׁחֲטָאוּ בַּעֲגָל
וּבְמִרְגָּלִים וְנִתְפַּלֵּל לִפְנֵי בָּאָרֶךְ אַפִּים,
אָמַר לוֹ הִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהָלֹא אֲמַרְתָּ
לִי לְצַדִּיקִים, אָמַר לוֹ וְהָלֹא אֲמַרְתָּ לִי אֶף
לִרְשָׁעִים, יִגְדַּל נָא כַּח ה' לַעֲשׂוֹת דְּבוּרָךְ,
לְשׁוֹן רִשִׁי מִדְּבַרִי אֲגִידָה (סנהדרין ק"א):

וְדֶרֶךְ הָאֱמֶת תִּכְרֵם מִפְּנֵי שֶׁהָשֵׁם בְּמִקּוֹם
הַזֶּה כְּתוּב בְּאֵלֶּיךָ דְּלִית, וַיֹּאמֶר
שְׁהִיָּה הַגְּדֹלָה בְּכֹחַ רַחֲמִים, כִּי מִדַּת
הַדִּין הִיא שְׁמִתּוּחָה כְּגִגֵּדָם. וְהוֹפִיר
בְּמִדּוֹת "אָרֶךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד" וְלֹא
הוֹפִיר "אֱמֶת", כִּי בְּמִדַּת אֱמֶת יִהְיוּ
חֲסִידִים:

אֲלֵהֶם: תוֹרָה יד
(יד) אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה אִתָּה ה'.
אָמַר ר"א עַל מִרְאָה כְּבוֹד ה'
לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל (שְׁמוֹת כ"ד ח). "נִרְאָה"
פֶּעַל עֶבֶר, וְשָׁמְעוּ נִרְאִיתָ אִתָּה, וְכֵן
וְנִשְׁאָר אָנִי (יחזקאל ט ח), וְכֵן כִּי אֲמַלֵּל
אֲנִי (תהלים ו א), בְּעַבּוּר הַיּוֹת הִלָּמַד
בְּפִתּוֹחַ גְּדוּל. וְהַפֶּל "עֵין בְּעֵין", אָמְרוּ
הַמִּפְּרָשִׁים בְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם שֶׁעֵינֵי יִרְאוּ
אֶת עֵינֵי בְּדָבָרוֹ, וְכֵן פָּנִים בְּפָנִים
דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם (דברים ה ז):

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, "עֵין" לְשׁוֹן מִרְאָה,
וְעֵינֵי בְּעֵין הַבְּדִלָּח (לעיל יא ז), וְאָרָא
כְּעֵין חֲשָׁמַל (יחזקאל א כ), יֹאמֶר אֲשֶׁר
מִרְאָה בְּמִרְאָה נִרְאָה הוּא שֶׁמֶךְ הַגְּדוּל,
וְכֵן עֵינֵן הַכְּתוּב בְּיִחְזָקֵאל (מג א) וּבְמִרְאָה
הַמִּרְאָה אֲשֶׁר רִאִיתִי בְּמִרְאָה אֲשֶׁר
רִאִיתִי בְּבֹאֵי לְשַׁחֵת אֶת הָעִיר וּמִרְאוֹת
בְּמִרְאָה אֲשֶׁר רִאִיתִי אֶל נְהַר
כְּבָר: תוֹרָה טו

וְלִפִּי דַּעֲתִי אֵין הַכּוֹנֵה לְמִשָּׁה רַבִּינוּ
בְּטַעֲנָה הַזֹּאת מִפְּנֵי שֶׁהַכּוֹנֵנִים
חֲזָקִים וְגַבּוּרִים בְּמִלְחָמָה וְאֵינוֹ דוֹמָה
פְּרָעָה לְשִׁלְשִׁים וְאֶחָד מִלְּכִים, כִּי הָשֵׁם
הַכֹּה אֶת מִצְרַיִם בְּדָבָר וְהַמִּית בְּכוֹרֵיהֶם
בְּרַגַּע, וְהַבִּיא עֲלֵיהֶם מִכּוֹת גְּדוּלוֹת מִן
הַשָּׁמַיִם, וְנִקַּל זֹאת בְּעֵינֵי ה' לְהַכּוֹת
בְּדָבָר הַגַּבּוּרִים וְהַחֲזָקִים כְּדִלִים
וְכַחֲלָשִׁים:

אֲכֹל הַכּוֹנֵה בְּתַפְלָה הַזֹּאת לֵאמֹר,
יִחְשְׁבוּ מִצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ כִּי יֵשׁ כַּח
בְּאֵלֵהִי כְּנַעַן לְהַצִּיל מִיָּדִי, כִּי עָשִׂיתָ
בְּמִצְרַיִם וּבְאֵלֵהֶם שְׁפָטִים עַד
שֶׁהִצַּאתָ הָעָם הַזֶּה מִקְּרָבוֹ, וְלֹא יָכֹלֶת
לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּכַנְעַן וּבְאֵלֵהֶם, וְהַנָּה
יִהְיֶה כֹּה חֲלוּל הָשֵׁם וַיִּחְזְקוּ יְדֵי עוֹבְדֵי
עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם כֵּן יִתְּכֵן שְׁהִיָּה "אֵל
יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת" כְּפִשּׁוּטוֹ, שְׁיֹאמְרוּ
הַמִּצְרַיִים לְאִנְשֵׁי אָרֶץ כְּנַעַן, מִבִּלְתִּי
יָכֹלֶת ה' וְגו', כִּי בָכֶם אֵל וְאָפֶס

(יח) יְהוָה אָרָךְ אֲפִים וְרִבְחֶחֶסֶד נִשָּׂא עֹן וּפִשֶׁע וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶלֶךְ עֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים:

יח יי מרחק רגז ומסגני למעבד טבון שבק לעזון ולמרוד ולחובין סלח לדתיבין לאוריתיה ודלא תיבין לא מזפי מסער חובי אבקה על בנין מרדין על דר תלימי ועל דר רביעי:

שאתה צריך לדבר. כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים, התפלל משה לפניו ב"ארך אפים". אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: והלא אמרת לי לצדיקים! אמר לו: והלא אמרת לי אף לרשעים! ונקה לשבים. לא ינקה. לשאינן שבים.

כ"ה' ארך אפים • לצדיקים ולרשעים. כשעלה משה למרום, מצאו משה להקדוש-ברוך-הוא שהיה יושב וכותב: "ה' ארך אפים", אמר לו: לצדיקים? אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אף לרשעים! אמר לו: רשעים יאבדו! אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חייך,

(יט) סֶלַח-נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרִים וְעַד-הַנֵּה:

יט שבובק כען לחובי עמא הדין כסגיאות טבנותי וכמא די שבקתא לעמא הדין ממצרים ועד כען:

כ ואמר יי שבקתי כפתגמך:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סֶלַחְתִּי כְּדִבְרְךָ:

כ"ה' כדברך • בשביל מה שאמרתי "פן יאמרו מבלתי יכלת ה'".

כא ויברם קנים אגא ומליא יקרא דיין ית כל ארעא:

(כא) וְאוֹלָם חַי-אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד-יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ:

כ"ה' ואלולם • כמו "אבל זאת אעשה להם". חי-אני • לשון שבועה: כשם שאני חי וכבודי ימלא את וגו'".

כ"ה' ואלולם • כמו "אבל זאת אעשה להם". חי-אני • לשון שבועה: כשם שאני חי וכבודי ימלא את וגו'".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במעשה העגל תפלתו אשר התפלל עליהם, ואמר (דברים ט ט"ח) ואתנפל לפני השם בראשונה וגו', ופרש שם (פסוק כו) תפלתו ואתפלל אל ה' ואמר וגו', והזכיר גם כן תפלתו על אהרן (פסוק כז) ולא הזכיר להם במרגלים שהתפלל עליהם כלל. וכל זה מן הטעם שהזכרתי, כי הוא לא התפלל למחל להם אלא שישא להם ויאריך אפו ויפקד עון אבות על בנים, ולא היתה תפלתו שלמה עליהם, ועל כן לא הזכירה להם, כי היו יכולין לטען עליו: תורה כא

והזכיר "פוקד עון אבות", לאמר שאם יראה שלא למחות עונם ויפקד עון אבות על בניהם ולא יאריך אפיהם ויקחם, ומזה היתה הגזרה לקבע להם בכיה לדורות ובלילה הזה, כי פקד עונם על ורעם:

ואמר ר"א כי בעבור שמצאנו אם יראו את הארץ אחר סלחתי כדברך, ידענו כי מלת סלח נא אריכות אף, וכן "ונסלח לו", עד שיעשה תשובה שלמה. והנכון בעיני כי סליחה הנחת הענש כדברי אונקלוס, והקרבנות מעלים ענש השוגג מעליו, וכן טוב וסלח (תהלים פו ט), ואמר "סלחתי כדברך" לעם בכללן שלא יבם בדבר ויורישם ויעשה אותו לגוי גדול ועצום ממנו והם ורעם יאבדו מן הארץ, אבל יסלח להם שירשו בניהם את הארץ ושלל מותו הם במגפה, וגור שיתמו פגריהם במדבר וימותו שם כל אחד בבא יומו:

והנה במשנה תורה הזכיר משה

ולא הזכיר "נוצר חסד לאלפים", כי לא בוכות אבות בתפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפלה הזאת לאברהם ליצחק וליעקב כלל. והטעם בעבור שהארץ נתנה לאבות ומהם ירשוה, והם מורדים באבותם ולא היו הפצים במתנה שלהם אשר האבות היו בוחרים בה מאד, והיאך יאמר "אשר נשבעת להם כך וגו' וכל הארץ הזאת אתן לזרעכם" (שמות לב יג) והם אומרים אי אפשונו במתנה זו. ולא הזכיר "וחטאיה", בעבור שאלו מוידים ופושעים:

ולא ידעתי למה לא הזכיר "רחום וחנון", אולי ידע משה כי הדין מתוח עליהם ולא ימחל לעולם, לכן לא בקש רק אריכות אפים שלא ימיתם באיש אחד ולא ישחטם בצאן במדבר שזמיתו במגפה, ובעבור שלא בקש עתה אלא אריכות אפים אמר לו "סלחתי כדברך" שאהיה להם ארך אפים ורב חסד:

(כא) חי אני. לשון שבועה. וימלא כבוד ה' את כל הארץ, אם יראו את הארץ, מקרא מסורס הוא, חי אני נאם ה' כי כל האנשים אם יראו את הארץ, ובבדוי ימלא את הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכלת ה' להביאם, שלא אמיתם פתאום באיש אחד אלא באחור ארבעים שנה מעט מעט, לשון רש"י:

חִי-אֲנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יֵרָאוּ אֶת הָאֶרֶץ וּכְבוֹדִי יִמְלֹא אֶת כָּל הָאֶרֶץ שְׁלֹא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמִּגְפָּה הַזֹּאת

לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יִכְלַת ה' לְהִכְיָאֵם, שְׁלֹא אֲמִיתֶם פְּתָאם כְּאִישׁ אֶחָד אֲלֹא בְּאִחֹר אַרְבָּעִים שָׁנָה; מַעַט מַעַט.

כַּב אֲרִי כָל גְּבִרָא דְחִזּוּ יֵת יְקָרִי וְיֵת אֲתוּתִי
דִּי עֲבָדִית בְּמַצְרַיִם וּבְמִדְבָּרָא וְנִסְיָאוּ קְדָמִי
דְּנָן עֲשֵׂר זְמָנִין וְלֹא קִבִּילוּ בְּמִימְרִי:

(כב) כִּי כָל-הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת-כְּבוֹדִי וְאֶת-אֲתוּתִי
אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבְמִדְבָּר וַיִּנְסּוּ אֹתִי זֶה עֲשֵׂר
פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

כַּב אֲרִי • וַיִּנְסּוּ • כְּמִשְׁמַעוֹ. זֶה עֲשֵׂר פְּעָמִים • שָׁנִים בֵּינָם וּשְׁנִים בֵּינָם בְּשָׁלוֹ וְכו' כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת עֲרֵכִין.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 105)

הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כמו "עֲשֵׂר מוֹנִים", "וְאָפּוּ עֲשֵׂר נָשִׁים",
וְעוֹד). וְכֵי לִשְׁלַל פְּרוּשׁ זֶה, מַעֲתִיק תַּבַּת "זֶה", הַמוֹרָה
זֶה". וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּהִנֵּה הַרְשָׁב"ם מִפְּרָשׁ "עֲשֵׂר פְּעָמִים" על דִּיּוֹק.

כַּב אִם יֵרָאוּ אֶת-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָם
וְכָל-מִנְאֲצִי לֹא יִרְאוּהָ:

כַּב אִם יֵרָאוּ • לֹא יִרְאוּ. לֹא יִרְאוּהָ • לֹא יֵרָאוּ אֶת הָאֶרֶץ.

כַּד וְעַבְדִּי כָלֵב עָקַב הֵיטָה רוּחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֹא
אֲחֵרִי וַהֲבִיאֵתוּ אֶל-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר-בָּא שְׁמָהּ וְזָרְעוּ
יִירָשְׁנָה:

כַּד וְעַבְדִּי כָלֵב חִלָּף דִּהוּה רוּחַ אַחֲרֵי עִמָּה
וְאַשְׁלֵם פִּתְר דַּחְלֵתִי וְאַעֲלֵנָה לְאַרְעָא דִּי עַל
לְחֶמֶן וּבְנוּהִי יִתְרַכְנָה:

עַם-פִּי". וַיִּמְלֹא אַחֲרֵי • וַיִּמְלֹא אֶת לְבוֹ אַחֲרִי, וְזֶה
מִקְרָא קָצֵר. אֲשֶׁר-בָּא שְׁמָה • חִבְרוֹן תִּתֵּן לוֹ.
יִירָשְׁנָה • פְּתַרְגוּמוֹ: "יִתְרַכְנָה", יוֹרִישׁוּ אֶת הָעֲנָקִים
וְאֵת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאִין לְתַרְגְּמוֹ "יִרְתִּינָה", אֲלֹא
בְּמָקוֹם יִירָשְׁנָה.

כַּד רֹחַ אַחֲרֵת • (בְּמִדְבָּר רַבָּה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בִּפְנֵי
וְאַחַת בְּלֵב. לְמַרְגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמָּכֶם בַּעֲצָה",
וּבְלִבּוֹ הָיָה לֹמֵר הָאֲמֵת, וְעַל-יְדֵי-כֵן הָיָה בּוֹ כַח
לְהַשְׁתִּיקֶם, כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר: "וַיִּהְיֶה כָלֵב", שֶׁהָיָה סְבוּרִים
שְׂאִימֵר פְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמַר בְּסִפְר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד):
"וְאַשְׁבֹּא אוֹתוֹ דְּכָר כְּאִשֹּׁר עַם-לְכָבִי" וְלֹא "כְּאִשֹּׁר"

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וַאֲנִינוּ נִכּוֹן כָּלֵל. אֲבָל הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה
חֲסִרֵי הַשְּׁבוּעָה לְכָבוֹד שֶׁל
מַעֲלָה, חִי אֲנִי וַיִּמְלֹא כְבוֹדִי אֶת כָּל
הָאֶרֶץ, אִם כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּנַסִּים אוֹתִי
יֵרָאוּ אֶת הָאֶרֶץ אִין הַדָּבָר כְּכֹה. וְכֵן
חִי אֲנִי נֶאֱמַר ד' וְגו' אִם אַתֶּם תְּבוֹאוּ
אֶל הָאֶרֶץ (לחלק פסוקים כח ג), יִחְסֹר
הַשְּׁבוּעָה. וְכֹכָה יִקְצְרוּ אַף בְּהִדְיוּט, כֹּה
יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף (ש"ב ג לח),
לֹא יִרְצוּ לְפָרֵשׁ הָאֵלֶּה, כֹּה יַעֲשֶׂה
אֱלֹהִים לְאוֹיְבֵי דָוִד וְכֹה יוֹסִיף, יִחְסְרוּ
הַבְּרָכָה:
וְכֵן מִצִּינוּ שְׂאִמֵּר כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע
יד ט) אַתָּה יַדְעָתָ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר

דְּבַר ה' עַל אֲדוּתִי וְעַל אֲדוּתִיךָ, וּכְתִיב
(שם פסוק ט) וַיִּשָּׁבַע מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר אִם לֹא הָאֶרֶץ אֲשֶׁר דָּרַכְהָ רִגְלִי
בָּהּ לֶךְ תִּהְיֶה לְנַחֲלָה וּלְבָנֶיךָ עַד עוֹלָם
כִּי מִלֵּאתָ אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵי, וְהוּא מִמָּה
שְׁנֵאָמַר כָּאן (פסוק כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עָקַב
הֵיטָה רוּחַ אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֹא אַחֲרֵי
וַהֲבִיאֵתוּ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר בָּא שְׁמָהּ
וְזָרְעוּ יִירָשְׁנָה, וַיִּזְכֹּר בְּהִבְטָחָה זֶה
שְׁבוּעָה, כִּי הִכַּל נִקְשֵׁר בְּפִסְקוֹ וְאוֹלָם
חִי אֲנִי שְׁהוּא שְׁבוּעָה כְּמוֹ שְׁפָרְשִׁיתִי,
וְאָמַר "וַיִּשָּׁבַע מֹשֶׁה", כִּי מֹשֶׁה הִזְכִּיר
הַשְּׁבוּעָה:
וְעַל דְּרַךְ הָאֲמֵת וְאוֹלָם חִי אֲנִי וַיִּמְלֹא

כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאֶרֶץ, הַבְּטָחָה לְמֹשֶׁה
בְּסִלְיָהּ, יֵאמֹר שְׂמִילָא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל
הָאֶרֶץ בְּזָרְעָם וְלֹא בָהֶם: תוֹרָה כב
(כג) וְטַעַם וְכָל מִנְאֲצִי לֹא יִרְאוּהָ.
כִּי כָל מִנְאֲצִי לֹא יִרְאוּהָ. וְרַבִּי
אַבְרָהָם אָמַר, כָּל מִנְאֲצִי, מִבְּנֵיהֶם, וְאִין
בּוֹ טַעַם. וְאוֹלֵי יִרְמּוּ זֶה לְדוֹרוֹת הַגּוֹלִים
מִמֶּנָּה דְּבָרֵי רַבּוּתֵינוּ, וְכָאן קָבַע לָהֶם
בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בְּלִילָה הַזֶּה, שִׁיזְכֹּר לָהֶם
עוֹנָשָׁם הָרֵאשׁוֹן: תוֹרָה כד
(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב, לֹא הִזְכִּיר יְהוֹשֻׁעַ,
כִּי פָּרַשׁ לְכָלֵב שְׁכָרוֹ שְׁיִירִישׁ
הָאֶרֶץ אֲשֶׁר בָּא שְׁמָה וְשִׁכְרָה יְהוֹשֻׁעַ
אִינוּ רָאוּ לְפָרְשׁוֹ עֲתָה שְׁיִהְיֶה הוּא

(כה) וְהַעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעִי יֹשֵׁב בְּעֶמְקֵי מִדְבַּר פָּנּוּ וַיַּעֲרֹב לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

כה וַעֲמַלְקָא וּפְנִיעָא יֹשְׁבֵי בְּעִמְקֵי מִדְבַּר פָּנּוּ וַיַּעֲרֹב לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

כז"א וְהַעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעִי יֹשֵׁב בְּעֶמְקֵי מִדְבַּר פָּנּוּ וַיַּעֲרֹב לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

• יום רביעי ט"ז סיון •

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(כז) עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים עָלַי אֶת־תִּלְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים עָלַי שְׁמַעְתִּי:

כז עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים עָלַי אֶת־תִּלְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים עָלַי שְׁמַעְתִּי:

כט"א לַעֲדָה הָרְעָה וְגו' • אֵלֶּיךָ הַמְּרֹגְלִים. (מגילה כ"ג ב) מִכָּאן ל"עֲדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים.

כט"א לַעֲדָה הָרְעָה וְגו' • אֵלֶּיךָ הַמְּרֹגְלִים. (מגילה כ"ג ב) מִכָּאן ל"עֲדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים.

(כח) אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נֹאם־יְהוָה אִם־לֹא כֹאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כח אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נֹאם־יְהוָה אִם־לֹא כֹאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כט"א חִי־אֲנִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. אִם־לֹא וְגו' כֵּן אֶעֱשֶׂה • כִּכְיֹכֹל אֲנִי חִי. כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם • שֶׁבִּקְשִׁיתֶם מִמֶּנִּי: "אוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לֹא־תָנוּחַ".

כט"א חִי־אֲנִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. אִם־לֹא וְגו' כֵּן אֶעֱשֶׂה • כִּכְיֹכֹל אֲנִי חִי. כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם • שֶׁבִּקְשִׁיתֶם מִמֶּנִּי: "אוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לֹא־תָנוּחַ".

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְּגִרְיֶכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה אֲשֶׁר הִלַּגְתֶּם עָלַי:

כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְּגִרְיֶכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה אֲשֶׁר הִלַּגְתֶּם עָלַי:

כט"א וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם • (ב"ב קכ"א ב) כָּל הַנִּמְנָה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לְצֹאֵת וּלְבֹא לְצֹאָה וּלְתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפֹּרוֹת

כט"א וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם • (ב"ב קכ"א ב) כָּל הַנִּמְנָה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לְצֹאֵת וּלְבֹא לְצֹאָה וּלְתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפֹּרוֹת

(ל) אִם־אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לִשְׁפֹךְ אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:

ל אִם־אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לִשְׁפֹךְ אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

במקום משה. והקדים הכתוב (פסוק ו) כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון, בעבור כי הוא הקדים לחלק על המרגלים, ויהס כלב (לעיל יג ז):

אבל משה אמר (פסוק זח) ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים, בעבור גדל מעלת יהושע בחקמה. ובעבור כי משה ואהרן נפלו

על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל (לעיל פסוק ה) להתחנן לו, הנה הדבור כאן (פסוק כו) גם לאהרן. והצנאה למשה "אמר אליהם" (פסוק כח), כי הוא העקר בנבואה: תורה כה

(כח) וטעם אם לא כאשר דברתם באזני. אם כאשר דברתם, בן

לא אעשה לכם, בטעם תמיהה. וכן דרך הלשון, לא אל עמים רבים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם אם לא אליהם שלחתיך המה ישמעו אליך (יחזקאל ג ו), וכן אם לא כאשר דפיתי בן היתה (ישעיה יד כד): תורה כט

(לא) וּמִפְּנֵי אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבוֹ יְהוָה וְהִבִּיאֲתִי אֲתָם וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאִסְתֶּם בָּהּ:

(לב) וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם יָפְלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

כ"י - וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם • כְּתִירוֹמָם ("די לכו") לְפִי שְׁדָבָר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וּבִקְשׁ לֹמֵר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לְשׁוֹן זֶה כָּאֵן לֹמֵר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִשְׁאוּ אֶת־זִנּוּתֵיכֶם עִדְתָם פְּגָרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:

כ"ג - אַרְבָּעִים שָׁנָה • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פְּחוּת מִכֵּן שְׁשִׁים, לְכֵן נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיְהִיו אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֲשָׂרִים מְגִיעִים לְכָל שְׁשִׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הִיְתָה בְּכָלֹל, וְאַף־עַל־פִּי שְׁקָדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְּרַגְלִים, לְפִי שְׁמִשְׁעֵשׂוּ אֶת הַעֲגָל עַל־תָּה גִזְרָה זֹאת בַּמִּחְשָׁבָה, אֲלֹא שֶׁהַמֵּתִין לָהֶם עַד שֶׁתִּמְלֹא סֵאתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאֲמַר (שמות

(לד) בַּמִּסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תֵּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם לִשְׁנָה יוֹם לִשְׁנָה תִּשְׁאוּ אֶת־עֹנֵתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֻתֶם אֶת־תְּנוּאַתִּי:

כ"ד - אֶת־תְּנוּאַתִּי • שֶׁהִנֵּיאֻתֶם אֶת לְבַבְכֶם מֵאַחֲרֵי. 'תְּנוּאָה' - לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הִנֵּיא אֲבִיָּה אֹתָהּ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ו)

גִּזְרַת הַמְּרַגְלִים הִיְתָה שִׁיְהִיו אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אֲף שֶׁהָיוּ ל"ט שָׁנָה בְּלִבְדִּי, שֶׁהָיוּ גִזְרַת הַמְּרַגְלִים הִיְתָה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וּבְשָׁנָה זֹאת גִּזְרָה לֹא בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן, חֹדֶשׁ נִסָּן, אֲלֹא בַּחֲדָשִׁים שְׁלֹאֲתֵרִיזָה, אֲלֹא הַעֲנִין הוּא מִשּׁוֹם שֶׁמִּסְפַּר אַרְבָּעִים רוֹמֵז לְסִפִּירַת הַבִּינָה, "בֵּן אַרְבָּעִים לְבִינָה", כִּי הִגִּילּוּ בַּמִּדְבָּר הָיָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְהַכְנִיסָה לָאָרֶץ עֲנִינָה הִרְיָדָה לְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת, "אָרֶץ" הִיא

(לה) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעָדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשֵׁם יִמָּתוּ:

(לו) וְהֶאֱנִשִּׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לַתּוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּלְכְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ:

לֹא וּמִפְּנֵי אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבוֹ יְהוָה וְהִבִּיאֲתִי אֲתָם וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאִסְתֶּם בָּהּ:

לכ וּפְגָרֵיכֶם אַתֶּם יָפְלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִשְׁאוּ אֶת־זִנּוּתֵיכֶם עִדְתָם פְּגָרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:

לד: "וביום פקדי" - בְּמִרְגָּלִים, "ויפקדתי עליהם חטאתם". וְאַף כָּאֵן נֶאֱמַר "תִּשְׁאוּ אֶת־עֹנֵתֵיכֶם" וְלֹא עֹנֵתְכֶם - שְׁתֵּי עֹנֹת: שֶׁל עֲגָל וְשֶׁל תְּלוּיָה, וְחֻשָּׁב לָהֶם בְּמִנְיַן חַיֵּיהֶם מִקְצַת שָׁנָה כְּכֹלֵה, וּכְשֶׁנִּכְסְוּ לְשָׁנָה שְׁשִׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֲשָׂרִים. וְנִשְׁאוּ אֶת־זִנּוּתֵיכֶם • כְּתִירוֹמָם: "ויקבלון ית חוביכון".

לד בְּמִנְיַן יוֹמָא דִּי אֶלְתָּוִן יֵת אֲרַעָא אַרְבָּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשִׁתָּא יוֹמָא לְשִׁתָּא תִקְבְּלוֹן יֵת חוֹבִיכוֹן אַרְבָּעִין שְׁנִין וְתִדְעוֹן יֵת דְּאֲתִרְעֻמְתוֹן עָלַי:

כ"ד (במדבר ל): "כִּי־הִנֵּיא אֲבִיָּה אֹתָהּ".

מַלְכוּת, וְלָכֵן צִרִיכָה לְהִיטֵב הַקְדָּמַת הַמִּדְבָּר אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּל עֲנִינֵי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים מִסִּפִּירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כ' "אֲמָה בְּתָה". אֲמָנָם לְאֲחֵרִיזָה הָרִי "נִקְבָה תְּסוּבֵב גְּבָר", שָׁזָה נֶאֱמַר יִדְקָא לְגַבִּי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת, הִנֵּנוּ שְׂדִיקָא עַל־יְדֵי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים אֶל הַעֲלִי וְדִלְעִיד־לָבָא, שָׁזָה יְהִיָּה "וְעַמְדוֹ זָרִים וְרַעוּ צֹאנְכֶם".

לה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעָדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשֵׁם יִמָּתוּ:

לו וְהֶאֱנִשִּׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לַתּוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּלְכְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ:

השירים ו): "דובב שפתי ושנים", וישנה לטובה וישנה לרעה, לכה נאמר כאן: מוציא דבת הארץ רעה, שיש דבה שהיא טובה. דבה • פרליר"ש בלע"ז.

כ"י • וישבו וילינו עליו • וכששבו מתור הארץ הרעו עליו את כל העדה בהוצאת דבה, אותם אנשים – "וימתו". כל הוצאת דבה, לשון חנוף דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו, כמו (שיר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9 לקו"ש ח"ג עמ' 44 ואילך – מחנך 'לקראת שבת')

עונש המרגלים למרות בפרת כל העם

ויש לומר שבזה בא הכתוב לישוב שאלה. דהנה, כבר הסיר משה רבינו עליו השלום בתחנונו את גזרת ה' ותברך מעל בני ישראל, ופעל שלא ימות העם תכף, כ"אם במקור ארבעים שנה, ואם כן מדוע לא הועילו תחנונו להסיר הגזרה גם מעל המרגלים עצמם?

ולכך, קדם שיספר הכתוב (בפסוק לו) אשר "וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ", שנה וכתב את תלונת המרגלים, לומר שחומר במרגלים עצמם שנתפנו לחלק על משה עצמו, כמדק בלשון הכתוב "וילינו עליו", ולכך לא הועילה להם תפלתו של משה, ד"אין קטגור נעשה סגור".

ותאנשים אשר שלח משה לתור את הארץ וישבו וילינו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ:

וכששבו מתור הארץ הרעו עליו את כל העדה (יד,

לו. ובפרש"י)

כבר קדם לכן (יג, כו ואילך) הובא באריכות ספור המרגלים וטענותיהם וכו', ואם כן המשמעות הפשוטה, לכאורה, היא ששבו וטענו על משה שנית. אף רש"י כתב דאין הפשט כך, אלא הפונה בזה היא לתלונה הראשונה "כששבו מתור הארץ" (ויעו' במקדשי רש"י ההכרח לפרוש זה). ולפי זה צריך ביאור, למאי כפל הכתוב את תלונת המרגלים שנית?

לומיתו גבריא דאפיקו שום ביש על ארעא במוחא קדם יי:

(ל) וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במגפה לפני יהוה:

טבורם, לכה נאמר "במגפה" ולא "במגפה". וזהו "לפני ה'", באותה הראויה להם על-פי מדותיו של הקדוש ברוך הוא שהוא מורד מדה כנגד מדה.

כ"י • במגפה לפני ה' • באותה מיתה ההגונה להם, מדה כנגד מדה: הם חטאו בלשון ונשתרבו לשונם עד טבורם, ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוף

לח ויהושע בר נון וכלב בר נפנה אתקמו מן גבריא האמון דאזלו לאללא ית ארעא:

(לח) ויהושע בן-נון וכלב בן-יפנה חיו מן האנשים ההם ההם ההלכים לתור את הארץ:

כ"י • ויהושע וכלב חיו • מה תלמוד לומר "חיו מן האנשים ההם"? אלא מלמד שנטלו (ב"ב קיז) חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים.

לט ומליל משה ית פתגמא האלין לכל בני ישראל ואתאבלו עמא לחדא:

(לט) וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד:

מ ואקדימו בצפרא וסליקו לריש טורא למימר הא אנחנא סלקין לאתרא די אמר יי ארי חבנא:

(מ) וישקמו בפקר ויעלו אל ראשההר לאמר הננו ועלינו אל המקום אשר אמר יהוה כי חטאנו:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוצאת דברים שהם מלקיחים את האדם לדבר בו, כמו דובב שפתי ושנים (ש"ס יז א). וישנה לטובה וישנה לרעה, לכה נאמר מוציא דבת הארץ רעה, שיש דבה שהיא טובה. והנה כתוב ומוציא דבה הוא קטיל (משלי יח), ואיננו לטובה, וכן להוציא דבה על הארץ (פסוק לח), וכן ודבתך לא תשוב (משלי כה א). אבל

א ונשל גוים רבים מפניך שבעה גוים רבים ועצומים, והם היו מפליגים בחוק העם, כי עו העם (לעיל יג כח), כי חוק הוא מאד (שם פסוק לא), ולא השיבו על דברי משה שאמר להם המקטע הוא אם רב (שם פסוק יח), אכל אמרו לעם אחרי כן כי הארץ אוכלת יושביה:

(לז) מוצאי דבת הארץ רעה, כבר פרשתי (לעיל יג לז) כי ענשם הגדול היה בעבור הדבה שהוציאו כי ארץ אוכלת יושביה היא, והיה שקר גמור, שהיא היתה מלאה עמים רבים, כמו שכתוב ביהושע (יא ה) הם וכל מחניהם עמם עם רב כחול אשר על שפת הים לרב וסוס ורכב רב מאד. ובתורה ודברים

כ"י • אֶל־רֹאש־הָהָר • הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לְאַרְץ | אֲשֶׁר־אָמַר ה' • לְתַתָּהּ לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה • כִּי חָטֵאוּנוּ • יִשְׂרָאֵל • הִנָּנוּ וְעַלִּינוּ אֶל־הַמָּקוֹם • לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל • עַל אֲשֶׁר אָמְרָנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרִימָה".

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּמָּה זֶה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תַצְלַח:

כ"י • וְהִיא לֹא תַצְלַח • זוֹ שְׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תַצְלַח.

(מב) אֶל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אִיבֵיכֶם:

(מג) כִּי הָעֲמַלְקִי וְהַכְנַעֲנִי שֵׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בַּחֲרֵב כִּי־עַל־כֵּן שִׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יְהִיֶּה יְהוָה עִמָּכֶם:

כ"י • כִּי־עַל־כֵּן שִׁבְתֶּם • כְּלוּמַר: כִּי זֹאת תְּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שִׁבְתֶּם וְגו'.

(מד) וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה:

כ"י • וַיַּעֲפְלוּ • לְשׁוֹן חֲזָק, וְכֵן (חֲבֻקִּק ב'): "הִנֵּה עֲפֹלָה". | בַּת־צִיּוֹן (ישעיה לב): "עֲפֹל וּבַחֲזָק". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא | מִפְרָשׁוֹ: לְשׁוֹן אִפְל; הִלְכוּ חֲשִׁכִים שְׁלֹא בְרִשׁוֹת.

(מה) וַיֵּרֶד הָעֲמַלְקִי וְהַכְנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיִּכּוּם וַיַּפְתּוּם עַד־הַחֲרֹמָה:

כ"י • וַיַּפְתּוּם • כְּמוֹ (דברים ט): "וְאַתָּה אֹתוֹ טָחוּן" – מִכָּה אַחֵר מִכָּה. עַד־הַחֲרֹמָה • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמֶּלֶךְ.

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם:

כ"י • כִּי תָבֹאוּ • בְּשׁוּר לָהֶם שְׂיִפְנִסוּ לְאַרְץ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

או העברת פי השם אין בו הצלחה, לשון ר"א. ועל דרך האמת, היא מתהלכת (יחזקאל א יג): תורה מג (ב) כי תבאו אל ארץ מושבתיכם. אחר שהבטיח את הבנים שיבאו אל הארץ, השלים להם תורת הקרבנות שיקריבו נסכים בבואם לארץ. ואולי

כלל ולא תנגפו לפני איביכם. וכן אמר במשנה תורה (דברים א מא מב) ותהינו לעלת ההרה ויאמר ה' אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: ומעם והוא לא תצלח. זו שאתם עושים לא תצלח, לשון רש"י.

כל דבה רעה, ויזכיר "דבה רעה" להפליג: תורה לח (מא-מב) וטעם למה זה אתם עוברים את פי ה'. איננו בגזרת במדבר הזה יפלו פגריכם, אשר אמר (בסוף כט). אבל יאמר למה אתם עוברים את פי ה', כי הוא צוה אלי שלא תעלו

שָׁזָהוּ הַמֶּשֶׁךְ לְמָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר (פְּרָצוֹן הַמִּרְגְּלִים).
דָּזָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
הַנֶּעֱלָה הַזֶּה, לִי הָיָה גּוֹפָא הוּא הִכְנָה אֶל הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ
וְהַעֲבֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדוֹקָא עַל־יְדֵי הַקְּדָמָת הַעֲבֹדָה
ד'בְּכָל מֵאֲדָר', "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם" שֶׁבְּמִדְבָּר,
עַל־יְדֵי־זֶה יְכוּלָה לְהִיטֵל אַחֲרֵיכֶם הַעֲבֹדָה עִם הָעוֹלָם
כְּשֶׁבָאוּ לְאֶרֶץ בְּשָׁלִימוֹת.

סְמִיכוֹת פְּרֻשֶׁת הַנִּסְכִּים לְפָרֻשֶׁת הַמִּרְגְּלִים, כִּי הִתִּיקוֹן עַל
מַעֲשֵׂה הַמִּרְגְּלִים הוּא הִיפּוֹךְ מִה שֶׁעָשׂוּ, וְלִהְיוֹת לְאֶרֶץ
דוֹקָא, "כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ", וְשֶׁם גּוֹפָא לְעִסּוֹק בַּעֲבֹדַת
הַנִּסְכִּים שֶׁעֲנִינָם הַמֶּשֶׁכֶּה לְמִטָּה וּבִירוֹר הַתַּחֲתוֹן.
וְעוֹד יֵשׁ לִזְמַר, שֶׁהַקֹּשֶׁר דְּפָרֻשֶׁת הַנִּסְכִּים לְפָרֻשֶׁת
הַמִּרְגְּלִים אֵינוֹ רַק מְשׁוּם שֶׁהַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ וְהַעֲבֹדָה
דְּנִסְכִּים הִיא תִּיקוֹן עַל חֲטָא הַמִּרְגְּלִים, אֲלָא יִתִּירָה מִזֶּה,

ג. וְתַעֲבֹדוּן קִרְבָּנָא קָדָם יְיָ עֲלֵתָא אוּ נִכְסֵת
קוּדְשָׁא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוּ כְּנִדְכָתָא אוּ
בְּמוֹעֲדִיכּוֹן לְמַעַבְדַּ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיוֹא קָדָם
יְיָ מִן תוֹרִי אוּ מִן עֲנָא:

(ג) וְעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפָלֵא־נִדָּר
אוּ כְּנִדְכָה אוּ בְּמַעֲדִיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
מִן־הַבֶּקָר אוּ מִן־הַצֹּאן:

בְּנִדְכָה • או שְׁתַּעֲשׂוּ הָאִשָּׁה בְּשָׁבִיל חֻבַּת מוֹעֲדִיכֶם,
שְׁתִּיבְתִי אִתְּכֶם לַעֲשׂוֹת בְּמוֹעֵד.

כִּי־יִבְרָא וְעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה • אֵין זֶה צוּרִי, אֲלָא: כְּשֶׁתָּבוֹאוּ
שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה לַה'. רִיחַ
נִיחֹחַ • שִׁיחָה נִחַת רוּחַ לְפָנֶי. לְפָלֵא־נִדָּר אוּ

וּיִקְרַב דְּמִקְרַב קִרְבָּנָה קָדָם יְיָ מִנְחָתָא
סֵלְתָא עֲשׂוֹנוֹא דְּפִילָא בְּרַבְעוֹת הֵינָא
מִשְׁחָא:

(ד) וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֵלֶת
עֲשׂוֹנוֹ בָּלוּל בְּרַבְעִית הֵהִין שָׁמֶן:

כִּי־יִבְרָא וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב • תְּקָרִיבוּ נִסְכִּים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כְּלִיל וְהַשָּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְהֵינָן לְסַפְּלִים,
כְּמוֹ שֶׁשִּׁנִּינוּ בְּמַסְכַּת סֶכֶה (סוכה מו). *

ה. וְחִמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוֹת הֵינָא תַעֲבֹד עַל
עֲלֵתָא אוּ לְנִכְסֵת קוּדְשָׁא לְאַמְרָא חַד:

(ה) וַיֵּין לְנִסְךְ רַבְעִית הֵהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוּ
לְזֶבַח לִפְכֵּשׁ הָאֶחָד:

כִּי־יִבְרָא לִפְכֵּשׁ הָאֶחָד • עַל כָּל הָאֲמֹר לְמַעַלָה הוּא מוֹסֵב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשָּׁמֶן וְעַל הַיֵּין.

ו. אוּ לְדִכְרָא תַעֲבֹד מִנְחָתָא סֵלְתָא תִרְיוֹן
עֲשׂוֹנוֹן דְּפִילָא בְּמִשַּׁח תִּלְתּוֹת הֵינָא:

(ו) אוּ לְאִיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֵלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרִים בָּלוּלָה
בְּשָׁמֶן שְׁלִשִׁית הֵהִין:

כִּי־יִבְרָא אוּ לְאִיל • וְאֵם אִיל הוּא. (מנחות צא) וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ: "אוּ" לְרַבּוּת אֶת הַפִּלְגָּס לְנִסְכֵּי אִיל (חולין כג). *

ז. וְחִמְרָא לְנִסְכָּא תִלְתּוֹת הֵינָא תִקְרַב
לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיוֹא קָדָם יְיָ:

(ז) וַיֵּין לְנִסְךְ שְׁלִשִׁית הֵהִין תִּקְרִיב רִיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

בְּחִנּוּכָה שְׁלֵהֶם לֹא הִבִּיאוּ נִסְכִּים:
וְרַבּוּתֵינוּ נִחְלָקוּ בְּזֶה, מִהֶם שֶׁאָמְרוּ
בְּסִפְרֵי (שִׁלַּח קו), כֹּא הַכְּתוּב
לְלִמְדָה שֶׁלֹא נִתְחַיְבוּ בְּנִסְכִּים אֲלָא
מִבִּיאתָם לְאֶרֶץ וְאִילָךְ וכו', וּמִהֶם
שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹא נִתְחַיְבוּ הִיחָדִיד בְּנִסְכִּים
אֲלָא מִבִּיאתָם לְאֶרֶץ וְאִילָךְ: תוֹרָה ג

וְהִנֵּה צִוָּה בְּנִסְכִּים בְּאֶרֶץ בַּעֲשׂוֹתָם
עוֹלוֹת וְזִבְחִים, כִּי בְּמִדְבָּר לֹא
נִתְחַיְבוּ בְּנִסְכִּים, לְכַד בְּתִמְדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר
בּו (שְׁמוֹת כט ז) וְנִסְךְ רַבְעִית הֵהִין יֵינן
לִפְכֵּשׁ הָאֶחָד, כִּי שָׁם נֶאֱמַר (שם פסוק מו)
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְפָנֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹעֵד לָכֶם
שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם, וְכֵן הַנְּשִׂאִים

הָיָה זֶה עֲתֵד, לְנִחֲמָם וּלְהַבְטִיחָם, כִּי הָיוּ
נוֹאֲשִׁים לְאֹמֶר, מִי יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה לְאֶרֶץ
יָמִים לְסוּף אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאֵם יִחְטְאוּ
גַם הַבָּנִים, וְלָכֵן רָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְנִחֲמָם, כִּי בַצִּוּת אוֹתָם בְּמִצְוֹת הָאֶרֶץ
הַבְּטִיחָם שְׁגָלוּ לְפָנָיו שֶׁיָּבִאוּ וַיִּרְשׁוּ
אוֹתָהּ:

♦ יום חמישי י"ז סיון ♦

ח וארי מעבד בר תורי עלתא או נכסת
קודשא לפרשא נדרא או נכסת קודשא
קדם יי:

(ח) וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בְּקָר עֹלָה אוֹזֹבַח לְפָנֶיךָ
אוֹשְׁלָמִים לַיהוָה:

ט ויקרב על בר תורי מנחתא סלתא תלתא
עשרונין דפילא במשח פלגות הינא:

(ט) וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֶלֶת שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים בָּלִיל בְּשֶׁמֶן חֲצִי הַהֵינָן:

י ותמרא תקרב לנסכא פלגות הינא קרבן
דמתקבל ברעוא קדם יי:

(י) וַיֵּין תִּקְרִיב לְנִסֹּךְ חֲצִי הַהֵינָן אִשָּׁה רֵיח־גִּיחָח
לַיהוָה:

כ"י אִשָּׁה רֵיח־ אֵינוֹ מוֹסֵב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הֵינָן אֵינוֹ אִשָּׁה, שְׁאֵינוֹ נָתַן עַל הָאֵשׁ.

יא קדין יתעבד לתורא חד או לדקרא חד או
לאמר באמריא או בעזיא:

(יא) כֹּכַה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד או לְאֵיל הָאֶחָד
אוֹלֵשָׁה בִּכְבָּשִׁים או בָּעִזִּים:

כ"י אֵל או לְשָׁה וְגו'. בֵּין שָׁהוּא בִּכְבָּשִׁים, בֵּין שָׁהוּא בָּעִזִּים. כְּבֹשׁ וְשָׁה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם. אֵיל־ בֵּין
שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד.

יב קמנין די מעבדון קדין מעבדון לחד
קמנינהון:

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֹכַה תַּעֲשׂוּ לְאֶחָד כַּמִּסְפָּרָם:

כ"י כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ • כַּמִּסְפָּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר
תִּקְרִיבוּ לְקֹרְבָן, כֹּכַה תַּעֲשׂוּ נִסְכִּים לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

יג כל יציבא מעבד קדין ית אליו לקרבא
קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי:

(יג) כָּל־הָאֲזִרַח יַעֲשֶׂה־כֹּכַה אֶת־אֵלֶּה לַהֲקָרִיב אִשָּׁה
רֵיח־גִּיחָח לַיהוָה:

יד וארי יתגיר עמכון גיורא או די בגיכון
לדריכון ויעבד קרבן דמתקבל ברעוא קדם
יי קמא די מעבדון כן יעבד:

(יד) וְכִי־יִגּוֹר אֶתְכֶם גֹּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
וַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיח־גִּיחָח לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בֵּן
יַעֲשֶׂה:

טו קהלא קמא חד לכוין ולגירא דיתגיר
קים עלם לדריכון כותכון כגירא יהי קדם
יי:

(טו) תִּקְהֵל חֻקָּה אֶחָת לָכֶם וּלְגֵר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם כִּכֶּם כָּכֶם בָּגֵר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י כִּכֶּם בָּגֵר • כְּמוֹתְכֶם, בֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לִשְׁוֹן עֲבָרִית (בראשית יא): "בְּגֵן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב): "כְּמוֹנִי
כְּמוֹךְ, קְעָמִי כְּעַמְּךָ".

טז אורייתא חדא ודינא חד יהי לכוין
ולגירא דיתגיר עמכון:

(טז) תוֹרָה אֶחָת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וּלְגֵר הַגֵּר
אֶתְכֶם: פ

♦ יום שישי י"ח סיון ♦

(י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יז ומליל יי עם משה למימר:

(יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֹתְכֶם שָׁמָּה:

יח מלל עם בני ישראל ותימר להון במעלכון לארץא די אנא מעל יתכון לתמן:

מהן, שאינה אלא לאחר ירשה וישיבה, אף כלן בן. אבל זו נאמר בה: "בבאכם", משנכנסו בה ואכלו מלחמה, נתחייבו בחלה.

כ"י בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ • משנה "ביאה" זו מפל ביאות שבתורה, שבכלן נאמר: "פי' תבאו", לפיכך כלן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך הכתוב באחת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 149)

שלא כבספרי פרשת ראה: "אין והיה אלא מיד". ולהעיר, שרש"י השמיט תבת "והיה".

שְׂבָכְלָן נֶאֱמַר כִּי תְּבֹא, כִּי תְּבֹאוּ (רש"י טו, יח) בספרי נאמר "שבכל ביאות שבתורה הוא אומר וְהָיָה כִּי תְּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ כו". ומשמע, לכאורה, שגם "והיה" אין פרושו 'מיד'. והוא

יט ויהי במעלכון מלחמה דארץא תפרשון אפרשיותא קדם יי:

(יט) וְהָיָה בְּאֹכְלְכֶם מִלַּחֲמֵה הָאָרֶץ תִּרְיֹמוֹ תְּרוּמָה לַיהוָה:

כ"י אצותכון חלתא תפרשון אפרשיותא קמא די מפרשין מן אדרא בן תפרשון תה:

(כ) רֵאשִׁית עֲרֹסְתְּכֶם חֶלֶה תִּרְיֹמוֹ תְּרוּמָה תִּתְּנוּ לַיהוָה גֵּרֶן בֶּן תִּרְיֹמוֹ אֹתָהּ:

ל'שם ה'. חלה • טורטי"ל בלע"ז. כתרומת גרן. שלא נאמר בה שיעור, ולא כתרומת מעשר, שנאמר בה שיעור. אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית – אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום – אחד מארבעים ושמונה.

כ"י רֵאשִׁית עֲרֹסְתְּכֶם • כשחלוש כדי עריסותיכם שאתם רגילין ללוש במדבר, וכמה היא? (שמות טז): וימדו בעמר, "עמר לגלגלת" (ושעורו ארבעים ושלש ביצים וחמש ביצה) תרימו מראשיתה, כלומר, קדם שתאכלו ממנה, ראשית תלקח חלה אחת תרומה

כא מריש אצותכון תתנו קדם יי אפרשיותא לדריכון:

(כא) מֵרֵאשִׁית עֲרֹסְתִיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

ולא בלה. תתנו לה' תרומה • (ספרי) לפי שלא שמענו שיעור לחלה, נאמר "תתנו", שיהא בה כדי נתינה.

כ"י מֵרֵאשִׁית עֲרֹסְתִיכֶם • למה נאמר? לפי שנאמר: "ראשית ערסתיכם" – שומע אני ראשונה שבפעסות, תלמוד לומר: "מראשית" – מקצתה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ח עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לה' הארץ ומלואה

אמר חז"ל (שבת לא, א) "אמונת זה סדר זרעים", ופרש בתוס' (ד"ה אמונת) "שמאמין בחי העולמים וזרע". והחדוש בזה הוא, דהרי המשקיע בעבודת השדה, עלול

מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה (טו, כא) למה נסמכה פרשת חלה לפרשת ע"ז, לומר לך, שכל המקום מצות חלה כאלו בטל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו)

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יח) והשלים עוד תורת כהנים וצנה על החלה שלא נהגה במדבר. כי התרומה והמעשר בידוע שלא ינהגו שם, כי הם מרוח הגוי ובחוצה לארץ. ויש עוד שנוי בחלה על דעת רבותינו (כתובות כה), שנתחייבו בחלה כשנכנסו לארץ מיד ולא נתחייבו במעשרות ובתרומה אלא לאחר ירשה וישיבה: תורה יט

לחשב, שגדול התבואה ורחוקי שמקבל מעבודה זו, הם תוצאה מגדל יגיעו והשקעתו בשדהו, ו"כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" ח"ו.
אף ישאל הארץ את שדהו יודע, שגדול התבואה ואיכותה אינם באים מ"כחו" של האדם ח"ו, כ"אם הקב"ה הוא הנותן לה כח לעשות חיל, ו"ברכת ה' היא תעשיר". ולכן זריעתו אינה מפני שבכח השדה להביא לו פרנסתו, כ"אם ש"מאמין בחי העולמים", שביא לו את פרנסתו על-ידי הזריעה.

וזהו תכן מצות חלה, שהאדם מבין ומכיר שלא מיגיעתו ועבודתו עשה את החיל הזה, כ"אם הקב"ה לבדו הביא לו את הברכה, ואם כן הרי אין התבואה והעשה שייכים לו, אלא להקב"ה. ולכן הוא נותן את "ראשית עריסותיכם" – "תרומה לה", כי באמת שיכת העסה להקב"ה.
וזהו "כל המקום מצות חלה כאלו בטל ע"ז", כי בקיום מצות חלה מראה האדם שאין כח ושליוטה לשום דבר מבליעדי ה', ואפילו פרנסתו אינה מגיעה מעצמה ע"פ דרכי הטבע כ"אם מהקב"ה לבדו.

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

מצוה אחת שהיא בכל המצוות: מה העובר על כל המצוות, (בריות ח) פורק על ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה על ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו? זו עבודת כוכבים. **אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה**. (הוריות ח) "אנכי" ו"לא יהיה לך" – מפי הגבורה שמענום (תהלים כב): "אחת דבר אלהים שתיים-זו שמעתי".

כ"י וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ • (ספרי) עבודת כוכבים היתה בכלל "כל המצוות" שהצבור מביאין עליהם פו, וְהָרִי הַכְּתוּב מוֹצִיָּאָה כָּאֵן מִכְּלָן, לדון בפר לעולה ושעיר לחטאת. **וְכִי תִשְׁגּוּ וְגו' •** (שם) בעבודת כוכבים - הכתוב מדבר; או אינו אלא באחת מכל המצוות? תלמוד-לומר: "את כל-המצוות האלה" –

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

את התורה, וכבר ארע לנו כן בפעונותינו (פ) בימי מלכי ישראל הרשעים כגון ירבעם ששכחו רב העם התורה והמצוות לגמרי, וכאשר בא בספר עזרא באנשי בית שני: **וְזֶהוּ** שמוש לשון הכתוב שהשגגה הזאת הנזכרת כאן היא בתורה ובמצוות בכללן, ועל כן יחדיו להם רבותינו מצוה אחת שבשגגתה יצא מכלל ישראל ומכל המצוה בהם, והיא עבודה זרה. ויהיה שעור הכתוב, וכי תשגו ללכת אחרי אלהים אחרים, ולא תעשו דבר מכל מצוות ה'. כי המודה באלה וזולתו, כבר הוא בטל אצל כל מה שצוה השם הנכבד, בין במצוות עשה בין במצוות לא תעשה, שאם יש אלה וזולתו, יראתו ומצוותיו וכל החיוב בהם אינו כלום: **וְכֵן** זאת הפרשה להשלים בתורת כהנים דין שגגת עבודה זרה, כי הספר הזה ישלים דיני הקרבנות כאשר פירשתי (בנחלת הספר), ונכנסה כאן בעבור שהם מרו דבר השם ואמרו נתנה ראש ונשוגבה מצרימה (לעיל יד ד), להיות שם במצרים כאשר היו בראשונה בלא תורה ובלא מצוות. והנה באה הפרשה להודיעם, כי אפילו בעבודה זרה יכפר

ושעיר לחטאת, ועל כן הצרכו רבותינו לומר (הוריות ח) שזה הקרבן על שגגת עבודה זרה: **וְלִשְׁוֹן** הכתוב שלא נוציא אותו מפשוטו ומשמעו, יאמר וכי תשגו מכל המצוות ותעברו על כל מה שצוה השם לכם ביד משה שלא תעשו דבר מכל מה שצוה אתכם, תקריבו הקרבן הזה, ולכך לא הזכיר בכאן כאשר יאמר בקרבנות החטא "אחת מכל מצות ה'": **וְהִנֵּה** זה כפי משמעו הוא קרבן מוקר לכל התורה בשוגג, כגון ההולך ונדבק לאחת מן האמות לעשות בהם ולא ירצה להיות בכלל ישראל כלל. ויהיה כל זה בשוגג, כגון שיהיה בנחיד תינוק שנשבה לבין האמות, ובקהל כגון שיחשבו שכבר עבר זמן התורה ולא היתה לדורות עולם. או שיאמרו כמוןכר בספרי (שלא קט) מפני מה אמר המקום לא שנעשה ונטל שר אנו לא עושים ולא נוטלין שר, כענין שהיו ישראל אומרים ושואלים את יחזקאל, שנאמר (יחזקאל כא) באו אנשים מוקני ישראל וישבו לפני, אמרו לו רבנו יחזקאל הרי עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו וכו'. או שישכחו

(כב) **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה**. הפרשה הזו סתומה במשמעה, ויטעו בה בעלי הפשט לומר שהוא קרבן על מי שלא עשה מה שצוה לעשות והוא שוגג. ודבריהם דברי רוח, שאם כן יהיה חיוב קרבן בכל מצוות עשה שבתורה כשלא קיים את כלם ושגג באחת מהם, ויהיה חיוב ברת בכל מי שאינו מקיים את כלם כשיעבר על אחת מהן במזיד, כי הכתוב אומר (פסוק כג) **אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ אֲלִיכֶם**. ועוד שאמר כאן (פסוק כד) **וְהָיָה אִם מַעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשִׂתָה לְשִׁגָּגָה**, כי שגגתם במעשה שעשו, לא שישבו ולא עשו, וכן אשר תעשה ביד רמה (פסוק לו): **אֲכָל** טעמו שתשגו ולא תעשו מה שצוה השם אכל תעשו הפכו. או יאמר שתשגו ולא תעשו מצוותיו במה שהזהיר אתכם שלא לעשות, כי המניעות בלא תעשה יקראו מצוות כמו שאמר (ויקרא ד ט) כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה: **וְהִנֵּה** חיוב הקרבן הזה בשגגת העדה משנה מן הקרבן האמור בפרשת ויקרא, כי שם חיב להביא פר לחטאת (שם פסוק טו) וכאן פר לעולה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

וזָכְרוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית. **מַגֵּלָה פָּנִים** – כְּנָגֵד מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שְׂכָלִיּוֹת, הֵינָנו הַנִּהְגוֹת 'שְׁרוּת'. הָאָדָם מִמְּצִיא אוֹפָנִים וְטַעֲמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל-יָדָם הוּא 'מַעֲקָם' וְקַעוֹת אֶת שְׂכָל הַתּוֹרָה.

פּוֹרֵק עַל, וּמַסֵּר בְּרִית, וּמַגֵּלָה פָּנִים (רש"י טו, כב)
פּוֹרֵק עַל – כְּנָגֵד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, וּמִטְרָתָם קִבְּלַת עַל. **מַסֵּר בְּרִית** – כְּנָגֵד עֲדוּת, שֶׁהֵם עֲדוּת וְזָכְרוֹן לַחֲסִדִּי הַמְּקוֹם וְכִדּוּמָה, וְהֵם בְּגֵדֵר שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת

כַּגִּית כָּל דֵּי פַקִּיד יִי יִתְכּוֹן בִּידָא דְמַשָּׁה מִן יוֹמָא דֵּי פַקִּיד יִי וְהִלָּא לְדִרְיֻכוֹן:

(כג) **אֵת כָּל-אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּיַד-מֹשֶׁה מִן-הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלָּא לְדִרְיֻכְכֶם:**

וּבְכָל מָה שֶׁנִּתְּנָבְאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ"מִן-הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּא".

כַּ"י • **אֵת כָּל-אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה** (ספרי) מַגִּיד, שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בַּעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה

כַּד וְיָהִי אִם מַעֲיָנִי כְּנִשְׁתָּא אֲתַעֲבַדַּת לְשִׁלּוֹ וְיַעֲבֹדוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא תוֹר בֶּר תוֹרֵי חַד לַעֲלָמָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעוּא קָדָם יִי וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ כְּדִחְזִי וְצִפִּיר בֶּר עֲזִי חַד לַחֲטָאָתָא:

(כד) **וְהָיָה אִם מַעֲיָנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה לְשִׁגְגָה וַעֲשׂוּ כָל-הָעֵדָה פֶּר בֶּן-בְּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרִיחַ חַיִּיחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וְשְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:**

חֲסֵר א', שְׁאֵינוֹ כְּשֶׁאֵר חֲטָאוֹת, שֶׁכָּל חֲטָאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה, הַחֲטָאוֹת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה'): **"וְאֵת הַשְּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה"**, וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לַחֲטָאָת.

כַּ"י • **אִם מַעֲיָנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה לְשִׁגְגָה** (הוריות ה' ב')
אִם מַעֲיָנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה עֲבָרָה זֹו עַל-יְדֵי שׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁשִּׁגְגוּ וְהוֹרּוּ עַל אַחַת מִן הַעֲבוּדוֹת שֶׁהִיא מִתְּרַת לַעֲבֹד עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים בְּכָד. **לַחֲטָאת** (הוריות יג, זכחים צ')

כַּה וּכְפֹר כְּהֵנָּא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתַּבֵּק לְהוֹן אַרִי שְׁלוּתָא הִיא וְאִנּוּן אִיִּתִּיאוּ יֵת קֶרְבְּנֵהוֹן קֶרְבְּנָא קָדָם יִי וְחֻבְתָּהוֹן קָדָם יִי עַל שְׁלוּתָהוֹן:

(כה) **וְכִפֹּר הַכֹּהֵן עַל-כָּל-עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי-שִׁגְגָה הָיָה וְהֵם הִבִּיאוּ אֶת-קֶרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וְחֲטָאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל-שִׁגְגָתָם:**

כַּ"י • **הִבִּיאוּ אֶת-קֶרְבָּנָם אִשָּׁה לַה'** (ספרי, יבמות ט) זֶה הָאִמּוֹר בַּפְּרָשָׁה, הוּא פֶר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **"אִשָּׁה לַה'".** וְחֲטָאתָם • זֶה הַשְּׁעִיר.

כַּ"י • **הִבִּיאוּ אֶת-קֶרְבָּנָם אִשָּׁה לַה'** (ספרי, יבמות ט) זֶה הָאִמּוֹר בַּפְּרָשָׁה, הוּא פֶר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **"אִשָּׁה לַה'".** וְחֲטָאתָם • זֶה הַשְּׁעִיר.

כּוּ וְיִשְׁתַּבֵּק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל וְלִגְזִירָא דִּיתַגְזִיר בִּינֵיהוֹן אַרִי לְכָל עֲמָא בְּשְׁלוּתָא:

(כו) **וְנִסְלַח לְכָל-עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְזִיר הַגֵּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל-הָעָם בְּשִׁגְגָה: ׀**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁאִמְרוּ ז"ל הוּא וּבֵית דִּינוֹ. וְהִנֵּה אִמְרוּ כִּי הֵם הִבִּיאוּ אֶת קֶרְבָּנָם לְשֵׁם הַמִּיָּחֹד וְחֲטָאתָם לִפְנֵי, וְהִנֵּה הַחֲטָא מְכַפֵּר בְּמַדַּת רַחֲמִים וּבְמַדַּת הַדִּין, וְהוֹפִיר זֶה בַּעֲבוּדָה זָרָה, אֲבָל בְּסִדֵּר וַיִּקְרָא בְּשֶׁאֵר הַמִּצְוֹת הַנּוֹכְרִי פְעָמִים רַבּוֹת לִפְנֵי ה', וְזֶה מְבָאֵר: תוֹרָה כּו
(כז) וְהוֹפִיר וְלִגְזִיר הַגֵּר. כִּי הַגֵּרִים בַּחֲטָא הִנֵּה מוֹכְשִׁילִים תְּמִיד וּמְכִשְׁלִילִים אֶת יִשְׂרָאֵל: תוֹרָה כּו

רְאוּי לְכַפֵּר לָהֶם: **וּבְכִסְפֵּי** (שִׁלַּח קיא) דְּרָשׁוּ הַכְּתוּב לִיתְנוּרוֹ, רַבִּי יֵאשְׁיָה אוֹמֵר כָּל שֶׁבֶט שֶׁעָשָׂה עַל הוֹרָאָת בֵּית דִּינוֹ וַעֲשׂוּ שֶׁאֵר שְׂבָטִים, מִנֵּן שֶׁהָיוּ מְבִיאִים עַל יָדָם, תִּלְמוּד לומר וְהֵם הִבִּיאוּ אֶת קֶרְבָּנָם **אִשָּׁה לַה'**, רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר וכו'. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֵמֶת כֶּבֶר הוֹדַעְתִּיר כִּי כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ה' בְּמַדַּת רַחֲמִים, וְלִפְנֵי הַשֵּׁם כְּמוֹ עַל פָּנֵי, וְהָרִי זֹו כְּמוֹ

עַל הַשּׁוֹגְגִים, אֲבָל הַעוֹשִׂים בְּיַד רִמָּה יְכָרִית אוֹתָם, וּכְבֶּר פֶּרֶשְׁתִּי הַכְּרַת הַזֶּה בְּסִדֵּר אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח כט): תוֹרָה כג
(כח) וְטַעַם וְהֵם הִבִּיאוּ אֶת קֶרְבָּנָם **אִשָּׁה לַה'**. עַל פֶּר הָעוֹלָה הַנּוֹכְרִי, וְחֲטָאתָם, עַל שְׁעִיר הַחֲטָאָת. וְהוֹפִיר כֵּן לְגַדֵּל הַחֲטָא שֶׁהוּא בְּכָל מִצְוֹת הַשֵּׁם, לֵאמֹר כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהַחֲטָא גָּדוֹל בְּמֵאֵד מֵאֵד כִּיּוֹן שֶׁהוּא שִׁגְגָה וְהֵם הִבִּיאוּ עֲלֶיהָ קֶרְבָּנָם עוֹלָה וְחֲטָאָת

♦ שבת קודש י"ט סיון ♦

(כו) וְאִם־נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עֹז
בִּתְשֻׁנָּתָהּ לַחֲטָאתָּ:

כ"י – תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה • בעבודת כוכבים. עֹז בִּתְשֻׁנָּתָהּ • שָׁאָר עֲבֻרוֹת - יָחִיד מְבִיא בְּשִׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה, וּבָזוּ קָבַע לָהּ שְׁעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגְגָה בַּחֲטָאָה בְּשִׁגְגָה
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:

כח ויכפר כהן על אִנְשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בַּמִּזְבֵּחַ
בְּשָׁלוֹ מִדָּם יִי לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי וְיִשְׁתַּבַּח לָהּ:

(כט) הַאֲזִינָה בְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵי הֵנָּה בְּתוֹכְכֶם תֹּרָה
אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשֹׂה בְּשִׁגְגָה:

כט וְצִיבָא בְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיורָא דִּיתְגַּמֵּר
בִּיגִיהוֹן אוֹרִיתָא חֲדָא יְהִי לְכוּן לְדִיעְבֵּד
בְּשָׁלוֹ:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה מִן־הָאֲזִינָה
וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגִדָּךְ וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִקֶּרֶב עַמָּה:

ל וְאִנְשׁ דִּיעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן צִיבָא וּמִן
גִּיורָא קָדָם יִי הוּא מְגִדָּךְ וְיִשְׁתַּבַּח אִנְשָׁא
הַהִיא מִגֹּז עַמָּה:

כ"י – בְּיַד רָמָה • בְּמִזִּיד. מְגִדָּךְ • מְחַרֵּף, כְּמוֹ: (יחזקאל
ה) "וְהִי־תָהּ חֲרָפָה וְגִדּוּפָה", (ישעיה לז): "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי
הַשָּׁם שֶׁהוּא בְּכֶרֶת (סנהדרין צ. כריתות ד) •

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוֹתוֹ הִפָּךְ הַכֹּהֵן
תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנֶה בָּהּ: פ

לא אִי עַל מִימְרָא דִּי בְּסַר וְיִת פְּקוּדוּהִי
אִשְׁנֵי אִשְׁתַּצָּחָה תִּשְׁתַּצִּי אִנְשָׁא הַהִיא חוֹבָה
בָּהּ:

כ"י – דְּבַר־ה' • (סנהדרין צט) אֲזַהֲרֶת עֲבֻדֹת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגִּבּוֹרָה, וְהַשָּׂאָר – מִפִּי מֹשֶׁה. עֹנֶה בָּהּ • בְּזִמְן שְׁעֻנָּה
בָּהּ, שְׁלֹא עָשָׂה תִּשְׁוִבָּה.

(לב) וַיְהִי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ מִקִּשְׁשׁ
עֲצִים בַּיּוֹם הַשֵּׁבֶת:

לב וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּרָא וְאִשְׁכַּחוּ גִבְרָא
בַּד מְגַבֵּב אֶעִין בִּיּוֹמָא דְּשַׁבְתָּא:

כ"י – וַיְהִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ • (ספרי) בְּגִנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבְרַת הַכְּתוּב, שְׁלֹא שָׁמְרוּ אֶלָּא שִׁבְתָּ
רַאשׁוֹנָה, וּבִשְׁנִיָּה בָּא זֶה וַחֲלָלָהּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בַּהֲתַאֲחָר שֶׁם הָעָם בְּגִזְרָה הַנִּזְכֶּרֶת הָיָה
הַמֶּאֱרָע הַזֶּה. וְאַחֵר בֵּן (בַּפְסוֹק לו) צָוָה
בְּמִצְוֹת צִיצִית, שִׁיזְכְּרוּ בּוֹ הַמִּצְוֹת כָּלֵן
וְלֹא יִשְׁכַּחוּ אֶת הַשִּׁבְתָּ אוֹ וּזְלָתָהּ מִן
הַמִּצְוֹת:
וְטַעַם הַזִּכְרוֹן הַזֶּה שֶׁיִּהְיֶה בְּצִיצִית לְכָל
הַמִּצְוֹת, כֶּתֶב רִש"י מִפְּנֵי הַמִּנְיֹן
שֶׁל צִיצִית בְּגִימָטְרִיא שֶׁשׁ מֵאוֹת,

וְעֹנֶה עַמָּה, כְּלוֹמַר שֶׁהָעוֹן דִּבְק בָּהּ
אֲחֵרֵי הַכֶּרֶת לְהִיּוֹת נְדוּנִית בִּישׁוּרֵין
לְעוֹלָם, בְּעִנְיָן כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת
וְאִשֶּׁם לֹא תִכָּבֵּה (ישעיה סו כד): תוֹרָה לֵב
(לכ) וּלְפָרָשָׁה הַזֹּאת סִמָּךְ אֲחֵרִיָּה עֲנִין
הַמִּקְוֶשֶׁשׁ, כִּי הָיָה בְּזִמְן הַזֶּה אַחֵר
מַעֲשֵׂה הַמִּרְגְּלִים עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט. וְזֶה
טַעַם וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כִּי

(לא) וְטַעַם עֹנֶה בָּהּ. בְּזִמְן שְׁעֻנָּה בָּהּ
וְלֹא בְּזִמְן שֶׁעָשָׂה תִּשְׁוִבָּה, לְשׁוֹן
רִש"י מִדְבָּרֵי רַבּוֹתֵינוּ (שְׁבוּעוֹת יג). וְעַל
דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט הוּא כְּמוֹ דְּמִיָּהּ בָּם (ויקרא כ
כו), חֲטָאִים יִשְׁאוּ עֲרִירִים יָמָתוּ (שם פסוק כ),
עֲרוֹת אַחוֹתָהּ גְּלָה עֹנֶה יִשָּׂא (שם פסוק יז):
וְרִאשִׁית בְּפָרְקֵי דֶרֶךְ אֶרֶץ מִדְּוָה עֹנֶה
בָּהּ, מִלְּמַד שֶׁהַנֶּפֶשׁ נִכְרַתָּה

המעשה הוא העקר

התורה הוא בהבנה והשגה, מה שאין כן בארץ ישראל עקר העבודה היא במעשה - מצות מעשיות, "שש שנים תזרע שדך וגו'.

ועל-פי-זה חשבו ישראל דמכין ש"נגזר עליהן שלא לכנס לארץ", הרי זה סימן ש"אין מחיבים במצות", שהיא עבודת ארץ ישראל" כנ"ל.

ועל זה בא ספור המקושש להורות, דאף ש"לשם שמים נתפנו", ומחשבתו ושכלו היו שלמים עם הקב"ה ותורתו, מפל-מקום מכין שלפועל חלל את השבת במעשה, נתחייב סקילה. והוא הדבר בנוגע לאלו שנשארו ב"מדבר", דאף שרוב עסוקם היה בתורה ובהבנת השכל, מפל-מקום הרי הם "מחייבים במצות", ועקר ענין המצוה - צותא וחבור עם הקב"ה הוא על-ידי מעשה המצוה.

וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת: (טו, לב)

מעשה המקושש היה כו' מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתפנו, שהיו אומרים 'ישראל, כיון שנגזר עליהן שלא לכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחיבין במצות. עמד וחלל שבת, כדי שיהרג ויראו אחרים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קט, ב)

יש לעין, מהו הטעם לזה שחשבו בני ישראל דמשום שנגזר עליהם שלא לכנס לארץ, אינם מחיבים במצות, דמדוע יפטרו מחיוב המצות בשביל זה?

ויוכן זה על-פי המבאר בסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שהטעם לזה שרצו המרגלים לשאר במדבר הוא כי עקר עסקם במדבר היה בלמוד התורה וקמחז"ל (מכילתא בשלח טו, טז) לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, דעקר ללמוד

(לג) ויקריבו אתו המצאים אתו מקושש עצים אל-משה ואל-אהרן ואל כל-העדה:

כ"ג המצאים אתו מקושש • (ספרי. סנהדרין מ"א) שהתרו בו ולא הניח מלקושש, אף שמצאוהו והתרו בו.

(לד) ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה-יעשה לו: • לה ואסרו יתה בבית משרא ארי לא אתפרש להון מה דיעבדון לה:

כ"ד כי לא פרש מה-יעשה לו • (ספרי. סנהדרין עח) לא היו יודעים באיזו מיתה ימות, אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ו)

לא מצינו בעונשי התורה ענין של מאסר [ומה שכתוב "ויניחוהו במשמר", הרי זה רק עד שיתברר דינו, ולא בתור עונש] - כי גם עונשי התורה הם ענין של חסד (קשם

(לה) ויאמר יהוה אל-משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים כל-העדה מחוץ למחנה:

כ"ה רגום • עשה פשנ"ט בלע"ז, וכן: "הלוך" אלנ"ט, וכן: "זכור" ו"שמור".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג. ולא הבינותי זה, שהציצת בתורה חסר יו"ד ואין מנינם אלא חמש מאות ותשעים. ועוד, שהחוטין לדעת בית הלל אינם אלא שלשה (מנחות מא), והקשרים מן התורה אינם אלא שנים, כמו שאמרו (שם לט). שמע מינה קשר העליון דאורייתא דאי סלקא דעתך לאו דאורייתא בלאים בציצית דשרא רחמנא למה לי הא קימא לן התוכף תכיפה אחת אינו חבור: אבל הזכרון הוא בחוט התכלת, שרומז למדה הפוללת הפל שהיא בפל והיא תכלית הפל. ולכן אמר וזכרתם את כל, שהיא מצות השם. וזהו שאמר (שם מג) מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו', והדמיון בשם גם הגון תכלית המראות, כי ברחוקם יראו כלם כגון ההוא, ולפיכך נקרא תכלת: תורה לג

(לו) וַיֵּצִיאוּ אוֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מַחֲוֵן לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים וַיָּמָת כָּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ
 כ"ט וַיֵּצִיאוּ אוֹתוֹ • מִפָּאָן, שְׁבִית הַסְקִילָה חוּץ וַרְחוֹק מִבֵּית־דִּין (סנהדרין מב).
 לו וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימָר:

(לח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדָרְתָם וְנָתַנוּ עַל־צִיצֵת הַכֹּהֵן פֶּתִיל תְּכֵלֶת:

כ"ט וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת • עַל שֵׁם הַפִּתִּילִים הַתְלוּיִים בָּהֶם, כְּמוֹ (ויחזקאל ח): "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצַת רֹאשִׁי". דַּבֵּר אַחֵר: "צִיצֵת" – עַל שֵׁם "וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מִצִּיץ מִן־הַתְּרָפִים". תְּכֵלֶת • (מנחות מד) צָבַע יָרֵק שֶׁל חֲלָזוֹן.

(לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצַת וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם:

כ"ט וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל־מִצְוֹת ה' • שְׁמַנְיָן גִּימָטְרִיָּא שֶׁל "צִיצֵת" – שֵׁשׁ מֵאוֹת, וְשִׁמּוֹנָה חוּטִים וְחִמְשָׁה קָשָׁרִים הָרִי תְרִי"ג. וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם.

(מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח ענ"י 98)

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי (טו, מ) הַמְּפָרָשִׁים הַקְּשׁוּ, מִה מוֹסִיף פֶּסוּק זֶה עַל הַפֶּסוּק הַקּוֹדֵם. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דְּהֵנָּה בַּפֶּסוּק הַקּוֹדֵם נֹאמַר רַק שְׁמִצֹּת צִיצֵת מִבִּיָּאָה

(מא) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כ"ט אֲנִי ה' • (ספרי) נֹאמֵן לְשֵׁלֶם שְׂכָר. אֱלֹהֵיכֶם • נֹאמֵן לְהַפְרַע. אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם • (ספרי) עַל־מִנְת־כֶּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ עַל־יֶכֶם גְּזוּרָתִי. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • (ספרי) עוֹד לָמָּה נֹאמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח, וּמֵאִי נִיהוּ אֶרֶץ דְּנִחְצָבָהּ מִמֶּנּוּ שְׁמִינִם, וְהוּא כְּסֹא שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהֵיא אֶבֶן קֶדְרָה, וְהֵיא יָם הַחֲכֵמָה וּבְנִגְדָה תְּכֵלֶת בְּטִלִית צִיצֵת, דֹּאמַר רַבִּי מֵאִיר מִה נִשְׁתַּנָּה תְּכֵלֶת וְכו': תורה מ

אֶבֶן יְהוָה לָכֶם הַכֹּל לְצִיצֵת וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם. וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם זֶה וְנֹת, כְּעֵינֵי שְׁכָתוֹב וְאֶנְכִי הִיֹדֵעַ וְעַד נֹאֵם ה' (ירמיה כט כג), וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין. וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנוּכָּא בֶן הַקְּנָה בַּפֶּסוּק וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בָּבֶל הוּא (קהלת ה

(לט) וְאָמַר וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם. לְהוֹדִיר מִמֶּנָּה שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָּהּ. וְהָיָה שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי שלח קט) אַחֲרֵי לְבַבְכֶם, זֶה הָאִפִּיקוֹרְסוֹת, אֲשֶׁר אַתֶּם זֵנִים, זֶה עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִן הַתְּכֵלֶת בְּאִפִּיקוֹרְסוֹת אוּ בְעֲבוּדָה זָרָה,

שיעור יומי לשבת קודש י"ט סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת שלח פט

יאמרו ישראל: מפני מה אומר המקום? לא שנעשה ונטל שכר? אנו לא עושים ולא נוטלים שכר! — (שבת פ"ח) על פרחכם אני מלככם. וכן הוא אומר (יחזקאל כ): "אם-לא ביד חזקה וגו' אמלך עליכם". דבר אחר: למה נאמר יציאת מצרים? אני הוא שהבחנו במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו, ואומר תכלת הוא (ב"מ ס"א). ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי: למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת כוכבים? (חולין ה) לומר, שהמחלל את השבת כאילו עובד עבודת כוכבים, שאף היא שקולה ככל המצוות, וכן הוא אומר בעזרא: (נחמיה ט): "ועל הרסיני ירדת [ותתן להם תורה ומצוות]. ואת שבת קדשך הודעת להם". ואף פרשת ציצית, לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא

שקולה כנגד כל המצוות, שנאמר: "ועשיתם את-כל-מצותי": ר"ל על פנפי בגדיהם • כנגד (שמות יט) "ואשא אתכם על-פנפי נשרים". על ארבע כנפות, ולא בעלת שלש, ולא בעלת חמש (ובחיים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כנגד ארבע לשונות של גאלה, שנאמר במצרים (שמות ו): "והוצאתי", "והצלתי", "ונצלתי", "ולקחתני". פתיל תכלת • (ספרי) על שם שכול בכורות. תרגום של שכול: "תכלא", ומפתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב. ושמונה חוטים שבה — כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש יט עמ' שדמ)

נבראו העינים — הרי הוא 'סומא' לפי שעה, ועוד גרוע מכך. והרי אמרו רז"ל: "סומא חשוב כמות".

ולא תתורו אחרי עיניכם (טו, לט) מי שמסתכל בעיניו באפן האסור, הפך התכלית שבשבילה

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסה - רסז

אגרות קודש

ב"ה, י"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ מוה"ר מלך שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו במה שנשאל אודות קציצת אילן עושה פירות שרובו יבש וכו' שישנם דיעות לכאן ולכאן ובפרט שבארץ רובם מקילים, אלא שאצלו הי' מעשה בג' שנים מקודם ולא עלה יפה כו'.

הנה מלבד כל הנ"ל ידוע ג"כ מ"ש בזה בצוואת ר"י החסיד סימן נ"ג. ושקו"ט בספר שבעים תמרים. וע"פ כל הנ"ל לדעתי ימשנ[ו]ן את ידו מלהורות היתר בזה, כיון שבדידי הוה עובדא, אף שעל פי מש"כ רבנו הזקן בה"י שמירת גוי"נ בסופו יש להתיר.

בברכה.

באשר ספר הנ"ל אינו מצוי כ"כ, מועתק בה הספרים שמציין, והם: כרם שלמה יו"ד סשס"ח. עקרי הדי"ט חיו"ד סי"ד אות ביח. שמ"ר פל"ה, ב. חת"ס חיו"ד סק"ב. שו"ת שם ארי' חיו"ד סכ"ז. פרמ"ג חאו"ח סרס"ג משב"ז סק"ג (וש"נ).

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ג סיון מפרק סט עד סוף פרק עא	יום רביעי - ט"ז סיון מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שני - י"ד סיון מפרק עב עד סוף פרק עו	יום חמישי - י"ז סיון מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שלישי - ט"ו סיון מפרק עז עד סוף פרק עח	יום שישי - י"ח סיון מפרק פח עד סוף פרק פט
שבת קודש - י"ט סיון פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 156, פרק ד. כי הנה... עד עמ' עט, הטוב להטיב.

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים
פ' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו
הבריות לסבלו כמאדו"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא
חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק
מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה
דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש
והוי"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד
כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות
הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה'
ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם
במה שנבראו בששת ימי בראשית לחיות קיימים בזה
כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב
הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות
החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות
ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי

1 **פרק ד.** בפרק הקודם, פרק ג, הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי,
2 שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לאו, היה
3 הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא
4 אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד
5 מ"אין" ל"יש", ומה שהנברא
6 נראה לעינינו כ"יש" וממשות, **הרי זה מפני שבעיני הבשר**
7 **שלנו אין אנו רואים ואין אנו**
8 **משיגים את מקורו, את דבר**
9 **ה' – כבמשל של אור השמש,**
10 **כשהוא מחוץ למקורו, בגוף**
11 **כדור השמש, אלא בחלל**
12 **העולם או על הארץ, הוא**
13 **נראה אז כ"יש", על כך שאל:**
14 **אמנם במשל, כיוון שאור**
15 **השמש אכן אינו נמצא**
16 **במקורו בשעה שהוא מאיר**
17 **על הארץ – מובן מדוע הוא**
18 **נראה כ"יש", אך, בנמשל, הרי**
19 **הנברא נמצא תמיד במקורו,**
20 **שהוא דבר ה', העומד תמיד**
21 **בתוך הנברא – מדוע, איפוא,**
22 **אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב**
23 **אותם כ"יש" וכ"מציאות?" – כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש**
24 **להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של**
25 **צמצום.**
26 **כי הנה כתיב: – כתוב בפסוק: "כי שמש ומגן ה' אלהים", –**
27 **כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו**
28 **ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו.**
29 **פירוש – המלה "מגן" – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות**
30 **לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא הוא נרתק לשמש – כדי**
31 **להגן, שיוכלו הבריות לסבלו, – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט**
32 **את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתק, המאפשר לנבראים**
33 **לקלוט את אור השמש. כמאמר רבותינו זכרונם לברכה:**
34 **"לעתיד לבא תקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתקה,**
35 **רשעים נידונין בה כו'". – הרשעים ייענשו באמצעות החמה**
36 **כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש –**
37 **וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו,**
38 **יוכלו) להירפא על-ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של**
39 **חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור**
40 **השמש. וכמו שהנרתק מגן בעד השמש, – שיוכלו בני האדם**
41 **לקבל את אורה, כך שם "אלהים" מגן לשם הוי"ה ברוך הוא.**
42 **– שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. – וזה, איפוא,**
43 **פירוש "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש",**

44 **ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו –**
45 **כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע**
46 **זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: דשם**
47 **הוי"ה – מלשון מהוה, פירושו שמהוה את הכל מאין ליש, –**
48 **הערת כ"ק אדמו"ר**
49 **שליט"א: "זהו האותיות –**
50 **תיבת הוה" – אלו הן שלש**
51 **האותיות "הוה" משם**
52 **"הוי" המרכיבות את**
53 **המלה "הוה" מלשון מהוה,**
54 **והוי"ד – שבשם הוי',**
55 **משמשת – מורה על**
56 **הפעולה שהיא בלשון**
57 **הוה ותמיד, – כשרוצים**
58 **לומר, שהפעולה לא היתה**
59 **רק אי פעם, אלא נמשכת**
60 **תמיד, מוסיפים את האות**
61 **וי"ד למלת-הפעולה, דבר**
62 **המראה על תמידיות**
63 **הפעולה. כדפרש"י –**
64 **כמו שמפרש רש"י, על**
65 **פסוק: "ככה יעשה**
66 **איוב כל הימים", – לא כתוב "עשה" אלא "עשה", ביר"ד,**
67 **להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות הוי"ד של**
68 **שם הוי', שהפעולה של "הוי", בריאת הכל "מאין ליש", היא**
69 **תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין", והיינו תחיות**
70 **הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו,**
71 **ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע, כי לא די להם – לברואים,**
72 **במה שנבראו בששת ימי בראשית לחיות קיימים בזה, – אלא**
73 **מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", כמו שנתבאר**
74 **לעיל. – זהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו**
75 **הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר**
76 **באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה**
77 **נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית**
78 **המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא.**
79 **לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של שם**
80 **הוי', שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את**
81 **עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא**
82 **ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. והנה, בסידור שבחיו של**
83 **הקדוש ברוך הוא כתיב: "הגדול הגבור כו'", ופירוש**
84 **"הגדול" היא מדת חסד והתפשטות תחיות בכל העולמות**
85 **וברואים לאין קץ ותכלית, להיות ברואים – כדי שיתהוו**
86 **מאין ליש וקיימים בחסד חנם, – של הקב"ה – בין אם הם ראוים**
87 **לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. ונקראת**
88

- 1 - מדת החסד, "גדלה", כי - מפני, שבאה מגדלתו של הקדוש
2 - "פרוץ-הוא בכבודו
3 - ובעצמו, כי גדול ה'
4 - ולגדלתו אין חקר, - מפני
5 - שאין לה גבול, ולכן
6 - משפיע גם כן חיות
7 - והתהוות מאין ליש
- 8 - מדת החסד, "גדלה", כי - מפני שמבטע הטוב - זה שטוב
9 - בעצם, להטיב - עם
10 - אחרים, כך גם למעלה:
11 מבחינת מדת החסד והטוב
12 של הקב"ה נדרש שיתהוו
13 נבראים, להם תושפע
14 חסדו וחיותו.

שער היחוד והאמונה

- 1 באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה'
2 ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין
3 ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב
4 והתהוות מאין ליש

יום שני י"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

- 15 וְהֵנָּה, כְּמוֹ שֶׁמֶדָּה זוֹ - מַדַּת "הַגְדוּל", שֶׁל חֶסֶד, הֵינּוּ
16 הַתְּפִשּׁוּת חַיּוּתוֹ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבְרָאִים, לַהּוּתָם מִ"אֵין"
17 לִ"יֵשׁ", הִיא שְׂבָחוֹ - וּמַעֲלָתוֹ, שֶׁל תְּקַדּוּשׁ-פְּרוּץ-הוּא לְבָדוֹ,
18 - שֶׁרַק בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּלִבְדוֹ קִיּוּמָהּ מַעֲלָה זוֹ וְכוּחַ זֶה, שֶׁאֵין בִּיכְלֹת
19 שׁוֹם נִבְרָא לְבָרָא יֵשׁ
20 מֵאֵין וְלִתְחִיּוּתוֹ, - כִּפִּי
21 הַמוֹבָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁאִילּוּ
22 הָיוּ מִתְקַבְּצִים כָּל בְּרֹאֵי
23 עוֹלָם, לֹא הָיָה
24 בְּאַפְשָׁרוּתָם לְבְרֹא גַם לֹא
25 כִּנּוּף שֶׁל "תוֹש" וְלַחֲכִסִּים
26 בּוֹ נִשְׁמָה; שֶׁכֵּן, דָּבָר זֶה
27 הוּא רַק בְּחִיק הַבּוֹרָא
28 לְבְרֹא "יֵשׁ" מִ"אֵין". מִדָּה
29 זוֹ הִיא לְמַעֲלָה לֹא רַק
30 מִכּוּחַ הַנְּבְרָאִים, אֲלָא גַם
31 לְמַעֲלָה מִשְׁכַּל הַנְּבְרָאִים,
32 לַחֲבִין וְלַחֲשִׁיג מִדָּה זוֹ -
33 כִּפִּי שֶׁמוֹסְבֵּר לַחֲלוֹ: וְגַם
34 מֶדָּה זוֹ - שֶׁל חֶסֶד,
35 לְבְרֹא "יֵשׁ" מִ"אֵין", הִיא
36 לְמַעֲלָה מִהַשְׁכֵּלָת כָּל
37 הַבְּרֹאִים וְהַשְׁתַּנְתָּם,
38 שֶׁאֵין בָּהֶם שְׂשָׁל שׁוֹם
39 נִבְרָא לְהַשְׁכִּיל - בְּכוּחַ
40 הַחֲכִמָּה, וְלַחֲשִׁיג - בְּכוּחַ הַבִּינָה, מֶדָּה זוֹ וְיִכְלָתָהּ לְבָרָא יֵשׁ
41 מֵאֵין וְלִתְחִיּוּתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאֵין הוּא דָּבָר שֶׁלְּמַעֲלָה
42 מִשְׁכָּל הַנְּבְרָאִים, כִּי הִיא - הַתְּהוּת "יֵשׁ" מִ"אֵין", מִמֶּדָּה
43 גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל תְּקַדּוּשׁ-פְּרוּץ-הוּא, וְתְּקַדּוּשׁ-פְּרוּץ-הוּא וּמִדּוּתוֹ
44 אֲחֵדוּת פְּשׁוּט, כְּבִיאָתָא - כִּפִּי שְׁכָתוּב בְּזֵהר תְּקַדּוּשׁ
45 דְּ"אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד", - שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ וְכָלּוֹ וְכוּחֹתָיו (כְּלוּמָר,
46 מִדּוּתוֹ) חֵם דָּבָר אֶחָד; וְכִשֶּׁם שֶׁאֵין בִּיכְלֹת שׁוֹם שְׂשָׁל נִבְרָא
47 לְהַשִּׁיג בּוֹרָאוֹ - כְּלוּמָר, אֵת הַקְּב"ה, כִּי אֵינוֹ יָכוֹל - שְׁכָלוֹ
48 שֶׁל הַנְּבְרָא אֵינוֹ מִסּוּגֵל, לְחֲשִׁיג מִדּוּתוֹ. - שֶׁל הַקְּב"ה, שֶׁכֵּן,
49 כְּאֵמֹר, מִדּוּתוֹ הֵן דָּבָר אֶחָד אֲתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכִשֶּׁם שֶׁאֵי אִפְשָׁר

- 1 לַחֲשִׁיג מֶדָּה גְּבוּרָתוֹ שֶׁל תְּקַדּוּשׁ-פְּרוּץ-הוּא, שֶׁהִיא מֶדָּה -
2 וְכוּחַ, הַצְמָצוּם וּמִנִּיעַת הַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוּת מִגְּדוּלָּתוֹ, -
3 יִתְבָּרַךְ, מִלִּיד וְלִתְגַלּוּת עַל הַנְּבְרָאִים לְחַיּוּתָם וְלִקְיָמָם
4 בְּגִלּוֹי - מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם שֶׁל הַקְּב"ה פּוֹעֵלֶת שֶׁחַיּוּת
5 הָאֱלִקִּית (הַמַּחֲיָה וּמִקִּיּוּמָהּ אֵת הַנְּבְרָא) לֹא תִהְיֶה גְלוּיָה לְנְבְרָא,
6 כִּי־אֵם - שֶׁחַיּוּת תִּהְיֶה בְּתִסְתָּר פְּנִים, שֶׁחַיּוּת מִסְתָּתֵר
7 בְּגוֹף הַנְּבְרָא, וְכֵאלּוֹ גּוֹף הַנְּבְרָא הוּא - נִרְאֶה כְּדָבָר בְּפָנֵי
8 עֲצָמוֹ, - וְכֵאלּוֹ אֵינוֹ הַתְּפִשּׁוּת הַחַיּוּת וְהַרְחֻקָּנוּת - שֶׁל
9 הַכּוּחַ הָאֱלִקִּי הַמְּהוּוּה אֲתוֹ, בְּהַתְּפִשּׁוּת הַיּוֹי וְהָאוֹר
10 מִהַשְׁמָשׁ, אֲלָא הוּא - נִרְאֶה כְּדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְאַף שֶׁבִּיאָתָא

של נברא אינו יכול להשיג, כמו שאין יכולת בשכל שום
נברא להשיג מהות הנריאה מאין ליש. — כך אין הוא יכול
להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יכול להיראות
כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש"
ו"מציאות", בא מסיבת כח
הגבורה והצמצום
שלמעלה — משום שכשם
שיש לו היכולת להאיר
ולגלות אור וחיות, כך יש
לו גם היכולת לצמצם
ולחסות את האור
והחיות — אפשר לכאורה
לחשוב שהצמצום
וההעלם הוא אמיתי;
כלומר, אפשר לחשוב
שלא רק הנבראים רואים
עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא
ל"יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא עליידי כוח הצמצום
המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו — מציין
מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את
האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם
שניהם באמת דבר אחד — שכן, זהו הענין של אור וכלי,
המאחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי — וקיים הרי
כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם", וכפי שמוכח ב"שולחן ערוך"
'אורח חיים' הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי
כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו
"עצם", כך גם בענינו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם
שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק
לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים יראו ל"יש"
ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

1 אינו — הנברא, דבר בפני עצמו, אלא — הוא, כמו התפשטות
2 האור מהשמש, — כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין"
3 האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור
4 בשעה שהוא נמצא בתוך מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע
5 שהנברא יהיה בטל
6 במציאות, באותה מדה
7 שאור השמש בטל
8 במציאות במקורו, אך
9 הסיבה לאי ביטולו
10 במציאות היא מפני —
11 מכל-מקום — למרות
12 שהנברא הוא התפשטות
13 אור ממקורו בלבד, הן הן
14 גבורותיו של הקדוש
15 ברוך-הוא, — כביכול,
16 אשר כל יכול, — שהוא
17 לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור וחיות, אלא
18 הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות —
19 לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו,
20 שלא יבטל גוף הנברא במציאות — כך שלמרות שהנברא
21 הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל
22 זאת במציאות, אלא יראה כ"מציאות", כ"יש". וזה אין בשכל
23 שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתיר, ושיהיה
24 אף-על-פי-כן — למרות הצמצום וההסתיר, גוף הנברא נברא
25 מאין ליש, — שלכאורה, כדי להיות מ"אין" ל"יש" צריך הרי
26 להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא
27 התגלות ולא הסתרה — כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד
28 אחד — התגלות הכוח האלקי להיות את הנברא, ומצד שני —
29 צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? — מפני שאילו לא יסתתר
30 היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל

שער היחוד והאמונה

עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו
התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו
של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות
והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף
הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג
מהות הצמצום וההסתיר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא
מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג
מהות הבריאה מאין ליש.

יום שלישי ט"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, [והנה בחי'... עד עמ' 158, כידוע ל"ח:

של האותיות, הן ה' אותיות מנצפ"ה, — שהן "כפולות", ישנו
כ' וישנו כ' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר
ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי — שהן ה'
גבורות — אלו הן חמש בחינות הגבורה, המלקות ומפרידות
ההכל והקול בה'
מוצאות הפה להתהוות
כ"ב אותיות, — כפי
שהדבר לדוגמה
בגשמיות, שעל-ידי ה'
מוצאות הפה מתחלק
ונבדל הכל הקול להברות
נפרדות של אותיות
ומילים — כך גם ברוחניות
למעלה, שישנן ה' גבורות
למעלה, היצרות ענין כ"ב אותיות עלינות, ושרש ה' גבורות

61 [והנה, בחינת הצמצום והסתיר החיות נקרא — בלשון תורת
62 הקבלה, בשם "פלים", והחיות עצמו — התגלות החיות, נקרא
63 בשם "אור", — שהיא ענין של אור וגילוי, שכל שכל
64 מכסה על מה שבתוכו — כך בחינת הצמצום מכסה
65 ומסתיר האור והחיות
66 השופע; — הצמצום
67 מכסה ומסתיר על האור
68 והחיות האלקי השופע
69 לנבראים, שהאלקות לא
70 תיראה, ופלים הן הן
71 האותיות, — של "עשרה
72 מאמרות", או חילופיהן
73 (כפי שאותיות מתחלפות
74 באותיות אחרות) ו"עשרה
75 מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, ששרשן —

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום
והסתיר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא
בשם אור שכלי מכסה על מה שבתוכו כך
בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע
והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ה
שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההכל והקול
בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה'

- 1 הוא – הבחינה הנקראת ב"קבלה" **"בוצינא דקרדוניתא"**, –
 2 פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו
 3 שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, **שְׁהִיא** – בחינת
 4 **גְבוּרָה עֲלֵיָהּ ד'עתיק יומין"**, – בפנימיות הכתר, **וְשֶׁרֶשׁ**
 5 **הַחֲסִידִים הוּא גַם כֵּן** –
 6 בחינת **חֶסֶד ד'עתיק**
 7 **יומין"**, **כִּידוּעַ לְיִדְעִי**
 8 חסיד – כפי שהדבר ידוע
 9 ללומדי החכמה הנסתרה,
 10 תורת הקבלה. וכיון שגם
 11 הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם
- אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתרה אינם
 הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם
 הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום
 וההסתרה, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא
 לא ייראה, אין בהם משום
 הסתרה כלל לגבי למעלה
 חוץ, אלא רק לגבי
 הנבראים בלבד, שהם
 יראו את הבריאה ב"יש"
 ו"מציאות", ואילו לאמיתו
 של דבר בטל כל נברא במציאות לגבי מקורו.

שער היחוד והאמונה

גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה
 דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין
 כידוע ל"ח:

יום רביעי ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 158, פרק ה. והנה על... עד עמ' פ, פרק ג]:

- 23 **פֶּרֶק ה.** בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים
 24 נראים ל"מציאות יש", הרי זה וזה סיבת מדת הגבורה וכוח הצמצום של
 25 הקביה, הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן,
 26 למרות שהנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו
 27 תמיד ובלי הפסק מ"אין"
 28 ל"יש", הרי כיוון שהחיות
 29 והכוח האלקי אינם בהתגלות
 30 לנבראים, חש הנברא את
 31 עצמו כאילו הוא דבר לעצמו,
 32 ואין נראית בנברא האמת
 33 שהוא רק התפשטות מהויו
 34 של מקורו בלבד, כמו
 35 ההתפשטות של האור והויו
 36 מהשמש.
 37 **וְהִנֵּה, עַל זֶה – עַל מַה**
 38 **שְׁדוּבֵר, שְׁכַל הַתְּהוּתוֹת שֶׁל הַנְּבֵרָאִים, שִׁירָאוּ וַיְחֻשׁוּ עֲצָמָם**
 39 **ל"מציאות יש"**, באה עלידי מדת הצמצום, **אֲמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ**
 40 **וְכִרְוִנֵם לְכִרְכָּה: "כִּתְחַלְחָ עֲלֵהּ בְּמַחֲשָׁבָה – הַעֲלִינוּהָ, לְכִרָּא**
 41 **אֶת הָעוֹלָם בְּמֵדַת הָדִין, – שְׁהִיא מֵדַת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוֹם,**
 42 **רָאָה שְׂאֵין הָעוֹלָם מְתַקֵּן – בְּמֵדַת הָדִין וְהַצְמָצוֹם בִּלְבַד,**
 43 **שֶׁתֵּף בּוֹ – בְּעוֹלָם, מֵדַת רַחֲמִים"**, לכאורה אין הדברים
 44 מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם
 45 הנבראים, מדוע, איפוא, המחשבה הראשונה היתה לברוא את
 46 העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות
 47 וכל מציאותם של הנבראים שיראו ויחושו עצמם ל"מציאות"
 48 באה דוקא עלידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות
 49 האלקית, ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות;
 50 והכוונה העליונה היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, כי
 51 רק אז שייך בהם ענין העבודה שעלידה הוא יכול להטיב אתם
 52 במתן שכר עבור העבודה – הרי, שדוקא עלידי מדת הדין
 53 והצמצום, הנבראים הם במצב של ביצוע תכלית הבריאה. לכן,
- עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא את העולם במדת הדין,
 אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה קיום לעולם – כי אז
 היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם, והעבודה לגלות את
 החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן "שיתף" בעולם
 את מדת הרחמים, שתהיה
 התגלות קדושה ואלקות
 בעולם. **דְּהִינּוּ** – "שיתוף"
 מדת הרחמים" משמעה:
 התגלות אלהות –
 בעולם, **עֲלֵי־יְדֵי צִדִּיקִים** –
 ועל־ידי **אֲוֹתוֹת**
 ו**מוֹפְתִים שְׁפִתְרָה** –
 עלידי זה נראה ומתגלה
 בעולם אלקות ולמעלה מן
 הטבע. בפרק הקודם אמר
 רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות של
 חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה,
 לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות
 לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא
 מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא
 גם למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם
 נשמת משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא
 היה יכול להשיג מדות עליונות אלו שהן דבר אחד עם הקב"ה
 עצמו. **וְהִנֵּה עַל זֶה – עַל הַמְדוּבֵר כֵּאֵן, שְׁמֵדוֹת חֶסֶד וְגְבוּרָה הֵן**
לְמַעַל מֵהַשְׁכַּל, אֲמְרוּ בְּיָתְרָא², דְּלְעִילָא, כְּסִטְרָא דְּקִדְשָׁה
עֲלֵיָהּ, – שְׁלִמְעֵלָה, בְּצַד ה"קדושה עליונה", כלומר, בעולם
 האצילות שהוא למעלה מעולמות בריאה – יצירה – עשיה,
אֵית יְמִינָא וְאֵית שְׂמָלָא, יֵשׁ יְמִין וִישׁ שְׂמָלָא, דְּהִינּוּ
חֶסֶד וְגְבוּרָה, פְּרוּשׁ, – שְׁכֵן, מַה הִיא הַרְבּוּתָא שְׁלִמְעֵלָה יֵשֶׁם
חֶסֶד וְגְבוּרָה? אֵלָּא הַכוּוּנָה הִיא, שְׁגֵם גְבוּרָה (צִמְצוּם) הִיא
"לְעִילָא" (לְמַעַלָּה) וְלִמְעֵלָּה מֵהַשְׁגַּת הַנְּבֵרָאִים, כִּי הִיא מֵדָה

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה. 1. ראה פירוש רש"י בראשית א, א; בראשית רבה פ"ב, טו. 2. חלק א נג, א.

1 אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד
2 הקדושה – לא שייך פירוד חס־ושלום, אלא הכל הוא
3 בהתכללות, הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה),
4 למרות שהם שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני
5 הפכיים בנושא אחד",
6 מפני ששניהם מאוחדים
7 בתכלית עם איין־סוף
8 ברוך־הוא, דְשִׁתִּי־הֵן – גם
9 חסד וגם גבורה, הֵן מִדּוֹת
10 אֵלֹהִים לְמַעַל מִשְׁכָּל
11 הַנִּבְרָאִים וְהַשְּׁתֵּתָם,
12 דְאֵיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֵד
13 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת – הוא
14 יתברך והכלים שלו
15 (ומדותיו) הם דבר אחד
16 בעולם האצילות, גם מדת
17 החסד וגם מדת הגבורה
18 מאוחדות שתיהן בתכלית
19 אתו יתברך. וְאֵף הַשְּׁתֵּת
20 מִשֶּׁה רִבְּנוּ עֲלִיּוֹהֵשֶׁלֹם
21 נִבְנוּאֵתוּ, – שהשיג
22 במראה הנבואה שלו, לֹא
23 הִיָּתָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת,
24 – עצמו, שכן עולם
25 האצילות הוא למעלה גם
26 משכלו והשגתו של משה

שער היחוד והאמונה

דאיהו וגרמוהי חד בעולם האצילות ואף השגת
משה רבינו עליו השלום נבואתו לא היתה בעולם
האצילות אלא על ידי התלבשותו בעולם הבריאה
ואף גם זאת לא בשתי מדות אלו חו"ג אלא על ידי
התלבשותו במדות שלמטה מהן במדרגה שהן מדות
נצח הוד יסוד [כמ"ש בשער הנבואה] רק שמתן
שכרם של צדיקים בנן עדן הוא השגת התפשטות
החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו חו"ג והוא
מזון נשמות הצדיקים שעסקו בתורה לשמה בעו"הו
כי מהתפשטות שתי מדות אלו נמתח רקיע על
הנשמות שבנן עדן ורקיע זה נקרא רוא דאורייתא
ובו סוד כ"ב אותיות התורה הנתונה משתי מדות
אלו כדכתיב מימינו אש דת למו ומרקיע זה נוטף
טל למזון הנשמות דהיינו ידיעת סוד כ"ב אותיות
התורה כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת והתורה היא
מזון הנשמות בג"ע והמצות הן לבושים כמבואר
כל זה [בזהר ויקהל דף ר"ט ור"י ובע"ה שער מ"ד
פרק ג']:

27 רבנו, אֵלָא עֲלִי־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה – עליידי
28 התלבשות מדריגת ה"אצילות" בעולם הבריאה; וְאֵף גַּם זֹאת,
29 – גם לאחר ש"אצילות" מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדריגה
30 של "אצילות" השיג? – לֹא בְּשֵׁתִי מִדּוֹת אֱלוֹ – חֶסֶד וְגִבּוֹרָה
31 – היתה השגת משה רבנו, אֵלָא עֲלִי־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָ –
32 המוקדמת, בְּמִדּוֹת שְׁלֻמָּטָה מִהֵן בְּמִדְרָגָה, שֶׁהֵן מִדּוֹת
33 נִצָּח־הוֹד־יְסוֹד – מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת החסד,
34 ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת
35 ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
36 בְּ"שֹׁעַר הַנְּבִיאָה"]. – שבמדריגה זו היתה השגתו של משה
37 רבנו עליו־השלום. רַק שְׁמַתָּן שְׂכָרָם שֶׁל צַדִּיקִים בְּנִזְעָרָן,
38 הוּא הַשְּׁתֵּת הַתְּפִשּׁוֹת הַחַיּוֹת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְׁתֵּי מִדּוֹת

יום חמישי י"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פ, פרק ו והנה... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

77 פָּרָק ו'. בפרק ד' הסביר רבנו הזקן, ששתי המדות העליונות – מדת
78 החסד וההתפשטות של החיות האלקית לברא ולחיות את הנבראים,
ומדת הגבורה והצמצום המסתירה על החיות האלקית המהווה ומחיה
את הנברא (כדי שהנברא יוכל לחוש את עצמו ל"מציאות יש") – יש

40 **בְּדֶרֶךְ הַטֵּבָע.** – גם אותם דברים, בהם נראית איזו התחדשות, 41
הרי גם התחדשות זו קבועה בסדר הנקרא דרך הטבע. – המלה 42
"טבע", כפי שהיא מוסברת בחסידות, יש בה כמה פירושים, 43
ומהם: "טבע" במשמעות של קביעה, כלשון חכמינו ז"ל: "כל 44
המשנה ממטבע שטבעו 45
חכמים". כמו כן "טבע" 46
מלשון "טובעו בים סוף", 47
כמו דבר שטבוע במים, 48
מכסים עליו המים והוא 49
אינו נראה כלל – כך 50
"טבועה" כביכול החיות 51
האלקית בנבראים, שאין 52
היא נראית כלל. וְשֵׁם 53
"אֱלֹהִים" זֶה, – לא כפי 54
ששם אלקים הוא בשרשו 55
העליון, אלא כפי ששם 56
אלקים משפיע באמצעות 57

מדת הגבורה, שהעולם יראה כאילו הוא מתנהג בדרך הטבע, 58
הוא מִגֵּן וְנִרְתָּק לְשֵׁם הַיְיָ,ה, – כאמור לעיל בפירוש הפסוק 59
"שמש ומגן הוי' אלקים", ששם הוי' הוא כמו השמש כאשר 60
מאירה, ושם אלקים מסתיר על האור של שם הוי', כמו ה"מגן" 61
וה"נרתק" המסתירים על אור השמש, כדי שיהיה באפשרות 62
הנבראים לקבל את האור, **לְהַעֲלִים הָאֹר וְהַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁךְ** 63
מִשֵּׁם הַיְיָ וּמִתְּהוֹת מֵאֵין לֵישׁ, – שענינו של "הוי'" (מלשון 64
מהווה) שהוא בורא הכל מ"אין" ל"יש", ועל אור זה מסתיר שם 65
אלקים, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה לַנִּבְרָאִים וַיִּבְטְלוּ בְּמִצִּיאוֹת.** 66
– אילו האור של שם הוי', המהווה מ"אין" ל"יש", היה מתגלה 67
לנבראים, היו הם בטלים במציאות – הרי, שדווקא על-ידי 68
ההסתרה שמשם אלקים, קיימת מציאות הנבראים, וממילא – 69
וְהָרִי בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ וְצִמְצוּם הָהֵךְ – ההסתרה המסתירה 70
על החיות האלקית, **הוא** – לא רק צמצום והעלם, אלא גם כֵּן 71
בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בּוֹ, – וזהו "כי אמרתי עולם חסד 72
יבנה"⁴, שבנין ובריאת העולם הוא על-ידי בחינה של חסד; 73
וכיוון שבלעדי הצמצום וההעלם של שם אלקים לא היתה 74
יכולה להיות שום מציאות של עולם, הרי שהכוונה והתכלית 75
של הצמצום הזה הוא – חסד, כדי שתוכל להיות המציאות של 76
עולם, וזו היא **בְּחִינַת גְּבוּרָה הַכּוֹלֵל בְּחֶסֶד**.⁵ – אופן 77
כזה של גבורה שעל ידו מתבצעת התכלית של חסד, וזהו 78
גבורה הכלולה בחסד, ומהווה חלק מחסד.⁶

1 לשתיקה שורש אחד; ואשר מכיוון שהן "עצם" אחד, לא יכול הצמצום 2
והגבורה להיות הסתרה אמיתית, שכן "אין עצם מסתיר על עצם". 3
ברם, כל זה אמור לגביהן כפי שהן בשרשן, ואילו כפי שהן בהתגלות 4
בספירה ומדה, אפשר לכאורה לחשוב, שהן אכן שתי מדות נפרדות 5
והפכיות אחת מהשניה – מדה 6
אחת היא חסד וגילוי, והשניה 7
– גבורה, צמצום והעלם, 8
ובפרקנו יסביר, שגם כפי 9
ששתי מדות אלו הן 10
בהתגלות, הן בהתכליות 11
אחת עם השניה. שהרי, 12
תכלית וכוונת ההעלם היא 13
כדי שיוכלו להיות עולם 14
ונבראים גשמיים – שכן, אם 15
החיות האלקית היתה 16
בהתגלות, היו הנבראים 17
בטלים במציאות ולא היתה 18

שום מציאות כלל של נבראים – הרי שתכלית הצמצום וההעלם של 19
גבורה היא באמת ענין של חסד, כך ששתיקה חסד וגבורה, הן 20
בהתכליות. ולמה הדבר כן? – מפני ששתיקה מאוחדות עם האין-סוף. 21
הרי הן ממילא "עצם" אחד גם כשהן שתי מדות חסד וגבורה. וְהַיְיָ, 22
שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, – כל שם 23
מהשמות הקדושים הוא מדה מיוחדת, כמו שם א"ל הוא מדה 24
החסד, ככתוב: "חסד א"ל כל היום", וכך שאר השמות במדות 25
אחרות. השם של מדת הגבורה והצמצום הוא שם אלקים, 26
כלומר, כשאור אין-סוף ברוך-הוא מתלבש במדת הגבורה 27
לפעול פעולת הצמצום וההעלם – נקראת מדה בשם אלקים. 28
וְלִבֵּן הוּא – שם אלקים, גם כֵּן **בְּגִימְטְרִיא "הַטֵּבָע"**, – במלה 29
"הטבע" אנו מציינים סדר קבוע של הנהגה בעולם, החוזר על 30
עצמו תמיד, ולכן רגילים אליו ואין הוא מעורר שום השתאות, 31
לא נראה כל חידוש לגבי הסדר של אתמול, וממילא לא 32
חושבים אודות הכוח והחיות האלקי הגלום בדברים שנקבעו 33
בסדר ואופן תמידי. **לְפִי שְׁמִסְתִּיר** – שם אלקים את **הָאֹר** 34
שֶׁלִּמְעַלָּה הַמִּתְּהוֹת וּמִתְּהוֹת הָעוֹלָם, – על-ידי שהאור שלמעלה 35
מהווה תמיד מחדש את הנבראים, נוצר הרי באמת, כאמור, 36
הענין הפלאי של בריאת "יש מאין", פלא שהוא גדול יותר 37
מאשר קריעת ים סוף. אך, שם אלקים מעלים על האור 38
שלמעלה המהווה ומחיה את העולם, וְנִרְאָה כְּאִלּוּ הָעוֹלָם 39
עוֹמֵד – בלי התחדשות, אלא כדבר קבוע תמידי, וּמִתְנַהֵג

1. תהלים נב, ג. 2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבנו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא-אחרא להחיות – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל!!), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבו' צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי' לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדרי' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאינן תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש

יום שישי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 160, והנה מהתכללות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

שער היחוד והאמונה

והנה מהתכללות המדות

זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו
כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
דקשיר לון ומיוחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא
בעילאי כו' וז"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
חסד כמו שם הוי"ה מושם שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות עמו ביחוד גמור והוא
ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
פי' שגם הארץ החומרית שנראית יש גמור לעין
כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים
ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד
ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש
לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם
עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד
ממש לגבי הקדוש

להיות "והשבות אל לבבך" – להתבונן ולהתעמק היטב ש"הוי'
הוא האלקים", פירוש ששני שמות אלו – הוי' ואלקים, הם
אחד ממש, – למרות שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים –
צמצום והעלם, ובכל זאת הם דבר אחד ממש, שגם שם
אלהים המצמצם
ומעלים האור, – של
החיות האלקית המהווה
את העולם והנבראים,
הוא בחינת חסד כמו
שם הוי"ה, מושם
שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתייחדות
עמו ביחוד גמור, והוא
ושמו אחד, שמדותיו הן
שמותיו. – ועל כך
אומרים "הוא ושמו אחד",
ואם כן – כשתדע ותבין
ששם אלקים הוא דבר
אחד עם שם הוי', ממילא
תדע ששמות ממש
ועל הארץ מתחת – אין
עוד, – מבלעדו יתברך.
פירוש – של "אין עוד":
שגם הארץ החומרית
שנראית יש גמור לעין
כל, היא אין ואפס
ממש לגבי הקדוש
ברוך הוא, פי' שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא
לתחתונים, – שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים
הנבראים ל"יש", הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד,
כאמור לעיל, ולא לגבי הקדוש ברוך הוא, מאחר שהוא
ושמו אלהים – אחד, – הרי שאין שם אלקים יכול להסתיר
לגבי הקדוש ברוך הוא. ולכן גם הארץ ומתחת לארץ הן
אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא, ואינן נקראות
בשם כלל, אפילו – לא, בשם "עוד" שהוא לשון טפל, –
"עוד" – דבר נוסף, שהוא טפל לדבר העיקרי הראשון, כמאמר
רבתינו זכרונם לברכה: "יהודה ועוד לקרא", – בתמיהה.

והנה מהתכללות המדות זו בזו – מן העובדה שלמרות שהן
מדות הפכיות – חסד היא מדה הפכית מגבורה – אף על פי כן
הן כלולות אחת מהשניה, נראה לעין – רואים במושג, דאיהו
וגרמוהי חד, – שהוא יתברך וד"כלים" שלו הם דבר אחד, שהן
– גרמוהי, כלומר כליו,
מדותיו, פי' מאחר שהן
– מדותיו, ביחוד גמור
עמו, לכן הן מתייחדות
זו בזו וכלולות זו מזו,
כמאמר אליהו: –
ב"פתח אליהו" שבהקדמת
תיקוני זוהר: ואנת הוא
דקשיר לון ומיוחד לון
וכו', – אתה הקב"ה
מקשר את הספירות
והמדות ומאחד אותן, ובר
מינך לית יחודא בעילאי
כו". – ומבלעדיך אין
שום יחוד בעליונים
(במדות שלמעלה). להלן
יסביר רבנו הזקן, שכיון
ששם אלקים, מדת
הגבורה והצמצום, הוא
דבר אחד עם שם הוי', עם
מדת החסד והגילוי, הרי
מובן ממילא שההעלם
וההסתר שמשם אלקים,
באמת אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם –
דובר זה מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי
מקורם. וזהו שכתוב: "והשבות אל לבבך, פי' ה' הוא
אלהים", – על פסוק זה הקשה בפרק הראשון: וכי תעלה על
דעתך שיש אלקים נשרה – שרי – מתחת לארץ, שצריך
להזהיר כל כך "והשבות אל לבבך", ש"ה' הוא האלקים" גם
בארץ מתחת" ובאופן של "אין עוד"? – אך כפי שמוסבר כאן,
אין הפירוש שהוי' הוא האל האדיר "בשמים ממעל" ו"על
הארץ מתחת" ובלעדו אין אל אחר, אלא הפירוש הוא
שבלעדו אין שום דבר, כי הכל בטל אליו יתברך, ועל כך צריך

לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא
לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין
קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים (1) דגבוי' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי'
מציאות]. (2) דגבוי' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטיפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טיפת הגשם – ששוללת
ארוכות השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכויות השחורה שוללת דורכויכטיקייט דשאר זכויות וביחד עם זה היא ג"כ
לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים
נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכויות שחורה עיניו כהות". 7. ואתחנן ד, לט. 8. קידושין ו, א.

- 1 בשעה שישנה ראייה מפורשת מפסוק שבתורה, לא מתאים
2 להביא ראייה מהנהוג בארץ יהודה, גם לא ראייה באופן טפל –
3 הרי ש"עוד" הוא מלשון טפל, וכגוף שהוא טפל לנשמה
4 וְחַיִּית שְׁבִיתוֹכוֹ – אף לא כמו שהגוף, המקבל את חיותו מן
5 הנשמה שבקרבו, טפל
6 לנשמה שבו. [וזהו
7 שְׁבִיתוֹכוֹ¹³: "אֶהְיֶה ה'" לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
8 בְּחַיִּי, אֲזַמְרָה לְאֱלֹהֵי וז"ש אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי
9 בְּעוֹדִי", – בגופי, הרי שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף
10 שהגוף נקרא "עוד", וביחס הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה
11 לגוף נאמר "אזמרה" הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל
12 לאלקי", שכן – שְׁתַּחֲוִיִּים – מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור
13 הנשמה, נְמַשְׁכִּים מִשָּׁם השמוש בשמוש.
14 הַיּוֹנִה, וְהַ"עוֹד" שְׁהוּא
15 הַגּוֹף הַטָּפֵל – מִשָּׁם "אֱלֹהִים]", – לכן כתוב לגבי "חיי" שם
16 הוי' – "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים –

שער היחוד והאמונה

- 17 "אזמרה לאלקי בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא
18 באופן של "עוד", טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי
19 הנשמה – מדוע? לִפִּי – מפני, שְׁתַּחֲוִיָּה אֵינָה מְתוּחָה הַגּוֹף
20 מֵאֵין לִישׁ, – היא רק מוסיפה לגוף את ענין החיים בלבד, לכן
21 נקרא הגוף על-כל-פנים
22 טפל לגבי הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו.
23 אֲבָל תְּקוּדָתוֹ שֶׁבְּרוּךְ-הוּא אֲבָל תְּקוּדָתוֹ שֶׁבְּרוּךְ-הוּא
24 הַמְּתוּחָה אֶת הַכֹּל מֵאֵין הַמְּתוּחָה אֶת הַכֹּל מֵאֵין
25 לִישׁ – הַכֹּל בְּטָל לִישׁ – הַכֹּל בְּטָל
26 בְּמַצִּיאוֹת אֲצִלוֹ, – בְּמַצִּיאוֹת אֲצִלוֹ, –
27 כיוון שהקב"ה בורא את המציאות כולה מ"אין"
28 ל"יש" שהמציאות אינה
29 אף בבחינת "טפל", כְּמוֹ אֹרֶךְ הַשָּׁמַשׁ בְּשָׁמֶשׁ. – כך כל
30 נברא בטל במציאות אליו יתברך.
31
32

יום שבת קודש י"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים:

- 33 וְלִכְנֵן הַצֶּדֶק הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר וְיִדְעַת הַיּוֹם וְהַשָּׁבָת אֶל לְכַבֵּד
34 וְגו', – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה
35 מן ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך
36 ולחשוב אחרת, שְׁלֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְכָל צָבָאָם
37 וְהָאָרֶץ וּמִלֵּאָה הֵם דָּבָר
38 נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, –
39 נפרד מהקב"ה שברא
40 אותם ומחיה אותם,
41 וְתִקְדּוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
42 מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם
43 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת הַנִּשְׁמָה
44 בָּנֶפֶשׁ, – להחיות את הגוף
45 – כך ממלא הקב"ה את
46 העולם כדי להחיותו,
47 וּמַשְׁפִּיעַ – הקב"ה, בְּחַ
48 הַצּוּמָח בָּאָרֶץ, – זהו
49 החיות שבגלוי בארץ,
50 וְכֵן הַתְּנוּעָה בְּגִלְגָּלִים, וּמִנִּיעֵם
51 וּמִנִּיעֵם בְּמִנִּיעֵם
52 בְּרִצּוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִנְשָׁמָה
53 מִנִּיעָה אֶת הַגּוֹף
54 וּמִנְהִיגָתוֹ בְּרִצּוֹנָה. –
55 למרות שהגוף הוא דבר נפרד מהנשמה, אך כיוון שהנשמה
56 מחיה את הגוף, לכן היא מנהיגה את הגוף בהתאם לרצונה;

שער היחוד והאמונה

- 1 ולכן הוצרך הכתוב להזהיר
2 וידעת היום והשבות אל לכבד וגו' שלא תעלה
3 על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלואה
4 הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא
5 ממלא כל העולם כהתלכשות הנשמה בגוף
6 ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים
7 ומניעים ומנהיגים כרצונו כמו שהנשמה מניעה את
8 הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל
9 דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי
10 זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו
11 מנשמתו אלא מטפות אביו ואמו וגם אחרי כן אין
12 גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתית
13 אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו
14 ושתיתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל
15 תשעה חדשים, – חדשי
16 העיבור, וְאַחֲרֵי-כֵן – אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף על-ידי
17 אכילתו ושתיתו בעצמו, – הרי שהגוף הוא באמת דבר
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

9. תהלים קמו, ב. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שנברא, כי רוח כו' – מהוי', והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלקי מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף משם הוי' והגוף משם אלקי' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוצ' – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא

ולקב"ה עצמו, כְּבִטּוֹל אור הַשֶּׁמֶשׁ בַּשָּׁמַשׁ. – אך, למה אם
 כך אין זה נרגש בנבראים, והם מרגישים עצמם ל"יש"
 ול"מציאות"? – רק שֶׁהֵן הֵן גְּבוּרָתוֹ, בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה
 וְהַצְמָצוּם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שִׁיחִיו
 נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
 וְכָל צִבְאָם כְּאִילוֹ הֵם
 דְּבַר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. – דבר
 הבא מהצמצום המסתיר,
 שהנברא לא ירגיש אף
 לא את המקור הנמצא בו
 תמיד ומזהוה אותו תמיד
 מ"אין" ל"יש", וכיוון שאין
 הוא מרגיש את המקור,
 לכן הוא יכול להרגיש
 עצמו ל"יש" ו"מציאות",
 כאילו הוא דבר לעצמו.
 אֵךְ אֵין הַצְמָצוּם
 וְהַסְתֵּר אֵלָּא
 לְתַחֲתוֹנִים, אֲכָל –
 ואילו, לְגַבִּי חֲקֻדָּשׁ
 בְּרוּךְ־הוּא בְּלֹא קִמְיָה
 בְּלֹא מִשְׁ חֲשִׁיבִי, –
 הכל לגבי הקב"ה לא
 נחשב לכלום ממש, בְּאִזֵּר
 הַשֶּׁמֶשׁ בַּשָּׁמַשׁ, וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מְסַתֶּרֶת חֲסִיּוּשָׁלוֹם
 לְפָנָיו וְיִתְבָּרָה, כִּי אֵינְנָה דְּבַר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אֵלָּא "ה" הוּא
 הָאֱלֹהִים! – ההסתר שמצד שם אלקים ומדת הגבורה, הוא
 דבר אחד עם שם הוי', מדת החסד וההתגלות, וממילא אין
 בכך משום הסתר לגבי הקב"ה, כי אין עצם מסתיר על עצם.

נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה את הגוף. מֶה "שְׂאִין־בֵּן
 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עֲצָמוֹתָם וּמְהוּתָם נִתְּנָה מֵאֵין
 וְאִפְסָם הַמְּוַחֲלָט – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם שום מקום
 ל"יש" ולנבראים, רק בְּדִבְרֵי ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרָה, – הם
 נבראו מ"אין" ל"יש", וְגַם
 עָדִין – אחרי התהוותם
 נֶצַב – בהם, דְּבַר ה'
 לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם
 תָּמִיד כָּכָל דָּנֵעַ, וּמְהוּתָהּ
 אוֹתָם תָּמִיד – מחדש,
 מֵאֵין לִישׁ, כְּהַתְּהוּת
 הָאִזֵּר מִהַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ
 גּוֹף כְּדוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עֲצָמוֹ דֶּרֶךְ מִשָּׁל וְאֵם כֵּן הֵם
 בְּטָלִים בְּאֵמֶת בְּמִצִּיאוֹת לִגְמִירֵי לִגְבִי דְּבַר ה' וְרוּחַ
 פִּיו יִתְבָּרָה בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרָה כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר
 לְקִמְן כְּבִטּוֹל אור הַשֶּׁמֶשׁ בַּשָּׁמַשׁ רק שֶׁהֵן הֵן
 גְּבוּרָתוֹ בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים
 הַחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ בָּהֶם שִׁיחִיו נִרְאִים הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
 וְכָל צִבְאָם כְּאִילוֹ הֵם דְּבַר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אֵךְ אֵין
 הַצְמָצוּם וְהַסְתֵּר אֵלָּא לְתַחֲתוֹנִים אֲבָל לִגְבִי חֲקֻדָּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא כּוֹלָא קִמְיָה כְּלֵא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי כְּאִזֵּר
 הַשֶּׁמֶשׁ בַּשָּׁמַשׁ וְאֵין מִדַּת הַגְּבוּרָה מְסַתֶּרֶת חֵם וְשָׁלוֹם
 לְפָנָיו יִתְבָּרָךְ כִּי אֵינְנָה דְּבַר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אֵלָּא ה'
 הוּא הָאֱלֹהִים:
 של דבר הם נמצאים
 תמיד במקורם, בכוח האלקי, המזהוה אותם. וְאֵם כֵּן, הֵם –
 הנבראים, בְּטָלִים בְּאֵמֶת בְּמִצִּיאוֹת לִגְמִירֵי לִגְבִי דְּבַר ה'
 וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרָה, תְּמִידִים בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרָה כְּמוֹ
 שִׁתְּבָאָר לְקִמְן, – אין "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם
 הקב"ה – והנבראים בטלים כליל במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו"

גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (ודרגת שם הוי' שבנשמה שלו) אלא כו' ואין דרגות פרטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

ומדאצטריך 'לעיני' למעוטי סומים, שמע מינה – יש להוכיח דאפילו
 דיינים הדיינות כשרים לחליצה, דאי סלקא דעתך סנהדרין בעינן –
 שאם יעלה בדעתך שלחליצה צריך דייני סנהדרין, למה לי פסוק
 למעוטי סומין, הרי מדתני רב יוסף נפקא – יש ללמוד זאת
 מהברייתא ששנה רב יוסף, דתני רב יוסף בברייתא, בשם שביט דין
 – דייני סנהדרין היושבים לדון מנוקים בצדק – אנשים ישרים
 שדנים בצדק, ואין חשש שתהיה להם נגיעה שתגרום להם לעוות
 את הדין, כך צריכים בית דין להיות מנוקים מכל מום בגופם,

דורש מתיבת זקני' משיבה הגמרא: מיבעי ליה לרביי – הוא צריך
 זאת לרבות שאפילו שלשה הדיינות שאינם דיינים מומחים כשרים
 לחליצה.
 שואלת הגמרא: ורבי יהודה הדורש מ'זקני' שצריך חמשה דיינים,
 הדיינות מנא ליה – מנן לו שאף הדיינות כשרים להיות דייני
 חליצה. משיבה הגמרא: נפקא ליה – למד זאת מ'לעיני' – מהנאמר
 בפסוק (שם ט) וְנִגְשָׁה וְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעִינֵי הַזִּקְנִים, דְּאָמַר מֶר, ממה
 שנאמר 'לעיני' יש ללמוד שדווקא דיינים שיכולים לראות את
 החליצה כשרים, פָּרַט לְדִינֵינִים סוּמִים שפסולים לחליצה.

יום ראשון

יום רביעי

יג סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תנאי: פרק ד. כי . . . -עט" להטיב.

ה"צמח צדק" חבר כמה נגונים. למודו היה בקול ונגון, ולפעמים היה מפסיק באמצע למודו, או פתיכתו דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או שו"ת [=שאלות ותשובות], ומנגן איזה נגון. אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] ספר, אשר מקול נגונו של ה"צמח צדק" היה יודע כמה הוא עסוק באותה שעה.

יום שני

יום חמישי

יד סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תנאי: והנה כמו . . . -158 ליש.

בלבישת טלית קטן בבקר בימים נקיות ובמקום שמתר לברך, מברכים "על מצות ציצית" – בין שאין בטלית קטן שלנו שעור עטוף. אם אסור לברך, אזי קדם התפלה – אם אינו לובש טלית גדול – ימשמש בד' ציציותיו ויברך אז.

יום שלישי

יום ששי

טו סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י.
תהלים: עז"עח.
תנאי: והנה בחי' . . . לי"ח.

בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעיש הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר כך נקראו "אגרות", והם ארכים יותר. אחר כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר כך ארכים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי ערך.

יום רביעי

שבת

טז סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תנאי: פרק ה. והנה . . . פרק ג

כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע [זכותם יגן עלינו], אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף.

לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גס ומשחת, או שהתסרוך הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע החנוף או רע הסביבה בא להרגילות רעות.

עד אשר לא יתבררו פריטי מקום החלי וסבת אחיזת המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב"ועשה טוב" – בקיום המצות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות – וב"סור מרע". אמנם מה שנחוצ ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: (א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתקק

להתרפאת מחליו, (ב) הידיעה שִׁיכוֹל להתרפאת, והתקנה ובטחון גָּמור כִּי בַעֲזַרַת ה' יתברך יתרפא מחליו.

ה'תש"ג

יו סיון

יום ראשון

יום
חמישי

שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: פרק ו. והנה . . . "160" בחסד.

ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

שלא להנות מעולם הזה במלא המובן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

ה'תש"ג

יח סיון

יום שני

יום
שישי

שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י.
תהלים: פח"פז.
תניא: והנה מהתכללות . . . "פא" בשמש.

בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חסד ושלום מכלל ישראל שיזכו בעזרת ה' יתברך לגאולה שלמה.

ה'תש"ג

יט סיון

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בחדש מרחשון תרי"ג קבע ה"צמח צדק", מלבד השעורים האחרים, שעור למוד עם אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בכל יום שתי שעות ומחצה – בחורף מתחיל משעה העשירית לילה, ובקיץ משעה הרביעית לפנות בקר. – שתי שנים היה הלמוד: קבלה עם באורי חסידות. אחר זמן זה – עד אלול תרט"ז, שאז נפסק השעור, למדו ספרי מחקר: הרס"ג [=רבי סעדיה גאון], מורה נבוכים, עקרים, כוזרי ועוד, על פי תורת החסידות.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' ב

10 שאשה זו שמייבם הכהן אינה אשת אחיו, אלא אשת אחיו של
11 אחד משאר האחים הודאים, וכיון שחלצו לה הרי היא אסורה
12 עליו. והאחים של התערובות שאינן כהנים, מייבמין לאחר שיחלצו
13 להן, וכאמור לעיל.
14 הברייטא ממשיכה: היו מקצתן של האחים הודאים כהנים, ומקצתן
15 של האחין הודאים יש להן בתערובות אחין מן האם ולא מן האב,
16 אלו ואלו – הכהנים ואלו שיש להם אחים מן האם, חולצין ולא
17 מייבמין, שהכהנים אסורים בחלוצה, והאחים מן האם אסורים
18 באשת אח שלא במקום מצוה.

1 שייבם היתה נשואה לאחיו מן האם, בנה של רחל מבועה,
2 שאסורה לו באיסור אשת אח, ולכן הוא רק חולץ לכל הנשים.
3 ואחין מן האב, מייבמין – ארבעת האחים הנותרים שיש להם
4 בתערובות רק אחים מן האב, מייבמין כדרך ששינו במשנה,
5 שלאחר שארבעה חולצים לאחת מייבמה אחד.
6 דין נוסף בולדות שנתערבו: אם היו מקצתן של האחים הודאים וכן
7 של אלו שנתערבו כהנים, ומקצתן של האחין הודאים וכן של אלו
8 שנתערבו שאינן כהנים. אותם האחים שהם כהנים, חולצין לנשים,
9 ואינם יכולים לייבם, משום שבהן אסור לישא חלוצה, ויש לחוש

קריאה בתורה בפחות מעשרה?

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

אלא תשעה".

והקשה ה'לב שלם' (על הרמב"ם כאן): הרי דין זה הוא בכל דבר שבקדושה, ש"אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן... יגמרו השאר" (לעיל פ"ה ה"ו) ומה החידוש לענין שמונה הפסוקים? וביאר: החידוש כאן הוא, שאפילו אם יצאו כל התשעה ולא נשאר אלא אחד מותר לקרוא אותם, שלא כבכל דבר שבקדושה, שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתם – גומרים אותו "והוא שנשתתרו רובן" (אור"ח סי' נה ס"ב).

וה'מנחה הטהורה' (מנחות שם) תירץ: בכל דבר שבקדושה מתחילים אותו בתנאי שיש עשרה, ורק "אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן" יכולים לגמור, ואילו בקריאת שמונה הפסוקים התחדש שמותר להתחיל בקריאתם גם אם אין עשרה.

וה'שלחן ערוך' (אור"ח סי' תכח ס"ז) לא הביא להלכה כשיטת הרמב"ם אלא כפירוש רש"י והראב"ד, שפסוקים אלו "אין מפסיקין בהם, אלא יחיד קורא את כולם".

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יג, הלכה ו: שמונה פסוקין ששם התורה, מתר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה... הואיל ומשמעון שהן אחר מיתת משה רבנו, הרי נשתנו; ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.

את מאמר הגמרא (מנחות ל, א) ששמונת הפסוקים האחרונים שבתורה המתארים את מיתת משה רבינו "יחיד קורא אותן בבית הכנסת" מפרש רש"י (ד"ה יחיד): מי שהתחיל לקוראם אינו מפסיק באמצע ואדם שני ימשיך לקרוא, אלא המתחיל ימשיך לקרוא.

והרמב"ם מפרש אחרת: קריאת שמונה פסוקים אלו היא גם אם אין בבית הכנסת עשרה אנשים, ואפילו נשאר רק אחד, קוראים פסוקים אלה כקריאה בציבור, בברכה תחילה וסוף.

והראב"ד תמה: איך יתכן שלקריאת פסוקים אלו נמצאים פחות מעשרה, הרי זה "ענין ורות מאוד והצבור היכן הלכו"? (ולכן נקט כפירוש רש"י) וביאר ה'כסף משנה': "משכחת לה שיהיו עשרה בבית הכנסת ויצא אחד מהם או שלא היו בבית הכנסת

בית כנסת שכולה כהנים – למי הם מברכים?

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

שהברכה תחול לנשים, היא צריכה להיות תחילה לכהנים עצמם, והרי התורה אמרה 'ושמו את שמי על בני ישראל' ולא על הכהנים, כי הכהנים מתברכים מפי הקב"ה כנאמר 'ואני אברכם'.

ובספר 'ישועות מלכו' (הערות בשם 'מעט צרי' שבסוה"ס) ביאר: ברכת הכהנים אינה יכולה לחול על הנשים בלבד, כיון שצריכה להיות מחיצה המפסיקה בין האנשים לנשים כדי למנוע ערבוביה (ראה הל' לולב פ"ה ה"ב), ואף שמחיצה בין הכהנים ובין המתברכים אינה מפסקת "אפילו היתה חומה של ברזל" (לעיל ה"ח), כאן המחיצה חייבת להפסיק ביניהם שאם לא כן, יש כאן תערובת אסורה.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק טו, הלכה ט: בית הכנסת שכלל כהנים, כלל נשיאין את פניהם; ולמי הם מברכין? לאחיהן ששפזון ולאחיהן שפדרום; ומי עונה אחריהן 'אמן' הנשים והטף.

הקשו אחרונים (ט"ז אור"ח סי' קכח סק"ב, מג"א שם סקל"ז): בית הכנסת שכולה כהנים, הברכה היא לאחיהם שבפזון ושבדרום. ומדוע אין הברכה לנשים והטף הנמצאים שם ועונים אמן?

ותירץ ה"ט"ז על פי דברי הגמרא (ברכות נא, ב) "אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש". כלומר, הברכה שמתברכת האשה היא בזכותו של האיש. ולכן, כדי

של ראש או של יד – מי הקובע?

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

לשנותו לשימושי חול (שו"ע אור"ח סי' מב ס"ג), וכתב ה'מגן אברהם' (שם סק"ד) שאם מי שאינו בעל הנרתיק הניח בתוכו תפילין, לא נאסר בכך לשימושי חול משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומדוע לגבי התפילין עצמן אדם אחר שהניחן אוסר לשנותן משל ראש לשל יד?

ויש לומר: כאשר אדם משתמש בנרתיק ללא ידיעת הבעלים, מאחר ושימוש זה נעשה בהעדר סמכות אין הוא משפיע על דינו של החפץ, אולם לגבי תפילין נפסק שמותר להשתמש בהן במקום הצורך ללא רשות הבעלים משום שנוה לאדם שתיעשה מצוה בממונו, ולכן הנהגתן נחשבת כשימוש ברשות שבכוחו לשנות את דין החפץ.

ועוד יש לומר: הכלל "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו"

הלכות תפילין ומוזוזה פרק ג, הלכה יז: תפילין של ראש, אין עושין אותה של יד... לפי שאין מורידין מקדשה המונה לקדשה קלה... כמה דברים אמורים? בשלכשן; אבל תפילין של ראש שלא לכשן אדם מעולם, אם רצה להחזירן ליד, מתר.

מלשון הרמב"ם "שלא לבשה אדם מעולם" משמע שאם לבש את התפילין של ראש כל אדם, אע"פ שאינו הבעלים – נאסר לשנותן לתפילין של יד.

ויש להבין: הרי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", וכיצד בכוח פעולת אדם שאינו הבעלים לאסור לשנות את התפילין של ראש לשל יד?

תירה מכך: גם נרתיק שהשתמשו בו לתפילין, אסור

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קג

אולם התפילין מיועדות לשמש כתפילין של ראש, והנחתן אסורה רק לשנות אותן לשימוש אחר מיעורן המקורי, ואיסור זה אינו בכלל "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

(אורח לחיים אר"ח סי"ג)

נאמר לגבי לאסור את הדבר מהשימוש אליו היה מיועד קודם, ולכן הנתיק שמלכתחילה היה עומד לכל שימוש אינו נאסר לשימושי חול על-ידי פעולת אדם שאינו הבעלים,

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

מזוזה בבית שבספינה

וראיה מדברי הגמרא (נדרים ל, א) שהנודר הנאה מיושבי היבשה אסור ליהנות גם מיורדי הים, לפי "שיוורדי הים בכלל יושבי היבשה". הרי שדירה בספינה שבים אינה נחשבת דירתם כי הם דרים ביבשה (תדיר דעה סי' רפ"ט ס"א).

ובנחל איתן' (על הרמב"ם כאן) הביא ראייה להלכה זו מירושלמי (סוף מסכת מגילה) הדין בשאלה "אדם עני שאין לו אלא כדי לקנות אחת מהם – תפילין או מזוזה – איזה מהן קודם" (קרבן העדה)? ואמר רב חונה: תפילין קודמים "שכן, היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברים", ואילו מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים כי בית שבספינה פטורה מן המזוזה.

אך ה'תועפות ראם' (על ספר יראים סי' ת סק"ד) דחה ראייה זו, וביאר שכוונת הירושלמי היא שמצוות תפילין היא מצוה שבגוף האדם, ואילו במזוזה יכול הוא להפליג בים או ללכת במדבר, ואם אין לו בית לא יתחייב במזוזה, אבל אין הוכחה מדברי הירושלמי האם בית בספינה שבים חייב במזוזה או לא.

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ו, הלכה ט: ספ"ה
החג פחג, ובית שבספינה - פטורין מן המזוזה, לפי שאין עשויין לדירת קבע.

משמעות דברי הרמב"ם היא שהבית שבספינה פטור מן המזוזה כי הוא דירת עראי כסוכה. ולכאורה צריך עיון: בגמרא (סוכה כג, א) מבואר שגם לדעת רבן גמליאל ש"סוכה דירת קבע בעינן", אם הסוכה שבראש הספינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שבים – הסוכה כשרה. וכיון שהיא דירת קבע, מדוע פטורה מן המזוזה? והביאור:

אכן, מצינו בדיני נגעים שבית הבנוי בספינה אינו מטמא בנגעי בתים משום שכתוב "בבית ארץ אחוזתכם" ובית זה אינו בנוי בארץ (נגעים פ"ב מ"א). ומשמע, שם 'בית' עליו אבל אינו מטמא כי אינו מחובר לארץ (רמב"ם בפירושו למשנה שם). אך אף-על-פי-כן אינו מגוריו קבע ואינו חייב במזוזה כי מזוזה חובת הדר, ואף שהמבנה עצמו קבוע, מצד ה'גברא' אינה דירת קבע.

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

פרשה פתוחה ופרשה סתומה

בסוף השורה, יתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה הבאה, לאחר רווח של תשע אותיות.

ולשיטת הרא"ש (הלכות סגנון ס"ח פ"ג בשם ר"ת):

פרשה פתוחה מתחילה לאחר רווח בתחילת השורה או בסוף השורה הקודמת. פרשה סתומה – אם סיים את הפרשה הקודמת בסוף השורה, מניח שורה שניה וריקה ומתחיל את הפרשה הבאה בתחילת שורה שלישית. ואם סיים בתחילת שורה, הניח רווח של תשע אותיות והתחיל פרשה שניה באותה שורה – גם היא פרשה סתומה.

להלכה, כתב ה'שלחן ערוך' (יור"ד סי' ערה ס"ב):

"בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה" [ולא יעשה רווח של תשע אותיות בתחילת השורה ויתחיל שם את הפרשה הבאה, כי לשיטת הרא"ש זו פרשה פתוחה אבל לשיטת הרמב"ם זו פרשה סתומה – ט"ז שם סק"ה]. "ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה" [ולא יסיים את הפרשה בסוף השורה ויתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה השניה, אף שלדעת הרמב"ם זו פרשה סתומה, כי לשיטת הרא"ש זו פרשה פתוחה – ט"ז שם] "ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש".

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ח, הלכות א"ב:
פְּרָשָׁה פְּתוּחָה, יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם נִמְדָּה בְּאַמְצַע הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ שָׂאֵר הַשִּׁיטָה פָּנּוּי, וּמֵתְחִיל הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מֵתְחִלַּת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה... וּפְרָשָׁה סְתוּמָה, יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם נִמְדָּה בְּאַמְצַע הַשִּׁיטָה, מֵנִיחַ רוּחַ פְּשֻׁעוֹר, וּמֵתְחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה מֵתְחִלַּת הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הָרוּחַ בְּאַמְצַע... נִמְצְאָה אוֹמֵר, שֶׁפְּרָשָׁה פְּתוּחָה, תִּתְחַלֵּת בְּתַחֲלַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם; וּפְרָשָׁה סְתוּמָה, תִּתְחַלֵּת בְּאַמְצַע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.
לשיטת הרמב"ם:

פרשה פתוחה "יש לה שתי צורות" (ומתחילה תמיד בראש השורה): א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה ונשאר רווח כשיעור תשע אותיות (ראה לעיל פ"ז ה"י), הפרשה הבאה (הפתוחה) מתחילה בתחילת השורה הבאה. ב. אם הפרשה הקודמת מסתיימת בסוף השורה (או באמצע, אך אין רווח של תשע אותיות) ישאר שורה ריקה ויתחיל את הפרשה בתחילת השורה השלישית.

פרשה סתומה "יש לה שלש צורות" (ומתחילה תמיד באמצע השורה): א. אם הפרשה הקודמת מסתיימת באמצע השורה, לאחר רווח כשיעור תשע אותיות יתחיל את הפרשה הבאה באותה שורה. ב. אם לא נשאר הרווח הנדרש עד סוף השורה, ישאר את המשך השורה ריקה ויתחיל את הפרשה הבאה באמצע השורה הבאה. ג. אם הפרשה הקודמת מסתיימת

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

מתי היא מצוה הבאה בעבירה?

על הצמר ולכן "מאוס הוא לגבוה", אבל במשתחוה לפשתן נטוע, הרי הפשתן נשתנה קודם הטוויה, ואילו בעת הטוויה, כאשר המצוה מתחילה לחול, כבר נשתנה ממצבו בעת שהשתחו לו.

ומדוע לא נאסר הפשתן שנעבד משום 'מצוה הבאה בעבירה'?

מבאר הט"ז (שם ס"ק ז): איסור של 'מצוה הבאה בעבירה' הוא רק כאשר עושה העבירה בעצמו בא לקיים את המצוה, אבל לאחרים מותר להשתמש למצוה בדבר שנעשתה בו עבירה, ולכן הפשתן אסור רק למי שהשתחוה לו אך לאחרים מותר.

וה'נתיב חיים' (א"ח שם) הביא מדברי התוספות (סוכה ל, א, ד"ה משום), שמצוה הבאה בעבירה נאסרת רק כאשר אי אפשר לקיים את המצוה לולא נעשתה העבירה, כמו בצמר גזול הפסול לציצית "שמחמת עבירת הגזול באה המצוה", אבל הפשתן שהשתחו לו – אפשרות קיום המצוה אינה תלויה בעבירה שנעשתה בו, ולכן מותר גם למשתחוה עצמו לעשות מהפשתן ציצית.

הלכות ציצית פרק א, הלכה יא: המִשְׁתַּחֲוֶה לַפְּהֶמָה, צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית; אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַפְּשֶׁתָן הַנְּטוּעַ - הָרִי זֶה כְּשֶׁ, שֶׁהָרִי נִשְׁתַּנָּה.

המשתחוה לבהמה צמרה פסול, כי אף שבעלי חיים שנעבדו אינם אסורים להדיוט, וכל המחובר לו הרי הוא כמותו, "מכל מקום למצוה אסור משום שמאוס הוא לגבוה" (ש"ע אדה"ז א"ח סי' י"א סע' י"ג). ואם כן מדוע פשתן הנטוע שהשתחו לו אינו נפסל לציצית?

מבאר ה'מגן אברהם' (א"ח שם ס"ק י"ב):

הפשתן השתנה ממצבו כפי שהיה כאשר השתחו לו, כי קודם היה כעץ בעלמא וכאשר עיבדו אותו ועשו ממנו חוטים השתנה ו"מראהו הראשון חלף והלך לו". מה שאין כן צמר הבהמה, אף שעשו ממנו חוטים "עדיין מראהו עליו וניכר שהוא צמר".

וה'חלקת יואב' (א"ח סי' לב ענף א) מחלק:

אף אם טווית הצמר והפיכתו לחוטים נחשבת שינוי, כיון שהטוויה צריכה להיות לשם מצוות ציצית הרי היא חלק מן המצוה, ונמצא שקדושת המצוה חלה כאשר שם עבודה זרה

שבת קודש י"ט סיון ה'תשפ"ב

ברכת הנהנין על הנאת ממון

שמן התורה חייבים רק על ברכת המזון (ראה לעיל ח"א) – לכן תיקנו ברכה רק על אכילה ושתייה.

ובעומק יותר יש לבאר על פי החילוק בין גופו של האדם לממונו: גופו וחיייו של האדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פקדון, אבל אין זה בבעלותו, כי "אין לאדם רשות על גופו כלל" (ש"ע אדה"ז הל' נזקי גוף נפש ס"ד). משא"כ ממונו של האדם נמסר לו מאת ה' באופן שהוא נעשה בעלים על הממון.

ולכן: הנאות השייכות לגוף, הרי כשם שאין לאדם בעלות על גופו כך גם ההנאות של הגוף – אינן שייכות לו אלא הן 'קדשי שמים', ואסור לאדם ליהנות מהם בלא ברכה. מה שאין כן ממונו של האדם ונכסיו הבאים לו, הרי מלכתחילה אינם בגדר של 'קדשי שמים', כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן לא צריך ברכה להתיר את הנאת הממון.

(לקוטי שיחות ד' עמ' 108)

הלכות ברכות פרק א הלכה ב: וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל כָּל מֵאֲכָל תַּחֲלָה, וְאַחֵר כִּדְּ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ... וְכָל הַנִּהְנֶה מִן הָעוֹלָם בְּלֹא בְרָכָה, מְעַל.

אמרו חז"ל (ברכות לה, א): "אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל.. כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה". והנה, חכמים חייבו בברכות הנהנין רק בדברים שגוף האדם נהנה ממנו (אכילה שתי וכו'), אבל על הנאת ממון – לדוגמא, כאשר האדם מקבל ממון – לא תיקנו ברכה; ולכאורה יש להבין במה שונה הנאת הגוף מהנאת ממון – הרי בשניהם האדם נהנה האדם מן העולם הזה שעליו נאמר "לה' הארץ ומלואה", ולמה אין מעילה כאשר נהנה הנאת ממון בלא ברכה?

ויש לומר: תקנת חכמים 'כעין דאורייתא תיקנו', וכיון

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

7 הלשונות 'כרע' 'שכב' 'נפל' כתובים בפסוק זה שבע פעמים, וכל אחת מהן מרמזת על בעילה אחרת.
8 מקשה הגמרא על מעשיה של יעל: וְהָאָהָ קָא מְתַנְיָא מַעְבְּרָה – והרי יעל נהנתה מהעבירה, ומדוע הפסוק משבחה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים
12

1 רַגְלֶיהָ ב' כָּרַע וְנָפַל, הָרִי שֶׁשָּׁכְבָה בֵּין יִרְכּוּתֶיהָ קְרוּיָה רַגְלִי.
2 מתרצת הגמרא: לִישָׁנָא מַעְלִיא – הפסוק נקט לשון מעולה ונקיה.
3 אגב זה שהביאה הגמרא את הפסוק בענין יעל וסיסרא הגמרא
4 מבררת את המעשה שאירע שם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁבַע בְּעִילוֹת כָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע [–סיסרא] את יעל בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שְׁנָאֲמַר (שם) בֵּין רַגְלֶיהָ
5 כָּרַע, נָפַל, שָׁכַב בֵּין רַגְלֶיהָ, כָּרַע, נָפַל, כְּאִשֶּׁר כָּרַע, שֶׁם נָפַל שְׂרָדוּ, 6

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ג סיון - ספר אהבה - הלכות תפילה קה
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ג י"ט סיון ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

הלכות תפילה וברכת פהנים

פרק אחד עשר

(1) איזה מקום חייב בבניין בית הכנסת; סדר בניינו; קדושת בית הכנסת ואיך נוהגים בכבודו אם מותר לסתור בית כנסת כדי לבנות אחר במקומו; מה בין בית כנסת של כפרים לשל כרכים.

1 א. כל מקום שיש בו עשרה מישוראל, צריך להקנין
2 לו בית שיפנסו בו לתפלה בכל עת תפלה, ומקום
3 זה נקרא בית הכנסת. וכופין בני העיר זה את זה
4 לבנות להם בית הכנסת, ולקנות להם ספר תורה,
5 נביאים וכתובים.

(2) כי אין תפילה בציבור פחות מעשרה, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין דף לט עמוד א): "כל בן (בין) עשרה השכינה שורה". (3) (תוספתא בבא מציעא פרק י"א). (4) (שם) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה לקרוא מן הציבור (לשון רבינו בהלכות שנים פרק ו, הלכה א). ודווקא בימיהם שלא הותר לכתוב אלא תורה נביאים וכתובים בלבד, אבל בימינו מחוייבים לקנות גם ספרי התלמוד ללמד בהם לקטנים ולגדולים (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"נ סעיף א).

6 ב. כשבונין בית הכנסת, אין בונין אותה אלא
7 בגבהה של עיר, שנאמר: "בראש המיות תקרא".
8 ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות
9 העיר, שנאמר: "ולרומם את בית אלהינו". ואין
10 פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח, שנאמר:
11 "והחנים לפני המשכן קדמה". ובונין בו היכל,
12 שמניחין בו ספר תורה. ובונין היכל זה ברוח
13 שמתפללין כנגדו באותה העיר, כדי שיהיו פניהם
14 אל מול ההיכל כשיצמדו לתפלה.

(5) (תוספתא, מגילה פרק ג). (6) שבונים אותו בניין גבוה (שבת יא). ראה (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"נ סעיף קטן ב). (7) שהיה המשכן פתוח למזרח (תוספתא פרק ג דמגילה). והטעם: כדי שיהיו משתחוים מן הפתח נגד הארון שהיה במערב. ודווקא בימיהם שהיו מתפללים למערב, אבל יושבי ארצות המערב שהם מתפללים לצד ארץ ישראל שהיא במזרח - אין עושים הפתח אלא במערב, כדי שיהיו משתחוים נגד ההיכל העומד במזרח בית הכנסת (טור סימן ק"נ). (8) שאם מתפללים למזרח בונים אותו בצד מזרח, כמו שביארנו.

15 ג. ומעמידין בימה באמצע הפית, כדי שיעלה
16 עליה הקורא בתורה, או מי אשר אומר לעם דברי

כבושין¹⁰, כדי שישמעו כלם. וכשמעמידין התבה¹⁷
שישבה ספר תורה¹¹, מעמידין אותה באמצע¹²,
ואחרי התבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם.¹⁹

(9) (סוכה דף נא עמוד ב) וכן בירושלמי (שם, פרק ה, הלכה א). (10) דברי מוסר ותוכחה הכובשים את ליבו של האדם ומכניעים אותו. (11) מנהגם היה להעמיד תיבה ובה ספר תורה (נוסף על ספרי תורה שמונחים בהיכל), כדי שיהא מוכן להעלותו משם לכימה לקריאת התורה; וגם שיהא מוכן ליחידים לקרוא בו "שנים מקרא ואחד תרגום", שמצוה בספר תורה יותר משאר החומשים, ולא יצטרך העם לטרוח ולהוציא ספר תורה מן ההיכל (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם סימן קנ"ז). (12) בין צפון לדרום. וסמוך להיכל הייתה עומדת, ולפניה היה השליח ציבור עומד ומתפלל, כמו שמבאר בסמוך (רדב"ז שם).

ד. כיצד העם יושבין בבתי כנסיות? הזקנים יושבין
ופניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי ההיכל¹³; וכל
העם יושבין שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי
השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפי
הקדש¹⁴ וכלפי הזקנים וכלפי התבה. ובעת ששליח
ציבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני התבה¹⁵,
ופניו לפני הקדש כשאר העם.

(13) (תוספתא מגילה פרק ג). והרמ"א בהגהותיו (אורח חיים סימן ק"נ סעיף ה) העתיק את כל הלכה זו, והשמיט המלים "ואחוריהם כלפי ההיכל" בהתאם למנהגו היום שרק צדיהם מכוונים כלפי ההיכל, ולא אחוריהם. (14) הוא ההיכל. (15) ולא היה מתפלל על הבימה, משום שנאמר: ממעמקים קראתיך ה' (תהילים פרק קל, פסוק א), מכאן שאל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל (ברכות דף י עמוד ב). וזהו הטעם בלשון רבותינו: "יורד לפני התבה" (ראש השנה דף לב עמוד א ועוד), שהיה הקורא בתורה יורד מעל הבימה לעבור לפני התבה להתפלל.

ה. בתי כנסיות ובתי מדרשות¹⁶, נוהגין בהן
כבוד, ומכבדים¹⁷ אותן ומרביצין¹⁸ אותן. ונוהגין
כל ישראל בספרד ובמערב¹⁹ ובשנער²⁰ ובארץ
הצבי²¹ להדליק עששיות²² בבתי כנסיות, ולהציע
בקרקען מחצלאות²³ כדי לישב עליהם. ובערי
אדום²⁴ יושבין בה על הפסאות.

(16) שלומדים בהם תורה ברבים. (17) מטאטאים אותם, ורבינו יעקב בן רבי יקר היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש (ספר חסידים סימן קכ"ח). (18) אחרי הכיבוד מזלפים אותם במים כדי להרביץ ולהשכיב את האבק, מגילה דף כח עמוד ב וברש"י שם. (19) הארצות שמעבר לים התיכון מערבה. (20) היא ארץ בבל. (21) היא ארץ ישראל, מלשון הכתוב: נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה פרק ג, פסוק

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 13 - לֹא יַעֲשֶׂנוּ קִפְנֵדְרִיא³³, כְּדִי שְׂיִכְנֹס בְּפֶתַח זֶה וַיֵּצֵא
14 בְּפֶתַח שְׂכָנָהּ לְקֶרֶב הַדֶּרֶךְ, שְׂאֲסוּר לְכָנֶס בָּהֶן אֶלָּא
15 לְדַבֵּר מִצְוָה³⁴.

(33) שביל המקצר את הדרך, בלשון רומית. ורבותינו (מגילה דף כט עמוד א) דרשוה בדרך נטריקון: "אדמקיפנא אדרי איעול בהא, - בעוד שאקף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי. (34) שלא יזלזל במוראו, והכתוב אומר: ומקדשי תיראו (ויקרא פרק יט פסוק ל) וכל בית כנסת מעין מקדש הוא, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (מגילה דף כט עמוד א) על הפסוק: ואהי להם למקדש מעט (יחזקאל פרק יא, פסוק טז) - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל.

- 16 ט. מִי שְׂצָרִיף לְכָנֶס לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְקֶרֶת תִּינוּק או
17 חֲבֵרוֹ, יִכְנֹס וַיִּקְרָא מַעַט או יֹאמֶר שְׂמוּעָה³⁵, וְאַחֲרֵי־
18 כֵּף יִקְרָא חֲבֵרוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִכְנֹס בְּשִׁבִּיל חֲפָצִיו בְּלֶבֶד.
19 וְאִם אֵינִי יוֹדֵעַ - יֹאמֶר לְתִינוּק מִן הַתִּינוּקוֹת: קָרָא
20 לִי הַפֶּסוּק שְׂאֵתָה קוֹרָא בוֹ; או יִשְׁהָה מַעַט בְּבֵית־
21 הַכְּנֶסֶת וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא³⁶, שְׂהִי־שִׁיבָה שֵׁם מַעֲסָקִי
22 הַמְּצוֹת הַיָּא, שְׂנֶאֱמַר: "אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתָךְ" וְגו'.

(35) דבר הלכה. (36) (מגילה דף כח עמוד ב).

- 23 י. מִי שְׂנִכְנֹס לְהַתְפַּלֵּל או לְקֶרֶת, מִתֵּר לוֹ לִצְאָת
24 בְּפֶתַח שְׂכָנָהּ כְּדִי לְקֶרֶב אֶת הַדֶּרֶךְ³⁷. וּמִתֵּר לְאָדָם
25 לְכָנֶס לְבֵית־הַכְּנֶסֶת מִמְּקוֹלוֹ, מִמְּנַעְלוֹ וּבִאֲפִנְדוֹ³⁸
26 וּבִבְאֵק שְׁעַל רִגְלֵי³⁹, וְאִם הִיָּה צָרִיף לָקֵק, יִרָק
27 בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת⁴⁰.

(37) (שם, דף כט עמוד א) וסמכוהו על הפסוק (יחזקאל פרק מו, פסוק ט): ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב. ודווקא שנכנס מתחילה שלא על מנת לעשותו קפנדריא; אבל אם מתחילה נכנס כדי לעשותו קפנדריא אין התפילה או הקריאה מועילות בזה, ואף על פי שכדי לקרוא לחבירו מותר להיכנס לבית הכנסת בתנאי שיקרא בו מעט כמבואר בהלכה ט', אבל לעשותו קפנדריא אין זה מועיל. וזוהי הסיבה שאיחר רבינו לכתוב הלכה זו, ולא סמכה אחרי הלכה ח' אף על פי שלכאורה שם מקומה - כי כיוון בזה לומר: שאין שום היתר מועיל להיכנס לבית הכנסת מתחילה על מנת לעשותו קפנדריא (אור שמח). (38) מפורש לעיל פרק ה הלכה ה. (39) (ברכות דף סג עמוד א). בית הכנסת כביתו: מה ביתו אין אדם מקפיד בכל אלה חוץ מקפנדריא - אף בית הכנסת כן. (40) ובלבד שישפשפנו ברגליו, כמבואר בירושלמי ברכות (פרק ג, הלכה ה), או שיהיה שם גמי שאין הרוק נראה בתוכו (שולחן ערוך אורח חיים סימן קנא), אבל אם הרוק נראה - אסור, כמו שאמרו בירושלמי שם: "הרוק בבית הכנסת כרוק בבב עינו".

- 28 יא. בְּתִי־כְנֶסִיּוֹת וּבְתִי־מִדְרָשׁוֹת שְׂחָרְבוּ - בְּקֶדְשָׁתָן
29 הֵן עוֹמְדוֹת, שְׂנֶאֱמַר: "וְהַשְׂמוּתִי אֶת מִקְדָּשִׁיכֶם" -
30 אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵן שׁוֹמְמִין, בְּקֶדְשָׁתָן הֵן עוֹמְדִין⁴¹.

יט; וכן בדניאל פרק ח, פסוק ט). צבי - חמדה וחפץ. (22) מנורות, משום כבוד, כלשון הכתוב: על כן באורים כבדו ה' (ישעיה פרק כד, פסוק טו), וכן שנינו במשנה (תרומות פרק י"א, משנה י). (23) שטיחים עשויים קש, או קנים דקים. (24) בארצות הנוצרים.

- 1 בְּתִי־כְנֶסִיּוֹת וּבְתִי־מִדְרָשׁוֹת, אֵין נוֹהֲגִין בָּהֶן
2 קְלוּת־רֹאשׁ, כְּגוֹן שְׂחֹק וְהַתּוֹל וְשִׁיחָה בְטֵלָה; וְאֵין
3 אוֹכְלִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין²⁵ בָּהֶן, וְאֵין גְּאוֹתִין²⁶ בָּהֶן,
4 וְאֵין מְטִילִין²⁷ בָּהֶן; וְאֵין נִכְנְסִין בָּהֶן בַּחֲמָה מִפְּנֵי
5 הַחֲמָה²⁸ וּבְגִשְׁמִים מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים. וְחֻכָּמִים
6 וְתַלְמִידֵיהֶם מִתְּרִין לֶאֱכֹל וּלְשָׁתוֹת²⁹ בָּהֶן מִדַּחֲקִין³⁰.

(25) (מגילה דף כח עמוד א). (26) אין מתקשטין בהם כפירוש רש"י שם; וכן אמרו (יומא דף יא עמוד א): "מאי ניארות - מתקשטות". נאות - קבלת הנאה, מלשון: אך בזאת נאות לכם (בראשית פרק לד, פסוק טו). (27) שאם יש לאדם קוצר רוח אל ייכנס לתוכם לטטיל כדי להרחיב את ליבו שאין נכנסין שם אלא או להתפלל, או לקרות בתורה (כסף משנה). (28) להיות למחסה מחוס השמש. (29) (מגילה דף כח עמוד ב). למה נקרא בית המדרש "ב"י רבנן? - "ביתא דרבנן" לפי שביתם הוא לכל דבר. (30) אבל שלא מדחק, לא, כפי שמסופר שם: רבינא ורב אדא היו עומדים ושואלים דבר הלכה מפי רבא, ירד גשם עז ונכנסו לבית הכנסת. אמרו: נכנסנו לבית הכנסת לא להתגונן מפני הגשם אלא משום שדבר הלכה דורש ידיעה צלולה ומיושבת, כלומר: אלמלא היינו עוסקים בהלכה הדורשת ידיעה צלולה לא היינו נכנסים לבית הכנסת מפני הגשם בלבד (כסף משנה). ולצורך מצוה מותר לאכול בבית הכנסת, כמו שאמרו בירושלמי (פסחים פרק א, הלכה א): "בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה (בדיקת חמץ בערב פסח) שכן מכניסים לשם (חמץ) בראשי חדשים", שהיו סועדים שם סעודת מצוה בעיבור החודש, ומה גם לצורך בית הכנסת עצמו וודאי שמותר לישון. ומכאן התירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים כדי לשמור הנרות ("הגהות מיימוניות").

- 7 ז. וְאֵין מַחְשָׁבִין בָּהֶן חֲשָׁבוֹנוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן הִיָּו
8 חֲשָׁבוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן קָפָה שֶׁל צִדְקָה וּפְדִיּוֹן
9 שְׁבוּיִים וְכוּצָא בָּהֶן. וְאֵין מְסַפְּדִין בָּהֶן. אֶלָּא הִסְפֵּד
10 שֶׁל רַבִּים³¹, כְּגוֹן שְׂהִיָּה שֵׁם הִסְפֵּד גְּדוֹלֵי חֻכְמִי
11 אוֹתָהּ הָעִיר, שְׂכַל הָעָם מִתְּקַבְּצִין וּבִאֵין בְּגִלְגֵּל³².

(31) (מגילה שם). (32) בין שהגדול בעצמו נפטר, בין שמת אחד ממשפחתו והגדול עומד להספידו שבגללו מתקבצים העם (שם; ראש השנה דף כה עמוד א) "אותו היום מתה אימו של בן זא והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראוייה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החודש כי בראש חודש אין מספידין" - הרי שבאו כולם לכבודו של המספיד, אף שהנפטר לא היה ראוי לכך (מעשה רוקח).

- 12 ח. הִיָּה לְבֵית־הַכְּנֶסֶת או לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ שְׂגִי פֶתַחִין

51) מעילים. (52) גליונות קלף שכתוב בהם חומש אחד מחמשת חומשי תורה, ואין קדושתם חמורה כקדושת ספר תורה שכל חמישה חומשי תורה כתובים בו. (53) על תנאי היתר מכירת ספר תורה, ראה לקמן הלכות ספר תורה (פרק י, הלכה ב.). (54) (מגילה דף כו עמוד א.). (55) גירסת דפוס רומי - "במותריהם" ובדפוסים אחרים: כפי שצאלנו. אם מכרו חומשים וקנו ממקצת הדמים ספר תורה, אל יקנו ממותר הכסף דבר שקדושתו פחותה (שם).

טו. וכן אם גבו העם מעות לבנות בית המדרש או לבית הכנסת, או לקנות תבואה או מטפחות ותיק או ספר-תורה, ורצו לשנות כל מה שגבוי - אין משניין אותן, אלא מקדשה קלה לקדשה חמורה ממנה.⁵⁶ אבל אם עשו מה שגבוי והותרו - משניין המותר לכל מה שירצו.⁵⁷ וכל פלי בית הכנסת⁵⁸ - בבית הכנסת. פרכת⁵⁹ שעל הארון שמניחים בו הספרים - במטפחות הספרים; ואם התנו עליהם⁶⁰, הרי הן כפי התנאי.⁶¹

56) (מגילה דף כו עמוד א) ולא מפני שיש קדושה במעות הללו, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה; אלא מחמת נדר שנדר הציבור לבנות בית הכנסת על ידי הנתניה הזאת - מוטל עליו לקיימו, כדין כל נודר נדר לדבר שבקדושה. ואמנם אם רצו להוציא את המעות הללו לצורך מצוה אחרת, ויקיימו את נדרם להקים בית הכנסת אחר, הרשות בידם, כי אין שום קדושה בגוף המעות (ט"ז לאורח חיים סימן קנג סעיף קטן ב.). (57) שהרי קיימו מה שקיבלו עליהם, והמעות כשלעצמן אין בהם כל קדושה. (58) כגון הבימה שעולים עליה לקריאת התורה וכיוצא בזה (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). וראה לקמן הלכות ספר תורה פרק י, הלכה ד. (59) (מגילה דף כו עמוד ב) מפני שלפעמים פורסים אותה תחת ספר תורה, לפיכך קדושתה כקדושת מעילי הספרים. (60) מתחילה כשייחדם לספר תורה התנו שיהיו מותרים להשתמש בהם תשמישי חול. (61) ומותר להשתמש בהם כרצונם (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א).

טז. במה דברים אמורים שמתר למכור בית הכנסת? בבית הכנסת של כפרים⁶², שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר לבדם, שיהיה להם להתפלל בו, שאם רצו כלם למכרו, מתרין; אבל בית הכנסת של כפרין⁶³ - הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה, שיבואו ויתפללו בו כל הבא אל המדינה, נעשה של כל ישראל, ואין מוכרין אותו לעולם.⁶⁴

62) שאין אנשים ממקומות אחרים רגילים לבוא שם. 63) עיר גדולה, "עיר ואם בישראל" (שמואל-ב פרק כ, פסוק יט) מתרגם יונתן: כך רב. 64) (מגילה דף כו עמוד א) שאין בני הכרך הבעלים המיוחדים של בית כנסת זה, כי כל ישראל בעליו הם, ואפילו בידוע שלא סייעו אנשים מחוץ לעיר בהוצאות בניינו, בכל זאת הואיל ועל דעת מתפללי כל אנשי העולם נעשה שיבואו בו הרי קדושתו

1 וכשם שנוהגין בהן כבוד בשו"בן, כן נוהגין בהן בחרבנם, חוץ מקבור ורבוץ, שאין מכבדין אותן ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים - תולשין אותם ומניחין אותן במקומן⁴², כדי שיראו אותן העם ותעור רוחם⁴³ ויבגורם.

41) (מגילה פרק ג, משנה ג) כי לא אמר הכתוב: ואת מקדשיכם אשומם - אלא הקדים "שממה" ל"קדושה" לומר לך: אף על פי ששומם - בקדושתו הוא עומד (מפירוש ה"תוספות יום טוב", שם). 42) (מגילה דף כח עמוד ב). 43) מחמת עגמת נפש (שם).

יב. אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר; אבל בונים אחר ואחר-כך סותרין את זה; שמה יארע להם אנס ולא יבנו⁴⁴. אפילו כהל אחר ממנו, בונה החדש בצד הישן, ואחר-כך סותר הישן.

44) (בבא בתרא דף ג עמוד ב).

יג. במה דברים אמורים? שלא חרבו יסודותיו, או שלא נטו כתליו לפל; אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כתליו לפל - סותרין אותו מיד, ומתחילין לבנות במקומו⁴⁶ ביום ובליילה, שמה תדחק השעצה וישאר חרב.

45) שאין סותרים טרם שבונים. 46) (שם) "רב אשי ראה בקיעים בבית הכנסת שבעירו (מתא מחסיא) סתרו והכניס מיטתו שם - מחשש שמה יתעצל בבניינו, והואיל והחמה והגשמים יצערורו יזדרזו בבניינו - ולא הוציאה עד שגמר כל הבניין לרבות המרזבים".

יד. מתר לעשות בית הכנסת⁴⁷ בית המדרש⁴⁸; אבל בית המדרש אסור לעשותו בית הכנסת; שקדשת בית המדרש יתרה על קדשת בית הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורידין⁴⁹. וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבואה⁵⁰; מכרו תבואה - יש להן לקח בדמיה מטפחות⁵¹ או תיק לספר-תורה; מכרו מטפחות או תיק - לוקחים בדמיו חמשים⁵²; מכרו חמשים - לוקחין ספר-תורה; אבל אם מכרו ספר-תורה⁵³, אין לוקחין בדמיו אלא ספר-תורה אחר⁵⁴, שאין שם קדשה למעלה מקדשת ספר-תורה; וכן במותריה⁵⁵.

47) המיוחד לתפילה בלבד. 48) המיוחד ללימוד תורה ברבים (מגילה דף כו עמוד א). 49) תוספתא, (מובאת ברש"י למגילה דף כו עמוד א): ויקם משה את המשכן (שמות פרק מ, פסוק יח) בצלאל עשהו, ומשה שהיה גדול ממנו הקימו - מכאן שמעלין בקודש, ואין מורידין - שנאמר (שם): ויתן את אדניו וישם את קרשיו וגו' ולא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת קרשיו ואדניו, מפני שאין מורידין (מנחות דף צט עמוד א). 50) מבואר לעיל (הלכה ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 אותו בַּמִּתְנָה; שְׁאֵלוֹ לֹא הָיָה לָהֶם לַצָּפוֹר הַנִּיָּה
21 בַּמִּתְנָה זֶה, לֹא נִתְּנָהוּ⁷⁴. אָבָל לֹא מִשְׁפִּירִין אוֹתוֹ
22 וְלֹא מִמִּשְׁכָּנֵי אוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן כְּשֹׁסוֹתֵרִין בְּתִי-כְּנִסִּיּוֹת
23 לְבָנוֹתָן, מִתְּרִין לְמִכְּר וּלְהַחֲלִיף וּלְתֵת בַּמִּתְנָה
24 הַלְּבָנִים וְהָעֵצִים וְהָעֶפֶר שְׁלֵהֶן; אָבָל לְהַלְוֹתָן אֲסוּר,
25 שְׁאֵין הַקִּדְשָׁה עוֹלָה⁷⁶ מֵהֶן אֶלָּא בְּדָמִים, אוֹ בַּהֲנִיָּה,
26 שְׂהִיָּא כְּדָמִים.

(74) והרי היא כמכירה (מגילה דף כו עמוד ב). (75) (שם) שמאחר שנשאר בקדושתו, איך ישתמש בו הלוקח לצרכיו החילוניים? מה שאין כן במכירה גמורה שאז פקעה הקדושה מבית הכנסת וחלה על דמיו. ודווקא בדרך שמורידים אותו מקדושתו, אבל להשאיל ספר תורה לקרוא בה אפילו משל רבים ליחיד - מותר (רמ"א אורח חיים סימן קנג סעיף יא). (76) מסתלקת (מגילה שם).

27 כֹּא. רַחֲוִיבָה שֶׁל עִיר⁷⁷, אַף-עַל-פִּי שְׂהָעָם מִתְּפַלְלִין
28 בּוֹ בַּתְּעִנִּיּוֹת⁷⁸ וּבַמַּעֲמָדוֹת⁷⁹, מִפְּנֵי שְׂהֶקְבוּץ רַב וְאֵין
29 בְּתִי-כְּנִסִּיּוֹת מְכִילִין אוֹתָן - אֵין בּוֹ קִדְשָׁה, מִפְּנֵי
30 שְׂהִיא עֲרָאִי וְלֹא נִקְבַּע לְתַפְלָה⁸⁰. וְכֵן בְּתִים וְחֲצוֹת
31 שְׂהָעָם מִתְּקַבְּצִין בָּהֶם לְתַפְלָה - אֵין בָּהֶם קִדְשָׁה,
32 מִפְּנֵי שְׂלֹא קָבְעוּ אוֹתָם לְתַפְלָה בְּלִבָּד, אֶלָּא עֲרָאִי
33 מִתְּפַלְלִים בָּהֶם, כְּאֵדָם שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.

(77) כיכר עירונית רחבה ופנויה. (78) ציבור (תענית פרק ב, משנה א). (79) כל ישראל לעריהם (בארץ ישראל) נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לשבוע, השולחים את שליחיהם הממונים לעמוד על קרבן תמיד בירושלים, והם הנקראים: "אנשי מעמד", וכשהגיע שבוע של אותו מעמד, היו אנשי המעמד הנמצאים בירושלים בקביעות נכנסים למקדש לעמוד על קרבנם. והרחוקים מירושלים היו מתכנסים לבתי הכנסת שבעריהם ומתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועמידתם זו לתפילה ולבקשה נקרא: "מעמד" (הלכות כלי המקדש פרק ו, הלכה ה). וייתכן שבית הכנסת שלהם היה ברחובה של עיר, אלא מתוך שלא היו מתכנסים שם אלא פעם אחת לחצי שנה אין בו קדושה, כי לא היה בית תפילה קבוע (רש"י למגילה דף כו עמוד א). וראה במשנה (תענית פרק ד, משנה א). (80) (מגילה דף כו עמוד א).

פֶּרֶק שְׁנִים-עָשָׂר

(1) קריאת התורה בחול ובשבת מי תיקנה; אם מותר לקרוא לדלג מעניין לעניין, איך יתנהג המתורגמן המתרגם את קריאת התורה; המפטיר בנביא ודינו; סדר העולים לקרוא בתורה; אם מותר לקרוא בחומשים בבית הכנסת; הגולל ספר תורה איך יתנהג.

34 א. מֹשֶׁה רָבֵנוּ תִקֵּן לָהֶם לִישְׁרָאֵל, שְׂהִיו קוֹרִין
35 בַּתּוֹרָה בְּרַבִּים בְּשֶׁבֶת וּבְשָׁנִי וּבְחֻמֵּי שְׂחִירָת, כְּדֵי
36 שְׂלֹא יִשְׁהוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא שְׂמִיעַת תּוֹרָה². וְעֲזָרָא
37 תִקֵּן, שְׂהִיו קוֹרִין כֵּן בְּמִנְחָה בְּכָל שַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי
38 קִרְנֹת³. וְגַם הוּא תִקֵּן, שְׂהִיו קוֹרִין בְּשָׁנִי וּבְחֻמֵּי שְׂחִירָת

חמורה, ואין רשות לאנשי העיר למכרו (תוספות למגילה דף כו עמוד א, והרא"ש שם).

1 יז. בְּנֵי הַכֹּפֶר שְׂרָצוּ לְמִכְּר בֵּית-הַכְּנֶסֶת שְׁלֵהֶן אוֹ
2 לְבָנוֹת בְּדָמֵי בֵּית-הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אוֹ לְקָנוֹת בְּדָמֵי
3 תְּבָה אוֹ סִפְר־תּוֹרָה - צָרִיכִין לְהִתְנוּת עַל הַלּוֹקֵחַ
4 שְׂלֹא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, לֹא מִרְחֵץ, וְלֹא בְּרִסְקִי, וְהוּא
5 הַמָּקוֹם שֶׁמַּעֲבִדִין בּוֹ אֶת הָעוֹדוֹת, וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה,
6 וְלֹא בֵּית הַמִּזְבֵּי⁶⁵; וְאִם הִתְנוּ שְׂבָעָה טוֹבִי⁶⁶ הָעִיר
7 בַּמַּעֲמָד אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶⁷ בְּשַׁעַת מְכִירָה, שְׂהִיא הַלּוֹקֵחַ
8 מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל אֱלֹ - מִתֵּר⁶⁸.

(65) לכביסה; או למי רגליים (מגילה דף כו עמוד ב), כי אף על פי שקדושת בית הכנסת פקעה וחלה על הדמים - אין מולזים בו כל כך. רמז לזה דברי הכתוב (דברי הימים-ב פרק ח פסוק יא): כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קודש המה אשר באה אליהם ארון ה' - והרי כבר עלה משם הארון והוכנס לבית קודש הקדשים, ובכל זאת לא נתנה שלמה לשבת שם מחמת קדושת הבית הקודמת (אור שמח). (66) נכבדי העיר העוסקים בצרכיה על דעת הציבור. (67) אם פירסמו את המכירה - הרי זה נידון כמעמד אנשי העיר, אף שלא נכחו בה (רמ"א אורח חיים סימן קנג סעיף ז). (68) (מגילה דף כו עמוד א) וכגירסת רבינו בגמרא שם: אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי מותר. והראב"ד חולק וסובר: שאין לדמות שטיחת פירות לארבעת הדברים הללו שהם מגונים ביותר, ולדבריו אין להשתמש בו לדברים אלו בכל מעמד מכירה שהוא (טורי אבן, בכוננת השגת הראב"ד).

9 יח. וְכֵן אִם הִתְנוּ שְׂבָעָה טוֹבֵי הָעִיר⁶⁹ בַּמַּעֲמָד אֲנָשֵׁי
10 הָעִיר עַל מוֹתֵר הַדָּמִים שְׂהִיָּי חֲלִין - הָרִי הֵן חֲלִין.
11 וּכְשֶׁלּוֹקְחֵי הַדָּמִים וּבּוֹנִין מֵהֶן בֵּית-הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אוֹ
12 שְׂקִינָה מֵהֶם תְּבָה אוֹ מִטְפָּחוֹת וְתִיק אוֹ חֲמִשִּׁין אוֹ
13 סִפְר־תּוֹרָה - הַשָּׂאָר יֵהָא חֲלִין כְּמוֹ שְׂהִתְנוּ, וְיַעֲשׂוּ
14 בָּהֶן מַה שְׂרָצוּ⁷⁰.

(69) בשעת מכירת בית הכנסת. מתבאר בסמוך בדברי רבינו. (70) אפילו תשמישי חול (מגילה דף כז עמוד א).

15 יט. וְכֵן אִם קָבְלוּ עָלֵיהֶן כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁷¹ אוֹ רַבָּם
16 אָדָם אֶחָד⁷² - כָּל מַה שְׂעָשָׂה עֲשׂוּי, וְהוּא מוֹכֵר
17 וְנוֹתֵן לְבָדוֹ כְּפִי מַה שְׂיִרְאָה, וְיִתְּנָה כְּפִי מַה
18 שְׂיִרְאָה⁷³.

(71) אפילו כרך גדול (כדעת המער"ק). (72) שהוא יהיה המפקח על עסקי בית הכנסת ויעשה בו מה שירצה. (73) ירושלמי מגילה (פרק ג, הלכה ב) וכן בבבלי (מגילה דף כו עמוד א) "אמר רב אשי בית הכנסת של 'מתא מחסיא' אף על פי שמכל העולם באים אליו להתפלל, כיוון שנתנו את הכסף לבניינו על דעתי, שאעשה בו כרצוני - הרשות בידי למכרו אם ארצה".

19 כ. כְּשֶׁם שֶׁמִּתֵּר לָהֶם לְמִכְּר בֵּית-הַכְּנֶסֶת, כֵּף נּוֹתֵנִין

- 1 **שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם⁴, וְלֹא יִקְרָאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרָה פְּרָשָׁה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁵, וְלֹא יִקְרָא הַקּוֹרֵא**
2 **פְּסוּקִים⁵.**

(2) בבא-קמא פב. שנאמר: וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים (שמות טו, כב) "דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה - נלאו. עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קוראים בשבת, ומפסיקים באחד בשבת וקוראים בשני ומפסיקים שלישי ורביעי וקוראים בחמישי... כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה". וסובר רבינו, שודאי לא עשו נביאי הדור ההוא בלי הסכמת משה רבינו שהוא גדול הנביאים, וכל נביאי דורו חברי בית דינו הם, לפיכך ראוי לייחס תקנה זו למשה רבינו (כסף-משנה). אולם בירושלמי (מגילה פ"ד, ה"א) נאמר בפירוש: "משה התקין את ישראל שיהו קוראים בתורה בשבתות ובימים טובים... שנאמר: וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". וכן במסכת סופרים (פ"י, ה"א). וקבעו לקרוא בשני וחמישי, משום שהם ימי רחמים ורצון ('תוספות' לבבא-קמא פב.). וראה לעיל (פ"ט, ה"ה בבאורנו אות יא). (3) שם. יושבי חנויות כל ימות חול עוסקים בסחורה ואין קוראים בשני וחמישי, תיקנו בגללם קריאה יתירה בשבת (רש"י שם). וב'ערוך' פירש: קרנות - זויות, יושבי קרנות - אנשים שאינם רגילים לבוא לבית המדרש אלא יושבים בקרנות העיר ועוסקים בדברי שיחה ובטילה. ישיחו בי יושבי שער (תהלים סט, יג) מתורגם: ימללון עלי יתבי תרעא בית קרנא. (4) כי משה רבינו לא תיקן אלא שיקרא אדם אחד שלשה פסוקים ולא יותר או שלשה אנשים שלשה פסוקים (בבא-קמא, שם). (5) כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה מסיני (מגילה כא:). ובכת"י התימנים, הנוסח: פסוקים.

- 3 **ב. וְאֵלּוּ הֵן הַיָּמִים שֶׁקּוֹרְרִין בָּהֶם בַּתּוֹרָה בְּצִבּוֹר:**
4 **בְּשַׁבָּתוֹת, וּבְמִוְעָדִים, וּבְרֵאשֵׁי-חֳדָשִׁים, וּבְתַעֲנִיּוֹת,**
5 **וּבְחֻנְפָּה וּבְפִנּוּרִים, וּבְשָׁנֵי וַחֲמִישֵׁי שָׁבָבִל שְׁבוּעַ**
6 **וְשְׁבוּעַ. וְאֵין מִפְטִירִין בְּנִבְיָאִים, אֲלָא בְּשַׁבָּתוֹת**
7 **וְיָמִים טוֹבִים⁶ וְתַשְׁעָה בָּבָב⁷ בְּלִבָּד.**

(6) מגילה, שם. כי ימי החול הם ימי מלאכה וקשה להכביד על הציבור להאריך הרבה בקריאה. וכן בשבת במנחה אין אנו מפטירים, מפני שכבר סמוך לחשכה שהרי כל היום לפני המנחה רגילים היו לדרוש (מפירוש רש"י, שם). ובכת"י התימנים, הנוסח: וביום הכיפורים ובתשעה באב, וראה כס"מ. (7) שם לא, ע"ב). וראה לקמן (פ"ג, ה"ח). וגם בתשעה באב אע"פ שמצד הדין מותר במלאכה - אבל כבר נהגו לא לעשות בו מלאכה עד חצות היום, ואמרו (תענית ל:): "כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם - לפיכך אפשר להפטיר בו ללא הכבדה על הציבור.

- 8 **ג. אֵין קוֹרְרִין בַּתּוֹרָה בְּצִבּוֹר בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרָה⁸ אָנָּשִׁים**
9 **גְּדוּלִים⁹, בְּנֵי-חֹרִין¹⁰. וְאֵין קוֹרְרִין פָּחוֹת מֵעֶשְׂרָה**
10 **פְּסוּקִים¹¹; 'וַיְדַבֵּר' עוֹלָה מִן הַמִּנְחָה¹². וְלֹא יִהְיֶה**
11 **הַקּוֹרְרִין פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה אָנָּשִׁים¹³. וְאֵין מִתְחִילִין**
12 **בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁴, וְאֵין מְשִׁירִין**

(8) כי אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, כמבואר לעיל (פ"ח, ה"ד). (9) פרט לקטנים שהם פחותים משלש עשרה שנה. (10) פרט לעבדים כנענים, וכן אמרו: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, שחרר עבדו והשלימו לעשרה (ברכות מז:). (11) מגילה כא, ע"ב: "כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני". לבד בפורים שקוראים רק תשעה פסוקים: מן "ויבא עמלק" (שמות יז, ח) עד סוף הפרשה ('הגהות מיימוניות' בשם הסמ"ג). (12) "וידבר ה' אל משה לאמור" מצטרף למנין עשרה פסוקים, אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום (מלשון רש"י מגילה כא:). (13) כנגד כהנים ליום וישראלים (שם). (14) שם כב, ע"א: הקורא בתורה והגיע לפרשה חדשה, אינו פוסק בה עד שיקרא ממנה שלשה פסוקים, גזירה משום הנכנסים, שלא נכחו בקריאת הפרשה הקודמת, ואם יפסיק הקורא בסוף שני הפסוקים הראשונים יחשבו שלא קרא זה אלא שני פסוקים בלבד, והרי אין קוראים פחות משלשה פסוקים. (15) מי שקרא והגיע לסוף פרשה, אל יפסיק קריאתו לפני שני הפסוקים האחרונים של הפרשה, גזירה משום היוצאים מבית הכנסת, שיסברו שהעולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים האחרונים בלבד (שם). (16) שם כד, ע"א. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואפילו פרשה שלמה, אם אין בה אלא שני פסוקים, כגון: וביום השבת (במדבר כח, ט"ז), אינו קוראה בפני עצמה.

- 15 **ד. שְׁלֹשָׁה שָׁקְרָאוּ עֶשְׂרָה פְּסוּקִים - שְׁנַיִם קוֹרְאִין**
16 **שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְאַחַד אַרְבָּעָה; וַיְבִין שְׁתֵּיהֶם הַקּוֹרֵא**
17 **אַרְבָּעָה רֵאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן אוֹ אֶמְצָעִי, הָרִי זֶה**
18 **מִשְׁבָּח¹⁷.**

(17) אין אנו מקפידים לומר דוקא האחרון יקרא ארבעה פסוקים משום "מעלין בקודש ואין מורידין", אלא כל אחד מהם הרשות בידו לקרותם (שם, כא:).

- 19 **ה. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקּוֹרְרִין פּוֹתֵחַ סִפְר־תּוֹרָה**
20 **וּמַבִּיט לְמָקוֹם שֶׁהוּא קוֹרֵא בוֹ, וְאַחֲרֵיכֵן אוֹמֵר:**
21 **"בְּרַכְנוּ¹⁸ אֶת יְיָ הַמְּבַרֵּךְ", וְכָל הָעָם עוֹנִין: "בְּרוּךְ יְיָ**
22 **הַמְּבַרֵּךְ לְעוֹלָם וָעֶד"¹⁹, וְחוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה**
23 **יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים**
24 **וַנִּתֵּן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה"²⁰,**
25 **וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא עַד שְׁנֵי שְׁלֹשִׁים**
26 **לְקֻרוֹת, וְגוֹלָל הַסֵּפֶר וּמְבַרֵּךְ²¹: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ**
27 **אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ"²² תּוֹרַת**
28 **אֱמֻנָה²³, וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָנָה²⁴ בְּתוֹכָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ,**
29 **נוֹתֵן הַתּוֹרָה"²⁵.**

(18) ואינו חייב לגלול את הספר טרם שיברך, אלא עם פתיחתו הוא מברך (שם לב.). ובירושלמי (מגילה פ"ג, ה"ז) סמכוה על הפסוק: וכפתחו עמדו כל העם ויברך עזרא את ה' וגו' (נחמיה ח, ה"ו) - משמע: שבירך מיד אחר פתיחתו. (19) וחוזר ואומר: ברוך ה' המבורך וגו' כדי לכלול את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יברכו, (ראה מגילה כא:). ובדבר שאינו מצוי, כגון זה שנשתתק שהוא מקרה בלתי שכיח - לא גזרו בו (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן מ"ז).

- ז. אין הקורא בתורה רשאי לקרות³¹ עד שיאמר לו גדול שבצבור לקרות; ואפילו חזן³² הנקנסת או ראש הנקנסת³³ אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהם לקרות³⁴. וצריך אחד לעמוד עמו בשעת קריאה, כדרך חזן העומד עם הקוראין³⁵.

31 מנהגם היה שכל העולה לתורה היה קורא בעצמו לפני הציבור, וכיום שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ובדקדוקיה, אין הציבור יוצאים בקריאות אלו; ומפני שכל אחד בעניו כידוע, ואם לא ירשוהו לקרוא יבוא להתקוטט עם הש"ץ - לפיכך תיקנו שאינו קורא אלא הש"ץ הבקי בקריאה. ומכל-מקום גם העולה קורא בנחת עם הש"ץ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ('טור' או"ח סימן קמ"א). 32 ש"ץ. 33 מנהגי הציבור בביהכ"נ. ורש"י ביומא (סח:): מפרש: "ראש הכנסת - על פיו נחתכים צרכי הכנסת: מי מפטיר... מי עובר לפני התיבה". 34 תוספתא מגילה פ"ג: "שואין אדם מבזבז לו" שלא יהא נראה כאילו נוטל חלק לעצמו בשביל גדולתו. 35 כלומר: אפילו כשהחזן בעצמו קורא, אינו עומד לבדו לפני התורה, כי כשם שניתנה (התורה) ע"י סרסור, שנאמר (דברים ה, ה): אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה', כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור (מקשר ומתווך), ירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

- ח. הקורא, יש-לו³⁶ לדלג ממקום למקום בענין אחד, כגון 'אחרי מות', ו'אף בעשור', שפפרשת 'אמר אל הפהנים'³⁷. והוא³⁸, שלא יקרא על-פה, שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תבה אחת³⁹. ולא ישהה בדלוג, אלא כדי שישלים התרגומן⁴⁰ תרגום הפסוק⁴¹.

- 36 מותר לו. 37 שהיה הכהן הגדול קורא ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורש במס' יומא (פ"ז, מ"א) ושתיהן מדברות בענין יום הכיפורים, אחרי מות - ויקרא טז, א"ל; אך בעשור - שם, כג, כ"ל. ואנו נוהגים היום לדלג בקריאת "ויחל משה" בתענית ציבור. אבל בשני ענינים לא ידלג "לפי שדברי תורה הם אזהרות ועונשים ומצוות, וצריך שיכנסו בלב השומעים, וכשאדם יוצא מענין לענין אחר אינו נוהג להתכונן" (מלשון רש"י יומא ס"ט:). 38 ובלבד. 39 גיטין ס, ע"ב: "כתב לך את הדברים האלה" - דברים שבכתב, אי אתה רשאי לאמרם על-פה. 40 ראה בסמוך הלכה י. 41 שאם ישהה יותר, נמצא הציבור יושב בטל ומצפה ואין זה כבוד הציבור (יומא ס"ט:).

- ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפילו בדבר הלכה⁴², אלא הפל שומעין ושותקין ומשימין לבם למה שהוא קורא, שצאמר: "ואגזי כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הנקנסת

עצמו בין המברכים, כמו שאמרו (ברכות מט:): לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ואף-על-פי שלא פירשו רבינו, סמך על דבריו לקמן הל' ברכות (פ"ה, ה"ב) ('מעשה רוקח'). 20 ברכות כא, ע"א: "מנין לברכת התורה לפני מן התורה? - שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גדול לאלהינו". אמר משה לישראל: אני אברך תחלה, ואתם ענו אחרי אמר (ע"פ פירוש רש"י שם). וכבר ביארנו לעיל (פ"ז, ה"ד) שעניית אמר של הציבור עולה לו למניין מאה ברכות, ולפיכך ראוי לקורא לברך ברכות אלו בקול כדי שישמעו העם ויענו אחרי ('הגהות מיימוניות'). 21 ואינו מברך קודם שיגלול כדי שלא יאמרו העם "ברכות התורה כתובות בספר". ומכיון שאין טורח הציבור בגלילתו - שהרי בין כה וכה הוא גוללו בין עולה לעולה - תיקנו שיגלול לפני ברכתו, אבל בברכה ראשונה אינו גולל משום טורח הציבור, וכדברי רבינו מבואר במס' סופרים פ"ג, ה"ח (כסף-משנה). 22 בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 23 היא התורה שבכתב. 24 היא התורה שבעל-פה שכתוב בה (קהלת יב, יא): דברי חכמים... וכמשמרות נטועים ('טור' או"ח סי' קלט). 25 ומנין לברכת התורה לאחריה? "קל-וחומר מברכת המזון: על חיי שעה מברכים - על חיי עולם הבא, לא כל-שכן" (ברכות מח:).

- ו. אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה 'אמן'²⁶ מפי הצבור. קרא וטעה, אפילו בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו, עד שיקראנה בדקדוק²⁷. ולא יקראו שנים בתורה²⁸, אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמוד אחר תחתיו, ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון²⁹ שנשתתק, ומברך בסוף³⁰.

26 סוטה לט, ע"ב. אמן של ברכת התורה, כי רק אז ישמעו את קריאת הקורא. 27 ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "אע"פ שאמרו אין התרגום מעכב, טעה (בתרגום) מחזירים אותו". ואם בתרגום כך - בתורה עצמה לא כל-שכן ('הגהות מיימוניות'). וכן אמרו (סנהדרין צט:): "כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (חסרות ויתרות, כפירוש רש"י שם) - הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). 28 מגילה כא, ע"ב. כי כלל הוא: "אין שני קולות נשמעים כאחד" (ראש השנה כז:). ומכאן המנהג שהעולה לתורה אינו קורא עם המקריא אלא בלחש, כדי שלא להפריע לציבור בשמיעת הקריאה מפי המקריא (כסף-משנה). 29 ואינו מתחיל ממקום שפסק הראשון, שא"כ נמצא שהפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחריהם; שהרי הראשון נשתתק ולא בירך לאחריהם, והכתוב אומר (תהלים יט, ח): תורת ה' תמימה - שתהא כולה תמימה בברכותיה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג). 30 ואינו מברך לפניו, שכבר בירך הראשון, ואע"פ שהראשון בירך בתחלתו והשני בסופה, אין בכך כלום, שאין הקפידא על העולים שיברכו אלא על הפסוקים שיתברכו לפנייהם ולאחריהם. תדע: שמתחילה לא תיקנו אלא שראשון לקרוא מברך לפניו והאחרון מברך לאחריה, והאמצעיים לא בירכו כלום: אלא משום גזירה תיקנו החכמים שכולם

אסור לו להשען ('תוספות' זבחים יט:). (51) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "דברים שנאמר בפה - בפה". (52) מגילה לב, ע"א. (53) תוספתא מגילה פ"ג. קטן וגדול האמורים כאן, הם לא בשנים אלא במעלה ובחשיבות. (54) מגילה כא, ע"ב. וכבר ביארנו הטעם, כי אין שני קולות נשמעים.

יב. ולא כל המקראות מתרגמין בצבור: מעשה ראובן⁵⁵, וברכת פהנים⁵⁶, ומעשה העגל⁵⁷ - מן "ויאמר משה אל אהרן" עד "וירא משה את העם" וגו', ועוד פסוק אחד: "ויגף ה' את העם"⁵⁸ - כלם נקראין ולא מתרגמין; ובמעשה אמונן⁵⁹ - במקום שנאמר: "אמונן בן דוד", נקרא⁶⁰ ולא מתרגם.

(55) בראשית לה, כב. משום גנותו של ראובן, וכן חוששים אנו לכבודו של יעקב אבינו (מגילה כה:). (56) שנאמר בה (במדבר ו, כו) "ישא ה' פניו אליך. והרי זה סותר למה שכתוב "אשר לא ישא פנים"; והם אינם יודעים שכדאי הם ישראל לישא להם פנים, כמאמרם (ברכות כ:): "אמר הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת" והם מדקדקים על עצמם עד כזית שמכרכים ברכת המזון אפילו כשאינם שבעים. (57) שמות לב, כא"כה. (58) שם, (59) שם, כי חוששים אנו לכבודו של אהרן שגינוהו משה בפסוקים הללו לאזני הציבור, וכן בפסוק ויגוף ה' וגו' נאמר "על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" תלה הכתוב חטא העגל ועשייתו באהרן, ולפיכך אין מגלים גנותו ברבים, ואע"פ שאנו מתרגמים גנותו של עם ישראל שחטא בעגל, אינו דומה גנאי ציבור בציבור לגנאי יחיד בציבור, שזה האחרון חמור יותר (מגילה שם, ובירושלמי שם פ"ד, ה"א). (59) שמואל"ב, יג. (60) כגירסת דפוס רומי ו'מעשה רוקח', ובדפוסים אחרים: "נקרא ולא מתרגם" ונוסח המשנה במגילה (פ"ד, מ"י) כנוסח רומי שלפנינו. והטעם שאינו מתרגם? משום כבודו של דוד. וכן אינו נקרא לגמרי לפני הציבור, שהרי אפשר להפטיר בענין אחר, אבל פסוקי התורה נקראים, כי אסור לדלגם ולחסרם ('תוספות' יום טוב' שם).

יג. המפטיר בנביא⁶¹, צריך לקרות בתורה תחלה⁶², אפילו שלשה פסוקים⁶³; חוזר וקורא מה שקרא לפניו⁶⁴. ולא יפטיר בנביא עד שיגלל ספר-תורה⁶⁵. ולא יפחות מעשרים ואחד פסוקים⁶⁶; ואם שלם הענין בפחות מאלו, אינו צריך להוסיף; ואם קרא עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם - די, ואפילו לא שלם הענין⁶⁷. ובנביא, אחד קורא, ואפילו שנים מתרגמין⁶⁸. ומדלג מענין לענין⁶⁹ אחר; ואינו מדלג מנביא לנביא⁷⁰, אלא בנביאים של שנים-עשר⁷¹ בלבד; ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו⁷². וכל המדלג, לא ישהה בדלוג, אלא פדי שישלים⁷³ המתרגם תרגומו.

(61) תיקנו להפטיר בנביא משום מעשה שהיה: שפעם אחת גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה; עמדו וקראו בנביאים

בשעה שהקורא קורא⁴³; ומתרגם לצאת בין איש לאיש⁴⁴. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד ותורתו אמונתו - מתרגם לו לעסק בתלמוד-תורה בשעה שהקורא קורא בתורה⁴⁵.

(42) סוטה לט, ע"א. (43) ברכות ח, ע"א: ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א, כח) - זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא. (44) (שם). אבל לספר, אפילו בין איש לאיש אסור (כספר-משנה). (45) שם: "רב ששת היה מחזיר פניו ולומד, אמר: הם בשלהם, ואנחנו בשלנו". ולדעת הר"ף (ברכות שם) אם אין בביהכ"נ עשרה אנשים המבינים בתורה, חוץ ממנו - אסור לו לעסוק בתלמוד תורה ('הגהות מיימוניות').

י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה, כדי שייכינו ענין הדברים⁴⁶. והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק עד שיתרגם אותו התרגמן, וחוזר וקורא פסוק שני. ואין הקורא רשאי לקרות למתרגמן יותר מפסוק אחד⁴⁷.

(46) כי לא היו מבינים אלא ארמית בלבד, והתורגמן היה מתרגם דברי הקורא בארמית. שנאמר: ויקרא בספר בתורת אלהים מפרש... ויבינו במקרא (זחמיה ח, ח) "תורת אלהים" - זה מקרא; "מפרש" - זה תרגום, שהוא מפרש את המקרא (מגילה ג). (47) כדי שלא יטעה התורגמן המתרגם על-פ"ד, שם, פ"ד, מ"ד). וכיום אין אנו נוהגים לתרגם בעת קריאת התורה, כיון שאין העם מבין ארמית ואין תועלת בתרגום זה. ותרגום אחר אין בו אותה קדושה של תרגום אונקלוס שנתקן ברוח הקודש ('טור' אור"ח קמה). וגם בימיהם לא היה התרגום מעכב, כמבואר בירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, והמתרגם לא יגביה קולו יותר מן הקורא⁴⁸. ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא⁴⁹; ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי התרגמן. ואין התרגמן נשען, לא לעמוד ולא לקורה, אלא עומד באימה וביראה⁵⁰. ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על-פה⁵¹. ואין הקורא רשאי לסייע לתרגמן, שלא יאמרו תרגום פתוב בתורה⁵². והקטן מתרגם על-ידי גדול⁵³, ואין פבור לגדול שיתרגם על-ידי קטן. ולא יהיו המתרגמין שנים כאחד, אלא אחד קורא ואחד מתרגם⁵⁴.

(48) ברכות מה, ע"א. כדי שיחלקו כבוד זה לזה, ויתקבלו דבריהם באזני השומעים. וראה ה' תלמוד תורה (פ"ד, ה"ג) ובביאורנו שם. (49) סוטה לט, ע"ב. שאין שני קולות נשמעים כאחד, והרי מחוייבים לשמוע לקול הקורא, ככתוב: "ואזני כל העם אל ספר התורה". (50) "כשם שניתנה (התורה) באימה ובראה, כך צריכים אנו לנהוג בה באימה ובראה" (ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א). וגם הקורא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. המפטר פנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 5
 "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר 6
 בנביאים⁷⁶ וכו'; ומברך לאחריו ארבע ברכות⁷⁷: 7
 ברכה ראשונה, חותם בה: "האל הנאמן בכל 8
 דבריו"; שנייה, חותם בה: "בויה ירושלים⁷⁸"; 9
 שלישית, חותם בה: "מגן דוד"; רביעית, חותם בה 10
 ענין קדשת היום, כמו שחתום בתפלה⁷⁹; וכן אם 11
 חל ראש-חודש להיות בשבת⁸⁰ - המפטר פנביא 12
 מזכיר ראש-חודש בברכה זו, כמו שמזכיר בתפלה⁸¹. 13

(76) מס' סופרים פ"ג, ה"ט. וראה פירוש כל הברכות האלו, בבאורנו ל"סדר התפילות" שבסוף הספר. (77) ויחד עם שתי הברכות לקריאתו בתורה לפניו ולאחריה - הרי שבע, כנגד שבעה קרואים שקראו בתורה (מס' סופרים פ"ד, ה"א). (78) ואנו נוהגים לחתום: "משמח ציון בבניה" (כסף-משנה). (79) כפי המבואר לעיל (פ"ב, ה"ה). (80) אע"פ שיש לדון ולומר, שאין להזכיר בה ענין ראש חודש, שאלמלא שבת אין קריאת ההפטר בראש חודש שחל להיות בחול. (81) כי יום הוא שנתחייב בהפטר, והוא גורם להזכיר גם של ראש חודש (שבת כד:). אבל אינו חותם את הברכה בשל ראש חודש, אלא רק מזכיר מעין המאורע באמצע הברכה שאומר: על התורה ועל הנביאים... ועל יום ראש החודש הזה וכו' וחותרם בשל שבת בלבד, כי לא יפה כחו של ראש חודש בהפטר שאינה אלא לשבת בלבד, יותר משלש תפילות הקבועות בכל ראש חודש שאינו חותם בהן משל ר"ח, כי אין חתימת ר"ח קיימת אלא בתפילת מוסף בלבד (כסף-משנה).

טז. כמה הן הקוראין? בשבת בשחרית קוראין 14
 שבעה, וביום-ההפטרין ששה, ובמים טובים 15
 חמשה - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהם. 16
 בראשי חודשים ובחלו של מועד קורין ארבעה⁸²; 17
 בשבת וביום-ההפטרין במנחה, ובשני ובחמישי של 18
 כל השנה, ובמנחה ובפטרין בשחרית, ובמים 19
 התענית⁸³ בשחרית ובמנחה, קורין שלשה⁸⁴; אין 20
 פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהן⁸⁵. 21

(82) מגילה פ"ד, מ"א. שלא להכביד על הציבור מפני שהם ימי מלאכה, ומתוך שיש בהם קרבן מוסף - מוסיפים עליהם קורא יתר על ימי שני וחמישי. (83) בתעניות שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו - כגון עשרה בטבת, או י"ז בתמוז וכיוצא בהן - ידובר פה, כי רק בהן קוראים בשחרית ובמנחה. ראה לקמן (פ"ג, ה"ח; ובהל' תעניות פ"ה, ה"ה), אבל בתעניות שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: הבצורת והדבר והחרב - אין קוראים בהם אלא במנחה בלבד. תדע שבהל' תעניות (פ"א, ה"ז) המדבר בתעניות מסוג זה, לא הזכיר אלא הקריאה שקוראים אחר חצות היום לעת ערב. ובזה סרה פליאת הכסף-משנה על רבינו, שבמס' תענית (יב:) מבואר שלא היו קוראים אלא במנחה בלבד? כי שם מדובר בתעניות שגזרו על הציבור בגלל הצרות, וכאן בתעניות הקבועות לזכר מה שאירע

שבעה אנשים כנגד שבעה קרואים העולים לתורה. ואע"פ שהגזירה בטלה, לא בטל המנהג לגמרי ('אבודרהם', ובלבוש סימן רפ"ד). ונקראת קריאה זו: "הפטר"ה, לפי שבשעת גזירה נפטרו בקריאה זו מקריאת התורה. ('אבודרהם'). (62) משום כבוד התורה, שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה, לפיכך מקדים לקרוא בתורה להראות שגדולה היא התורה מהנביא (מגילה כג.). (63) שאל תאמר כיון שאין זה אלא משום כבוד התורה, אל יקרא אלא פסוק אחד, משום טורח הציבור, כבימי תקנת משה רבינו עד לעזרא. (ב"ק פב.) - לפיכך משמיענו שאפילו שלשה פסוקים מותר לקרוא לו (מע"ק). (64) אחרי שקראו לפניו שבעה קרואים בשבת ידובר כאן שמותר להוסיף בה על מנין הקרואים, כי ביום תענית אין מוסיפים על מנין הקרואים, כמבואר בסמוך (ה"טז) ואז המפטר הוא ממנין הקרואים, והטעם שהמפטר חוזר וקורא בשבת מה שקראו מלפניו, מפני שנהגו לומר "קדיש" אחר קריאת התורה לפני קריאת המפטר, כדי להפסיק בין קריאת חובה לקריאת מפטר שאינה אלא משום כבוד התורה. ולפיכך גומר כל הסדר לפני ה"קדיש", שאין זה מקובל לומר "קדיש" באמצע הסדר, ולא נשאר ל"מפטר" אלא לחזור ולקרות מה שקראו לפניו. אבל ביום-טוב שקוראים בשני ספרים ובשני סדרים נפרדים, אומר "קדיש" אחרי גמר הסדר הראשון, והמפטר קורא מחדש בספר השני שהוא סדר אחר (רא"ש למגילה פ"ד). (65) כדי שיוכל גם הגולל לשמוע ההפטר מפי המפטר (סוטה לט.). (66) מגילה כג, ע"א. כנגד שבעה שקראו בתורה, שכל אחד אינו פותח משלשה פסוקים. (67) שם, כי יחד עם תרגומו של התורגמן הרי עשרים, ופסוק אחרון חוזר וקוראו עברית פעם שנית הרי עשרים ואחד (ר"ן, שם). (68) שם כא, ע"ב. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ, ובשל נביאים שאין בהם מצוות ואזהרות אין אנו מקפידים כל-כך בשמיעתם (רש"י, שם). (69) מותר לדלג, כי אפילו לא יכוין השומע כל-כך, אין אנו מקפידים בו (שם כד.). (70) שיש כאן טירוף הכוונה יותר מדאי (שם). (71) כי הם נחשבים כספר אחד. (72) לא רק מסוף 'שנים עשר' לתחילתו, שבזה אפילו מתחילתו לסופו אסור, כי יש כאן הפסק רב ואסור, כמבואר בסמוך, אלא אפילו מסוף אותו הספר לתחילתו - אסור (תוספות ליומא ע.), כי אין קוראים למפרע. (ראה 'מגן אברהם' סימן קמ"ד, ס"ק ד). (73) מגילה כד, ע"א. משום כבוד הציבור.

יד. הקורא פנביא, יש-לו לקרות לתרגמן שלשה 1
 פסוקים, והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה⁷⁴. 2
 ואם היו שלשה הפסוקים שלש פרשיות - לא יקרא 3
 לתרגמן אלא אחד אחד בלבד⁷⁵. 4

(74) ולא איכפת לנו אם המתרגם יטעה, מכיון שאין הוראה יוצאת מדברי נביא (שם, וברש"י). (75) כי מאחר ששלשה ענינים הם, צריך לתרגם כל אחד לחוד. ובגמרא שם אמרו: שלשה פסוקים שהם שלש פרשיות, כיצד? כגון: כי כה אמר ה' חנם נמכרתם (ישעיה נב, ג); כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי (שם, ד); ועתה מה לי פה (שם, ה).

לשון רבינו בפירוש המשנה (גיטין פ"ה, מ"ח): "דע שזה הדבר... שיהיה הכהן קורא בביהכ"נ ראשון בין שיהיה תלמיד חכם או עם הארץ, הוא דבר שאין לו שורש בתורה ולא נזכר זה בש"ס... ואני נפלאתי הפלא ופלא מערי הגלות שנהגים בזה המנהג, אחרי היותם בריאים מחולאי המנהגות... ואיני יודע מאיזה מקום בא להם ההפסד הזה, ואמנם צורת הענין לפי מה שבא לנו בקבלה היא: שהכהן קודם ללוי ולישראל, לפי שנאמר (ויקרא כא, ה): וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. "וקדשתו" - לכל דבר שבקדושה: לפתוח ראשון (בכל דבר כבוד) ולברך ראשון... וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, כגון שיהיה שם כהן ולויים וישראלים, ויהיו כולם במדרגה אחת בחכמה... וכן אמרו (הוריות פ"ג, מ"ח): "אימתי - בזמן שכולם שוים; אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ - ממזר תלמיד חכם קודם לכ"ג עם הארץ", וכבר אמרו רז"ל (מגילה כב.): "רב קרא בכהני" - קרא ראשון כמו הכהן, לפי שהיה יותר חכם מן הכהנים המצויים שם, וראה במוספנו "תשובות רבינו", ובכל זאת הסכים כאן רבינו למנהגנו היום, מפני שבדורות האחרונים אין אדם יכול לומר חכמתי גדולה מחכמתך... וראוי לוותר לומר שכהן עם הארץ קודם לישראל תלמיד חכם, כדי שלא יבואו לריב לומר אני חכם גדול ממך (תוספות יום טוב' לגיטין פ"ה מ"ח, ע"פ המשנה שם). (95) כמו שאמרו (גיטין ס.): "אחריהם (אחרי כהן ולוי) קוראים תלמידי חכמים הממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם חכמים הראויים למנות פרנסים על הציבור; ואחריהם בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם ראשי כנסיות וכל אדם". (96) מגילה לב, ע"א. (97) מדברי רבינו נראה שהאחרון המשלים את הקוראים לתורה הוא גם הגולל, ולא כנהוג בימינו שאין הגולל מן העולים לקריאת התורה, וראה 'בית יוסף' סימן קמז.

16 יט. אין שם פהן - עולה ישראל⁹⁸; ולא יעלה
17 אחריו⁹⁹ לוי כלל. אין שם לוי - פהן שקרא ראשון
18 חזר וקרא הוא עצמו פעם שניה במקום לוי¹⁰⁰;
19 אבל לא יקרא אחריו פהן אחר, שמא יאמרו
20 הראשון פסול¹⁰¹, ולפיכך עולה פהן אחר. וכן לא
21 יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו אחד משניהם
22 פסול¹⁰².

(98) גיטין נט, ע"ב: "אם אין שם כהן - נתפרדה החבילה", נפסק הקשר ואיבד הלוי את זכותו, ויכול ישראל לעלות ראשון ואין הלוי מעכבו. אבל ודאי שגם הלוי יכול לעלות ראשון שאינו גרוע מישראל אחר שאינו עולה עליו בחשיבות ('בית יוסף', ו'דרכי משה' סימן קלה בדעת רבינו). (99) אחרי שקרא ישראל ראשון, אסור ללוי לעלות אחריו, כי יאמרו: ודאי הראשון כהן היה, ולפיכך קרא אחריו לוי (גיטין נט, ע"ב; ובכתובות כה:). (100) ומברך שנית. (101) ואפילו אם אנו יודעים באביו של ראשון שכהן היה - שמא גרושה נשא והוליד ממנה בן זה וחיללו מקדושת כהונה. (102) שאביו לקח אשה פסולה לו, והרי הבן מחולל מקדושת לוייה. וקורא בתורה כישראל פסול,

לאבותינו (מער"ק). (84) זה הכלל: כל שקדושתו מרובה מחבירו, הוסף עליו איש לתורה. לפיכך ראש-חודש וחול-המועד שיש בהם קרבן מוסף - קוראים ארבעה; יום-טוב שאסור בעשיית מלאכה - חמשה; יום-הכיפורים שענוש כרת על חילולו - ששה; שבת שיש בה סקילה - שבעה (מגילה כב:). (85) כי כל אלה ימי מלאכה הם, ואין להכביד בהם על הציבור יותר מדאי משום ביטול מלאכה. ושבת במנחה כבר סמוך לחשכה היא, שהיו רגילים לדרוש כל היום לפני מנחה, לפיכך אין מאחרין בה כל-כך בקריאות נוספות (מגילה כא, ברש"י שם). ואם יש בביהכ"נ שלשה חתנים ביום אחד, שנים ישראלים ואחד כהן, והרי לוי מוכרח לקרוא אחר כהן, אז מוסיפים עליה נוספת לחתן השלישי, שיום חופתו הוא כמועד אצלו, כמבואר בכתובות ד. ('הגהות מיימוניות').

1 יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד⁸⁶ הצבור.
2 קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין - עולה ממנין
3 הקוראים⁸⁷. וכן מפטיר עולה מהמנין⁸⁸, שהרי הוא
4 קורא בתורה; ואם הפסיק שליח-צבור בקדיש בין
5 משלים⁸⁹ ובין המפטיר - אינו עולה מן המנין⁹⁰.
6 צבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד⁹¹ -
7 עולה וקורא ויודע, וחזר וקורא שניה ושלישית,
8 עד שיגמר מנין הקוראים של אותו היום⁹².

(86) מגילה כג, ע"א. (87) ירושלמי, ברכות פ"ז, ה"ב. ובזמן הזה אין קטן עולה לתורה אלא למפטיר בלבד ('מגן אברהם' או"ח ס' רפב ס"ק ר', וראה ב'פרישה' ל'טור' שם). (88) שאפילו לא קראו לפניו אלא ששה אנשים, הרי הוא עולה למנין שבעה, אע"פ שאין הוא קורא בתורה אלא משום כבוד התורה בלבד, כמבואר לעיל ה"ג (מגילה, שם). (89) במקום שנהגו לומר קדיש לפני המפטיר כמנהגנו. (90) תשובת רב נטרונאי גאון, הובאת ברי"ף למגילה (פ"ד): כי הקדיש הפסיק בין הקוראים הקודמים למפטיר, ואין הלה מצטרף למנין, אלא אם יאמרו קדיש אחרי המפטיר, כמבואר בסמוך (ה"כ). (91) בימיהם שהיה העולה קורא בעצמו - ידובר; אבל כיום נהגו שש"ץ קורא בקול, והעולה אינו אלא עונה אחריו בלחש, כמבואר בבאורנו לעיל (ה"ז). (92) תוספתא מגילה, פ"ג. כדי להבחין בין קריאה לקריאה, כאילו קראו שבעה עולים נפרדים. שכן היה דרכם לעמוד ממקומם לעלות לתורה (כסף-משנה).

9 יח. בכל קריאה וקריאה מאלו, פהן קורא ראשון,
10 ואחריו לוי, ואחריו ישראל⁹³. ומנהג פשוט הוא
11 היום⁹⁴, שאפילו פהן עם-הארץ קודם לקרות לפני
12 חכם גדול ישראל. וכל מי שהוא גדול מחבירו
13 בנחמיה קודם לקרות⁹⁵. והאחרון, שגולל ספר-
14 תורה, נוטל שקר כנגד הפלל⁹⁶; לפיכך עולה
15 ומשלים אפילו גדול שבצבור⁹⁷.

(93) גיטין נט, ע"א. (94) אבל בימי חכמי התלמוד לא היה כהן עולה ראשון כשהיה שם ישראל חכם גדול ממנו. וכך

28 שָׁמָּא יֵאמְרוּ סִפֵּר רֵאשׁוֹן פָּגוּם הָיָה, וּלְפִיכָף קוּרָא
29 בְּשָׁנֵי.

108 יש כותבים להם חמשה חומשים - על הקלף ובגלילה כספר-תורה - כל חומש לבדו, ומתוך שאין כל החומשים ביחד - אין קדושתם ספר-תורה המכיל כל החומשים כאחד. 109 גיטין ס, ע"א. אבל בחומשים שלנו הנדפסים בדפוס ואינם נגללים כגליון - אפילו מצד הדין אין קוראים בהם בביהכ"נ בברכה (שו"ע או"ח סימן קמ"ג ס"ב). 110 כגון בשבת ראש-חודש. ולפעמים יצטרכו לקרוא גם שלשה ענינים, כגון ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, שמוציאים בו שלשה ספר-תורה, ראה לקמן פרק יג הלכה כג. 111 כגון כהן גדול ביום הכיפורים שהיה קורא במקדש בפרשת "אחרי מות" מתוך הספר, ובפרשת "ובעשור לחודש" שבחומש במדבר (כט, ז"א). היה קורא בעל-פה, ולא היה מוציא ספר-תורה שני משום פגמו של ראשון (יומא ע). ודוקא בענין אחד, אבל בשני ענינים - מותר אפילו לאיש אחד לקרוא. תדע: שהרי ציבור שאין בו יודע לקרות אלא אחד, אותו האחד קורא וגומר מנין כל הקרואים. ראה לעיל (ה"ו). ומה יעשה בראש-חודש טבת שחל להיות בשבת שמוציאים בו שלשה ספרים? על-כרחך האחד קורא בשלשתן, ואין לחוש משום פגמו של ספר ראשון, מפני שהם ענינים נפרדים ('מרכבת המשנה').

30 כד. כָּל הַגּוֹלָל סִפֵּר-תוֹרָה, גּוֹלָלוּ מִבְּחוּץ¹¹²;
31 וּבִשְׁהוּא מְהֵדָקוּ, מְהֵדָקוּ מִבְּפָנִים¹¹³. וְצָרִיף
32 לְהַעֲמִידוֹ עַל הַתִּפְּרָה¹¹⁴, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְרַע. מְקוֹם
33 שְׁמוּצִיאִין סִפֵּר-תוֹרָה אַחֵר שְׁקוּרָאִין בּוֹ וּמוֹלִיכִין
34 אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַצְנִיעוֹ¹¹⁵ - אֵין הַצְבּוֹר רִשְׁאִין
35 לְצֵאת עַד שְׁיֵצֵא סִפֵּר-תוֹרָה וְיִלּוּ אוֹתוֹ, וְהֵם אַחֲרָיו,
36 עַד הַמְּקוֹם שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתוֹ בּוֹ¹¹⁶.

112 מגילה לב, ע"א. מנהגם היה שמגביה הספר היה גם הגולל, והיה מעמידו בעמודיו התחתונים על ברכיו, ואיש אחר היה אווזו בראשו ב'עצי חיים' העליונים, וזה שהגביה היה גולל את הספר וקושרו בחגורה. ולפיכך כשהוא קושר את הספר בחגורתו צריך להתחיל בקשירתו מבחוץ שהוא הצד שמאחורי הכתב, כי אם יתחיל הקשירה מבפנים כלפי חוץ, הרי הוא כדוחה את הספר מפניו ממנו והלאה ('פרישה', ל'טור' או"ח סי' קמז). 113 שם. הוא צד הכתב - כדי שבקריאה הבאה כשיפתחו את הספר לא יצטרכו להפכו על הכתב להתיר את הקשר כי אין זה דרך כבוד. 114 שם. מקום תפירת יריעות הספר, שאפילו אם יקרע שם אפשר לחזור ולתפרו מחדש. 115 שם משתמר יותר. 116 116 סוטה לט, ע"ב. שנאמר: אחרי ה' אלהיכם תלכו (דברים יג, ה). וגם כיום שמצניעים את הספר בהיכל שבבית הכנסת, אנו נוהגים שלא לצאת מביהכ"נ עד שיכניסו את הספר בהיכל (או"ח סי' קמט).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה-עָשָׂר

1 מנהגי קריאת התורה ומשך זמן השלמתה; סדר קריאתה בכל מאורעות השנה; ארבע פרשיות שלפני הפסח וסדר הפסקתן.

ודקדק רבינו לומר בלוי: "שמא יאמרו אחד משניהם פסול". ובנוגע לכהן אחר כהן, חשש רק לכבודו של הראשון? כי באמת אין מקום לחוש לכבודו של כהן שני: שאיך אתה חושש בו שהוא בן גרושה ונפסל מכהונה, אם כן מדוע קרא שני במקום לוי אע"פ שאיננו לוי? ולפיכך כל החשש נופל על הכהן הראשון בלבד שפסול הוא, ולכן עלה אחריו כהן זה (גיטין שם).

1 כ. פִּיצַד סֵדֶר הַקְרִיאָה בַּתּוֹרָה? אַחֵר הַתִּפְּלָה - כָּל
2 יוֹם שְׁיֵשְׁבוּ תַּפְּלַת מוֹסֵף¹⁰³, אַחֵר שְׁיִגְמְרָ שְׁלִיחַ-
3 צִבּוֹר תַּפְּלַת-שַׁחֲרִית, אוֹמֵר קִדִּישׁ וּמוּצִיא סִפֵּר-
4 תּוֹרָה, וְקוּרָא לְאַחַד אֶחָד מִן הַצְבּוֹר, וְעוֹלִין וְקוֹרִין
5 בַּתּוֹרָה; וּבְשִׁגְמוּרִין, מְחַזֵּר סִפֵּר-תּוֹרָה לְמִקּוּמָה
6 וְאוֹמֵר¹⁰⁴ קִדִּישׁ, וּמִתְפַּלֵּלִין תַּפְּלַת מוֹסֵף¹⁰⁵. וְיָמִים
7 שְׁיֵשׁ בָּהֶם מִפְּטִיר וּמוֹסֵף, נִהְגוּ לוֹמַר קִדִּישׁ קֶדֶם¹⁰⁶
8 שְׁיַעֲלֶה הַמִּפְּטִיר; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לוֹמַר קִדִּישׁ
9 אַחֵר הַמִּפְּטִיר.

103 כגון ראש-חודש וחול-המועד. 104 ע"פ מס' סופרים פכ"א, ה"ו. ואנו נוהגים לומר קדיש אחר גמר הקריאה לפני חזרת הספר. 105 וכבר כתב רבינו לעיל (פ"ט, ה"ד): שאומרים "סדר קדושה" קודם תפילת מוסף, נמצא שהקדיש עולה לשתייהן כאחד. 106 מס' סופרים, שם. והטעם, כדי להבחין בין קריאת חובה, לקריאת המפטיר בתורה, שאינה אלא משום כבוד התורה, כמבואר לעיל הל' י"ג ובביאורנו.

10 כא. וּבְמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם-הַכַּפּוּרִים - אַחֵר
11 שְׁיִגְמְרָ שְׁלִיחַ-צִבּוֹר 'תְּהִלָּה לְדָוִד' וְסֵדֶר הַיוֹם¹⁰⁷,
12 אוֹמֵר קִדִּישׁ, וּמוּצִיא סִפֵּר-תּוֹרָה וְעוֹלִין וְקוֹרִין בּוֹ,
13 וּמְחַזְרִין, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ וּמִתְפַּלֵּלִין מִנְחָה. וְכֵן
14 בַּתְּעֻנִּית קוּרְאִין בְּמִנְחָה, וְאַחֲרֵיכָּף אוֹמֵר קִדִּישׁ
15 וּמִתְפַּלֵּלִין תַּפְּלַת מִנְחָה. אֲבָל בְּיוֹם-טוֹב לֹא נִהְגוּ
16 לְקִרְוֹת בְּמִנְחָה.

107 מפורש לעיל פ"ט, הלכות ה"ו. ואנו נוהגים שלא לומר ביום הכיפורים "סדר קדושה" בתפילת המנחה, אלא לאחריה, כדי להפסיק בינה ובין תפילת נעילה ('הגהות מיימוניות').

17 כב. וְיוֹם שְׁאִין בּוֹ מוֹסֵף - כְּשִׁגְמוּר תַּפְּלַת שַׁחֲרִית,
18 אוֹמֵר קִדִּישׁ, וּמוּצִיא סִפֵּר-תּוֹרָה, וְקוּרְאִין בּוֹ,
19 וּמְחַזְרִין, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ, וְאַחֲרֵיכָּף אוֹמֵר 'תְּהִלָּה
20 לְדָוִד' וְסֵדֶר הַיוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמְרִים בְּכָל יוֹם, וְאוֹמֵר
21 קִדִּישׁ, וְכָל הַעֵם נִפְטְרִין.

22 כג. אֵין קוּרְאִין בַּחֲמִשִּׁין¹⁰⁸ בְּבִתְי-כִנְסוֹת, מִשּׁוּם
23 כְּבוֹד הַצְבּוֹר¹⁰⁹. וְאֵין גּוֹלָלִין סִפֵּר-תּוֹרָה בְּצִבּוֹר,
24 מִפְּנֵי טַרַח הַצְבּוֹר, שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ עֲלֵיהֶם לְהִיזְתָּן
25 עוֹמְדִין עַד שְׁיִגְלֵל סִפֵּר-תּוֹרָה; לְפִיכָּף אִם יִצְטָרְכוּ
26 לְקִרְוֹת שְׁנֵי עֲנָנִים¹¹⁰ - מוּצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי-תּוֹרָה.
27 וְלֹא יִקְרָא אִישׁ אֶחָד עֲנָן אֶחָד בְּשֵׁתֵי תוֹרוֹת¹¹¹,

17 "מטות ומסעי". (17) שהרי בשנה פשוטה שמספר שבתותיה עולה לחמישים, לא תוכל לגמור כל התורה שסדריה עולים למספר חמישים וארבעה; ומה גם ששבת החלה בתוך החג אין קוראים בה בסדר הרגיל אלא מענין המועדות. (18) כי אם תחבר סדרי "בהר ובחוקותי" כאחד, תוכל לכון לקרוא "במדבר סיני" לפני העצרת כדרוש.

18 ג. מקום שמפסיקין בשבת בשחרית, שם קוראין
19 במנחה ובשני ובחמישי¹⁹ ולשבת הפאה. כיצד?
20 שבת ראשונה קורין בשחרית בסדר 'בראשית' -
21 במנחה קורין 'אלה תולדת נח', עשרה פסוקים או
22 יותר, וכן בשני ובחמישי, וכן לשבת הפאה
23 בשחרית מתחילין מ'אלה תולדת נח', וקורא עד
24 סוף הסדר²⁰, ועל דרך זו קורין כל השנה. ומפסיקין
25 בכל שבת ושבת בנביא מעין שקרא בתורה²¹.

(19) לשלשה עולים בלבד, כמבואר לעיל (פ"ב, ה"א).
(20) מגילה לא, ע"ב. (21) כגון: בסדר "בראשית" הוא מפסיק: כה אמר... ה' בורא השמים ונוטיהם ורקע הארץ וצאצאיה (ישעיה מב, ה) המתאים למעשה בראשית; וכן בסדר "נח" הוא מפסיק (בישעיה נד) על שם הפסוק הנאמר בה: כי מי נח זאת לי וגו' (שם, ט) וכן כולן. ובספר "תשב"י" שורש "פטר" נאמר: אנטיכס מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים, מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לפרשת השבוע וקראו בה. ועתה אף שבטלה הגזירה - המנהג הזה לא בטל.

26 ד. ובראשי חדשים - הראשון קורא שלשה פסוקים
27 מפרשת 'צו'²², והשני חוזר וקורא פסוק שלישי
28 שקרא הראשון, ושני פסוקים שאחריו, כדי שישיר
29 בפרשה שלשה פסוקים²³, והשלישי קורא שלשה
30 פסוקים ושיר השני עם 'וביום השבת', והרביעי
31 קורא 'ובראשי חדשיכם'²⁴. ואם חל ראש-חדש
32 להיות בשבת, מוציאים שני ספרים בשחרית: באחד
33 קורין בו סדר אותה שבת, ובשני קורא בו
34 המושלים²⁵ 'ובראשי חדשיכם', והמפסיק קורא²⁶
35 ענין ראש-חדש, ומפסיקין 'והיה מדי חדש
36 בחדשו'²⁷. וראש-חדש אב שחל להיות בשבת,
37 מפסיקין 'חדשיכם' ומוציאכם שנה נפשי²⁸.
38 וראש-חדש שחל להיות באחד בשבת, מפסיקין
39 בשבת שלפניו 'ויאמר לו יהונתן מחר חדש'²⁹.

(22) צו את בני ישראל... את קרבני לחמי (במדבר כח).
(23) וכבר נתבאר לעיל (פרק י"ב, הלכה ג') שאין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים. (24) ואע"פ שפרשה זו יש בה חמשה פסוקים, אין אנו אומרים שיקרא השלישי מ'וביום השבת' המכילה שני פסוקים, ויוסיף עוד פסוק מ'ובראשי חדשיכם' ואז יוכל השני לקרוא כרגיל ולא יצטרך לחזור על מה שקרא הראשון - כי כלל הוא: אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים, לפיכך יצטרך השלישי לקרוא מ'ובראשי חדשיכם' שלשה פסוקים וישיר

1 א. המנהג הפשוט² בכל ישראל, שמשלימין את
2 התורה בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג-
3 הסוכות וקורין בסדר 'בראשית', בשניה - 'אלה
4 תולדת'³, בשלישית - 'ויאמר ה' אל אברהם',
5 וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד שגומרין את
6 התורה בחג-הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה
7 בשלש שנים⁵, ואינו מנהג פשוט.

(2) שנתפשת ונתקבל. (3) בראשית ו, ט. (4) שם, יב, א.
(5) הכוונה לבני ארץ ישראל שנהגו כן בתקופת התלמוד (מגילה כט:).

8 ב. עזרא תקן להם לישראל, שיהיו קורין קללות
9 שבספר 'ויקרא'⁶ קדם עצרת⁷, ושבת-התורה⁸
10 קדם ראש-השנה⁹. והמנהג הפשוט, שיהיו קוראין
11 'במדבר סיני'¹⁰ קדם עצרת, 'ואתחנן' אחר תשעה
12 באב, 'אתם נצבים'¹¹ קדם ראש-השנה, 'צו את
13 אהרן' קדם הפסח בשנה פשוטה¹². לפיכך יש
14 שבתות שקורין שחרית שני סדרים¹³, כגון 'אשה פי
15 תריע' ו'זאת תהיה תורת המצרים'¹⁴, 'אם בחקתי'
16 עם 'בהר סיני'¹⁵ וכיוצא בהן¹⁶, כדי שישלימו
17 בשנה¹⁷, ויקראו אותן הסדרים בעונתם¹⁸.

(6) היא פרשת התוכחה בסדר "בחוקותי" (ויקרא כו, יד-מו).
(7) חג השבועות, שאז נידונים על פירות האילן וקוראים פרשה זו, לומר: "תכלה שנה וקללותיה" (מגילה לא:).
(8) שבפרשת "כי תבוא" (דברים כח, טר-פט). (9) מהטעם הנ"ל, שאז האדם נידון, כלשון המשנה (ר"ה פ"א, מ"ב): "בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" (מגילה, שם). (10) היא הפרשה שאחרי "בחוקותי", כדי להפסיק בה בין הקללות שבסדר "בחוקותי" לעצרת (שם, ב'תוספות'). (11) כדי להפסיק בה בין הקללות שבפרשת "כי תבוא" לראש-השנה וכאמור. (12) שאין בה אלא שנים-עשר חודש. ובשנה מעוברת קוראים "זאת תהיה תורת המצורע" קודם הפסח. וסימן לקריאות אלו: פקוד ופסח, מנה ועצור, צום וצלי, קום ותקע. וזה פירושו: קרא פרשת "צו" ואח"כ תעשה פסח; קרא פרשת במדבר המדברת במנין ישראל ופקודיהם, ואח"כ תחוג חג העצרת; צום תענית תשעה באב ואח"כ קרא פרשת ואתחנן, שהיא תרגום צלי שפירושה בקשה ותחנונים; קרא פרשת נצבים ואח"כ תקע בראש-השנה (הגהות מיימוניות) בשם סדר רב עמרם גאון. (וה'טור' או"ח סי' תכח הוסיף סימן לשנה מעוברת "סגרו ופסחו", קראו פרשת מצורע הטעון הסגר ואח"כ תעשו פסח. (13) הואיל וצריך לקרוא סדרים מסויימים בזמנים קבועים, ונוהגים להשלים את התורה בשנה אחת. (14) ששתייהן מדברות בענין אחד בתורת הטמאים וסדר טהרתם. (15) פרשת "בהר" היא קטנה במספר פסוקיה, וראויה להצטרף לקריאת פרשת "בחוקותי", וכן משותפות הן בענין השמיטה הנאמר בפרשת "בהר" וחוזר ונזכר בפרשת "בחוקותי", ככתוב: אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו' (ויקרא כו, לד-לה). (16) כגון סדר "חוקת ובלק", או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 תורה - אם רצה לפסק בָּהֶן, פּוֹסֵק³⁹; וּכְבֵר נִהְגוּ
19 הָעַם שָׁלֵא לִפְסֵק בָּהֶן, אֲלֵא אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָן.

(36) ויקרא כו, יד-מד. (37) מגילה לא, ע"ב. שנאמר (משלי ג, יא): "מוסר ה' בני אל תמאס, והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרותן, וב'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז) אמרו: אמר הקב"ה: "אינו בדין שיהיו בני מתקללים ואני מתברך". (38) מגילה, שם. כי אין אומרים ברכה על הפורענות, ופסוק אחד לאו דוקא, שהרי אין מתחילים ומשיירים בפרשה פחות משלושה פסוקים, אלא קורא שלושה פסוקים אחריהם שבהם נגמרת הפרשה, וכן לפניהן (תוספות, שם). (39) מגילה, שם. ומה בין ראשונות לאחרונות? הראשונות - משה מפי הגבורה אמרן, כלומר: נעשה שליח להקב"ה לאמרן, ובלשון רבים נאמר, שהרי נאמר בהן: ונתתי פני בכם... והבאתי עליכם חרב... ונתתי את עריכם... והאחרונות - משה מפי עצמן אמרן (ברוך הקודש), כלומר: אם תעברו על מצוות ה' הוא יקפיד עליכם כך וכך ובלשון יחיד: יככה ה'... יתן ה'... ולפיכך אין תוכחתן קשה כבראשונות.

20 ח. מפסיקין למועדות וליום-הכפורים⁴⁰ וקוראין
21 בענין המועד, לא בסדר שבת. ומשה תקן להם
22 לישראל, שיהיו קוראין בכל מועד וענינו⁴¹, ושוואלין
23 ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד⁴². ומה
24 הן קורין? בפסח - בפרשת מועדות שבתורת
25 כהנים⁴³. וכבר נהגו העם לקרות ביום ראשון 'משכו
26 וקחו לכם'⁴⁴, ומפטירין בפסח גלגל⁴⁵, וביום-טוב
27 שני⁴⁶ - 'שור או כשב'⁴⁷, ומפטירין בפסח
28 יאשיהו⁴⁸, בפשלישי - 'קדש לי כל בכור'⁴⁹, ברכיעי
29 - 'אם כסף תלוה'⁵⁰, ברחמישי - 'פסל לך'⁵¹, בפששי
30 - 'וינעשו בני ישראל את הפסח במועד'⁵², ביום-
31 טוב אחרון - 'ויהי בשלח' עד סוף השירה⁵³, עד
32 'כי אני ה' רפאך', ומפטירין 'וידבר ה' ויגד'⁵⁴,
33 ובשמיני - 'כל הבכור'⁵⁵, ומפטירין 'עוד היום'⁵⁶.

(40) מגילה פ"ג, משנה ד. מפני שיום הכיפורים נקרא: "שבת שבתון" (ויקרא כג, לב) ואסור במלאכה כשבת, הייתי אומר שלא נפסיק בו מסדרי שבת, וכן הואיל ויום הכיפורים שונה משאר המועדות שקוראים בו בשחרית ובמנחה, הייתי אומר שבשחרית יקראו בסדר השבת, ובמנחה יקראו מענין יום הכיפורים (תוספות יום טוב, שם). (41) מגילה פ"ג, מ"ו. שנאמר (ויקרא כג, מד): וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכי כל המצוות לא אמרן משה לישראל? אלא מלמד שתיקן להם לקרוא בכל מועד מענינו. (42) מגילה לב, ע"א. מן הפסוק הנזכר: "מלמד שהיה משה מדבר עמהם הלכות כל מועד בזמנו להודיעם חוקי האלהים ותורותיו (רש"י, שם). (43) ויקרא כג, א-מד. (44) שמות יב, כא-נא. (45) יהושע ה, ב; שם, ו, א. (46) בגולה מדובר כאן, שיש שם שני ימים-טובים, ובארץ אנו קוראים ככל הסדר הזה אלא שאין אצלנו קריאת יום השמיני כלל, שהרי הוא חול. (47) ויקרא כב, כו-לג;

ממנה שני פסוקים בלבד; וכבר אמרנו: "אין משיירים בפרשה פחות משלושה פסוקים" (מגילה כא, :). (25) שם, כט, ע"ב. העולה השביעי המשלים את מנין הקוראים. (26) חזור וקורא מה שקרא המשלים (כסף-משנה). ולדעת הרב"ז ח"א ב'לשונות הרמב"ם" סח, הכוונה בדברי רבינו: "קורא בו המשלים" - אם רוצה להיות מפטיר, שהרי המפטיר עולה מהמנין (לעיל פ"ב, הי"ז) וזה שחזר ואמר: "והמפטיר קורא" - לומר בין שיהיה משלים בין שלא יהיה, תמיד המפטיר קורא בענין ראש-חודש. ואנו נוהגים לקרוא שבעה קרואים בסדר של שבת, ובספר השני קורא המפטיר מ"וביום השבת", ו"בראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה ('טור' סי' תכה). (27) הוא הפסוק האחרון של ההפטר, המתחילה ב"כה אמר ה' השמים כסא"י" (ישעיה סו, א-כד). (28) שם, א, יד. ואנו לא נוהגים כן, אלא מפטירים: "השמים כסא"י" (הגהות מיימוניות). (29) מגילה לא, ע"א.

1 ה. כל העולה לקרות בתורה, פותח בדבר טוב
2 ומסיים בדבר טוב³⁰. אבל פרשת 'האזינו', קורא
3 הראשון עד 'זכר ימות עולם', והשני מתחיל מ'זכר
4 ימות עולם' עד 'ירכיבהו', והשלישי מ'ירכיבהו'
5 עד 'וינאץ ה' וינאץ', והרביעי מן 'וינאץ ה' וינאץ'
6 עד 'לו חכמו', והחמישי מן 'לו חכמו' עד 'כי אשא
7 אל שמים יד', והששי מ'כי אשא אל שמים יד'
8 עד סוף השירה³¹; ולמה פוסקין בה בענינות אלו³²?
9 מפני שהן תוכחה, פדי שיחזור העם בתשובה.

(30) ירושלמי שם, (פ"ג, ה"ז). וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע (מגן אברהם סי' קלח סק"ד, ע"פ פירוש המשנה לרבינו, ידים פ"ד, מ"ח). (31) ע"פ הרי"ף מגילה פ"ד; וכן דעת רב פלטי גאון מובאת ב'טור' (או"ח סימן תכח). וסימן קריאות אלו הזי"ו ל"ך (ראש השנה לא). (32) שתחילתם וסופם דברים קשים.

10 ו. שמונה פסוקים שבסוף התורה³³, מתר לקרות
11 אותם בבית-הכנסת בפחות מעשרה³⁴; אף-על-פי
12 שהפל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם³⁵ -
13 הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו,
14 ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.

(33) המתחילים בפסוק: וימת שם משה עבד ה' (דברים לד, ה). (34) מנחות ל, ע"א: "יחיד קורא אותם בבית הכנסת" - ומפרש רבינו שהכוונה לומר שיכולים לקרותם בביהכ"נ בברכה תחילת וסוף אפילו כשאין שם עשרה, והראב"ד חולק על רבינו ומפרש את דברי התלמוד: "יחיד קורא אותם" לומר: שאדם אחד קורא ואין הפסקה בהם להזמין עולה אחר לקרות, ומסתמך על דברי ה'ירושלמי' (מגילה פ"ג, ה"ז). וכן פירש רש"י (מנחות, שם). (35) שם: "הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע".

15 ז. קללות שבתורת כהנים³⁶ אין מפסיקין בהן, אלא
16 אחד קורא אותן³⁷ - מתחיל בפסוק שלפניהם,
17 ומסיים בפסוק של אחריהם³⁸. וקללות שבמשנה-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ג סיון - ספר אהבה - הלכות תפילה קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. ביום-הקפירים בשחרית קורין 'אחרי מות'⁶⁷,
ומפטירין 'זה אמר רם ונשא'⁶⁸, במנחה קורין
בעריות שב'אחרי מות'⁶⁹, כדי שיזכרו ויזכרו כל מי
שנכשל באחת מהן ויחזור בתשובה⁷⁰, והשלישי
קורא בתורה ומפטיר ביונה⁷¹.

67 ויקרא פרק טז, המדבר בעבודת יום הכיפורים.
68 ישעיה נז, טו עד סוף פרק נה, המדבר בענין התשובה
והתענית, ככתוב שם פסוק ו' "הלא זה צום אבחרהו" וגו'.
69 ויקרא פרק יח. 70 תשובת הגאונים. (מובאת ב"אוצר
הגאונים" למגילה אות רכ"ז). 71 כל ספר יונה, ומדובר
בו בענין תשובת אנשי נינוה, ושקילב הקב"ה תשובתם
ככתוב: וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם
ולא עשה (שם, ג, י).

יב. בספנות, בשני ימים טובים הראשונים, קורין
בפרשת המועדות, שהיא 'שור או כשב או עז וגו',
ומפטירין ביום ראשון 'הנה יום בא לני'⁷², וביום
שני - 'ויקחלו אל המלך שלמה'⁷³, וביום-טוב
אחרון⁷⁴ קורין 'כל הבכור', ומפטירין 'יהי פכלות
שלמה'⁷⁵, ולמחר קורין 'וזאת הברכה'⁷⁶, ומפטירין
'ויצמד שלמה'⁷⁷, ויש מי שמפטירין 'יהי אחרי
מות'⁷⁸ משה. ובשאר ימות החג קורין בקרבנות
החג⁷⁹.

72 זכריה יד, עד סוף הפרק. ומדובר בו על חג הסוכות,
ככתוב: ועלו מדי שנה בשנה... ולחוג את חג הסוכות (שם,
טז). 73 מלכים-א, ח, ב"כב. לפי שאותה אסיפה היתה
בחג הסוכות. 74 הוא חג שמיני העצרת. 75 מלכים-א
ח, נד-סו. ונאמר שם: ביום השמיני שלח את העם ויברכו
את המלך. 76 לפי שהוא סוף כל המועדות, חותמים בו
בברכת משה רבינו שבידך את ישראל (ר"ן למגילה פ"א).
77 מלכים-א, ח, כב-ג. המדבר בתפילת שלמה - ביום
שמיני העצרת - לשלום העם וקיומו. וכל אלה הדברים
מקורם במס' מגילה דף לא, ע"א. 78 יהושע פרק א. דעת
רב האי גאון מובאת ב'תוספות' (שם). ולדעת ה"טור' או"ח
סי' תרסט, מקורו ב'ירושלמי'. והטעם: לפי שחתמנו
בפטירתו של משה רבינו, מפטירים במה שצוה הקב"ה
לאחר פטירתו ליהושע תלמידו (ר"ן שם פ"ג). ואנו נוהגים
להוציא שלשה ספרי תורה, וקוראים בראשון 'וזאת
הברכה' עד סוף התורה; ובשני 'בראשית ברא' עד 'אשר
ברא אלהים לעשות' (בראשית ב, ג), כדי שלא יהא פתחון
פה לשטן לקטרג ולומר: כבר סיימו את התורה ואינם רוצים
לקרותה עוד. ובשלישי קוראים ב"סדר הקרבנות", כמבואר
בסמך הל' יד. וקוראים ליום-טוב זה, האחרון לחג:
"שמחת תורה", לפי ששמחים בו ועושים סעודה לכבוד
סיום התורה ע"פ המדרש ב"קהלת רבה" פרק א, על
הפסוק: ויעש משתה לכל עבדיו (מלכים-א ג, טו) "מכאן
שעושים סעודה לגמרה של תורה (ש"ע או"ח סי' תרסט).
79 האמורים בפרשת פנחס (במדבר כט, יד-לד).

יג. כיצד? בכל יום ויום מחלו של מועד קורא שתי

כג, א-מד. 48 מלכים-ב כג, א-כה. 49 שמות יג,
א-טז. 50 שם, כב, כד-ל; כג, א-יט. 51 שם, לד,
א-כו. 52 במדבר ט, א-יד. ובכל הפרשיות האלה ידובר
על חג הפסח, וסדר קריאתן כסדר כתיבתן בתורה.
53 שמות יג, יז עד פרק טו פסוק כז. לפי שבשביעי של
פסח אמרו אבותינו שירה על הים בצאתם ממצרים.
54 תהלים יח, א-נא, שגם הוא שירה ומדובר בה מיציאת
מצרים, ככתוב: עלה עשן באפו - וישלח חציו ויפיצם,
המכוונים למכות ה' במצרים (רש"י, מגילה לא).
55 דברים טו, יט עד פרק טז, א-יז, שמדובר בו בענין
המועדות. וסימן קריאות אלו: "משך" תורא "קדש" בכספא
"פסל" במדברא "שלח" בוכרא [שם]. 56 ישעיה י, לב
עד סוף פרק יב המדבר במפלת סנחריב שהיתה בליל פסח,
ועל גאולתנו העתידה (מגילה, שם). ואם חל יום שמיני
להיות בשבת, מתחילים מ"עשר תעשר" (דברים יד, כב) עד
סוף פרשת "ראה" כדי להספיק לשבעה קרואים העולים
לתורה בשבת, וכן ביו"ט שני של העצרת, וכן בשמיני
העצרת שחל בשבת, ראה בסמך ה"ט יב ('הגהות
מיימוניות'). וכל הסדר האמור כאן בהלכה זו לא ישתנה,
אלא-אם כן כשחל הפסח להיות ביום חמישי, אז אנו
קוראים "פסל לך" ביום השבת, וביום א' קוראים "קדש לי
כל בכור" כי כלל הוא שבת שחלה להיות בחולו של מועד
בין בפסח בין בסוכות קוראים בה "פסל לך" כמבואר
בסמך ה"ט. ומתחילים מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות
לג, יב) כדי לספק לכל ד' הקרואים, ומפני שיש בקריאה זו
מענין שבת ורגלים וחזו"מ, קוראים אותה בשבת שהיא יום
אסיפת ציבור הבא להתפלל (מגילה לא. וברש"י שם).

ט. בעצרת קורין בשבעה שבועות⁵⁷. ומנהג
פשוט, שקורים ביום-טוב הראשון 'בחדש'
השלישי⁵⁸, ומפטירין במרפכה⁵⁹, ובשני⁶⁰ קורין
בפרשת מועדות 'כל הבכור', ומפטירין בחבוקוק⁶¹.

57 דברים טז, ט. 58 שמות יט, א' עד סוף פרק כ', לפי
שביום הזה שהוא ששה בסיון ניתנה תורה לישראל, ופרשה
זו מדברת במתן תורה. 59 האמורה ביחזקאל פרק א', על
שם שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו. 60 בגולה
שעושים שני ימים-טובים. 61 פרק ג', המדבר במתן
תורה שכתוב בו: "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן"
וכו' ורבותינו דרשוהו (ע"ז ב:): בענין מתן תורה.

י. בראש-השנה קורין 'בחדש השביעי באחד
לחדש'⁶². ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון 'וי'
פקד את שרה⁶³, ומפטירין 'יהי איש אחד מן
הרמתיים'⁶⁴, ובשני קורין 'והאלהים נסה את
אברהם'⁶⁵, ומפטירין 'הבן יקרי לי אפרים'⁶⁶.

62 במדבר כט, א. 63 בראשית כא, א. 64 שמואל-א,
א. כי בראש-השנה נפקדו שרה וחנה (ר"ה יא).
65 בראשית כב, עד סוף הפרק כדי להזכיר ענין עקידת
יצחק. 66 ירמיה לא, יט. שנאמר בו: "זכור אזכרנו עוד...
רחם ארחמנו" וחובת היום להזכיר בו "זכרונות" של טובה,
(כמבואר בראש השנה לב:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפלגה... אמר לו: כבר תיקנתי להם סדר קרבנות - כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם". ובשבת אין אנו קוראים בסדר הקרבנות, כי אין קרבן מוסף של שבת תופס בתורה אלא שני פסוקים בלבד (ראה במדבר כח, ט"ו) ואין לקרוא בתורה פחות משלשה פסוקים, ועוד שאין קרבן מוסף של שבת בא לכפר אלא לרצות בלבד, שהרי לא נאמר בו "לכפר" כבשאר קרבנות החג, לפיכך אין בו הטעם של "מחילת עוונות" שבאגדה הנ"ל ("ר"ן למגילה פ"ג). הוא שאנו אומרים בתפילת מוסף לשבת: "תכנת שבת רצית קרבנותיה" "למה רצית קרבנותיה? שבשאר ימים טובים באים הקרבנות - חטאת, ובשבת - כולם באים עולות" ("טור" או"ח סי' רפג). (86) שבו הקריאה נגמרת.

טו. ובכל יום שמוציאין שני ספרים או שלשה⁸⁷, אם הוציאו זה אחר זה⁸⁸ - בשמחזיר את הראשון, אומר קדיש⁸⁹ ומוציא השני, ובשמחזיר את האחרון אומר קדיש⁹⁰. וכבר אמרנו⁹¹, שהמנהג הפשוט לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם⁹², ואחר כך מפטירין בנביא.

(87) ראה בסמוך הלכה כ"ג. (88) כלומר, שלא כמנהגנו היום שאנו מוציאים את כולם בבת אחת. (89) שבו קראו וגמרו סדר היום, וחשוב הוא לומר עליו קדיש. (90) כי אחרי גמר הקריאה באופן סופי, ראוי לומר קדיש. (91) לעיל (פ"ב, ה"כ). (92) אפילו ביום שאין מוציאים אלא ספר אחד, שעדיין עתיד המפטיר לקרוא באותו ספר. כלשכן כשמוציאים שני ספרים נפרדים, וגמרו לקרוא בספר הראשון ואין המפטיר עתיד לקרוא בו - שצריך לומר עליו קדיש, אפילו כשיוציאו שני הספרים כאחד (כסף-משנה). ואנו נוהגים לומר קדיש לפני קריאת המפטיר בין כשקוראים בספר אחד בין כשקוראים בשלשה ספרים, ואין אנו אומרים אלא קדיש אחד בלבד (רמ"א או"ח סי' רפב ס"ד).

טז. שבת שחלה להיות בחלו של מועד - בין בפסח, בין בסוכות - קורין באותה שבת 'ראה אתה אמר אלי'⁹³, ומפטירין בפסח - העצמות היבשות⁹⁴, ואם חלה בתוך החג⁹⁵ - 'ביום בא גוג'⁹⁶.

(93) נתבאר לעיל (ה"ח). (94) יחזקאל לו. (95) זה חג הסוכות. (96) שם, לח, יח, - לט, טז. וכתב ה'טור' (או"ח סי' תצ) שאמר רב האי גאון: שמעתי מפי חכמים כי תחית המתים עתידה להיות בניסן, ונצחון גוג ומגוג בתשרי - לפיכך אנו מפטירים כסדר הזה.

יז. בחגגה - ביום ראשון קורין מברכת כהנים⁹⁷ עד סוף קרבן המקריב ביום הראשון⁹⁸, וביום השני קורין קרבן נשיא שהקריב בשני⁹⁹, וכן עד יום השמיני; ביום שמיני קורין עד סוף הקרבנות, עד סוף הסדר¹⁰⁰. ומפטירין בשבת של חגגה בנרות זכריה¹⁰¹; ואם היו שתי שבתות¹⁰² בחגגה - מפטירין בשבת ראשונה בנרות זכריה, ובשנייה

1 פְּרָשִׁיט⁸⁰. ביום השלישי, שהוא חלו של מועד, קורא הפהן 'וביום השני'⁸¹, ולוי קורא 'וביום השלישי'⁸², וישאל קורא ביום השלישי, והרביעי חוזר וקורא ביום השני וביום השלישי⁸³. וכן ביום הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד, קורין 'וביום השלישי', 'וביום הרביעי', ועל דרך זו בכל יום ויום.

(80) בחוץ לארץ ידובר, שהיו מסופקים בקביעות היום המדויק של ראש-חודש, אשר על כן היו עושים שני ימים טובים מספק, ולפיכך ביום השלישי שהוא חול-המועד הם מסופקים שמה זה רק שני לחג, כי יתכן שיום ט"ו בתשרי שהוא התחלת חג הסוכות חל ביום-טוב השני, ויתכן גם שט"ו בתשרי חל ביום-טוב הראשון ויום זה הוא כבר השלישי לחג. ובנוגע למנהג ארץ ישראל - ראה בסמוך בסוף ההלכה. (81) סוכה נה, ע"א. כי שמה שני הוא. (82) כי שמה שלישי לחג הוא. (83) שהוא בא לכבוד היום - שהרי בכל יום חול קוראים רק שלשה - ולפיכך הוא חשוב לקרוא את ספיקי היום. אבל ביו"ט שני עצמו, אין אנו קוראים אלא "ובחמשה עשר יום" בלבד, אע"פ שגם הוא ספק שני, אין אנו מזלזלים בו לקרוא בו "וביום השני" כדי שלא יבוא להקל בקדושת יו"ט שני ("ר"ן למגילה פ"ג). ויש להעיר שבנוסח דפוס רומי ושוינצינו, כתוב: "וישראל קורא וביום הרביעי". אבל מרן הכסף-משנה סובר שגירסא משובשת היא, ונימוקו עמו כי מה לנו לקרוא בהתחלת חול-המועד "וביום הרביעי" שאינו מספיקי היום כלל, ומשום כך הוא מאשר את גירסתנו שבספר, ואמנם כך כתוב ברי"ף למגילה פ"ג על-פי דעת הגאונים. ובארץ ישראל שאין שם "ספיקא דיומא" אין קוראים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום שני לחג שהוא ראשון לחול-המועד קורא כהן "וביום השני" והשלשה העולים אחריו חוזרים וקוראים אותה פרשה עצמה (שו"ע או"ח סי' תרסג סעיף א').

8 יד. בכל יום ויום מימים טובים, וכן ביום-ההפורים ובשבעת ימי הפסח, מוציאין שני ספרים בשחרית⁸⁴: הראשון - קורא בו אלו הענינות שאמרנו, והשני - קורא בו קרבן אותו היום האמור בחמש הפקודים⁸⁵ בתורה, והקורא ענין הקרבן⁸⁶ הוא מפטיר בנביא.

(84) לפי שהזכיר שבימי חול-המועד סוכות אנו קוראים בקרבנות החג, הוא משמענו שבכל ימים טובים ואף בחול-המועד פסח אנו קוראים בקרבנות היום נוסף על הקריאה בענין היום שהזכיר לעיל, ותפס יום הכיפורים ופסח לדוגמא בעלמא. (85) הוא חומש "במדבר" המתחיל במנין בני ישראל ופקודיהם, בפרשת פנחס פרקים כח-כט. ודבר זה שאנו קוראים בקרבנות היום בכל המועדים, אינו מפורש בתלמוד אלא מקובל בידינו מימי הגאונים ונזכר בסדר רב עמרם גאון ('הגהות מיימוניות'). ויש סומכים מנהג זה בקשר עם דברי התלמוד (מגילה לא): "אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם! שמא חסודשלוס ישראל חוטאים לפניך, ואתה עושה להם כדור המבול וכדור

חטא באה פורענות לעולם, ויחזרו בתשובה וינצלו מצרה שהם מתענים עליה.

יט. נהגו העם להיות מפטירין קדם תשעה באב
בשלוש שבתות בדברי תוכחות: שבת ראשונה
מפטירין בדברי ירמיהו¹¹⁴, שניה - חזון
ישעיהו¹¹⁵, שלישית - איכה היתה לזונה¹¹⁶. וכן
שבת שאחר תשעה באב מפטירין נחמו נחמו
עמי¹¹⁷. ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין
בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש השנה.
ושבת שפין ראש השנה ויום הכפורים מפטירין
'שובה ישראל'¹¹⁸.

(114) ירמיה פרק א. (115) ישעיה פרק א. (116) שם, כא.
ואנו נוהגים לקרוא דברי ירמיהו - לשבת ראשונה, שמעו
דבר ה' (ירמיה ב, ד) - לשבת שניה, חזון ישעיה - לשבת
שלישית. (117) ישעיה פרק מ. (118) וזה סדר ההפטרות
לפי מנהגנו ע"פ ה"פסיקתא דרב כהנא": של של פורענות,
שבע של נחמה ושתים של תשובה, המתחיל מפרשת פינחס
שאחרי י"ז בתמוז, ומסיים בשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים
וסימן: דש"ח גו"ע אר"ק שד"ש, וזה פירושו: "דברי
ירמיהו", "שמעו דבר ה'", "חזון ישעיה" - אלו של של
פורענות; "נחמו נחמו עמי", "ותאמר ציון עזבני ה'"
(ישעיה מט, יד), "עניה סוערה" (שם, נד, יא), "אנכי אנכי
הוא מנחמכם" (שם נא, יב), "רני עקרה" (שם, נד, א),
"קומי אורי" (שם, ס), "שוש אשיש בה" (שם סא, י) - אלו
שבע של נחמה; "דרשו ה' בהמצאו" - לתענית גדליהו,
בשלישי לתשרי - (שם, נה, ו), "שובה ישראל עד ה'
אלהיך" (הושע יד, ב) לשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים.
ע"פ ה'בית יוסף' (או"ח סי' תכח).

כ. ראש-חדש אדר שחל להיות בשבת, קורין
בפרשת שקלים¹¹⁹ ומפטירין ביהודע הכהן¹²⁰. וכן
אם חל ראש-חדש אדר להיות בתוך השבת¹²¹,
ואפלו בערב-שבת, מקדימין וקורין בשבת שלפניו
בפרשת שקלים¹²². בשניה קורין 'זכור'¹²³,
ומפטירין 'פקדתי את אשר עשה עמלק'¹²⁴; אי-זו
היא שבת שניה? כל שחל פורים להיות בתוכה¹²⁵,
ואפלו בערב-שבת. בשלישית קורין פרה אדמה¹²⁶,
ומפטירין 'וורקתי עליכם'¹²⁷; ואי-זו היא שבת
שלישית? הסמוכה לרביעית¹²⁸. ברביעית קורין
'החדש הזה'¹²⁹, ומפטירין 'בראשון באחד
לחדש'¹³⁰; ואי-זו היא רביעית? כל שחל ראש-
חדש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב-שבת.

(119) היא פרשת "כיתתשא" (שמות ל, יא-טז) הנאמר בה:
"העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל" וגו'.
(120) מלכים-ב, יב. וכתוב בה: "כל כסף הקדשים אשר יובא
בית ה' כסף עובר" וגו'. (121) באמצע השבוע.
(122) מגילה כ"ט, ע"א, להודיע שיביאו שקלים במשך
חדש אדר, כדי שיקריבו במקדש את הקרבנות באחד בניסן

1 בנרות שלמה¹⁰³. והקורא בענין חנכה הוא שמפטיר
2 בנביא¹⁰⁴. בפורים קורין בשחרית ויבא עמלק¹⁰⁵.

(97) מגילה ל, ע"ב: "בחנוכה קוראים בנשיאים" והטעם
מפורש בפסיקתא רבתי, פסקא ו' (מובאת ב'טור' או"ח סי'
תרפד), כי נשלמה מלאכת המשכן ביום כ"ה בכסלו, שהוא
א' דחנוכה, ומתחילים מברכת כהנים, לפי שנס חנוכה נעשה
על ידי כהנים. ובספר "מכבי" כתוב: שכשניצחו
החשמונאים, מצאו את המזבח משוקץ מתקרובת היוונים,
שהקטירו עליו לעבודה-זרה, סתרו אותו ובנאוהו מחדש,
וחנכו אותו בכ"ה בכסלו, לפיכך אנו קוראים בימי חנוכה
על חנוכת המזבח וכליו (תוספות יום טוב' מגילה פ"ג,
מ"ו). (98) במדבר ו, כב, עד פרק ז, יז, כהן קורא עד ביום
הראשון (שם, ז, יב) ולוי וישראל כל פרשת קרבן היום
(הגהות מיימוניות). (99) כהן קורא עד "פר אחד בן
בקר" (שם, כא). לוי עד "ביום השלישי", וישראל חוזר
וקורא "ביום השני", ועל דרך זו בכל יום (שו"ע או"ח סי'
תרפד ס"א). (100) כהן ולוי קוראים בקרבן היום, וישראל
קורא מ"ביום התשיעי" עד "כן עשה את המנוחה" (הגהות
מיימוניות). (101) זכריה ב, יד עד פרק ד, ז. ע"ש הכתוב
שם "ראיתי והנה מנורת זהב". (102) כגון שחל יום א' של
חנוכה בשבת. (103) מלכים-ז, מ"ג. על שם הכתוב שם
"ואת המנורות חמש מימין" וגו' והטעם שאנו מפטירים
בנרות זכריה תחילה, אע"פ שנכתבו אחרי "נרות שלמה",
כי נבואת זכריה נאמרה על העתיד, וראויה להעדיפה על
"נרות שלמה" שנכתבו לשעבר (ר"ן). (104) שהרי אנו
קוראים של חנוכה בספר האחרון. וכלל הוא: שהקורא
אחרון בספר הוא המפטיר בנביא. (105) שמות יז, ח-טז.
כי המן מזרעו של עמלק הוא.

3 יח. בתשעה באב קורין בשחרית פי תוליד
4 בנים¹⁰⁶, ומפטירין 'אסף אסיפם נאם יי'¹⁰⁷,
5 ובמנחה קורין 'ויחל משה', פשאר 'מי התעניות.
6 ובשאר התעניות, שאנו מקננים על מה שארע
7 לאבותינו¹⁰⁸, קורין בשחרית ובמנחה: הראשון
8 קורא 'ויחל משה' ארבע פסוקים¹⁰⁹, וקורא השני
9 'והשלישי מפסל לך' עד 'אשר אני עשה עמך'¹¹⁰.
10 ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות, כגון
11 בצרת¹¹¹ ודבר וכיוצא בהן, קורין ברכות וקללות¹¹²,
12 פדי שישונו העם ופגעו להם כשששמעו אותם¹¹³.

(106) דברים ד, כד-מ. המדובר שם בפורעניות ישראל אם
יכעיסו את ה'. (107) ירמיה ח, יג - ט, כג. המדובר שם
בחורבן ציון, ככתוב: "כי קול נהי נשמע מציון איך שדדנו".
(108) כגון י"ז בתמוז, ותענית "צום גדליה". (109) שמות
לב, יא-מד. (110) שם לד, א-י. והמקור לקריאה זו,
במסכת סופרים פרק י"ז ה"ז. (111) עצירת גשמים, מלשון
הכתוב (ירמיה יז, ח): "ובשנת בצורת לא ידאג.
(112) שבסדר "בחקותי". (מגילה לא). וההבדל בקריאה בין
תענית לתענית, מקורו בדברי רב האי גאון ("אוצר הגאונים"
שם). ואנו נוהגים היום לקרוא: "ויחל משה" (או"ח סי'
תקסז). (113) וכלשון רש"י (שם) "להודיע שעל עסקי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ניסן) ולמה פרה קודמת? - שהיא טהרתם של ישראל, ולפיכך אין מפסיקים בין "פרה" ל"החודש" כדי שלא להקדימה כ"כ אחרי שהיתה ראויה להיות מאוחרת.

6 כב. כָּל פְּרִשָּׁה מֵאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלוּ, אֶחָד קוֹרֵא
7 אוֹתָהּ בְּסֵפֶר שְׁנִי, אַחֵר שְׁקוֹרִין סֵדֶר אוֹתָהּ שֵׁשֶׁת
8 בְּסֵפֶר שְׁהוּצִיאוּ רָאשׁוֹן. חָל רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אֶדָּר לְהִיּוֹת
9 בְּשֵׁשֶׁת¹³⁵, וְהָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שֵׁשֶׁת¹³⁶ בְּיוֹמָתָהּ תְּצֻנָּה -
10 קוֹרִין שֶׁשָּׁה מְיוֹמָתָהּ תְּצֻנָּה עַד יַעֲשִׂית פִּיּוֹר
11 נְחֻשֶׁת, וְהַשְּׁבִיעִי חוּזָר וְקוֹרֵא¹³⁷ מִכִּי תִשָּׂא עַד
12 יַעֲשִׂית פִּיּוֹר¹³⁸; וְאִם הָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שֵׁשֶׁת מִכִּי
13 תִשָּׂא עֲצָמוֹ - קוֹרִין שֶׁשָּׁה מִכִּי תִשָּׂא עַד וַיִּקְהַל,
14 וְהַשְּׁבִיעִי חוּזָר וְקוֹרֵא בְּסֵפֶר שְׁנִי¹³⁹ מִכִּי תִשָּׂא עַד
15 יַעֲשִׂית פִּיּוֹר נְחֻשֶׁת¹⁴⁰.

(135) גירסא זו נמשכת אחרי גירסת הרי"ף במס' מגילה פ"ג, אבל בנוסח התלמוד (מגילה ל.) שלפנינו לא נזכר ר"ח כלל. וכבר החליט ה"קרבן נתנאל" לראש"ש שם, שיש כאן טעות הדפוס, וכן החליט ה"נחל אשכול" בפירושו ל"האשכול" ח"ב עמ' 66. וכן הדעת נותנת. (136) של פרשת שקלים. (137) באותו ספר, כמבואר ב"טור" או"ח סי' תרפה. (138) ואין אנו אומרים יקראו הששה עד "כיתשא" והשביעי ימשיך הלאה, כי אז לא יהיה הדבר ניכר שמצות היום ב"פרשת שקלים", ויחשבו שפרשת "ואתה תצוה" מסתיימת עד "ועשית כדור" (מגילה ל.). (139) שאי-אפשר לקרוא בספר הראשון הואיל ויצטרך לגלול ולדלג חזרה לראש פרשת "כיתשא" ואין מדלגים בשני ענינים, כמבואר לעיל פרק י"ב, ה"ה והלכה כ"ג. (140) ואין אנו אומרים שיתחילו הששה מ"ועשית כדור נחושת", והשביעי יקרא מ"כיתשא" עד "ועשית", כי זה נראה כקורא למפרע (המאחר את המוקדם), לפיכך מוטב שהשביעי יחזור על מה שכבר קראו (מגילה שם). ויש להעיר שלפי חלוקת קריאת הסדרים שבימינו, לא יארע לעולם ש"פרשת שקלים" תחול ב"ואתה תצוה" או ב"כיתשא" (ר"ן למגילה פרק ג).

16 כג. רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אֶדָּר שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֵׁשֶׁת, מוֹצִיאִין
17 שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: הָרָאשׁוֹן - קוֹרֵא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם,
18 וְהַשְּׁנִי - קוֹרֵא בּוֹ עֲנִין רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, וְהַשְּׁלִישִׁי -
19 קוֹרִין בּוֹ מִכִּי תִשָּׂא¹⁴¹. וְכֵן רֹאשׁ-חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁחַל
20 לְהִיּוֹת בְּשֵׁשֶׁת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרִים: קוֹרִין סֵדֶר
21 הַיּוֹם בְּרָאשׁוֹן, וְעֲנִין רֹאשׁ-חֹדֶשׁ בְּשֵׁנִי, וְהַחֹדֶשׁ
22 הַזֶּה בְּשְׁלִישִׁי¹⁴².

(141) מגילה כט, ע"ב. (142) דבר זה נלמד מהדין הקודם המפורש בתלמוד כאמור, ועדיף ממנו. כי בדין הקודם אין ב"הפטרות שקלים" שום רמז לראש-חודש, ובכל זאת נדחית הפטרות ר"ח מפניה, אע"פ שהיא תדירה, ואילו בהפטרות "החודש הזה" (יחזקאל מה, יח) יש בה פסוק מפורש המדבר בענין ראש-חודש, ככתוב (שם, מו, ג): והשתחוו עם הארץ... בשבתות ובחדשים לפני ה', ואין ענין ר"ח נדחה כלל ('אור שמח').

כד. רֹאשׁ-חֹדֶשׁ טֵבֶת שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֵׁשֶׁת, מוֹצִיאִין

מהכסף החדש, שנאמר: זאת עולת חודש בחדשו (במדבר כח, יד) אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, הוא ששנינו (שקלים פ"א, מ"א): "באחד באדר משמיעים על השקלים". (123) דברים כה, יז. וזכור את אשר עשה לך עמלק וגו' כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן שהוא מזרעו. (124) שמואל-א טו, ב. (125) אבל אם אין פורים חל להיות בתוכה, אין קוראים בה "פרשת זכור" למרות שהיא שניה לשבת פרשת שקלים, כגון: שחל ר"ח אדר להיות בתוך השבת, כי אז אין פורים שהוא ב"ד באדר חל בשבת שאחריה אלא לאחר מכאן - לפיכך מפסיקים בשבת זו, וקוראים פרשת זכור בשבת הבאה שהיא סמוכה לפורים. אבל אם חל ר"ח אדר בשבת, אז השבת הבאה היא סמוכה לפורים וקוראים בה "פרשת זכור", ואין הפסקה בין שבת "פרשת שקלים" לשבת "פרשת זכור". (126) במדבר יט, א-כב. שהיא מטהרת את הטמאים, ומזהירים בקריאתה את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו קרבן הפסח בטהרה (מגילה כט, וברש"י). (127) יחזקאל לו, כה. שמדבר בטהרת הטמאים. (128) שקוראים בה "פרשת החודש", כמבואר בסמוך, ואם אינה סמוכה לרביעית מפסיקים בה וקוראים "פרשת פרה" בשבת הבאה שהיא סמוכה לרביעית, וכפי שיתבאר בסמוך. (129) שמות יב, א-כ. שמדברת בקרבן פסח. (130) יחזקאל מה, יח עד פרק מו א-טו.

1 כא. נִמְצְאָתָה אוֹמֵר, שְׁפַעְעִמִּים תְּהִיָּה הַפְּסָקָה בֵּין שֵׁשֶׁת
2 רֹאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה¹³¹ אוּ בֵּין שְׁנֵיָּה¹³² וְשְׁלִישִׁית,
3 וּפַעְעִמִּים יְהִי שְׁתֵּי הַפְּסָקוֹת¹³³: בֵּין רֹאשׁוֹנָה לְשֵׁנִיָּה
4 וּבֵין שְׁנֵיָּה וְשְׁלִישִׁית; אֲבָל בֵּין שְׁלִישִׁית לְרְבִיעִית
5 אֵין מְפַסְקִין¹³⁴.

(131) כגון שחל ר"ח אדר ביום שני, כי אז השבת שאחרי ביום ו' באדר ואינה סמוכה לפורים ומפסיקים בה. (132) כגון שחל ר"ח אדר בשבת, כי אז קוראים בשבת שאחרי ב"פרשת זכור" כי היא סמוכה לפורים, ובשבת שאחריה שהיא בט"ו באדר מפסיקים, וקוראים "פרשת פרה" בשבת שאחריה. (133) כגון שחל ר"ח אדר ביום שישי, אז מפסיקים בשבת שאחרי שהיא ב' באדר, וקוראים "פרשת זכור" בשבת לאחר שהיא ט' באדר, וכן מפסיקים לקרוא "פרשת פרה" בשבת שאחריה שהיא ט"ז באדר הואיל ואינה סמוכה ל"פרשת החודש". וסימן ההפסקות ב"ו, ז' ט"ו, ו' ב' ט"ז. וזה פירושו: חל ר"ח אדר ביום ב', אז ההפסקה בשבת השניה שהיא בששה לאדר. חל ר"ח אדר ביום ז', אז מפסיקים בשבת השלישית שהיא בחמשה עשר לאדר. חל ר"ח אדר ביום ו', מפסיקים בשבת השניה, שהיא בשני לאדר, וגם בשבת השלישית שהיא בששה עשר לחודש. וכן אם חל ר"ח אדר ביום ד', מפסיקים בשבת שניה שהיא ד' לחודש, וסימנו ד"ד. אבל בשאר הימים אין ראש-חודש אדר חל בהם, כי הימים הראויים לקביעות ראש-חודש אדר הם: ז', ב', ד', ז'. (134) ירושלמי מגילה (פ"ג, ה"ה): "בדין הוא שתקדים "החודש" ל"פרה", שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, (שהרי לא היו יכולים לשרוף פרה אדומה לטהר באפר את הטמאים עד שהוקם המשכן, נמצא פרה מאוחרת לר"ח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ד סיון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק ח) הוקשה ברכה לשירות (עבודה במקדש): מה שירות אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. (4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. (5) (שם).

1 **שְׁלֹשָׁה סָפָרִים: הָרָאוֹן - קוֹרָא בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם,**
2 **וְהַשְּׁנִי - קוֹרָא בּוֹ עֲנִין רֹאשׁ-הַדָּשׁ, וְהַשְּׁלִישִׁי - קוֹרָא**
3 **בּוֹ עֲנִין חֲנֻכָּה¹⁴³. חָל לְהִיטּוֹת בְּאֻמְצַע הַשָּׁבָת - שְׁלֹשָׁה**
4 **קוֹרִין בְּעֲנִין רֹאשׁ-הַדָּשׁ, וְהִרְבִּיעִי קוֹרָא בְּעֲנִין**
5 **חֲנֻכָּה¹⁴⁴.**

17 **ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּתַעֲנִית שְׁמִתָּפְלִין בּוֹ**
18 **מִנְחָה וְנִעִילָה, כְּגוֹן צוֹם כַּפּוֹר וְתַעֲנִית צַבּוֹר¹⁴⁵;**
19 **אֲבָל תַּעֲנִית שְׁאִין בּוֹ נִעִילָה, כְּגוֹן תַּשְׁעָה בָּאָב¹⁴⁶**
20 **וְשִׁבְעָה-עָשָׂר בְּתַמּוּז - הוֹאִיל וּתְפִלַּת מִנְחָה שְׁלֵהֶם**
21 **סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה¹⁴⁷, הָרִי נִרְאִית כְּנִעִילָה,**
22 **וְאִינָה מִתְחַלֶּפֶת בְּמִנְחָה שֶׁל כָּל יוֹם¹⁴⁸, וּלְפִיכָךְ**
23 **יִשְׁ-בָּה נְשִׂיאת כַּפִּים¹⁴⁹. וְכֵהֵן שְׁעָבֵר וְעֵלָה לְדוֹכֵן**
24 **בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם-הַכַּפּוֹרִים - הוֹאִיל וְהִדְבָּר יָדוּעַ**
25 **שְׁאִין שֵׁם שְׁכָרוֹת, הָרִי זֶה נוֹשָׂא כַּפּוֹי וְאִין**
26 **מִזְרִידִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שְׁלֹא יֵאמְרוּ פְּסוּל**
27 **הָיָה לְפִיכָךְ הוֹרִידוּהוּ¹⁵⁰.**

(143) מגילה, שם. (144) (שם) ראש-חודש תדר מחנוכה, לפיכך קוראים בענין ראש-חודש תחילה, כי כלל הוא: "תדר ושאינו תדר - תדר קודם".

6 **כֹּה. אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵדָם שׁוֹמֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה כָּכָל**
7 **שָׁבָת בְּצַבּוֹר, חֵיב לְקָרוֹת לְעַצְמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ וְשָׁבוּעַ**
8 **סֵדֶר שֶׁל אוֹתָהּ שָׁבָת¹⁴⁵ שְׁנִים מְקָרָא וְאַחַד תַּרְגוּם.**
9 **וּפְסוּק שְׁאִין בּוֹ תַּרְגוּם¹⁴⁶, קוֹרְאָהּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, עַד**
10 **שִׁישְׁלִים פְּרָשִׁיוֹתָיו עִם הַצַּבּוֹר¹⁴⁷.**

(145) ברכות ח, ע"ב: "שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור, מאריכים לו ימיו ושנותיו", וזמן הקריאה מתחיל מתחילת השבוע מיום הראשון. ובמכילתא פ' בא על הפסוק "והיה כי יאמרו אליכם בניכם" נאמר: שלשה דברים צוה רבינו הקדוש לבנו לפני פטירתו... שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה. (146) כגון "ראובן שמעון" וגו' (שמות א, ב), או "את דיבון ואת עטרות" (במדבר לב, לד). (147) זה מאמר חוזר לתחילת ההלכה, באופן ש"בשמיני העצרת" השלים פרשיות כל התורה יחד עם קריאת הציבור בבית הכנסת. וכתב ה"טור" (סימן רפ"ה) שאם לומד הפרשה עם פירוש רש"י, הרי זה חשוב כמו תרגום, שאין כוונת התרגום אלא שיבין הענין. אלא שדעת רב עמרם גאון מובאת ב'הגהות מיימוניות' שתרגום יש בו חשיבות יתירה שניתן בסיני. וירא-שמים יוצא ידי שניהם, וקורא תרגום ופירוש רש"י (שו"ע סי' רפ"ה ס"ב). והטעם של "שנים מקרא ואחד תרגום" כנגד התורה שניתנה בסיני, ונשתנה באהל מועד, ונשתלשה ב"ערכות מואב" ע"י משה לישראל ('מעשה רוקח'). ולדעת 'הגהות מיימוניות', שנים מקרא - כנגד העולה לתורה הקורא בעזרת הש"ץ, ואחד תרגום - כנגד המתרגם בביהכ"נ את הקריאה לארמית.

6) שאין נשיאת כפיים במנחה. (7) שגזורים על הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י). (8) (פסחים דף נד עמוד ב): "תשעה באב אינו כתענית ציבור לענין תפילת נעילה". (9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. (10) שמקדימים בתפילתה. (11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה ב' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אָבָל ולא לתפילה. אָבָל תעניות הציבור נגזרו על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת נעילה (בית יוסף יוסף סימן תקע"ט). (12) ולפיכך המנהג לומר ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא: "ראוי לנשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא).

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אֶרְבַּעַה-עָשָׂר

(1) בכמה תפילות הכהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית הכהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה.

28 **ג. בִּיצַד הִיא נְשִׂיאת כַּפִּים בְּגִבּוּלִין¹⁵¹? בַּעַת שְׁנִינִיעַ**
29 **שְׁלִיחַ-צַבּוֹר לְעִבּוּדָה, כְּשִׁיאֵמֵר רִצָּה, כָּל הַכֹּהֲנִים**
30 **הָעוֹמְדִים בְּבֵית-הַפִּנְסֵת נִעְקְרִין מִמְּקוֹמָן וְהוֹלְכִין**
31 **וְעוֹלִין לְדוֹכָן¹⁵², וְעוֹמְדִים שָׁם, פְּגִיחָם לְהִיכָל**
32 **וְאַחֲרֵיהֶם כָּל פִּי הָעָם, וְאַצְבָּעוֹתֵיהֶם כְּפוּפוֹת לְתוֹךְ**
33 **כַּפֵּיהֶם, עַד שִׁישְׁלִים שְׁלִיחַ-צַבּוֹר ה'הוֹדָאָה¹⁵³,**
34 **וּמִחֲזִירֵין פְּגִיחָם כָּל פִּי הָעָם, וּפּוֹשְׁטִין אֶצְבָּעוֹתֵיהֶן,**
35 **וּמִגְבִּיהִין יְדֵיהֶם¹⁵⁴ כְּנֶגֶד כַּתְּפֵיהֶם וּמִתְחִילִין¹⁵⁵**
36 **"יְבָרְכֶךָ", וְשְׁלִיחַ-צַבּוֹר מְקָרָא אוֹתָם מְלָה מְלָה,**
37 **וְהֵם עוֹנִין, שְׁנֵאָמֵר: "אֲמוֹר לָהֶם" - עַד שִׁיאֵמְרֵם¹⁵⁶.**
38 **כְּשִׁמְשָׁלִימִין פְּסוּק רִאשׁוֹן¹⁵⁷, כָּל הָעָם עוֹנִין אִמְן.**
39 **וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר וּמְקָרָא אוֹתָן פְּסוּק שְׁנֵי מְלָה**
40 **מְלָה, וְהֵם עוֹנִים, עַד שִׁמְשָׁלִימִין פְּסוּק שְׁנֵי, וְכָל**
41 **הָעָם עוֹנִין אִמְן, וְכֵן בְּפִסּוּק שְׁלִישִׁי.**

11 **א. בְּשַׁחֲרִית, בְּמוֹסָף וּבְנִעִילָה, הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים**
12 **אֶת כַּפֵּיהֶם¹⁵². אֲבָל בְּמִנְחָה אִין נְשִׂיאת כַּפִּים, מִפְּנֵי**
13 **שִׁבְמִנְחָה כָּכֵר סִעְדוֹ כָּל הָעָם, וְשִׁמָּא שְׁתוּ**
14 **הַכֹּהֲנִים יֵין, וְשִׁפּוֹר אֲסוּר בְּנְשִׂיאת כַּפִּים¹⁵³. וְאִפְלוּ**
15 **בְּיוֹם תַּעֲנִית¹⁵⁴, אִין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶן בְּמִנְחָה - גְּזֵרָה**
16 **מִנְחָת תַּעֲנִית מִפְּנֵי מִנְחָת כָּל יוֹם¹⁵⁵.**

(2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שברך את העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. (3) (תענית דף כו

ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא: "כהנים!" ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. (22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". (23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. (24) "כהנים". (25) היא "יברכך" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). (26) תתבלבל. (27) (ברכות דף לר עמוד א).

ו. אין הפהנים רשאים להחזיר פניהם²⁸ מן הצבור עד שיתחיל שליח-צבור 'שים שלום'. ואין הפהנים רשאים לעקר ממקומן²⁹ עד שיגמר שליח-צבור 'שים שלום'. ואין רשאים לכף קשרי אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם מן הצבור. ומתקנות [עזרא³⁰], שלא יגלו הפהנים לדוכן בסנדליהן³¹, אלא עומדין יחפין³².

(28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. (29) הדוכן. (30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי". (31) והטעם: שמה תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשרו; ובניתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). (32) ובגריים מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא יניחם במקום מוצנע ("שירי כנסת הגדולה").

ז. כשיהיו הפהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן³³, אלא יהיו עיניהם פגוד הארץ, כעומד בתפלה. ואין אדם רשאי להסתפל בפני הפהנים בשעה שהם מברכין את העם, כדי שלא יסיחו דעתם³⁴; אלא כל העם מתפונן לשמע הברכה³⁵, ומכונים פניהם פגוד פני הפהנים ואינם מביטים בפניהם.

(33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). (34) וחז"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנם ומברכים את ישראל בשם המפורש - ענינו כהות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. (35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות").

ח. אם היה הפהן המברך אחר, מתחיל לברך²⁹

(13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. (14) מקום גבוה ובולט המיוחד לכך. ונזכר במשנה (מידות פרק ב, משנה ו). (15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך נאה להודות". (16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רווחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה' חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים, - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). (17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכוהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קריית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכך" ויענו הכהנים יברכך וכו' - הרי שאין הכהנים מתחילים לומר "יברכך" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכן הם דבריו בפירוש המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל ואין הש"ץ מקריא את הכהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לכך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכוהנים יענו "יברכך" אחרי שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובותיו חלק א, סימן ג; "מרכבת המשנה", ועוד). (18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הטור סימן קכ"ח. (19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט).

ד. כשישלימו הפהנים שלשה פסוקים, מתחיל שליח-צבור ברכה אחרונה של תפלה, שהיא 'שים שלום', והכהנים מחזירין פניהם כלפי הקדש וקופצין²⁰ אצבעותיהן, ועומדין שם בדוכן עד שיגמר הברכה, וחוזרין למקומן.

(20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

ה. אין המקרא רשאי (להקרות²¹ לפהנים) עד שיקלה 'אמן' מפי הצבור²²; ואין הפהנים רשאים להתחיל בברכה²³ עד שיקלה הדבור²⁴ מפי המקרא; ואין הצבור עונין 'אמן' עד שתקלה הברכה מפי הפהנים; ואין הפהנים מתחילים בברכה אחרת²⁵ עד שיקלה 'אמן' מפי הצבור. ואין שליח-צבור רשאי לענות 'אמן' אחר הפהנים כשאר העם, שמה תסתר²⁶ ודע ולא ידע איזו ברכה מקרא אותן²⁷, אם פסוק שני או פסוק שלישי.

(21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים",

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ד סיון - ספר אהבה - הלכות ברכת כהנים קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוהיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר: שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו ואמר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכך מפורש גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח").

י. ואומר את השם בכתבו, והוא השם הנהגה⁴³ 16
מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפרש⁴⁴ 17
האמור בכל מקום⁴⁵; ובמדינה אומרים אותו בכוניו, 18
והוא בא"ל דל"ת, שאין מזכירין את השם בכתבו 19
אלא במקדש בלבד⁴⁶; ומשמת שמעון הצדיק⁴⁷, 20
פסקו הפהנים מלכרך בשם המפרש אפלו במקדש, 21
כדי שלא ילמד אותו אדם שאינו חשוב ושאניו 22
הגון; ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה 23
לתלמידיהם ובניהם ההגונים, אלא פעם אחת לשבע 24
שנים; כל זה גדלה לשמו הנכבד והנורא⁴⁸. 25

43) המבטא. (44) (סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). (45) (סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצווה להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). (46) (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הניסים בבית המקדש, כמפורש שם. (47) (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לעלם, כלומר: להעלים.

יא. אין ברכת פהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון 26
הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל". כן 27
למדו מפי השמועה⁴⁸ ממושה רבנו, עליו השלום: 28
"כה תברכו" - בפעמיה, "כה תברכו" - בפניאית 29
פפים, "כה תברכו" - בלשון הקדש⁴⁹, "כה תברכו" 30
- פנים פנים פנים⁵⁰, "כה תברכו" - בקול רם⁵¹, 31
"כה תברכו" - בשם המפרש⁵², והוא שיהיה 32
במקדש⁵³, כמו שאמרנו⁵⁴. 33

48) מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). (49) כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלוויים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יענו

1 מעצמו³⁶, ושליח צבור מקרא אותו מלה מלה כמו 2
שאמרנו. היו שנים או יותר - אינן מתחילין לברך 3
עד שיקרא להם שליח צבור³⁷ ואומר להם: פהנים! 4
והם עונין ואומרים "יברך", והוא מקרא אותן 5
מלה מלה על הסדר שאמרנו.

36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" - לשניים, ולא לאחר. ומפסוק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. (37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" - הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש יזמין. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמרו' תלמוד לומר אמור להם". וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת - שמש הכנסת שטורח בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן - זה שליח ציבור, "ורואה" - מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד א). ורבינו בתשובתו כותב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראוינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם).

ט. כיצד ברכת פהנים במקדש? הפהנים עולין 6
לדוכן³⁸ אחר שישלימו הפהנים עבודת תמיד של 7
שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על גבי ראשיהן³⁹ 8
ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול, שאין 9
מגביה ידיו למעלה מן הציון⁴⁰, ואחד מקרא אותן 10
מלה מלה בדרך שעושין בגבולין, עד שישלימו 11
שלושה הפסוקים. ואין העם עונין⁴¹ אחר כל פסוק, 12
אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת. וישלימו, 13
כל העם עונים: "ברוך יי אלהים אלהי ישראל מן 14
העולם ועד העולם"⁴². 15

38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג). (39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. (40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לו) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציון לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו). (41) אמן (שם, דף מ עמוד ב).

אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ז) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו" כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה.

יג. כְּשֶׁמִּחְזְרִין הַכֹּהֲנִים אֶת פְּנֵיהֶם לְצִבּוֹר לְבָרְכָם, וְכֶשֶׁמִּחְזְרִין פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוֹר אַחֵר שֶׁמִּבְרָכִין - לֹא יִחְזְרוּ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן כָּל פְּנוֹת שִׁיחֵיהֶם אָדָם פּוֹנֶה, לֹא יִהְיֶה אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין⁶⁰.

(60) (ובחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה: עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה פונים ימנה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה (דברי הימים ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך.

יד. בַּמִּקְדָּשׁ מִבְּרָכִין בְּרֶכֶת כֹּהֲנִים פְּעַם אַחַת בַּיּוֹם - אַחֵר תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר, בָּאִין וְעוֹמְדִין עַל מַעְלוֹת הָאוֹלָם⁶¹ וּמִבְּרָכִין, בְּדֶרֶךְ שְׁאֲמַרְנוּ⁶². אֲבָל בַּמִּדְבָּר מִבְּרָכִין אוֹתָהּ אַחֵר כָּל תְּפִלָּה, חוּץ מִמִּנְחָה, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ⁶³. בְּכָל מְקוֹם מִשְׁתַּדְּלִין⁶⁴ שִׁיחֵהוּ הַמִּקְרָא אוֹתָן יִשְׂרָאֵל, שְׁנֹאמַר: "אָמֹר לָהֶם" - מְכַלֵּל שְׂאִין הַמִּקְרָא מֵהֶם.

(61) הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושתיים עשרה מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב). (62) לעיל הלכות ט"י, ונשאל הרשב"א, שלמעלה בהלכה ט אומר רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית הבחירה" (פרק ו, הלכות ג"ד) והשיב: היות ושנינו במשנה (כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש... שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים, ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות האולם, נמצא, בשעה שהכהנים היו נושאים כפיהם על מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין (שאין מום בידיהם, וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם פרק ד), (63) לעיל (הלכה א). (64) ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקריא אותם כל סדר הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" ("הגהות מיימוניות").

פֶּרֶק חֲמִשֶּׁה-עָשָׂר

(1) שיש דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו כהנים או אין בו כהן כלל כיצד יתנהגו.

א. שֶׁשֶׁה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאת כַּפַּיִם: הַלְשׁוֹן, וְהַמוֹמִין, וְהַעֲבָרָה, וְהַשָּׂנִים, וְהַיָּיִן, וְטִמְאַת הַיָּדַיִם.

בקול, והתורה וודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך - אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. (50) שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחבירו. (51) שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). (52) שנאמר "ושמו את שמך" וגו' שמי המיוחד לי. (53) זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. (54) לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א).

יב. אִין הַכֹּהֲנִים רִשְׁאִין בְּכָל מְקוֹם לְהוֹסִיף בְּרָכָה עַל שְׁלֹשֶׁת הַפְּסוּקִים⁵⁵, כְּגוֹן: "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כֶּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים", וְכִיּוֹצֵא בָּה - לֹא בְּקוֹל רֹם וְלֹא בְּלִחַשׁ, שְׁנֹאמַר: "לֹא תִסְפוּ עַל הַדָּבָר". בְּשֶׁשֶׁה שֶׁכָּל כֹּהֵן עוֹלֶה לְדוֹכָן, כְּשֶׁהוּא עוֹקֵר רַגְלֵיו לַעֲלוֹת, אוֹמַר: "יְהִי רְצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה זוֹ שְׂעוּיֵתנו לְבָרַךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְאַל יִהְיֶה בָּהּ מִכְשׁוֹל⁵⁶ וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם"⁵⁷. וְקֹדֶם שִׁיחְזִיר פָּנָיו לְבָרַךְ אֶת הָעָם, מִבְּרָךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֶהְרֹן וְצִנְנִי לְבָרַךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה"⁵⁸, וְאַחֲרֵיכֵן מִחְזִיר פָּנָיו לְצִבּוֹר וּמִתְחִיל לְבָרְכָם. וְכֶשֶׁמִּחְזִיר פָּנָיו מִן הַצִּבּוֹר אַחֵר שֶׁמִּשְׁלֵים, אוֹמַר: "עָשִׂינוּ מַה שְׁאָגַזְתָּ⁵⁹ עָלֵינוּ, עָשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ - הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְּשֵׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם וְבָרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל".

(55) (ראש השנה דף כח עמוד ב). (56) שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהר"ז למדרש במדבר רבה פרשה י"א). (57) (סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעטה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. (58) מכון על פי דברי הוזהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אוהב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה יא). (59) כי מאחר שאין הברכה תלויה בכהנים עצמם אלא בהקדוש-ברוך-הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש-ברוך-הוא מתאוה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש

12) ברכות לב, ע"ב. (13) כיון רבינו לומר שידיים המלאות דם, אינן ראויות לישא כפים, כי "אין קטיגור נעשה סניגור" (ר"ה כו.) וכסברת ה'תוספות' (סנהדרין לה, ע"ב). וכהן שמל את החנינוק ומת, מותר לו לישא כפיו, שהרי נתכוין במולו לשם מצוה ולא לרצוה, ועוד שמא היה החנינוק "נפל" (שלא כלל לו חדשיו), או שמא הרוח בלבולתו, והיא גרמה למותו, לא המילה כשלעצמה ('הגהות מיימוניות'). (14) שלא ידע שעבודה זו אסורה. (15) הרי שלא נתנם יאשיהו המלך לעבוד עבודת המקדש, למרות שחזרו למוטב כמפורש שם. (16) הוקשה ברכה לשירות (סוטה לח.). ומרן הכסף-משנה מתלבט לדעת מקור דברי רבינו שאפילו "עבד ע"ז באונס" נאסר לברך, כי לדעתו כהני הבמות לבעל לא עבדו מאונס, אולם כדברי רבינו מפורש (במס' ע"ז נד.) שהכהנים שאנסום מלכי ישראל ליעשות כמרים לע"ז נאסרו לעבודת המזבח, וכפירוש רש"י שם בד"ה: "אי נימא מכהנים" ('הגהות אדרת'; וכן ב'אור שמח'). ואמנם מעדות הכתוב יש להוכיח כן שכתוב (מלכים-ב כג, ה): והשבת את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה, תלה הקולר במלכי יהודה נותניהם ומכריחיהם. (17) כנוסחת כל הדפוסים הקדומים. ובדפוסים שלפנינו: "שהמיר לעכו"ם". וכוונת הדברים: אע"פ שלא עבד שום עבודה, אלא שהמיר דתו בדת אלילים, או שאמר לע"ז: "אלי אתה", כמבואר (מנחות קט:). (18) וכן כתבו ה'תוספות' במנחות שם, בשם ספר "הזהיר". וראוי להעיר, שרבינו גרשום מאור הגולה, כתב בתשובותיו (הובאה ב'תוספות' לסוטה לט.) שכהן שעבד ע"ז וחזר בתשובה נושא את כפיו, שכיון שחזר בתשובה חזר לקדושתו, שהפסוק הנאמר במלכים-ב (כג, ט) לא הקפיד אלא על עבודת המזבח, אבל מותר להם לאכול מן הקדשים, והרי הם ככהנים בעלי מום (מנחות פ"ג, מ"י) וכשם שכהן בעל מום נושא את כפיו, אף זה ישא את כפיו. ואם לא תאמר כן, נמצאת מרפה ידיהם של בעלי תשובה, שיאמרו "אוי לאותה בושה, אי לאותה כלימה" וימנעו מעשות תשובה, וכן אמרו (סנהדרין קג:): "כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא, מרפה ידיהם של בעלי תשובה". וראה (קידושין כ:): "הואיל והלך זה ונעשה כהן לע"ז, אדחה אבן אחר הנופל"? וכדברי רבינו מבואר ב"שאלות" פרשת קרח.

1 הלשון פיצד? העלגים שאין מוציאים את האותיות
2 בתקונן, כגון שקורין לאפ"ן עיני"ן² ולעני"ן
3 אלפ"ן, או ל'שבט' סבלת³, וכיצא כהן - אין
4 נושאין את פסיהן. וכן כבדי-פה וכבדי-לשון, שאין
5 דבריהם נקרים לכל, אין נושאין את פסיהן.

2) מגילה כד, ע"ב. וראה בבאורנו לעיל פ"ח, ה"ב. בימיהם היו יודעים להבחין בין אלפ"ן לעיני"ן, אבל בימינו רוב עמינו אינו מבחין במבטאן, ולפיכך אין זה פסול אצלנו (ט"ז, לא"ח סי' קכח, ס"ק ל.). (3) על-פי דברי הכתוב (שופטים יב, ו).

6 ב. המומין פיצד? כהן שיש מומין בפניו או בידיו
7 או ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות⁴ או
8 עקושות⁵, או שהיו ידיו בהקניות⁶ - לא ישא את
9 כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו⁷. מי שהיה יריו יורד
10 על זקנו⁸ בשעה שהוא מדיבר, וכן הסומא באחת
11 מעיניו - לא ישא את כפיו; ואם היה דש⁹ בעירו
12 והכל היו רגילים בזה הסומא באחת מעיניו או בזה
13 שריריו זב - מתר, לפי שאין מסתכלין בו. וכן מי
14 שהיו ידיו צבועות אסטיס¹⁰ ופואה¹¹, לא ישא את
15 כפיו; ואם רב אנשי העיר מלאכתן בכך - מתר, לפי
16 שאין מסתכלין בו.

4) כפופות. (5) עקומות לצדיהן. (6) שידיו מלאות בהרות לבנות מבהיקות. "בוהק הוא" (ויקרא יג, ט) מבאר רש"י: כאיש עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן צח. (7) וסיחו דעתם מן הברכות, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ז. (8) מגילה כד, ע"ב: "זבלגן לא ישא את כפיו" ומפרש רבינו: שריריו יורד על זקנו, כפירוש ה'ערך'. ורש"י פירש שם: עיניו זולפות דמעה. ומרן הכסף-משנה חוקר לדעת, בזמן הזה שנוהגים הכהנים לכסות את פניהם וידיהם בטליתם, בשעת ברכתם, ואין לחוש איפוא להסתכלות העם במומי הכהנים, א"כ לא יהיו מומים אלה מעכבים נשיאת כפיהם, או אולי לא חילקו החכמים בין מגולים למכוסים. ובפירושו 'בית יוסף' (או"ח סימן קכח) מעלה להיתר. (9) רגיל וידוע לבני עירו. (10) צבע כעין התכלת. (11) שרשים דקים שצובעים בהם אודם (מפירוש המשנה לרבינו מגילה פ"ד). ושניהם נזכרים במשנה (שביעית פ"ז, מ"א-ב) ומקור כל דיני הלכה זו במס' מגילה כד:).

17 ג. העברה פיצד? כהן שהרג את הנפש, אף-על-פי
18 שעשה תשובה, לא ישא את כפיו¹², שנאמר:
19 "ידיכם דמים מלאו", וכתוב: "ויכפרשכם פשיכם"¹³
20 וגו'. וכהן שעבד פוכבים - בין באנס, בין בשגגה¹⁴
21 - אף-על-פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו
22 לעולם, שנאמר: "אף לא יעלו כהני הבמות"
23 וגו'¹⁵; וברכה פעבדה היא, שנאמר: "לשרתו"
24 ולכרך בשמו"¹⁶. וכן כהן שהמיר¹⁷ לעבודת פוכבים
25 ומזלות - אף-על-פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו
26 לעולם¹⁸. ושא"ר העברות אין מונעין.

ד. השנים פיצד? כהן נער לא ישא את כפיו, עד
שיתמלא זקנו¹⁹. והיין פיצד? מי ששתה רביעית יין
בבת אחת, אינו נושא את כפיו עד שישיר את יינו
מעליו, לפי שהוקשה ברכה לעבדה²⁰. שטה
רביעית יין²¹ בשתי פעמים, או שנתן לתוכו מעט
מים - מתר²². ואם שטה יותר מרביעית, אף-על-פי
שהיה מזוג, אף-על-פי ששתאו בכמה פעמים - לא
ישא את כפיו, עד שישיר את יינו מעליו. וכמה היא
רביעית? אצבעים על אצבעים, ברים אצבעים וחצי
אצבע וחמש²³ אצבע, בגודל; וזה האצבע
שמושחין²⁴ בו בכל התורה פלה²⁵ הוא הגודל²⁶,
והוא הנקרא כהן-יד²⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגרשה האסורה לאביו הכהן. (32) בקדושת כהונה (כתובות כד; ; סוטה מ.).

- ו. כִּהֵן שֶׁלֹא הָיָה לוֹ דָּבָר מִכָּל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים³³
- הַמוֹנְעִין נְשִׂיאת פָּנִים, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ חֲכָם וְאִינוֹ⁷
- מְדַקְדָּק בְּמַצּוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים³⁴ אַחֲרָיו,⁸
- אוֹ שֶׁלֹא הָיָה מְשֹׁאֵל וּמַתְּנֵי³⁵ בְּצִדְקָה - הָרִי זֶה נוֹשֵׂא⁹
- אֶת כַּפְּיוֹ וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁזֶּה מַצּוֹת עֲשֵׂה³⁶
- עַל כָּל כִּהֵן וְכִהֵן שֶׁרְאוּ לְנְשִׂיאת פָּנִים, וְאֵין¹¹
- אוֹמְרִים לְאָדָם רָשָׁע: הוֹסֵף רָשָׁע וְהִמְנַע מִן הַמַּצּוֹת.¹²

(33) המנויים למעלה בהלכה א. (34) חושדים בו בעבירות, ותעלו על שפת לשון ודבת עם (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורננת עם. (35) מסחרו. (36) ראה בסמוך הלכה י"ב.

- ז. וְאֵל תִּתְּמָה וְתֹאמַר: וְמָה תוֹעִיל בְּרִכַּת הַדְּיוֹט¹³
- זֶה?³⁷ שְׁאֵין קָבֹל הַבְּרָכָה תְּלוּי בִּכְהֻנָּה, אֲלֵא¹⁴
- בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא³⁸, שְׁנֹאמַר: "וְשִׂמּוּ אֶת שְׁמִי עַל¹⁵
- בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲנִי אֲבָרְכֵם" - הַכֹּהֲנִים עוֹשִׂים מַצּוֹת¹⁶
- שְׁנֵצִטוּ בָּהֶן, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרַחֲמָיו מְבָרֵךְ אֶת¹⁷
- יִשְׂרָאֵל כְּחֻצָּצוֹ.¹⁸

(37) שאינו זהיר במצוות, והבריות מרננים אחריו. (38) ירושלמי גיטין פ"ה, ה"ט: "שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים, והוא מברכני? אמר הקב"ה: וכי הוא מברך? אני אברכך". וסובר רבינו שאין הדברים אמורים אלא ברינון בעלמא, אבל אם נודע בבירור שהרג את הנפש, הרי תלמוד ערוך הוא (ברכות לב:) "כהן שהרג את הנפש - לא ישא את כפיו", וכמבואר לעיל ה"ג.

- ח. עִם שֶׁהָיוּ אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינִם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה³⁹; ¹⁹
- וְהַעוֹמְדִים מִצִּדֵּיהֶן⁴⁰, הָרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴¹. וְאֵם²⁰
- הִיָּתָה מְחַצֶּה בֵּין הַכֹּהֲנִים וּבֵין הַמְתַּבָּרְכִים, אֲפֹלוֹ²¹
- הִיא חוֹמָה שֶׁל בְּרֹזֶל - הוּאִיל וּפְנִיָּהֶם מוֹל פְּנֵי²²
- הַכֹּהֲנִים, הָרִי הֵם בְּכָלֵל הַבְּרָכָה⁴².²³

(39) סוטה לח, ע"ב. שנראה כאילו אין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבוא לפני הכהנים להתברך פנים כנגד פנים כדת. (40) ואין הם מכוונים לאחר הכהנים, אלא כנגד צידי הכהנים ממש. (41) שם. ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ד). (42) סוטה, שם.

- ט. נְשִׂיאת פָּנִים בְּעֶשְׂרָה, וְכִהֲנִים מִן הַמְּנִינִי⁴³.²⁴
- בֵּית-הַכֶּנֶסֶת שֶׁפָּלָן כֹּהֲנִים - כָּלֵם נוֹשְׂאִים אֶת²⁵
- פְּנֵיהֶם; וְלָמִי הֵם מְבָרְכִים? לְאַחֲיהֶם שֶׁבְּצִפּוֹן²⁶
- וְלְאַחֲיהֶם שֶׁבְּרוֹם⁴⁴; וְמִי עוֹנָה אַחֲרֵיהֶם 'אָמֵן'?²⁷
- הַנֹּשִׂים וְהַטָּעִים⁴⁵. וְאֵם נִשְׁאָרוֹ שֵׁם עֲשֵׂרָה כֹהֲנִים יוֹתֵר²⁸
- עַל אֱלֹהֵי שְׁעָלוֹ לְדוֹכֵן - הַעֲשֵׂרָה עוֹנִין 'אָמֵן' וְהַשְּׂאָר²⁹
- מְבָרְכִין⁴⁶.³⁰

(43) שאם אין שם אלא תשעה ישראלים וכהן אחד, מצטרף למנין עשרה ומברכים (מגילה כג:). (44) הנמצאים בשדות

(19) חולין כד, ע"ב. כל שהגיע לגיל כזה שראוי להיות זקנו מלא, כמו שביארנו לעיל (פ"ח, ה"א) בשם "תשובת רבינו". ואין האיסור אלא שיברך ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו ומותר לו לברך אע"פ שאינו מחוייב (דעת הרדב"ז בדברי רבינו ח"א, לשונות הרמב"ם אות ס). (20) ושיכור אסור בעבודה, כמבואר לעיל פ"ד, ה"א בבאורנו. ובמסכת כריתות (יג:): אמרו: "רביעית יין בן ארבעים יום, יש בה כדי לשכר". (21) ובכת"י התימנים, הנוסח: יין חי. חי - בלתי מזוג במים. (22) כריתות, שם. שתה רביעית יין בהפסקה וכו' ונכנס למקדש ועבד פטור, ואם בעבודה - ששיכור אסור בה מן התורה - פטור, בנשיאת כפים, שאין בה אלא חומרא ואסמכתא בעלמא - מותר אף לכתחילה. (23) פסחים קט, ע"א. וראה לעיל פ"ד ה"ז בבאורנו, שיעור רביעית ומדידתו. (24) שמודדים, מדר ארכו (יחזקאל, מ, כ) מתרגם יונתן "משח אורכיה". ובדפוסים קדומים (מנטובה, 'מעשה רוקח' ועוד) כתוב כאן: "שמודדים". (25) כגון עשרון שבמקדש, ו"עומר" שהוא שיעור חלה שמדתו נמדדת באצבעות, כמבואר בהל' פכורים פ"ו, ט"ו. (26) האצבע העבה שביד. וראה שיעורו המדויק לקמן הל' ספר תורה פ"ט, ה"ט. (27) האמור בתורה (ויקרא ח, כג; יד, יד).

- ה. טְמֵאת הַיָּדִים פִּיֵּצָה? כִּהֵן שֶׁלֹא נָטַל אֶת יָדָיו, לֹא¹
- יִשָּׂא אֶת כַּפְּיוֹ; אֲלֵא נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד הַפָּרָק²⁸ כְּדֶרֶךְ²
- שֶׁמְקַדְּשִׁין לְעִבּוּדָה²⁹, וְאַחֲרֵי-כֵן מְבָרֵךְ, שְׁנֹאמַר:³
- "שִׂימּוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת יְיָ"³⁰. וְהַחֲלֵל³¹ אֵינוֹ⁴
- נוֹשֵׂא אֶת כַּפְּיוֹ, לְפִי שְׁאִינוֹ בְּכַהֲנוֹ³².⁵

(28) מקום חיבור היד והזרוע. (29) שהכהנים רוחצים ידיהם בגשתם לעבוד עבודתם במקדש. והואיל והוקשה ברכה לעבודה, טעונה אף היא רחיצת ידיים עד הפרק כקידוש ידיים לעבודה שהיא עד הפרק, כמבואר (חולין קו:). (30) וכדברי התרגום שם: טוילו ידיכון קודשא כהניא על דוכן קודשא. ומקור הלכה זו (מס' סוטה לט). ומנהגנו שהלויים יוצקים מים על ידי הכהנים, כמבואר באו"ח סי' קכח ס"ו, והוא ע"פ ה'זוהר' פרשת נשא, במדבר קמ"ו: שהכהן צריך להוסיף קדושה על קדושתו, ומקדש ידיו מאיש קדוש, וזהו הלוי, שנאמר בו: הקדשתי אותם לי, ואקח את הלויים תחת כל בכור וגו' (במדבר ח, יח). הרי שהלוי קדוש במקום הבכור. ומדברי רבינו בהלכה זו משמע שאין חיוב נטילה זו אלא כשהכהן לא נטל ידיו שחרית לתפילתו, אבל אם ידיו טהורות, ואינו יודע להם שום טומאה - אינו צריך לטול ידיו לנשיאת כפים אחרי שנטלן שחרית, ולפיכך אמר: "טומאת ידיים כיצד" ולא תפס לשון "טהרת ידיים" כאשר הדגיש לעיל (פ"ד, ה"א). תדע, שלקמן בהל' ברכות פ"ו ה"א, לענין נטילת ידיים לאכילה, אומר בפירוש: "אע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם טומאה - לא יאכל עד שיטול". ואמנם כך מעיד לנו בנו רבי אברהם שראה הלכה למעשה לפני אביו, וזולתו ממורי התורה, שכל כהן העומד בתפילה ניגש לברכת כהנים וסומך על נטילת ידיו לתפלה (כסף-משנה). (31) שנולד

לעקור רגליו בברכת "רצה" שהיא ברכת העבודה. ולפי"ז, אפילו היה הכהן אנוס ולא יכול לעקור את רגליו בברכת "רצה", כגון שהיה מתפלל, או שנכנס לביהכ"נ בשעה שהש"ץ גמר את ברכת "רצה" אסור לו לגשת לברך (רדב"ז ח"ב, תקט"ז). (56) סוטה, שם.

בעבודתם מצפון העיר ומדרומה, ומחמת עבודתם אנוסים הם לא לבוא לבית הכנסת להתברך מפי הכהנים. (45) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ד. (46) סוטה, שם. כלומר יש שם עשרה כהנים בצמצום, כולם עולים לברך. יש שם יותר מעשרה, עשרה מהם עונים, והיתר מברכים.

יב. כל כהן שאינו עולה לדוכן - אף-על-פי שפוטל מצות עשה אחת⁵⁷, הרי זה פְּעוּבָר על שלש עשה, שְׁנֵאָמַר: "כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "אָמַר לָהֶם", "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת שְׁמִי"⁵⁸. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאִינוּ מְבָרְךְ, אִינוּ מִתְפָּרֵךְ; וְכָל כֹּהֵן הַמְבָרְךְ, מִתְפָּרֵךְ⁵⁹, שְׁנֵאָמַר: "וַאֲבִרְכָה מְבָרְכֶיךָ".

(57) שהיא: "כה תברכו את בני". (58) (שם) כלומר להלכה אין כאן אלא "עשה" אחת, אותה שנאמרה בה לשון צווי: "כה תברכו" והשתיים האחרות אין בהן לשון צווי, לפיכך אינן נחשבות לעשין נפרדות. וזה שאמר רבנו "כעובר" ולא עובר (כס"מ). ורבנו ב"ספר המצוות" שורש ט', יאמר: "ועל דרך זו אמרו: כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה, להכפל הצווי בו, שלש פעמים. ולא יתפשט אחר ממוני המצוות שיאמר ברכת כהנים שלש מצוות... כי אין ראוי למנות כל לאו שימצא בתורה ולא כל עשה בעבור שנכפל, אלא הענינים המצויים בהם או המוזהר מהם". ואם לא אמרו לכהן "עלה" אינו עובר בעשה כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ה, ה"ד) וכן אמרה תורה: "אמור להם" ומתרגם אונקלוס לפי הטור סימן קכ"ח: "כד יימרון להון" כלומר אין המצוה מוטלת עליהם אלא כשאומרים להם לברך. וכן אם עלה פעם אחת ביום זה, אינו עובר בעשה אפילו אם יאמרו לו עלה, כמבואר בר"ה כח: ("הגהות מיימוניות"). וכבר נשאלו גדולי רבותינו למה אין אנו נוהגים בגולה לישא כפים בכל יום כי אם כיום טוב בלבד, איך אפשר לבטל מצות עשה שבתורה? וב"דרכי משה" להרמ"א (טור או"ח סי' קכ"ח) נימק הטעם, כי מחמת שהכהנים והעם טרודים מחייתם בגלות ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם... ואינם שרויים בשמחה, וכן בשבת טרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידיים להיות ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו "ושמחת בחגך" והכתוב אומר (משלי כב, ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרא יבורך אלא יברך, כי המברך צריך להיות שמח וטוב לב. ואנו בארץ ישראל נוהגים לברך "ברכת כהנים" בכל יום, וכתב הב"י (או"ח סימן קכ"ח) "ישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום". (59) (סוטה לח:).

סליקו הלכות תפלה בסיעתא דשמיא

הלכות תפילין ומזוזה

וספר תורה

יש בכללן חמש מצות עשה. וזהו פְּרָטֵן: (א) להיות תפילין על הראש. (ב) לקשרם על היד. (ג) לקבץ

1. צבור שלא היה בהן כהן, אלא שליח-צבור לבדו - לא ישא את כפיו⁴⁷; ואם היה הבטחתו⁴⁸ שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו - רשאי⁴⁹. ואם אין להם כהן כלל - כשיגיע שליח-צבור ל'שים שלום', אומר: "אלהינו ואלהי אבותינו, ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על-ידי משה עבדך, האמורה מפי⁵⁰ אהרן ובניו כהנים עם קדושה, פאמור: יברכה יי וישמרך. יאר יי פניו אליך ויחנה. ישא יי פניו אליך וישם לך שלום. ושמור⁵¹ את שמי על בני ישראל, ואני אברכם". ואין העם עונים אמן⁵², ומתחיל ואומר 'שים שלום'.

(47) שםא יטעה ולא יוכל לחזור לתפלתו ולהתחיל ב"שים שלום" שדעתו מטורפת מאימת הציבור (ברכות לד.). (48) שהוא בטוח בעצמו שלא יטעה. (49) כדי שלא תחבטל נשיאת כפים. כיצד הוא עושה? עוקר רגליו מעט בברכת "עבודה", וכשמגיע לברכת כהנים עולה לדוכן ומברך. והמקריא משלים ברכת "שים שלום" שבסוף תפלת י"ח (או"ח סי' קכח ס"כ). ולדעת רש"י (ברכות לד.) הש"ץ מסיים תפלתו. אבל אם יש כהן אחר, אסור לש"ץ כהן לברך ('הגהות מיימוניות'). (50) ובכ"י התימנים: האמורה לאהרן. (51) כסדר זה, עמרם גאון. ולדעת רש"י שאין לומר פסוק נוסף זה, כי מאחר שאמרנו את נוסח כל ה"ברכה המשולשת" מה לנו להוסיף עוד. ולדעת רבינו, זה נאמר במקום אמירת הכהנים אחרי ברכתם "עשה עמנו מה שהבטחתנו" (ראה לעיל פרק יד ה"ב), וכאילו החזן מבקש גם הוא כזאת ('הגהות מיימוניות'). (52) אחרי כל פסוק מפסקי ברכה אלה, כי אין עניית אמן אלא כשהכהנים בעצמם מברכים. ומנהגנו לומר "כן יהי רצון" אחרי כל פסוק (או"ח סי' קכו, ס"ב).

12. יא. כהן שנושא את כפיו בבית-הפנסת, והלך לבית-הפנסת אחר ומצא צבור שמתפללין ולא הגיעו לברכת כהנים - נושא ידיהם וּמְבָרְכֶיךָ⁵³, וְאִפְלוּ כִּמְהָ פְּעָמִים בְּיוֹם⁵⁴. כהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאמר שליח-צבור 'רצה', שוב אינו עולה באותה תפלה⁵⁵; אַכֵּל אִם עָקַר רִגְלֵוֹ לְעֹלֹת, אף-על-פי שלא הגיע לדוכן אלא אחר 'עבודה', הרי זה עולה ומְבָרְכֶיךָ⁵⁶.

(53) ואפילו לא התפלל עדיין ומצא הציבור מתפללים נושא את כפיו לפניו ('הגהות מיימוניות'). (54) ר"ה כח, ע"ב. (55) סוטה לח, ע"ב: שנאמר (ויקרא ט, כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשות החטאת והעולה וגו' הרי שבעוד שהעבודה בידו בירך את העם, לפיכך צריך הכהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

א. ארבע פרשיות אלו, שהן: "קדש לי"², "והיה כי יבאך יי"³ שבספר 'ואלה שמות'⁴, ו"שמע"⁵, "והיה אם שמע"⁶ - הן שנכתבות בפני עצמן, ומחפין⁷ אותן בעור, ונקראים תפילין.⁸ ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד.⁹ ואפילו קוצו¹⁰ של אות אחת מארבע פרשיות אלו מעכב את כלן¹¹ מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות פתקונן.¹²

(2 שמות יג, א-י. 3 שם, יא, טז. 4 שלא לטעות ולהחליף ב"והיה כי יבאך" שבספר דברים (ו, י). 5 שם, דה. 6 שם, יא, יג-כא. 7 מכסים. 8 משורש "פלל", והתי"ו נוספת. וכן כתבו ה'תוספות' (מנחות לד:) שהן לשון ויכוח, כמו: "ויעמד פינחס ויפלל" (תהלים קו, ל) על שם שהתפילין הן אות והוכחה לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו, שנאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", ודרשו חכמינו ז"ל (מנחות לה:) אלו תפילין שבראש. 9 "ונקבעו ארבע פרשיות אלו יותר משאר פרשיות התורה, לפי שיש באלו ענין קבלת עול מלכות שמים ואחדות ה', וענין יציאת מצרים שהוא מכריח אמונת חידוש העולם ואלו הם יסודי דת יהודית, ולכן נצטוו להניח יסודות אלו בין עינינו ועל לוח לבנו (על היד כנגד הלב, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב) כי שני אברים אלה (המוח, והלב) אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל, ובהניחנו עליהם דברים אלו לזכרון, נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי ה' ונזכה לחיי עד" (מלשון ה'חנינו' מצוה תכ"ב. וראה לקמן פ"ד, ה"ד ובביאורנו. 10 רגל ימנית של יו"ד (מנחות כט. וברשי" שם). ויש מפרשים: הנקודה שבראש היו"ד, שהיא כעין תג (הרא"ש). 11 מנחות לד, ע"א.

ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזה, שהן "שמע", "והיה אם שמע" - אפילו אות אחת משתי הפרשיות, אם חסר קוצו, מעכב¹² מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן ספר-תורה שחסר אפילו אות אחת - פסול¹³.

(12 מנחות כט, ע"א. 13 שם, ל, ע"א: "אפשר ספר-תורה חסר אות אחת, וכתוב: לקוח את ספר התורה הזה?" הרי שאפילו אות אחת מעכבת. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ג. עשרה דברים יש בתפילין, כלן הלכה למשה מסיני, וכלן מעבדין. לפיכך אם שנה באחת מהן, הרי התפילין פסולות. שנים הן בכתבתן, ושמונה בחפזן¹⁴ וקשירתן רצועותיהן. ואלו הן השנים שבכתבתן: שפותבין אותן בדיו¹⁵, ושיהיו נכתבין על הקלף¹⁶.

(14 בעור הבתים המכסה את הפרשיות. 15 שחורה, ולא בשאר מיני צבעונים, כמבואר בסמוך ה"ה. 16 מבואר בסמוך ה"ז. וב'ירושלמי' מגילה (פ"א, ה"ט) מבואר שכל אלה הלכה למשה מסיני הן.

ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים¹⁷,

מזוזה בפתחי השערים. (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו. (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיו לו שני ספרי תורה. ובאור כל מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1 עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"יש בכללן חמש מצוות עשה . . (א) להיות תפילין על הראש; (ב) לקשרם על היד; כו".

ידועה הקושיא מדוע הקדים תפילין של ראש לתפילין של יד בכל מקום: במנין תרי"ג מצוות, כאן, בספר המצוות, בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סדור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובענין ברכת התפילין, והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"י - "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין כו".

ויש לבאר על יסוד הצפע"נ שמצות תפילין של יד היא בפעולת הקשירה ותו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה" שנאמר "והיו לטוטפת" ומה שאין מוירדין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" אבל לאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש. היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של יד, ולכן הקדימה, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל ספר אהבה, שעליו כתב: "המצוות שהם תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר ההלכות הגדולות שספר אהבה, על פי סדר תדירותן של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה שק"ש מצוותה פעמיים ביום וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית כי שלא כבתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא ענין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחייו של יהודי. לכן סידר גם תש"ר לפני ש"י כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

לקר"ש חלק ל"ט עמוד 22.

את הזהב מעליהן שהרי אסור למחוק את השם, אבל בשאר אותיות שכתבן זהב, הרי אפשר לגררו ולכתבן בדיו, אין צריך לגנוז את היריעה ההיא (בית יוסף או"ח סי' לב).

ו. שלש עורות הן: גויל, וקלף ודוקסוסטוס. פיצד? 15
לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו 16
תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך 17
מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא, וכיוצא בו³⁴ 18
מדברים שמכביצין את העור ומחזקין אותו; וזה הוא 19
הנקרא גויל³⁵. 20

(34) כיון רבינו לעיבוד שלנו שהוא בסיד, שהוא מועיל כעיבוד עפצים (תוספות' למגילה יט.). (35) תשובת הגאונים (שערי תשובה, סימן של"ב).

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו 21
אותו פעמי לשנים, כמו שהעבדין עושים, עד 22
שיהיו שני עורות: אחד דק, הוא שממול השער, 23
ואחד עבה, והוא שממול הפשר; ועבדו אותו 24
במלח ואחר-כך בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו 25
זה החלק שממול השער נקרא קלף, וזה שממול 26
הפשר נקרא דוקסוסטוס³⁶. 27

(36) כל זה מפורש ב'הערוך' ערך "דוקסוסטוס" בשם רב האי גאון. ודוקסוסטוס, פירושה מקום בשר, שבלשון מדי קוראים לבשר סוסטוס. ו"דוך" - זה מקום, כמו דוך סלוני (תוספות' ב"ב יד.). ובכת"י התימנים, הגירסא בדברי רבינו: "זה החלק שממול השיער נקרא דוקסוסטוס. וזה החלק שממול הבשר נקרא קלף". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר-תורה 28
על הגויל³⁷, וכותבין במקום השער³⁸, ושיהיו 29
כותבין התפליין על הקלף, וכותבין במקום הפשר³⁹, 30
ושיהיו כותבין המזוזות על דוקסוסטוס, וכותבין 31
במקום השער⁴⁰. וכל הכותב על הקלף במקום שער, 32
או שכתב בגויל ודוקסוסטוס במקום פשר - 33
פסול⁴¹. 34

(37) שכן מצינו בהרבה מקומות בתלמוד, שהוזכר רק גויל בספר תורה, ראה גיטין נד: וכן מבואר במסכת ב"ב יד: בס"ת שעשה משה והניחו בארון, וכמו שהוכיח הר"ן (שבת פ"ח.). (38) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) כי במקום השיער הוא מעובד היטב ונוח לכתבה. (39) לצד הבשר. (40) לצד השיער (שבת עט:), נמצא שכתבתן במקום החתך, במקום חיבורן זה בזה, ורב האי גאון (מובא ב'הערוך' הנ"ל) נתן סימן לזה "כבוד אלהים הסתר דבר" (משלי כה, ב) שהכתיבה היא במקום הסתר. (41) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט), ובבלי (שבת עט:).

ט. אף-על-פי שקף היא הלכה למשה מסיני, אם 35
כתב ספר-תורה על הקלף, פשר; ולא נאמר גויל, 36
אלא למעט דוקסוסטוס, שאם כתב עליו הספר, 37
פסול⁴². וכן אם כתב את המזוזות על הקלף או על 38

או של זפת ושל שער וכיוצא בהן, וגובלין¹⁸ אותו 1
בשרף¹⁹ האילן ובמעט דבש²⁰, ולותתין²¹ אותו 2
הרבה²², ודכין²³ אותו עד שיעשה רקיקין²⁴, 3
ומכביצין²⁵ אותו ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה 4
שורה במי עפצים²⁶ וכיוצא בו, וכותב בו; שאם 5
תמחקנו, יהיה נמחק²⁷. וזהו הדיו, שמצוה מן 6
המבקר²⁸ לכתב בו ספרים, תפליין ומזוזות. ואם כתב 7
שלשתן²⁹ במי עפצא ונקנתתם³⁰, שהוא עומד ואינו 8
נמחק, פשרים³¹. 9

(17) שמעשנים כלי זכוכית בעשן שמנים, עד שמשחירים וגוררים השחוריות (שבת כג. וברש"י שם בשם הגאונים). (18) לשם. (19) לחלוות הנוטפת מהעץ. (20) שהדבש מועיל לגיבול השרפים, מתוך שהוא סמך "ויש לו ריר והרי הוא נמשך כדבק" (מלשון רבינו הל' טומאת אוכלין פ"ז, ה"ד). (21) מרטיבים, ולשון "לתיית" נזכרת בתלמוד (פסחים לו. ועוד). (22) בשרף האילן ובדבש. (23) מלשון "או דכו במדוכה" (במדבר יא, ח). (24) דק כעוגות שטוחות. (25) במסכת נדה כ. מבואר שהדיו הוא יבש, ושם נאמר: "רבי אמי, בקע קורט של דיו ובדק בו". (26) פרי אלון והוא שחור, ומי העפצים קולטים את צבעו ומשחירים, וכן מטבע העפצים להעמיד את הכתב שלא ימחק בקלות, ולפיכך שורים את הדיו במי העפצים להעמיד את הכתב ולקיימו. (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (27) כלומר, אם תרצה למחקו לצורך תיקון טעות בכתיבה, תוכל למחקו. (28) שניתן להמחק לעת הצורך וגם הוא עשוי מעץ, ובזה"ר (פרשת תרומה דף קנט.) מצריך שהדיו יעשה מדברים הבאים מן העץ. (29) ספרים, תפליין ומזוזות. (30) חומצת הנחושת, ונקראת בלע"ז "ויטריאלול". ונזכרת במשנה (שבת פ"ב, מ"ד, ועוד) ומטבע הקנקנתום להעמיד את מראה הדיו שלא ימחק אפילו אם תמחקנו. וראה בפירוש המשנה לרבינו (סוטה פרק ב, מ"ד). (31) אבל אין כותבים בו לכתחילה, הואיל ואינו ניתן להמחק.

ה. אם-כן, מה מעטה ההלכה, שנאמר למשה מסיני 10
שיהיו כותבים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין, 11
כגון האדם³² והירק וכיוצא בהן; שאם כתב 12
בספרים או בתפליין או במזוזות אפלו אות אחת 13
בשאר מיני צבעונין, או בזהב³³ - הרי אלו פסולין. 14

(32) מגילה יז, ע"א: "כתבה למגילה בסיקרא (צבע אדום) לא יצא בו עד שתהא כתובה בדיו". (33) שבת קג, ע"ב: "כתב (ספר תורה) שלא בדיו, או שכתב את האזכרות (שמות הקב"ה) בזהב - הרי אלו יגנוזו", ואין חילוק בין כתיבת ספרים לכתבת תפליין ומזוזות, כמבואר במשנה (מגילה פרק א, מ"ח). ואף-על-פי שלא אמרו אלא "כתב את האזכרות בזהב", הוא-הדין לשאר האותיות אלא שמדגישים את ה"אזכרות" שאל תטעה לומר שלרוב מעלתן ראויות הן להכתב זהב משום נוי (כסף-משנה). ויש מתרצים: מפני שנאמר שם "יגנוזו" שאינם מוכשרים עוד לתיקון, וזה לא יתכן אלא ב"אזכרות" שאי-אפשר לגרור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צריך הוא לומר: אני מעבד עורות אלו לקדושת ספר-תורה, או לקדושת תפילין. (51) גיטין נד, ע"ב; סנהדרין מח, ע"ב. (52) גיטין כג. ושם אמר גמר בלבו לעבדו לשם צורך אחר. (53) כגון כתיבת הגט שצריך שיהיה כתוב לשם אשה זו. וכן חוטי ציצית הצריכים טויה לשם ציצית. ראה לקמן הל' ציצית (פ"א, ה"א). (54) רבינו בתשובתו נותן טעם לזה, "לפי שעצמו של ספר-תורה, ועצמן של תפילין הן המצוה, ולפיכך צריך לעבדן לשמן, כחשיבות מיוחדת, שיוזהר בעבודתן כדי שיעמדו ימים רבים, ועצמה של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה, ואם אין בית אין מזוזה (תשובות הרמב"ם, ליפסא, כ"ה) וראה מנחות מב: ב'תוספות' ד"ה "תפילין" שהביאו ראיה לדעת רבינו מסוגיית הש"ס שם שאמרו: "מזוזות ניקחות מכל אדם" - מפני שאפילו לא נעבדו לשמן כשירות. וגדולי האחרונים הראו שזוהי ברייתא מפורשת ב'ירושלמי' יומא (פ"ג, ה"ו): "עור שעבדו לשם קמיע, מותר לכתוב עליו מזוזה" מפני שאין מזוזה צריכה עיבוד לשמה. (ראה ב'שירי קרבן' שם).

יב. הלכה למשה מסיני, שאין פותבין ספר-תורה ולא מזוזה אלא בשטרטוט⁵⁵; אבל תפילין אינן צריכין שטרטוט⁵⁶, לפי שהן מחפין. ומתיר לכתב תפילין ומזוזה שלא מן הפתב, שהכל גורסין פראשיות אלו⁵⁷; אבל ספר-תורה, אסור לכתב אפלו אות אחת שלא מן הפתב⁵⁸.

(55) שמסרגלים בקנה או בסכין ועושים קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה, (ירושלמי מגילה פ"א, ה"ט). (56) מנחות לב, ע"ב. (57) מכוסות, ואין הכתב נראה, אבל המזוזה אינה מחופה כל-כך שבנקל יכול להסירה. ויש מפרשים: מפני שהתפילין נכתבות על הקלף, והוא דק הרבה, ושמן יקרע מחמת השירטוט ('נמוקי יוסף' הל' מזוזה). ומי שאינו יודע ליישר השורה בלא שירטוט, טוב הוא שישרטט - גם בתפילין - כדי ליישר הכתב, שנאמר: "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות ('טור', א"ח סי' לב. וראה שבת קלג:). (58) שם. והטעם, שמה יטעה בחסרות ויתירות.

יג. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שכתבן אפיקורוס, ישרפו⁵⁹. כתבן פותי, או ישראל מומר⁶⁰, או מוסר ביד אנס⁶¹, או עבד, או אשה⁶², או קטן⁶³ - הרי אלו פסולין, ויגנזו, שנאמר: "ולקשרתם", וכתבתם - כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב⁶⁴. נמצאו כיד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבן⁶⁵ - יגנזו. נמצאו ביד פותי - פשרים⁶⁶. ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הפותים ביותר על דמיהם, שלא להרגיל אותן לגנב ולגזל⁶⁷.

(59) גיטין מה, ע"ב: "שאינו מאמין בקדושת השם... והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" (לשון רבינו הל' יסודי התורה פ"ה, ה"ח). (60) כגירסת דפוס מנטובה. ובשאר הדפוסים:

1 הגויל, פשר⁴³; לא אמרו על דוכסוסטוס אלא למצוה⁴⁴. 2

(42) שב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט) אמרו: כותבים (ספר תורה) על הגויל במקום שיער, ועל הקלף וכו' ודוכסוסטוס לא הוזכר שם, הרי שאין כותבין עליו ספר-תורה, וכן ב'מסכת סופרים' (פ"א, ה"ד). ואנו נוהגים היום לכתוב ספר-תורה על קלף כי הוא יותר מובחר מהגויל, שהגויל אינו מעובד אלא מצד השיער, והקלף מעובד משני הצדדים. וגם הגויל כבד ביותר ('יר"ד סי' רעא ס"ג). (43) שבת עט, ע"ב: "רבי מאיר היה כותבה על הקלף מפני שהיא משתמרת". ועל כרחק מה שאמרו (שם) "הלכה למשה מסיני מזוזה על דוכסוסטוס" אינו אלא למצוה. ומכאן שכשרה גם על הגויל (כסף-משנה). וכדאי להעיר, שבזמננו אין חולקים העור לשנים אלא גוררים הקליפה העליונה שבמקום השיער, וגוררים הרבה מצד הבשר ואינו נשאר אלא הקלף בלבד, וכותבים עליהם לצד הבשר (או"ח סי' לב, ס"ז) וקלף זה כשר לשלשם: לס"ת, תפילין ומזוזה ('יר"ד סי' רפח ס"ו). (44) עם הלכות אלו נגמרו שני הדברים השייכים בתפילין בכתיבתן. (ראה לעיל ה"ג). מכאן ואילך מפרש רבינו בפרוטרוט כל הדינים הנוגעים לשני הדברים האלה. את שמונת הדברים השייכים בחיפוי התפילין וברצועותיהן, מונה רבינו לקמן פ"ג.

3 י. אין פותבין ספרים, תפילין ומזוזות על-גבי עור 4 בהמה טמאה ועוף וחייה הטמאים⁴⁵. אבל פותבין 5 על-גבי עור בהמה וחייה ועוף טהורים, ואפלו 6 נבלות⁴⁶ וטרפות⁴⁷ שלחן. ואין פותבין על-גבי עור 7 הדג הטהור, מפני הטהמא⁴⁸, שאין הטהמא פוסקת 8 בעבודה⁴⁹.

(45) שבת קח. וירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט) שנאמר (שמות יג, ט): למען תהיה תורת ה' בפיך - מן המותר בפיך, ואלה הטמאים הרי אסורים באכילה. (46) שמתו ולא נשחטו, או שלא נשחטו כהלכה. (47) שנשחטו, אבל נמצא בגופן מין משמונה-עשר מיני טריפה המנויים בחולין (פ"ג, מ"א). ואע"פ שאין אלה "מותרים בפנינו", הרי הם ממין המותר. ויפה משלו חז"ל (שבת, שם) זה "לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך, ואחד הרגו איספקליטור (שר הטבחים) איזה מהן משוכח? הוי אומר, זה שהרגו מלך" וגם אלו לקו ע"י בוראן. (48) הלכלוך. (49) שם. ואי-אפשר לכתוב עליו כתיבה תמה ('קריית ספר').

9 יא. גויל של ספר-תורה, וקלף של תפילין או של 10 ספר-תורה, צריך לעבד אותן לשמן⁵⁰. ואם עבדן 11 שלא לשמן, פסולין⁵¹. לפיכך אם עבדן הפותי, 12 פסולין. אף-על-פי שאמרנו לו לפותי לעבד עור זה 13 לשם הספר או לשם התפילין - פסולין, שהפותי על 14 דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו⁵²; 15 לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמן⁵³, אם עשהו 16 הפותי, פסול. ומזוזה אינה צריכה העברה לשמה⁵⁴.

(50) כשנותן את העורות לתוך הסיד להעביר מהם השיער,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ד סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ישראל מומר. משומד - שהמיר דתו, וראה הלכות תשובה (פ"ג, ה"ט). (61) מוסר ממון ישראל ביד איש בעל זרוע (שם, ה"ב). (62) שנים אלה אינן מצווים על מצוות-עשה שהזמן גרמן. וממילא פטורים ממצות תפילין שנוהגת רק ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת. (63) שאינו בר חיוב מצוות. (64) וכתיבת מזוזה הוקשה לתפילין, שהרי נאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך", ועיקר "כתיבה" במזוזה כתובה. ומכיון שאלו פסולין, ספר-תורה שקדושתו חמורה לא כל-שכן ('בית יוסף', יו"ד סי' רפא), לפיכך כולם יגנוזו, שאינם ראויים למצוותם, אבל אינם נשרפים, שלא נכתבו לשם ע"ז, ככתיבת המין (גיטין מה:). (65) כי ספק הוא, אם כתבן בעצמן או מצאן. (66) כי סתם גוי אינו יודע לכתבן, ויש לתלות שלקחן מידי ישראל. (67) שם.

1 יד. ספר-תורה, תפילין ומזוזות, שפתבן על-גבי עור
2 בהמה, היה ועוף הטמאין, או על-גבי עורות
3 שאינם מעבדין⁶⁸, או שפתב ספר-תורה ותפילין על
4 עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין⁶⁹.

(68) שלא עובדו בקמח ובעפצים, כמפורש לעיל ה"ו.
(69) הלכה זו כבר נשנית לעיל (ה"י"א) אלא ששם מדובר כשעור לא נכתבו, שפסולים העורות לכתיבת אלו, וכאן משמיענו רבינו שאם עבר וכתבן על עורות פסולים אלו, הרי הס"ת והתפילין פסולין אפילו בדיעבד.

5 טו. הפותב ספר-תורה או תפילין או מזוזה, ובשעת
6 פתיבה לא היתה לו פונה⁷⁰, וכתב אזכרה⁷¹ מן
7 האזכרות שבהן שלא לשמן - פסולין⁷². לפיכך,
8 הפותב את השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלומו,
9 לא ישיבנו⁷³; היה כותב שנים או שלשה שמוות⁷⁴,
10 הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב.

(70) שצריך לחשוב שכותב אזכרה זו לשם קדושת השם.
(71) שם משמות הקב"ה. (72) גיטין נד, ע"ב; ושם מה, ע"ב). שמה יסיח דעתו ולא יכוין ויפסול (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א), אבל אם מלך ממלכי אומות העולם שואל בשלומו, ישיבנו, כדי שלא יהרגנו (כסף-משנה). (74) כגון: ה' אלהינו ה' (דברים ו', ד); אל אלהים ה' (יהושע כב, כב); וכן בתהלים (נ, א). ויש מפרשים: כגון שהניח ביריעה שמות רבים שלא כתבם מפני שלא היה טהור, והניח להם מקום ובא לכתבם עכשיו בבית אחר.

11 טז. הטובל את הקלמוס⁷⁵ לכתב את השם, לא
12 יתחיל מאות השם⁷⁶, אכל מתחיל הוא מאות
13 שלפניו. שכח לכתב את השם כל - תולה אותו בין
14 השיטות⁷⁷. אכל מקצת השם בשיטה ומקצתו
15 תלוי⁷⁸, פסול. ובשאר התבות אם שכח, פותב מקצת
16 התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים
17 אמורים? בספר-תורה, אכל במזוזה ותפילין, אין
18 תולין בהן אפילו אות אחת; אלא אם שכח אפילו
19 אות אחת, גונז מה שכתב⁷⁹ וכותב אחרת. ומתיר
20 לכתב את השם על מקום הגרד⁸⁰ ועל מקום המחק
21 בכלל⁸¹.

22 יז. פותבי ספרים, תפילין ומזוזות, אסור להם להפך
23 היריעה על פניה⁸², אלא פורש עליה בגד⁸³ או
24 כופלה⁸⁴.

(82) להגן על הכתב שלא יעלה עליו אבק משום בזיון (עירובין צח:). (83) אבל אם אין לו בגד, מוטב להפכה על הכתב ולא להשאירה על פניה, כי יש בזה בזיון יותר גדול (שם. ובמסכת סופרים פ"ג, הלכה טז). (84) כלומר: בשום פנים לא ישאיר את הכתב על פניו. וכתב הב"ח (יו"ד סי' רע"ו): שאסור לאדם להניח שום ספר פתוח ויצא לחוץ אלא יכסנו במפה. והוסיף הש"ך (יו"ד, שם): שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא "שומר דפים על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו.

25 יח. ספר-תורה, תפילין ומזוזה, שאמר הסופר אחר
26 שייצאו מתחת ידו: לא כתבתי האזכרות שבהן
27 לשמן! אינו נאמן לפסלן⁸⁵, אכל נאמן הוא להפסיד
28 כל שכתרו⁸⁶. ולמה אינו נאמן לפסלן? ⁸⁷ שמה לא
29 נתפון אלא להפסיד על הלוקח⁸⁸ או על זה
30 שעשכרו⁸⁹, ודומה⁹⁰ שאינו מפסיד באמירה זו אלא
31 שכר האזכרות⁹¹. לפיכך אם אמר: ספר-תורה זה או
32 תפילין אלו, עורות שלהן אינם מעבדות לשמן! -
33 מתוך שצאמן להפסיד שכתרו, נאמן לפסלן, שהרי
34 הפל יודעים, שאם אין העורות מעבדין לשמן, אין
35 שכר לו כלל⁹².

(85) שמה נתכוין להקניט את הלוקח. (86) שהרי לדבריו לא נכתבו האזכרות לשמן, וכל ספר שלא נכתבו האזכרות שבו לשמו - אינו שוה כלום לבעליו. (87) נאמר מתוך שנאמן להפסיד שכתרו, יח נאמן לפסלן? (88) שמתכוין לצער. (89) לכתוב בשבילו. (90) והוא חושב וטועה. (91) שאינו יודע שיפסיד כל שכרן בגלל האזכרות שכתב שלא לשמן. (92) ויודע שיפסיד כל שכרו, ולא נתכוין רק

17 כגון תוף ה"א או תוף מ"ם, וכן בפשאר אותיות, 103
18 כשר 104 נקב בפרק של אות עד שנפסקה - אם
19 נשתיר ממנה 105 מלא אות קטנה 106, כשר; והוא 107,
20 שלא תדמה לאות אחרת 108; ואם לא נשתיר ממנה
21 מלא אות קטנה - פסולה.

(100) שבת קח, ע"א. שנאמר: וכתבתם - כתיבה תמה, שלימה ולא מופסקת, וע"י הנקב האות נפסקת. (101) מפני שנקביו דקים וקטנים (שבת קח). (102) בקלף החלק שבפנים האות. (103) מנחות כט, ע"א. שהאות עצמה שלמה היא. (104) רגל האות. (105) מהחלק שלמעלה מהנקב. (106) אות יו"ד. (107) ובלבד. (108) שם.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

22 א. כיצד פותבין את התפילין של ראש? 2
23 ארבע פרשיות על ארבע קלפין, וגוללין כל אחד
24 ואחד לבדו, ומנחין אותן בארבע בתים, שהן
25 מחפריין 26 פזור אחד. 27 ושל יד, פותבין אותן הארבע
26 פרשיות בארבע דפין על קלף אחד, וגוללן כמין
27 ספר-תורה מסופו לתחלתו, ומנחין בבית אחד.

(2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. (3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. (4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב-ג). (5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה זיכרונות, מכאן שאין מנחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). (6) עמודים. (7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קריית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגללם בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שניחם בבתיים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). (8) שנאמר: והיה לך לאות על ירך, אות אחת מבחוץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתובת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לו עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות").

לצער את הלוקח. כאן לא מנה רבינו מזווה, כי הלא מזווה אינה צריכה עיבוד לשמה, כמבואר לעיל ה"א. מקור כל הלכה זו (גיטין נד:).

1 יט. אין פותבין תפילין ומזוזה, אלא בכתב
2 אשורית 93. והתירו בספרים לכתב אף ביוני 94 בלבד.
3 וכבר נשקע 95 יוני מן העולם ונשתפש ואבד, לפיכך
4 אין פותבין היום שלשמן אלא אשורית. וצריך
5 להזהר בכתבתן, כדי שלא תדבק אות באות, שכל
6 אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסול 96.
7 וכל אות שאין התינוק, שאינו לא חכם ולא סכל,
8 יכול לקרותה - פסול 97. לפיכך צריך להזהר בצורת
9 האותיות, שלא תדמה היו"ד לז"א וז"א לז"ו
10 לז"ו, ולא כ"ף לבי"ת ולא בי"ת לכ"ף, ולא דל"ת
11 לרי"ש ולא רי"ש לדל"ת, וכן כל פיוצא בזה 98, עד
12 שיריץ כל הקורא בהן 99.

(93) "הוא הכתב שבו ניתנה תורה לישראל, ונקרא אשורי, שהוא המאוסר (המובחר) שבכתב, מלשון: כי אשורני בנות (בראשית ל, יג) שכתב זה אינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם, לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ואינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה בשאר הכתבים" (מלשון רבינו בפירושו למשנה, ידים פ"ד, מ"ה) וראה סנהדרין כב. חילוקי דעות בזה. יש אומרים: "למה נקראת אשורית? שעלה עמהם מאשור", בימי עזרא. (94) לשון יוונית וכתבה (מגילה ט). ובירושלמי (שם, פ"א, ה"ט) הטעמו "בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להיתרגם כל צרכה אלא יונית", וחז"ל (מגילה ט): המליצו עליה את הפסוק: יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם (בראשית ט, כז) "יפיותו של יפת (היא לשון יוונית) יהא באהל שם". ורבינו ב"פירוש המשנה" (מגילה פ"ב, מ"א) יאמר: "ומה שנשתנה לשון יוני משאר הלשונות, לפי שהיה מובן אצלם... והטעם: מפני שהם (החכמים) פירשו התורה בלשון יוון לתלמי המלך, ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותה הלשון כמו לשונם, וכאילו היתה אשורית". אבל תפילין ומזוזות אינן נכתבות יוונית, מפני שנאמר בהן: והיו הדברים האלה - בהוייתן יהיו (שם). (95) אותה שפה יוונית שהיו מדברים בה בימי חכמי המשנה (כסף-משנה). (96) מנחות כט, ע"א. (97) שם, ע"ב: "רמי בר תמרי, נפסקה לו רגל הוא"ו של ויהרג ה' כל בכור". אמרו לו: הבא תניק שאינו חכם (שאם חכם מבין שמחרף הוא לומר "ויהרג" כלפי מעלה וקורא "ויהרג") ואינו טיפש (שהטיפש אינו יודע לקרוא אלא אות שלמה - רש"י שם אם יקרא "ויהרג" - כשר, אם "ויהרג" - פסול. (98) שבת קג, ע"ב. וצורת כתיבת האותיות ודקדוקן, מפורשת בשו"ע אורח סי' לב, וב"טור" אורח סי' ל"ו. (99) מלשון הכתוב (חבקוק ב, ב).

13 כ. עור שהיה נקוב, לא יכתב על-גבי הנקב 100. וכל
14 נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב, ומתיר לכתב עליו;
15 לפיכך מתיר לכתב על-גבי עור העוף שנתעבד 101.
16 נקב העור אחר שנקבת - אם נקב בתוך האות 102,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ב. וְצִרְיָהּ לְהִזְהֵר בְּפִרְשֵׁיּוֹת, שְׁאֵם עֲשֶׂה הַסְתוּמָּה⁹
- 2 פְּתוּחָה¹⁰ אוּ הַפְתוּחָה סְתוּמָּה, פִּסְלָן. וּשְׁלֹשֶׁת
- 3 הַפִּרְשֵׁיּוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת בְּלֵן פְּתוּחוֹת, וּפְרָשָׁה אַחֲרוֹנָה,
- 4 שְׁהִיא וְהָיָה אִם שְׁמַע', סְתוּמָּה.

(9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה.
(10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א-ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג עמוד ב).

- 5 ג. וְצִרְיָהּ לְהִזְהֵר בְּמֵלָא וְחֶסֶר, עַד שֶׁהָיוּ אֲרֻבַּעַתָּן
- 6 פְּתוּחוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ פְּתוּחוֹת בְּסִפְּר תוֹרָה הַבְּדוּקָה¹¹;
- 7 שְׁאֵם פְּתַב הַחֶסֶר¹² מֵלָא¹³, פִּסְלוּ, עַד שֶׁיִּמְחַק
- 8 הַיִּתָּר¹⁴; וְאִם פְּתַב הַמֵּלָא חֶסֶר, פִּסְלוּ וְאֵין לוֹ
- 9 תִּקְנָה¹⁵. וְאֵלּוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמֵּלָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּאֲרֻבַּע
- 10 פִּרְשֵׁיּוֹת אֵלּוּ:

(11) מוגה משיגאות. (12) חסר וא"ו או יו"ד. (13) כגון "ביאך" במקום "יבאך". (14) וירחיב האות שלפניה ושל אחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). (15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגנו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח").

- 11 ד. פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה: 'קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר' - מֵלָא,
- 12 'זְכוֹר' - מֵלָא, 'בְּחֻזֵּק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיא' - מֵלָא,
- 13 'יִצְאִים' - חֶסֶר וְאֵין, 'יִבְיָאך' - מֵלָא, 'וְהֶאֱמַרְי' -
- 14 חֶסֶר, 'וְהִיבּוֹסִי' - מֵלָא, 'לְאַבְתְּיך' - חֶסֶר וְאֵין,
- 15 'הַעֲבַדְה' - חֶסֶר, 'מִצַּת' - חֶסֶר, 'הַשְּׁבִיעִי' - מֵלָא,
- 16 'מִצּוֹת' - מֵלָא, 'שְׁאֵר' - חֶסֶר, 'גְּבֻלָּך' - חֶסֶר,
- 17 'בַּעֲבוּר' - מֵלָא, 'לְאוֹת' - מֵלָא, 'וְלִזְכָּרוֹן' - מֵלָא,
- 18 'עֵינֶיך' - מֵלָא, 'תּוֹרַת' - מֵלָא, 'הוֹצֵאך' - חֶסֶר
- 19 'יו"ד', 'הַחֻקָּה' - חֶסֶר, 'לְמוֹעֲדָה' - מֵלָא.

20 ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהָיָה כִּי יִבְאך' - חֶסֶר יו"ד,
21 'וְלְאַבְתְּיך' - חֶסֶר וְאֵין, 'חֶמֶר' - חֶסֶר, 'בְּכוֹר' -
22 מֵלָא, 'בְּחֻזֵּק' - חֶסֶר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלָא, 'וְיִהְיֶה' -
23 חֶסֶר, 'בְּכוֹר' - מֵלָא, 'מִבְּכוֹר' - חֶסֶר, 'וְעַד בְּכוֹר' -
24 מֵלָא, 'זִבְח' - חֶסֶר וְאֵין, 'וְכָל בְּכוֹר' - מֵלָא,
25 'לְאוֹת' - מֵלָא, 'יִדְבָּה' - פְּתוּב בְּה"א, 'וּלְטוֹטֻפַּת'
26 - חֶסֶר וְאֵין תְּנִינָא, 'עֵינֶיך' - מֵלָא, 'בְּחֻזֵּק' - חֶסֶר,
27 'הוֹצִיאָנוּ' - מֵלָא.

- 28 ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שְׁמַע' - עֵינֶין שֶׁל 'שְׁמַע'
- 29 גְּדוּלָּה, דָּל"ת שֶׁל 'אַחַד' גְּדוּלָּה¹⁶, 'מֵאֲדָך' - חֶסֶר,
- 30 'לְבִנְיָך' - מֵלָא, 'בְּבִיתְך' - בָּלָא יו"ד שְׁנִיָּה,

(16) רומז לתיבת עד, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב (ישעיה פרק מג, פסוק י): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים").

- ז. פְּרָשָׁה רְבִיעִית: 'וְהָיָה אִם שְׁמַע' - חֶסֶר, 'מִצּוֹתִי' -
בָּוֵא וְאֵין אַחַת, 'יִדְבָּה' - מֵלָא, 'וּמִלְקוֹש' - מֵלָא,
'וְתִירְשָׁך' - חֶסֶר וְאֵין, 'וְהַשְּׁתַּחֲוִיתֶם' - מֵלָא,
'יְבוּלָה' - מֵלָא, 'הַטְּבָה' - חֶסֶר, 'נִתָּן' - חֶסֶר, 'אַתֶּם' -
חֶסֶר, 'לְאוֹת' - מֵלָא, 'לְטוֹטֻפַּת' - חֶסֶר וְאֵין
שְׁנִיָּה, 'עֵינֶיכֶם' - מֵלָא, 'אַתֶּם' - חֶסֶר, 'בְּבִיתְך' -
בָּלָא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְקוֹמָך' - מֵלָא, 'מְזוּזוֹת' - מֵלָא,
'בֵּיתְך' - בָּלָא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְשַׁעֲרֶיך' - מֵלָא,
'לְאַבְתִּיכֶם' - חֶסֶר וְאֵין¹⁷.

(17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן פרק ח, הלכה ד).

- ח. וְצִרְיָהּ לְהִזְהֵר בְּתִגְיִין¹⁸ שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ
- זִינִי"ן זְקוּפוֹת¹⁹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תֵּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן²⁰ בְּתוֹכֵין
- בְּסִפְּר־תּוֹרָה²¹. וְאֵלּוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת שֶׁבְּאֲרֻבַּע
- פִּרְשֵׁיּוֹת אֵלּוּ.

(18) בכתיבים. (19) אות זיין זקופה. (20) התגים. (21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימושא רבה" וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות רבינו".

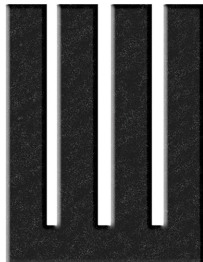
- ט. פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלִבְד, וְהִיא
- מִ"ם סְתוּמָּה שֶׁל 'מִיָּמִים', עֲלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִי"ן.
- פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ לָהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֵן
- ה"א, וְעַל כָּל ה"א מְחַמְשָׁתָן אֲרֻבַּע זִינִי"ן. וְהֵן:
- ה"א שֶׁל 'וַיִּתְּנָה', וְה"א רֵאשׁוֹנָה וְה"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל
- 'הַקְשָׁה', וְה"א שֶׁל 'וַיִּהְיֶה', וְה"א שֶׁל 'יִדְבָּה'.
- פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן:
- קו"ף שֶׁל 'וּבְקוֹמָך' יֵשׁ עֲלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִי"ן, וְקו"ף
- שֶׁל 'וַיִּקְשְׁתֶּם' יֵשׁ עֲלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִי"ן, וְטו"ת-טו"ת
- פ"א שֶׁל 'לְטוֹטֻפַּת', עַל כָּל אוֹת מְשֻׁלָּשָׁתָן אֲרֻבַּע
- זִינִי"ן. פְּרָשָׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת: פ"א
- שֶׁל 'וְאַסַּפְתָּ' יֵשׁ עֲלֶיהָ שֶׁלֵּשׁ זִינִי"ן, וְתו"ו שֶׁל
- 'וְאַסַּפְתָּ' יֵשׁ עֲלֶיהָ זִינִין אַחַת, וְטו"ת-טו"ת-פ"א שֶׁל
- 'לְטוֹטֻפַּת', עַל כָּל אַחַת מְשֻׁלָּשָׁתָן אֲרֻבַּע זִינִי"ן. כָּל
- הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּיגוֹת - שֶׁשׁ עֶשְׂרֶה. וְאִם לֹא עֲשֶׂה
- הַתִּגְיִין, אוּ הוֹסִיף וַיִּגְרַע בָּהֶן - לֹא פִּסַּל.

- י. הַלּוֹקֵחַ תְּפִלִּין מִמֵּי שְׁאִינוּ מְמַחֶה²², צִרְיָהּ

18 תְּפִלָּתָן³ בְּרַבּוּעַ, וְאַלְכֶסְנוֹן בְּרַבּוּעַ⁴, עַד שֶׁיְהִיָּה לָהֶן
19 אַרְבַּע זְוִיּוֹת שְׁוֹת⁵; וְשִׁיְהִיָּה בְּעוֹר שֶׁל רֹאשׁ צוּרָה
20 שִׁי"ן⁶ מִיָּמִין וּמִשְׁמָאל⁷; וְשִׁיכְרָף הַפְּרָשִׁיּוֹת
21 בְּמִטְלָתָם⁸; וְשִׁיכְרָף אוֹתָן בְּשַׁעֲרֵי⁹ מַעַל הַמִּטְלָתִי,
22 וְאַחֲרֵיכֶן מְכַנִּיסֵן בְּבִתְיָהֶן; וְשִׁיְהִי תוֹפְרִין אוֹתָן
23 בְּגִידֵינָם¹⁰; וְשִׁעוּשִׁין לָהֶן מִעֲבֶרֶת¹¹ מַעוֹר הַחֲפוּי,
24 שֶׁתִּפְגַּס בָּהּ הָרְצוּעָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה עוֹבְרָת וְהוֹלֶכֶת
25 בַּתּוֹף תּוֹכֵר¹² שָׁלָה; וְשִׁיְהִי הָרְצוּעוֹת שְׁחֵרוֹת¹³;
26 וְשִׁיְהִי הַקָּשֶׁר שֶׁלָּהֶן¹⁴ קָשֶׁר יְדוּעַ, כְּצוּרָת דָּלֶת¹⁵.

(2) עד כאן ביאר רבינו את שני הדברים המעכבים בכתיבת התפילין, מכאן ואילך הוא מפרש את שמונת הדברים המעכבים בעשיית התפילין וקשירת רצועותיהן, כפי שהזכיר כבר לעיל ("פ", א, ה"ג). (3) שגם תפירת הגידים תהיה מרובעת (מגילה כד: ו'תוספות' שם). (4) שיהיה ריבוען מכוון ארכן כרחבן, כדי שיהיה להם אותו אלכסון, שאמרו חז"ל (סוכה ת:). כל אמה בריבוע, אמה ושני חומשים באלכסונה. ולא יהא ארכן יתר על רחבן (שם). (5) שאם יהיה ארכן כרחבן, אז המרחק של זווית האורך יהיה שווה למרחק של זווית הרוחב. כל אלה כלולים בהלכה אחת, ומכאן ואילך מתחילה ההלכה השניה. (6) שעושה קמטים דקים בעור הבתים כדמות שי"ן (מנחות לה:). (7) ע"פ סדר תפילין ל'גאונים', הנקרא "שימושא רבה". (8) חתיכת בד. ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). ואנו נוהגים לכרכן בקלף ('שולחן ערוך' אורח-חיים סי' לב). (9) שבת קח, ע"א. (10) שם. וזוהי ההלכה החמישית. (11) מקום מעבר. (12) כעין כפל בבגד, ויש מפרשים: כעין לולאה, או עניבה, ונוצר במשנה (כלים פרק כ"ה, משנה א): "כל שיש לו תבורות". (13) צבועות צבע שחור. (14) של הרצועות "של ראש" כמו שמבואר בסמוך (הלכה י"ג). ושלש ההלכות האחרונות הנזכרות כאן, מקורן בתלמוד (מס' מנחות לה:). (15) על-פי "שימושא רבה".

27 ב. פִּיצֵד עוֹשִׂים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ? לֹקְחִין עֵץ מְרַבֵּעַ
28 אֲרָכּוֹ כְּרַחְבּוֹ וְכִגְבָּהּ. וְאִם הָיָה גְבָהּ יוֹתֵר עַל רַחְבּוֹ
29 אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ אֵין בְּכָף כָּלּוּם. וְאֵין מְקַפְּדִין אֵלָּא
30 עַל אֲרָכּוֹ שֶׁיְהִי כְּרַחְבּוֹ. וְחוֹפְרִין בּוֹ שֶׁלֹּשָׁה חֲרִיצִין,
31 כְּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ אַרְבַּע
32 רְאשִׁים, כְּגוֹן זֶה וְלֹקְחִין
33 עוֹר, וּמְרַטְבִּינָן אוֹתוֹ בְּמִים
34 וּמְשִׁימִין בּוֹ אֶת הָעֵץ,
35 וּמְכַנִּיסִין אֶת הָעוֹר בֵּין כָּל
36 חֲרִיצֵין וְחֲרִיצֵין, וּמְכַמְשִׁים¹⁶
37 אוֹתוֹ וְהוּא רְטֹב¹⁷ מִכָּאן
38 וּמִכָּאן, עַד שֶׁעוּשִׁין בּוֹ
39 דְּמוּת שִׁי"ן שֶׁישׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה רְאשִׁין מִיָּמִין הַמְּנִיחַ
40 תְּפִלִּין, וּדְמוּת שִׁי"ן שֶׁישׁ לָהּ אַרְבָּעָה רְאשִׁים
41 מִשְׁמָאל הַמְּנִיחַ¹⁸.

(16) מקמטים אותו בצבחה. (17) כשעדיין רטוב. (18) ע"פ

1 לְבִדְקָן²³. לָקַח מִמֶּנּוּ מָאָה קְצִיצוֹת²⁴, בּוֹדֵק מֶהֶן
2 שְׁלֹשׁ קְצִיצוֹת; אוֹ שְׁתֵּים שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ
3 שְׁתֵּים שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ²⁵ - אִם מִצָּאם בְּשָׂרִים,
4 הַחֹזֵק זֶה הָאִישׁ²⁶, וְהָרִי כָלָן בְּשָׂרִים וְאֵין הַשָּׂאָר
5 צָרִיף בְּדִיקָה²⁷; וְאִם לָקְחָם צְבָתִים²⁸ צְבָתִים, כָּלָן
6 צָרִיכוֹת בְּדִיקָה²⁹, שֶׁחֲזָקַת הַצְבָּתִים, מֵאֲנָשִׁים הֶרְבֵּה
7 לְקוֹנְהִים³⁰.

(22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. (23) פותח את הבתים, ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז עמוד א) ולתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא מנוסה ובקי בדיני מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח הבתים ולבדוק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). (24) דפוס התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כז עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). (25) כי צריך הוא לדעת אם כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. (26) שמכרן למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה" (יבמות דף סד עמוד ב). (27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד (עירובין, שם). (28) חבילות חבילות נפרדות, צבתיים - מלשון: שול תשולו לה מן הצבתיים (רות פרק ב, פסוק טז), שפירושו: אלומות. (29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. (30) ומי שמכר את אלו לא מכר את אלו ושמה האחד מומחה והשני הדיוט (שם). לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך ועל ידה נותר כל הצבת.

8 יא. הַפּוֹתֵב תְּפִלִּין בְּכֶתֶב-יָדוֹ, אוֹ שֶׁלָּקְחָן מִן
9 הַמִּמְחָה³¹ אוֹ מִשָּׂאָר אֲדָם, וּבִדְקָן וְהַחֲזִירָן לְעוֹרָן -
10 לְעוֹלָם אֵינוֹ צָרִיף לְבִדְקָם פַּעַם אַחֲרָת, וְאַפְּלוֹ לְאַחַר
11 כְּמָה שְׁנִים; כָּל זְמַן שֶׁחֲפּוּיָן שָׁלַם, הָרִי הֵן בְּחִזְקָתָן,
12 וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא נִמְחָקָה אוֹת מִתּוֹכָן אוֹ
13 שֶׁנִּקְבָּה. הֵלֵל הַזֶּקֶן הָיָה אוֹמֵר: אֵלּוֹ מִשָּׁל אָבִי
14 אֲמַא³²!

(31) שאינן צריכות בדיקה. (32) ירושלמי עירובין (פרק ז, הלכה א) ולא בדקתי מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן ואינו מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה.

15 א. שְׁמוֹנֶה הִלְכוֹת יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַתְּפִלִּין², כָּלָן הִלְכָּה
16 לְמַשָּׁה מְסִינִי, וְלִפְיָךְ כָּלָן מְעַכְבוֹת, וְאִם שְׁנֵה
17 בְּאַחַת מֶהֶן, פֶּסֶל. וְאֵלּוֹ הֵן: שִׁיְהִי מְרַבֵּעוֹת, וְכֵן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדברי אלו, החרד וירא משום ברכה לבטלה, מניח שני זוגות: אחד כדברי אלו ואחד כדברי אלו, ומניחם על ראשו בבת אחת, בברכה אחת, שהרי אמרו (עירובין צה:): "מקום יש בראש להניח שתי תפילין". ויש אומרים: שנייה של רמב"ם ורש"י ויברך עליהן, ויהיו עליו בשעת קריאת-שמע ותפילה, ואחר התפילה יניח של 'רבינו-תם' בלא ברכה ויקרא בהן קריאת-שמע לבד (או"ח סי' לד). ונהגו בארצות אדום וישמעאל כרבינו ורש"י, וגם שלחו כתב מארץ ישראל, שנפלה הבימה שעל קבר יחזקאל ונמצאו שם תפילין ישנות מאד בסידור רבינו ורש"י ז"ל ('הגהות מיימוניות'). וראה במוספנו "תשובות רבינו". (25) מנחות, שם.

- 27 ו. תפלה של יד, כותבם בארבעה דפין²⁶, בעור אחד
- 28 ארץ כספר-תורה²⁷, על סידורן בתורה²⁸, כגון זה אם
- 29 כתבן על ארבע עורות והקניסן בבית אחד, וצא,
- 30 ואינו צריך לדבקהם²⁹.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
-------------------	------------------	--------------	-----------------

(26) עמודים. כל פרשה על עמוד מיוחד. (27) הכתוב הרבה דפים על עור אחד. (28) כסדר כתיבתן בתורה, המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. (29) שם.

- 31 ז. כשהוא גולל הפרשיות³⁰ - בין של ראש, בין של
- 32 יד - גולל אותן מסופן לתחתן³¹, עד שתמצא
- 33 כשתפתח הפרשה, תקרא כל פרשה ופרשה
- 34 מתחתלתה עד סופה.

(30) להניחן בבתיהן. (31) כמו שאמרו במוזזה (שם, לא:): "כורכה כאחד כלפי שמע" (כסף-משנה בשם הרא"ש).

- 35 ח. וכשמקניסין את הפרשיות בבתים שלהם, פורכין
- 36 אותן במטלית, ועל המטלית שער³², ואחר-כך
- 37 מקניסין אותן בבתיהן. וישער זה צריך להיות שער
- 38 בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות
- 39 שלהן³³. וכבר נהגו כל העם לכתבן בשער זנב³⁴
- 40 העגלים³⁵.

(32) ירושלמי מגילה (פ"א, ה"ט). (33) שבת קח, ע"א. וראה בבאורנו לעיל פ"א, ה"ו. (34) שהוא ארוך ונאות לקשירה יותר משיער שאר הגוף. (35) ב"שימוש רבה" נותן טעם לזה כדי שיזכר בעוון העגל ולא יחטא. וכן יועיל זה לכפר על חטא העגל (מעשה רוקח).

- 41 ט. כשתופרין את התפילין, אין תופרין אלא בגדין
- 42 של בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות
- 43 וטרפות שלהן. לוקחין הגדין שיש בעקב³⁶ בהמה
- 44 או החיה טהורים, והם לבנים; ואם הם קשים,
- 45 מרפכין אותן באבנים וכיוצא בהן, עד שישעשו
- 46 כפשתן, וטוויין³⁷ אותן ושוזרין³⁸ אותן, ובהן תופרין
- 47 התפילין ויריעות ספר-תורה³⁹.

"שימוש רבה". ושתי צורות השי"ן הזאת מכוונות נגד שתי הכתיבות שלנו: כתיבת הלוחות, וכתיבת ספר-תורה. כתיבת הלוחות היתה שקועה, שנאמר: "חרות על הלוחות" והיתה מפולשת מעבר לעבר. נמצא שהשי"ן של הלוחות היו לה ארבעה דפנות לשלשה אירים, וכנגדה שי"ן של ארבעה קמטים שיש בה שלשה אירים; וכתיבת ספר התורה הרי היא בולטת, ואין בשי"ן שלה אלא שלשה ראשים ('בית יוסף', אורח-חיים סי' לב).

- 1 ג. ומניחין את העור על העץ עד שייבש. ואחר-כך
- 2 חולץ העור מעל-גפי האמורים¹⁹ של עץ, ונמצא
- 3 העור, שיש בו ארבעה בתים פנויים. ומקניסין
- 4 פרשה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור
- 5 מלמטה, ותופרין אותו מארבע פנותיו²⁰. ומניחין מן
- 6 העור שלמטה מקום שתפנס בו הרצועה כמו תוכר,
- 7 והוא הנקרא מעברת.

(19) דפוס. (20) רוחותיו.

- 8 ד. וכיצד עושין תפילין של יד? לוקחין עץ מרבע,
- 9 ארפו פרחבו, ויהיה גבהו כאצבע, או יתר על זה
- 10 מעט או פחות מעט, ומחפין אותו בעור רטב,
- 11 ומניחין את העור על האמורים עד שייבש, וחולץ את
- 12 העור, ומניח את ארבע הפרשיות במקום העץ,
- 13 ומחזיר מקצת העור מלמטה, ותופרו מארבע
- 14 פנותיו, ומניחין מן העור תוכר, מקום הרצועות.

- 15 ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלה של ראש? מכניס
- 16 פרשה אחרונה²¹, שהיא 'והיה אם שמע', בבית
- 17 ראשון, שהוא על ימין המניח; ו'שמע' סמוכה לה;
- 18 'והיה כי יבאך' - בבית שלישי, סמוכה ל'שמע';
- 19 ו'קדש לי בבית רביעי,
- 20 שהוא לשמאל המניח
- 21 תפילין - כדי שיהא
- 22 הקורא שלפניו²², כנגד
- 23 פני המניח, קורא²³ על
- 24 הסדר הזה²⁴, כגון זה
- 25 ואם החליף סדור זה -
- 26 פסולות²⁵.

קדש לי כל בכור	והיה כי יביאך	שמע ישראל	והיה אם שמוע
מקום הרצועה			

(21) לסדר כתיבתה בתורה. (22) ובנוסח אחר: "שלפניו". (23) מימינו לשמאלו. (24) שהוא סדרן הכתוב בתורה (מנחות לד:): וכן היא דעת רש"י שם. וב'תוספות' שם הביאו דעת רב האי גאון, וכן שיטתו של רבינו-תם, שסדר הנחת הוא: קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, מימין הקורא לשמאלו. וסימן נתנו לדבר: שתי הויו"ת (והיה כי יביאך, והיה אם שמוע) סמוכות זו לזו, ושתי השיני"ן של קדש, שמע, סמוכות לשיני"ן שבעור הבתים, קדש מכאן, ושמע מכאן, ותפילין העשויות על-פי סדר זה נקראות: "תפילין דרבינו-תם". והואיל ותפילין של אלו (רמב"ם ורש"י) פסולות לדברי אלו (רב האי ורבינו-תם) ושל אלו פסולות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 שְׁמַקִּיף אֶת הָרֹאשׁ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקָּשָׁר⁵², וְתִמְתַּח
19 שְׁתֵּי הָרְצוּעוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שְׁיָגִיעוּ לְטַבּוֹר אוֹ
20 לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מֵעַט⁵³. וְאֶרְךָ רְצוּעָה שֶׁל יָד - כְּדִי
21 שְׁמַקִּיף אֶת הַזְרֹעַ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקָּשָׁר⁵⁴, וְתִמְתַּח
22 רְצוּעָה אַחַת עַל אֶצְבָּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרֹךְ מִמֶּנָּה עַל
23 אֶצְבָּעוֹ שְׁלֹשׁ⁵⁵ כְּרִיכוֹת וְיִקְשֹׁר⁵⁶. וְאִם הָיוּ הָרְצוּעוֹת
24 אֲרָפוֹת יָתֵר עַל שְׁעוּרֵים הָאֵלּוּ - כְּשִׁרּוֹת.

51 הרי"ף הל' תפילין, ע"פ מדרש תנחומא סוף פרשת
'בא"'. (52) כמפורש בסמוך ה"ג. (53) וב'שמושא רבה'
כתוב: של ימין עד הטבור, ושל צד שמאל עד החזה, וכן
ב'טור' או"ח סי' כז. (54) מסביב לקבורת כמבואר לקמן
(ד, ב). ונוהגים לכרוך על הזרוע שש או שבע כריכות
(שו"ע או"ח סי' כז). (55) על-פי סוגיית התלמוד (מנחות
לה: ושם נאמר באורך רצועה של יד 'ומתלית לה', ומפרש
רבינו שקושר סביב אצבעו שלש פעמים, מתלית - לשון
'שלש' בארמית. (56) לחזק כריכות הרצועה שלא תתפרד.

25 יג. ומכניס רצועה של ראש בתוכו⁵⁷ שלשה, ומקניף
26 במדת ראשו, וקושר קשר מרבע⁵⁸ כמין דל"ת.
27 וקושר זה צריך כל תלמיד-חכם ללמדו⁵⁹. ואי אפשר
28 להודיע צורתו בכתב, אלא בראית העין⁶⁰. וכן בשל
29 יד קושר קשר כמין יו"ד⁶¹, ותהיה הרצועה של יד
30 עולה ויורדת בתוך הקשר, כדי שירחיב ויקצר בעת
31 שירצה לקשר על ידו.

57 הוא מקום מעבר הרצועה המפורש לעיל ה"א.
58 כמ"ם סתומה ('מעשה רוקח'). (59) חולין ס, ע"א.
60 וכן אמרו (מנחות לה:): "וראית את אחורי (שמות לג,
כג) - מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין"
כדי ללמדו מעשה הקשר, שאי-אפשר להודיעו אלא בראית
העין ("האשכול", הלכות תפילין). וב'בית יוסף' או"ח סי'
לב הודיע צורתו. (61) שבראש הרצועה אצל הקשר שבו
עוברת הרצועה, עושה קשר קטן בצורת יו"ד, כדי להשלים
אותיות של "שד"י" - עם השי"ן שבבית של ראש, וקשר
של דל"ת שברצועה של ראש (מלשון ה'טור' או"ח סי' לב).
והקשרים: דל"ת, יו"ד - נזכרים בתלמוד (שבת סב.).

יד. הרצועות של תפילין - בין של ראש, בין של יד
- פניהם החיצונים שחורים, וזו הלכה למשה
מסיני⁶². אבל אחורי הרצועות, הואיל ומבפנים הן -
אם היו ירקויות או לבנות, פשוט; אדמות לא יעשה,
שקרא תהפך הרצועה וגנאי הוא לו⁶³; ולא יהיה
אחורי הרצועה לעולם, אלא פניו הקציצה⁶⁴: אם
ירקה - ירקין, ואם לבנה - לבנים. ונוי הוא לתפילין,
שהיה כלן שחרות, הקציצה והרצועה כלה⁶⁵.

62 מנחות לה, ע"א. (63) שיאמרו גרדן הוא, ומדמ חטטיו
נצבעו והאדימו (שם, וברש"י). (64) כצבע הבית עצמו.
65 גם הצד הפנימי שברצועה, ולא נוהגים כן ('בית יוסף'
או"ח סי' לג).

טו. העור שמחפין בו התפילין⁶⁶ ושעושין ממנו

36) כף הרגל. (37) עושים אותם חוטים חוטים.
38) גודלים. (39) מכות יא, ע"ב. שנאמר: "למען תהיה
תורת ה' בפיך", הוקשה כל התורה לתפילין. וראה לקמן
פ"ט, הלכה י"ג.

1 י. בשתופרין התפילין, תופרין אותן ברבוע. והלכה
2 רוחת⁴⁰, שהיה בכל צד⁴¹ שלש תפירות, עד שהיה
3 הכל שתיים-עשרה תפירות⁴², בין של יד, בין של
4 ראש. ואם עשה התפירות עשר⁴³ או ארבע-עשרה⁴⁴,
5 עושה. וכל התפירות, יהיה החוט שלחן סוכב
6 משתי רוחות⁴⁵.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"בין של יד בין של ראש."

על אף האמור לעיל בטעם שהקדים תפילין של ראש לשל
יד שלא כבתורה המקדימה של יד לשל ראש, הנה כאן
ובעוד מקומות הקדים של יד לשל ראש.
ויש לומר הטעם שבהלכות שמדבר אודות שניהם יחד כמו
כאן, פעמים מקדים של יד לשל ראש ופעמים של ראש
לשל יד.

ל"ק"ש חלק ל"ט ע' 22 הע' 7.

40) מקובלת בישראל. (41) מצדי הבתים. (42) עושה
ארבעה נקבים בכל צד משולי הבתים, ובהם הוא מעביר את
תפירת הגידים, נמצא שלש תפירות לכל צד, שהן שתיים-
עשרה בין כולן - כנגד שנים-עשר שבטי ישראל.
(43) כשתסיר מלכות וכהונה (שאבדו בעוונותינו) שהן יהודה
ולוי, ישארו עשרה שבטים. (44) כשתוסיף מנשה ואפרים,
שנאמר עליהם (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן
ושמעון יהיו לי, יהיו ארבעה עשר שבטים ("שמושא
רבה"). (45) משני צדי שולי הבתים, פנים ואחור, שתי
תפירות יוצאות מכל נקב שבנקבי השולים, אחת לצד עליון
ואחת לצד התחתון.

7 יא. וצריך שישגיע החרין⁴⁶ של תפילין של ראש עד
8 מקום התפר⁴⁷. ואם היה החרין נפר⁴⁸, כדי שהיה
9 ארבעה ראשין נראין לכל, ואף-על-פי שאין החרין
10 מגיע למקום התפר - פשוט. ואם אין חרין נפר -
11 פסולות⁴⁹. וצריך להעביר בתוך כל חרין וחרין
12 על-גבי העור חוט או משיחה⁵⁰, להבדיל בין בית
13 לבית. ומנהג פשוט, להעביר גיד מגידי התפירה
14 בכל חרין וחרין משלשתן.

46) שבין בית לבית. (47) למטה, הוא בית מושב התפילין
הנקרא בלשון התלמוד: "תיתורא" (מנחות לה. וברש"י
שם). (48) שהוא רק למעלה. (49) מנחות לד, ע"ב.
50) חבל דק, ונזכר במשנה (כלים, פ"כא, מ"ג).

15 יב. וכיצד עושין הרצועות? לוקחין רצועה של
16 עור, רחבה פארף השעורה⁵¹; ואם היתה רחבה מזו
17 השעור, פשרה. וארף רצועה של ראש - כדי

אינו מניח אחת מהן על היד. (78) ועושה לה ארבעה בתים בפנים, וחריצים ניכרים מבחוץ, כמבואר לעיל ה"א (כסף-משנה). (79) מנחות לד, ע"ב. ותפלה של ראש קדושתה חמורה שיש בה רובה של שד"י, שי"ן בעור הבית, ודל"ת בקשר הרצועה, וב"ש"ל יד" אין בה אלא יו"ד לבד (רש"י, שם). וראה לעיל הל' תפילה פ"א ה"ד, ובביאורנו. (80) מהטעם הנ"ל. (81) שאין עושים תפלה של ראש "של יד". (82) מנחות, שם. שכל עוד שלא לבשן, לא נתקדשו בקדושתן המיוחדת. (83) והלא "של ראש" חריציה ניכריה מבחוץ, ושל יד כולה מבית אחד. (84) מלשון טלאי, שמכסה עליה עור (מנחות שם).

יח. תפילין שגפסקו התפירות⁸⁵ ש"לן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו⁸⁶, או שגפסקו שלש תפירות, אפלו זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות⁸⁷. במה דברים אמורים? בישנות⁸⁸, אבל בחדשות⁸⁹, כל זמן שפני טבלן⁹⁰ קיימות, פשוטות⁹¹. ואלו הן החדשות? כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נקטע - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

(85) המחברות את התיתורא (בית מושב התפילין) עם עור הבתים. (86) התפירה החיצונה עם התפירה הפנימית שכנגדה, שכל תפירה מ"ב התפירות היא סובבת משתי רוחות פנים ואחור, כמבואר לעיל ה"י. (87) מנחות לה, ע"א. שיש לחוש שייקרעו לגמרי מרוב יושן. (89) שעורם חזק ולא ייקרע יותר. (90) עור הבתים, שהם מרובעים כטבלא. (91) מנחות, שם. ע"פ גירסת הרי"ף, וגירסת התלמוד שלפנינו היא, שבחדשות יש לפסול יותר מבישנות, אבל רבינו נמשך אחרי הרי"ף הל' תפילין, שלפי גירסתו יש להכשיר בחדשות יותר מבישנות.

יט. רצועה שגפסקה, אין קושרין אותה⁹² ואין תופרין אותה, אלא מוציאה וגונזה ועושים אחרת⁹³. ושיירי הרצועה⁹⁴ פסולין, עד שיהא ארפה ורחבה פשעור או יתר עליו⁹⁵. ולעולם יזהר להיות פני הרצועה⁹⁶ למעלה, בעת שקושר⁹⁷ אותן על ידו ועל ראשו.

(92) מנחות לה, ע"ב. שנאמר וקשרתם, קשירה תמה, רצועה שלימה ולא קשורה. (93) וכן דעת הגאונים הובאה ברא"ש הל' תפילין. ולדעת הרא"ש ושאר פוסקים אין התפירה והקשירה פסולות אלא בחלק הרצועה המקיף את הראש, וכן ב"ש"ל יד" באותו החלק המקיף את הזרוע והאצבע האמצעית. אבל בעודף הרצועה התלויה מלפניו לגוי, וכן בעודף הרצועה של יד מה שחוץ לאצבע האמצעית - אין הקשירה והתפירה פסולות (ראה 'טור' או"ח סי' לג, וב'בית יוסף' שם). (94) כגון שנפסקה הרצועה של ראש אחרי העיגול המקיף את הראש, ולא נשאר ממנה כדי שיעור האמור לעיל ה"ב. (95) ואפשר שקשירה ותפירה כשרות בהן, כמבואר לעיל. (96) הצד העליון שברצועה שהוא חלק וצבוע שחור, כמאמרם (מנחות לה:): 'ונוייהו לבר'. ומצינו לחז"ל (מועד קטן כה). שסיפרו בחסידותו של רב

הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף הטורים⁶⁷, ואפלו נבלות וטרפות⁶⁸ ש"לן. ואם עשה מעור טמאים, או שחפה תפילין בזהב - פסולות⁶⁹. ועור הרצועה צריך עבוד לשמה⁷⁰. אבל בעור שמחפין בו, אינו צריך עבוד כלל; אפלו עשהו מצה⁷¹, פשר; ומקומות הרבה נהגו לעשות אותן בעור מצה⁷².

(66) זה עור הבתים שפרשיות התפילין מחופות (מכוסות) בו. (67) עור החיפוי - מקורו (מנחות מב:), עור הרצועות - מקורו (שבת כח:). (68) מבואר לעיל פ"א ה"י, בביאורנו שם. (69) שנאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", דרשו חז"ל (שבת קח:): "מדבר המותר בפיך", וגם זהב אינו דבר הנאכל. (70) שבשעה שמולחו (ראה לעיל פ"א, ה) יאמר: הריני מעבד עור זה לשם תפילין. (71) שלא עובד במלח ובקמח, כמצה זו שאינה מתוקנת בשם תבלין. (ראה שבת עט:). (72) מפני שכל שאינו מעובד הוא חזק יותר. ומעלה היא לעור הבתים. וכיון שאינו צריך עיבוד כלל, אין לומר בו שצריך להיות מעובד לשמן (בית יוסף' או"ח סי' לב). ויש אומרים: שטוב והגון לעשות עור הבתים מעור השליל (עובר הנמצא במעי אמו) מפני שלא נעבדה בו עבירה, וגם נוח לעשות בו קמטי השי"ן לרוב רכותו ('הגהות מיימוניות').

טז. אין עושים תפילין, אלא ישראל, שעשיתן ככתבתן⁷³, מפני השי"ן שעושים בעור⁷⁴, פמו שאמרנו⁷⁵. לפיכך אם חפן הכותי או תפרן, פסולות. והוא הדין לכל הפסול⁷⁶ לכתבן, שלא יעשה אותן.

(73) שדין עשייתן כדין כתיבתן. וכתיבתן אינה אלא ע"י ישראל כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (74) שעשייתה היא כתיבתה. וכתיבת השי"ן שהיא חלק מהשם "שדי" פסולה ע"י גוי (ראה שבת כח:), וכיון שיש בעשייתן דבר הראוי להפסל ע"י גוי, אין לחלק בין עשיה לעשיה ('בית יוסף' או"ח סי' לט). (75) לעיל ה"ב. (76) כגון ישראל מומר או קטן, וכל אלה המנויים לעיל פ"א, הלכה י"ג. ובנוגע להשחרת הרצועות, יש להסתפק אם יכול גוי להשחרין כשם שכשר לשאר תיקון העור, או אולי כיון שהלכה למשה מסיני היא שיהיו שחורות, צריכה ההשחרה להיות "לשמה", וכל דבר שצריך "לשמו" פסול ע"י גוי (לעיל פ"א, ה"א) והמחמיר תבוא עליו ברכה ('הגהות מיימוניות').

יז. תפלה של ראש אין עושים אותה של יד⁷⁷, ושל יד עושים אותה של ראש⁷⁸, לפי שאין מורידין מקדשה חמורה לקדשה קלה⁷⁹. וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושים אותה לתפלה של יד⁸⁰. במה דברים אמורים? פשלבשן; אבל תפילין של ראש שלא לבשן אדם מעולם - אם רצה להחזירן ליד, מתיר⁸²; וכיצד עושים⁸³ טולה⁸⁴ עליה עור עד שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

(77) שאם אין לו תפלה של יד, ויש לו שתים של ראש -

הונא, שפעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין (השחור בפנים, רש"י) וישב עליה בצום ארבעים יום. (97) יש מדרקדים בדברי רבינו שאין הקפידא נאמרת אלא בשעת ההנחה בלבד, אבל אם נהפכה לו הרצועה אחרי ההנחה אין חוששים לה. ואין זה מוכח, שכל שמניחה כתיקונה אינה עשויה להתפרק מעצמה, אבל ודאי אם נהפכה - עליו לתקנה כראוי ('בית יוסף', 'או"ח סי' כז).

פרק רביעי

(1) מקום הנחת תפילין; סדר ברכת; זמן הנחת; מי הם הפטורים מהנחת.

א. היכן מניחין תפילין של ראש? מניחין אותן על הקדקד, שהוא סוף השער שפנגד הפנים, והוא המקום שמהו של תינוק רופס² בו. וצריך לבון אותם באמצע, כדי שיהיו בין העינים³, ויהיה הקשר בגבה הערף⁵, שהוא סוף הגלגלת.

(2) רך, כשהוא קטן בן שנה (מנחות לו. וברש"י). (3) שלא יהיו בצדי הראש, אלא מכוונות באמצעו כנגד המקום שבין העינים, לקיים מה שנאמר: "והיו לטוטפות בין עיניך" (שם, לו:). (4) של רצועות הראש העשוי כמין דל"ת, כמו שמבואר לעיל פ"ג ה"ג. (5) שהוא מול הפנים, ולא למטה בצואר (שם, לה:).

ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו⁶, על הקברת⁷, והוא הפשר התופס⁸ שבמרפק, שבין פרק הכתף ובין פרק הזרוע; שנמצא, פשהוא מדיבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקום: "והיו הדברים האלה על לבבך"⁹.

(6) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" מה כתיבה בימין (שורב בני אדם כותבים בימין), אף קשירה בימין, ומשקושר בימין, מכלל שהנחת התפילין בשמאלו (כי אם יניחה על ימינו, שוב אינו יכול לקשרה בימין, רש"י שם). (7) לשון קבוצת בשר ('תוספות' שם). (8) מגופה ועולה. (9) שם, לו, ע"ב; מדרש תנחומא פרשת "בא" אות יד).

ג. המניח תפלה של יד על פס-ידו¹⁰, או של ראש על מצחו¹¹ - הרי זה דרך צדוקים¹². העושה תפלתו עגלה פאגוז¹³, אין בה מצוה כלל¹⁴. אטור¹⁵ מניח תפילין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל אדם¹⁶. ומקום קשירת התפילין¹⁷ ומקום הנחתן¹⁸, מפי השמועה¹⁹ למדום.

(10) כף, שהוא מפרש לעצמו "וקשרתם לאות על ירך" - יד ממש, ולא בגובה שביד. (11) והוא מפרש לו "בין עיניך" בין עיניך ממש - על המצח - ולא בגובה שבראש. (12) מגילה כד, ע"ב: "שמבזים מדרש חכמים, והולכים אחר משמע הכתוב לפי דעתם (רש"י, שם). וחז"ל דרשו "גזירה-שוה" ש"בין עיניך" האמור בתפילין, פירושו בגובה הראש: "נאמר כאן בין עיניך, ונאמר להלן (דברים יד, א): ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, מה להלן בגובה

ד. תפלה של ראש אינה מעפכת של יד²⁰, ושל יד אינה מעפכת של ראש²¹, מפני שהן שתי מצות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין".

(20) שאפילו אם אין לו תפלה "של ראש", יכול להניח על ידו תפלה "של יד" ויקיים על-כל-פנים מצות תפלה "של יד" (מנחות מד.). (21) הקדים רבינו תפלה של ראש לפני תפלה של יד, לרוב קדושתה, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ז). אבל בסדר הנחתן, של יד קודמת לשל ראש, כמבואר בסמוך ה"ה. (22) להניח - בקמ"ץ, כלשון הכתוב (יחזקאל מד, ל): להניח ברכה אל ביתך ('בית יוסף' או"ח סי' כה), וכן פסק בשו"ע שם, שפירושו: שתהיה התפלה נחה בקיום ובקביעות ע"י הקשר, לא תנוד אנה ואנה, ויש חולקים: ומנקדים להניח בפת"ח. (הרב לונזאנו בספרו "מעריך" והר" יוסף שוורץ ועוד), וגדולי הפוסקים הכריעו כדיעה הראשונה. והגאון יעב"ץ יאמר בסידורו שאין לומר בפת"ח, כי זה מורה ענין עזיבה שהוא היפך הנרצה כאן.

ה. במה דברים אמורים²³? כשהניח אחת מהן²⁴, אבל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפילין", וקושר של יד, ואחר-כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש²⁵ ואחר-כך חולץ של יד²⁶.

(23) שמברך על של ראש "על מצות תפילין". (24) כגון שאין לו אלא תפלה של ראש בלבד. (25) ואינו מברך עליה, כי הברכה הראשונה עולה לשתיהן (מנחות לו. וכפירוש הר"ף שם). וכן דעת רב האי גאון ורב אחא משבחה (הובאו ברי"ף). וכה יאמר רבינו בתשובתו: "אע"פ ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא הזכרון, שנאמר: למען תהיה תורת ה' בפיך (תשובות הרמב"ם לפסא, סימן ח'). וכדעת רבינו מפורש בתוספתא (ברכות פ"ו) וב"זהור" פרשת פנחס. ברם לדעת רב עמרם גאון ורבינו-תם ('תוספות' מנחות לו.) צריך לברך על של ראש ברכה שניה: "על מצות תפילין", וכדבריהם מפורש במדרש תנחומא פ' בא אות יד. ומנהג בני אשכנז לברך שתי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְתַקְדָּשׁ, וְהָרִי הוּא חֹל פָּמוּ שֶׁהִיא. וְאִסּוּר לְתִלּוֹת אֶת
הַתְּפִלִּין - בֵּין בְּרִצּוּעָה, בֵּין בְּתַפְלָה עֲצֻמָּה⁴¹; אֲבָל
תּוֹלָה הוּא אֶת הַפִּס שֶׁהַתְּפִלִּין מִנְחִין בּוֹ.

(38) יחדו לכך. (39) סנהדרין מח, ע"ב. (40) דרך מקרה.
(41) משום גנאי ובוזיון (ברכות כד.). אבל בשעת הנחת תפלה
של ראש שמחזיק הרצועה ביד, והתפלה תלויה באויר, וכך
הוא מניחה על ראשו - אין איסור, כי זה צורך הנחתן ואין
בזה משום בזיון (ט"ז אור"ח, סי' מ).

י. זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, שנאמר:
"מִיָּמִים יְמִימָה"⁴² - "חֻקָּה" זו היא מִצְוַת תְּפִלִּין⁴³.
וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין, שנאמר:
"וְהָיָה לְאוֹת", וְשַׁבָּתוֹת וְיָמֵים טוֹבִים הֵן עֲצָמָן
אוֹת⁴⁴. וּמֵאַיִמָּתִי זֶמֶן הַנְּחָתָן? מִשִּׁירָאָה אֶת חֲבֵרוֹ
בְּרִחוֹק אֲרָבַע אֲמוֹת וְנִפְיָהָ⁴⁵, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.

(42) ימים, ולא לילות (מנחות לו:). (43) האמורה בפסוק
הקודם: "וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" וגו'
כדעת רבי יוסי הגלילי (מנחות לו:), בניגוד לדעת רבי
עקיבא, האומר שם: לא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח
בלבד. (44) בין הקדוש-ברוך-הוא לישראל, כמו שכתוב
(שמות לא, יג): את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני
וביניכם (מנחות לו: וברש"י שם). וכן ימים-טובים נקראים
אות, שהרי אסורים בעשיית מלאכה, ומצוינים במצוות. ויש
אומרים: שאות הנאמרת אצל "שבתותי תשמורו" מכוונת גם
לימים-טובים, שכן "שבתותי" שתיים במשמע: אחד שבת,
ואחד יום-טוב ('קריית ספר'). ולענין הנחת תפילין בחול-
המועד נחלקו הפוסקים, יש אומרים ('הלכות גדולות',
ו'ספר העתים' בשם גאון, והרשב"א) שאין מניחים בהם
תפילין, שהרי יש להם "אות": איסור חמץ בחול-המועד
פסח, וסוכה ולולב בחול-המועד סוכות. אבל דעת רבינו
(הל' יום-טוב פ"ג, ה"ג) שמניחים בהם תפילין. ראה
כסף-משנה כאן. (וב'שלטי הגיבורים' - להל' תפילין
להרי"ף - כתוב: "וכן מצאתי באיזה ספרי הרמב"ם ז"ל
ישנים, שכתוב בהם בהלכות תפילין: ובחול-המועד מניחין
בלא ברכה"), וכן דעת בעל 'התרומה' והרא"ש. ומקורם
מדברי ה'ירושלמי' (מועד קטן פ"ג, ה"ד). ולדעתם עיקר
ה'אות' ביום-טוב הוא איסור עשיית מלאכה, וחול-המועד
מתוך שמותר במלאכה מן התורה, אין בו אות. ובארץ
ישראל המנהג שלא להניח תפילין בחול-המועד, כי מצאו
ב'זוהר חדש' על הפסוק "לריח שמניך טובים" (שה"ש א,
ג): שאסור להניח בחול-המועד, "ומי יערב לבו לגשת
לעבור בקום ועשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג
מאד באיסור הנחתן" ('בית יוסף', אור"ח סי' לא).
(45) ברכות ט, ע"ב. כאן מדובר בחבירו שאינו רגיל עמו
ביותר, כי אם רגיל עמו הרבה, אפילו בריחוק יותר מארבע
אמות יכירוהו ('ירושלמי בר' א, ב).

יא. מי שהניח תפילין קדם שתשקע החמה, וחשכה
עליו - אפילו הן עליו כל הלילה, מתיר⁴⁶; ואין מורין
דבר זה לרבים, אלא מלמדין את הפל, שלא יניחו
תפילין⁴⁷ עליהן בלילה, אלא יחלצו אותן משתשקע

ברכות, אלא שאומרים אחר הברכה השניה: "ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד" כדי להנצל מספק ברכה לבטלה
(רמ"א אור"ח סי' כה). (26) מנחות לו, ע"א. שנאמר: "והיו
לטוטפות בין עיניך" - כל זמן שהן בין עיניך, יהיו שתיים.
ואם יחלוץ של יד תחלה, תשאר רק התפלה האחת שעל
ראשו, בין עיניו.

ו. מי שברך "להניח תפילין" וקשר תפילין של יד,
אסור לו לספור, ואפילו להשיב שלום לרבו, עד
שיניח של ראש. ואם שח - הרי זו עברה²⁷, וצריך
לברך ברכה שניה, "על מצות תפילין", ואחר-כך
מניח של ראש²⁸.

(27) שהרי הוא גורם לברכה שאינה צריכה, והתורה אמרה:
"לא תשא שם ה' אלהיך לשוא". (28) שם: "סח מברך
שתיים".

ז. תפילין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפילו
חולץ ולובש כמה פעמים ביום²⁹. וכל המצות פלן
מברך עליהן קדם לעשייתן³⁰; לפיכך צריך לברך על
התפלה של יד אחר הנחה על הקברית, קדם
קשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן³¹.

(29) סוכה מו, ע"א. (30) מנחות לה, ע"ב. (31) שנאמר:
"וקשרתם לאות על ירך". וכן לא יברך לפני הנחתן, כי
הברכה צריכה להיות סמוכה ותכופה לעשיית המצוה
(כסף-משנה).

ח. כשהחולץ אדם תפיליו להצניען בכלי³², לא יניח
של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה³³, מפני שבשעה
שהוא רוצה ללבושן יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא
שמניחה³⁴ ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של
ראש קדם של יד³⁵; ואסור לאדם להניח מצוה,
ולעבר ממנה למצוה אחרת³⁶, אלא מצוה שתבוא
לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך
צריך להניח של יד למעלה, כדי שישפגע בה תחלה
וילבש על הסדר³⁷.

(32) בתיקן. (33) מדובר בתיק צר, כי אם התיק רחב אפשר
להניח "של יד" בצד התיק השמאלי, ו"של ראש" בצד
הימין כמנהגנו היום. (34) עזובה מידו ומניחה.
(35) שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך, ואח"כ והיו לטוטפות
בין עיניך" (מנחות לו:). (36) יומא לג, ע"א. ובמכילתא פ'
בא דרשוה חז"ל מהפסוק: ושמתם את המצות (שמות יב,
יז) אל תקרא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין
מחמיצים את המצה, כך אין מחמיצים את המצוה, אלא אם
באה מצוה לידך, עשה אותה מיד". (37) שם, לג, ע"ב:
"עבורי דרעא אטוטפתא אסור", וכפירוש רב האי גאון,
הובא ב'תוספות' שם.

ט. כלי שהכינו³⁸ להניח בו תפילין, והניחם בו,
נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל³⁹; הכינו
ולא הניח בו, או שהניח בו עראי⁴⁰ ולא הכינו - לא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 החמה⁴⁸. וְכָל הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה אַחֵר שֶׁתִּשְׁקַע
2 החמה, עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֹאמֵר: "וְשִׁמְרֶתָּ⁴⁹ אֶת הַחֻקָּה
3 הַזֹּאת וְגו' מִיָּמִים זְמִימָה".

(46) להשאיר מונחות על ראשו. (47) שלא ישאיר מונחות. (48) מנחות לו, ע"ב. שמא ישכח ויישן בהן ואסור, כמבואר בסמוך ה"טו. (49) תשמור להניח התפילין רק ביום ולא בלילה, וכל מקום שנאמר "השמר", הרי זה לא-תעשה (מנחות, שם). אבל אינו לוקה על לאו זה, לפי שכל המתכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו - אינו לוקה, וכן אין זה כשאר לאוין, שהרי אם היו עליו מבעוד יום, מותר להניח עליו בלילה. ולפיכך לא מנה רבינו לאו זה במנין המצוות (רדב"ז ח"ב, לשונות הרמב"ם, צ"ה).

4 יב. הִיָּה בָּא בְּדֶרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְשִׁקְעָה עָלָיו
5 החמה⁵⁰ וְקִדְשׁוֹ⁵¹ הַיּוֹם⁵² - מְנִיחַ יָדוֹ עַל־הֶיָּתֶן⁵³ עַד
6 שֶׁהוּא מְגַיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ⁵⁴. הִיָּה יוֹשֵׁב בְּבֵית-
7 הַמִּדְרָשׁ⁵⁵ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְקִדְשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁵⁶ - מְנִיחַ
8 יָדוֹ עַל־הֶיָּתֶן עַד שֶׁמְגַיעַ לְבִיתוֹ וְחוֹלֵץ. וְאִם יֵשׁ בֵּית
9 סְמוּךְ לַחוֹמָה שֶׁמִּשְׁתַּמְרִין בוֹ, מְנִיחַן שָׁם⁵⁷. וְאִם לֹא
10 חֲלֵץ תְּפִלִּין מִשְׁשִׁקְעָה הַחֻמָּה, מְפָגֵי שְׁלֹא הִיָּה לוֹ
11 מְקוֹם לְשִׁמְרוֹ, וְנִמְצָאוּ עָלָיו פְּדֵי לְשִׁמְרוֹ - מִתְּרָם⁵⁸.

(50) והרי לילה אינו זמן תפילין, וחייב לחלצן. (51) או קדש ('מעשה רוקח'). (52) השבת, וגם שבת אינה זמן תפילין. (53) מכסה אותן בידו כדי שלא יראוהו אחרים וילמדו ממנו ('נמוקי יוסף'). (54) ואינו חולצן בדרך משום חשש שמא יפלו מידו. ובלייל שבת מוכרח הוא להעביר כשהן על ראשו, שאסור להעביר חפץ בשבת ארבע אמות ברשות הרבים, והתירו לו להכניסן לעיר דרך מלבוש, משום בזיון התפילין (ביצה טו.). (55) שמחוץ לעיר ואינו משתמר. (56) ואם יניח בבית-המדרש - יאבדו. (57) ואינו מוליכין לביתו. (שם). (58) ומורים כן לכתחילה. (מנחות לו:) וכגירסת הרי"ף שם. ולגירסת הש"ס שלפנינו, נאמר שאפילו להניח לכתחילה על ראשו - מותר, כדי לשמרן.

12 יג. כָּל הַפְּטוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע⁵⁹, פְּטוֹר מִתְּפִלִּין⁶⁰.
13 קָטָן שִׂידֵעַ לְשִׁמְרַת תְּפִלִּין⁶¹ - אָבִיו לֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין,
14 כְּדֵי לְחַנְכּוֹ בְּמִצְוֹת⁶². חוֹלֵי מַעִים, וְכָל מִי שְׁלֹא יָכוֹל
15 לְשִׁמְרַת אֶת נִקְבֵּיוֹ אֲלֵא בְּצַעַר, פְּטוֹר מִן הַתְּפִלִּין⁶³.
16 וְכָל הַטְּמֵאִים בְּזָוָה, חֲיִיבִין⁶⁴ בַּתְּפִלִּין בְּטֹהָרוֹרִים.
17 מִצְטַעֵר, וְמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁשֶׁת וְנִכְוֶנָה עָלָיו, פְּטוֹר
18 מִן הַתְּפִלִּין; שֶׁהַמְּנִיחַ תְּפִלִּין, אֲסוּר לוֹ לְהִסִּית דַּעְתּוֹ
19 מִהֶן⁶⁵. כֹּהֲנִים בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה⁶⁶, וְהַלְוִיִּם בְּשַׁעַת
20 שְׁאוּמְרִים הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן⁶⁷, וְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת
21 שְׁעוּמָדִים בְּמִקְדָּשׁ⁶⁸, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן
22 הַתְּפִלִּין⁶⁹.

(59) כגון נשים ועבדים, וכל אלה המנויים לעיל ה' ק"ש פ"ד. (60) ברכות יז, ע"ב. (61) שלא יכנס בהן לבית-הכסא וכדומה. (62) סוכה מב, ע"א. (63) מפני שתפילין

צריכין גוף נקי, ואלו אינם יכולים להזהר בזה (חולין קי. וראה ב'תוספות' כתובות קד.). (64) סוכה כו, ע"ב. ואפילו מצורע שטומאתו חמורה חייב בתפילין, כמבואר במועד קטן טו. ('אור שמח'). (65) ואלה אי אפשר להם להזהר מהיסח הדעת. ובי'ירושלמי' (ברכות פ"ב, ה"ג) אמרו: "רבי ינאי היה לובשן שלשה ימים אחר חליו" כי עד אז לא שב כחו אליו, ולא יכול היה לכוין מלהסיה דעתו מהן (פירוש החרדים, שם). (66) בבית המקדש. (67) כמין איצטבא, והיו בה שלש מדרגות, ועליהן עמדו הלויים כששרו על הקרבן (ערכין פ"ב, מ"ו). וראה הלכות בית הבחירה פ"ו, ה"ב). (68) על כל משמר ומשמר היה מעמד של ישראל בירושלים שבאו לעמוד בעזרה בשעת הקרבת התמיד, והם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנם, ככתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו" שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבתו, וראה בביאורנו לעיל ה' תפילה פ"א, ה"כא. (69) זבחים יט, ע"א. כי העוסק במצוה פטור מן המצוה (רש"י, שם). ושם מבואר, שכל אלה אם רצו להניח תפילין הרשות בידם, חוץ מתפלה של יד שהנחתה אסורה בכהנים בשעת עבודתם משום חציצה, וכמבואר בה' כלי המקדש (פ"י, ה"ו).

23 יד. חֵיב אָדָם לְמַשְׁמֶשׁ⁷⁰ בַּתְּפִלִּין כָּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו,
24 שְׁלֹא יִסִּית דַּעְתּוֹ מִהֶם אֲפֹלוּ רָגַע אֶחָד, שֶׁקִּדְשָׁתָן
25 גְּדוּלָּה מִקְדָּשֵׁת הַצִּיּוֹן⁷¹; שֶׁהַצִּיּוֹן אֵין בוֹ אֲלֵא שָׁם
26 אֶחָד⁷², וְאֵלּוֹ יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד וְעֶשְׂרִים שָׁם שֶׁל יוֹ"ד
27 ה"א בְּשָׁל רֹאשׁ, וּכְמוֹתָן בְּשָׁל יָד.

(70) מנחות לו, ע"ב. לראות אם לא נשטמו ממקום הנחתן. וכשיאמר 'וקשרתם לאות על ירך' - ממשמש בשל יד. 'והיו לטוטפות בין עיניך' - ממשמש בשל ראש ('אור"ח סי' כח, ס"א). (71) שבראש כהן-גדול שאסור היה לו להסיה דעתו ממנו, שנאמר: 'והיה על מצחו תמיד (שמות כח, לח). תמיד - שלא יסיה דעתו ממנו (יומא ז:). (72) שכתוב עליו: "קדש לה'". (ראה סוכה ה.).

28 טו. תְּפִלִּין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, שִׁיזְהַר שְׁלֹא תֵצֵא מִמֶּנּוּ
29 רוּחַ מְלִמְטָה כָּל זְמַן שֶׁהֵם⁷³ עָלָיו. לְפִיכָן אֲסוּר
30 לִישֵׁן בָּהֶם, לֹא שְׁנַת קָבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרָא; אֲלֵא אִם
31 הַנִּיחַ עַל־הֶיָּתֶן סוּדָר⁷⁴, וְלֹא הִיתָה עִמּוֹ אִשָּׁה⁷⁵, יִשֵּׁן
32 בָּהֶם שְׁנַת עֲרָא⁷⁶. וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה⁷⁷? מְנִיחַ רֹאשׁוֹ
33 בֵּין בְּרִפְיָיו⁷⁸ וְהוּא יוֹשֵׁב וְיִשֵּׁן⁷⁹.

(73) שבת מט, ע"א. (74) מטפחת, שאז יזכור שתפילין על ראשו, ויזהר בהן (סוכה כו.). (75) שאם אשתו עמו, חוששים שמא יבוא לידי הרגל דבר, והרי זה בזיון לתפילין. (76) כי לזמן מועט, אין חוששין ליציאת רוח מלמטה. (77) שלא ירדם וישן שנת קבע. (78) שאז אינו נרדם שינת קבע (סוכה, שם). (79) ואין לחוש להיסח הדעת, שלא נקרא היסח הדעת אלא דרך שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא מתנמנם הוא שכוח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש (רבינו יונה לברכות פ"ג).

34 טז. הִיו תְּפִלִּין פְּרוּכִין בְּיָדוֹ⁸⁰, מִתֵּר לִישֵׁן בָּהֶם אֲפֹלוּ
35 שְׁנַת קָבַע⁸¹. וְאִינוּ אוֹכֵל בָּהֶם, אֲלֵא אֲכִילַת עֲרָא⁸².

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר אהבה - הלכות תפילין קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המקום הזה בית-הכסא תחילה (ברכות כג: וברש"י שם) ומסתמא משתי שם מעומד, הואיל ואינו נפנה לגדולים, לפיכך יש שם ניצוצות. (98) משום ניצוצות השתן הניתזים על רגליו, וצריך לקנחן ולשפשפן בידו, כי אסור לאדם לצאת בניצוצות שעל רגליו, והרי אסור לו לשפשפן בידו שהתפילין בה, שמא יגע בהן ובזיון גדול הוא (שם וברש"י). (99) מן הגוף, בלא ניצוצות. (100) רך ומגובב. (101) ברכות מ, ע"א שאז אין ניצוצות, ואפילו בבית-הכסא עראי מותר להשתין בהן (שו"ע, או"ח סי' מג). (102) משופע, (ברכות שם).

יט. הִיָּה לְבוּשׁ בַּתְּפִלִּין, וְהֶצֶרֶךְ לְבֵית-הַכֶּסֶּא לְעֵת-
עֶרֶב, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם פְּדִי לְלִבָּשׁן אַחֵר שְׂיֵצֵא -
לֹא יִכָּנֵס בָּהֶם גְּלוּלִים בְּבִגְדוֹ, וְאִפְלוּ לְהִשְׁתִּין מִיָּם
בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבוּעָה.¹⁰³ אֲלֵא בִּצְדָה יַעֲשֶׂה? חוֹלֵץ
וּמְנִיחָן בְּכָלִין,¹⁰⁴ אִם הִיָּה בּוֹ טַפָּח,¹⁰⁵ אוֹ בְּכָלִי
שְׂאִינוֹ כְּלִין, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בּוֹ טַפָּח,¹⁰⁶ וְאוֹחֵז
הַכְּלִי בִּידוֹ וְנִכְנָס. וְכֵן אִם הֶצֶרֶךְ בְּלִילָה,¹⁰⁷ מְנִיחָן
בְּכָלִי, וְאוֹחֵז הַכְּלִי בִּידוֹ וְנִכְנָס.

(103) שאין שם חשש ניצוצות, חוששים שמא יפנה בהן.
(104) תיק המיוחד להן, הואיל ואין סופו ללבשן שנית.
(105) בחללו, שאז חשוב הכלי אהל להפסיק בין התפילין
לבית-הכסא. אבל בפחות מטפח, בטל הכלי לגבי התפילין
ואינו חוצץ בפניהם (ברכות כג:), וכפירוש רב האי גאון,
הובא ברבינו יונה שם. (106) כי הואיל ואינו מיוחד להן,
אינו בטל להן, וחוצץ. (107) וחושש לחלצן ולהניחן בחוץ
שלא יגביו (שם).

כ. שֶׁכֶּח וְנִכְנָס לְבֵית-הַכֶּסֶּא וְהוּא לְבוּשׁ תְּפִלִּין,¹⁰⁸
מְנִיחַ יָדוֹ עַל־יָתֶן עַד שְׂיִגְמַר עֲמוּדוֹ¹⁰⁹ רִאשׁוֹן, וְיֵוצֵא
וְחוֹלֵץ, אַחֲרֵי-כֵן נִכְנָס וְעוֹשֶׂה צְרָכָיו; שְׂאֵם יַפְסִיק
בְּעֲמוּד רִאשׁוֹן, בֵּין בְּגָדִים בֵּין בְּקִטְנִים, כִּבּוֹא לִידֵי
חֲלָאִים שְׂיֵשׁ בָּהֶן סִפְנָה גְּדוּלָּה.¹¹⁰

(108) על ראשו, בלתי גלולות בבגדו, וכן בבית-הכסא
שבביתו, שאסור בכל ענין להכניסן שם, ושכח ונכנס בהן.
(109) קילוח. (110) שם, כה, ע"א: "עמוד החוזר מביא את
האדם לידי הדרוקן (חולי המצבה את הבטן), סילון (של מי
רגלים) החוזר - מביא את האדם לידי ירקון" (עור פניו
נהפך ירוק).

כא. שֶׁכֶּח וְשִׁמַּשׁ מִטָּתוֹ בַּתְּפִלִּין, הָרִי זֶה לֹא יֵאָחֵז,
לֹא בְּרִצּוּעָה וְלֹא בְּקִצְיָה,¹¹¹ עַד שְׂיִטֵּל יָדָיו וְיִטְלֵם,
מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדִים עֲסָקָנוּת.¹¹²

(111) בתי התפילין. (112) ושמא נגעו במקום הטינופת
(סוכה כו: וברש"י).

כב. הַנִּכְנָס לְבֵית-הַמִּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם עוֹמְדִין
לְבוּשִׁין,¹¹³ מִתֵּר לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין;¹¹⁴ וּמְקוֹם שֶׁבִּגְדֵי-אָדָם
עוֹמְדִין שָׁם, מְקַצֵּתָן עֲרָמִים וּמְקַצֵּתָן לְבוּשִׁין, אֵינוֹ
חוֹלֵץ.¹¹⁵ תְּפִלָּיו, וְאֵינוֹ מְנִיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְבִתְחִלָּה;

1 אָבֵל אִם נִכְנָס לְסֻעֻדַת קָבַע, חוֹלֵץ.⁸³ וּמְנִיחָן עַל
2 שְׁלָחָנוֹ עַד שְׂיִטֵּל יָדָיו,⁸⁴ וְאַחֲרֵי-כֵן יִנְיחָם, וְיִכְרֶךְ עַל
3 מְזוֹזוֹ וְהוּא לְבוּשׁ בָּהֶן.⁸⁵

(80) שהסירן מעליו, וקשרן היטב מסביב לידו, באופן שאין
לחוש שמא יפלו ממנו. (81) סוכה, שם. כי מאחר שסילקן
מעל ראשו אין קדושתו עליו, ואינם צריכים גוף נקי (מגדול
עוז). וכן ב'פרישה' לאורח-חיים סי' מד). (82) ירושלמי
(ברכות פרק ב, הלכה ג). (83) שמא ישתכר בסעודה
ויתגנה בתפיליו (ברכות כג: וברש"י שם). (84) בסוף
הסעודה. (85) שם.

4 יז. הִיָּה לְבוּשׁ תְּפִלִּין וְהֶצֶרֶךְ לְבֵית-הַכֶּסֶּא,⁸⁶ לֹא יִנְיחַ
5 הַתְּפִלִּין בְּחוּרֵין⁸⁷ הַסְּמוּכִין לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְיִכָּנֵס,
6 שְׂמָא וְיִטְלוֹם עוֹבְרֵי דְרָכִים.⁸⁸ בִּצְדָה יַעֲשֶׂה? אִפְלוּ
7 הֶצֶרֶךְ לְהִשְׁתִּין מִיָּם, חוֹלֵץ תְּפִלָּיו בְּרַחוּק אֶרְבַּע
8 אַמּוֹת,⁸⁹ וְגוֹלָלָן בְּבִגְדוֹ כְּמִין⁹⁰ סִפְרֵי-תוֹרָה, וְאוֹחֵז
9 בְּיָמֵינוֹ⁹¹ כְּנֶגֶד לְבוֹ; וְיִזְהַר, כְּדִי שְׁלֹא תִּהְיֶה רִצּוּעָה
10 יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טַפָּח;⁹² וְנִכְנָס וְעוֹשֶׂה צְרָכָיו,⁹³
11 וְכִשְׂיֵצֵא, מִרְחִיק אֶרְבַּע אַמּוֹת מִבֵּית-הַכֶּסֶּא
12 לְלוֹבֶשְׁתָּן.⁹⁴

(86) לעשות בו צרכיו. ובתי-כסאות האמורים בתלמוד, על
פני השדה הם (שם, וברש"י). (87) חורי כתלי מחיצות
השדה. (88) ובמסכת ברכות (שם) הוסיפו: "ויבוא לידי
חשד. ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפיליו בחורים
הסמוכים לרשות הרבים, ובאת אשה אחת ונטלתן, ובאת
לבית המדרש ואמרה: ראו מה נתן לי פלוני בשכרי, כיון
ששמע אותו תלמיד כך, עלה לראש הגג ונפל ומת, באותו
שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס".
(89) מבית-הכסא. (90) וב'טור' (סימן מ"ג) כתוב: "כמור".
(91) שלא יפלו מידו. (92) שיש בה קדושה, וגנאי הוא לה
שתראה בבית-הכסא. (93) ובברכות שם, אמרו:
"בראשונה היו מניחים תפילין בחורין הסמוכין לבית-הכסא
(לפנים מן הגדר) ובאים עכברים ונוטלים אותם, התקינו
וכו' שיאחזן בידו ונכנס". (94) שם. וכל זה בבית-הכסא
שבשדה, שמתירא להניח תפיליו בשדה מפני עוברי דרכים,
אבל בבית-הכסא שבביתו לא יכניסן, כיון שיכול להניחן
במקום המשתמר ('ספר המצוות').

13 יח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֻרִים?⁹⁵ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא הַקְּבֹועַ,
14 שְׂאִין נִיצוּצוֹת נִתְּזוֹת⁹⁶ עָלָיו; אָבֵל בֵּית-הַכֶּסֶּא
15 עֲרִיאִי,⁹⁷ לֹא יִכָּנֵס בָּהֶן פְּשֵׁהָם גְּלוּלִים,⁹⁸ אֲלֵא חוֹלֵץ
16 אוֹתָן וְנוֹתֵנָן לְחִבְרוֹ לְשִׁמְרָן. וְאֵין מִי-רִגְלִים פְּלִין,⁹⁹
17 אִפְלוּ בְּבֵית-הַכֶּסֶּא קְבוּעָה, אֲלֵא בִּישִׁיבָה; וְאִם הִיָּה
18 עֶפֶר תַּחוּתוֹ¹⁰⁰ - אִפְלוּ בְּעֲמִידָה¹⁰¹. הִיָּה בְּמְקוֹם קֶשֶׁה,
19 יַעֲמֹד בְּמְקוֹם מְדוּרָן¹⁰², כְּדִי שְׁלֹא יִתְּזוּ נִיצוּצוֹת
20 עָלָיו.

(95) שנכנס עמהן לבית-הכסא להשתין מים. (96) שמסתמא
עושה שם את צרכיו מיושב. (97) כגון להשתין מים, שאין
אדם הולך בשבילים לבית-הכסא, והפעם הזאת נעשה

1 וּמָקוֹם שֶׁבָּנִי-אָדָם עוֹמְדִים עֲרָמִים, חוֹלֵץ¹¹⁶ תְּפִלִּין,
2 וְאֵין צָרִיד לומר שְׁאִינוּ מְנִיחַ.
113 שבת י, ע"א: "מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו להם, פנימי - להזיע ולהשתטף, אמצעי - יורד לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקה, חיצון - יוצא לתוכו וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ" (רש"י שם). 114 אפילו לכתחילה. 115 אינו מחוייב לחלצן. 116 משום שנאמר: והיה מחניך קדוש (דברים כג, טו). כל דבר שיש בו קדושה, אסור להכניסו למקום מזוזה ('קריית ספר').
3 כג. לֹא יִהְיֶה אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ¹¹⁷.
4 וְאִפְלוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת, או בְּתוֹךְ אַרְבַּע
5 אַמּוֹת שֶׁל קָבֵר, צָרִיד לְחַלֵּץ תְּפִלִּין, עַד שִׁירְחִיק
6 אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְבֹּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שִׁיכַסֶּה
7 עֲרֻתוֹ¹¹⁸ וְיִלְבֹּשׁ בְּגָדָיו. הַנוֹשֵׂא מְשָׁאֵי עַל רֹאשׁוֹ,
8 חוֹלֵץ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, עַד שִׁסְסִיר הַמְּשָׁאוֹ¹¹⁹
9 מֵעָלָיו; וְאִפְלוּ מְטַפְחֵת אֶסּוֹר לְהִנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ שִׁישׁ
10 בּוֹ תְּפִלִּין; וְאֵבֶל צוֹנֵף הוּא מְצַנְפָתוֹ עַל תְּפִלִּיו¹²⁰.

125 (ליצנות. 126) ברכות ל, ע"ב: "אביי ישב לפני רבה, ראהו מתבדח יותר מדאי (ונראה כפורק עול). אמר: 'וגילו ברעדה' כתוב! אמר לו: תפילין אני מניח" (והן עדות שממשלת קוני עלי, רש"י שם), הרי שמסגולת התפילין לא להמשך בקלות ראש (אדר"ת). 127 וכן כתוב ב"ספר העיטור" בשם רב עמרם גאון: וששאלתם ממנהג רבנן: כך ראינו גאונים ואבות בית-דין ואלופים הראשונים וכל חכמי הישיבה שאין חולצין התפילין עד "כימי השמים על הארץ" של קריאת-שמע של ערבית ('הגהות מיימוניות'). ומפני שצריכים גוף נקי, ושלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, ואין כל אדם יכול להזהר בזה, על כן נהגו שלא להניחן אלא בשעת תפילה בלבד ('טור' או"ח, סי' לז). 128 מגילה כח, ע"א. אלא ששם אמרו זה על רבי זירא (כסף-משנה). ובתשובות הגאונים שבסוף ספר "נהרות דמשק" פי' קע"ח מביא ברייתא המונה עשרה דברי חסידות שרב נהג בהם, וזו אחת מהם.

28 כו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁמְצוֹתָן לְלַבֵּשׁן כָּל הַיּוֹם - בְּשַׁעַת
29 תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַפֶּלֶל¹²⁹. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַקּוֹרֵא
30 קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין, כְּאִלוּ מְעִיד עֲדוּת שֶׁקָּרַ
31 בַּעֲצָמָו¹³⁰. וְכָל שֶׁאִינוּ מְנִיחַ¹³¹ תְּפִלִּין, עוֹבֵר בְּשִׁמוּנָה
32 עֲשָׂה; שֶׁהָרִי בְּאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת צוּה עַל תְּפִלִּין שֶׁל
33 רֹאשׁ וְעַל תְּפִלִּין שֶׁל יָד. וְכָל הָרִגִּיל בַּתְּפִלִּין, מְאָרִיד
34 יָמִים¹³², שְׁנָאֵמֵר: "ה' עָלֵיהֶם יָחִיו"¹³³.

129 (ברכות טו, ע"א: "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידי ויניח תפילין ויקרא קריאת-שמע ויתפלל". 130 שם. מכיון שהוא קורא: וקשרתם לאות על ירך וגו' ואינו קושר, נמצא שמה שאומר בפיו אינו אמת (רבינו יונה). 131 ניקדנו בכל הפרקים האלה "מניח" שהוראתו "שים", בניגוד ל"מניח" שפירושו - תת מנוחה, אולם בנוסח הברכה (לעיל הלכה ד) ניקדנו ל"הניח" כהכרעת ה'שולחן ערוך' וכמבואר לעיל. 132 (מנחות מד, ע"א. 133 שם. "אותם שנושאים עליהם שם ה' בתפילין - יחיו" (רש"י).

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1 כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוזה יחיד למזוזות רבים.

א. כיצד כותבים את המזוזה?² כותבים שתי פרשיות,

117 כג. לֹא יִהְיֶה אָדָם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ.
118 עֲרֻתוֹ.
119 הַנוֹשֵׂא מְשָׁאֵי עַל רֹאשׁוֹ, עַד שִׁסְסִיר הַמְּשָׁאוֹ.
120 מֵעָלָיו; וְאִפְלוּ מְטַפְחֵת אֶסּוֹר לְהִנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ שִׁישׁ בּוֹ תְּפִלִּין; וְאֵבֶל צוֹנֵף הוּא מְצַנְפָתוֹ עַל תְּפִלִּיו.

117 (ברכות יח, ע"א. משום "לועג לרש", שהמתים אינם בכלל מוות, וזה הנראה שם בתפיליו כאילו לועג להן, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה). 118 שאסור לעמוד בפני ה' ערום, שנאמר: ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (דברים כג, טו). והשי"ן של תפילין, קדושת השם עליה. ראה שבת סב. (אדר"ת). 119 שגנאי הוא לתפילין להיות משא עליהן בשעת הנחתן (ב"מ קה:). 120 שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואין כאן בזיון. וכנהגדול יוכיח, שאמרו בו: "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין" (זבחים יט:). וראה מה שאמרו חז"ל בדוד המלך, שעטרת זהב היתה מונחת על ראשו במקום תפילין בשעת הנחתן (ע"ז מד:).

11 כד. בֵּית שִׁישׁ בּוֹ תְּפִלִּין או סֶפֶר-תּוֹרָה, אֶסּוֹר
12 לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִשְׁתּוֹ, עַד שִׁיִּצְיָאֵם¹²¹ או יְנִיחֵם בְּכָלִי,
13 וְיִנִּיחַ הַכָּלִי בְּכָלִי אַחֵר שֶׁאִינוּ כֹּלִין¹²²; וְאֵבֶל אִם הָיָה
14 הַכָּלִי הַשֵּׁנִי מְזֻמָּן לָהֶם - אִפְלוּ עֲשָׂרָה כָּלִים, בְּכָלִי
15 אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וְאִם הִנִּיחֵן כָּלִי בְּתוֹךְ כָּלִי, מִתֵּר
16 לְהִנִּיחֵן תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו, בֵּין פֶּר לְכֶסֶת¹²³, שֶׁלֹּא
17 כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ, פְּדִי לְשִׁמְרָן¹²⁴, וְאִפְלוּ אֶשְׁתּוֹ עֲמּוֹ
18 בְּמִטָּה.

121 (לחדר אחר אם יש לו. 122 (ברכות כה, ע"ב. ויש אומרים שאינו מועיל כלי בתוך כלי, לגבי ספר תורה, אלא צריך לעשות לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים ('הגהות מיימוניות'). וראה לקמן פ"י, ה"ז. 123 כר - זה המצע ששוכב עליו, כמו מזון וכדומה. כסת - היא הכר הקטן שמשים תחת מראשותיו ('הערוך'). ורבינו בפירוש המשנה (שבת פ"ד, מ"ב) אומר: "שניהם מניחים תחת ראשו, אלא שכסת גדולה יותר". 124 מגנבים, או מעכברים (ברכות כד).

19 כה. קִדַּשְׁתָּ תְּפִלִּין, קִדַּשְׁתָּן גְּדוּלָּה הִיא, שֶׁכָּל זֶמֶן

פְּתוּחָהּ¹⁶ - בְּשֶׁרָה, לְפִי שְׂאִינָה סְמוּכָה לָהּ מִן
הַתּוֹרָה¹⁷. וְצִרִיךְ לְהַזְהִיר בְּתַגְיִין¹⁸ שְׂבֵה. וְאֵלּוּ הֵן
הַתְּגִין שְׂעוּשִׁין בְּמִזְוָה:¹⁶

(15) שייגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). (16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). (17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאין סמוכות בתורה? מפני ש"קדש" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתיחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו ככולן (מעשה רוקח). (18) כתרי האותיות העשויים בדמות זייגין כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח).

ג. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שֶׁבַע אוֹתוֹת, עַל כָּל אוֹת
מִהֶן שְׁלֹשָׁה זֵיגִין¹⁹. וְאֵלּוּ הֵן: שִׁי"ן עִי"ן שָׁל שְׁמַע',
וְנִי"ן דְּנִפְשָׁךְ, וְתִרִי זִיגִין שָׁל מְזוּזָה, וְתִרִי טִיתִין
שָׁל טֹטֶפֶת'. וּפְרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתוֹת, עַל כָּל
אוֹת מִהֶן שְׁלֹשָׁה זֵיגִין. וְאֵלּוּ הֵן: גִּימ"ל שָׁל דְּגִנְךָ,
וְתִרִי זִיגִין שָׁל מְזוּזָה, וְתִרִי טִיתִין שָׁל טוֹטֶפֶת',
וְצִדִּיק שָׁל הָאֶרֶץ. וְאִם לֹא עָשָׂה תְּגִין, אוֹ שֶׁהוֹסִיף
בָּהֶן אוֹ גֵּרַע מִהֶן, לֹא פָּסַל. וְאִם כָּתְבָהּ שְׁלֹא
בְּשִׁרְטוּט²⁰, אוֹ שְׁלֹא דִקְדָּק בְּמֵלֵא וְחֹסֵר, אוֹ שֶׁהוֹסִיף
מִבְּפָנִים אֶפְלוּ אוֹת אַחַת - הָרִי זֶה פְּסוּלָהּ²¹.

(19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זייגין ואלו הן: שעטנ"ז ג"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. (20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". (21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קריית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח).

ד. מִנְהֵג פְּשׁוּט, שְׂפּוֹתֵיבִים עַל הַמְּזוּזָה מִבְּחוּץ, כְּנֶגֶד
הָרוּחַ שְׂבִין פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה: 'שְׂדִי'²²; וְאֵין בָּזָה
הַפֶּסֶד, לְפִי שֶׁהוּא מִבְּחוּץ. אֲבָל אֵלּוּ שְׂפּוֹתֵיבִין
מִבְּפָנִים שְׂמּוֹת הַמְּלָאכִים, אוֹ שְׂמּוֹת קְדוּשִׁים²³, או

שְׁמַע', וְהָיָה אִם שְׁמַע', עַל דִּף³ אֶחָד, בִּירִיעָה אַחַת.
וְעוֹשָׂה לָהּ רוּחַ מְלֻמָּטָה וְרוּחַ מְלֻמָּעָה כְּמוֹ חֲצִי
צִפְרִי⁴. וְאִם כָּתְבָה בְּשִׁנִּים אוֹ בְּשִׁלְשָׁה דְּפִין - בְּשֶׁרָה⁵.
וְיִלְכֹּד שְׁלֹא יִנְעֶשְׂנָה כְּנֹב⁶, אוֹ כְּמֹ עֲגוּלָה, אוֹ כְּקֶבֶד⁸.
וְאִם עָשָׂה כְּאַחַת מֵאלֵה - פְּסוּלָה⁹. כָּתְבָה שְׁלֹא עַל
הַסֶּדֶר¹⁰, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּים פְּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - פְּסוּלָה¹¹.
כָּתְבָה בְּשִׁנֵּי עוֹרוֹת - אָף-עַל-פִּי שְׂתַּפְרִין, פְּסוּלָה¹².
סִפְר־תּוֹרָה שְׂבֵבָה וְתַפְלִין שְׂבֵבָה, אֵין עוֹשִׁין מִהֶן
מְזוּזָה¹³; וְלֹא מִן הַגְּלִיזִים¹⁴ שֶׁל סִפְר־תּוֹרָה, אֵין
כּוֹתְבִין עָלֶיהָ מְזוּזָה, לְפִי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקְדָּשָׁה
חֲמוּמָה לְקְדָשָׁה קְלָה.

(2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). (3) עמוד. (4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). (5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). (6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כנוב. (7) שהיא כתובה בצורה עגולה. (8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת ומתרחבת מלמעלה למטה. (9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). (10) הכתוב בתורה "שמע, לפני ויהיה אם שמוע". (11) מכילתא פרשת בא. (12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). (13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). (14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א).

ב. וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת רוּחַ שְׂבִין פְּרָשָׁה שְׁמַע' לְוְהָיָה
אִם שְׁמַע' פְּרָשָׁה סְתוּמָה¹⁵; וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגובה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. (30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמונה מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה.

ו. כְּשֶׁנֹּפְלִין אוֹתָהּ, גּוֹלְלִין אוֹתָהּ מִסּוּף הַשִּׁיטָה
לְתַחֲלָתָהּ³¹, עַד שֶׁתִּמָּצֵא, כְּשִׁיפְתַּח הַקּוֹרָא לְקִרְוֹת,
יִקְרָא מֵרֹאשׁ הַשִּׁיטָה לְסוּפָהּ. וְאַחֵר שְׁגוּלָּהּ, מְנִיחָה
בְּשִׁפּוּפֶרֶת³² שֶׁל קֶנֶה³³ אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר,
וּמַחְבֵּר אוֹתָהּ אֶל מְזוּזַת הַפֶּתַח בְּמַסְמָר, אוֹ חוֹפֵר
בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח וּמַכְנִיס בָּהּ³⁴ הַמְזוּזָה.

(31) (מנחות שם). (32) (שם, דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). (33) צמח נבוב הגדל על שפת נהרות. (34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם).

ז. וְקֹדֶם שִׁיקְבָּעָהּ בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח, מְבָרֵךְ תַּחֲלָה:
"בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מְזוּזָה"³⁵. וְאֵינוּ מְבָרֵךְ בְּשִׁיעַת
פְּתִיבְתָּהּ, שֶׁקְבִיעֶתָהּ זֶה הִיא הַמִּצְוָה³⁶.

(35) ר"ף הלכות מזוזה. (36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה.

ח. תִּלְאָהּ בְּמַקְלָה³⁷ - פְּסוּלָהּ³⁸, שְׁאִין זֶה קְבוּעָהּ.
הַנִּיחָה אַחֲרֵי הַדִּלְתָּ³⁹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁴⁰. חָפֵר
בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח וְהַכְנִיס הַמְזוּזָה כְּמוֹ נֶגֶר, וְהִיא
כְּבָרִינָה הַקְּרָשִׁים בְּטַבְעוֹת⁴¹ - פְּסוּלָהּ. הַעֲמִיק לָהּ
טֶפֶח⁴² - פְּסוּלָהּ⁴³. חֲתַךְ קֶנֶה וְהַכְנִיס בּוֹ⁴⁴ מְזוּזָה,
וְאַחֲרֵיכֵן חָבַר הַקֶּנֶה אֶל קָנִים אֲחֵרִים, וְהַעֲמִיד מִן
הַפֶּל מְזוּזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְּמָה קְבִיעַת
הַמְזוּזָה לַעֲשִׂיַת מְזוּזַת הַפֶּתַח⁴⁵.

(37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזה הבית. (38) (מנחות דף לב עמוד ב). (39) על הקיר שמאחורי הדלת. (40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". (41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגובהה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". (42) שחפר במזוזה הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. (43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזוזה". (44) במקום החתך. (45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזה הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום

פְּסוּק אוֹ חוֹתְמוֹת²⁴ - הָרִי הֵן בְּכָלֵל מִי שְׁאִין לָהֶם
חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵלוֹ הַטְּפָשִׁים, לֹא דִי לָהֶם
שִׁבְטָלוֹ הַמִּצְוָה, אֲלֵא שֶׁעָשׂוּ מִצְוָה גְּדוּלָּה²⁵, שֶׁהִיא
יְחִיד הַשֵּׁם שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-פְּרוּף-הוּא וְאַהֲבָתוֹ וְעִבּוּדוֹ,
כְּאֵלוֹ הוּא קָמִיעַ²⁶ שֶׁל הַנֶּזֶת עֲצָמָן²⁷, כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל
לִבָּם הַסֶּכֶל, שֶׁזָּהוּ דָּבָר הַמְּהִינָה בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם²⁸.

(22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שד"י נוטריקון שומר דת ישראל (כלבו). (23) אזכרות, שהן שמות ה'. (24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה' טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרוסיאי ה', ואחד של סוריאה שר הפנים". (25) מצוות מזוזה. (26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. (27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. (28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוחש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שישש... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש-ברוך-הוא והשמירה תבוא מאליה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונוהגים לכתוב מבחוץ "כוז"י במוכס"ז כוז"י" נגד "ה' אלוקינו ה'" הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף ב"ת, לאותיות ה' אלוקינו ה'" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פעוט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפצין וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך".

ה. וּמִצְוָה לְכַתֵּב "עַל הָאֶרֶץ" בְּשִׁיטָה אַחֲרֹנָה, בֵּין
בְּרֹאשׁ, בֵּין (בְּאִמְצָעָהּ²⁹) הַשִּׁיטָה. וְנִהְיָ כָּל הַסּוּפְרִים
לְכַתֵּב אוֹתָהּ בְּשִׁטָּה וְעֶשְׂרִים שִׁטּוֹת, וְ"עַל הָאֶרֶץ"
בְּרֹאשׁ שִׁיטָה אַחֲרֹנָה. וְאֵלוֹ הֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ
כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה עַל הַסֶּדֶר: שְׁמַע, ה', הַדְּבָרִים,
לְבָנִיךָ, וּבִשְׁכַּבְּךָ, בֵּין, וְהִיא³⁰, מִצְוָה, בְּכָל, יוֹרֵה,
עֹשֶׁב, פֶּן, וְהַשְׁתַּחֲוִיָּתָם, הַשָּׁמַיִם, וְאַבְדָּתָם, וְשִׁמְתָם,
אַתָּם, אַתָּם, בְּדֶרֶךְ, וּבִשְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר, עַל הָאֶרֶץ.

(29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(תוספות שם דף קא עמוד ב). (59) שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון.

"תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז).

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

- א. עֲשֶׂה תְּנָאִין יֵשׁ בְּבֵית, וְאַחֲרָיָהּ יִתְחַיֵּב הָדָר בּוֹ
- לְעִשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וְאִם חָסֵר תְּנָאִי אֶחָד מֵהֶן, פְּטוּר
- מִן הַמְּזוּזָה. וְאִלּוּ הֵן: שֶׁיְהִי בּוֹ אֲרָבַע אֲמוֹת² עַל
- אֲרָבַע אֲמוֹת³ או יָתֵר, וְשֶׁתְּהִינָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת⁴,
- וְיִהְיֶה לוֹ מִשְׁקוּף⁵, וְתִהְיֶה לוֹ תְּקֵרָה⁶, וְיִהְיֶה לוֹ
- דִּלְתוֹת, וְיִהְיֶה הַשֹּׁעַר גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים או יוֹתֵר,
- וְיִהְיֶה הַבֵּית חָלָל⁷, וְיִהְיֶה עֲשׂוֹי לְדִירַת אָדָם⁸, וְעֲשׂוֹי
- לְדִירַת כְּבוֹד⁹, וְעֲשׂוֹי לְדִירַת קָבֶעַ¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
~ "ויהיו לו דלתות" ~

אבל הראב"ד ועוד ראשונים סברו שגם פתח שאין בו דלת חייב במזוזה.

ויש לומר שיסוד מחלוקתם הוא בגדר הדלת. לדעת הרמב"ם דלת היא חלק מהשער שענינו פתיחה – כניסה ויציאה ולכן חיוב המזוזה יהיה רק בשער כזה שהוא מקום הכניסה והיציאה מהבית באופן הרגיל והמושלם, היינו כשיש בו דלת, כיון שפתיחת הדלת גורמת את אפשרות הכניסה לבית.

אבל הראב"ד סבר שדלת היא ענין בפני עצמו – סגירת וסתימת חלל בכותל הבית, וסתימת החלל אינו קשור בהכרח לכניסה ויציאת הבית ולכן גם אם אין דלת חייב במזוזה.

לקו"ש חלק ט"ז עמוד 446.

- (2) באורך. (3) ברוחב. (4) עמודים משני צדי הפתח, ככתוב (משלי ח, לד): לשמור מזוזות פתחי. (5) קורה מעל לפתח. (6) שהבית יהיה מקורה. (7) פרט לבתי כנסיות וכיו"ב שהם קודש. (8) פרט לבית התבן ובית העצים, שאינם מיוחדים לדירת אדם. (9) פרט לבית המרחץ ובית הבורסקי, שאינם עשויים לדירת כבוד, כמבואר בסמוך ה"ט. (10) פרט לסוכת החג וכיו"ב, שאינה עשויה לדירת קבע, וכל עשרת התנאים האלו מתבארים והולכים בהלכות הבאות.
- ב. בֵּית שֶׁאֵין לוֹ אֲרָבַע אֲמוֹת עַל אֲרָבַע אֲמוֹת, פְּטוּר
- מִן הַמְּזוּזָה¹¹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ פְּדֵי לָרְבַע אֲרָבַע אֲמוֹת עַל
- אֲרָבַע אֲמוֹת בְּשֹׁנָה¹², אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עָגֹל או פֶּעַל
- חֲמֵשׁ זְוִיּוֹת, וְאֵין צָרִיף לומר שֶׁאֵם הִיא אֲרָכָה יוֹתֵר
- עַל רַחְבּוּהָ¹³, הוּאִיל וְיֵשׁ בּוֹ לָרְבַע אֲרָבַע אֲמוֹת עַל
- אֲרָבַע אֲמוֹת, חֵיב בְּמְזוּזָה.

(11) שאין זה חשוב בית, והתורה אמרה (דברים ו, ט): על

- ט. מְזוּזוֹת הֵיחָד נִבְדָּקָת פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ⁴⁶, וּמְזוּזוֹת
- רַבִּים⁴⁷ - פְּעָמִים בְּיוֹמָה⁴⁸; וְשָׁמָּה נִקְרָעָה⁴⁹ מִמֶּנָּה אוֹת
- אַחַת או נִמְחָקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בַּפֶּתַלִּים,
- מְרַקֶּבֶת.

(46) בשמיטה. (47) כגון שערי חצרות ועיירות. (48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם טרחה יהא כל אחד אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). (49) מוסב על חיוב הבריקה בכלל.

- י. הַכֹּל חֵיבִין בְּמְזוּזָה, אֲפִלּוּ נָשִׁים⁵⁰ וְעַבְדִּים⁵¹.
- וּמִחֲנֻכִּים אֵת הַקִּטְנִים⁵² לְעִשׂוֹת מְזוּזָה לְבִתְהִים.
- הַשׁוֹכֵר בֵּית בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְהָדָר בְּפוֹנֵדֶק⁵³ בְּאֶרֶץ-
- יִשְׂרָאֵל, פְּטוּר מִן הַמְּזוּזָה שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁴; אֲבָל
- הַשׁוֹכֵר בֵּית בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, חֵיב בְּמְזוּזָה מִיָּד⁵⁵.

(50) אף על פי שנמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו' אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם" וגו' וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). (51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א). (52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפוטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י'). (53) מלון. (54) כי מזוזה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזוזה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). (55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורה מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזוזה (לשון רש"י שם).

- יא. הַמִּשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ, עַל הַשׁוֹכֵר לְהֵבִיא מְזוּזָה
- וְלִקְבֹּעַ אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ הִיא נוֹתֵן שָׂכָר עַל קְבִיעָתָהּ⁵⁶;
- מִפְּנֵי שֶׁהַמְּזוּזָה חוֹבַת הָדָר הִיא, וְאִינָה חוֹבַת
- הַבֵּית⁵⁷. וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא, לֹא יִטְלֶנָה בְּיָדוֹ וְיֹצֵא⁵⁸; וְאִם
- הִיא הַבֵּית שֶׁל פּוֹתִי, הָרִי זֶה נוֹטְלָה בְּשִׁיעָא⁵⁹.

(56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. (57) (בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. (58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובתתי-מדרשות, שאין בהן בית דירה, פטורין, לפי
 שהן קדש²⁷. בית-הכנסת של כפרים, שהאורחין
 דרין בו, חייב במזוזה. וכן בית-הכנסת של כפרין,
 אם היה בו בית דירה²⁸, חייב³⁰. כל השערים שהיו
 במקדש לא היה להם מזוזות³¹, חוץ משער ניקנור³²
 ושלפנים ממנו, ושל לשכת פרהדרין³³, מפני
 שהלשכה הזאת הייתה בית-דירה לכהן גדול בשבעת
 ימי ההפשה³⁴.

(24) שביית-המקדש היה בנוי עליו. (25) חדרי המקדש,
 מלשון הכתוב (יחזקאל מ, יז). (26) חצרות המקדש, והן:
 עזרת נשים ועזרת ישראל. (27) שנאמר: "מזוזות ביתך"
 בית חול, ולא בית קודש (יומא יא:). ויש אומרים:
 שביית-המדרש חייב במזוזה, שכיון שתלמידים יושבים בו
 מהבוקר ועד שעה מאוחרת בלילה דומה לדירה,
 ובירושלמי (מגילה פ"ב, ה"ב) אמרו: בית מדרשו של רבי
 חנינא, היתה לו מזוזה. וכן עשה רבי מאיר מרוטנבורג
 מזוזה לפתח בית מדרשו, ואמר: כשהיה ישן בו שנת
 הצהרים היתה רוח רעה מבעתתו עד שתקן בו מזוזה ('טור'
 יו"ד סי' רפז). (28) שאין ידם משגת להכניס האורחים
 בבתיהם, אבל בכרכים שהם תושבים רבים ואין מגיע לכל
 אחד מהם אלא טורח מעט מן האורחים, יכולים לעשות
 בתים לצורך, ואין צריכים לדור בבית-הכנסת (לשון ה'נמוקי
 יוסף' להל' מזוזה). (29) לשמש. (30) יומא יא, ע"ב;
 רי"ף הל' מזוזה). (31) לפי שהם קודש. (32) הוא שער
 המזרח שבבית ישראל, ונקרא גם ה"שער העליון" (סוכה
 פ"ה, מ"ד). נקנור - שם איש חסיד שהלך לאלכסנדריא של
 מצרים להביא דלתות לשער המקדש, ונסים נעשו
 לדלתותיו, כמבואר ביומא לח. ונקראו דלתותיו על שמו.
 (33) חדר פקידי המלך, מתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית
 שני (אחר שמעון הצדיק) היו נותנים ממון למלכות כדי
 לשמש בכהונה גדולה, ומתוך שרשעים היו לא היו
 משלימים שנתם, והיו מתחלפים כל שנה כפקידי המלך,
 שהמלך מחליפם כל שנה, לכך נקראת לשכה זו לשכת
 פרהדרין (יומא ח:). פרהדרין - חכמי המלך ויועציו, בלשון
 יוונית. (34) שהיו מפרישים אותו מביתו, שבעה ימים לפני
 יום הכיפורים (כמפורש שם, פ"א מ"א). ובגלל הלשכה
 הזאת המחוייבת במזוזה, נתחייב גם שער נקנור במזוזה,
 מפני שהוא משמש מבוא ללשכה זו, וכל שהוא פתוח לחדר
 החייב במזוזה, נתחייב גם הוא במזוזה, כמבואר בסמוך
 ה"ו. וכדאי להעיר שבגירסת התלמוד (יומא יא). נאמר:
 "חוץ משער נקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין". ואולי
 גם בדברי רבינו צריך לגרוס כן (כסף-משנה). או להגיה:
 "משער נקנור ושל לשכת פרהדרין שלפנים ממנו". ואין
 לפטור לשכה זו ממזוזה, מחמת קדושתה, כי מאחר שהכהן
 הגדול דר בה הרי הוא בכלל "ביתך" והרי זו דירת חול.
 אבל בית-הכנסת שאין בו בית דירה לאדם - הרי זה פטור,
 כי הוא משמש דירה לגבוה, ועליו אמרו (מגילה כט:):
 "ואהי להם למקדש מעט" - אלו בתי כנסיות שבבבל"
 (חתם סופר יו"ד סי' רפא).

ז. בית התבן³⁵, בית הפקר, בית העצים, בית

מזוזות ביתך (סוכה ג:). (12) ארכו כרחבו. (13) שאין
 ברחבו ד' אמות, אלא שארכו ארוך יותר מארבע אמות, ויש
 בעודף כדי לרבע ארבע על ארבע בשוה, וזהו דרך דירה
 יותר מבית עגול ('מעשה רוקח'). ויש מפרשים: "אע"פ
 שהוא עגול" וכו' שאינו נקרא בית לענין טומאת נגעים:
 "ואין צריך לומר שאם היה ארכו יתר על רחבו" וכו' שאף
 לענין נגעים נקרא בית, כמבואר בב"ב קסד: וראה הל'
 טומאת צרעת פ"ד, ה"ו ('אור שמח').

ג. אכסדרה, והוא המקום שיש לו שלשה כתלים
 ותקרה, אף-על-פי שיש לה שני פצימין¹⁴ ברוח
 רביעית, פטורה מן המזוזה, מפני שהפצימין
 להעמיד התקרה הם עשויים, ולא משום מזוזות
 נעשו¹⁵. וכן התקרה שאין לה כתלים, אלא עומדת
 על עמודים מפאן ומפאן¹⁶, אף-על-פי שהיא
 כתבנית בית, פטורה¹⁷, לפי שאין לה מזוזות, שאילו
 העמודים להעמיד התקרה הן עשויין.

(14) עמודים, ונמצא במשנה (שבת פ"ח, מ"ז). (15) מנחות
 לג, ע"ב. (16) מארבע רוחותיה. (17) שם.

ד. בית שיש לו מזוזה מפאן ומפאן, וכפה¹⁸ במין
 קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף - אם יש
 בגבה המזוזות עשרה טפחים או יותר, חייב
 במזוזה¹⁹; ואם אין בהן עשרה טפחים, פטורים,
 מפני שאין לו משקוף²⁰.

(18) מכסה עגול כקשת, ומתקצר ועולה. (19) שהכיפה
 נידונית כמשקוף. (20) כי מאחר שאין בגובה המזוזות
 עשרה טפחים, ואתה מצרף את הכיפה המתעגלת לגובה
 המזוזות, שוב חסר לך משקוף, שאי-אפשר לכיפה שתשמש
 מזוזה ומשקוף כאחד (ט"ז ליו"ד סי' רפד, בהבנת דברי
 רבינו). ומקור הלכה זו ביומא יא:

ה. בית שאין לו תקרה, פטור²¹ מן המזוזה. היה
 מקצתו מקרה ומקצתו אינו מקרה - יראה לי, שאם
 היה הקרוי²² כנגד הפתח, שהוא חייב במזוזה.
 ומעמידין הדלתות, ואחר-כך קובעין את המזוזה²³.

(21) מנחות לג, ע"ב: "פתחי שימאי (שאין להם תקרה),
 פטורים מן המזוזה" וכפירוש השני של רש"י שם שאין
 הבית מקורה. (22) ויש בקירוי ארבע אמות על ארבע
 אמות (כסף-משנה, בשם רבינו מנחם). (23) מנחות לג,
 ע"א. שאין חייב המזוזה אלא אחרי עמידת הדלתות בפתח,
 שנאמר: "על מזוזות ביתך ובשעריך" - והדבר ידוע שהשער
 הוא הדלת, וכך אמרו חכמינו ז"ל - "אחד שערי בתים ואחד
 שערי חצרות"; ולא אמרו: אחד פתחי בתים, שכל פתח
 שאין בו דלתות - פתח נקרא, שער אינו נקרא (לשון רבינו
 בתשובתו הובאה במוספנו "תשובות רבינו"). - ואם יקבע
 את המזוזה, במזוזות הבית לפני עמידת הדלתות, הרי קבעה
 קודם שתבוע לידי מצוה, והרי זה פסול מטעם "תעשה ולא
 מן העשוי". ראה לעיל פ"ה, ה"ח.

ו. הר-הבית²⁴, הלשכות²⁵ והעזרות²⁶, ובתי-כנסיות

זאת אין המקומות האלה חייבים במזוזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד (ש"ך יו"ד סי' רפו). (54) חג הסוכות. (55) אפילו בשבעת ימי החג, פטורה ממזוזה. מפני שהסוכה היא דירת עראי, ואין היא ראויה להשתמש שימוש קבוע כי מחיצותיה רעועות ואין אתה קורא בה "ביתך" שמשמעו בנין קבוע הראוי לדירת קבע (יומא י:). ולפיכך לשכת פרהרין חייבת במזוזה (לעיל ה"ו) אע"פ שהכהן גר בה שבעה ימים בלבד, מפני שבנינה קבוע וראוי לדירת קבע. (56) ירושלמי (מגילה פ"ד, ה"ב): "מזוזה אינה נוהגת במפרשי ימים". (57) כך היה דרכם של יוצרי כלי חרס בימיהם: עושים להם שתי סוכות זו לפניו מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו, ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור (סוכה ח: וברש"י שם). (58) שאין תשמישה קבוע, שאינו אוכל וישן בה. ואין זה דומה לבית-שער הפתוח לבית שחייב במזוזה, שגם הוא חייב במזוזה (לעיל ה"ז) כי בית-שער תשמישו קבוע בלילה כביום (ש"ך ליו"ד סי' רפו). (59) אלא למכירה בלבד, ובלילה נסגרות ובעליהם הולכים להם.

י. בית שיש לו פתחים הרבה, אף-על-פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא באחת מהן, חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח.⁶⁰ פתח קטן שבין בית לעליה,⁶¹ חייב במזוזה. חדר שבפית, אפילו חדר בחדר - חייב לעשות מזוזה על שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער הפית, שפולן עשויין לדירה וקובעין.

(60) מנחות לד, ע"א. (61) "זה דרכם: ארובה באמצע העליה (הקומה העליונה) ועולים אליה מהבית במעלות, ועושים ארבע מחיצות סביב המעלות למטה, כדי שלא ירד אדם מן העליה לבית כ"אם ברשות הבעלים, ועושים פתח במחיצות" (לשון רש"י שם).

יא. פתח שבין בית-המדרש או בין בית-הכנסת וביתו - אם רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח, חייב במזוזה.⁶² פתח שבין שני בתים,⁶³ הולכין אחר הציר.⁶⁴ של דלת; מקום שהציר נראה עמו, שם קובעים את המזוזה.⁶⁵

(62) שם, לג, ע"א. (63) כגון שחילק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרחוב, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, והיות שקביעת המזוזה היא לימין הנכנס, אין אתה יודע איפה היא הכניסה, מצד חלק זה, או מהצד שכנגדו. (64) יתד ברזל שבדלת למעלה ולמטה. (65) שהצד הזה חשוב עיקר הבית, וימין כניסתו קובעת (מנחות לג. וברש"י).

יב. והיכן קובעים את המזוזה? בתוך חלל של פתח,⁶⁶ בטפח הסמוך⁶⁷ לחוץ, בתחלת שליש העליון של גבה השער;⁶⁸ ואם קבעה למעלה מזה, כשרה; והוא, שירחקנה מן המשקוף טפח.⁶⁹ וצריך לקבעה על ימין הנכנס לבית;⁷⁰ ואם קבעה משמאל - פסולה. ובית של שתפין, חייב במזוזה.⁷¹

אוצרות³⁶ - פטורין מן המזוזה, שנאמר: "ביתך" - ביתך המיוחד לך,³⁷ פרט לאלו וכיוצא בהן. לפיכך, רפת הבקר, שהנשים יושבות בה,³⁸ ומתקשטות בה, חייבות במזוזה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. בית-שער,³⁹ אכסדרה ומרפסת,⁴⁰ והגנה, והדיר⁴¹ - פטורין מן המזוזה, מפני שאינם עשויין לדירה.⁴² אם היו בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו - חייבין במזוזה.⁴³

(35) המיוחד לאזור בו תבן, ואין בני אדם דרים בו. (36) המשמש מחסן ליון ושמן וכדומה. (37) לדירת אדם (יומא יא.). (38) בשעה שאין הבקר מצוי שם (שם). (39) בית קטן שעושים לפני שער החצר, והשומר יושב בו. (40) יציע ארוך לפני פתחי הקומה העליונה, וכולם עולים דרך שם. (41) מקום מכלא הצאן. (42) שם, ע"ב; מנחות לג, ע"ב. (43) מנחות שם. וכפירוש הרי"ף בהל' מזוזה. ולפי זה נצטרך לפרש דברי רבינו "בית שער אכסדרה" וכו' - שפתוחים לגינה או לבית העצים שהם מקומות הפטורים ממזוזה, וכן מרפסת מקום מקורה הפתוח לגינה (כסף-משנה).

ח. לפיכך, אחד שערי חצרות,⁴⁴ ואחד שערי מבואות,⁴⁵ ואחד שערי מדינות⁴⁶ ועירות, הכל חייבים במזוזה; שהרי הפתחים החייבין במזוזה פתוחין לתוכן. אפילו עשרה בתים,⁴⁷ זה פתוח לזה וזה פתוח לזה - הואיל והפנימי חייב במזוזה, פלן חייבין. ומפני זה אמרו⁴⁸: שער הפתוח מן הגנה⁴⁹ לחצר⁵⁰, חייב במזוזה.

(44) אע"פ שאינן מקורות. (45) רחוב צדדי וצר, וחצרות פתוחות לתוכו. (46) יש מדינה מוקפת הרים ויערות, ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר (לשון רש"י יומא יא.). ובכל זאת במקום שיש לחוש לסכנה מפני הגויים, שלא יאמרו כשפים עושים להם היהודים בשערי עירם - פטור ממזוזה. ומטעם זה, נפטור שערי ערי הגיטו ממזוזה ('באר שבע' סימן י"ג). (47) כנוסח כתי' התימנים. ונוסח אחר: עשרה בתים. (48) מנחות לג, ע"ב. (49) וציר הדלת הוא לצד הגינה שהוא מקום פטור. (50) שיש בה בית החייב במזוזה.

ט. בית-הפסא, ובית-המרחץ, ובית הטבילה,⁵¹ ובית הברסקי⁵² וכיוצא בהם, פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשויין לדירת כבוד.⁵³ ספת חג⁵⁴ פתח⁵⁵ ובית שבספינה,⁵⁶ פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשויין לדירת קבע. שתי ספות של יוצרים,⁵⁷ זו לפניו מזו - החיצונה פטורה מן המזוזה, לפי שאינה קבועה.⁵⁸ החניות שבשוקים פטורין, מפני שאינן קבועים לדירה.⁵⁹

(51) שאין רוחצים בו, אלא משמש מקוה טהרה בלבד. (52) בית עיבוד עורות, וריחו רע. (53) יומא יא, ע"א. ואפילו אם יכסה המזוזה ואין בה משום בזיון הקודש, בכל

18 לְכַתֵּב מִשְׁלֹשׁ⁵⁵. וְאֵם כָּתְבוּ בְּיָדוֹ, הֲרִי הוּא פָּאֵלוּ קִבְלָהּ
19 מֵהֶרֶס־סִינִי⁵⁶. וְאֵם אֵינוּ יוֹדֵעַ לְכַתֵּב, אַחֲרֵים כּוֹתְבִין
20 לוֹ. וְכָל הַמְּגִיָּה⁵⁷ סִפְר־תּוֹרָה, וְאִפְלוּ אוֹת אַחַת, הֲרִי
21 הוּא פָּאֵלוּ כָּתְבוּ כָּלֹ⁵⁸.

(2) פרט לנשים שפטורות ממצוה זו. וכן מסתבר, שהרי תכלית כתיבת התורה, היא הלימוד בה. ככתוב: "כתבו לכם... ולמדה את בני ישראל". ונשים פטורות מת"ת, כמבואר לעיל הל' ת"ת פ"א, ה"א (ה'חינוך', מצוה תרי"ג). וכן מפורש ב'ספר המצוות' לרבינו, בסוף מנין מצוות עשה. (3) "שירת האזינו". (4) ואי אפשר לכתוב "פרשת האזינו" לעצמה, ולכן כוונת הכתוב: לכתוב ספר-תורה שלם, שיש בו שירת האזינו. (5) סנהדרין כא, ע"ב. שהרי נאמר: כתבו לכם עליכם לכתוב משלכם, "למען ירבו הספרים בינינו, ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד מבני ישראל, פן תקון נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם" (ה'חינוך' מצוה תרי"ג). (6) מנחות ל, ע"א: "הלוקח ספר-תורה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (אין לו שכר גדול כל-כך כמי שטרט בכתיבתו). כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". שיש מקום לומר כמו שטרט טורח זה, כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני ('נמוקי יוסף' שם). (7) תיקן טעות שנמצאה בו, והכשירו לקרות בו. הגהה - פירושה: לשון נוגה ואורה, כי הגהה מתוקנת מאירה עיני הקורא (המדקדק ר' אליהו בספרו "תשב"ץ"). ויש מפרשים: לשון הסרה וסילוק, ככתוב: כאשר הוגה מן המסילה (שמואל"ב כ, יג), כי המגיה מסיר את השגיאות והטעויות שבכתב והדפוס ('מעדני יום טוב' הל' ס"ת). (8) מנחות, שם. ולדעת ה'תוספות' שם, מדובר באדם הקונה מחבירו ספר מוטעה, שעד עכשיו היה באיסור ביד המוכר, כי אסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט:). וזה שתיקנו והכשירו לקרוא בו, הרי הוא כאילו כתבו. והרא"ש בהל' ספר-תורה כתב: "וזהו (מצות כתיבת ספר התורה) בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל בימינו, שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיה, להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, ככתוב: "ולמדה את בני ישראל", וע"י הגמרא ופירושיה ידע המצוות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם למכרם" וכו'. (וראה ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד ס' ר"ע).

(66) ולא מבחון, שהרי "בשעריך" כתוב, מקום סגירת השער וזה חלל הפתח (מנחות לב:). (ראה לעיל פ"ה, ה"ח), שמצוותה להיות זקופה, אולם רבינ'תם סובר שמצוותה להיות שכובה לרוחב מזוות הפתח ('תוספות' מנחות לג:). והמדקדקים יוצאים ידי שניהם, וקובעים אותה בשיפוע ובאלכסון (רמ"א יו"ד ס' רפט). (67) לרשות הרבים, כדי שיפגע במצוה מיד (שם, לג:). (68) שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם על מזוזות ביתך" - מה קשירה בגובה הזרוע ששם מניחים תפלה של יד, אף נתינת המזוזה בגובה הזרוע אלא מרוחקת ממנו קצת, אף הנחת המזוזה אינה בסוף גובה השער אלא מרוחקת ממנו טפח (כסף-משנה). (70) שנאמר: "על מזוזות ביתך" - קרא בו: דרך ביאתך, וכשאדם עוקר רגליו, רגל ימין הוא עוקר תחילה (יומא יא:). (71) ואין אנו אומרים: "ביתך" ולא בתיים, מפני שבמזוזה כתוב: "למען ירבו ימכם" וגו', כולם צריכים להיות (שם). ואיחר רבינו לכתוב דין זה כאן ולא הביאו בראש הפרק, מפני שביומא שם שאלו מאחר שגם בית השותפים חייב במזוזה, "ביתך" למה לי? ותירצו: לומר, דרך ביאתך מימין הנכנס, והואיל וזה קשור בזה, סמכם רבינו וסדרם יחד (כסף-משנה).

1 יג. חֵיב אָדָם לְהַזְהֵר בְּמִזְוֵזָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֹבֶת
2 הַפֶּלֶל⁷² תְּמִיד⁷³. וְכָל זְמַן שִׁינֶנֶס וַיֵּצֵא, יִפְּגַע בִּיחֹד
3 הַשֶּׁם, שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וַיִּזְכֹּר אֶהְבֵּתוֹ,
4 וַיַּעֲזֹר מִשְׁנֵתוֹ וּשְׂגִיּוֹתָיו⁷⁴ בְּהַבִּיל הַזֶּמֶן, וַיַּדַּע, שְׁאִין
5 דָּבָר הַעוֹמֵד לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, אֵלָּא יִדְעֵת
6 צִוֵּר הַעוֹלָם, וַיִּמָּד הוּא חֹזֵר לְדַעְתּוֹ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי
7 מִיִּשְׂרָאֵל. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים⁷⁵: כָּל מִי שֵׁשׁ לוֹ
8 תְּפִלִּין בְּרָאשׁוֹ וּבִזְרוֹעוֹ, וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ, וּמִזְוֵזָה
9 בְּפִתְחוֹ, מִחֻזֵּק הוּא שְׁלֵא יִחָטָא; שֶׁהֲרִי יֵשׁ לוֹ
10 מִזְכִּירֵין רַבִּים, וְהֵן הֵם⁷⁶ הַמְּלַאכִּים שֶׁמַּצִּילִין אוֹתוֹ
11 מִלְּחָטָא, שְׁנֹאֲמַר: "חֲנָה מְלֶאךָ יְיָ סָבִיב לִירְאָיו
12 וַיַּחֲלֹצֵם"⁷⁷. בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן.

(72) בין אנשים בין נשים (לעיל פ"ה, ה"י). (73) גם ביום וגם בלילה. (74) עיסוקו התמידי. (75) מנחות מג, ע"ב. (76) המצוות. (77) ימלטם מן החטא. וחז"ל שם קראו עליו הפסוק: "והחוטש המשולש (תפילין, ציצית ומזוזה) לא במהרה ינתק".

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) חיוב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומשנה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

22 ב. וְהַמֶּלֶךְ, מִצְוָה עָלָיו לְכַתֵּב סִפְר־תּוֹרָה אֶחָד
23 לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יֵתֵר עַל סִפְר־שִׁיחִיָּה לוֹ כְּשֶׁהוּא
24 הַדְּיוֹט, שְׁנֹאֲמַר: "וְהָיָה כִּשְׁכֹּתוֹ עַל כֶּסֶּא מַמְלַכְתּוֹ
25 וְכָתַב לוֹ וְגו'⁹". וּמַגִּיהִין אוֹתוֹ מִסִּפְר־הַעֲזָרָה¹⁰,
26 עַל-פִּי בֵּית-דִין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁהָיָה לוֹ כְּשֶׁהוּא הַדְּיוֹט,
27 מֵנִיחוֹ בְּבֵית גַּנְזִיּוֹ¹¹; וְזֶה שֶׁכָּתַב אוֹ שֶׁנִּכְתַּב לוֹ¹² אַחֵר
28 שְׁמֶלֶךְ, יֵהִיָּה עֲמוֹ תְּמִיד. וְאֵם יֵצֵא לְמַלְחָמָה -
29 סִפְר־תּוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בְּדִין -

13 א. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ² מִיִּשְׂרָאֵל לְכַתֵּב
14 סִפְר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וְעָתָה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת
15 הַשִּׁירָה", כְּלוֹמֵר: כָּתְבוּ לָכֶם תּוֹרָה, שֵׁשׁ בָּהּ שִׁירָה
16 זו³, לְפִי שְׁאִין כּוֹתְבִין אֶת הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת⁴.
17 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ לוֹ אֲבוֹתָיו סִפְר־תּוֹרָה, מִצְוָה

והטעם: שנראה כשני ספרים (ט"ז ליו"ד סי' רעא).
 (21) כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "זה אלי ואנוהו -
 התנאה לפניו במצוות.... ספר תורה נאה, בדיו נאה,
 בקולמוס נאה, בלבלר [סופר] אומן". (22) מילה. (23) זו
 יו"ד. (24) שורה. (25) שלש פעמים. (26) עמוד.
 (27) ויטעה בראשי השיטות (מסכת מנחות ל.). משוטטות -
 מתהלכות אנה ואנה, לחפש דבר מה, כמו: משוטט בארץ -
 (איוב ב, ב). וכן מצינו (דברי הימים ב טז, ט): עינו
 משוטטות בכל הארץ.

- ה. לא ימעט הכתב²⁸ מפני הרוח שפין פִּרְשָׁה
 לִפְרָשָׁה²⁹. נִדְמָנָה לוֹ תְּבָה בַּת חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת - לֹא
 יִכְתֹּב שְׁתֵּים בְּתוֹךְ הַדָּף וְשֹׁלֵשׁ חוּץ לַדָּף, אֲלֵא פוֹתֵב
 שְׁלֹשׁ בְּתוֹךְ הַדָּף וְשְׁתֵּים חוּץ לַדָּף³⁰. לֹא נִשְׁאַר מִן
 הַשִּׁטָּה כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת - מִנִּיחַ הַמָּקוֹם
 פָּנוּי, וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה³¹.

(28) לכתוב אותיות קטנות ודקות. (29) שצריך להיות
 כשיעור תשע אותיות ריוח בין פרשה לפרשה, ואם נודמנה
 לו שיטה שמסיים בה פרשה אחת, ומתחיל בה פרשה אחרת
 ויש ריוח מועט ביניהן, אל יכתוב אותיות דקות כדי להגדיל
 את הריוח, אלא יזרז עצמו שלא יבוא לידי כך.
 (30) מנחות ל, ע"א. וכתבו ה'תוספות' (שם) ששם ה' צריך
 להיות כולו בתוך הדף. (31) ומנהג הסופרים להאריך
 האותיות עד שיגיעו לסוף השיטה, משום נוי ספר תורה,
 ורבינו לא חושש לנוי זה משום הפסד צורת האותיות
 ('מעשה רוקח').

- ו. נִדְמָנָה לוֹ תְּבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - לֹא יִזְרְקָנָה
 בֵּין הַדְּפִין³², אֲלֵא יַחְזִיר לְתַחֲלַת הַשִּׁטָּה. נִדְמָנָה לוֹ
 בְּתוֹךְ הַשִּׁטָּה תְּבָה בַּת עֶשֶׂר אוֹתִיּוֹת, אוֹ פָחוֹת אוֹ
 יֵתֶר³³, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשִּׁטָּה כְּדֵי לִכְתֹּב אֶת פְּלֵה
 בְּתוֹךְ הַדָּף - אִם יָכוֹל לִכְתֹּב חֲצִיָּה בְּתוֹךְ הַדָּף וְחֲצִיָּה
 חוּץ לַדָּף, פּוֹתֵב; וְאִם לֹא, מִנִּיחַ הַמָּקוֹם פָּנוּי
 וּמִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַשִּׁטָּה³⁴.

(32) לכתבה מחוץ לשירטוט הדף, ואע"פ שרשאי לעשות כך
 בתיבה בת חמש אותיות, אבל בתיבה שלימה אינו רשאי
 (מנחות ל.). (33) כגון "והאחשדרפנים" (מגילת אסתר ט,
 ג) כי גם מגילת אסתר דין כתיבתה כדין ספר-תורה. ראה
 מגילה יז.; הלכות מגילה לרבינו פ"ב, ה"ט (בשם הגאון ר'
 זלמן מוילנא). (34) אבל למשך האותיות ולהגדילן עד
 סוף השיטה - אסור, שאין לשנות אות אחת מחברתה, וזולת
 האותיות המקובלות לבעלי המסורה, להיות גדולות או
 קטנות ('הגהות מיימוניות').

- ז. ומניח בין כל חמש וחמש³⁵ ארבע שיטין פנויות
 בלא כתיבה³⁶, לא פחות ולא יתר, ונתחיל החמש
 מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר את התורה, צריך
 שייגמר באמצע שיטה שבסוף הדף³⁷. ואם נשאר מן
 הדף שיטין הרבה³⁸, מקצור³⁹ ועולה⁴⁰, ומתחיל
 מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמר את

- 1 והוא עמו, מסב¹³ - והוא כנגדו¹⁴; שְׁנֵאמַר: "וְהִתְיַתָּה
 2 עמו וקרא בו כל ימי חייו".

(9) סנהדרין כא, ע"ב. ושם הוכיחו זה מסוף הפסוק שנאמר
 בו: "את משנה התורה וגו', משנה - שתיים במשמע.
 (10) שבבית-המקדש (ירושלמי סנהדרין ס"ב, ה"ו).
 (11) כשאר איש ישראל. (12) ע"י אחרים, כשאנו יודע
 לכתוב. (13) אל השולחן לאכול. (14) סנהדרין, שם.
 "לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבהו אדם על מעשהו
 ולא יגער בו, ובשבט פיו ימית את מי שירצה, ע"כ צריך
 הוא שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו, יביט אליו תמיד,
 למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו" ('ה'חינוך' מצוה
 תקג).

- ג. לא היה לו ספר-תורה קדם שיימלך, צריך לכתב
 לו אחר שיימלך שני ספר-תורה - אחד מניחו בבית
 5 גנזיו, והשני יהיה עמו תמיד, לא יסור מעמו, אלא
 6 בלילה בלבד¹⁵, וכשיפגש לבית-המרחץ או לבית-
 7 הכסא¹⁶, או לישן על מִשְׁתּוֹ¹⁷.

(15) אולם ב'ספרי' פרשת שופטים נאמר: "ימי חייו" - אלו
 הימים, "כל ימי חייו" - לרבות הלילות, ואולי כוונת רבינו
 "בליילה" - בשעת השינה. וב'אור שמח' להגאון רבי מאיר
 שמחה מדווינסק מגיה ואומר שכך צ"ל בדברי רבינו: "לא
 יסור מעמו אפילו בלילה, לבד כשיכנס לבית המרחץ" וכו',
 וכן נראה מדברי רבינו בהל' מלכים פ"ג ה"א, שלא הזכיר
 שם דין לילה לגמרי. (16) שנאמר: "וקרא בו" מקום הראוי
 לקרות בו ('ספרי' שם). וכן גם בית הקברות אינו מקום
 הראוי לקרות בו. (ראה ברכות יח. ולקמן פ"י, ה"ו) אלא
 שחכמינו ז"ל לא חשו למנות גם בית הקברות, הואיל ואין
 המלך יוצא להלווית המת, כדברי המשנה (סנהדרין פרק ב,
 משנה ג): "מת לו מת, אינו יוצא מפתח פלטרין שלו"
 ('תורה תמימה', פרשת שופטים, אות צ"ה). (17) אפילו
 ביום.

- ד. ספר-תורה שכתבו בלא שרטוט¹⁸, או שכתבו
 9 מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף¹⁹ - פסול²⁰;
 10 אלא, או כלו על הגויל, או כלו על הקלף. וכיצד
 11 פותחין ספר-תורה? פותב פתיכה מתקנת, נאה
 12 ביותר²¹. יניח בין כל תבה²² ותבה כמלא אות
 13 קטנה²³, ובין אות לאות כמלא חוט השערה, ובין
 14 כל שיטה²⁴ ושיטה כמלא שיטה. וארץ כל שיטה
 15 ושיטה - שלשים אותיות, כדי לכתב
 16 'למשפחותיכם', 'למשפחותיכם', 'למשפחותיכם',
 17 תלתא זמני²⁵; וזה הוא רחב כל דף²⁶ ודף. ולא תהא
 18 שיטה קצרה מזה, כדי שלא יהא הדף באגרת. ולא
 19 ארבה יותר על זה, כדי שלא יהו עיניו משוטטות
 20 בקתב²⁷.

(18) שצריך לשרטט את השיטין בסרגל, כדי שהכתב יהיה
 ישר כמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (19) גויל וקלף מפורשים
 למעלה (פ"א, ה"ו). (20) ירושלמי (מגילה פ"א, ה"ט).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **הַשִּׁטָּה**⁴¹, וּמִתְפֹּנֵן, עַד שֶׁיִּהְיֶה "לְעֵינַי פֶּלַי יִשְׂרָאֵל"
- 2 **בְּאַמְצַע שִׁטָּה שְׁבִסוֹף הַדֶּף**⁴².
- 35) מחמשה חומשי תורה. (36) ב"ב יג, ע"ב. (37) מנחות ל, ע"א. (38) וגמר הכתב חל בשיטה שבאמצע הדף. (39) השיטין. (40) כמו מקצר והולך. ואמנם בנוסח התלמוד, נאמר: "מקצר והולך". ורבינו נמשך אחרי לשון הרי"ף שם. ומעניין שבלשון הרא"ש להל' תפילין כתוב: "מקצר ויורד". והכל עולה לענין אחד. (41) כנוסח כת"י התימנים. ובנוסח אחר: "מתחילת השיטה שבסוף הדף ולא יגמור את השיטה". (42) ואז ידעו הכל שכאן סיום התורה, לא כן אם יסיים בגמר השיטה (ט"ז יו"ד סי' רע"ב סק"ו).
- 3 **ח. וַיִּזְהַר בְּאוֹתִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת**⁴³ וּבְאוֹתִיּוֹת הַקְּטָנוֹת⁴⁴,
- 4 **וּבְאוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדוֹת**⁴⁵, וְאוֹתִיּוֹת הַמְּשֻׁנוֹת, כְּגוֹן
- 5 **הַפִּאֲיִן הַלְּפוּפוֹת**⁴⁶ וְהָאוֹתִיּוֹת הַעֲקָמוֹת⁴⁷, כְּמוֹ
- 6 **שֶׁהֶעֱתִיקוּ הַסּוֹפְרִים אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וַיִּזְהַר בַּתִּגְיִן**⁴⁸
- 7 **וּבִמְנִינֵן. יֵשׁ אוֹת שֵׁשׁ עָלֶיהָ תֵּג אֶחָד, וְיֵשׁ אוֹת שֵׁשׁ**
- 8 **עָלֶיהָ שְׁבָעָה**⁴⁹. וְכָל הַתִּגְיִן כְּצוּרַת זִינִי⁵⁰ הֵן, דִּקְיִן
- 9 **כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה.**
- 43) כגון ב' של בראשית ברא (בראשית א, א) שהיא גדולה, ועוד. (44) כגון כ' של "ולבכותה" (שם, כג, ב) שהיא קטנה. וראה במוספנו "דקדוקי סופרים" סדר אל"ף בית" שלם של אותיות גדולות וקטנות. (45) שיש עליהן נקודות מלמעלה, כגון "ויאמר אליו איה שרה" (בראשית יח, ט) שאותיות "איו" שב"אליו" מנוקדות. (46) כנוסח דפוס מנוסחה ונציא, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: הלפופות. ופירושו: כרוך ומקופל. ראה 'חתם סופר' יו"ד סי' רסה. (47) כגון נו"ן ההפוכה שלפני "ויהי בנסוע הארון" (במדבר י, לה) שהיא עקומה. (48) כתרי האותיות, כמו שאמרו (מנחות כט, ד): "בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות (כגון התגיין)... אמר לו: אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ (תג) תילין תילין של הלכות". (49) ראה במוספנו "תשובות רבינו". (50) מנחות כט, ע"ב. וה'מגדול עוז' מראה מקום לכל פרטי הלכה זו בספר "התגיין".
- 10 **ט. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לֹא נֶאֱמְרוּ אֶלָּא לְמַצּוֹה מִן**
- 11 **הַמִּבְחָר. וְאִם שָׁנָה בְּתִקְוִן זֶה**⁵¹, אוֹ שֶׁלֹּא דִקְדַּק
- 12 **בַּתִּגְיִן, וְכֵתֵב כָּל הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקְוִן; אוֹ שֶׁקָּרַב אֶת**
- 13 **הַשִּׁטְיִן**⁵² אוֹ הִתְקִינָן⁵³, אוֹ הֶאָרִיכוּ⁵⁴ אוֹ קָצְרָן -
- 14 **הוֹאִיל וְלֹא הִדְבִּיקָן אוֹת בָּאוֹת, וְלֹא חָסַר וְלֹא הוֹתִיר**
- 15 **וְלֹא הִפְסִיד צוּרַת אוֹת אַחַת, וְלֹא שָׁנָה בַּפְּתוּחוֹת**
- 16 **וּסְתוּמוֹת**⁵⁵ - הֵרִי זֶה סֵפֶר כְּשֶׁר.
- 51) האמור בפרק זה עד כאן. ורבינו הולך ומפרטו אחד אחד. (52) ולא הניח ביניהן כמלוא שיטה. (53) שהניח ביניהן ריוח יותר מהשיעור האמור. (54) למעלה משלשים אותיות אורך השיטה. (55) מפורש לקמן (פ"ח, הלכה א"ב).
- 17 **י. יֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא נֶאֱמְרוּ בַּגְּמָרָא, וְנִהְגוּ**
- 18 **בָּהֶם הַסּוֹפְרִים, וְנִקְבְּלָה הוּא בְּיָדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ.**
- 19 **וְהֵן, שֶׁיִּהְיֶה מִנְּזֵן הַשִּׁטְיִן שֶׁכָּבֵל דֶּף וְדָף, לֹא פְחוֹת**
- 20 **מִשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים וְלֹא יִתֵּר עַל שְׁשִׁים**⁵⁶; וְשִׁיחָה
- 21 **הָרוּחַ שֶׁבִּין פֶּרֶשָׁה לְפֶרֶשָׁה כְּמוֹ תִּשְׁעֵי אוֹתִיּוֹת:**
- 22 **'אָשֶׁר', 'אָשֶׁר', 'אָשֶׁר'; וְשִׁיחָה בְּרֹאשׁ הַשִּׁטְיִן**
- 23 **לְמַעַלָּה מִשְׁתֵּי הֵם**⁵⁷: 'הַבָּאִים'⁵⁸, 'בִּנְכָּשָׁה'⁵⁹,
- 24 **הַשֵּׁם**⁶⁰, 'מֵת'⁶¹, 'בְּמַצְרִים'⁶² - חֲמֵשׁ שִׁטְיִן; וְלִמְטָה
- 25 **מִן הַשְּׂרִירָה חֲמֵשׁ שִׁטְיִן, תַּחֲלַת כָּל שִׁטָּה מִהֵן כֶּף:**
- 26 **'וַתִּקַּח'⁶³, 'אֶחְרִיהָ', 'סוֹס', 'וַיֵּצֵאוּ', 'וַיָּבֹאוּ'⁶⁴;**
- 27 **וַיִּהְיֶה בְּרֹאשֵׁי הַשִּׁטְיִן לְמַעַלָּה מִשְׁתֵּי הַאֲזִינוּ'⁶⁵:**
- 28 **'וַאֲעִידָה'⁶⁶, 'אֶחְרִי', 'הַדֶּרֶךְ', 'בְּאַחֲרִית',**
- 29 **'לְהַכְעִיסוֹ', 'קָהֵל' - שֵׁשׁ שִׁטְיִן; וְלִמְטָה מִמֶּנָּה**
- 30 **חֲמֵשׁ שִׁטְיִן: 'וַיָּבֹא'⁶⁷, 'לְדַבֵּר', 'אָשֶׁר', 'הוֹדַת',**
- 31 **'אָשֶׁר'.**
- 56) ראה מסכת סופרים (פ"ב, ה"ו). (57) שמות טו, אי"ט. (58) שם, יד, כח. (59) שם, כט. (60) שם, ל. (61) שם. (62) שם, לא. (63) שם, טו, כ. (64) שם, כג. (65) דברים לב, א-מג. (66) שם, לא, כח. עד סוף הפרק. (67) שם, לב, מד. עד "אשר אתם עוברים" פסוק מז. וב'הגהות מיימוניות' העירו: "מה שנהגו סופרים בורים להתחיל כל עמוד שבספר תורה בוי"ו, וקוראים לו: "ווי העמודים" (כלשון הפסוק שמות לח, יב) - נראה שאיסור גמור יש בדבר, שהרי עושים העמודים, מהם רחבים, ומהם קצרים, ופעמים האותיות משונות וארוכות הרבה כדי שתגיע וי"ו לראש כל עמוד, והרי תלמוד ערוך (מנחות ל): "ולא ימעט את הכתב מפני הריח" וכו' וכמבואר לעיל ה"ה. ומורי (רבי מאיר מרוטנבורג) כתב לי: אילו היה לי לכתוב ספר-תורה הייתי נזהר שלא יהיה שום עמוד מתחיל בוי"ו חוץ מ"ואעידה בס". וכן מה שנהגו הסופרים לכתוב ב"ה שמ"ו בראש העמודים, והן: ב' של "בראשית, י' - "יודוך אחיך (בראשית מט, ח), ה' - "הבאים (שמות יד, כח), ש' - "שמר לך (שם, לד יא), מ' - "מה טובו (במדבר כד, ה), ו' - "ואעידה בס (דברים לא, כח), חפשי בספרי הגאונים ולא מצאתי, ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה (ראה לקמן פ"ט סוף "ספר בראשית") אי אפשר לעשות כן, וכל ספר-תורה העשוי כן - פסול, שהרי פרשת "יהודה אתה יודוך" פתוחה, ואי-אפשר לכתוב "יודוך" בראש העמוד אלא אם-כן היה כתוב בשיטה התחתונה (שבועמוד הקודם) שתי תיבות בלבד, שהן: "יהודה אתה", והן שמונה אותיות, ולא יתכן לעשות כן, שאין מתחילים פרשה פתוחה אלא בראש השיטה, ראה לקמן פ"ח ה"ב. עכ"ל. אולם מנהג סופרינו לכתוב יו"ד של "יהודה" בראש השיטה, וסרה כל ההשגה (חידושי ר"ע איגר ליו"ד סי' רעג).
- 32 **יֵא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לְמַצּוֹה מִן הַמִּבְחָר. וְאִם**
- 33 **שָׁנָה, לֹא פָסַל. אֲבָל אִם כָּתֵב הַמֶּלֶא חָסֵר אוֹ הַחֲסֵר**⁶⁸
- 34 **מֶלֶא, אוֹ שֶׁכָּתֵב מֶלֶא שֶׁהִיא קָרִי⁶⁹ וְכָתֵב כְּקִרְיָאָתָהּ,**
- 35 **כְּגוֹן שֶׁכָּתֵב 'וַיִּשְׁכְּבָנָה' בְּמָקוֹם 'וַיִּשְׁלָכָנָה'⁷⁰,**
- 36 **'וַיִּבְטְחוּרִים' בְּמָקוֹם 'וַיִּבְעַפְלִים'⁷¹, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁷²; אוֹ**

18 יד. מִתֵּר לְכַתֵּב הַתּוֹרָה, כָּל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ בְּפָנַי עֲצָמוּ, 19 וְאֵין בֵּין קִדְשֵׁת סִפְר־תּוֹרָה⁸⁷. אָבֵל לֹא יִכְתֹּב מִגְלָה⁸⁸ 20 בְּפָנַי עֲצָמָה, שִׁיְהִיָּה בֵּה פִרְשִׁיּוֹת⁸⁹; וְאֵין כּוֹתֵבִין 21 מִגְלָה לְחִינוּק לְהַתְלַמֵּד בָּהָּ⁹⁰; וְאֵם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁלִים 22 עָלֶיהָ חֶמֶשׁ - מִתֵּר⁹¹. כָּתֵב מִגְלָה, שְׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּת 23 בְּשִׁטָּה אַחַת - מִתֵּר⁹².

87) השלם, שנוהגים בו קדושה יתירה, כמו שמבואר לקמן (פ"י, ה"ב). וכן אין עומדים מפניו כדרך שחייבים לעמוד מפני ספר-תורה. ובמסכת גיטין (ס). אמרו: "אין קוראים בחומשים בבית-הכנסת משום כבוד הציבור", וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו. (88) חזק מהחומש. (89) לפי שהתורה חתומה ושלמה ניתנה למשה (שם). אבל בחומשים שלמים אין קפידא כל-כך, כמבואר שם. וכן מצינו ברבי חייא שכתב חמשה חומשים לחמשה ילדים ללמדם תורה (כתובות קג:). (90) גיטין, שם. ורבינו אלפס התיר, והמליצו עליו שלפיכך הקיל משום שאי-אפשר לכל עני בישראל לכתוב חומש שלם לבנו. ועל כגון זה נאמר (תהלים קיט, ככו: עת לעשות לה' הפרו תורתך ('טור' יו"ד סי' רפג). (91) גיטין, שם. (92) שם אמרו: שלפיכך מותר היה להילני המלכה לעשות טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (מוכנה לכהן להעתיק ממנה להשקאת סוטה, ולא יצטרך להביא ס"ת להעתיק ממנו) - משום שהיתה כתובה סירוגין. ומפרש רבינו: סירוגין - שלש שלש תיבות בשיטה אחת, כי בכתיבה משונה זו אינה נראית כמגילה מתוך ספר-תורה (ש"ך, יו"ד סי' רפג), וראה במוספנו "תשובות רבינו".

24 טו. מִתֵּר לְדַבֵּק⁹³ תּוֹרָה, נְבִיאִים וְכַתּוּבִים בְּכִרְךָ 25 אַחֲד⁹⁴. וּמִנִּיחִ⁹⁵ בְּכָל חֶמֶשׁ וְחֶמֶשׁ אַרְבַּע שִׁטִּין, וּבֵין 26 כָּל נְבִיא וְנְבִיא שְׁלֹשׁ שִׁטִּין⁹⁶, וּבֵין כָּל נְבִיא וְנְבִיא 27 מִשְׁנֵים-עָשָׂר - שְׁלֹשׁ שִׁטִּין, שָׁאֵם בָּא לְחַתֵּךְ, 28 חוֹתֶמָה⁹⁷. וְסִדְרוֹן שָׁל נְבִיאִים כֶּף הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, 29 שׁוּפָטִים, שְׁמוּאֵל, מֶלְכִים, יִרְמְיָה, יְחִזְקֵאל, 30 יִשְׁעְיָה⁹⁸, תִּרְיָע־עָשָׂר⁹⁹. וְסִדְרֵ הַכְּתוּבִים: רֹת, 31 וְתִהְלִים, וְאִיּוֹב, וּמִשְׁלִי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר־הַשִּׁירִים¹⁰⁰, 32 וְקִינוֹת¹⁰¹, וְדָנְיָאֵל¹⁰², וּמִגְלָה¹⁰³ וְדָבָרִי הַיָּמִים¹⁰⁴.

93) לכרוך. (94) ואע"פ שאי-אפשר שלא יונחו נביאים וכתובים ע"ג תורה, אין חוששים לכך הואיל והם בכרך אחד (ב"ב יג. וב'תוספות' שם). (95) משאיר חלק. (96) שם. ונוסח התלמוד שלפנינו: "וכן בין כל נביא לנביא, שמשמע ארבע שטיין; אבל גירסת רבינו שם: בין נביא לנביא ג' שטיין. וכן הנוסח במס' סופרים (פ"ב, ה"ד). (97) לפי המפרשים, חסר כאן בדברי רבינו, וצ"ל כמו שנכתבה ברייתא זו בתלמוד (ב"ב יג:): "ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה, שאם בא לחתוך חותך" וזה מוסב על הנביאים שאפשר לסיים נביא אחד בסוף הדף, ולהתחיל את השני בראש הדף, ואין אנו חוששים שמא יבוא לחתוך זה מזה, שהרי מותר לחתוך, אבל בחומשי התורה אסור לסיים בסוף הדף, גזירה שמא יבא לחתוך כמבואר ב'ירושלמי' (מגילה פ"א, ה"ט): "וצריך שיהא גומר באמצע ומתחיל

1 שְׁכַתֵּב פִּרְשָׁה פְּתוּחָה סְתוּמָּה, או סְתוּמָּה פְּתוּחָה⁷³, 2 או שְׁכַתֵּב הַשִּׁירָה⁷⁴ כְּשֶׁאֵר הַכְּתֵב, או שְׁכַתֵּב פִּרְשָׁה 3 אַחַת כְּשִׁירָה - הָרִי זֶה פְּסוּל⁷⁵, וְאֵין בּוֹ קִדְשֵׁת 4 סִפְר־תּוֹרָה כָּלָל, אֲלֹא כְּחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמִּלְמַדִּין 5 בָּהּ הַתִּינוּקוֹת.

(68) מנחות לב, ע"ב: "כתבה אגרת פסולה". וכפירוש ה'תוספות' שם: כאגרת - שלא דקדק בחסרות ויתירות אלא כאגרת בעלמא. (69) שנקראת אחרת מכתיבתה. (70) דברים כח, ל. (71) שם כז. (72) נדרים לז, ע"ב: "קריין ולא כתיבין, כתיבין ולא קריין" - הלכה למשה מסיני". (73) ראה לקמן (פ"ח, ה"ב). (74) "שירת היס" ו"האזינו", שיש בהן ריוח בכל שיטה ושיטה, כמפורש לקמן סוף פ"ח. (75) שבת קג, ע"ב.

6 יב. סִפְר־תּוֹרָה שְׁאִינוּ מִגְלָה⁷⁶, אֲסוּר לְהַשְׁהוּתָּהּ⁷⁷ יוֹתֵר 7 עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁸, אֲלֹא יִתְקַן או יִגְנֹז⁷⁹. סִפְר־תּוֹרָה 8 שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ טַעֲוִיּוֹת בְּכָל דָּף וְדָף - יִתְקַן, וְאֵם הָיִי 9 אַרְבַּע - יִגְנֹז⁸⁰. וְאֵם הָיִי רֹב הַסִּפְרִי⁸¹ מִגְלָה, וְהַשְׁאָר⁸² 10 יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טַעֲוִיּוֹת בְּכָל דָּף, וְנִשְׁאָר אֶפְלוֹ דָּף אֶחָד 11 מֵאוֹתוֹ הַשְׁאָר הַמְשָׁבֵשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טַעֲוִיּוֹת - הָרִי זֶה 12 יִתְקַן⁸³.

(76) מטעויותיו המצויות בו. (77) כתובות יט, ע"ב. משום שנאמר: אל תשכן באהליך עולה (איוב יא, יד) כי יש לחוש שהקורא בו ימשך אחרי טעויותיו וישתבש בהן וזהו עוול גדול. והעירו ב'הגהות מיימוניות' שכן הדין בנביאים וכתובים, והזהיר אף בספרי תלמוד, תבוא עליו ברכה. ראה רא"ש למסכת כתובות (פרק ב אות י"א). וכתב ברמ"א ('יורה דעה' סי' רעט): "שחרם קדמונים הוא לא להגיה שום ספר על פי הסברה בלבד, כי-אם בראיה ברורה שיש בו טעות". (78) שזהו זמן בית-דין שנותנים להסיר המכשולים, כמבואר (ב"מ קיח). וגם כאן נתנו לו החכמים זמן שלשים יום לתקן טעויותיו ('מעדני יום טוב' להל' ס"ת). (79) נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי חכמים, כמבואר בדברי רבינו לקמן (פ"י, ה"ג). (80) מנחות כט, ע"ב. ואין לתקנו, משום שנראה כמנומר. (81) רוב אותיות הספר נכתבו כהלכה. (82) המיעוט המשובש. (83) שם. שהדף הכשר מציל את כולו. ואפילו יש בדף הזה שלש טעויות, הואיל וניתן להתקן - מתקנו ומציל את כולו (שם).

13 יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁴? שְׁכַתֵּב הַמְּלֵא חֶסֶר, 14 שְׁנִמְצָא תוֹלָה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁשָּׂכַח בִּינֵי הַשִּׁטּוֹת⁸⁵; אָבֵל 15 אֵם כָּתֵב הַחֶסֶר מְלֵא - אֶפְלוֹ יֵשׁ בְּכָל דָּף וְדָף בְּמָה 16 טַעֲוִיּוֹת, הָרִי זֶה מִתְקַן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹרֵד וְאִינוּ 17 תוֹלָה⁸⁶.

(84) שאם יש בו ארבע ארבע טעויות בכל דף - יגנוז. (85) וגנאי הוא לתלות כל-כך. (86) שם. וכשגורד ירחיק את האות שלפניו ושלאחריו, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה ותיראה כשתים (שו"ע יו"ד סי' רעט סעיף ד').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. פִּרְשָׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר
בְּאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה, מִנִּיחַ שָׁאֵר הַשִּׁטָּה פְּנוּי, וּמִתְחִיל
הַפִּרְשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מִתְחִלַת הַשִּׁטָּה הַשְּׁנִיָּה. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֻרוֹרִים? שֶׁשָּׂאֵר מִן הַשִּׁטָּה רוּחַ כְּשַׁעוֹר
תִּשָּׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשָּׂאֵר אֲלָא מְעַט, אוֹ אִם
גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה - מִנִּיחַ שִׁטָּה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְּתָב,
וּמִתְחִיל הַפִּרְשָׁה הַפְּתוּחָה מִתְחִלַת שִׁטָּה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פִּרְשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר
בְּאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה, מִנִּיחַ רוּחַ כְּשַׁעוֹר², וּמִתְחִיל לְכָתֵב
בְּסוֹף הַשִּׁטָּה תְּכָה אֶחָת מִתְחִלַת הַפִּרְשָׁה שֶׁהִיא
סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הָרוּחַ בְּאֲמֻצֵּעַ. וְאִם לֹא נִשָּׂאֵר
מִן הַשִּׁטָּה כְּדֵי לְהַנִּיחַ הָרוּחַ כְּשַׁעוֹר וּלְכָתֵב בְּסוֹף
הַשִּׁטָּה תְּכָה אֶחָת - יִנִּיחַ הַכָּל פְּנוּי, וְיִנִּיחַ מְעַט רוּחַ
מֵרֹאשׁ שִׁטָּה שְׁנִיָּה, וְיִתְחִיל לְכָתֵב הַפִּרְשָׁה הַסְתוּמָה
מֵאֲמֻצֵּעַ שִׁטָּה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה, מִנִּיחַ
מִתְחִלַת שִׁטָּה שְׁנִיָּה כְּשַׁעוֹר הָרוּחַ, וּמִתְחִיל לְכָתֵב
הַסְתוּמָה מֵאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה⁴. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁפִּרְשָׁה
פְּתוּחָה תְּחִלָּתָהּ מִתְחִלַת הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם, וּפִרְשָׁה
סְתוּמָה תְּחִלָּתָהּ מֵאֲמֻצֵּעַ הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם.

(2) תשע אותיות. (3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט)
"פתוחה מכאן ומכאן" (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה
ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". (4) (שם) "פתוחה
מראשה" (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". (5) (שם)
"פתוחה מסופה" (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה
והתחיל לכתוב בתחילת השנייה - פתוחה". רבים חולקים
על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף) יורה
דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו
מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו
שהעתקנוה.

ג. סֵפֶר שְׂאִינוּ מִגָּה בְּמָלֵא וְחֶסֶר, אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ⁶
וּלְהַגִּיהוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁷. אֲבָל אִם טָעָה בְּרוּחַ
הַפִּרְשִׁיּוֹת, וְכָתֵב פְּתוּחָה סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה,
אוֹ שֶׁהִפְסִיק וְהִנִּיחַ פְּנוּי בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ פִּרְשָׁה, אוֹ
שֶׁכָּתֵב כְּדִרְכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמָקוֹם הַפִּרְשָׁה, אוֹ
שֶׁשָּׂגָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הֵרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאֵין לוֹ
תִּקְּנָה¹⁰, אֲלָא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.

(6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה
(לעיל פרק א, הלכה ט"ז). (7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב-י"ג).
(8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת,
כמבואר בסוף פרק זה. (9) (שבת דף קג עמוד ב). (10) "כי
אין יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק
הרבה לפניו ולאחריו, ושמן יודמן לו שם (שאסור למחוק)
וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רוח שבין פרשה לפרשה,
ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו
תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג).

ד. וּלְפִי שְׂרָאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים¹¹

באמצעותו" (מרכבת המשנה). (98) אע"פ שישעיהו קדם
בזמן לירמיהו ויחזקאל, הקדים ירמיהו ויחזקאל לפניו, מפני
ש"מלכים" מסיים בחורבן בית-המקדש וירושלים,
ו"ירמיהו" כולו חורבן, ויחזקאל תחילתו חורבן וסופו
נחמה, וישעיהו כולו נחמה, לכן מן הראוי לסמוך חורבן
לחורבן ונחמה לנחמה (ב"ב יד:). (99) אע"פ שהושע
(ראשון ל"תרי עשר") קדם הרבה אפילו לישעיהו, לא
סדרוהו במקומו, הואיל וקטן הוא במספר פרקיו, חששו
שיאבד, וציפּוּהוּ עִם נְבוּאָה יִתֵּר הַנְּבִיאִים הָאֲחֵרִים שֶׁגַם
הֵם קִטְּנִים בְּמִסְפָּרָם, וּבִיחִיד יֵהוּ אֲגוּדָה אֶחָת וְלֹא יֵאבְדוּ
(שם). (100) רות קדמה לדוד, תהלים דוד אמרם, וקדם
לאיוב, ואחר-כך שלשה ספרי שלמה: משלי, קהלת, שניהם
ספרי חכמה, שיר השירים - לעת זקנתו אמרו (שם, ע"פ
רש"י). (101) מגילת איכה, שאמרה ירמיהו. (102) היה
אחרי ירמיהו בגולה. (103) מגילת אסתר, אחרי דניאל
בימי אחשורוש. (104) שעזרא הסופר כתב יחס דברי
הימים עד אליו (בבא-בבא שם). ועזרא ונחמיה חשובים
כספר אחד. - כל אלה הם תשעה עשר, הוסף עליהם חמשה
חומשי תורה - הרי עשרים וארבע כתבי קודש.

טז. כָּל כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֲלָא
בְּשִׁרְטוּט¹⁰⁵, אֲפִלּוּ כְּתָבֵן עַל הַגִּיטָּה¹⁰⁶. וּמִתֵּר לְכָתֵב
שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּלֹא שִׁרְטוּט; יוֹתֵר עַל זֶה - אֲסוּר¹⁰⁷.
כִּרְף זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תוֹרָה, נְבִיאִים וְכְתוּבִים, אֵין קֹדֶשְׁתּוֹ
כְּקֹדֶשְׁתּוֹ סִפְר־תוֹרָה, אֲלָא כְּחֻמֶּשׁ מִן הַחֻמִּישִׁים. דִּין
הַיֵּתֵר כְּדִין הַחֶסֶר¹⁰⁸.

(105) גיטין ו, ע"ב; ירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. (106) שהרי
רב יוסף הקפיד על רבי אביתר שכתב פסוק באיגרתו בלא
שירטוט, וסתם איגרות נכתבות על נייר (הגרא"א יו"ד סי'
רפ"ד). (107) גיטין, שם. ורבינו'תם סובר, שאין איסור
אלא כשמתכוין לכתוב הפסוק לשם דרש ולימוד, אבל
באיגרת שלומים שאדם שולח לחבירו, מותר לכתוב לשון
המקרא, כדי לכתוב לשון צחה, אפילו בלא שירטוט
(תוספות' שם). ולדעת הרמב"ן אין צורך בשירטוט אלא
כשכותב כתב אשורי - שכותבים בו תנ"ך - אבל בכתיבה
שלנו אין צורך בשירטוט (טור יו"ד סי' רפד). וכן אם לא
שירטט אלא שורה עליונה בלבד, אינו צריך לשירטט יותר,
שמתוך שהשורה העליונה כתובה ישר, אז כל השורות
יכתבו ישר על פיה, באופן ששירטוט השורה העליונה
מועיל לכל השורות שתחתיה, וזהו שאמרו (מנחות לב:):
תפילין אין צריכות שירטוט - הכוונה לשירטוט מלא, אבל
השורה העליונה ודאי צריכה שירטוט (תוספות' גיטין שם,
וכן נקבע להלכה ביו"ד סי' רפד). (108) כלומר: כל יתר
כנטול הוא ואחר עמו (חולין נח:), ולפיכך כרך זה שהוסיפו
בו נביאים וכתובים, הרי הוא כס"ת חסר, ולפיכך ירד
מקדושת ס"ת (בית יוסף סי' רפג).

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות
הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

1 - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וְיָבֵא
2 יַעֲקֹב, וְתֵצֵא דִינָה - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וְיֹאמֶר אֱלֹהִים,
3 וַיֵּרָא אֱלֹהִים, וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂוֹ -
4 אֲרַבְעָתָן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָּה. וְאֵלֶּה
5 הַמְּלָכִים, וַיָּשָׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בַּעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
6 וַיּוֹסֶף הַיּוֹד מִצְרֵימָה - סְתוּמָּה. וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים,
7 וַיְהִי מִקֵּץ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה
8 שְׁמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֲרֵי
9 הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלֹוִי, יְהוּדָה, וְזִבְלֹן,
10 וַיִּשְׁשֹׁבֶר - בָּלָן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. דָּן, גָּד, מָאֲשֶׁר,
11 נַפְתָּלִי, בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמִשָּׁתָן סְתוּמוֹת. בְּנִימִין -
12 פְּתוּחָה.

מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת - שֶׁלֹּשׁ וְאַרְבָּעִים, וְהַסְתוּמוֹת -
שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל תִּשְׁעִים וְאַחַת.

ספר ואלה שמות

וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ, וַיִּלָּךְ אִישׁ, וַיְהִי בֵּימֵי הַרְבִּים -
שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת. וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה - סְתוּמָּה. וַיִּלָּךְ
מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה,
וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת.
אֵלֶּה רְאִשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - שְׁתִּיחַן
סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֹאֵה נִתְתִּיד, וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה כְּבֹד לִב פְּרָעָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
אָמַר אֶל אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל
מֹשֶׁה בֹּא - פְּתוּחָה. (וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל
אֶהֱרֹן נָטָה אֶת יָדָךְ), וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל
אֶהֱרֹן נָטָה אֶת מִטָּךְ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר - (שְׁלֹשֶׁתָן) [ס"א שְׁתִּיחַן] סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרָעָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל
אֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם
- סְתוּמָּה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
בֹּא אֶל פְּרָעָה - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל
מֹשֶׁה נָטָה יָדָךְ - סְתוּמָּה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה שֶׁל
יְהִי חֹשֶׁךְ, וַיֹּאמֶר שֶׁל 'עוֹד נִגַּע אֶחָד' - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר
ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה - סְתוּמָּה. וַיִּסְעוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַּעֲצָם - סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' וְכו', קִדְּשׁ
לִי, וְהָיָה כִּי יִבְאֶף - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּשִׁלַּח
- סְתוּמָּה. וַיְדַבֵּר ה' וְכו' וַיָּשׁוּבוּ וַיַּחֲנֶה, וַיֹּאמֶר ה'
אֶל מֹשֶׁה מֵה תִּצָּעַק, וַיֹּאמֶר ה' נָטָה אֶת יָדָךְ, אֲזִי
יִשִּׁיר מֹשֶׁה, וְתִקַּח מִרְיָם - חֲמִשָּׁתָן פְּתוּחוֹת. וַיִּסַּע
מֹשֶׁה, וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּנִי
מִמָּטִיר - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה -

1 שְׁרָאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלָיו, וְכֵן בַּעֲלֵי הַמִּסֵּרֶת, שְׁכֹתִבִּין
2 וּמַחֲבִירִין לַהֲדוֹיֵעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְתוּמוֹת, נִחְלָקִים
3 בְּדָבָרִים אֵלֶּה בְּמַחֲלָקֶת הַסְּפָרִים שְׁסוּמִכִּין עֲלֵיהֶם¹² -
4 רָאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְתוּמוֹת
5 וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לִתֵּן עֲלֵיהֶם כָּל
6 הַסְּפָרִים וְלַהֲגִיָּה מֵהֶם. וְסִפֵּר שְׁסוּמִכִּינוּ עֲלֵיו בְּדָבָרִים
7 אֵלֶּה הוּא הַסִּפֵּר הַיָּדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֲרַבְּעָה
8 וְעֶשְׂרִים סְפָרִים¹³, שֶׁהֵיךְ בִּירוּשָׁלַיִם מִכְּמָה שָׁנִים
9 לַהֲגִיָּה מִמֶּנּוּ הַסְּפָרִים, וְעֲלֵיו הָיוּ הַכֹּל סוּמִכִּין, לְפִי
10 שֶׁהִגִּיָּהוּ בֶן-אֲשֶׁר¹⁴, וְדָקְדָק בּוֹ שָׁנִים הֶרְבֵּה, וְהִגִּיָּהוּ
11 פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהִעֲתִיקוּ, וְעֲלֵיו סְמִכְתִּי בְּסִפֵּר
12 הַתּוֹרָה שְׁכֹתִבְתִּי כְּהִלְכָתוֹ.

(11) ספרי תורה. (12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבא" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינא" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. (13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. (14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"ששלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

ספר בראשית

יְהִי רִקִּיעַ¹⁵, וַיְקוּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרֹת, וַיִּשְׂרְצוּ הַמַּיִם,
וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּבְלֹו, אֵלֶּה תִּלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - בָּלָן
פְּתוּחוֹת, וְהֵן שְׁבַע פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֹאֲדָם
אָמַר - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה.
וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי
קִינָן, וַיְחִי מֵהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְד, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי
מֵתוּשָׁלַח, וַיְחִי לָמֶךְ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת
אֵלֶּה בָּלָן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֵלֶּה תִּלְדוֹת נֹחַ - שְׁתִּיחַן
פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ,
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיְהִי בְנֵי
נֹחַ, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּנְצֵן
זֵלֶד, וְלִשָּׁם יֵלֶד - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ
שָׁפָה אֶחָת, אֵלֶּה תִּלְדוֹת שָׁם - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת.
וְאַרְפַּכְשָׁד חִי, וְשִׁלַּח חִי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי
רֵעֹז, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נַחֲזֹר, וַיְחִי תֵרַח - בָּלָן
סְתוּמוֹת, הַשְּׁמוֹנֶה פְּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם,
וַיְהִי רָעָב, וַיְהִי בֵּימֵי אֲמֶרְפֶּל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת.
אַחֵר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם - אֲרַבְּעָתָן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא אֵלָיו -
פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מֹשֶׁשׁ, וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׁתִּיחַן
סְתוּמוֹת. וַיְהִי בַּעַת הַהוּא, וַיְהִי אַחֵר, וַיְהִי אַחֲרֵי
הַדְּבָרִים, וַיְהִי חִי שָׂרָה - אֲרַבְּעָתָן פְּתוּחוֹת.
וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָּה. וַיִּסָּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת
יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת יִצְחָק, וַיְהִי רָעָב - אֲרַבְּעָתָן
פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֲשׂוֹ, וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

ויעשו את הפתחת שש, ויעשו את ציץ, ותכל -
 שלשתן סתומות. ויביאו את המשכן, וידבר ד' ביום
 החדש - שתייהן פתוחות. ויהי בחדש הראשון,
 ויקח, ויתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם
 את מזבח, וישם את מסך, וישם את הפיר, ויקם
 את החצר - כלן סתומות, והן שמונה. ויכס הענן
 - פתוחה.

מנן הפתוחות - תשע וששים, ומנן הסתומות -
 חמש ותשעים. הכל - מאה וששים וארבע
 פרשיות.

ספר ויקרא

ואם מן הצאן - סתומה. ואם מן העוף - פתוחה.
 ונפש כי תקריב, וכי תקרב, ואם מנחה על המזבח,
 ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשתן
 סתומות. ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וידבר,
 ואם כל עדת, אשר נשיא, ואם נפש, ואם כבש,
 ונפש כי תחטא - כלן פתוחות. והן תשע. ואם לא
 תשיג, וידבר ה' - שתייהן סתומות. ואם נפש,
 וידבר ד' נפש¹⁶, וידבר וכו' - שלשתן פתוחות.
 וזאת תורת - סתומה. וידבר ד' זה קרבן, וידבר
 ד' דבר אל אהרן, וזאת תורת האשם, וזאת תורת
 זבח, וידבר ד' דבר אל בני ישראל המקריב, וידבר
 ד' קח את אהרן - כלן פתוחות, והן שש. ויהי ביום
 השמיני - סתומה. וידבר ה' אל אהרן, וידבר משה,
 וידבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות. וזה לכם, וכי
 ימות - שתייהן סתומות. וידבר ד' אשה כי תזרע,
 וידבר ד' אדם כי יהיה, נגע צרעת, וכשור - ארבעתן
 פתוחות. או כשור - סתומה. ואיש או אשה -
 פתוחה. ואיש או אשה כי יהיה בעור פשרם, ואיש
 כי ימרט ראשו, והפגד - שלשתן סתומות. וידבר
 ד' זאת תהיה - פתוחה. ואם דל - סתומה. וידבר
 ד' כי תבאו, וידבר ד' דברו אל בני ישראל - שתייהן
 פתוחות. ואיש כי תצא - סתומה. ואשה כי תהיה
 - פתוחה. ואשה כי יזוב - סתומה. וידבר ד' אחרי
 מות, וידבר ד' דבר אל אהרן, וידבר ד' דבר אל בני
 ישראל - שלשתן פתוחות. איש איש, ערות אביו,
 ערות אשת אביו, ערות אחותו, ערות בת בנו, ערות
 בת אשת, ערות אחות אביו, ערות אחות אמו, ערות
 אחי אביו, ערות בלתי, ערות אשת אחיו, ערות
 אשה ובתה - כלן סתומות, והן ששים עשרה. וידבר
 ד' דבר אל כל עדת, וכי תבאו אל - שתייהן
 פתוחות. וכי יגור - סתומה. וידבר ד' אשר יתן
 מזרעו, ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים -
 שתייהן פתוחות. והכהן הגדול, וידבר ד' דבר אל
 אהרן - שתייהן סתומות. וידבר ד' ויגזרו, וידבר
 ד' דבר אל אהרן ואל בניו - שתייהן פתוחות. וידבר

פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ויסעו כל
 עדת, ויבאו עמלק, ויאמר ה' אל משה כתב, וישמע
 יתרו, בחדש השלישי - חמשתן פתוחות. וידבר
 אלהים את כל הדברים, אנכי, לא תשא - שלשתן
 סתומות. זכור - פתוחה. כבד, לא תרצח, לא
 תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד, [לא תחמד]
 - כלן סתומות, והן (שש) [שבע]. וכל העם -
 פתוחה. ויאמר ה' אל משה - סתומה. ואלה
 המשפטים - פתוחה. וכי ימפר, מכה איש, וכי
 יזד, ומכה אביו, וגנב איש ומכרו, ומקלל אביו,
 וכי יריבן אנשים, וכי יפה איש, וכי ינצו אנשים,
 וכי יפה איש - כלן סתומות, והן עשר. וכי יגח
 שור - פתוחה. וכי יפתח, וכי יגח, כי יגנב איש,
 כי יבער איש, כי תצא אש, כי יתן, כי יתן איש -
 כלם סתומות, והן שבע. וכי ישאל - פתוחה. וכי
 יפתה, מכשפה, זבח לאלהים - שלשתן סתומות.
 אם כסף - פתוחה. אלהים לא תקלל, לא תשא, כי
 תפגע, כי תראה, לא תטה - חמשתן סתומות. הנה
 אנכי - פתוחה. לא תהיה משפלה - סתומה. ואל
 משה אמר - פתוחה. ויאמר ה' - סתומה. וידבר
 ה' - פתוחה. ועשו ארון - סתומה. ועשית שלחן,
 ועשית מנרת - שתייהן פתוחות. ואת המשכן -
 סתומה. ועשית את הקרשים - פתוחה. ועשית
 פרכת, ועשית את המזבח, ועשית את חצר
 המשכן, ואתה תצוה, ואתה הקרב - חמשתן
 סתומות. ועשו את האפד - פתוחה. ועשית
 משבצת, ועשית חשן, ועשית את מעיל, ועשית
 ציץ, וזה הדבר, וזה אשר תעשה - כלן סתומות,
 והן שש. ועשית מזבח, וידבר ד' כי תשא, וידבר
 ד' ועשית כפור, וידבר ד' בשמים - ארבעתן
 פתוחות. ויאמר ד' קח לך סמים, וידבר ד' ראה
 קראתי - שתייהן סתומות. ויאמר ה' - פתוחה.
 ויתן אל משה - סתומה. וידבר ד' לך רד, ויפן
 ויד - שתייהן פתוחות. וידבר ד' לך עלה מזה -
 סתומה. ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר
 ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב -
 ארבעתן פתוחות. ויקהל משה - סתומה. ויאמר
 משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן
 פתוחות. ויעשו כל חכם לב - סתומה. ויעש יריעת
 - פתוחה. ויעש את הקרשים - סתומה. ויעש
 בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש
 את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות. ויעש את
 מזבח העלה, ויעש את הכפור, ויעש את החצר,
 אלה פקודי, כל הזהב - חמשתן סתומות. ויעש את
 האפד - פתוחה. ויעשו את אבני - סתומה. ויעש
 את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות.

47 - ארבעתן פתוחות. ויאמר ה' פתאם - סתומה.
48 ויאמר ד'ואביה', וידבר ד'שלח לך', ויאמר ד'עד
49 אנה נאצני', וידבר ד'עד מתי', וידבר ד'כי תבאו',
50 וידבר ד'בכאכם' - פתוחות, והן שש. וכי תשגו,
51 ואם נפש אחת - שתייהן סתומות. ויהיו בני ישראל
52 במדבר - פתוחה. ויאמר ד'מות יומת' - סתומה.
53 ויאמר ד'ועשו להם', ויקח קרח - שתייהן פתוחות.
54 וידבר ד'הבדלו', וידבר ד'העלו', וידבר ד'אמר אל
55 אלעזר' - שלשתן סתומות. וילנו - פתוחה. וידבר
56 ד'הרמו' - סתומה. וידבר ד'קח מאתם', ויאמר
57 ד'השב', ויאמרו בני ישראל - שלשתן פתוחות.
58 ויאמר ה' אל אהרן - סתומה. וידבר ה' אל אהרן
59 - פתוחה. ולבני לוי - סתומה. וידבר ד'ואל
60 הלויים', וידבר ד'זאת חקת', ויבאו בני ישראל,
61 וידבר ד'קח את המש' - ארבעתן פתוחות. ויאמר
62 ד'ען לא האמנתם', וישלח משה - שתייהן
63 סתומות. ויסעו מקדש - פתוחה. וישמע הפנעני -
64 סתומה. ויסעו מהר ההר - פתוחה. אז ישרי -
65 סתומה. וישלח ישראל - פתוחה. וירא בלק -
66 סתומה. וישב ישראל, וידבר ד'פינחס', וידבר
67 ד'צור', ויאמר ה' - ארבעתן פתוחות. בני
68 שמעון, בני גד, בני יהודה, בני יששכר, בני זבולון,
69 בני יוסף, אלה בני אפרים, בני בנימן, אלה בני
70 דן, בני אשר, בני נפתלי - כלן סתומות, והן אחת
71 עשרה. וידבר ה' - פתוחה. ואלה פקודי הלוי,
72 ותקרבנה - שתייהן סתומות. ויאמר ד'כן בנות
73 צלפחד', ויאמר ד'עלה' - שתייהן פתוחות. וידבר
74 משה - סתומה. וידבר ד'צו', וביום השבת,
75 ובראשי חדשיכם - שלשתן פתוחות. ובחדש
76 הראשון, וביום הבכורים - שתייהן סתומות.
77 ובחדש השביעי - פתוחה. ובעשור, ובחמשה
78 עשר, וביום השני, וביום השלישי, וביום הרביעי,
79 וביום החמישי, וביום הששי, וביום השביעי, ביום
80 השמיני - כלן סתומות, והן תשע. וידבר משה,
81 וידבר ה' - שתייהן פתוחות. ויצאו משה ואלעזר,
82 ויאמר אלעזר, ויאמר ד'שא' - שלשתן סתומות.
83 ומקנה רב - פתוחה. ויאמרו אם מצאנו, ויגשו
84 אליו - שתייהן סתומות. ויאמר אליהם משה, אלה
85 מסעי - שתייהן פתוחות. וישמע הפנעני, וידבר
86 ד'בערבת' - שתייהן סתומות. וידבר ד'צו את בני
87 ישראל', וידבר ד'אלה שמות האנשים', וידבר
88 ד'בערבת מואב', וידבר ד'דבר אל בני ישראל',
89 ויקרבו ראשי - חמשתן פתוחות.
90 מגן הפתוחות - שתיים ותשעים, והסתומות -
91 ששים ושש. הכל - מאה וחמשים ושמונה.
92 ספר אלה הדברים

1 ד'שור או כשב או עז' - סתומה. וידבר ד'דבר אל
2 בני ישראל', אלה מועדי ה', וידבר ד'כי תבאו אל
3 הארץ' - שלשתן פתוחות. וספרתם לכם - סתומה.
4 וידבר ד'בחדש השביעי' - פתוחה. וידבר ד'אך
5 בעשור' - סתומה. וידבר ד'בחמשה עשר יום',
6 וידבר ד'צו את בני ישראל', ולקחת סלת - שלשתן
7 פתוחות. ויצא בן אשה - סתומה. וידבר ד'הוצא את
8 המקלל', וידבר ד'בהר סיני' - שתייהן פתוחות.
9 וספרת לך, כי ימוד אחיד, ואיש כי ימפר, וכי ימוד
10 אחיד, וכי ימוד, וכי תשיג יד - כלן סתומות, והם
11 שש. אם בחקתי, ואם לא תשמעו לי - שתייהן
12 פתוחות. ואם בזאת - סתומה. וידבר ד'איש כי
13 יפלא' - פתוחה. ואם בהמה - סתומה.
14 מגן הפתוחות - שתיים וחמשים, והסתומות - שש
15 וארבעים. הכל - תשעים ושמונה.
16 ספר במדבר סיני
17 בני ראובן - סתומה. לבני שמעון, לבני גד, לבני
18 יהודה, לבני יששכר, לבני זבולון, לבני יוסף, לבני
19 מנשה, לבני בנימן, לבני דן, לבני אשר, בני
20 נפתלי, אלה הפקדים, וידבר ד'אך את מטה לוי',
21 וידבר ד'איש על דגלו' - כלן פתוחות, והן ארבע
22 עשרה. דגל מחנה ראובן, ונסע אהל, דגל מחנה
23 אפרים, דגל מחנה דן - ארבעתן סתומות. אלה
24 פקודי, ואלה תולדות, וידבר ד'הקרב', וידבר
25 ד'ואני', וידבר ד'פקד' - חמשתן פתוחות. ולקחת,
26 ויאמר ד'פקד' - שתייהן סתומות. וידבר ד'קח',
27 וידבר ד'נשא', וידבר ד'אל תקריתו', וידבר
28 ד'נשא' - ארבעתן פתוחות. בני מררי, ופקודי בני
29 גרשון - שתייהן סתומות. וידבר ד'צו', וידבר
30 ד'איש או אשה כי יעשו', וידבר ד'איש כי
31 תשטה', וידבר ד'איש או אשה כי יפלא', וידבר
32 ד'דבר אל אהרן' - חמשתן פתוחות. וברכך, יאר,
33 ישא, ושמנו, ויהי ביום פלות משה, ויהי המקריב
34 - כלן סתומות, והן שש. ביום השני, ביום
35 השלישי, ביום הרביעי, ביום החמישי, ביום
36 הששי, ביום השביעי, ביום השמיני, ביום
37 התשיעי, ביום העשירי, ביום עשתי עשר יום,
38 ביום שנים עשר יום, זאת חגגת, וידבר
39 ד'בהעלתך', וידבר ד'קח את הלויים' - כלן
40 פתוחות, והן ארבע עשרה. וידבר ד'זאת אשר
41 ללויים' - סתומה. וידבר ד'ועשו', וידבר ד'כי
42 יהיה טמא' - שתייהן פתוחות. וביום הקים -
43 סתומה. וידבר ד'עשה לך', ויהי בשנה השנית -
44 שתייהן פתוחות. ויאמר משה לחכב, ויהי בנוסע -
45 שתייהן סתומות. ויהי העם כמתאננים, ויאמר
46 ד'אספה לי', ויאמר ד'היד ה' תקצר', ותדבר מרים

47 אָרוֹר הָאִישׁ, אָרוֹר מְקַלָּה, אָרוֹר מְסִיג, אָרוֹר
 48 מְשַׁגָּה, אָרוֹר מְטָה, אָרוֹר¹⁷ שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה,
 49 אָרוֹר שֹׁכֵב עִם אָחִיתוֹ, אָרוֹר שֹׁכֵב עִם חֲתָנָתוֹ, אָרוֹר
 50 מִפֶּה, אָרוֹר לִקְחַ שְׂחָד, אָרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים - כָּלֵן
 51 סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְהִנֵּה אִם שְׂמוּעַ, וְהִנֵּה
 52 אִם לֹא תִשְׁמַע - שְׁתִּיהֵן פְּתוּחוֹת. אֱלֹהֵ דְבָרֵי הַבְּרִית
 53 - סְתוּמָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה, אֲתָם נִצָּכִים - שְׁתִּיהֵן
 54 פְּתוּחוֹת. וְהִנֵּה כִי יָבֹאוּ, כִּי הַמַּצְוָה, רָאָה נִתְּתִי -
 55 שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת. וַיִּלְךְ מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
 56 - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן, הֶאֱזִינוּ הַשָּׁמַיִם,
 57 וַיָּבֹא מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעָצָם, וְזֹאת הַבְּרִכָּה
 58 - חֲמִשָּׁתֵּן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לִיהוּדָה - סְתוּמָה. וַיִּלְלוּ
 59 - פְּתוּחָה. לְבִנְיָמִן, וְלִיוִּסֵף, וְלִזְבֻּלֹן, וְלֵגָד, וְלָדָן,
 60 וְלָאָשֶׁר, וַיַּעַל מֹשֶׁה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה.
 61 מִנֵּין הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וָאַרְבַּע,
 62 וְהַסְתוּמוֹת - מֵאָה וָעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע. הֲכֹל - מֵאָה
 63 וְחֲמִשִּׁים וּשְׁמוֹנֶה. מִנֵּין הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה -
 64 מֵאֲתַיִם וְתִשְׁעִים, וּמִנֵּין הַסְתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
 65 וְשִׁבְעִים וְתִשְׁעִים. הֲכֹל - שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעִים.
 66 צוֹרֵת שִׁירַת 'הֶאֱזִינוּ': כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה יֵשׁ בְּאֻמָּצָה
 67 רֹחַ אֶחָד¹⁸ כְּצוֹרֵת הַפָּרָשָׁה הַסְתוּמָה¹⁹, וְנִמְצָא כָּל
 68 שִׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁתִּים. וְכֹתִיבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים²⁰
 69 שִׁיטוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַתְּבוּת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה:
 70 הֶאֱזִינוּ, יַעֲרֹף, כְּשַׁעֲרֵם, כִּי, הַצּוֹר, אֵל, שְׁחַת,
 71 הַלֵּה', הַלּוֹא, זָכֹר, שְׁאֵל, בְּהִנְחָל, יֵצֵב, כִּי,
 72 יִמְצָאֶהוּ, יִסְבְּכֶנּוּ, כְּנָשָׁר, יִפְרֹשׁ, ה', יִרְפָּכֶהוּ,
 73 וַיִּנְקֶהוּ, חֲמָאֵת, בְּנִי²¹, וְדָם, שְׂמִנֶת, וַיִּנְבֵּל, בְּתוֹעֵבָת,
 74 אֱלֹהִים, לֹא, וְתִשְׁפַּח, מִכֶּסֶם, אֲרָאָה, בָּנִים, כְּעֶסְוִנִי,
 75 בְּגוֹי, וְתִיָּקֵד, וְתִלְהֹט, חֲצִי, וְקִטֵּב, עִם, וּמַחְדְּרִים,
 76 יוֹנֵק, אֲשַׁבִּיתָהּ, פֶּן, וְלֹא, יֵאָזֵן, יִכְיֶנּוּ, וְשִׁנִּים, וְה',
 77 וְאִיכְיֶנּוּ, וּמִשְׁדָּמַת, אֲשַׁכֵּלַת, וְרֹאשׁ, חֲתוּם, לַעַת,
 78 וְחֹשׁ, וְעַל, וְאָפֶס, צוֹר, יִשְׁתֵּן, יְהִי, וְאֵין, מִחֲצִיתִי,
 79 כִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשַׁפִּיר, מִדָּם, הַרְגִּינוּ, וְנָקָם.
 80 כָּל אֵלּוּ הַתְּבוּת שֶׁבְּרֹאשׁ.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש
 שאר החומשים לא הזכירו פרשיותיהם הראשונות - מפני
 שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות
 (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד).
 (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את:
 "ארוֹר שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי
 הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן
 החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת ש"י" לדברים שם.
 (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וְחָלַק
 באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט).
 וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן:
 "בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם,
 אולם רבי מנחם לונגאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש

1 וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, וַנִּפְּן וַנַּעֲבֹר, וַיְדַבֵּר ה', וַיֹּאמֶר ה'
 2 אֵלַי רָאָה, וְאֶתְחַנֵּן - חֲמִשָּׁתֵּן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה
 3 יִשְׂרָאֵל, כִּי תוֹלִיד בָּנִים, אֲזִי וְיִדְדִיל, וַיִּקְרָא מֹשֶׁה -
 4 אַרְבַּעֶתֵּן פְּתוּחוֹת. אֲנֹכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׂמוֹר, כְּבֹד, לֹא
 5 תִרְצֶה, וְלֹא תִנָּאֵף, וְלֹא תִגְנֹב, וְלֹא תַעֲנֶה, וְלֹא
 6 תַחְמֹד, וְלֹא תִתְאַוֶּה, אֵת הַדְּבָרִים - כָּלֵן סְתוּמוֹת,
 7 וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. שְׂמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהִנֵּה כִי
 8 יִכְיָאֵף, לֹא תִנְסוּ, כִּי יִשְׁאַלְךָ בִנְךָ, כִּי יִכְיָאֵף -
 9 אַרְבַּעֶתֵּן סְתוּמוֹת. וְהִנֵּה עֶקֶב - פְּתוּחָה. כִּי תֹאמַר -
 10 סְתוּמָה. כָּל הַמַּצְוָה, וְהִנֵּה אִם שְׂכַח תִּשְׁכַּח, שְׂמַע
 11 יִשְׂרָאֵל, בַּעַת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשָּׁתֵּן
 12 פְּתוּחוֹת. כִּי הָאָרֶץ, וְהִנֵּה אִם שְׂמַע, כִּי אִם שְׂמוֹר
 13 תִשְׁמְרוּן, רָאָה אֲנֹכִי, וְהִנֵּה כִי יִכְיָאֵף, כִּי יִרְחִיב, כִּי
 14 יִכְרִית - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה. כִּי יָקוּם - פְּתוּחָה.
 15 כִּי יִסְתִּיף, כִּי תִשְׁמַע, בָּנִים אֲתָם, לֹא תֹאכַל, אֵת זֶה
 16 תֹאכְלוּ, כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ.
 17 עֶשֶׂר תַּעֲשֹׂר - פְּתוּחָה. מְקַצָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקֵּץ
 18 שִׁבְעָה שָׁנִים, כִּי יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן, כִּי יִמְכַּר לְךָ -
 19 אַרְבַּעֶתֵּן סְתוּמוֹת. כָּל הַכְּכּוֹר, שְׂמוֹר אֵת חֹדֶשׁ -
 20 שְׁתִּיהֵן פְּתוּחוֹת. שִׁבְעָה שִׁבְעָה - סְתוּמָה. חַג הַסֻּפֹּת
 21 - פְּתוּחָה. שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִטַּע לְךָ, לֹא
 22 תִזְבַּח, כִּי יִמְצָא בְּקִרְבְּךָ - אַרְבַּעֶתֵּן סְתוּמוֹת. כִּי
 23 יִפְּלֹא - פְּתוּחָה. כִּי תִבֹּא, לֹא יִהְיֶה לִפְהֵנִים, וְזֶה
 24 יִהְיֶה, וְכִי יָבֹא הַלּוֹי, כִּי אֲתָה בָּא, כִּי יִכְרִית - כָּלֵם
 25 סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ - פְּתוּחָה. לֹא
 26 תִסִּיג, לֹא יָקוּם עַד, כִּי תִצָּא לְמִלְחָמָה, כִּי תִקְרַב
 27 אֶל עִיר, כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר - חֲמִשָּׁתֵּן סְתוּמוֹת. כִּי
 28 יִמְצָא חֶלֶל - פְּתוּחָה. כִּי תִצָּא לְמִלְחָמָה, כִּי תִהְיֶין
 29 לְאִישׁ, כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ, וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ, לֹא תִרְאֶה
 30 אֵת שׁוֹר, לֹא תִרְאֶה אֵת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה כְּלִי גִבּוֹר
 31 - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שִׁבְעָה. כִּי יִקְרָא - פְּתוּחָה. כִּי
 32 תִכְנֶה, לֹא תַחֲרֹשׁ, גְּדִלִים, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאִם
 33 אֲמַת הָיָה, כִּי יִמְצָא אִישׁ, כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה,
 34 וְאִם בְּשָׂדֶה יִמְצָא, כִּי יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יָבֹא
 35 פְּצוּעַ, לֹא יָבֹא מִמּוֹר, לֹא יָבֹא עֲמוּנִי, לֹא תַתְּעֵב
 36 אֲדָמִי, כִּי תִצָּא מִחֲנֶה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה,
 37 לֹא תִשְׁוֶה, כִּי תִדֹּר נֶדֶר, כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם, כִּי תִבֹּא
 38 בְּקִמָּת, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
 39 חֲדָשָׁה, כִּי יִמְצָא, הַשְּׂמֹר בְּנֹגַע הַצִּרְעָת, כִּי תִשָּׂא
 40 בְּרִיעַ, לֹא תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי, לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת, לֹא
 41 תִטָּה, כִּי תִקְצֹר, כִּי תִחַבֵּט, כִּי יִהְיֶה רִיב, כִּי יִשְׁבּוּ
 42 אֲחִים, כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסֶּךָ - כָּלֵן
 43 סְתוּמוֹת, וְהֵן חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים. זָכּוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה,
 44 וְהִנֵּה כִי תִבּוֹא - שְׁתִּיהֵן פְּתוּחוֹת. כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר,
 45 הַיּוֹם הַזֶּה - שְׁתִּיהֵן סְתוּמוֹת. וַיַּצּוּ מֹשֶׁה וְזִקְנֵי
 46 יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיַּצּוּ מֹשֶׁה אֵת הָעָם,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ז סיון - ספר אהבה - הלכות ספר תורה קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נפשי	אָרִיךְ חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יְדִי:	נִשְׁפֹּת	32
בְּרוּךְ בְּסֻמּוֹ יָם	צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמִים		33
אֲדִירִים:	מִי כִמְכָה בְּאַלֵּם יְהוָה	מִי	34
כִּמְכָה נֶאֱדָר בְּפִרְשׁ	נִזְרָא תַּהֲלֵת עֵשָׂה		35
פֶּלֶא:	נְטִיתָ יְמִינֶךָ תִּכְלְעֻמוּ אֲרָץ:	נְחִיתָ	36
בְּחֶסֶדְךָ עִם זֶה גְּאֻלַּת	נִהְלֵת בְּעֵדֶךָ אֵל נֹה		37
קִרְשֶׁךָ:	שְׁמַעְנוּ עַמִּים יְרֵחוֹן	חֵיל	38
אֲחֹז יִשְׁבִּי בְּפִלְשֵׁת:	אֲזֻ נִבְהֵלוּ אֱלֹפִי		39
אֲדֹרִם	אֵילִי מוֹאֵב יִאֲחֻזְמוּ רָעַד	נִמְנוּ	40
כֹּל יִשְׁבִּי בְּנִעֲנוּ:	תַּפֵּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה		41
וְפַחַד	בְּגֹדֶל יְרוּשָׁה יִדְמוּ כְּאֶבֶן	עַד	42
יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה	עַד יַעֲבֹר עִם זֶה		43
נִקְיָה:	תִּבְאֻמוּ וְחִטְעֻמוּ בְּהַר גִּבְלֵיכֶם	מָבוֹן	44
לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַּת יְהוָה	מִקְרָשׁ אֲדָנִי בִּנְנוּ		45
יְדִיד:	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:	כִּי	46
כֹּא סוֹם פִּרְעָה בִּרְכָבוֹ וּבְפָרָשָׁיו בִּים	וְיִשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֵת מִי		47
הֵם	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּבְשִׁיבָה בְּתוֹךְ	הֵם:	48
כָּל. הַתּוֹרָה. כָּלָה - בֵּין בְּשִׁירוֹת, בֵּין בְּשִׁאֵר הַכֶּתֶב			49
- יִתְבּוֹן שְׁתֵּיהֶם אוֹת סְמוּכָה לַחֲבֵרָתָהּ בְּיוֹתֵר, וְלֹא			50
תִּדְבֹּק בָּהּ, וְלֹא תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה, כְּדִי שְׁלֹא תִתְרַאֶה			51
הַתִּבָּה בְּשִׁתֵּי תִבּוֹת; אֲלֹא יִהְיֶה בֵּין אוֹת לְאוֹת כְּחוֹט			52
הַשְּׁעִירָה. וְאִם הִרְחִיק אוֹת מְאוֹת, כְּדִי שְׁתִּרְאֶה הַתִּבָּה			53
בְּשִׁתֵּי תִבּוֹת לְתִינוּק שְׁאִינוּ רָגִיל - הֲרִי זֶה פְּסוּל עַד			54
שִׁיתְמָן.			55
פֶּרֶק תְּשִׁיעִי			
(1) מִידַת סֵפֶר הַתּוֹרָה; מִנִּיין הַדְּפִים שֶׁבְּכָל יְרִיעָה; סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּקְרַע מִהָ דִינוּ.			
א. אֵין עוֹשִׂין סֵפֶר-תּוֹרָה, לֹא אֲרָפוּ יוֹתֵר עַל הַקֶּפֶז ² ,			56
וְלֹא הַקֶּפֶז יִתֵּר עַל אֲרָפוֹ. וְכִמְכָּה הוּא אֲרָפוֹ? בְּגוּיִל ³			57
- שֶׁשֶּׁה טִפְחִים, שֶׁהֵם אֲרַבַּע וְעֶשְׂרִים אֲצָבָעוֹת בְּרֹחַב			58
הַגּוּזִיל ⁴ שֶׁל יָד; וּבִקְלָף ⁵ - אוֹ פָחוֹת ⁶ אוֹ יוֹתֵר ⁷ , וְהוּא,			59
שֶׁיֵּהָא אֲרָפוֹ כְּהֶקֶפֶז. וְכֵן אִם עֲשֵׂה בְּגוּיִל פָּחוֹת			60
מִשְׁשֶׁה טִפְחִים וּמַעֲט ⁸ אֵת הַכֶּתֶב, אוֹ יִתֵּר עַל שֶׁשֶּׁה			61
וְהִרְחִיב בְּכֶתֶב, עַד שֶׁיֵּהָיֶה אֲרָפוֹ כְּהֶקֶפֶז - הֲרִי זֶה			62
כְּמַצָּה.			63
(2) צָרִיךְ לְצַמְצֵם הַכֶּתֶב לְפִי עוֹבֵי הַקְּלָפִים, לְכַשִּׁיגְמוֹר יֵהָ			
חוֹט הַמִּקְיָף אֵת עוֹבֵיו כְּמַדַּת אֲרָכוֹ (בְּבֹא-בִתְרָא יד. וּבִרְשׁ"י).			
(3) שְׁהוּא עֵב (שֶׁלֹּא חִילְקוּהוּ לְשָׁנִים, כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל פ"א			
ה"י), וְהַקִּיפּוֹ גְדוֹל. (4) הוּא הַבּוֹהֵן, וְשִׁיעוּרוֹ הַמְּדוּיָק			
מִפּוֹרֵשׁ בְּסֻמּוֹךְ ה"ט. (5) שְׁהוּא דֵק וְאֵין הַקִּיפּוֹ גְדוֹל.			
(6) אִם הַכֶּתֶב דֵּק. (7) אִם הַכֶּתֶב רַחֵב וְאֲרוּךְ. (8) שֶׁכֶּתֶב			
אוֹתוֹת וְעִירוֹת וְדִקּוֹת, וְלֹא עֲלֵה הַקִּיפּוֹ לְשֶׁשֶׁה טִפְחִים.			
ב. שְׁעוֹר הַגְּלִיזוֹן ⁹ מִלְּמַטָּה - אֲרַבַּע אֲצָבָעוֹת,			64
וְלִמְעָלָה - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת, וּבֵין דָּף ¹⁰ לְדָף - שְׁתֵּי			65
אֲצָבָעוֹת ¹¹ . לְפִיכֶךָ צָרִיךְ שְׁנִינִים בְּתַחֲלֵת כָּל יְרִיעָה			66
הַשִּׁטָּה: "וְאֵילִים", כִּי תִיבָה זֹה מוּבְדֵּל מִ"כְּרִים", וּבִבּוּקָה			
אֵל "בְּנֵי בִשָּׁן" וְכֵן מִפּוֹרֵשׁ בְּמִסְכַּת סוֹפְרִים (פֶּרֶק י"ב, הִלְכָּה			
ט), וְכֵן מִנְהַג סוֹפְרֵינוּ.			
1 וְאֵלֹהֵי הַן הַתִּבּוֹת שְׁפִרָאשׁ כָּל חֲצִי שְׁטִיטָה אֲחֵרוֹנָה,			
2 שֶׁהֵן בְּאֲמַצְעַ הַדָּף:			
3 וְתִשְׁמַע, תִּזְלַל, וְכִרְבִּיכִים, הָבוּ, כִּי, צָדִיק, דּוֹר, עִם,			
4 הוּא, בִּינוּ, זְקֻנֶיךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפֵּר, יַעֲקֹב, וּבִתְהִי,			
5 יִצְרָנָהּ, עַל, יִשְׁאַהוּ, וְאֵין, וְיֵאכָל, וְשָׁמֶן, עִם, עִם,			
6 וְיִשְׁמֶן, וְיִטֹּשׁ, יִקְנֵאָהּ, יִזְבְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וְיִירָא,			
7 וְיֵאמֶר, כִּי, הֵם, וְאֵנִי, כִּי, וְתֵאכֹל, אֲסִפָּה, מִזֵּי,			
8 וְשֶׁן, מִחוּץ, גַּם, אֲמַרְתִּי, לֹלֵלִי, פֶּן, כִּי, לִי, אֵיכָה,			
9 אִם, כִּי, כִּי, עֲנֹבְמוּ, חֲמַת, הֵלֵא, לִי, כִּי, כִּי, כִּי,			
10 וְיֵאמֶר, אֲשֶׁר, יִקְוֹמוּ, רָאוּ, אֲנִי, וְאֵין, וְאֲמַרְתִּי,			
11 וְתֵאחֲזֵה, וְלִמְשָׁנָאִי, וְחֲרָבִי, מֵרָאשׁ, כִּי, וְכִפֹּר.			
12 שִׁירַת הַיָּם כּוֹתֵבִין אוֹתָהּ בְּשָׁלְשִׁים שְׁטִיטוֹת ²² .			
13 שְׁטִיטָה רֵאשׁוֹנָה כְּדִרְכָּהּ, וְשִׁאֵר הַשְּׁטִיטוֹת - אַחַת			
14 מִנִּיחִין בְּאֲמַצְעָהּ רוּחַ ²³ אֶחָד, וְאַחַת מִנִּיחִין הַרוּחַ			
15 בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת בְּאֲמַצְעָהּ ²⁴ , עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁטִיטָה			
16 חֲלוּקָה לְשָׁלֹשׁ, וְנִמְצָא רוּחַ ²⁵ כְּנֶגֶד הַכֶּתֶב ²⁶ , וְכֶתֶב			
17 כְּנֶגֶד הַרוּחַ.			
(22) מִסְכַּת סוֹפְרִים (פֶּרֶק י"ב, הִלְכָּה י"א). וְשֵׁם (הִלְכָּה י') מְנוּ גַם אֵת "שִׁירַת דְּבוּרָה" (שׁוּפְטִים פֶּרֶק ה'), שֶׁהִיא נִכְתַּבְתָּ כְּצוּרַת "שִׁירַת הַיָּם". (23) כְּשִׁיעוּר תִּשְׁעֵי אוֹתוֹת. וְהַסֵּדֵר הָאֶמּוּר כֹּאן לֹאוֹ דּוּקָא, כִּי לְמַעֲשֵׂה הַשּׁוּרָה הָרֵאשׁוֹנָה יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי רוּחִים, וְהַשְּׁנִיָּה - רוּחַ אֶחָד, כְּצוּרַת הַשִּׁירָה שֶׁלִּפְנֵינוּ. אֲמַנָּם יֵשׁ דְּפוּסֵי רַמְבַּם (אִמֵּ"ד וְעוֹד) שֶׁהַשּׁוּרָה הָרֵאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ רוּחַ אֶחָד, אוֹלָם כִּבְרָא כֶּתֶב הָרַב מִנְחָם דִּי לִנְזַאנּוֹ בִּסְפָרוֹ "אוֹר תּוֹרָה": אֵל תִּשִּׁית לִיבֶךָ לְצוּרָה שֶׁבִּסְפָּרִי הָרַמְבַּם הַנִּדְפָּסִים, כִּי הִיא [=כְּנִרָא] מְשׁוּבָשֶׁת, וְאֵינָהּ הַצּוּרָה שֶׁכֶּתֶב הָרַמְבַּם בִּסְפָרוֹ אֶךְ הַמִּדְפָּס [=כְּנִרָא טַעֲמָה], בְּדֹאָה מְלִיכִיב". (24) אוֹתוֹ שִׁיעוּר הַרוּחַ מְחַלְקִים לְשְׁנֵינִים. (25) שֶׁל הַשְּׁטִיטָה הָעֲלִיוֹנָה. (26) שֶׁל הַשְּׁטִיטָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ, וְזֶהוּ שְׁאִמְרוּ (מְגִילָה דף טז עֲמוּד ב'): "אֵרִיחַ עַל גְּבִי לְבִינָה וְלְבִינָה עַל גְּבִי אֵרִיחַ".			
18 וְזֶה הִיא צוּרָתָה:			
19 אֲזֻ יִשְׂרָאֵל מוֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֵּאמְרוּ			
20 לַאֲמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאָה גָאָה			
21 וְרָכְבוּ רָמָה בֵּים: עֲזִי וְחִמַּת יְהוָה יְהוָה לִי			
22 לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאֲנִהוּ			
23 אֲבִי וְאַרְמָנִהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה			
24 שְׁמוֹ: מִרְבַּבַּת פִּרְעָה וְחִילוֹ יְהוָה בֵּים			
25 שְׁלִישִׁי מִטְעֵן בֵּים סוּף: תַּהֲמוֹת וְכִסְיָמוּ יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמוֹ			
26 אֲבָן: יְמִינֶךָ יְהוָה נֶאֱדָרִי בְּכַח יְמִינֶךָ			
27 יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וְכִרֵּב גְּאוֹנֵי תִּהְרֵם			
28 קִמְיֹד תִּשְׁלַח חֲרֹנֶךָ וְאִכְלְמוּ בְּקֶשׁ: וּבְרִית			
29 אֲפִיד וְעָרְמוּ מִים נִצְבוּ כְּמוֹ יַד			
30 נִזְלִים קָפְאוּ תַּהֲמוֹת בְּלִבֵּי יָם: אֲמֹר			
31 אוֹיֵב אֲרִדְּף אִשִּׁי אֲחֻלֵּק שָׁלֹל תִּמְלָאמוּ			

1 ובסופה רחב אצבע אחת, וכדי תפירה¹²; שגמא, 24
2 כשיתפר היריעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר
3 כלו שתי אצבעות. ויניח מן העור¹³ בתחלת הספר
4 ובסופו - כדי לגלל על העמוד¹⁴. וכל השעורין
5 האלו למצוה. ואם חסר או הותר - לא פסל¹⁵.

(9) החלק החלק המקיף את הכתב. (10) עמוד.
(11) מנחות ל, ע"א. (12) מקום חיבור שתי היריעות
בתפירה. (13) שם כולל לגויל ולקלף. (14) שעושה לספר
שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר
בסמוך ה"ד. (15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה,
ולא נזדמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (כ"ב יד.), ואין
להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

6 ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארכו
7 כהקפו? מתחיל ומרבע העורות¹⁶ בשנה¹⁷, ועושה
8 רחב כל עור מהן ששה טפחים¹⁸ - קצב¹⁹ אחד לכל
9 אחד. ואחר-כך גולל העורות בשנה, ועושה מהן
10 כרך אחד מהדק יפה יפה²⁰, ומוסיף בעורות ומהדק,
11 עד שיעשה הקף הכרך ששה טפחים, שהוא רחב
12 העור²¹, ומודד בחוט של שני²², שיקיפו על הכרך.

(16) המוכנים לכתבת הספר. (17) שתהיה מדת רוחב
היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של
כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה
מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה
במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת
הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה.
(20) שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא
גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב
(יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות'
יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל'
ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב"מוספנו" כתוב
"חוט של משי שזור".

13 ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שנה, יהיה ארכה ארבעים
14 או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים
15 ולשלשה ולארכה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי
16 אצבע ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק; וימדד כל
17 עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור,
18 עד שידע כמה אצבעות בארך כל הכרך.

19 ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה,
20 לבדק בהן שעור²⁵ הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר
21 ידוע, שארך הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא
22 מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל
23 רחב הדף הוא לפי הכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן

(23) בכל כתבי-יד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ),
כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים
(העורין), ונזכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכת"י
התימנים כתוב: כדי שידע.

19 ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה,
20 לבדק בהן שעור²⁵ הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר
21 ידוע, שארך הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא
22 מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל
23 רחב הדף הוא לפי הכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן

24 מנין²⁹ השיטות שפדף יבואו לפי הכתב, לפי שפין
25 שיטה ושיטה כמלא שיטה³⁰.

(25) עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם
עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל
שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז,
ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על
ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"י). (30) נמצא שאם הכתב
עבה, גם הריחוב שבין השיטות גדול.

ו. ואחר שכתב הדף שפדק בו לפי מה שירצה -
27 ימד רחב הדף באצבעות הקנה, ויוסיף על רחב הדף
28 שתי אצבעות שפין דף ודף, ויחשוב כמה דפין יבואו
29 בכרך שגלל מאותו הכתב שפדק בו, וידע חשבון
30 הדפין, ויראה כמה נכתב בדף זה שפדק בו מן
31 התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב³¹ ממנו,
32 ומחשוב, אם עלתה לו כל התורה לפי מנין הדפין
33 מזה³² הכתב שפדק בו בכרך - מוטב. ואם הוציא
34 החשבון, שהדפין יותר מן התורה³³ - ירחיב בכתב
35 עד שיתמצט מנין הדפין, ויבדק בדף אחר³⁴. ואם
36 הוציא החשבון, שהתורה יתר מן הדפין, ימצט
37 הכתב עד שירבה במנין הדפין, ויבדק בדף אחר³⁵
38 דף, עד שיכאב החשבון אחד³⁶,³⁷ מאחר שידע רחב
39 הדף ושעור הכתב מתחיל באותו הכרך.

(31) מעתיק. (32) ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב
שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים
על הכתב. (34) שכתבתו עבה יותר. (35) ובכת"י
התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד
שיבוא" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים
כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן
לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

ז. ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשרטוט, כפי
41 רחב הדף שפדק בו ועלה בחשבון. וכשישאיר בעור
42 שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה
43 שפיריעה³⁸, יניח ממנו רחב אצבע וכדי תפירה³⁹,
44 ויקץ השאר. ואל יחוש⁴⁰ שבאחרונה יתוסף עורות
45 אחרות על הכרך שגלל כנגד כל התוספות שקוצץ
46 מכל עור ועור, ואינו צריך לחשב דבר זה, שהכתב
47 מושכו לפי מנין הדפין⁴¹.

(38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת
הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי
ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר
בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג.
(41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

ח. וכן הרוצה לעשות רחב⁴² הספר יותר משהוא⁴³
48 או פחות משהוא - על הדף הזה הוא מחשב⁴⁴,
49 ויצא ארכו כהקפו בלא פחות ולא יותר; והוא,
50 שלא יטעה בחשבון.
51

הראשון ובדרך האחרון שבתורה שאין דף לפניהם ולאחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ושכספו, שלש מכאן ושלש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת ('דברי חמודות' לרא"ש הל' ס"ת). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) וב'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכיין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובוה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עוֹשִׂין בִּירִיעָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה דָּפִין, וְלֹא יִתֵּר עַל שְׁמוֹנֶה דָּפִין. נִדְמָנָה לוֹ יְרִיעָה בַּת תִּשְׁעָה דָּפִין - חוֹלֵק אוֹתָהּ, אֲרֻבָּעָה לְכָאן וְחֲמִשָּׁה לְכָאן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּתְּחִלַּת הַסֵּפֶר אוֹ בְּאֶמְצֵעַ, אֲבָל בְּסוֹף הַסֵּפֶר, אֲפִלּוּ פְּסוּק אֶחָד בְּדָף אֶחָד עוֹשִׂים אוֹתוֹ דָּף לְבַדוֹ⁵⁴, וְתוֹפְרִין אוֹתוֹ עִם שְׁאָר הַיְּרִיעוֹת.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וּכְשֶׁתּוֹפְרִין הַיְּרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֶלָּא בְּגִידִים שֶׁל בְּהֶמָּה אוֹ חִיָּה טְהוֹרָה, וְאֲפִלּוּ מִגְּבִילוֹת וּטְרָפוֹת שְׁלֵהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין⁵⁵. וְדָבָר זֶה - הֵלֵכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי⁵⁶. לְפִיכָּה אִם תִּפְרֹן שְׁלֹא בְּגִידִין, אוֹ בְּגִידֵי בְּהֶמָּה טְמֵאָה, פְּסוּל⁵⁷, עַד שֶׁיִּתִּירָה וַיִּתְּזוּ וַיִּתְּפֹר בְּהֵלֵכָה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כְּשֶׁתּוֹפְרִין כָּל הַיְּרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין כָּל הַיְּרִיעָה כְּלָה מִתְּחִלָּתָה וְעַד סוּפָּהּ, אֶלָּא מִנֵּיחַ מַעַט מִלְּמַעְלָה וּמַעַט מִלְּמַטָּה בְּלֹא תְּפִירָה, כְּדִי שְׁלֹא תִקְרַע הַיְּרִיעָה בְּאֶמְצֵעָה כְּשֶׁיִּגְלַל אוֹתָהּ⁵⁸. וְעוֹשֶׂה לוֹ שְׁנֵי עֲמוּדִים שֶׁל יַעַץ, אֶחָד בַּתְּחִלָּתוֹ וְאֶחָד בְּסוּפוֹ⁵⁹; וְתוֹפֵר הָעוֹר שֶׁשִּׁיר בַּתְּחִלָּתוֹ וּבְסוּף עַל הָעֲמוּדִים בְּגִידִים, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נִגְלָל עֲלֵיהֶם; וַיִּרְחִיק בֵּין הָעֲמוּדִים וַיִּתְּקֵם שְׁבָדָה.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא בתרא יד, ע"א.

טו. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁנִּקְרָעָה בּוֹ יְרִיעָה - בְּתוֹךְ שְׁתֵּי שִׁטוֹת⁶⁰, יִתְּפֹר; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ, לֹא יִתְּפֹר⁶¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָשָׁן, שְׁאִין עֲפָצוּ נִכְרִי⁶²; אֲבָל אִם נִכְרִי הִגְוִיל שֶׁהוּא עָפוּן, תּוֹפֵר, וְאֲפִלּוּ קָרַע הִפָּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ⁶³. וְכֵן בֵּין כָּל דָּף וְדָף⁶⁴ וּבֵין תִּבָּה לְתִבָּה⁶⁵

(42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רָחֵב הַגּוֹדֵל הָאֲמוּר כָּכֵל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוּ וּבְשָׁאָר שְׁעוּרֵי תּוֹרָה⁴⁵ כְּלָה, הוּא אֲצָבָעוֹת⁴⁶ הַבִּינוּנִי⁴⁷. וְכָבֵר דִּקְדָּקָנוּ בְּשְׁעוּרוֹ, וּמִצְאָנוּהוּ רָחֵב שְׁבַע שְׁעוּרוֹת בִּינוּנִיּוֹת, זֶה בְּצַד זֶה בְּדָחֵק, וְהֵן כְּאֶרֶךְ שְׁתֵּי שְׁעוּרוֹת בְּרוּחַ. וְכֵל טֶפַח הָאֲמוּר כָּכֵל מְקוֹם הוּא אֲרֻבָּע אֲצָבָעוֹת⁴⁸ מִזֹּו. וְכָל אֲמָה - שְׁשֶׁה טְפָחִים⁴⁹.

(45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן ה' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן-גדול שהיה רחב שתי אצבעות (ה' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל ה' תפילה פט"ו, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס "הנוסח משובש". (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

ז. סִפְר־תּוֹרָה שֶׁכִּתְבֵּתָּ אָנִי - רָחֵב כָּל דָּף וְדָף מִדְּפּוֹי אֲרֻבָּע אֲצָבָעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת הָאֲזִינוֹ, רָחֵב כָּל דָּף מִשְׁתִּיחֶן שֶׁשׁ אֲצָבָעוֹת⁵⁰. וּמִנֵּן הַשִּׁטִּין שֶׁבְּכָל דָּף וְדָף - אַחַת וְחֲמִשִּׁים. וּמִנֵּן הַדְּפִין שֶׁל כָּל הַסֵּפֶר - מֵאָתִים וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים דָּף. וְאֶרֶךְ כָּל הַסֵּפֶר - אֶלֶף וְשֹׁלֶשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשִׁשָּׁה אֲצָבָעוֹת בְּקָרִיב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

יא. אֵלוּ הַשֶּׁשׁ אֲצָבָעוֹת הַיְּתִירוֹת בְּחֻשְׁבוֹן⁵¹ - לְגִלְיוֹן שֶׁבַתְּחִלַּת הַסֵּפֶר וְסוּפוֹ⁵². וְהַעוּרוֹת שֶׁכִּתְּבֵנוּ בָּהֶם - עוּרוֹת אֵילִים. וּבְזִמָּן שֶׁתִּרְצֶה לְכַתֵּב עַל־פִּי הַמַּדּוֹת הָאֵלוּ אוֹ קְרוֹב לָהֶם מַעַט - הֵן חֶסֶר דָּף אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, אוֹ יִתֵּר דָּף אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשׁ - לֹא תִיגַע וְלֹא תִהְיֶה צָרִיךְ לְחֻשְׁבוֹן, אֶלָּא מִיָּד יָבוֹא לָךְ אֲרָכּוֹ בְּהִקְפּוֹ⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלף ושלש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלף ושלש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) וב'הגהות מיימוניות' שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת "האזינו" נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף

27

ושָׁאֵר הַדְּבָרִים - לְמַצּוֹה, לֹא לְעַכְבָּר.²⁸

(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב - לברך לפניו ולאחריו על ספר-תורה פסול - בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"א אפשר" שיוציאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא - אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). (5) שלא עבדוהו בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"ז, ה"ד. (9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב. (11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתב"י התימנים: "גוי". (14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכיון בכתבתו לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). (17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"יט). (19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. (22) שנמחקה מקצתה ולפיכך תדמה לאות אחרת, כגון שנמחקה רגל הו"ו והרי היא נראית כיו"ד. (23) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (24) שכתב פתוחות - סתומות, וסתומות - פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. (25) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (26) שנתן בו ריוח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. (27) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפון כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). (28) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי - פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה כָּשֶׁר, נוֹהֲגִין בּוֹ קִדְשָׁה יְתֵרָה וְכָבוֹד גָּדוֹל.²⁹ וְאִסּוּר לְאָדָם לְמַכּוֹר סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מָה יֵאָכֵל.³⁰ וְאֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ סְפָרִים רַבִּים, וְאֲפִלּוּ יֵשׁ יָשָׁן לָקַח בּוֹ חֵדֶשׁ. לְעוֹלָם אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲלָא לְשָׁנֵי דְבָרִים: שֶׁיִּלְמַד תּוֹרָה בְּדַמְיוֹ,³¹ או שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה בְּדַמְיוֹ;³² וְהוּא,³³ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ דָּבָר אַחֵר לְמַכּוֹר.³⁴

1 יתפּרסם. וְכָל הַקָּרְעִים, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֲלָא בְּגִידִין
2 שֶׁתּוֹפְרִין בָּהֶן הִירֵיעוֹת זֶה לָזֶה. וְכָל הַקָּרְעִים יִזְהָר,
3 שֶׁלֹּא תִחַסֵּר אוֹת אַחַת אוֹ תִשְׁתַּנֶּה צוּרְתָּהּ.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגוזה, שגנאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובד בעפצים (פרי האלון) המכווצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רקבון (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת רי"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיהו דבר מותר למכרו; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

4 א. נִמְצְאָה לְמַד שְׁעָשָׂרִים דְּבָרִים הֵן, שֶׁכָּל אֶחָד
5 מֵהֶן פּוֹסֵל סֵפֶר-תּוֹרָה.² וְאִם נַעֲשֶׂה בּוֹ אֶחָד מֵהֶן,
6 הָרִי הוּא בְּחָמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שֶׁמִּלְמַדִּין בָּהֶן
7 הַתִּינוּקוֹת, וְאֵין בּוֹ קִדְשַׁת סֵפֶר-תּוֹרָה,³ וְאֵין קוֹרִין
8 בּוֹ בְּרַבִּים.⁴ וְאֵלוּ הֵן:

9 (א) אִם נִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. (ב) שֶׁנִּכְתַּב עַל עוֹר
10 בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאִינוּ מְעַבְדִּים.⁵ (ג) שֶׁהָיָה מְעַבֵּד שֶׁלֹּא
11 לְשֵׁם סֵפֶר-תּוֹרָה.⁶ (ד) שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם כְּתִיבָה -
12 עַל הַגּוֹיִל בְּמָקוֹם בָּשָׂר, וְעַל הַקֶּלֶף בְּמָקוֹם שְׁעָר. (ה)
13 שֶׁנִּכְתַּב מִקְצָתוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקֶּלֶף.⁸ (ו)
14 שֶׁנִּכְתַּב עַל דּוּכָסוֹסְטוֹס.⁹ (ז) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֹא שְׂרָטוּט.¹⁰
15 (ח) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֹא שָׁחַר הָעוֹמֵד.¹¹ (ט) שֶׁנִּכְתַּב בְּשָׁאֵר
16 לְשׁוֹנוֹת.¹² (י) שֶׁכָּתְבוּ אֶפִיקוֹרוֹס,¹³ או פִּירָצָא בּוֹ
17 מִשָּׁאֵר פְּסוּלִין. (יא) שֶׁכָּתְבוּ הָאֲזָכְרוֹת¹⁵ בְּלֹא כּוֹנֵה.¹⁶
18 (יב) שֶׁחָסַר אֶפְלוֹ אוֹת אַחַת. (יג) שֶׁהוֹסִיף אֶפְלוֹ אוֹת
19 אַחַת.¹⁷ (יד) שֶׁנִּגְעָה אוֹת בְּאוֹת.¹⁸ (טו) שֶׁנִּפְסְדָה צוּרַת
20 אוֹת אַחַת עַד שֶׁלֹּא תִקְרָא כָּל עֵקֶר,¹⁹ או תִּדְמָה לְאוֹת
21 אַחֶרֶת - בֵּין בְּעֵקֶר הַכְּתִיבָה,²⁰ בֵּין בְּנִקְבִּי,²¹ בֵּין בְּקָרַע,
22 בֵּין בְּטִשְׁטוּט.²² (טז) שֶׁהִרְחִיק אוֹ שֶׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת
23 לְאוֹת, עַד שֶׁתִּרְאֶה הַתִּכָּה כְּשֶׁתִּי תִכּוֹת, או שֶׁתִּי תִכּוֹת
24 כְּתִיבָה אַחֶת.²³ (יז) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַפְּרָשִׁיּוֹת.²⁴ (יח)
25 שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת.²⁵ (יט) שֶׁכָּתְבוּ בְּשָׁאֵר הַתִּכָּה
26 כְּשִׁירָה.²⁶ (כ) שֶׁתִּפְּרַר הִירֵיעוֹת בְּלֹא גִידֵי טְהוֹרָה.²⁷

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"או שישא אשה בדרמיו".

דין זה תלוי בשני אופני ההסבר במצות פרו ורבו, לשיטת הרמב"ם מצות "פרו ורבו" בזקנותו היא המשך ישיר לחיוב העיקרי של מצות "פרו ורבו" מהתורה שגם לאחר שקיים מצוה זו יש עליו חיוב מדברי סופרים לא ליבטל ממנה גם בזקנותו. אבל לאופן השני החיוב בעת זקנותו ואחר שהיו לו בן ובת הוא חיוב בפני עצמו ואינו המשך לחיוב העיקרי. ונפק"מ לדין מכירת ספר תורה בשביל לישא אשה: אם פו"ר לעת זקנותו הוא דין בפני עצמו ואינו המשך למצות התורה, הרי שכבר קיים מצות "פרו ורבו" ואסור למכור ספר תורה לשם כך, אבל לשיטת הרמב"ם שהוא חיוב תמידי והמשך למצות פו"ר מותר למכור ספר תורה כדי לישא אשה בת בנים גם אם קיים כבר מצות פו"ר.

לקוטי שיחות חלק 2 עמוד 27.

(29) כמבואר בסמוך ה"ז. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו - אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגוע מרעב - מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמוזנזותו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח): לא תוהו בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירו ב'תוספות' (ב"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה (הגהות מיימוניות).

1 ג. ספר-תורה שפלה או שגפסל, נותנין אותו
2 בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו
3 היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שפלו, עושין אותן
4 תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

(35) מגילה כו, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישאל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו ה'י' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כו, ע"ב. ולדעת ה'בית יוסף' יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנוז בכלי חרס בעפר.

5 ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנה פו³⁹; וכן
6 המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-
7 תורה, אף-על-פי שהספר בתוך התיק; וכן
8 הפסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנה עליו
9 ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור

10 לזרקן, אלא פשיבלו או פשישברו, נגנזין⁴². אבל
11 הבימות⁴³ שעומד עליהן שלים צבור ואוחז הספר,
12 והלוחות⁴⁴ שכותבין בהן לתינוק להתלמד, אין
13 בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיצא בהן,
14 שעושין לספר-תורה לנזי - תשמישי קדשה הן,
15 ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מבר אותן
16 לקנות בדרמיהן ספר-תורה או חפשי⁴⁷.

(39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף' יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכנים כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני 'ארון הקודש' שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי 'ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד ש'ירושלמי' (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"ט): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה" (ע"פ כסף-משנה). (46) תשכיתי ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"ד.

17 ה. ומתיר להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין
18 צריך לומר על-גבי חפשים⁴⁸. ומניחין החפשיין
19 על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים
20 וכתובים על-גבי חפשים⁴⁹, ולא חפשים על-גבי
21 ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות,
22 אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם עננים של
23 כתבי הקדש⁵², אין נכנסין בהן לבית-הכנסא, אלא-
24 אם-כן היו מחפפות עור⁵³.

(48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשיתנם לחבירו, אל יתנם לו בזריקה (עירובין צח.). (51) קלף או נייר שכותבים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחז אדם ספר-תורה בזרועו ויפגס בו⁵⁴

ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

- י. מצוה ליחד לספר-תורה מקום, ולכבדו⁶⁷
- ולתתו יותר מדאי. דברים שבלוחות הברית⁶⁸, הן
- הן שבכל ספר וספר⁶⁹. לא ירק אדם פנגד
- ספר-תורה⁷⁰, ולא יגלה ערותו פנגדו⁷¹, ולא
- יפשיט⁷² רגליו פנגדו, ולא יניחנו על ראשו
- פמשאוי; ולא יחזיר אחריו לספר-תורה⁷³, אלא-
- אם-כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים⁷⁴.

(67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". (68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ח, ט. (69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). (70) קל-יחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:). "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ח, לו:): כל משנאי אהבו מות". (71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. (72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח' ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך בזיון. (73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". (74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

- יא. היה מהלך ממקום למקום וספר-תורה עמו,³¹
- לא יניח ספר-תורה בתוך השק, ויניחנו על-גבי
- החמור וירפב עליו⁷⁵; ואם היה מתפחד מפני
- הגנבים - מתר⁷⁶; ואם אין שם פחד - מניחו
- בחיקו⁷⁷ פנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך.
- כל מי שישב לפני ספר-תורה, ישב פכד-ראש,
- באימה⁷⁸ ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי
- עולם⁷⁹, שנאמר: "והיה שם בך לעד". ויכבדהו
- כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים⁸⁰: כל המחלל
- את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד
- את התורה, גופו מכבד על הבריות⁸¹.

- לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ או לְבֵית-הַפֶּסֶס⁵⁴ או לְבֵית הַקְּבֻרוֹת⁵⁵,
- אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כְרוּךְ בְּמִטְפָּחוֹת וְנִתְּנָן בְּתוֹךְ הַתִּיק
- שְׁלוֹ. וְלֹא יִקְרָא בוֹ, עַד שְׂיִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן
- הַמֶּת (או מִבֵּית-הַמִּדְרָשׁ) או מִבֵּית-הַפֶּסֶס. וְלֹא יֵאָחַז
- אֶת סִפְר־תוֹרָה כְּשֶׁהוּא עָרֵם⁵⁶. וְאִסּוּר לִישָׁב עַל מִטָּה
- שֶׁסִּפְר־תוֹרָה עָלֶיהָ⁵⁷.

(54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזהמים אלה (סנהדרין כא:). משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח:), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב:). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל ספר-תורה נתן עליו, והרתיע (נודעזע) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

- ז. בֵּית שֵׁשׁ בוֹ סִפְר־תוֹרָה, אִסּוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בוֹ
- עַד שְׂיֻצִּיאָנוּ, או עַד שְׂיִנְיָחָנוּ בְּכָלִי, וְיִתֵּן הַכָּלִי
- בְּכָלִי אַחֵר שְׂאִינֵנוּ מְזֻמָּן לוֹ. אֲבָל אִם הָיָה מְזֻמָּן
- לוֹ - אֲפֹלוּ עֲשָׂרָה כָּלִים, זֶה בְּתוֹךְ זֶה, כְּכָלִי
- אֶחָד הֵם, או עַד שְׂיַעֲשֶׂה לוֹ מַחְצָה גְבוּהָה
- עֲשָׂרָה טַפְחִים⁵⁸, אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֵר⁵⁹.
- אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחֵר, אִסּוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד
- שְׂיֻצִּיאָנוּ⁶⁰.

(58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כו, ע"א.

- ח. כָּל הַטְּמְאִין, וְאֲפֹלוּ נְדִיּוֹת, וְאֲפֹלוּ כוֹתִי, מִתֵּר
- לְאָחֻז סִפְר־תוֹרָה וְלִקְרוֹת בוֹ, שְׂאִין דְּבָרֵי תוֹרָה
- מִקְבְּלִין טְמֵאָה⁶¹. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיוּ יָדָיו מְטֻנְפוֹת⁶²
- או מְלַכְלָכוֹת בְּטִיט, אֶלָּא יִרְחֲצוּ יְדֵיהֶם, וְאַחֲרֵי-כֵן
- יִגְעוּ בוֹ.

(61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פ"ד שאין ס"ת מקבל טומאה. והשווה דברי רבינו לעיל הל' קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

- ט. כָּל הָרוֹאֶה סִפְר־תוֹרָה כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ⁶³, חַיֵּב
- לְעַמֵּד מִפְּנֵיו⁶⁴. וְיִהְיוּ הַכָּל עוֹמְדִים, עַד שְׂיַעֲמַד זֶה
- שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בוֹ, כְּשִׁיגִיעָנוּ לְמָקוֹמוֹ⁶⁵, או עַד
- שְׂיִתְפַּסֶּה מַעֲיִנֵיהֶם, וְאַחֲרֵי-כֵן יִהְיוּ מִתְרִין לִישָׁב⁶⁶.

(63) ע"י האדם הנושא. (64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כלי-שכן". (65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). (66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישיב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה".

צריך להבין: איך יתכן שאחרי כל האריכות על גדולתה וקדושתה של התורה, מסיים ואומר שכדי שיתכבד האדם עליו לכבד את ספר התורה והלא גם האיניו יהודי מבין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל בהלכות ת"ת כתב "כתר תורה הרי מונח ומוכן לכל ישראל שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" כי זה שיש כתר תורה גם אצל "כל באי העולם" (בשבוע מצות דידהו) לסלק ה"פתחון פה" אינו נוגע להלכות (תלמוד תורה) של ישראל. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה, זה רק בלימוד תורת המצוות של ישראל אבל בלימוד שבע מצוות דידהו הרי אדרבא אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג".

לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74.

(75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). (76) ברכות יח, ע"א. (77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. (78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"א) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". (79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. (80) אבות פ"ד, מ"ו. (81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובזוי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הלי' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נגמרו הלכות ספר תורה ברחמי שמיא.

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על פנפי הקסות.¹

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
"על פנפי הקסות".

י"ל שכיון וכוונתה של מצות ציצית היא הזכירה הבאה מהרא"י - "וראיתם אותו וזכרתם כו'" "למען תזכרו" - לכן לא הזכיר בכותרת תנאי החיוב שהוא רק בכסות של ארבע כנפות וגם בגוף ההלכות כתבו רק בפ"ג. ולהעיר שגם בהל' ברכות לא נקט ציצית כדוגמא למצוות שאינן חובה "אלא דומין לרשות".

לקו"ש חכ"ז ע' 27 והע' 55.

(1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתייהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

שיש לכבד את התורה כיון שהיא תורתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו ועאכו"כ שהוא דבר המובן לכל יהודי ומדוע הביא הטעם שעי"ז יתכבד האדם.

ובפרט שנקט הלשון "גופו מכובד כו'" והלא עיקרו של אדם היא נשמתו ולא גופו. יתרה מכך, הלשון "בריות" מדברת בדרגה הנמוכה ביותר שבבני האדם ומבטאת את מעלתו היחידה שנברא על ידי הקב"ה כמו שאר כל הברואים.

והביאור בזה: כאשר מצווים על יהודי לכבד את התורה אין צריכים לשום טעם, כי הוא מבין שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. אלא, שבזמן הגלות ש"אתם המעט מכל העמים" יתכן שכשיקפיד על דברים הקשורים עם כבוד התורה יגרום לו הגוי קשיים בפרנסה ובפרט כאשר מדובר על "בריות" היינו אנשים פשוטים שאין בהם לא שכל ולא מידות טובות ובוודאי שום מושג בעניינים רוחניים, ולכן אינם יכולים לסבול אנשים העוסקים ברוחניות כי הם הגורמים להם הרגשת ריקנות.

לכן מדייק ואומר שהבטיחה תורה ליהודי המכבדה ומקיימה שיהיה "גופו מכובד על הבריות" היינו שהקפדתו על התורה לא תגרום שום היזק גם לא בעניינים הכי פשוטים הקשורים לגופו, ופשיטא שלא לנשמתו שעליה בוודאי אין לגוי כל שליטה.

בעניין כבוד ספר תורה חייבות הנשים כמו האנשים ומה שאינן חייבות במצוות כתיבת ספר תורה הוא לא מפני שאינן שייכות לזה אלא כמו בחיובים אחרים שהתורה פטרתן כדי שיהיה להן הזמן לשליחותן בחינוך הילדים - "תינוק הצריך לאמו" - לא הוטלו עליהם חיובים אחרים שהוטלו על האנשים.

אעפ"כ מוסיפה התורה עניין מופלא: בקשר למ"ע שהזמן גרמא, נאמר בכתבי האריז"ל ש"בעשות הזכר את המצוה . . (האשה) נכללת עמו בעת שעושה אותה, וזה סוד מה שארז"ל אשתו כגופו דמיא".

יתרה מכך: כיון שאיש ואשה הם "פלג גופא" הרי שגם טרם נישואיהם מזכה האיש שהוא החתן המיועד את הכלה המיועדת במצוות שמקיים, וכן בענין כתיבת ספר תורה הגם שאין חיוב על הנשים מ"מ הן זוכות לעילוי הנגמר מקיום המצוה על ידי האיש.

יין מלכות סכ"ה.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~
"שהוא העד הנאמן על כל באי עולם".

ומשמע גם על בני נח, וי"ל שמקורו מספרי "כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" שלשון זה כולל גם אוה"ע.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 א. עָנַף שְׁעוּשִׁין עַל כַּנֶּף הַבֶּגֶד² מִמֶּיךָ³ הַבֶּגֶד, הוּא
2 הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֶה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֹאשׁ,
3 שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצֵת רֹאשִׁי". וְזֶה הָעָנָף הוּא
4 הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצִוִּין לְצַבְעוֹ. וְאֵין
5 לְחוּטֵי הָעָנָף מִנֵּן מִן הַתּוֹרָה.⁵
- 6 ב. וְלֹקְחִין חוּט צֶמֶר שְׁנֵצֶפֶע כְּעֵין הָרָקִיעַ⁶, וְכוֹרְכִין
7 אוֹתוֹ עַל הָעָנָף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תַּכְלֵת. וְאֵין
8 לְמִנֵּן הַפְּרִיכוֹת שְׁכוּרֶף חוּט זֶה שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה.
(6) וּפְרָטִי צִבְעוֹתָיו מְפֹרָשִׁים לְקַמֵּן (פָּרָק ב, הִלְכָה ב).
- 9 ג. נִמְצָאוּ בַּמִּצְוָה זֶה שְׁנֵי צִוּוּיִם: שְׁנֵי עָנָף עַל הַכַּנֶּף
10 עָנָף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשִׁיכְרָף עַל הָעָנָף חוּט תַּכְלֵת,
11 שְׁנֵאמַר: "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת, וְנִתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכַּנֶּף
12 פֶּתִיל תַּכְלֵת".
- 13 ד. וְהַתַּכְלֵת אֵינוֹ מַעֲכָב אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מַעֲכָב
14 אֶת הַתַּכְלֵת. פִּיּוּד? הֲרֵי שֶׁאֵין לוֹ תַּכְלֵת, עוֹשֶׂה לָבָן
15 לְבָדוּ; וְכֵן אִם עָשָׂה לָבָן וְתַכְלֵת, וְנִפְסַק הַלָּבָן
16 וְנִתְּמַעַט עַד הַכַּנֶּף וְנִשְׁאַר הַתַּכְלֵת לְבָדוּ - כְּפֶשֶׁר.⁷
- 17 (7) (מִנְחוֹת דָּף לֹח עֲמוּד ב). אֲבָל אִם הֵטִיל מִתְחִילָה חוּט שֶׁל
תַּכְלֵת בְּלִי חוּטֵי לָבָן לֹא יֵצֵא, שְׁנֵאמַר: "וְנִתְּנוּ עַל צִיצֵת הַכַּנֶּף
פֶּתִיל תַּכְלֵת" - אֵין הַתַּכְלֵת בָּאָה אֲלֵא עִם הַלָּבָן (כִּסְף מִשְׁנָה).
- 18 ה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מַעֲכָב אֶת חֲבֵרוֹ,
19 אֵינֶן שְׁתֵּי מִצְוֹת⁸, אֲלֵא מִצְוַת עֲשֵׂה אֶחָת. אָמְרוּ
20 חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים: "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת" - מְלֻמֵּד,
21 שֶׁשְׁנֵיהֶם מִצְוָה אֶחָת. וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מַעֲכָבוֹת זֶה
22 אֶת זֶה, שֶׁאַרְבַּעֶתָן מִצְוָה אֶחָת. וְהַלּוּבֵשׁ טָלִית שִׁישׁ
23 בָּהּ לָבָן אוֹ תַּכְלֵת⁹ אוֹ שְׁנֵיהֶם כָּאֶחָד, הֲרֵי קָיָם
24 מִצְוַת עֲשֵׂה אֶחָת¹⁰. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים¹¹:
25 וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת - מְלֻמֵּד שֶׁשְׁנֵיהֶם מִצְוָה
26 אֶחָת, וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת¹³ מַעֲכָבוֹת זֶה אֶת זֶה,
שֶׁאַרְבַּעֶתָן מִצְוָה¹⁴ אֶחָת.
- 27 (8) כְּמוֹ תְּפִילִין שֶׁל יָד וּשְׁל רֹאשׁ הַנִּמְנוֹת לִשְׁתֵּי מִצְוֹת נִפְרָדוֹת,
בְּמִנִּיין תְּרִי"ג מִצְוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲכָבוֹת זֶה אֶת זֶה, רָאָה לַעֲלֵל
הַלְכוֹת תְּפִילִין פָּרָק ד, הִלְכָה ד. (9) אַחֲרֵי שֶׁנִּפְסַק הַלָּבָן
וְנִשְׁאַרָה הַתַּכְלֵת לְבָדָה. (10) וְאֵין זֶה דוֹמֶה לְתְּפִילִין שֶׁל יָד
וּשְׁל רֹאשׁ שֶׁהַלּוּבֵשֶׁן קִיִּים שְׁתֵּי מִצְוֹת מִפְּנֵי שֶׁלְּבִישָׁתָן הֵיא עַל
יָדֵי שְׁנֵי מַעֲשִׂים נִפְרָדִים, לְבִישַׁת זֶה לְחוּד, וּשְׁל זֶה לְחוּד, בַּעֲד
שֶׁלְּבִישַׁת טָלִית שִׁישׁ בָּהּ לָבָן וְתַכְלֵת, אֵינָה אֲלֵא מַעֲשֵׂה אֶחָד.
וְהַשְׁוּוֹה דְּבָרֵי רַבִּינוּ בִּסְפָר הַמִּצְוֹת (עֲשֵׂה י"ד). נִוְסַחְתָּנוּ כְּנוֹסֶס
כָּתַב יָד הַתִּימָנִים, וּבְנוֹסַח אַחֵר נִשְׁתַּרְבַּב מִשְׁפָּט זֶה לְסוּף
הַהִלְכָה. (11) "סִפְרִי" פֶּרֶשֶׁת שֶׁלַח (הוּבָא ב"מִגְדָּל עוֹז")
- 28 (15) שֶׁלְּמַעֲלָה מִזֶּה אֵינָה נִקְרָאת כַּנֶּף. (16) (שֶׁם דָּף מִב עֲמוּד
א). הַשִּׁיעוֹר שֶׁמִּפְּרָק הָרֵאשׁוֹן שֶׁבִּאֲצַבֵּע גוֹדֵל עַד סוּף הַצִּיפּוֹרֶן
לְמַטָּה, שְׁנֵאמַר: "עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם", צָרִיךְ שֶׁתֵּהָא הַצִּיצִית
תְּלוּיָה עַל הַקֶּרֶן (וְלֹא בְּסוּף הַקֶּרֶן מִמֶּשׁ). (17) דֶּרֶךְ נִקְבָּ.
(18) שְׁנֵאמַר: גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ (דְּבָרִים פָּרָק כב, פֶּסוּק יב)
דְּרִשׁוּ חו"ל (מִנְחוֹת דָּף לֹח עֲמוּד ב): "גְּדִיל - שְׁנֵינִים (שֶׁאֵין
גְּדִיל פָּחוֹת מִשְׁנֵינִים), גְּדִילִים - אַרְבַּעַה", שְׁנֵינִים אַרְבַּעַה
חוּטִים בַּחוּר הַטָּלִית, וְלִכְשִׁיכַפֵּל וַיַּעֲשֶׂה מֵהֶם גְּדִילִים, יֵהִיו
שְׁמוֹנָה (רִש"י שם). גְּדִיל - עֲבוֹת וְקִלּוֹעַ, "מַעֲשֵׂה עֲבוֹת"
(שְׁמוֹת פָּרָק כח, פֶּסוּק יד) מִתְּרַגֵּם אֲוִנְקִלוֹס: "עוֹבֵד גְּדִילֹ" וְכֵן
(מִלְכִּים-א פָּרָק ז פֶּסוּק יז): גְּדִילִים מַעֲשֵׂה שְׂרָשְׁרוֹת.
(19) תְּלוּיִים כְּלָפִי מַטָּה. (20) בְּרַחֲבָן. (21) וְאֵינוֹ נִוְהָגִין
לַעֲשׂוֹת אֲוֶרֶךְ הַצִּיצִית י"ב אֲצַבְעוֹת, שְׁלִישׁ מֵהֶן גְּדִיל וְשְׁנֵי
שְׁלִישִׁים עֲנָף (הַגְּהוֹת מִיִּמּוֹנִיּוֹת). (22) (מִנְחוֹת דָּף מֵא עֲמוּד
ב). וְרָאָה לַעֲלִיל הַלְכוֹת סִפְר תוֹרָה פָּרָק ט, הִלְכָה ט.
(23) שְׁחוּט אֶחָד צָבֹעַ חֲצִי תַּכְלֵת, וְחֲצִי הַשְּׁנִי נִשְׁאַר לָבָן.
וְרָאָה בְּמוֹסַפְּנוּ "תְּשׁוּבוֹת רַבִּינוּ".
- 29 ז. וְלֹקְחֵת חוּט אֶחָד מִן הַלָּבָן, וְכוֹרְף בּוֹ כְּרִיכָה אֶחָת
עַל שְׁאָר הַחוּטִין בְּצֵד הַבֶּגֶד²⁴, וּמִנִּיחוֹ; וְלֹקְחֵת חוּט
הַתַּכְלֵת, וְכוֹרְף בּוֹ שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת בְּצֵד הַכְּרִיכָה שֶׁל
לָבָן וְקוֹשֶׁר; וְאֵלוֹ הַשְּׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין
חֲלִיא. וּמִרְחִיק מַעַט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיא שְׁנֵיהֶם בְּחוּט שֶׁל
תַּכְלֵת לְבָדוּ; וּמִרְחִיק מַעַט, וְעוֹשֶׂה חֲלִיא שְׁלִישִׁית,
וְכֵן עַד חֲלִיא אַחְרוֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כּוֹרְף בָּהּ שְׁתֵּי
כְּרִיכוֹת שֶׁל תַּכְלֵת²⁶ וְכְרִיכָה אַחְרוֹנָה שֶׁל לָבָן. מִפְּנֵי
שֶׁהַתַּחֲחִיל בְּלָבָן, מִסִּים בּוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בְּקֻדֵּשׁ וְלֹא
מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה יִתְחַלֵּל בְּלָבָן? כִּדִּי שֶׁיֵּהָא סְמוּךְ
לְכַנֶּף מִיָּנָה²⁸. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע
הַכְּנָפוֹת²⁹.
- 30 (24) בִּשְׁפָתוֹ. (25) רָאָה בְּסוּמָךְ הִלְכָה ח. (26) לְפִי שֶׁמִּצְוֹת
תַּכְלֵת שִׁיחָה הַפֶּתִיל כּוֹלוֹ תַּכְלֵת, לְפִיכֵן אֵינוֹ כּוֹרֵךְ מֵהַלָּבָן
אֲלֵא כְּרִיכָה אֶחָת בְּלָבָד סְמוּכָה לְכַנֶּף וְהַשְׁאָר תַּכְלֵת (מִדְּבָרֵי
"תְּשׁוּבוֹת רַבִּינוּ"). (27) מִכּוּיוֹן שֶׁהַתַּחֲחִיל בְּלָבָן מִשּׁוּם

טויה³⁷ לשם ציצית³⁸. ואין עושין אותן, לא מן
הצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רובצין ביניהם, ולא
מן הנימין³⁹ הנתלשין מן הבהמה, ולא משיורי
שתי⁴⁰ שהאורג משייר בסוף הבגד, אלא מן הגזה
של צמר או מן הפשתן. ואין עושין אותן מצמר
הגזול⁴¹, ולא משל עיר הנדחת⁴², ולא משל
קדשים⁴³. ואם עשה - פסול. המשתחוה לבהמה⁴⁴
- צמרה פסול לציצית⁴⁵. אבל המשתחוה לפשתן
הנטוע⁴⁶, הרי זה כשר, שהרי נשתנה⁴⁷.

(37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. (38) שיאמר
בתחילת הטויה שהוא טוה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים
תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א).
(39) שערות. (40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם:
משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלשה מינים
אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין
בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן") למסכת סוכה דף ט
עמוד א. (41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" -
משלהם. (42) שהודחו וישביה לעבוד עבודה זרה. ראה
(דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרכוש עיר הנידחת
עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית
צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין
דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק
ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם"
ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר
הנידחת - אינה מ"שלכם" והתורה אמרה: "ועשו להם" -
משלהם (הגהות אדר"ת). (43) מבחמת הקדש, או צמר
שהקדישו להקדש, ואין זה "שלכם" כי זה שייך לגבוה. ראה
(סוכה דף לה עמוד א). (44) שעשאה עבודה זרה. (45) אף
על פי שאין הבהמה נאסרת להדיט, כי אין "נעבד" בבעלי
חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי
מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה-
זרה (עבודה-זרה דף מז עמוד א בעייא שלא נפשטה,
והולכים להחמיר). (46) כשהוא מחובר ונקרא עץ.
(47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין
"נעבד" במחובר - להדיט, מותרים שינויו אפילו לצרכי
מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות".
וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב).
והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה
י"ד.

יב. ציצית שעשה אותה⁴⁸ פותי, פסול, שנאמר: 31
"דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצת". אבל אם 32
עשה אותה ישראל בלא כונה⁵⁰ - פשרה⁵¹. וציצית 33
שנעשה מן העשוי מקדם, פסול. 34

(48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם. (49) (מנחות דף מב
עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובבבלי לטויה
החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם
ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה
י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי
פסול". (50) שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית.

חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה
חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף ט עמוד א).
(28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף
פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). (29) סדר
זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן
ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כמה חליות הוא עושה בכל כנף? לא פחות 1
משבע³⁰, ולא יותר משלש עשרה³¹. וזו היא מצוה 2
מן המבחר. ואם לא כרף עליה אלא חליא אחת - 3
פשרה. ואם כרף התכלת על רב הציצית - פשרה. 4
ונוי התכלת - שהיה כל החליות בשליש החוטין 5
המשלשלין, ושני שלישיהן ענף³². וצריך לפרדו, 6
עד שיהא בציצית שער הראש³³. 7

(30) כנגד שבעה רקיעים. (31) יחד עם שישה אווירים שבין
רקיע לרקיע (מנחות דף ט עמוד א). ולפי שתכלת דומה
לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה
(רש"י שם). (32) בלתי כרוך (מנחות שם). (33) (שם, דף
מב עמוד א).

ט. העושה לכן בלא תכלת, לוקח אחד משמונה 8
החוטין, וכורף אותו על שאר החוטין עד שלישי, 9
ומניח שני שלישיהן ענף. וכריכה זו, אם רצה לכרף 10
אותה חליות חליות פעין שכורף בתכלת - הרשות 11
בידו, וזה הוא מנהגנו. ואם רצה לכרף בלא מנין 12
חליות - עושה³⁴. כללו של דבר: יתפון להיות 13
הכורף שלישי והענף שני שלישים. ויש מי שאינו 14
מדקדק בדבר זה כלכן. ואם כרף הלכן על רב 15
החוטין, או שלא כרף אלא חליא אחת - פשרה³⁵. 16

(34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. (35) ובלבד
שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה.
וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה
כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים
תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל,
תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא
מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה
אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני -
שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה
(שולחן ערוך סימן יא).

י. אחד חוטי לכן ואחד חוטי תכלת, אם רצה 17
לעשות שזורין, עושה³⁶. אפלו היה החוט כפול 18
משמונה חוטין ושזור עד שנעשה פתיל אחד, אינו 19
נחשב אלא חוט אחד. 20

(36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים
שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן
תכלת ותן לכן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור
כעין פתילה - אף לכן שזור". וראה במוספנו "תשובות
רבינו".

יא. חוטי הציצית, בין לכן בין תכלת, צריכין 21

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. וְכֵן הַמְטִיל לְבַעֲלַת שְׁלֹשׁ⁶⁷, וְאַחֲרֵיכֵן הַשְׁלִימָה
לְאַרְבַּע⁶⁸ וְהִטִּיל לְרִבְעִיּוֹת - כָּלָה פְּסוּלָהּ⁶⁹, שְׁנֵאמַר:
תַּעֲשֶׂהָ, וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי.

(67) כנפיים. (68) שהוסיף עליה כנף רביעית.
(69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת
שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר
והוסיף עליה כנף רביעית - נשאר "מן העשוי" (מנחות
שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי
נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלות דרב אחא גאון"
פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק
שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים
(סימן י', סעיף קטן ו).

יז. אֵין כּוּפְּלִין אֶת הַטְּלִית לְשָׁנִים, וּמְטִילִין צִיצִית
עַל אַרְבַּע כְּנָפֶיהָ כְּשֶׁהִיא כְּפוּלָה⁷⁰; אֲלֹא-אִם-כֵּן
תִּפְּרָה כָּלָהּ⁷¹, וְאֶפְלוּ מְרוֹחַ אַחַת.

(70) שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל
באמצעיתה. (71) שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו
ציציותה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

יח. נִפְסַק הַכֵּנָף שְׁיֵשׁ בָּהּ צִיצִית חוּץ לְשֹׁלֶשׁ
אַצְבָּעוֹת, תּוֹפְרָה בְּמִקוּמָהּ; בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ - לֹא
תִּפְּרָה⁷². נִתְמַעֵט זֵוִית שֶׁל בֶּגֶד שֶׁבֵּין חוּטֵי הַצִּיצִית
וּבֵין סוֹף הָאֲרוֹג⁷³ - אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הָאֲרוֹג אֲלֹא
כָּל שֶׁהוּא, כְּשֶׁר⁷⁴. וְכֵן אִם נִתְמַעֵט חוּטֵי הַצִּיצִית -
אֶפְלוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֲלֹא כְּדֵי עֲנִיבָה כְּשֶׁר⁷⁵. וְאִם
נִפְסַק הַחוּט מֵעֲקָרָו⁷⁶, אֶפְלוּ חוּט אַחַד, פְּסוּלָהּ⁷⁷.

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית
ממנה, וכשחזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם"
בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה -
כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירושו "נמוקי יוסף").
(73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא
נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו
מקיפדים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א).
שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף"
אלא בשעת העשייה (קריית ספר). (75) (מנחות דף לח
עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי
עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח
עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם
כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום
חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל
הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת -
אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני
כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט
עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה,
וראה רדב"ז חלק ב' "לשונות הרמב"ם סימן צ').

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם
נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

(51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם
גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי
מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה
לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף
משנה).

יג. בִּיצֵד? הֵבִיא כֵנָף⁵² שְׁיֵשׁ בָּהּ צִיצִית וּתְפָרָה עַל
הַבֶּגֶד, אֶפְלוּ יֵשׁ בְּאוֹתָהּ הַכֵּנָף אֲמָה עַל אֲמָה⁵³,
פְּסוּל, שְׁנֵאמַר: "וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית" - לֹא מִן
הָעֲשׂוּי, שֶׁהָרִי זֶה דוֹמָה לָמִי שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֱלֹהִים⁵⁴.
וּמִתֵּר לְהַתִּיר צִיצִית מִבֶּגֶד זֶה וּלְתוֹלָתָם בְּבֶגֶד אַחֵר⁵⁵,
בֵּין לָבֵן בֵּין תְּכֵלֶת.

(52) מטלית אחרת. (53) שהיא למעלה משיעור "כנף"
שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו
שמבואר בסמוך הלכה י"ח. (54) (מנחות דף מא עמוד א).
שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש:
משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד
זה בשעת עשיית הציצית. (55) שאין זה ביזיון מצוה, כיוון
שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם"
כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תָּלָה הַחוּטִין בֵּין שְׁתֵּי כְּנָפִים, מִזוּ לְזוּ⁵⁶, וְקָשַׁר
כֵּנָף זֶה בְּהִלְכָתָהּ וְכֵנָף זֶה בְּהִלְכָתָהּ, וְאַחֲרֵיכֵן⁵⁷ חֲתָךְ
בְּאֲמָצַע וּנְפַדְדוּ זֶה מִזֶּה - פְּסוּל; שֶׁהָרִי בָּעֵת שֶׁקָּשַׁרְן
הָיוּ פְּסוּלִין, לְפִי שְׁשְׁתֵּי הַכְּנָפִים מְעֻרוֹת⁵⁸ זֶה בְּזוֹ
בַּחוּטִין שֶׁבִּינֵיהֶן⁵⁹, וּבִשְׁעָה שֶׁפָּסְקָן נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי
צִיצִיּוֹת - נִמְצָא עוֹשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי⁶⁰.

(56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות,
ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו
החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם
מחוברים. (57) אחרי שקשרם. (58) מחוברות.
(59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא
לשתיים כאחד. (60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הִטִּיל צִיצִית עַל הַצִּיצִית⁶¹ - אִם נִתְּפַן לְבִטָּל
אֶת הָרָאשׁוֹנוֹת⁶², מִתֵּר הָרָאשׁוֹנָה אוֹ חוֹתְכָהּ
וּכְשֶׁרָהּ⁶³; וְאִם נִתְּפַן לְהוֹסִיף, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲתָךְ
אַחַת מִשְׁתִּיחֶן⁶⁴, הָרִי זֶה פְּסוּלָהּ⁶⁵, שֶׁהָרִי כְּשֶׁהוֹסִיף,
פָּסַל אֶת הַכָּל, וּכְשֶׁהִתֵּיר אוֹ חֲתָךְ הַתּוֹסֵפֶת, נִמְצָא
הַשְּׂאֵר נַעֲשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי, שֶׁעֲשִׂיתָ הָרָאשׁוֹנָה פְּסוּלָהּ
הִיתָהּ⁶⁶.

(61) שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע
ציציות נוספות. (62) כגון, שהשניות נאות יותר
מהראשונות. (63) שהטלתו השנייה עשוייה בהכשר ואין
זה "מן העשוי". (64) אחרי שהוסיף. (65) כדין כל
המוסיף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא
תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד,
פסוק ב). (66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם
חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת
עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ו, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימיו מלוחים, בניגוד למי נהר שמימיו מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.י): שהחלזון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבולון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות קי"ח). (17 דוד. 18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבשים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (נדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמחה. ואם צבעה שלא לשמחה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסלה היורה כלה. אלא כיצד יעשה? לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבדק בו, ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה, ושורף הצבע שבבלי שבדק בו, שהרי טעמו ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם. (21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא): כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבואו להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו לנסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה. חוששין שמא נצבעה שלא לשמחה. אף-על-פי שגלגלה מן הממחה - אם נבדקה ונודעה שגלגלה באחד משאר צבעונין המשיחים שאינן עומדין, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. כיצד בודקין אותה עד שידע אם נצבעה כהלכתה אם לאו? לוקחין תבן ורירי של שבולת וימירגלים שנתחמצו ארבעים יום, ושורין התכלת בכלל מעת לעת - אם עמדה בעינה ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין בצק של שעורין שמעפשיין אותו למוריס, ונותנין את זו התכלת שגששתנין פתוה, ואופה הפצק פתוה, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה

א. תכלת האמורה פתורה בכל מקום² היא הצמר הצבוע פתוה שבכחול³, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש⁴ בטהרו של רקיע⁵. והתכלת האמורה בציצית⁶, צריף שתהיה צביעה צביעה ידועה, שעומדת בפיה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע פאותה צביעה, פסול לציצית, אף-על-פי שהוא פנין הרקיע; כגון שצבעו באסטיס⁷ או בשחור או בשאר המשחירין⁸ - הרי זה פסול לציצית⁹. רחל בת עז¹⁰, צמרה פסול לציצית¹¹.

(2) בפרשת ציצית, ובבבגי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד). פתוך - מעורב, ונזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) בכתי" התימנים, אין תיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרט לתכלת האמורה בבבגי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן ('מרכבת המשנה'). (7) צמח שממנו עושים צבע כחול, ונזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ורביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שבציצית שאינה אלא מצמר. ושם דרשו: נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. כיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מבבסין אותו עד שיהיה נקי, ומרתיחין אותו באהלא¹² וביוצא בו, כדרך שהצבעין עושין, כדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שחור כדיו, ובים המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, כמו הקמחניא¹⁹ וביוצא בהן, כדרך שהצבעין עושין, ומרתיחין אותו, ונותנין בו הצמר עד שיעשה פנין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשתמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא.). והזכותי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנטובה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו

1 **שְׁהִיָּתָהּ - פְּסוּלָהּ; וְאִם הוֹסִיף עֲנִיה וְהִשְׁתַּחֲרָה יוֹתֵר**
2 **מִמָּה שְׁהִיָּתָהּ לְדָם הָאֶפֶיָּה - בְּשָׂרָה³⁵.**

29 נזול. (30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נרתיק קשה, כמו "שבלול תמס יהלוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה. (33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מין דגים הכבושים במלח. (35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה - הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו - הכל יודעים שכשר וטוב הוא.

3 **ו. הַצֶּרֶךְ³⁶ שְׂמֹכְרִין בָּהּ תִּכְלֶת, וְהִיוּ מְחֻזְקִין בְּכִשְׁרוֹת**
4 **- לֹקְחִין מִמֶּנָּה סֶתֶם וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה, וְהָרִי הִיא**
5 **בְּחֻזְקָתָהּ עַד שֶׁתִּחְשַׁד³⁷. הַמִּפְקִיד תִּכְלֶת אֶצֶל הַפּוֹתִי**
6 **- הָרִי זֶה פְּסוּלָה, שְׁמָא הִחְלִיפָה³⁸; וְאִם הִיָּתָה בְּכָלִי**
7 **וְהִיָּה חֲתוּם³⁹ בְּשָׁנֵי חֲתוּמֹתָ⁴⁰, חֲתוּם בְּתוֹךְ חֲתוּם -**
8 **בְּשָׂרָה, בְּחֲתוּם אֶחָד - פְּסוּלָה⁴¹.**

(36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דח"א ד, לג): חצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט). ושם הגירסא: "עד שתיפסל". (38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, יזייף להחליפה. (39) סגור. (40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה). (41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה (רש"י).

9 **ז. הַמּוֹצֵא תִּכְלֶת בְּשׁוּק, אֶפְלוּ מֵצֵא חוּטִין פְּסוּקִין⁴²,**
10 **פְּסוּלָה⁴³; שְׂזוּרִין - בְּשָׂרָה⁴⁴. הַלּוֹקֵחַ טָלִית מְצֻצֶת⁴⁵**
11 **מִן הַשּׁוּק מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ⁴⁶; מִן הַפּוֹתִי**
12 **הַתֵּגֶר⁴⁷ - בְּשָׂרָה⁴⁸, מִן הַהֲדִיט⁴⁹ - פְּסוּלָה⁵⁰.**

(42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשייתם. (43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך לארוג חוטים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו (שם). ובנוסף אחר, כתוב: "חוטין פסוקין ושזורין פסולה". ראה מנטיבה, וונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וציוה לתקן ההעתיקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. (45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר הקונה דברים ומוכרם. (48) שבוודאי קנאה מישראל מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים (מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף).

13 **ח. טָלִית שֶׁהִיא כְּלָה אֲדָמָה או יֶרֶקָה או מִשְׁאָר**
14 **צִבְעוֹנִין, עוֹשֶׂה חוּטִי לְבָן שְׁלֵה פְּעִין צִבְעָה: אִם**
15 **יֶרֶקָה - יֶרֶקִין, אִם אֲדָמָה - אֲדָמִין⁵¹. הִיָּתָה כְּלָה**

(51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות יום טוב' בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית-הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה בחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה בחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ז.

ט. קָשָׂה עֲנֵשׁ מִי שְׂאִינוּ מְנִיחַ לְבָן יוֹתֵר מִעֲנֵשׁ שְׁלֵא הֵנִיחַ תִּכְלֶת, לְפִי שֶׁהִלְבֵּן מְצוּי לָפֶל, וְהַתִּכְלֶת אֵינָה מְצוּיָה בְּכָל מְקוֹם⁵⁴ וְלֹא בְּכָל זְמַן, מִפְּנֵי הַצֶּבַע שְׂאִמְרָנוּ⁵⁵.

(54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-רודם שאמר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם ענשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא". (55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידינו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאידנא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר ה'חינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב: ; מג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדזין זצ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצות תכלת נהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד הל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלזון והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמן בפרק זה פרטי החלזון וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלזון, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימינו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד

9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחיבת בציצית?
10) לרבות כל הראוי לכסות. (11) כגון שחתך מכנף אחת
באלכסון ונעשו שתיים. (12) ואין בכלל שלש ארבע
(מנחות מג:). (13) הואיל וחיבת בעלת חמש, מפני שאתה
יכול לקיים בה: "על ארבע כנפות כסותך". (14) שסברא
היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא
הסמוכה לחברתה. (15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע
כנפות בלבד.

ד. כסות של בגד וכןפיה של עור¹⁶ - חיבת; היא
של עור וכןפיה של בגד - פטורה¹⁷, שאין הולכין
אלא אחר עקר הכסות¹⁸. כסות של שני שתפין,
חיבת, שנאמר: "על פנפי בגדיהם"; לא נאמר
"כסותך"¹⁹, אלא למעט שאולה²⁰, שהטלית
השאולה פטורה מן הציצית שלשים יום, מכאן
ואילך חיבת²¹.

16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. (17) כי כסות של עור
אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן
העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. (18) מנחות
מ, ע"ב. ובציצית נאמר: "אשר תכסה בה" - ואין אדם
מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנוח).
(19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות".
(20) חולין קלו, ע"א. (21) מדברי חכמים, לפי שנראית
כשל, חיבוהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך
לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות').

ה. כסות של צמר, עושין לכן שלה חוטי צמר;
וכסות של פשתן, עושין לכן שלה חוטי פשתן
ממינה. ושאר בגדים, עושין לכן של כל מין ומין
ממינו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה
לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לכן לכל שאר
מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר
והפשתן פוטריין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר
מינין - במינן פוטריין, שלא במינן אין פוטריין²⁵.

22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה.
(23) של עזים. (24) מנחות לט, ע"ב. שיעקר מצות ציצית
היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש
שעטנו צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה
לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. (25) כי שאר בגדים אינם
חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה
תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים
(כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן,
או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא
לכן לבדו בלא תכלת?²⁶ בדין הוא שיהא מתר,
שהשעטנו²⁷ מתר לענן ציצית, שהרי התכלת צמר
הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין
בן? מפני שאפשר לעשות הלכן שלה ממינה; וכל
מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם יכול

היום הזה, וויכוח גדול נתווכח הגאון הג"ל עם גאוני דורו,
וחיבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות
סוערות לכל מתנגדיו, והם: "מאמר פתיל תכלת", "עין
התכלת" ועוד.

פרק שלישי

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם
מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית
- חובת האיש ולא חובת הטלית.

א. כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה
היא כסות שיש לה ארבע פנפים², או יותר על
ארבע³. ותהיה מדתה - כדי שיתפסה בה ראשו ורבו
של קטן המתהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר
לשמרו ולילך עמו. ותהיה הכסות של צמר או של
פשתן בלבד⁵.

2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך.
3) ראה בסמוך ה"ג. 4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה
נקראת כסות. 5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. אבל טלית של שאר מינין, כגון בגדי משי,
ובגדי צמר-גפן, ובגדי צמר גמלים, וצמר ארנבים,
ונוצה⁶ של עזים, וכיוצא בהן, אין חייבין במצות
ציצית אלא מדברי חכמים⁷, כדי להזהר במצות
ציצית. והוא, שתהיה מרפעת או יותר על ארבע,
ויהיה שעורה פשוט צממנו. שכל הבגדים
האמורים בתורה סתם, אינם אלא צמר ופשתים
בלבד⁸.

6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן
אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת
כו; מנחות לט:). 7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים
ורחלים בלבד. וב"ירושלמי" (כלאים פ"ט, ה"א) דרשוה
מפסוק, שנאמר (מלכים-ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה
נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים
צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד.
8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על
כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים
(בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בבגד צמר או בבגד פשתים),
אף כל צמר ופשתים".

ג. "על ארבע כנפות כסותך" - בעלת ארבע ולא
בעלת שלש. אם-כן, בעלת ארבע ולא בעלת
חמש?⁹ תלמוד לומר: "אשר תכסה בה"¹⁰ - אפלו
בעלת חמש או יותר על זה. ולמה אני מחייב בעלת
חמש¹¹ ופוטר בעלת שלש, ושתיהן אינן בעלי
ארבע כנפות? מפני שיש בכלל החמש ארבע¹².
לפיכך¹³, כשהוא עושה ציצית לבעלת חמש או
שש, אינו עושה אלא לארבע כנפים המרחקות זו
מזו¹⁴. מאותן החמש או השש בלבד, שנאמר: "על
ארבע כנפות כסותך"¹⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"כ). (38) מנחות מג, ע"ב: "וראייתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משיכיר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע ('מעשה רוקח'). (39) תוספתא ברכות פ"ו. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א או"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ז). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב:). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתיר להכנס בציצית לבית-הכנסא⁴⁴ ולבית-המדרש. נפסקו לו חוטי לכן או תכלת - זורקו באשפה⁴⁵, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדשה⁴⁶. ואסור למכור טלית מציצת לכותי, עד שיתיר ציציותיה; לא מפני שיש בגופה קדשה, אלא שמא תעשף בה, ויתלחץ עמו ישראל וידמה שהוא ישראל, ויהרגנו⁴⁷. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הציצית מן התורה⁴⁸. ומדברי סופרים - שכל קטן שיוצא להתעטף חייב בציצית, כדי לחנכו במצות⁴⁹. ונשים ועבדים שרצו להתעטף בציצית, מתעטפים בלא ברכה⁵⁰. וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשות אותן בלא ברכה, אין ממחין בידן⁵¹. טמטום⁵² ואנדורוגינוס⁵³ חייבין בכלל מספק⁵⁴; לפיכך אין מברכין, אלא עושין בלא ברכה.

(44) דעת הגאונים, מובאת ב'נמוקי יוסף' הל' ציצית, והוא מביא ראיה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בירך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכנסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר השו"ר זהב' (או"ח סי' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלבוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכנסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכנסא, כיון שמויחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בה לבית-הכנסא - כיון שמכוסה היא. (45) מגילה כו, ע"ב. (46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בזווית עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון" פ' שלח). (47) מנחות

1 אֶתָּה לְקִיָּם אֶת שְׁתִּיָּהּ, הָרִי מוֹטֵב; וְאִם לֹא־וָא, יָבֹא
2 עֲשֵׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא-תַעֲשֶׂה³⁰; וְכֵאֵן אֶפְשָׁר לְקִיָּם אֶת
3 שְׁתִּיָּהּ³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה (דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של ה'לאו' (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובזה תתישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי 'עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול 'עשה') ואיך יבוא 'עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע ב'עשה' לא נהיה מזהירים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג). (31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי-אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנו, בא 'עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנו, ואז גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לברו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ו.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו³², אלא גזרה מדבריהם³³, שמא יתפסה בה פלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שנאמר: "וראייתם אתו" - בשעת ראיה. וסומא חייב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד. (33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

ח. מתיר לאדם ללבוש ציצית פלילה, בין בחול³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משכיכיר בין תכלת שפה ללבן שפה³⁸. וכיצד מברך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

(36) שאע"פ שלילה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליהן משום "בל תוסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ט סיון – ספר אהבה – הלכות ברכות קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שיש לכל אחד מ"ישראל" כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית – גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי – בגאולה האמיתית והשלמה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז

(56) מנחות מא, ע"א. (57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאוו משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא", אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" (תוספות' לפסחים ק"ג:). וב"טור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצויץ שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזוורו כדי שיוכרונו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב"ילקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכת שתי כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משיב הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע ('הגהות מיימוניות'). (59) בטלית מצויצת, (שבת י:): "ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית ב:): "נתעטף ועמד בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הפתוב שקללה ותלה בה כל המצות פלו, שנאמר: "וראייתם אותו וזכרתם את כל מצות יי"י".⁶⁰

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג:). וראה לעיל בביאורנו ריש הל' ציצית.

סליק הלכות ציצית

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשפ"ב

הלכות ברכות¹

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פרק ראשון

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות מה

מג, ע"א. וגם יש לחוש שיאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף). (48) שהרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא (שאין לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (תגיגה ד.). (49) סוכה מב, ע"א. (50) כי איך יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. (51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאול) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". (52) ספק זכר ספק נקבה. (53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בביאורנו לקמן הל' מילה פ"ג, ה"ו. (54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו הל' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

1. היאך חייב מצות הציצית? כל אדם מחייב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, וטל לה ציצית ואחר-כך יתפסה בה; ואם נתפסה בה בלא ציצית, הרי בטל מצות עשה. אבל בגדים הראויים לציצית - כל זמן שלא יתפסה בהן אדם, אלא מקפלים ומנחים, פטורין מן הציצית; שאינה חובת הטלית, אלא חובת האיש שיש לו טלית.⁵⁵

(55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

8. אף-על-פי שאין אדם מחייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שייפטר עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחייבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים.⁵⁹

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אף על פי שאין אדם מחייב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו בו".

וטעם הדבר הוא כדאיתא במרז"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג" ולכן, ראיית הציצית עם החוטין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומ"צ - "כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי' לקוב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) הי' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות

כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. 16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. ויכשם שמברכין על ההנייה, כך מברכין על כל מצוה ומצוה¹⁸, ואחר-כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה¹⁹ ודרך בך²⁰, כדי לזכר את הבורא תמיד, אף-על-פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

18) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. 19) כגון: חולה שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ח. 20) כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. נמצאו כל הברכות פלן שלשה מינים: ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה²¹, שהן דרך שבח והודיה ובקשה, כדי לזכר את הבורא תמיד וליראה ממנו.

21) והן מגויות לקמן פרק י.

ה. ונסח כל הברכות, עזרא ובית-דינו תקנום²². ואין ראוי לשנותם, ולא להוסיף על אחת מהם²³ ולא לגרע ממנה. וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות²⁴, אינו אלא טועה²⁵. וכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות²⁶ אינה ברכה²⁷, אלא-אם-כן היתה סמוכה לחברתה²⁸.

22) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. 23) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 24) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. 25) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". 26) שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". 27) וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). 28) כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. וכל הברכות פלן נאמרין בכל לשון²⁹; והוא שיאמר כעין³⁰ שתקנו חכמים. ואם שנה את

דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה² לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך. ואינו חייב מן התורה אלא-אם-כן שבע, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת. ומדברי סופרים⁴ - אכל אפילו פזית, מברך אחריו⁵.

2) (ברכות דף מח עמוד ב). 3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". 4) החכמים. 5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדברי סופרים - לברך על כל מאכל תחלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפילו נתפון לאכל או לשותות כל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהנה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדברי סופרים - לברך אחר כל מה שיאכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שיאכל פזית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

6) (ברכות דף לה עמוד א). 7) פחות מכזית. 8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). 9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל יי (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. 10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי כל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". 11) אפילו דברים שאינם משיביעים. 12) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. 13) ובלבד. 14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בביאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. 15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא

- 1 המטבע³¹ - הואיל והזכיר אצורה ומלכות וענין³²
2 הברכה, אפלו בלשון חל³³, יצא³⁴.
27 עמה⁵⁰.

46 כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניו בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). 47 שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יכרך (רש"י שם). 48 ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים. 49 של שבת ושל יום טוב. 50 ששני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב).

- 28 יא. כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה
29 ועד סופה, ונתפון לצאת בה ידי חובתו - יצא,
30 ואף-על-פי שלא ענה אמן⁵¹. וכל העונה אמן
31 אחר המברך⁵², הרי זה כמברך⁵³; והוא, שיהיה
32 המברך חייב באותה ברכה⁵⁴. הנה המברך חייב
33 מדברי סופרים⁵⁵ והעונה חייב מן התורה⁵⁶ - לא
34 יצא ידי חובתו, עד שיענה, או עד שישמע
35 ממי שהוא חייב בה מן התורה כמותו⁵⁷.

51 (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים ב' פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". 52 וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. 53 ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). 54 פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). 55 כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים. 56 שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). 57 (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מקרים אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).

- 36 יב. רבים שנתעוררו⁵⁸ לאכל פת או לשותות יין,
37 וברך אחד מהן וענו כלם אמן - הרי אלו מתרין
38 לאכל ולשותות⁵⁹. אבל אם לא נתפנו לאכל באחד,
39 אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו - אף-על-פי
40 שהן אוכלין מפרך אחד, כל אחד ואחד מברך
41 לעצמו⁶⁰. במה דברים אמורים? בפת ויין בלבד,

29 (סוטה דף לב עמוד א). 30 כעניין. 31 ששינה מהנוסח הקבוע. 32 תוכן. 33 יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. 34 (ברכות דף מ עמוד ב).

- 3 ז. כל הברכות פלן, צריך שישמיע לאזנו מה שהוא
4 אומר³⁵. ואם לא השמיע לאזנו - יצא, בין שהוציא
5 בשפתיו, בין שברך בלבד³⁶.

35 (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו. 36 ולא ביטא בשפתיו (שם).

- 6 ח. כל הברכות פלן, לא יפסיק בין הברכה ובין
7 הדבר שמברכין עליו בדברים אחרים. ואם הפסיק
8 - צריך לחזור ולברך שניה³⁷. ואם הפסיק בדברים
9 שהן מענין דברים שמברכין עליו - אינו צריך לברך
10 שניה. ביצד? כגון שברך על הפת, ולקדם שיהאכל
11 אומר: הביאו מלח³⁸! הביאו תבשיל! תנו לפלוני
12 לאכל! תנו מאכל לבהמה³⁹. וכיוצא באלו - אינו
13 צריך לברך שנית, וכן כל פיוצא כזה.

37 (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א). 38 "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). 39 שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

- 14 ט. כל הברכות פלם, מתר לשמא לברך אותן - בין
15 שהיה טמא טמאה שהוא יכול לעלות ממנה בו
16 ביום⁴⁰, בין טמאה שאינו יכול לעלות ממנה בו
17 ביום⁴¹. ואסור למברך לברך כשהוא ערם⁴², עד
18 שיקבש ערוותו. במה דברים אמורים? באיש, אבל
19 באשה - יושבת ופניה⁴³ טוחות⁴⁴ בקרקע ומברכת⁴⁵.

40 על ידי טבילה. 41 שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. 42 שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טז): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה (תרומות פרק א משנה ו). 43 של מטה. 44 דבוקות. 45 כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

- 20 י. כל הברכות פלן, אף-על-פי שברך ויצא ידי
21 חובתו, מתר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן
22 כדי להוציאן⁴⁶; חוץ מברכת ההנה שאין בה מצוה,
23 שאינו מברך לאחרים⁴⁷, אלא-אם-כן נהנה עמה⁴⁸.
24 אבל ברכת ההנה שיש בה מצוה, כגון אכילת מצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. פל העונה אמן, לא יענה, לא אמן קטופה⁶⁸
ולא אמן קטופה⁶⁹ ולא אמן קצרה⁷⁰ ולא ארכה⁷¹,
אלא אמן בינונית; ולא יגביה קולו יותר מן
המברך⁷². וכל מי שלא שמע את הברכה שהוא
חייב בה, לא יענה אמן בכלל העונים⁷³.

שקורא את האל"ף בחטף פתח, אמן במקום אמן
(ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה
אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. (69) שמחסר
קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן
פירש: שפוסק אמן לשניים. (70) שאינו מזכיר האל"ף
(שם, על פי גירסת הרי"ף). (71) שאין התיבה מוכנת היטב
כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה
אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה
עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי
ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם:
"אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח).
אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא
שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת
הגדול שבאלכסנדריא של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן
הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע
לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על
פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן
ב"קריאת התורה" וכיצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא
את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך
אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

טו. פל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא
שם שמים לשוא⁷⁴, והרי הוא פושע לשוא, ואסור
לענות אחריו אמן⁷⁵. התינוקות, מלמדין אותן
הברכות פתקונן; ואף-על-פי שהן מברכין לבטלה
בשעת למוד, הרי זה מתר⁷⁶. ואין עונין אחריהן
אמן. והעונה אחריהן אמן⁷⁷, לא יצא ידי חובתו⁷⁸.

(74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה
ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים
אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה.
(76) שמתכוון ללמד. (77) אפילו שלא בשעת לימודם,
אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו
מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש
השנה דף כט עמוד א).

טז. פל העונה אמן אחר ברכותיו⁷⁹, הרי זה מגנה⁸⁰.
והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות, הרי
זה משבח⁸¹; פגון אחר "בונה ירושלים" בברכת
המזון, ואחר ברכה אחרונה של קריאת שמע של
ערבית, וכן בסוף פל ברכה שהיא סוף ברכות
אחרונות⁸², עונה בה אמן אחר עצמו.

(79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו.
(80) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך
הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה

אבל שאר אכלים ומשקין אינן צריכין הסבה⁶¹;
אלא אם ברך אחד מהן וענו כלן אמן, הרי אלו
אוכלים ושותין, ואף-על-פי שלא נתפנונו להסב
באחד⁶².

(58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. (59) בלא
ברכה. (60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה
משותפת. (61) מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול
בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צדיהם
השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן
אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף
מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן רי"ג סעיף א).
(62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"לשנא קמא", מטעם ספק
ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין,
מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל
אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

יג. פל השומע אחד מישראל מברך ברכה מפל
הברכות כלן, אף-על-פי שלא שמע הברכה בלה
מתחלתה ועד סופה, ואף-על-פי שאינו חייב באותה
ברכה⁶³ - חייב לענות אמן⁶⁴. ואם היה המברך
(עכו"ם או) אפיקורוס או כותי⁶⁵, או תינוק
המתלמד⁶⁶, או שהיה גדול, ושנה ממטבע הברכה⁶⁷
- אין עונין אחריהן אמן.

(63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבריו צריך הוא
לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א.
(64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו
לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת
שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או
לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת
פריימן סימן ל"ה). (65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך
אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים ב פרק יז,
פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת
אלוהיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה
שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד
שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים
שהיו עובדים לה ומאז עשאו כגויים לכל דבריהם (חולין
דף ו עמוד א). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ח,
משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים
עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם
וכו'. (66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל
כשמפטירים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים
אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). (67) ראה לעיל הלכה ה
ובביאורנו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים
אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו.
וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו:
"גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן... אם בירכך גוי ענה
אחריו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה
מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך,
תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח
חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן.

(ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י', פסוק ג'): ובוצע (גזול) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה)... "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא ישיט ישראל... כוס יין לנזיר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאכל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קצרה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לו עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבאר לעיל בביאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

(ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכתיו הוא מוסיף לשפך את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

1 יז. וְלִמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהָרִי
2 אַחֲרֶיהָ בְּרֶכֶת "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבְּרֶכֶה זֶה
3 בִּימֵי חֻקֵּי מִשְׁנָה⁸³ תִּקְנֶנָּה, וּבְאֵלוּ הִיא תּוֹסֶפֶת, אֲבָל
4 סוֹף עֲקָר הַבְּרִכּוֹת שֶׁל בְּרֶכֶת-הַמְּזוּן הִיא "בּוֹנֵה
5 יְרוּשָׁלַיִם"⁸⁴. וְלִמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר "אַהֲבַת
6 עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוֹף בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל
7 קְרִיאַת שְׁמַע⁸⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהַ מְבָרְכִים שֶׁמְבָרְכִין
8 אוֹתָן תַּחֲלָה לְדָבָר, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת שֶׁמְבָרְכִין לְפָנֵי
9 קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְּלָקָה גַּר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק
10 בְּאָמֵן בֵּין בְּרֶכֶה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁבְּרֶכֶה עָלָיו.

(83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שבידך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

11 יח. וְלִמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחֵר בְּרֶכֶת הַפְּרוֹת וְכִיּוּצָא
12 בְּהַ⁸⁶? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרֶכֶה אַחַת, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אֶלָּא
13 אַחֵר בְּרֶכֶה אַחֲרוֹנָה, שֶׁקֹּדֶמָה אוֹתָהּ בְּרֶכֶה אַחֲרֶת, או
14 בְּרִכּוֹת, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת הַמֶּלֶךְ⁸⁷ וּבְרִכּוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל⁸⁸
15 וְכִיּוּצָא בְּהַ⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁבְּרֶכֶה הַשְּׁלִים כָּל בְּרִכּוֹתָיו,
16 וְלִפְיָכֶּךָ עוֹנֶה אָמֵן.

(86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסוימות המזרזות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). (89) כגון ברכות ההפטרות אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוהו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

17 יט. כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאָסוּר - בֵּין בְּזֵדוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
18 - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו⁹⁰, לֹא בְּתַחֲלָה⁹¹ וְלֹא בְּסוֹף⁹².
19 כִּיּוּצָד? הָרִי שֶׁאֲכָל טָבֵל⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁹⁴, או שֶׁאֲכָל
20 מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן⁹⁵ שֶׁלֹּא נָטַל תְּרוּמוֹתָיו⁹⁶, או מַעֲשֵׂר
21 שֵׁנִי וְהִקְדֵּשׁ⁹⁷ שֶׁלֹּא נָפְדוּ בְּהִלְכָתָן⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ.
22 וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר אִם אֲכָל נְבִלוֹת וְטִרְפוֹת⁹⁹, או שֶׁתָּה
23 יֵין-נֶסֶךְ¹⁰⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ.

(90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה

24 כ. אֲבָל אִם אֲכָל דְּמָא¹⁰¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ רָאוּי
25 אֶלָּא לְעִנּוּיִים¹⁰², או מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה
26 תְּרוּמָתוֹ¹⁰³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָטַל מִמֶּנּוּ חֶשְׁבּוֹן
27 תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, וְהוּא¹⁰⁴ שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵין¹⁰⁵, או
28 מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהִקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת
29 הַחֶמֶשׁ¹⁰⁶ - הָרִי זֶה מְבָרֵךְ תַּחֲלָה וְסוֹף¹⁰⁷, וְכֵן כָּל
30 פְּיוּצָא בְּהַ¹⁰⁸.

(101) פירות עמי הארץ קראים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסור חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) שאינה מן התורה (ברכות טז. וברש"י שם). (8) שברכה לאחריה מן התורה היא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א). (9) כי אין מנין הברכות שאחר המזון מן התורה, ולפיכך יכולים לכלול ולקצור (כסף-משנה). וב"ירושלמי" (ברכות פ"ב, ה"ה) אמרו: "מכאן משמע שאסור לעשות מלאכה בשעה שמברך". (10) כגירסת התוספתא, ברכות פ"ה. (11) בשכר האכילה בלבד. (12) כי כל עוד שהוא אוכל עמהם אין להם למהר ולקצר בברכות, ומברכים כמותו (ברכות, שם). וכיום מברכים לעולם כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך, ועל דעת כן שוכרים פועלים שיברכו כל הברכות ('הגהות ימימיות' לעיל פ"א; שו"ע או"ח סי' קצא).

ג. בְּרֶכֶת הָאָרֶץ, צִרִיף לִזְמַר הַזִּדְיָה בְּתַחֲלָתָהּ
וּבְסוֹפָהּ¹³, וְחוֹתֵם בָּהּ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן"¹⁴. וְכָל
שֶׁלֹא אָמַר "אָרֶץ חֲמִידָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְכַּת
הָאָרֶץ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ¹⁵. וְצִרִיף לְהַזְכִּיר בָּהּ בְּרִית
וְתוֹרָה¹⁶, וְלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת,
שְׁאוּמְרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מִיִּלָּה, שֶׁנִּכְרְתוּ
עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת¹⁷, וְהַתּוֹרָה כְּלָה נִכְרְתוּ
עָלֶיהָ¹⁸ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שְׁנֵאָמַר: אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית וְגו' ²²
מִלִּבְד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֶב, אִתָּם נִצְבִּים וְגו' ²³
לְעִבְרָךְ בְּבִרְתִּי וְגו' ²⁴.

(13) שמתחיל בה: נודה לך וכו', ומסיים בה: ועל כולם...
אנו מודים לך כו', ראה ב"סדר התפילות" לרבינו.
(14) כולה חתימה אחת היא: ארץ המוציאה לנו מזון (ברכות
מט.). (15) שארץ ישראל נשתבחה בלשונות אלו (ירמיה
ג, יט; שמות ג, ח). (16) ברכות מח, ע"ב. ברית -
שעלידי ברית מילה ניתנה הארץ לאברהם (בראשית יז, ח)
ונתתי לך ולזרעך את ארץ מגורך, וכן ע"י התורה ומצוותיה
זכו לארץ ישראל, שנאמר (דברים ח, א): כל המצוה...
תשמרון לעשות למען תחיו... ובאתם וירשתם את הארץ
(רש"י שם). וב"ירושלמי" (ברכות פ"א, ה"ו) אמרו: משום
שנאמר (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים - מפני מה
- בעבור ישמרו חקותיו ותורותיו יצוורו. (17) והן מנויות
לקמן, הלכות מילה פ"ג, ה"ט. (18) על קיום מצוותיה,
השווה דברי רבינו שם.

ד. בְּרֶכֶה שְׁלִישִׁית פּוֹתֵחַ בָּהּ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ
עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן
מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ", או: "נַחֲמֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם
עִירְךָ", וְחוֹתֵם בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", או "מְנַחֵם
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכִנּוּן יְרוּשָׁלַיִם"¹⁹. וּלְפִיכָךְ נִקְרָאת
בְּרֶכֶה זוֹ "נְחֻמָּה". וְכָל מִי שֶׁלֹא אָמַר מְלָכוּת בֵּית דָּוִד
בְּבִרְכָּה זוֹ, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ²⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲנִין²¹
הַבְּרֶכֶה, שֶׁאֵין נְחֻמָּה גְּמוּרָה אֵלָּא בְּחֻזְרַת מְלָכוּת בֵּית
דָּוִד ²³.

(19) שבנין ירושלים הוא נחמת ישראל, שנאמר (תהלים קמז,
ב): בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס - אימתי בונה
ירושלים? בזמן ש"נדחי ישראל יכנס" (ברכות מט.).

כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה,
הלכה ה). (102) (רמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו
הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר
שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק
כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח
מעשר בעודו בשיבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה,
אבל אחרי שנתמרחא התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי
מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על
תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא
נטלו תרומותיו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו
חומש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא).
(107) (ברכות דף מז עמוד ב). (108) אולי נתכוון רבינו על
חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום
סכנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף
שם).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) סדר ברכות המזון ומי תיקן; התוספות שבברכת המזון
בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים;
מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

א. סֵדֶר בְּרֶכֶת הַמְּזוֹן כִּף הִיא: רִאשׁוֹנָה - בְּרֶכֶת
הַזֵּן", שְׁנִיָּה - בְּרֶכֶת הָאָרֶץ, שְׁלִישִׁית - "בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם", רְבִיעִית - "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"². בְּרֶכֶה
רִאשׁוֹנָה - מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִקְנֶנָּה³; שְׁנִיָּה תִקֵּן יְהוֹשֻעַ⁴;
שְׁלִישִׁית תִּקֵּן דָּוִד וְשְׁלֹמֹה בְּנוֹ⁵; רְבִיעִית - תִּקְמִי
מִשְׁנֵה תִקְנוֹתָהּ⁶.

(2) ונוסח כל הברכות, מביאו רבינו ב"סדר תפילות כל
השנה" שבסוף ספר זה. (3) ברכות מח, ע"ב. בשעה שירד
להם המן. (4) כשנכנסו לארץ. (5) דוד תיקן - על ישראל
עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תיקן - על הבית הגדול
והקדוש, כי אע"פ שעיקר ברכת המזון מן התורה היא,
מטבע הברכות תקנת נביאים היא (כסף-משנה בשם
הרמב"ן). (6) ברכות מח, ע"ב: "אותו היום שניתנו הרוגי
ביתר לקבורה, תיקנו ביבנה "הטוב והמטיב", הטוב - שלא
הסריחו, והמטיב - שניתנו לקבורה" (ששמחו שזכו לקבורה
ושלא הסריחו, רש"י לבבא-בבא קכ"א). וקבעוה בברכת
המזון, שכולה הודאה היא (רא"ש לברכות פ"ז).
וב"ירושלמי" (הובא ברא"ש שם) אמרו: "כשנחרבה ביתר,
נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד,
ולכך סמכה אצל בונה ירושלים". וראה מדרש תנחומא
פרשת מסעי אות ו'.

ב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית
וְאֲכָלוּ פָתֵן - אֵין מְבָרְכִין לְפָנֶיהָ⁷; וּמְבָרְכִין לְאַחֵר
סְעוּדָתָהּ⁸ שְׁתֵּי בְּרֻכּוֹת בְּלִבְד, כְּדִי שֶׁלֹא יִבְטְלוּ מְלָאכַת
בַּעַל הַבֵּית: בְּרֶכֶה רִאשׁוֹנָה - בְּתַקְנוֹתָהּ; שְׁנִיָּה - פּוֹתֵחַ
בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְכֹלֵל בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁹, וְחוֹתֵם
בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ¹⁰. וְאֵם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסְעוּדָתָהּ¹¹ בְּלִבְד,
אוּ שֶׁהָיוּ בַּעַל הַבֵּית מְסִב¹² עִמָּהּ - מְבָרְכִין אַרְבַּע
בְּרֻכּוֹת בְּתַקְנוֹתָהּ, כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם ¹⁴.

תדיר - תדיר קודם, וברכת שבת תדירה משניהם. (29) שחנכה חלה בו. (30) שהן בקשות ותחנונים, ומקומן בברכת נחמה כאמור.

- 22 ז. בְּרָכָה רְבִיעִית, צִרְיָה לְהַזְכִּיר בָּהּ שֶׁלֹּשׁ מַלְכוּתִים.³¹
- 23 וּכְשֶׁמִּבְרָךְ הָאוֹרֵחַ אֵצֶל פֶּעַל הַבֵּית, מוֹסִיף בָּהּ בְּרָכָה
- 24 לְפֶעַל הַבֵּית. בִּיצֵד? אֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שְׁלֹא יָבוֹשׁ
- 25 פֶּעַל הַבֵּית פְּעוֹלָם הֵזָה וְלֹא יָכֻלָּם לַעֲוֹלָם הַבֹּא וְכו'.
- 26 וַיֵּשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהוֹסִיף בְּבִרְכַּת פֶּעַל הַבֵּית וּלְהַזְכִּיר
- 27 בָּהּ.³²

(31) ברכות מט, ע"א. שאומר: ברוך אתה... מלך העולם.. אבינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב וכו', וטעם מלכויות אלו, מפני שהזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, אין זה מדרך הנימוס שלא יזכיר גם מלכות שמים - וגם אין להזכירה בברכה שלישית כדי שלא להשוות מלכות בית דוד למלכות שמים - לפיכך תקנוה בברכה הרביעית, ואגב אזכרה זו, הוא חזור להזכיר "שתי מלכויות" שהחסירן בברכת הארץ ובברכת ירושלים כאמור (שם). והטעם שלא הזכיר "מלכות" בברכת הארץ במקומה, מפני שהיא ברכה הסמוכה לחברתה (הראשונה) ונפטרה ב"מלכות" שבראשונה, ראה לעיל פ"א, ה"ד. (32) ברכות מו, ע"א. ושם הוסיפו: "ויצילח מאד בכל נכסיו... ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו ואל יזדקק לפנינו שום דבר חטא ועוון, מעתה ועד עולם.

- 28 ח. וּכְשֶׁמִּבְרָכִין בְּבֵית הָאֵבֶל, אֹמֵר בְּבִרְכָּה רְבִיעִית:
- 29 הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אֱמֶת, דִּין אֱמֶת,
- 30 שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שְׁלִיט פְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּרָצוֹנוֹ,
- 31 שְׁאֲנַחֲנוּ עִמּוֹ וְעַבְדֵּיו, וּבְכָל אֲנַחֲנוּ חַיְבִין לְהוֹדוֹת לוֹ
- 32 וּלְכַבְּרוֹ. וּמִבְּקֵשׁ רַחֲמִים עַל הָאֵבֶל לְנַחֲמוֹ, כְּפִי מַה
- 33 שִׁירָצָה³³, וְגוֹמֵר "הַרְחֵקֵנוּ" וְכו'.

(33) כגון: "גודר פרצות ישראל, הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל הזה לחיים ולשלום" (ברכות מו: ובשינוי קצת ע"פ ה'טור' א"ח סי' קפט).

- 34 ט. בְּבֵית חֲתָנִים³⁴ מִבְּרָכִין בְּרִכַּת חֲתָנִים אַחֵר אַרְבַּע
- 35 בְּרִכּוֹת אֵלוֹ, בְּכָל סְעוּדָה וְסְעוּדָה שְׂאוֹכְלִים שָׁם.
- 36 וְאִין מִבְּרָכִין בְּרָכָה זו, לֹא עַבְדִּים וְלֹא קְטָנִים³⁵. עַד
- 37 כְּמֹה³⁶ מִבְּרָכִין בְּרָכָה זו? אִם הָיָה אֱלֵמּוֹן שְׁנָשָׂא
- 38 אֱלֵמְנָה, מִבְּרָכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלֶבֶד; וְאִם
- 39 בַּחֲדָר שְׁנָשָׂא אֱלֵמְנָה אוֹ אֱלֵמּוֹן שְׁנָשָׂא בַּתּוּלָה,
- 40 מִבְּרָכִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה³⁷.

(34) כשהחתן נושא את ארוסתו ומכניסה לחופה. (35) שאפילו לצירוף עשרה אינם מצטרפים, ראה לעיל הל' תפילה פ"ח, ה"ד. כל-שכן שאינם כשרים לברכה (כסף-משנה). (36) ימים. (37) כתובות ז, ע"ב.

- 41 י. בְּרָכָה זו שְׂמוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים³⁸ הִיא בְּרָכָה
- 42 אַחֲרוֹנָה מִשְּׁבַע בְּרִכּוֹת שֶׁל נְשׂוּאִין. בְּמָה דְּבָרִים
- 43 אֲמוּרִים³⁹? כְּשֶׁהָיוּ הָאוֹכְלִין, הֵם שְׁעִמְדוּ בְּבִרְכַּת

שם. וב"אבן ירחי" מביא בשם מדרש (מצאתיו ב'ילקוט שמעוני' שמואל-א ח): "בימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בשלשה דברים: במלכות בית דוד, ובבנין בית-המקדש ובמלכות שמים, שנאמר (דה"ב י"ב ט, ז): "ראה ביתך דוד" - זה שמאסו במלכות בית דוד ובבנין הבית, "איש לאהליך ישראל" - אל תקרא לאהליך אלא "לאהליך", שמאסו במלכות שמים, ואין נגאלים עד שיבקשו שלשתם, שנאמר (הושע ג, ח): ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם, ופחדו אל ה' ואל טובו, טובו - זה בית המקדש, ולפיכך אנו מזכירים את שלשתם בברכת "רחם". (21) תוכן.

- 1 ה. בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מִתְחִיל בְּנִחְמָה וּמְסִים
- 2 בְּנִחְמָה²², וְאֹמֵר קִדְשֵׁת הַיּוֹם בְּאִמְצָע. בִּיצֵד?
- 3 מִתְחִיל "נִחְמָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עִירָךְ", או "רַחֵם
- 4 ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ",
- 5 וּמְסִים "מִנְחָם עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", או
- 6 "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְאֹמֵר בְּאִמְצָע, בְּשִׁבְתָּ: אֱלֹהֵינוּ
- 7 וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רָצָה וְהִחְלִיצָנוּ²³ ה' אֱלֹהֵינוּ
- 8 בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ
- 9 הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא מְלַפְנֶיךָ. נִשְׁבַּת בּוֹ
- 10 וְנִנְחַת בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רָצוֹנָךְ. בְּרָצוֹנָךְ הַנַּח²⁴ לָנוּ
- 11 ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תִּהְיֶה עָלֵינוּ צָרָה וָרָעָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה
- 12 בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אֹמֵר "יַעֲלֶה
- 13 וְיִבּוֹא"²⁵, וְכֵן בְּרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד
- 14 מוֹסִיף בְּאִמְצָע בְּרָכָה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁶.

(22) הכוונה, שאינו מסיים בשל שבת, אלא חותם ברכתו כבחול (ברכות מח: וב'תוספות' שם). (23) זרזונו, כמו: נחליץ חושים (במדבר לב, יז) רש"י לעירובין לט. וראה 'מדרש רבה' ויקרא פ' לה. (24) תן לנו מנוחה. (25) וחולה שיש בו סכנה שאוכל ביום הכיפורים, מזכיר מעין המאורע ("רצה והחליצנו" - אם חל בשבת, וכן "יעלה ויבוא" בברכת המזון, שהרי בהיתר הוא אוכל, ויום הכיפורים אצלו הרי הוא כשאר ימים-טובים ('הגהות מיימוניות'). ובעירובין מ: אמרו: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". וגם - לרבות ראש-השנה ויום-הכיפורים לברכה, ופירש רבינו חננאל: לברכה - בברכת המזון שמזכיר מעין המאורע, הרי שיום-הכיפורים דינו כשאר יום-טוב. (26) שבת כד, ע"א.

- 15 ו. בְּחִנְפָה וּבְפּוֹרִים מוֹסִיף בְּאִמְצָע בְּרִכַּת הָאָרֶץ "עַל
- 16 הַנִּסִּים", פִּדְרָךְ שְׂמוֹסִיף בְּתַפְלָה²⁷. וְיוֹם-טוֹב אוֹ
- 17 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, מְזַכֵּר "רָצָה
- 18 וְהִחְלִיצָנוּ" תַּחֲלָה וְאַחֲרֵיכָךְ "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא"²⁸. וְכֵן
- 19 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ טַבְּחָה²⁹ שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, מְזַכֵּר "עַל
- 20 הַנִּסִּים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְ"רָצָה וְהִחְלִיצָנוּ" וְ"יַעֲלֶה
- 21 וְיִבּוֹא" בְּנִחְמָה³⁰.

(27) בברכת הודאה, ש"על הניסים" אינה תפילה אלא הודאה, ולפיכך מזכיר אותה ב"ברכת הארץ" שגם היא אינה אלא הודאה, ולא בברכת "בונה ירושלים" שהיא תפילה ובקשה (שם). (28) על-פי הכלל: "תדיר (תמיד) ושאינו

ומצלעותיו. (48) בנין נוהג לדורות, שחיה נקראת בנין ככתוב: ויבן את הצלע (רש"י כתובות ח.). (49) מכוון לירושלים שהיא בחורבנה כעקרה, ומצוה להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו. כלשון הכתוב (תהלים קלז, ו). (50) כשם ששימחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו, בהיותם עוד בגן-עדן. (51) ובנוסח כת"י התימנים, וכן בדפוס שונצינו וונציה, כתוב: "משמח עמו ובונה ירושלים". (52) מלשון הכתוב ירמיה לג, י. (53) לא מנה כאן רבינו אלא שש ברכות בלבד, ובתחילת ההלכה פתח בשבע. אולם בהל' אישות פ"י ה"ד, אומר: "ואם יהיה שם יין, מביא כוס של יין ומברך על היין תחלה, ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות". (54) הקפנו הלכה זו בסוגריים, מפני שבנוסח כת"י תימנים ב' אין כל הלכה זו, כי אין כאן מקומה, ומקומה בהל' אישות, ואמנם בהלכות אישות פ"י ה"ג, הביא רבינו כל נוסח הברכות האלו.

יב. שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשֶׁבַע אוּ בְּיוֹם-טוֹב קִדְּשֵׁת הַיּוֹם⁵⁵: אִם נִזְכַּר קִדֵּם שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - בְּשֶׁבַע אוֹמֵר: פְּרוּף ה' אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וּלְבָרִית קִדְּשׁ. פְּרוּף אֱתָהּ ה', מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבַע. בְּיוֹם-טוֹב אוֹמֵר: פְּרוּף אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה. פְּרוּף אֱתָהּ ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים⁵⁷. וּמִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית וגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחֵר שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לְרֵאשׁ, שֶׁהוּא בְּרִכַּת "הַזֵּן"⁵⁸.

(55) המבוארת לעיל ה"ה. (56) ומזכיר גם מלכות, שאומר בה "מלך העולם" כי כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות - אינה ברכה (לעיל פ"א, ה"ה). וכן דעת רוב המפרשים בדברי רבינו (לחם-משנה וש"ע או"ח סי' קפח ס"ז). ובכת"י התימנים, הנוסח: ברוך אשר נתן וכו' בלי הזכרת השם באמצע, וכן הנוסח ברי"ף לברכות פ"ז. (57) ברכות מט, ע"א. ואם חל יום-טוב בשבת, ושכח קדושת היום של שניהם, כולל את שניהם ואומר: בא"י, אמ"ה, אשר נתן שבתות לעמו ישראל וכו' ויום-טוב לששון וכו' בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים, וכן בשבת וראש-חודש, אלא שאינו חותם בשל ראש-חודש, כמבואר בסמוך ה"ג ('הגהות מיימוניות'). (58) פרט לברכת הזימון, שאינו חייב לחזור ולזמן (כסף-משנה, וכן ב'כלבו' הובא ב'בית יוסף' או"ח סי' קפח).

יג. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים שִׁכַּח וְלֹא אָמַר "יַעֲלֶה וְיִבּוֹא": אִם נִזְכַּר קִדֵּם שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - אוֹמֵר: פְּרוּף אֲשֶׁר נָתַן רֵאשֵׁי חֲדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. וְאִינוּ חוֹתֵם בָּהֶם⁵⁹, וּמִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית וגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחֵר שְׂיִתְחִיל בְּבִרְכָּה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאִינוּ חוֹזֵר⁶⁰. וְכֵן בְּחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹ וּבְחִנּוּפָה וּבְפִּזְרוֹת, שִׁכַּח וְלֹא הִזְכִּיר הַעֲנִין בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן⁶² - אִינוּ חוֹזֵר⁶³.

(59) ברכות מט, ע"א. כי הואיל וראש-חודש מותר במלאכה,

נִשְׁוֵאִין וְשִׁמְעוּ בְּבִרְכּוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין אַחֲרֵיהֶם, שְׁלֹא שִׁמְעוּ בְּרִכַּת נִשְׁוֵאִין בְּשִׁעַת נִשְׁוֵאִין - מְבָרְכִין בְּשִׁבְלֵיהֶם אַחֵר בְּרִכַּת מְזוֹן שְׁבַע בְּרִכּוֹת. כְּדֶרֶךְ שְׂמִיכָתוֹ בְּשִׁעַת נִשְׁוֵאִין⁴⁰; וְהוּא שְׂיִהִי עֲשֶׂרָה⁴¹, וְחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן⁴².

(38) על שם שהארוסה עוברת ליום נישואיה מבית אביה לבית בעלה, והוא עיקר כניסתה לחופה (ראה לשון רבינו בהל' אישות פ"י, ה"א) - נקרא מקום הנישואין - בית חתנים. (39) היא ברכת "אשר ברא" הנזכרת בסמוך הלכה יא. (40) שאין מברכים אלא ברכה אחת בלבד. (41) ורבינו אברהם, בנו של רבינו, יאמר: "ואעתיק מאבא מארי זצ"ל ש'פנים חדשות" - לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות שבלשון רבים בלשוננו - שנים, כמו שנאמר (שמות כח, ה): והם יקחו את הזהב, אשר הם בצלאל ואהליאב (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם, הוצ' מק"צ סימן ק"י). ומנהגנו היום שאפילו היו האוכלים בשעת ברכת נישואין ושמעו ברכת נישואין, מברכים בשבילים שבע ברכות בשעת הסעודה אחרי ברכת המזון, אם לא אכלו שם עד עתה, ועל-כל-פנים בסעודה הראשונה שאחרי הנישואין מברכים שבע ברכות אפילו היו כולם במעמד הנישואין (שו"ע אבן-העזר סי' פב). ושבת - חשובה פנים חדשות, שאמרו ב'מדרש' (הובא ב'תוספות' כתובות ז:): "מזמור שיר ליום השבת - אמר הקב"ה: פנים חדשות באו לכאן, אמרו שירה". (כתובות ז). שנאמר (רות ד, ב): ויקח עשרה אנשים... ויאמר שבו פה וישבו. (42) שם, ח, ע"ב.

יא. וְאֵלֵינוּ הֵן שְׁבַע בְּרִכּוֹת: פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם⁴³. פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בְּרָא לְכַבּוֹדוֹ⁴⁴. פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם⁴⁵ בְּצַלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּכֵנִיתוֹ⁴⁶, וְהִתְקִין לוֹ מְמֻנָּה⁴⁷ בְּנֵן עֲדִי עֲדִי⁴⁸. פְּרוּף אֱתָהּ ה' יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתִגַּל עֲקֶרְהָ⁴⁹ בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. פְּרוּף אֱתָהּ ה' מְשַׁמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָה. שְׂמֵחַ תְּשַׁמַּח רַעִים וְאַהֲבָיִים, בְּשִׁמְחָה יַצִּירָהּ בְּגֵן עֵדֶן מְקַדֵּשׁ⁵⁰. פְּרוּף אֱתָהּ ה' מְשַׁמֵּחַ חֲתָן⁵¹ וּבִלְהָ. פְּרוּף אֱתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֲתָן וּבִלְהָ, גִּילָה וְרִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּהָ, אֶהְבָּה, אֶחָוָה, שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם⁵², קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל בִּלְהָ, קוֹל מַצְהָלוֹת חֲתָנִים [מִחֻפְתָּם] וְנִצְרִים מְגִינָתָם. פְּרוּף⁵³ אֱתָהּ ה', מְשַׁמֵּחַ חֲתָן עִם הַכִּלְהָ⁵⁴.

(43) כנוסח כת"י התימנים א'. ובנוסח אחר, החליפו והקדימו ברכת "יוצר האדם" לברכת "שהכל", שלא כהלכה. ראה הל' אישות פ"י, ה"ג. (44) ברכת הודאה על יצירת האדם בכלל. (45) ברכה זו מכוננת על יצירת הזיווג של זכר ונקבה, ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. (46) גם דמות תבניתו - שהיא מכוננת לחוה אשת אדם הראשון - נוצרה בצלם אלהים ("עבודת ישראל"). (47) מגופו

ממשפחת החיטים והשעורים. (6) והנודר מן התבואה, אסור בכל אלה (נדרים פ"ז, מ"ב). (7) חובטים השבילים להוציא גרעיניהן. (8) ברות, נלקותן מפסולתן. (9) ודגן האמור בתורה (דברים יד, כג ועוד) כולל את חמשת מיני תבואה אחרי זריתם. (10) לענין ברכת המוציא וברכת המזון לאחריה כמבואר בסמוך, וכן לענין עירובי חצרות, ראה הל' עירובין פ"א, ה"ח. וב"ירושלמי' חלה (פ"א, ה"א) דרשו דרך רמז את הפסוק (ישעיה כח, כה): ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו, כל חמשת המינים כשורה. נסמן - זה השיפון. וכוסמת - זה הכוסמין. גבולתו - עד כאן גבולו של לחם, לומר שאין שאר המינים נקראים לחם. (11) שם נוסף, כי הפת ממין אחר אינה נקראת פת סתם, אלא בשמה הנוסף כגון פת אורז או פת דוחן.

אינו חשוב כל-כך לחתום בו. (60) ואע"פ שאם שכח של ראש-חודש בתפילה מחזירים אותו (ראה לעיל הלכות תפילה פ"י, ה"י) יש לחלק בין תפילה שהיא חובה, לברכת המזון שאינה אלא רשות, שהרי אם לא רצה לאכול פת בראש-חודש רשאי, ולפיכך אינו חוזר. אבל בשבת ויום-טוב אכילת פת חובה, ולפיכך חוזר (ברכות שם:). (61) אם נזכר לפני הברכה הרביעית, אומר: ברוך אשר נתן ימים טובים וכו' (לחם-משנה), ואם נזכר לאחר שהתחיל בברכה רביעית, דינו כראש-חודש. (62) בברכת הארץ, כמבואר לעיל ה"ו. (63) אפילו עוד לא התחיל בברכת ירושלים, מפני שחנוכה ופורים אינם אלא מדברי סופרים, ויש סוברים שבכלל אינו מזכיר על הנסים בברכת המזון (שבת כד). אלא שאנו פוסקים כדעת המחייבים, ועכ"פ אינם חמורים שיצטרך לחזור עליהם (כסף-משנה).

14 ב. האוכל פת, חייב לברך לפניו: ברוך אתה ה'
15 אלהינו מלך העולם, המוציא¹² לחם מן הארץ,
16 ולאחריה - ארבע ברכות.¹³ אכל דגן שלוק¹⁴ כמו
17 שהוא¹⁵ - מברך לפניו "בורא פרי האדמה",
18 ולאחריו "בורא נפשות רבות"¹⁶. אכל קמח - מברך
19 לפניו "שהכל"¹⁷, ולאחריו "בורא נפשות רבות".

(12) ברכות לח, ע"ב. ואין לומר "מוציא" כמו "בורא" פרי הגפן, כדי שלא לערב האותיות של העולם - מוציא. שאות מ' תיבלע במבטא ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). ומה שאנו אומרים לחם - מן הארץ, אין להקפיד, שכן הנוסח בתהלים (קד, יד): להוציא לחם מן הארץ ('תוספות' ברכות לח:). (13) מגויות לעיל פ"ב, ה"ב. (14) מבושל. (15) כמו שהוא בא מן הגורן, שלא הוסרה קליפתו ולא חלקו אותו לשנים. (ברכות לו:). "הכוסס את החיטה מברך עליה בורא פרי האדמה", וסובר רבינו שאפילו היא מבושלת, הואיל ולא הוסרה קליפתה, אין אכילתה חשובה (כסף-משנה). (16) שם. שלא נאמרה שם ברכה לאחריה, משמע שאין מברך אחריה אלא בורא נפשות בלבד (הגר"א אור"ח סי' רח). ובכת"י התימנים, הנוסח: נפשות רבות על כל מה שברא ברחמי חי העולמים. וראה לקמן פ"ח ה"א, ובביאורנו. (17) ואפילו לא נטחן דק ויש בו עדיין טעם חיטה, או קמח של קליות שראוי קצת לאכילה, מברך "שהכל" משום שאין דרך בני אדם לאכול קמח (ברכות לו. ובר"ף שם). וראה 'טור' אור"ח סי' רח.

20 ג. קמח של אחד מחמשת המינים, ששלקוהו¹⁸
21 וערכו במים או בשאר משקים - אם היה עבה, פרי
22 שיהיה ראוי לאכילה וללעסו, מברך עליו בתחלה
23 "בורא מיני מזונות", ולבסוף "על המחה ועל
24 הפלפלה"¹⁹; ואם היה רך, פרי שיהיה ראוי
25 לשתייה²⁰ - מברך עליו בתחלה "שהכל"²¹, ולבסוף
26 "בורא נפשות רבות"²².

(18) ובכת"י התימנים, הנוסח: שקלחו. (19) היא ברכה אחת מעין שלש, ומפורשת לקמן הלכה יג. (20) כמו שעושים לרפואה. (21) כיון שאינו עשוי לסעוד אלא

1 יד. מי שאכל, ושכח ולא ברך⁶⁴ - אם נזכר קדם
2 שיתעצל המאכל שבמעיו⁶⁵, חוזר ומברך; נתעצל
3 המזון שבמעיו - אינו חוזר ומברך. וכן אם נעלם
4 ממנו ולא ידע אם ברך או לא ברך - חוזר ומברך⁶⁶,
5 והוא שלא נתעצל המזון שבמעיו.

(64) ברכת המזון. (65) וכל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה, סימן שעדיין לא נתעצל (ברכות נג: ובפירוש המשנה לרבינו שם). נתעצל - נטחן המאכל ונהפך לחמרי המזון. (66) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א. כי ברכת המזון מן התורה. וספק תורה לחומרא. ובנוגע לשאר ספק ברכות - ראה לקמן פ"ח, ה"ב.

פרק שלישי

(1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו לענין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש".

6 א. חמשה מינין הן: החטין, והשעורין, והפסמין²,
7 ושבלת שועל³, ושיפון⁴. הפסמין - מין החטין,
8 ושבלת שועל ושיפון - מין השעורים⁵. וחמשה
9 מינין האלו, כשהן שבלים, נקראים תבואה בכל
10 מקום⁶; ואחר שדשין⁷ וזורין⁸ אותן, נקראין דגן⁹;
11 ובשטחנין אותן ולשין את קמחן ואופין אותן,
12 נקראין פת¹⁰. והפת הנעשה מאחד מהן, היא
13 הנקראת פת בכל מקום בלא לווי¹¹.

(2) הם חטים מדבריות (פירוש המשנה לרבינו, כלאים פ"א, מ"א) ונזכרים ביחזקאל (ד, ט). ויש מפרשים: כיסמים - שפעלט בלע"ז ('הערוך השלם'). (3) היא השעורה המדברית (פירוש המשנה לרבינו, שם). ויש מפרשים: האפער בלע"ז, והוא מין דגן שזרעונו מארכים ומחודדים כזנב השועל, ומשתמשים בו ביחוד למספוא לסוסים (מילון - י. גור). (4) זרע רוגגנע בלע"ז, ונזכר במשנה (כלאים פ"א, מ"א). (5) פסחים לה, ע"א. ויצא מזה לענין הפרשת תרומה, שאין תורמים ממין על שאינו מינו (רש"י שם). וכן כשאמרה תורה (דברים ח, ח): ארץ חטה ושעורה וגו' ואכלת ושבעת וברכת - הכוונה לכל המינים האלה שהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30 ופוטור את הפת, מפני שהפת טפלה ל³⁹, וכן כל
31 פיוצא בזה.

38 כגון שאכל פירות מתוקים, וצריך לאכול מליח אחריו
להסיר את הליחות המתדבקת ונקבצת באיסטומכא (קיבה).
מלשון פירוש המשנה לרבינו (ברכות ו, ז). (39) שם, מד,
ע"א.

32 ח. הפת שפתת אותה פתים⁴⁰, ובשלה בקדרה או
33 לשה במקר: אם יש בפתייתין כזית⁴¹, או שגפר שהן
34 פת, ולא נשתנה צורתה⁴² - מקרף עליה בתחלה
35 "המוציא"⁴³; ואם אין בהן כזית⁴⁴, או שעברה צורת
36 הפת בפשול⁴⁵ - מקרף עליה בתחלה "בורא מיני
37 מזונות"⁴⁶.

40 פיררה לפרורים. (41) אע"פ שנשתנית צורתה.
(42) ואז אפילו אין בהם כזית. (43) כל זה מדובר בלישה
במקר ולא בבישול, כי בלישה במקר אין צורת הפת עוברת
ממנה לגמרי אלא נשתנית במקצת, ולפיכך אם יש בהם
כזית, ברכתם - המוציא. ולמד רבינו דין זה מדברי חז"ל
(ברכות לו:): חביצה (פירורין שנלושו במקר, הערוך) -
מברכים עליה המוציא אע"פ שאין בפירוריה כזית, כדברי
רב ששת, שם. (44) אע"פ שנשארה צורתה. וכאן חוזר
רבינו לפרש הדין של פת שבשלה. (45) ואפילו יש בהם
כזית, הואיל ועברה צורתה לגמרי, כי ע"י בישול עלולה
צורת הפת לעבור לגמרי, וזה שהדגיש רבינו: "בבישול",
לומר שכאן מדובר בבישול, לא בלישה במקר. (46) שם,
לז, ע"א. פירוש זה הוא ע"פ הכסף-משנה, וכן הובא
ברדב"ז ח"ד שני אלפים קמו. הלכה זו, נתבלטו בה חכמי
הדורות, שהרי לכאורה דברי רבינו סותרים את עצמם
מראשם לסופם, שמתחילה אמר: אם יש בפתייתין כזית או
שניכר וכו' משמע מזה שמעלה אחת מספיקה לחייבם ברכת
המוציא: או כזית, או אפילו פחות מכזית ובלבד שלא
תשתנה צורתם, ואח"כ אמר: ואם אין בהם כזית, או שעברה
וכו' משמע שמעלה אחת אינה מספיקה לחייבם ברכת
"המוציא", ורק כשיש בהם כזית, וגם לא נשתנית צורתם
אז מברכים עליהם "המוציא". וכבר נשאלה הלכה זו בבית
מדרשו של רבי יצחק אבוחב בפומבי רבתי, במעמד חכמים
גדולים ובכללם הנשר הגדול רבי יצחק אברבנאל, ואמרו
בזה פירושים שונים (ראה כסף-משנה). וב'תומת ישרים'
סימן כח, הביא נוסחא בשם 'ספר הבתיים' שצ"ל: "אם"
במקום "או", וכך כתוב שם: אם יש בפתייתין כזית אם ניכר
שהם פת וכו' שאמנם שתי מעלות דרושות: כזית, וגם
צורתו קיימת, ומעתה אין כל סתירה מה'וישא' ל"סיפא"
והכל מכון בין לבישול בין ללישה במקר. וסיים שם, שזהו
הנוסח האמיתי, והחושב למצוא פירוש לפי הנוסח האחר,
אין זה אלא חריפות יתירה. וראה ברדב"ז הנ"ל שגם הוא
סובר, שיש כאן טעות סופר, ומציע תיקון אחר.

38 ט. עסה שגאפית בקרקע, פמו שהערכיים שוכני
39 המדברות אופים - הואיל ואין עליה צורת פת,
40 מקרף עליה בתחלה "בורא מיני מזונות"⁴⁷. ואם
41 קבע מזונו עליה - מקרף "המוציא"⁴⁸. וכן עסה

לשתות (ברכות לח. וב'תוספות' שם). (22) זה הכלל: כל
שאין מברכים לפניו "בורא מיני מזונות" - אין מברכים
לאחריו "על המחיה ועל הכלכלה", וראה לקמן הלכה יא.

1 ד. קמח של אחד מחמשת המינין²³ שבשלו בקדרה
2 - בין לבדו, בין שערכו עם דברים אחרים, כגון
3 לביבות²⁴ וכיוצא בהן; וכן הדגן שהלקו²⁵ או
4 כתשו²⁶ ובשלו בקדרה, כגון הריפות²⁷ וגרש²⁸
5 הפרמל וכיוצא בהן; וכל זה הוא הנקרא מעשה
6 קדרה; וכן כל תבשיל²⁹, שערכ בו מחמשת המינין,
7 בין קמח בין פת - בתחלה מקרף עליו "בורא מיני
8 מזונות"³⁰.

(23) שהם מזינים, והאדם חי עליהם. (24) עוגת סולת
מרוככת במים רותחים תחילה ואחר-כך בשמן (שמאלב-
יג, ח וברש"י שם) וכיום נקראים כן גם כסי בצק ממולאים
בשר, או גבינה. (25) לשנים. (26) במכתשת להרבה
חלקים. (27) חטים קלופות וכתושות, ונזכרות בשמאלב-
(יז, יט). (28) חטים טחונות בטחנה של גרוסות, מלשון
הכתוב (ויקרא ב, יד). (29) שלא מחמשת המינים.
(30) ברכות לז, ע"א.

9 ה. במה דברים אמורים³¹? כשהיה המין הזה חשוב
10 אצלו ולא היה טפלה; אבל אם היה אחד מחמשת
11 המינין שערכ טפלה - אינו מקרף אלא על העקר,
12 ופוטור את הטפלה. וזה כלל בברכות: כל שהוא
13 עקר ועמו טפלה - מקרף על העקר ופוטור את
14 הטפלה³², בין שהיתה הטפלה מערבת עם העקר,
15 בין שלא היתה מערבת.

(31) שכל תבשיל המעורב מחמשת המינים, מברכים עליו:
"בורא מיני מזונות". (32) ברכות מד, ע"א.

16 ו. פיצד היא הטפלה המערבת? כגון לפת³³ או
17 כרוב, שבשלו וערכ בו קמח של אחד מחמשת
18 המינין כדי לדבקו³⁴ - אינו מקרף עליו "בורא מיני
19 מזונות", שהלפת הוא העקר וקמחו טפלה. שכל
20 דבר שמערבין אותו לדבק או כדי לתן ריח או כדי
21 לצבוע את התבשיל, הרי זו טפלה³⁵. אבל אם ערכ
22 כדי לתן טעם במערובות, הרי הוא עקר³⁶. לפיכך,
23 מיני דבש שמבשלין אותן, ונותנין בהן חלב חטה³⁷
24 כדי לדבק, ועושין מהן מיני מתיקה, אינו מקרף
25 עליו "בורא מיני מזונות", מפני שהדבש הוא
26 העקר.

(33) מין ירק גנים, ריבע בלע"ז. (34) להקפותו ולעשותו
סמך. (35) שם, לט, ע"א. (36) שכל דבר העשוי לטעם,
אינו בטל (ביצה לח:). (37) כגון עמילן, שמשתמשים בו
לכביסה, והשווה ה'ל' חמץ ומצה (פ"ה, הלכה יא).

27 ז. פיצד היא הטפלה שאינה מערבת? הרי שצריך
28 לאכל דג מליח³⁸, ואכל הפת עמו כדי שלא יזיק
29 המלח גרונו ולשונו - הרי זה מקרף על המליח

יא. פל שמברכין עליו בתחלה "המוציא", מברכין
לאחריו בסוף ברכת המזון כסדרה, ארבע ברכות⁶¹;
וכל שמברכין עליו בתחלה "בורא מיני מזונות",
מברכין בסוף לאחריו ברכה אחת מעין שלש⁶², חוץ
מן הארזי⁶³.

(61) תוספתא ברכות, פ"ד. (62) מפורשת בסמוך הלכה יג.
(63) שאף-על-פי שמברך עליו בתחילה "בורא מיני מזונות",
מברך אחריו "בורא נפשות" (ברכות לו).

יב. במה דברים אמורים⁶⁴? שאכל מפזית
ולמעלה⁶⁵; אבל אכל פחות מפזית, בין מן הפת⁶⁶,
בין משאר אכלין⁶⁷; והשוותה פחות מבריעית⁶⁸, בין
מן היין, בין משאר משקין - מברך בתחלה ברכה
הראויה לאותו המין⁶⁹, ולבסוף אינו מברך כלל⁷⁰.

(64) שכל שמברך לפניו, מברך לאחריו. (65) וכזית שאמרו,
לא קטן ולא גדול אלא בינוני (ברכות טז). (66) ברכות
מה, ע"א. (67) שם, לט, ע"א. (68) שהוא השיעור החייב
עליו בשתיית משקין אסורים - כגון רביעית יין לנזיר, וכן
רביעית דם - כמו שיעור כזית במאכלות אסורים, ופחות
מרביעית במשקין הוא כפחות מכזית באוכלין (כסף-משנה).
(69) שאסור ליהנות בלא ברכה (ברכות לה). והחמירו
בברכה שלפניה שהיא מדברי סופרים, יותר מברכה
שלאחיה, הגם שהיא מן התורה. שמא ימלך בדעתו ויאכל
כשיעור, ונמצא שהיה צריך לברך ואין בידו לתקן, ובברכה
לאחיה אין לחוש לכך כמובן (כסף-משנה). (70) אפילו
בורא נפשות רבות ('טור' או"ח סי' ר).

יג. וזו היא ברכה אחת מעין שלש⁷¹: פרוף אתה
ה', אלהינו מלך העולם, על המזיה ועל הכלכלה⁷²
ועל ארץ חמדה טובה ורחבה⁷³ שרצית ושהנחת
את אבותינו. רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל
עמך ועל ירושלים עירך⁷⁴ ועל ציון משכן כבודך,
והעלנו לתוכה ושמחנו בכנינה, ונברך עליה
בקדשה ובטהרה. פרוף אתה ה', על הארץ ועל
המזיה⁷⁵. ובשבתות וימים טובים אומר בברכה זו
בכללה מעין קדשת היום⁷⁶, פדרך שמזכיר בברכת
המזון⁷⁷.

(71) ברכות, שהיא כוללת את תמצית שלש ברכות
הראשונות שבברכת המזון. (72) כנגד "ברכת הזן".
(73) כנגד "ברכת הארץ". (74) כנגד ברכת "בונה
ירושלים". (75) ברכות מד, ע"א בשניונים קלים, וביריף
(שם). וראה לקמן פ"ח, ה"ד. (76) ירושלמי (ברכות פ"ו,
ה"א) שסמוך לחתימתה, אומר: "ורצה והחליצנו ביום
השבת הזה", וביום-טוב אומר: "ושמחנו ביום (פלוגי)
הזה". ובחנוכה ובפורים (שהם מדברי סופרים בלבד) אינו
צריך לכלול מעין המאורע ('הגהות מיימוניות'). (77) לעיל
פ"ב, ה"ה.

שלושה בדבש או בשמן או בחלב, או שערב בה
מיני תבלין⁴⁹ ואפאה, והיא הנקראת פת הבאה
בכסניו⁵⁰ - אף-על-פי שהוא פת, מברך עליה "בורא
מיני מזונות"⁵¹. ואם קבע סעודתו עליה - מברך
"המוציא"⁵².

(47) ברכות לח, ע"א. "כובא דארעא" - בורא מיני מזונות,
ומפרש רב האי גאון (הובא ברשב"א שם) שזוהי פת
הנאפית בקרקע. (48) שם. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו, ה"ו)
כותב רבינו, שיוצאים במצה זו, ידי חובת מצה בפסה,
ובוודאי כשקבע עליה מזון נחמין, וסמך על מה שפירש
כאן ('מעשה רוקח'). (49) מיני מרקחים הנותנים טעם.
(50) ברכות מא, ע"ב וברש"י שם. ורבינו חננאל (הובא
ב'הערוך') מפרש: כסנין - פת עשויה כמין כיסים מלאים
סוכר ושקדים ואגוזים... שעושים אותה כמין כעכים
ולועסים אותה בכתי משתאות. ונקודים ובקבוק דבש
(מלכים-א יד, ג) מתרגם יונתן: כסנין וזלוע דבש.
(51) ברכות מב, ע"א. שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתם
עליה, ואפילו נתן בעיסה מים הרבה, כל שהדבש והשמן
נתנו בה טעמם, מברכים עליה: "בורא מיני מזונות"
(כסף-משנה בדעת רבינו). (52) וגם צריך ליטול ידיים לפני
אכילתה (או"ח סי' קנח, ס"א. וראה לקמן פ"ו, ה"א).

י. ארז ששלו או שעשה ממנו פת⁵³ - בתחלה
מברך עליו "בורא מיני מזונות"⁵⁴, ולבסוף "בורא
נפשות"⁵⁵; ובלבד שלא יהא מערב עם דבר אחר,
אלא ארז לבדו⁵⁶. אבל פת דחץ⁵⁷, או פת של שאר
מיני קטניות⁵⁸ - בתחלה מברך "שהכל"⁵⁹, ולבסוף
"בורא נפשות רבות"⁶⁰.

(53) שטחנו ואפאו. (54) ברכות לו, ע"ב. והטעם, כי הוא
מזין וסועד הלב ('טור' או"ח סי' רח). (55) ברכות, שם:
"לבסוף ולא כלום". וקיימא-לן שכל "לבסוף ולא כלום"
מברך בורא נפשות רבות (רי"ף, ע"פ דברי רב אשי שם,
מד). (56) לא כחמשת המינים המעורבים בתבשיל אחר
שמברכים עליו "מיני מזונות" (לעיל ה"ד) כי אין האורז
מזין כל-כך שיהא חשוב אפילו בתערובת (ברכות לו).
(57) הירזע בלע"ז, ורבינו בפירוש המשנה (שביעית פ"ב,
מ"ז) מפרש מ"ל בלע"ז. ונזכר ביחזקאל (ד, ט).
(58) זרעוני ירק שפריו עגול ומונח בתרמיל (הערבסין
בלע"ז). (59) רי"ף לברכות פ"ו, ממשמעות דברי התלמוד
(שם, לו). שבכל מקום רגילים אורז ודוחן להיות נזכרים
כאחד, וכאן אומרת הברייתא "על אורז מברך בורא מיני
מזונות", ולא הזכירה גם דוחן, נראה מכאן שאין דין דוחן
בכלל אורז לענין ברכה, ואינו מברך עליהם "בורא פרי
האדמה", מפני שנשתנו ע"י אפיתם ויצאו מתורת פרי, וגם
אין דרך לאכלם פת ואין זו דרך הנאתם - מברכים עליהם
"שהכל" שהיא ברכה כוללת הכל, כמבואר לקמן (פ"ח,
ה"י). (60) כי כל שמברכים לפניו "שהכל", מברך לאחריו
"בורא נפשות" (לקמן פ"ח, ה"ח).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג י"ט סיון ה'תשפ"ב

אינו מקבל טומאה.

הלימוד בהלכה זו מזכיר את הפסוקים בספר מלכים ששם נאמר מיטה ושולחן וכסא ומנורה אבל לא הוזכר ספסל, ואם משם לקח הרמב"ם הדוגמאות הנ"ל מדוע הוסיף (והוסיפה המשנה) גם ספסל.

הנה ידוע מה שכתב שכלי חרס הוא זה "ששורפין אותו בכבשן" ובעבודת האדם עניינו ביטול, ששורפין אותו באש שלמעלה "רשפי" רשפי אש שלהבת י-ה"ה שהו"ע עבודת התפילה. ופרטי העניינים בתפילה מרומזים בכלים הנ"ל שמיטה זה תפילת ערבית, ושולחן כסא ומנורה תפילת שחרית, שולחן הוא פסוקי דזמרה וברכות ק"ש, כסא - ק"ש, ומנורה תפילת שמו"ע (ספר המאמרים קונטרסים ח"א קסד, ב. ואילך).

כסא וספסל תוכנם שווה, ששניהם עשויים לישיבה, אלא שכסא הוא ליחיד והספסל ליותר מאחד. וברמב"ם (ובמשנה) הוסיף ספסל שהוא פרט בכסא שנעשה לישיבה כי המשנה והרמב"ם הם תושבע"פ שעניינם לפרט את תושב"כ, ובתורה לא נאמר אלא כלי חרס. אבל בנביא שהוא "ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ נפרטו ארבעה כלים, ובמשנה וברמב"ם נפרטו עוד יותר כי כאמור ספסל המיועד לישיבה הוא פרט בכסא. ולהעיר שאין ספסל מתאים לתוכן הסיפור בספר מלכים, כי שם מדובר על "עליית גג קטנה" שנבנתה עבור איש אחד - אלישע.

(על פי י"ן מלכות" טפר טהרה סימן כט)

(2) כלים פרק ב משנה ג. (3) תשמישו הרגיל של הכלי אינו לקבל לתוכו. (4) אפילו טומאת מידרס אין להם (ראה למעלה פרק א הלכה ח"ט). (5) חבית שמשתמשים בה המתלמדים לשוט על פני המים. (6) מלשון דופן. (7) מחץ הוא כלי חרס גדול ועושים בקצותיו בית קיבול לשום בה את היד כשמשתמשים בו, שימת היד בבית הקיבול אינה קבלה.

14 **ב. פָּנֶס שֶׁהָיָה בּוֹ בֵּית קִבּוּל שְׁמֶן⁸ - מְקַבֵּל טָמְאָה,**
15 **וְשֹׁאֵין בּוֹ - טָהוֹר⁹. וְכֵן מְגוּפַת הַיּוֹצְרִים¹⁰ שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
16 **תוֹךְ - טָמְאָה.**

(8) יש פנסים שבית קיבול השמן קבוע בהם. ויש כאלה, שמכניסים בהם הנר עם השמן כשרוצים להשתמש בו והפנס משמש רק להגן מפני הרוח. (9) מפני שהדפנות לא נעשו לקבלה אלא להגנה מפני הרוח. (10) האבניים שעליו נותן היוצר (עושה כלי חרס) את הטיט ומפתח תבנית הכלי, ולמגופה זו אין שפה, ואחר כך נותן את הכלי על אבניים אחרות שיש להן שפה וגומר מלאכתו.

17 **ג. מִשְׁפָּךְ שֶׁל פְּעָלֵי בָתִּים - טָהוֹר¹¹; וְשֶׁל רוֹכְלִין -**

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

הַלְכוֹת כְּלִים

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) יבאר שכלי חרס אינו מטמא עד שיהא מקבל ועשוי לקבלה. ודין המשתמש בכלי חרס כשהוא כפוי. כמה יקבל כלי חרס ויהיה מקבל טומאה. חזקת חרסים הנמצאים בכל מקום.

1 **א. כְּלֵי חָרָס² אֵינוֹ מְקַבֵּל טָמְאָה עַד שֶׁיְהִי מְקַבֵּל**
2 **וְעָשׂוֹי לְקַבְּלָהּ; אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ בֵּית קִבּוּל, אוֹ**
3 **שֶׁהָיָה מְקַבֵּל וְלֹא נַעֲשֶׂה לְקַבְּלָהּ³ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טָמְאָה**
4 **כָּלִי, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. לְפִיכָךְ,**
5 **הַכֶּסֶּא וְהַמִּטָּה וְהַסִּפְסָל וְהַמְּנוּרָה וְהַשְּׁלֶחָן שֶׁל חָרָס,**
6 **וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בֵּהֶן מְכַלִּים שְׁאֵין לָהֶם תוֹךְ - אֵינֶן**
7 **מְקַבְּלִין טָמְאָה. וְכֵן הַסִּילּוֹנוֹת שֶׁהַמִּים מְהַלְכִין בֵּהֶן,**
8 **אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּפוּפִין וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין -**
9 **הָרִי הֵן טָהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה לְקַבְּלָהּ, אֲלֹא כְּדִי**
10 **שֶׁיִּצְאָה מִהֵן הַמִּים. וְכֵן חֲבִית שֶׁל שֵׁטִים⁵ וְחֲבִית**
11 **הַדְּפוּנָה⁶ בְּשׁוּלֵי הַמַּחֲזֵי, הוֹאִיל וְנַעֲשִׂית כְּמוֹ בֵּית יָד**
12 **שְׁנוּשָׁאִין בָּהּ הַמַּחֲזֵי וְלֹא נַעֲשִׂית לְקַבְּלָהּ - אֵינָה**
13 **מְקַבֵּלַת טָמְאָה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיהי' מקבל ועשוי לקבלה". ולדוגמא הביא "הכסא והמיטה והספסל והמנורה והשולחן של חרס" וכן סילונות של מים שאע"פ שהן כפופין ואע"פ שהן מקבלין הרי הן טהורים "מפני שלא נעשו לקבלה אלא כדי שיצאו מהן המים".

בפנימיות העניינים, כלי חרס העשוי מן העפר מרמז על האדם "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה כו'" שיסודו מעפר ומשול כחרס הנשבר, ששבירתו זו טהרתו - "לב נשבר ונדכא" "... ואת דכא ושפל רוח" שיהודי צריך להיות מצד אחד כלי שלם וביחד עם זאת כלי חרס עפר מן האדמה תכלית הביטול, כי טהרתו של יהודי באה לו מהרגשת הביטול ומהידיעה שכל מציאותו אינה אלא המציאות שלמעלה, ולכן פשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה.

וגם אם יש לו בית קיבול אבל מרגיש כסילונות של מים שכל עניינם להעביר המים ממקום למקום, וידוע בעצמו שכל מעשיו ופעולותיו הגדולים הם רק כדי למלאות שליחותו של הקב"ה "כדי שיצאו מהן המים", הרי שעם היותו כלי שלם מרגיש בעצמו ש"לא נעשה לקבלה" ולכן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ג סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כאן. ומשמיענו, שבית השקע אינו נידון כמשמש כלים בשעת מלאכה בלבד.

ח. גסטר²⁹ שפניחין תחת הפלים לקבל משקין הנוזלין מן הפלי - מקבלת טמאה³⁰.

29 שם משנה ו. "כלי שאין לו בית יד ולא בית קיבול ומשמש תושבת לכלים גדולים כדי לקבל טפטופם" (רבינו בפירושו). 30 אף על פי שהנוטפים הולכים לאיבוד - נידונית הגיסטרא כעשויה לקבלה. [מלשונו של רבינו בפירושו משמע שהמדובר בכלי שנעשה במיוחד לשם כך. אולם בכל מקום שנאמר בש"ס "גיסטרא" הכוונה לכלי שנשבר (או לבעל חי שנחתך לשני חלקים), וגם במשנתו מבואר שהכוונה לשבר כלי. וראה לקמן פרק י"ט הלכה ח].

ט. ספינה של חרס, אף על פי שהיא מקבלת - אינה מקבלת טמאה; שאין הספינה בכלל הפלים האמורין בתורה³¹, בין היא של חרס בין היא של עץ, בין גדולה בין קטנה.

31 בשבת פג, ב שנינו: "מנין לספינה שהיא טהורה? שנאמר (משלי ל, יט) דרך אניה בלב ים. ופירשו בגמרא שם: "מה ים טהור אף ספינה טהורה".

י. כל הפלים שנשפכו ונפסדה צורתן - אין שבריהן מקבלין טמאה, אף על פי שאותן השברים ראויין לתשמיש; חוץ משברי כלי חרס, שאם היה בהן חרס הראוי לקבל - הרי הוא מקבל טמאה. שנאמר: וכל כלי חרס³². מפי השמועה למדו, שזה לא פא לרבות אלא שברי כלי חרס. במה דברים אמורים? כשהיה לחרס זה תוף לקבל בו המשקין כשהיה החרס יושב, לא סמוך³³; אבל אם אינו יכול לקבל אלא אם בן סומקין אותו - אינו מקבל טמאה.

32 תורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ז הלכה א: "מנין לרבות שברי כלי חרס? תלמוד לומר וכל כלי חרס". 33 על מה שהוא אחר.

יא. החרס שאינו יכול לישב כדי שיקבל מפני אגזו³⁴, או שהיה בו חידוד והחידוד מכריעו לצד אחר - הרי זה טהור, אף על פי שנשלה האגזו או נשבר החידוד³⁵; שכל כלי חרס שטהר שעה אחת - אין לו טמאה לעולם.

34 אגזו הכלי מפריעה. 35 ואפשר להושיב את הכלי באופן שיקבל.

יב. כלי חרס ששוליהן חדין³⁶ כמזרקות שנשפכו ושוליהן מקבלין, אף על פי שאינן מקבלין אלא אם בן נסמכו, כגון שולי הקרפיות³⁷ והכוסות³⁸ - הרי אלו מקבלין טמאה; שלכך נעשו מתחלתן, שיהיו שוליהן מקבלין בסמיכה או באחיזה³⁹.

36 השוליים משתפעים והולכים כלפי מטה ומסתיימים

1 מתטמא, מפני שמהו על צדו¹² ומריח בו ללוקח¹³.

11 מפני שאינו עשוי לקבלה אלא להעביר את המשקין כמו סילונית כפופים שבהלכה א. 12 ונותן בו מעט שמן. 13 כדי שיכיר את טיב השמן ולפיכך נידון כעשוי לקבלה, אבל בעל הבית אינו מעוניין לעשות כן.

ד. כסוי פדי יין וכדי ששמן והחביות¹⁴ - טהורות¹⁵, שלא נעשו לקבלה. ואם התקין לתשמיש¹⁶ - מתטמאין.

14 פירוש, כיסויי חביות. 15 אף על פי שיש להם בית קיבול. 16 נעשו מתחילה כדי להשתמש בהם לקבלה.

ה. כסוי האלפס¹⁷: בזמן שהוא נקוב¹⁸ ויש לו חידוד¹⁹ - טהור²⁰; ואם אינו נקוב ואין לו חידוד - מתטמא, מפני שהאשה מסננת לתוכו את הירק²¹. זה הכלל: כל המשמש בכלי חרס כשהוא כפוי²² - טהור²³.

17 מחבת גדולה. 18 ככונס משקה (ראה למעלה פרק י"ד הלכה ט). דרך היוצרים לנקב את כיסוי האילפס כדי להוציא את הקיטור המתקבץ תחתיו. 19 פירוש, או יש לו חידוד היינו בליטה על גבו שראשה מחודד. 20 כשיש לו חידוד למעלה אינו ראוי לקבלה, כי אי אפשר להעמידו על גבו ולשפוך תבשיל לתוכו. 21 שופכת לתוכו את רוטב הירק שבאילפס, ויש מפרשים שנותנת לתוכו את הירק כדי שיתמצו ממנו המים. 22 על הכלי העיקרי ואינו משמש בפני עצמו. 23 ככל משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד.

11. טיטרוס²⁴, אף על פי שהוא נקוב ומוציא פרוטות²⁵ - מתטמא; שהרי המים מתפנסין בצדדין²⁶, והן עשויין לקבלה.

24 שם משנה ו. כלי רחב שוליים ובהם הרבה נקבים דקים וצווארו ארוך ודק מנוקב מלמעלה. כלי זה משמש לרבוץ את רצפת הבית ולהשקות צמחי הגן. כשהאדם סותם באצבעו את נקב הצוואר אין המים נוטפים, וכשהוא מסיר אצבעו - הם מטפטפים לאט לאט. 25 טיפות קטנות. 26 בצדי הכלי במקומות שאין בהם נקבים, כלי שיש בו נקבים גסים המים ממהרים לצאת ואינם מתכנסים בצדדים אלא שוטפים, אבל בכלי שמוציא טיפות זעירות - כן מתכנסים.

ז. הלפיד של חרס שפניחין מטליות הבגדים והשמן בתוכו והוא דולק - מתטמא²⁷. וכן כלי שפניחין תחת הגרות²⁸ לקבל השמן - מתטמא.

27 הלפיד מחודד בתחתיתו ונותנים את הקצה המחודד במוט ארוך. משמיענו שאף על פי שאינו יכול לעמוד בפני עצמו - מקבל טומאה, מפני שהוא מקבל ועשוי לקבלה. 28 במשנה: "ובית שקעו של נר". ופירש רבינו כמו שכתב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיוחדים אותם הבעלים לשם גיטרא, היינו, להושיבם תחת כלים כדי לקבל הנוטפים. ומתקבל על הדעת שחרסים הנמצאים בשוק או באשפה לא יוחדו על ידי הבעלים לשמש גיטרא. (50) רוב החרסים שהיוצר לא השליך אותם לחוץ מיוחדים לגיטרא. [הכסף משנה מפרש, שהם ראויים לקבל המשקין הנוטפים].

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

פרק תשעה עשר

(1) יבאר כמה שיעור השבר בכלי חרס ויטהר מטומאתו או לא יקבל טומאה. ודין המטמא במגע וכנגדו באויר או מתטמא במגע ולא כנגדו באויר. חבית שנתרועעה וטפלה בגללים או ניקבה וסתמה בזפת.

א. פמה² שיעור השבר שישיבר כלי חרס ויטהר מטמאתו אם היה טמא, או לא יקבל טמאה אם היה טהור? העשוי לאכלין³ - משינקב במוציא זיתים⁴; והעשוי למשקין - משינקב מכניס במשקין, כשמוניחין אותו על המשקה יפגס המשקה לכלי בנקב; העשוי לכף ולקף⁵ - מטילין אותו לחמור⁶, והרי הוא מקבל טמאה עד שינקב במוציא זית. ולא אמרו במוציא משקה⁷ אלא בגיטרא בלבד⁸, לפי שהיא עשויה לקבל המשקין הנזולים מן הפלים, ואם הוציאה משקין - הרי זה פטל תשמישה⁹.

(2) כלים פ"ג מ"א. (3) נעשה מלכתחילה להניח בו אוכלין. (4) זיתים שבכלי נופלים דרך הנקב. (5) לאוכלין ולמשקין. (6) נתבאר למעלה בפרק יד ה"ט. (7) ומה שאמרו חכמים (בשבת צו, א) "כמוציא משקה" (פירוש, המשקה שבכלי יוצא דרך הנקב, שיעור זה הוא קטן מן "מכניס במשקין"). (8) זה נאמר בגיטרא, פירוש שבר כלי הראוי להושיבו תחת כלים לקבל משקין הנוטפים מהם. (9) שהרי כל תשמישה היא לקבל משקין הנופלים לתוכה. ראה ההלכה הבאה.

ב. חמש מדות¹⁰ בכלי חרס: נקב במוציא משקה - טהור מלהתטמא משום גיטרא¹¹, ועדין הוא חשוב כלי לקדש בו מי חטאת¹². נקב בכניס משקה - אינו ראוי לקדש בו מי חטאת, ועדין כלי הוא חשוב להכשיר הזרעים¹³ במשקין התלושין בו, כמו שבארנו¹⁴. נקב פשרש קטן - אין המים שפיתוכו מכשירין את הזרעים והרי הן כמו שאינן בפלי, ועדין כלי הוא חשוב לקבל בו זיתים ומקבל טמאה¹⁵. נקב במוציא זיתים - טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלין טמאה, ועדין כלי הוא חשוב להציל בצמיד פתיל¹⁶ עד שישפחת רבו¹⁷, כמו שבארנו בטמאת מת (בפרק שנים עשר).

(10) מימרא של רבא, שם צה, ב. (11) נתבאר בהלכה הקודמת. (12) נתינת אפר פרה אדומה על המים לצורך הזאה על טמאי מתים, נקרא "קידוש" בלשון חז"ל, וקידוש

בחדוד בצורת קרן. (37) כלים ידועים המיוצרים באי קורפו. (38) במשנה "קוסים הצידוניים". בצידון עשו כוסות ששוליהן מחודדות ואין להעמידן בלי סמיכה. (39) ביד. שבר מכלי שנעשה כדי להעמידו בלי סמיכה אינו מטמא כשאנו יכול לעמוד לבדו, שהרי אינו ראוי למלאכתו, אבל כשתחילת יצירתו היא להשתמש בו בלי עמידה עצמאית, גם כשנשבר לא פקעה ממנו תורת קבלת טומאה.

1 יג. כמה יקבל החרס ויהיה מקבל טמאה? אם היה הפלי פשהיה שלם מכיל כדי סיכת אדם קטן⁴⁰ עד חביות שהן מקבלות כסאה⁴¹ או קרוב⁴² לה ונשברו, ונשאר בחרסים, בין מקרקעיהן בין מדפניהן, חרס שהוא מקבל פשהוא יושב רביעית - הרי זה מקבל טמאה.

(40) המשנה אומרת: "שיעורן מכדי סיכת אדם קטן ועד לוג, מלוג ועד סאה ברביעית (הלוג). (41) הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. (42) פירוש, מה שאמרנו "כסאה" הכוונה קרוב לסאה; משהו פחות מסאה, אבל סאה מליאה דינה כלמעלה מסאה כסברת התרצן בחולין נה, א.

7 יד. היה הפלי מחבית המכילה כסאה עד חבית המכילה סאתים או יתר ונשברה, אם היה בחרס הנשאר כדי לקבל חצי לוג - הרי זה מקבל טמאה. היה הפלי מחבית המכילה סאתים עד חצבים גדולים ונשברו, אם נשאר מהן חרס המקבל לוג - הרי זה מקבל טמאה. היו החרסים מקבלין פחות משעורין אלו - אין מקבלין טמאה.

14 טו. כלי חרס קטן, כגון הפך וכיוצא בו, שנשבר, ונשאר מקרקעיתו⁴³ חרס המקבל כל שהוא פשהוא יושב⁴⁴, והיה חד ביות⁴⁵ שנמצא ככלי קטן⁴⁶ - הרי זה מקבל טמאה. ואם נשאר מדפנותיהן חרס המקבל - אינו מקבל טמאה; לפי שדפנות כלים אלו וכיוצא בהן פשוין הן⁴⁷, ואין להן תוף הנקרי, ונמצאו כפשוטי כלי חרס.

(43) מחלקו התחתון. (44) בלי סמיכה. (45) הדפנות שנשארו היו משופעים מאוד, אבל השוליים עצמם מסתיימים מבחוץ בשטח ישר קטן המאפשר להם לעמוד בלי סמיכה. (46) השבר הזה הוא ככלי קטן. (47) כאילו שיטחם ישר.

21 טז. חזקת⁴⁸ חרסים הנמצאים בכל מקום - טהורים⁴⁹, חוץ מהנמצאים בבית היוצר; מפני שרפן גיטראות הן⁵⁰ לפלים, והגיטרא מקבלת טמאה אף על פי שהיא משברי פלים.

(48) שם פרק ג הלכה ד. "חזקה" משמעותה הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. הנחה כזו מתקבלת כיסוד לענייני הלכה. (49) אינם מקבלים טומאה אף על פי שהם ראויים לגיטרא. דעת רבינו, שחרסים אינם מקבלים טומאה אלא אם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ד סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. נִרְאֵה שֶׁנִּטְלָה פִּיּוּרָא - טְהוּרָא³². וְשֶׁל אֲדָמָה³⁴ שֶׁהִסָּק⁸
פִּיּוּ בַּפְתִּילִיָּה³⁵ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טְמָאָה, וְאֵינוֹ בְּכָלֵל כְּלִי⁹
חָרָס עַד שֶׁיִּסָּק כָּלּוּ בְּכַבְשָׁן כְּכִלֵּי חָרָס.¹⁰

(31) משנה שם. (32) נר = כלי שנותרים בו השמן והפתילה, ובראשו תוספת שהפתילה נשענת עליה. לתוספת זו קראו: פי הנר. (33) שאינו ראוי למלאכתו. (34) שלא הוסקה בכבשן. (35) בשלהבת הפתילה.

ו. חֲבִית³⁶ שֶׁנִּפְתְּחָה³⁷ וְכִשְׁמִטִּין אוֹתָהּ עַל דְּפָנֶיהָ¹¹
מְקַבֵּלֶת, אוֹ שֶׁנִּחְלָקָה³⁸ כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת - עֲדִין הִיא¹²
מְקַבֵּלֶת טְמָאָה³⁹. נִתְרַעְעָה⁴⁰ וְאֵינָה יְכוּלָּה לְהִטְלִיל¹³
בְּחֻצֵּי קֶבֶד גְּרוֹגְרוֹת⁴¹ - טְהוּרָה⁴².¹⁴

(36) שם פ"ד מ"א. (37) ניטל חלק ממנה. (38) נסדקה לארכה, ונפרדו שני חלקיה. (39) נראה, שהמדובר כשייחדם לכך. שאם לא ייחדם, הרי אמרנו למעלה שמיטהרים בניקבו כמוציא זיתים. (40) לא נשברה, אלא יש בה בקעים וכולה רעועה. (41) שיעור סעודה קטנה (עירובין כט, א). (42) אין משתמשים בחבית רעועה שנוחה להישבר.

ז. חֲבִית⁴³ שֶׁנִּטְלוּ אֲזַנֶּיהָ - הֲרִי הִיא כְּגִסְטָרָא⁴⁴.¹⁵
אֶפְלוּ אֶזֶן אַחַת. נִסְדָּקָה לְמִטָּה מְאֻזְנִיָּה, אָף עַל פִּי¹⁶
שְׁאֻזְנִיָּה קִימּוֹת - הֲרִי זֶה כְּגִסְטָרָא⁴⁵. וְאִם עֲשָׂאָה¹⁷
מִתְחַלָּה שְׁלֵא כְּאֻזְנִים - נִדּוּנָה כְּחֲבִית⁴⁶.¹⁸

(43) שם מ"ג. (44) נידונית כגיסטרא אע"פ שהיא שלימה, מפני שקשה מאוד לטלטלה. (45) שאם יטלטל אותה באזניה - תתפרק. (46) תוספתא כלים, פרק ג הלכה ה.

ח. חֲבִית⁴⁷ שֶׁנִּסְדָּקָה בְּכַבְשָׁן וְנִמְצָא שֶׁהִיא כְּשֵׁתִי¹⁹
גִּסְטָרָאוֹת: אִם מִשְׁנִיגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ נִסְדָּקָה - כָּל²⁰
גִּסְטָרָא מִהֵן מְקַבֵּלֶת טְמָאָה⁴⁸; וְאִם נִסְדָּקָה קִדָּם²¹
שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּהּ וְאַחֵר כֶּף נִשְׁרָפָה בְּכַבְשָׁן -²²
טְהוּרָה⁴⁹. וְהִיאָף יִנְדָּע⁵⁰ דָּבָר זֶה? אִם הָיוּ שְׂכָרֶיהָ²³
שְׂוִין⁵¹ וְתוֹכָה מְאֻדִּים - עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ²⁴
נִסְדָּקָה; אִין שְׂכָרֶיהָ שְׂוִין וְאִין תוֹכָה מְאֻדִּים - בִּידוּעַ²⁵
שְׂאֵחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ נִשְׁבְּרָה, וּמְקַבֵּלֶת טְמָאָה²⁶
כְּשֶׁאָר שְׂכָרֵי כְּלֵי חָרָס הָרְאוּיִין לְתִשְׁמִישׁ.²⁷

(47) כלים פ"ב מ"ו. (48) שהרי היא חלק מכלי המקבל טומאה. (49) אין תורת קבלת טומאה יורדת על שבר כלי שמעולם לא היה ראוי לקבל טומאה. נתבאר כבר, שכלי חרס אינו מקבל טומאה עד שיישרף בכבשן. (50) תוספתא שם ה"ב. (51) מקום השבר הוא חלק בלי בליטות חדות.

ט. גִּסְטָרָא⁵² שֶׁנִּתְרַעְעָה וְאֵינָה מְקַבֵּלֶת מִשְׁקִין⁵³, אָף²⁸
עַל פִּי שֶׁמְקַבֵּלֶת אֶכְלִין - הֲרִי זֶה טְהוּרָה⁵⁴; שְׂאֵינָה²⁹
עֲשׂוּיָה אֵלָּא לְקַבֵּל מִשְׁקִין הִדּוּלְפִין⁵⁵, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ,³⁰
וְאִם הִתָּה דוֹלְפָתָה⁵⁶ - אִין עוֹשִׂין גִּסְטָרָא לְגִסְטָרָא⁵⁷.³¹
וְכֵן גִּסְטָרָא שֶׁנִּפְתְּחָה אוֹ שֶׁנִּחְלָקָה לְשִׁתִּים - טְהוּרָה;³²

צריך כלי, שנאמר (במדבר יט, יז): "ונתן עליו מים חיים אל כלי". (13) זרעים (וכן אוכלין אחרים) אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו במשקין תלושים (שאינם מחוברים לקרקע). ואם שאב מים מן הבור או המעיין בכלי נקוב ככונס משקה - אין מים אלה מכשירים. [רש"י שם מפרש שהכוונה להכשיר הזרעים שבתוך כלי זה שהם כתלושים מן הקרקע]. (14) בהלכות טומאת אוכלין פ"ג ה"ב. (15) כשנעשה לאוכלין, כמבואר בהלכה הקודמת. (16) כלי שניקב במוציא זיתים, וסתם מקום הנקב ומירח בטיט וכדומה, והכניסו לאוהל המת - מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, כמו כלי שלם מכוסה, מצומד וההודק. (17) ואם נפתח רובו, אינו מציל אפילו כשסתם את הנקב. [רבינו מסר כאן השיעור שנאמר (בגמרא שם) בכלי גדול, אבל בכלי קטן שיעורו כמוציא רימון] (ראה למעלה פ"ד ה"י).

ג. הַחֲבִית¹⁸ - שְׁעוּרָה כְּאֻזְנִים¹⁹. הָאֶלְפֶּס וְהַקֶּדְרָה²⁰
- שְׁעוּרֵן כְּזִיתִים²¹. וְכֵן עֲרֻבָה²² שֶׁל חָרָס, אֶפְלוּ²
הִיתָה גְדוֹלָה וּמְחֻזָּקָה אֲרָבָעִים סָאָה בְּלַח²³, וְנִפְתְּחָה³
בְּמוֹצִיא זִיתִים, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְטָה עַל צִידָהּ וְלֹשׁ⁴
בָּהּ²⁴ - טְהוּרָה, שֶׁמִּתְחַלָּתָה לֹא נַעֲשִׂית לְכֶךְ²⁵.⁵

(18) כלים פ"ג מ"ב. (19) רגילים היו להטמין אגוזים בחביות נקובות, שאינן ראויות למשקין. פסק כר' יהודה. (20) שם. (21) שני כלים אלה עשויים לאוכלין ולמשקין ונותנים עליהם חומרי שניהם (ראה ה"א), וכאן המדובר לענין קבלת טומאה. (22) תוספתא פ"ג ה"ג. (23) בתוספתא הגירסא: "אף-על-פי שבאה במידה (מחזיקה ארבעים סאה בלח) - טמאה (שלא אמרו בא במידה טהור אלא בכלי עץ בלבד), נפתחה במוציא זיתים אף-על-פי שהוא מטה על צידה ולש בה - טהורה". ונראה שהמלה "טמאה" הושמטה בטעות בדברי רבינו כאן, ומתוך כך קשה להבין מה פירוש "אפילו", וגם מה כאן ענין לבא במידה? (24) מפני שהיא גדולה, נשאר מקום מספיק ללישה. (25) לא נעשתה כדי ללוש כשהוא מוטה על צידה. ומה שאמרנו (בפ"ח ה"י), שאם השבר יכול לעמוד בלי סמיכה הוא מקבל טומאה, המדובר כשייחדו לגיסטרא (פירוש, להושיבו תחת כלי כדי לקבל את הנוטפים). [ואפשר גם לפרש ע"פ שיטת ה'תוספות' שבת צה, א ד"ה ניקב, שכלי שלם שניקב גרוע יותר משבר כלי, ראה שם. אולם מדבריו בפ"ח ה"ט"ז משמע שגיסטרא צריכה ייחוד, ראה השלמות שם].

ד. הַפֶּף²⁶ וְהַטֵּנִי²⁷ - שְׁעוּרֵן כְּשִׁמְן²⁸. וְהַצִּצְרוֹר²⁹ -
שְׁעוּרוֹ כְּמִים³⁰.⁶
⁷

(26) משנה, כלים פ"ג מ"ב. (27) רבינו גורס במשנה, "והטפין". ומפרש שם, כלי שפיו צר מאוד ומוציא טפין טפין, ולכן שמו "טפין". (28) השיעורין שנאמרו "כמוציא משקה" או "ככונס משקה" - משערים בכלים אלו בשמן. (29) עשוי לשתיית מים, ועושים על פיו כעין רשת. (30) שמן יותר סמיך ממים, ואינו יוצא ונכנס דרך נקב קטן שמים יוצאים ונכנסים דרכו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 **שְׁהוּא נוֹטֵל⁷⁴ אֶת הַגָּלִילִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים - הָרִי**
 24 **זוּ מִקְבֶּלֶת טֹמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כָּלִי**
 25 **מֵעֲלֶיהָ⁷⁵. נִשְׁבְּרָה וְדָבַק חֲרָסֶיהָ אַחֵר שֶׁפָּרְשׁוּ אוֹ**
 26 **שֶׁהָכִיָּה חֲרָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְטָפְלָם בְּגָלִילִים, אָף עַל**
 27 **פִּי שֶׁנוֹטֵל אֶת הַגָּלִילִים וְחֲרָסֶיהָ עוֹמְדִין - הָרִי זֶה**
 28 **טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָטַל מֵעֲלֶיהָ שֵׁם כָּלִי⁷⁶. הִיא בִּהְיוֹתָ**
 29 **חֲרָס מִחֲזִיק רְבִיעִית⁷⁷ - כִּנְגַד אוֹתוֹ הַחֲרָס בְּלִבְד⁷⁸**
 30 **מִתְטַמֵּא בְּאוֹרֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כָּלִי בְּפָנָיו עֲצָמוֹ; וְשֶׁאֵין**
 31 **הַחֲבִית אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁתִּגָּע בָּהּ הַטֹּמְאָה**
 32 **מִתּוֹכָהּ⁷⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה כָּלִי שָׁלֵם.**

(72) שם פ"ג מ"ה. (73) מרח עליהם גללים כדי לחזקה.
 (74) התכוון לומר "שכשהיא ניטל", אבל אם נטלם ונפלו
 החרסים - ברור שאינה מקבלת טומאה. (75) כלי רעוע
 עדיין שם כלי עליו, ולפיכך לא ירדה מעליו תורת טומאה
 כל זמן שהגללים מחזיקים אותו, ואף-על-פי שיתפרקו
 החרסים כשיוריד הגללים. (76) ואינה חוזרת לתורת כלי
 אלא בטיפול של טיט. (77) שבא מכלי שהיה מכיל עד
 סאה (ר"ש שם. ראה למעלה פ"ח ה"ג). (78) אם נכנסה
 טומאה לתוך החבית כנגד מקום החרס הזה.
 (79) וכשנגעה מיטמאה, מפני שכולה כיד לאותו חרס, ויד
 מתטמא במגע אבל לא באוויר, לפי הכלל שאין יד לכלי
 חרס [בעל משנה אחרונה מערער על כלל זה ומפרש,
 שגללים אינם מחברים אפילו לעשותה יד ממש, ומועילים
 רק לטומאת מגע אבל לא לטומאת אוויר].

33 **יֵד. חֲבִית⁸⁰ שֶׁנִּקְבְּהָ⁸¹ וְסִתָּם הִנָּקֵב בְּזַפָּת⁸² וְאַחֵר כֶּף**
 34 **נִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בַּחֲרָס הַסִּתּוֹם בְּזַפָּת כְּדִי לְהַחֲזִיק**
 35 **רְבִיעִית - הָרִי זֶה מִקְבֶּל טֹמְאָה⁸³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
 36 **מִשְׁבָּרִי הַחֲבִית, וְלֹא בָטַל שֵׁם כָּלִי מֵעֲלֶיהָ⁸⁴. אֲבָל**
 37 **חֲרָס שֶׁנִּקְבַּ אַחֵר שֶׁפָּרַשׁ מִן הַכָּלִי וְסִתָּם הִנָּקֵב בְּזַפָּת,**
 38 **אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִחֲזִיק רְבִיעִית - טְהוֹר; שֶׁהַחֲרָס**
 39 **שֶׁנִּקְבַּ - בָּטַל שֵׁם כָּלִי מֵעֲלֵיו⁸⁵ וְטְהוֹר, וְכָל שֶׁטְהוֹר**
 40 **בְּכָלִי חֲרָס שֶׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֹמְאָה לְעוֹלָם⁸⁶.**

(80) שם מ"ג. (81) אפילו נקב המטהר. (82) שאינו מחבר
 יפה ואינה מקבלת טומאה אחר הסתימה (ראה פ"כ ה"ג).
 (83) שהרי הוא ראוי לגיסטרא, וראויה לקבל משקין
 הדולפים, אע"פ שהזפת אינו חיבור בן קיימא. (84) מעל
 החבית. אע"פ שאינה מקבלת טומאה, לא ירדה מעליה
 תורת כלי לגמרי, שהרי אפשר לתקנה בדברים המחברים
 יפה. ומה שאמרו (תוספתא כלים פ"ב ה"ג) "כלי חרס כיון
 שטהר אין לו טומאה עולמית" (ראה סוף הלכה זו) התכוונו
 לשברי כלי חרס. אבל כלי שלם שנוקב ותוקן מקבל טומאה
 (כך מפרש הר"ש במשנתנו את הכלל הזה). [בברטנורא
 ובתפארת ישראל במשנתנו מפרשים, שהזפת מחבר יפה,
 והחבית מקבלת טומאה אחר הסתימה ואעפ"כ נדחקו לפרש
 שלא בטל שם כלי עליה לפני הסתימה - מפני שהיתה
 ראויה לקבל רימונים. ונראה, שלא קיבלו את פירושו של
 הר"ש לתוספתא הנ"ל. ודעתם, שהוא כולל גם כלים
 שלמים, ולפיכך הוצרכו לנימוק דחוק זה]. (85) שאין אדם

1 **שֶׁלֹּא אָמְרוּ⁵⁸ שִׁירִים שֶׁל שִׁירִים מִתְטַמְּאִין, אֲלֹא**
 2 **שִׁירֵי כָּלִי חֲרָס⁵⁹ בְּלִבְד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין.**

(52) משנה שם פ"ד ב. (53) המשקין נשפכים. (54) אם
 הכלי השלם היה טמא, פקעה טומאתה. וכל-שכן שאינה
 מקבלת טומאה מכאן ולהבא. (55) ואפילו אם הוא
 משתמש בה לאוכלין - בטלה דעתו. (56) זה המשך
 הנימוק ולא דין חדש. (57) אין אנשים משימים גיסטרא
 תחת גיסטרא נקובה או רעועה. במשנה: "אין שירין
 (שיריים) לשירין". (58) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני
 פרשתא ז ה"א. (59) ב'תורת כהנים' שבידינו, כתוב:
 "שברי כלי חרס". ונראה שרבינו גורס "שירי כלי חרס".

3 **י. גִּסְטְרָא⁶⁰ שֶׁחֲדוּדִין⁶¹ יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה, בֵּין שֶׁהִיתָה**
 4 **יוֹשֶׁבֶת⁶² בֵּין שֶׁהִיתָה מִטָּה עַל צִדָּה: כָּל הַמִּקְבֶּל מִן**
 5 **הַחֲדוּדִין זִיתִּים⁶³ כְּשִׁיתְמַלֵּא הַגִּסְטְרָא זִיתִּים⁶⁴ -**
 6 **מִתְטַמֵּא בְּמִגְעָם⁶⁵ וְכִנְגַדוֹ מִתְטַמֵּא בְּאוֹרֵי; וְכָל שֶׁאֵין**
 7 **מִקְבֶּל עֲמָה בְּזִיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמִגְעָם וְאֵין כִּנְגַדוֹ**
 8 **מִתְטַמֵּא בְּאוֹרֵי.**

(60) משנה שם פ"ד ג. (61) בליטות גדולות כעין שיניים.
 (62) על שוליה. (63) פירוש, כל החידודים המקבלים
 זיתים, כגון שהמרחק בין חידוד לחידוד אינו גדול כמוציא
 זיתים. (64) כשהגיסטרא מליאה זיתים, מעכבים החידודים
 את הזיתים הנמצאים על-ידם. (65) ביאור מספיק לכל
 הפיסקא הבאה - בהלכות יא"ב.

9 **י.א. פִּיצֵד⁶⁶ מִתְטַמֵּא בְּמִגְעָם וְאֵין כִּנְגַדוֹ מִתְטַמֵּא**
 10 **בְּאוֹרֵי? שָׂאם נִגְעָה הַטֹּמְאָה בְּגִסְטְרָא מִתּוֹכָהּ -**
 11 **מִתְטַמֵּא הַחֲדוּד; וְכִנְסָה הַטֹּמְאָה בְּאוֹרֵי הַגִּסְטְרָא,**
 12 **אֲפִלּוּ הִיתָה כִּנְגַד הַחֲדוּד⁶⁷ - לֹא נִטְמָא הַחֲדוּד.**

(66) יתחיל בביאור סיום ההלכה הקודמת. היינו, כשאנים
 מקבלים כזיתים. (67) הטומאה תלוייה למעלה מדופן
 הגיסטרא, במקום שהוא כנגד החידוד.

13 **י.ב. וְכִיצֵד כִּנְגַדוֹ מִתְטַמֵּא בְּאוֹרֵי⁶⁸? שָׂאם הִיתָה**
 14 **הַטֹּמְאָה בְּאוֹרֵי הַגִּסְטְרָא כִּנְגַד הַחֲדוּד - נִטְמָא**
 15 **הַחֲדוּד עִם הַגִּסְטְרָא⁶⁹. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בָּכָל מְקוֹם**
 16 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָלִי חֲרָס וּבִתְנוּר וְכִירִים מִתְטַמֵּא בְּמִגְעָם**
 17 **וְכִנְגַדוֹ בְּאוֹרֵי אוֹ אֵין מִתְטַמֵּא כִּנְגַדוֹ בְּאוֹרֵי. וְכֵן כָּל**
 18 **טֹמְאָת מִגְעָה הָאֻמְרוּהָ בְּעִנְיָן כָּלִי חֲרָס אוֹ תְנוּר וְכִירִים**
 19 **הוּא שֶׁתִּגָּע הַטֹּמְאָה בָּהֶן מִתּוֹכָן⁷⁰, וְכָל טֹמְאָת אֹרֵי**
 20 **הוּא שֶׁלֹּא תִגָּע הַטֹּמְאָה כָּלִל אֲלֹא תִכְנֵס לְאוֹרֵי**
 21 **בְּלִבְד⁷¹.**

(68) כשמקבלים זיתים. (69) כשהחידוד מקבל זיתים, תוכו
 נידון כחלק מתוך הגיסטרא עצמו. (70) אבל אם נגעה
 בגבם אינה מיטמאה כלל. רבינו מצא לנכון להדגיש זאת
 כאן, כדי שלא תטעה לפרש טומאת מגע כאן כמו סתם
 טומאת מגע האמורה בכל מקום, שפירושה בין בתוך הכלי
 בין בגבו. (71) נתבאר למעלה בפרק יג הלכה ח.

22 **י.ג. חֲבִית⁷² שֶׁנִּתְרַעְעָה וְטָפְלָה בְּגָלִילִים⁷³, אָף עַל פִּי**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ו סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתקן גיסטרא. (86) ראה לקמן פ"כ הערה כב, בירור שיטת רבינו בדין זפת.

1 טו. קמקומוס⁸⁷ שְׁנֹקֵב וְעֶשְׂאָהוּ⁸⁸ בְּזֶפֶת - טְהוֹר, 2 שְׁאִין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחֲמִין בְּצוּנָן⁸⁹. וְכֵן כָּלִי הַזֶּפֶת⁹⁰ 3 וְהַשְׁעוּה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - טְהוֹרִין, וְאִינָן בְּכָלִל 4 הַכֵּלִים⁹¹.

(87) שם מ"ז. (88) תיקנו. (89) הזפת נמס בחמים. (90) שכולו עשוי מזפת. (91) לענין טומאה.

5 טז. מִשְׁפָּךְ⁹² שֶׁל חֶרֶס שֶׁפָּקְדוֹ⁹³ בְּזֶפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל 6 טְמָאָה, שְׁאִין הַזֶּפֶת מְשִׁימוֹ כָּלִי קְבוּל⁹⁴; אֲבָל מִשְׁפָּךְ 7 שֶׁל עֵץ שֶׁסִּתְמוֹ - הָרִי זֶה כָּלִי קְבוּל וּמִתְטָמָא⁹⁵.

(92) שם מ"ג. (93) המדובר במשפך של בעל הבית, אבל של רוכלים מקבל טומאה אפילו לא פקקו, כמבואר למעלה בפ"ח ה"ג. (94) מפני שסופו להתפרק. (95) כר' עקיבא שם. וטעם ההבדל, נתבאר בתוספתא כלים פ"ג ה"ב: "מפני שהוא מינו", פירוש, הזפת בא מן העץ, ולפיכך מתחבר עמו יפה.

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

פרק עשרים

(1) יבאר הטופל כלי חרס הבריא או הרעוע ונטמא הכלי. כל חיבורי הכלים שחשובים ככלי עצמו לטומאה.

8 א. כָּכָר בְּאַרְנוֹת², שֶׁכָּל יַד הַכֵּלִים שֶׁהֶפְלִי צְרִיף לָהּ 9 בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁוֹ - הָרִי הִיא חֲשׂוּבָה כְּגֹוף הַכֵּלִי 10 לְהִתְטָמָא וּלְטָמָא. לְפִיכָף, הַטּוֹפֵל³ כָּלִי חֶרֶס הַבְּרִיא, 11 אִם נִטְמָא הַכֵּלִי - הָרִי אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנוֹגְעִין 12 בְּטַפְלָה טְהוֹרִין, שְׁאִין הַכֵּלִי צְרִיף לְטַפְלָה זֹו; אֲבָל 13 הַטּוֹפֵל אֶת כָּלִי חֶרֶס הָרַעְעוּת⁴ - הָרִי הַטַּפְלָה חֲשׂוּבָה 14 כְּגֹוף הַכֵּלִי. וְכֵן מְהִיָּדֵק אֶת הַקְּרוּיָה⁵ שֶׁל חֶרֶס 15 הַדּוּלִין בָּהּ הַמִּים, אִם חָפָה אוֹתָהּ בַּעֲוֹר אוֹ בְּקֶלֶף 16 וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אִם הִתְהַרְעוּעָה - הָרִי הֵן כְּגֹוֹפָהּ.

(2) למעלה פ"ז ה"א. (3) כלים פ"ג מ"ה. (4) הוּזָקָה לחיזוק, כדי שלא יתפרק. (5) כלי חרס ששואבים בו מים מן הבאר.

17 ב. הַטּוֹפֵל⁶ כָּלִי חֶרֶס לְהִיּוֹת מְבַשֵּׁל בּוֹ⁷ - אֵינוֹ 18 חֲבוּר⁸. טַפֵּל כָּלִים לְהִיּוֹת זֹוֶפֶת בְּהֵן⁹ - חֲבוּר¹⁰.

(6) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ג ה"א. (7) ואף-על-פי שהוא מתכוון לשמור על הכלי שלא ייבקע. (8) גם בלי הטיפול הנוסף לא ייבקע. (9) מחמם זפת בכלי חרס על מנת לזפת כלים רבים. (10) הזפת קולט הרבה חום, וכלי תלוש עלול להיפסק מחומו.

19 ג. חֲבִית¹¹ שֶׁנֹּקֵבָה וְעֶשְׂאָה בְּזֶפֶת, בְּבַעֲזֵן וְגַפְרִית, 20 בְּסִיד וּבְגַפְסִיס - אֵינָן חֲבוּר¹²; וְשֶׁאֵר כָּל הַדְּבָרִים - 21 חֲבוּר.

22 ד. דְּבָרִים¹³ הַלְחִין הַמְּשׁוּכִין¹⁴ שֶׁטּוֹפְלִין בְּהֵן 23 הַפְּטָסִין¹⁵ שֶׁל מִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְלָף הַכֵּלִי - הָרִי הֵן 24 כְּגֹוֹפוֹ שֶׁל כָּלִי; שֶׁאִפְלוּ נִטְמָא הַכֵּלִי מְאוּרָו¹⁶ - 25 אֲכָלִין וּמִשְׁקִין הַנוֹגְעִין בְּטַפְלָה טְמֵאִין¹⁷. וְכֵן טַפְלוֹ 26 שֶׁל תַּנּוּר¹⁸ - הָרִי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא שִׁיחִיָּה 27 בְּעֵבִי הַטַּפְלָה עַד טַפַּח¹⁹, שֶׁהוּא צָרְפוֹ שֶׁל תַּנּוּר; 28 אֲבָל יִתֵּר עַל טַפַּח - אֵינוֹ מִצְרֵף הַתַּנּוּר, וְהַנוֹגְעִין 29 בְּיִתֵּר עַל טַפַּח מְעַבִּיו - טְהוֹרִים. טַפְלַת הַכִּיָּרָה²⁰ - 30 עֵבִיו שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת.

(13) שם מ"ד. (14) סמיכים מאוד ואינם ניגרים. (15) כלי חרס גדולים מאוד. (16) וכל-שכן אם נטמא במגע בתוכו. (17) בפרקים הקודמים נתבארנו כמה ענינים בחיבורי כלי חרס שמטמאים במגע ולא באוויר, ולפיכך מדגיש כאן רבינו, שמטמא גם מאווירו, מפני שהטפילה היא כגופו של הפיטם ממש ולא כיד שאינו מיטמא מאווירו. (18) מדובר כשהתנור צריך לאותה טפילה, כגון שדפנותיו דקים או רעועים (ראה ה"א). (19) תוספתא, שם פ"ד ה"א. (20) שם.

31 ה. חֲבִית²¹ שֶׁנֹּקֵבָה וּסְתֵמָה בְּזֶפֶת יִתֵּר מִצְרָפָה - 32 הַנוֹגֵעַ בְּצִרְפָּה²² טְמָא²³, וְכִיתֵּר מִצְרָפָה טְהוֹר. זֶפֶת²⁴ 33 שֶׁנִּטְפָּה עַל חֲבִית²⁵ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוֹר²⁶.

(21) משנה, שם פ"ג מ"ח. (22) החלק הסותם את הנקב. ואם הסתימה עבה מדאי, מגדיר רבינו בפירושו למשנה את החלק המיותר כיותר מצרכה. (23) לכאורה זה מנוגד למה שפסק בה"ג שזפת אינו חיבור. עמדו על סתירה זו גדולי האחרונים. ותירץ בעל 'מרכבת המשנה' שבה"ג הכוונה ליתר מצרכה. [ויבסדרי טהרות] מבאר, שהסתימה אמנם מועילה לחבית שתקבל טומאה אבל אינה כחיבור ממש, ואם נגעה טומאה בזפת לא נטמאה החבית. אבל כשנגעה טומאה בחבית - נטמאה גם הזפת, שמקבלת טומאה אגב החבית שהיא עיקר הכלי. ושני התירושים דחוקים מאוד, וגם מנוגדים לביאורינו לפט"ו הי"ד. ונראה שכאן מדובר בנקב קטן שאינו מטהר את החבית, ובנקב קטן שכזה מועילה הסתימה לחזק את הכלי, ולכן הנוגע בצורכה מיטמא. (24) שם. (25) שלימה. (26) שהרי אינה לצורך הכלי.

34 ו. מִחֶם²⁷ שֶׁטַּפְלוֹ בְּחֶמֶר²⁸ וּבְחֶרְסִית²⁹ וְנִטְמָא - 35 הַנוֹגֵעַ בְּחֶמֶר טְמָא, וְהַנוֹגֵעַ בְּחֶרְסִית טְהוֹר; שְׁאִין 36 הַחֶרְסִית מִתְחַבֵּר לְכָלִי³⁰.

(27) שם מ"ז. (28) טיט סמיך מאוד. (29) במשנה כלים פ"ב מ"ב, פירש רבינו חרס כתוש שנילוש במים. ובמשנתנו כתב: "דק כחרס" ולא נתבאר מה זה, ולכן יש להעדיף פירושו הברור שבפ"י. [וגם רש"י חולין פח, א - מפרש כן]. (30) אלא הולך ונפרך.

ז. מְגוּפַת הַחֲבִית³¹ שֶׁטַּפֵּל בְּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הַחֲבִית 37

- 1 ליד האדם. (54) החלק שבין יד האדם לברזל. (55) שם
2 מ"ה. (56) הנוגע בקת במקום המרוחק מן הברזל יותר
3 מטפח - לא נטמא. מרחק של טפח בין ידו של אדם
המשתמש בקורדוס לבין הברזל, מספיק למלאכה הרגילה.
4 יב. שְׁיָרִי⁵⁷ הַפְּרָגֶל⁵⁸ - טַפַּח⁵⁹; וְיָד מִקֶּבֶת⁶⁰ שֶׁל
5 מִפְתָּחִי אֲבָנִים⁶¹ - טַפַּח. יָד קָרְנָס שֶׁל זֵהָבִים⁶² -
6 טַפַּחִים, וְשֶׁל חֲרָשִׁים⁶³ - שְׁלֹשָׁה⁶⁴. שְׁיָרִי מִלְמַד
7 הַקָּרֶדֶס⁶⁵ - אֲרֻבָּעָה טַפַּחִים סָמוּךְ לְדִרְבָּן⁶⁶. יָד קָרְדָם
8 שְׁחוּפְרִין בּוֹ בִּירִירִין שֶׁל מַיִם⁶⁷ - אֲרֻבָּעָה טַפַּחִים;
9 וְיָד קָרְדָם שֶׁל נְפוּשָׁה⁶⁸ - חֲמִשָּׁה. וְיָד בֶּן פִּטְיָשׁ⁶⁹ -
10 חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פִּטְיָשׁ - שְׁשָׁה. וְכֵן יָד קָרְדָם שֶׁל
11 בְּקוּעֵי⁷⁰ וְשֶׁל עֲדִירִי⁷¹ - שְׁשָׁה. יָד מִקֶּבֶת שֶׁל סִתְתִּין⁷²
12 - שְׁשָׁה. שְׁיָרִי הַמְרַדֵּעַ הַסָּמוּךְ לְחִרְחוּר שֶׁל מִתְכָּה
13 שֶׁבְּרָאשׁ הַמְרַדֵּעַ⁷³ - שְׁבַעַת טַפַּחִים. יָד הַמְגַרְפָּה⁷⁴
14 שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - שְׁמוֹנֶה טַפַּחִים, וְשֶׁל סִידִין⁷⁵ -
15 עֶשְׂרֶה. וְכֵל הַיָּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקִיְּמוֹ - טָמֵא.
16 יָד כָּל מְשֻׁמְשֵׁי הָאוּר⁷⁶, כְּגוֹן הַשְּׁפוּדִין
17 וְהַסְּפָלָאוֹת⁷⁷, אֲפִלּוֹ אֲרָפִין כָּל שָׁהָן⁷⁸ - טָמֵאִין⁷⁹.
18 (57) שם. (58) מחוגה. יד הפרגל הוא שוק המחוגה.
19 (59) אם נשאר טפח מהשוק, אפשר להשתמש במחוגה. ואם
נשאר פחות מטפח, אינו ראוי למלאכתו ואינו מקבל
טומאה. [יש לציין, שבדין זה מוסר רבינו את השיעור
המינימאלי, שלמטה ממנו אין טומאה, ובכל הדינים
האחרים מסר את השיעור הגבוה ביותר, שלמעלה ממנו
אינו מטמא]. (60) פטיש. (61) אמנים החותרים תמונות
או אותיות באבנים. (62) פטיש קטן שידו ארוכה, וצורפי
זהב משתמשים בו. הצורף מכה על זהב חם מאוד, וצריך
להרחיק את ידו שני טפחים מן הזהב כדי שלא ייכווה.
(63) חרשי ברזל. (64) החרש מטפל בברזל מלובן, ומכה
עליו בשתי ידיו ומרחיק שלושה טפחים מן הברזל.
(65) אם נשבר. (66) הברזל שבקצה המלמד. השיעור
ארבעה טפחים הוא הנמוך ביותר, ופחות מזה אינו מטמא,
מפני שאינו ראוי למלאכתו (ראה הערתנו בדין שיירי
הפרגל). (67) קורדוס שחופרים בו סביב האילנות, כדי
שיתקבצו שם מים (במשנה, הגירסא: בדידן).
(68) ששוכרים בו אבנים (רבינו בפירושו. כנראה הכוונה
לאבנים לא גדולות המפריעות את החרשה). (69) קטן
מפטיש. (70) שמבקעים בו עצים. (71) חופרים בו את
האדמה כדי להכשירה לזריעה. (72) מסתתי אבנים
גדולות. (73) בקצה שכנגד הדרבן. (74) כעין כף גדולה
"אשר יניעו בו המאכל" (רבינו בפירושו. הכוונה לתרוד
שבוחשים בו את התבשיל). (75) שמערבבין בה את הסיד.
(76) ידות הכלים שתשמישם הוא להכניסם באש. (77) כלי
ברזל שצולים עליו בשר על האש. (78) כל אורך שהוא,
אפילו גדול הרבה. (79) מפני שיד ארוכה מגינה על האדם
המשתמש בכלים אלה.
20 יג. מִקְלָה⁸⁰ שֶׁשְׁעָאָהּ יָד⁸¹ לְקָרְדָם - הֲרִי הוּא חֲבוּר
21 לְטִמְאָה בְּשַׁעַת מְלָאכָהּ, וְאִם נִגְעָה טִמְאָה בְּמִקְלָה
22 כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ אוֹ מְבַקֵּעַ בּוֹ - נְטָמָא הַקָּרְדָם, וְאִם
23 (31) שם מ"ו. (32) משום שהמגופה עומדת להינטל, וכל-
24 שכן כשלא טפלה בטיט. (33) דעת רבינו, שכלי חרס
מיטמא מגבו כשנגע במשקין טמאים (הל' אבות הטומאות
פ"ז ה"ג). (34) ותוכו אינו מיטמא אפילו נגעה טומאה
בחבית עצמה (ראה הל' אבות הטומאות, שם).
25 ח. כָּלִי נְחֹשֶׁת³⁵ שֶׁזֶפֶתָן³⁶ - אֵין הַזֶּפֶת חֲבוּר³⁷. וְאִם
26 לִיָּין³⁸ - הֲרִי זֶה כְּגוֹף הַכָּלִי³⁹.
27 (35) שם. (36) מרח זפת בפנים הכלי. (37) שהכלי אינו
צריך לזפת. (38) היין משתמר יפה בכלי מזופת.
(39) שהרי הכלי צריך לו. רבינו בפירושו מבאר, שאם היה
הכלי אב הטומאה, ונגעו אדם או כלי בזפת - נטמא, מפני
שגם הזפת היא אב הטומאה.
28 ט. בִּצְקָן⁴⁰ שֶׁבִּסְדָּקִי הָעֶרְכָּה שֶׁנֶּגַע בּוֹ שֶׁרֶץ: אִם
29 בְּפֶסֶח, הוֹאִיל וְאֶסְרוֹ חֲשׁוֹב⁴¹ - חוּצָין⁴², וְלֹא
30 נְטָמָא הָעֶרְכָּה⁴³; וְאִם בְּשֶׁאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הִיא
31 מִקְפִּיד עָלֶיהָ⁴⁴ - הָעֶרְכָּה טְהוֹרָה⁴⁵, וְאִם רוּצָה
32 בְּקִיּוּמָהּ⁴⁶ - הֲרִי הוּא כְּעֶרְכָּה וְנְטָמָא הָעֶרְכָּה.
33 (40) פסחים מו, א. במסקנתו של רב פפא. (41) האיסור
מטיל עליו חשיבות. (42) הבצק אינו בטל לגבי עריבה
אלא הוא כעומד בפני עצמו, וחוצץ בין קרשי העריבה.
(43) אפילו אם יש בבצק כביצה - אינו מטמא את העריבה,
שכלי אינו מתטמא אלא מאב הטומאה. (44) רוצה להסיר
את הבצק. (45) הבצק נידון כנפרד מן העריבה.
(46) שהבצק יתקיים בסדרי העריבה.
34 י. הַמְשִׁיחֹת⁴⁷ וְהַרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַסְּפָרִים
35 וְשֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַתִּינוּקוֹת: תְּפוּרוֹת - חֲבוּר, וְקִשּׁוּרוֹת
36 - אֵינָן חֲבוּר⁴⁸. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעֲדֵר וְשֶׁבְּשֶׁשׁ
37 וְשֶׁבְּקֶפֶה⁴⁹. אֲבָל שֶׁבְּאֲזִי כָּלִי חֶרֶס, אֲפִלּוֹ תְּפוּרוֹת⁵⁰
38 - אֵינָן חֲבוּר, שְׁאִין חֲבוּרִין לְכָלִי חֶרֶס.
39 (47) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ט ה"ב. משיחה = חבל
דק. (48) מפני שאפשר להתיר את הקשר בנקל. (49) סל
קלוע מענפים דקים. (50) לא נתברר לי כיצד אפשר לתפור
חרס. ואולי הכוונה כגון שתפר יחד את שני קצוות המשיחה
שהכניסה לאוון הכלים או שעשה נקבים דקים באוון הכלי
והכניס חוטי התפירה.
40 יא. יָד⁵¹ קָרְדָם הַיּוֹצֵא מֵאֲחִירִיו⁵²: שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת -
41 חֲבוּר⁵³, וְהַיָּתֵר עַל שֶׁלֹּשׁ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוֹר. יָד קָרְדָם
42 מְלֻפְּרִין⁵⁴: טַפַּח⁵⁵ הַסָּמוּךְ לְבִרְזֶל - חֲבוּר, יָתֵר עַל כֵּן
43 - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טְהוֹר⁵⁶.
44 (51) משנה, כלים פכ"ט, מ"ד. (52) המשתמש בקורדוס
אינו אווחז בסוף הקת (היד) אלא מניח חלק מסויים ממנו
מחוץ לידו, וחלק זה נקרא "היוצא מאחוריו". (53) ואם
נטמא הקורדוס נטמאו עמו שלוש אצבעות מהקת הקרובות

שלא בשעת מלאכה. (106) חוט הוא חבל עגול, ומשיחה - רחבה (באידיש - באנד). שתי ידות המגירה קשורות זו לזו למעלה בחוט או משיחה. (107) עץ התקוע בשתי הידות לכל אורך המגירה. (108) עץ קטן הנתון בתוך החבל ומונח על האמה, והוא מותח את ברזל המגירה. ויש נותנים שני סניפים או יותר. (109) מפני שמפרקים אותם שלא בשעת מלאכה, אבל בתי היד קבועים תמיד בברזל המגירה, והם כלי עץ משמשי מתכת. (110) מסגרת עץ גדולה ומרובעת, ובאמצעה נתון ברזל המגירה הגדולה שגוזרים בה קורות עבות המונחות על עמודים. כדי לנסר במגירה זו, עומד אדם אחד למעלה על גבי הקורה או העמוד, והשני עומד על הארץ, ומושכים את המלבן שהברזל מחובר בו בזקיפה.

טו. מכבש¹¹¹ של חרש¹¹² שנטמא הרמח¹¹³ שבו, הנוגע במכבש - טהור. מגירה¹¹⁴ שנטמא, הנוגע בקשטנית שהיא לפופה עליו - טהור, שאינה חבור. קשת שהיתה מתוחה והחץ משובץ עמה¹¹⁵ ונטמא החץ, הנוגע בפתח ובקשת - טהור, ואפלו כשהיא מתוחה. וכן מצודת האישות¹¹⁶ שנטמא החץ שלה - לא נטמאת המצודה, אפלו כשהיא מתוחה. וכן¹¹⁷ מסכת¹¹⁸ נסוכה¹¹⁹ שנטמאת בשעת האריג: הנוגע בפכד העליון והתחתון¹²⁰, ובגירים¹²¹ ובקירוס¹²², ובחוט שהעבירו על גבי ארגמן¹²³, ובעירה¹²⁴ שאינו עתיד להחזירה¹²⁵ - טהור, שכל אלו אינן חבור לפגד; אבל הנוגע בנפש המסכת¹²⁶, ובשתי העומד¹²⁷, ובפכל¹²⁸ שהעבירו על גבי ארגמן, ובעירה שהיא עתיד להחזירה¹²⁹ - טמא, שכל אלו חבורין לפגד.

(111) שם. נגר. הנגר נותן במכבש את הנסרים העקומים כדי ליישרם. (113) הברזל המהדק את שני חלקי המכבש. (114) במשנתנו "קשתנית", ומפרש רבינו שם: "קשת המקבת שאוחז ידו עליו בעת שנוקב". ונראה שיש להגיה שם ולגרוס: "המנקבת" במקום "המקבת". וגם כאן רצוי לגרוס "מנקבת" במקום "מגירה". (115) החץ נתון על היתר (החבל המחבר את שתי קצות הקשת) וקצהו התחתון מונח על עץ הקשת באופן המעכבו מלעזוב מקומו. (116) מין עכבר עיוור, והוא מכרסם שרשי ירקות ותבואה, וצדים אותו במלכודת מיוחדת שיש בה חץ ההורג את האישות. (117) שם פכ"א מ"א. (118) כלי האריגה. (119) שכרוכים עליה החוטים העומדים לאריגה. (120) כלי האריגה ("נול" בשפה המקובלת כיום) מורכב משתי קורות עגולות, שעל העליון כרוכים חוטי השתי המחברים אותו עם התחתון, מפני שהן כבדות נקראות "כובד". (121) החוטים הארוגים על הקנים. (122) מסרק שבו מכים על חוטי הערב כדי להרקם. (123) דרך אורגי ארגמן לתת עליהם (ויש אומרים - ביניהם) חוטי צמר פשוטים, כדי להגן על הארגמן היקר, וכשגומרים את האריגה (או את הריקום) מעבירים אותם. (124) החוטים היוצאים משפת הבגד. (125) שאין בדעתו של האורג לארוג אותם בבגד.

1 נגעה בקרדם - נטמא המקל⁸². וכן הדיוסטר⁸³, שהן כשני כלים⁸⁴ והמסמר מחברין להיות מסד⁸⁵ עליהן 2 - הרי הן חבור בשעת מלאכה⁸⁶. קבעו בקורה - הרי זה מקבל טמאה⁸⁷, ואין הקורה חבור לה⁸⁸. עשה קצת הקורה דיוסטר⁸⁹: כל שהוא מן הקורה לצרף 5 הדיוסטר - חבור לדיוסטר; והנוגע בשאר הקורה - טהור, שאין כל הקורה חבור⁹⁰.

(80) שם פ"כ מ"ג. (81) מדובר במקל שאינו משמש בית יד קבוע לקורדום, והשתמש בו ארעית. (82) בשעה שהוא משתמש בקורדום יש על המקל דין יד, אבל כשגמר את המלאכה - אין דין המקל כיד, אף-על-פי שעודנו תקוע בקורדום, מפני שעומד להוציאו משם. (83) שם. (84) דיו = שניים ביוונית, סטר = צד בארמית (מוצאים אנו במשנה כמה פעמים, מילים מורכבות משתי שפות אלו שהשתמשו בהן בארץ ישראל בתקופתם). דיוסטר הוא כלי עץ מורכב משני חלקים נקובים, ומסמר של ברזל ארוך מחברם, ועל המסמר לופפים את חוטי השתי או הערב (רבינו בפירושו). (85) מלשון המקרא (שופטים טז, יד): "המסכת". (86) אבל שלא בשעת מלאכה אינו חיבור, מפני שדרכם להוציא את המסמר אחר גמר המלאכה. (87) הדיוסטר מקבל טמאה ואינו בטל לגבי הקורה. (88) אם נגעה טמאה בקורה, לא נטמא הדיוסטר. ומובן שגם הקורה לא נטמאה, שהרי היא מפשוטי כלי עץ. (89) הקורה עצמה היא חלק מן הדיוסטר. (90) אלא החלק המשמש את הדיוסטר.

8 יד. עגלה⁹¹ שנטמאת: הנוגע בעל⁹² ובקטרב ובעין⁹³ ובעבות⁹⁴, אפלו בשעת מלאכה - טהורה⁹⁵; והנוגע בחרב⁹⁶ ובברך⁹⁷ וביצול⁹⁸ ובעין של מתכת⁹⁹ 10 ובחלינים¹⁰⁰ ובעיראין¹⁰¹ - טמא. וכן¹⁰² מגירה¹⁰³ שנטמאת: הנוגע בידה מכאן ומכאן¹⁰⁴ - טמא¹⁰⁵; 12 והנוגע בחוט ובמשיחה¹⁰⁶ ובאמה¹⁰⁷ ובסניפין¹⁰⁸ 13 שלה - טהור, שאין אלו חבור לה¹⁰⁹. אבל הנוגע במלבן¹¹⁰ של מסר הגדול - טמא.

(91) פכ"א מ"ב. (92) נתבאר למעלה בפ"ד ה"ב. (93) במשנה: "בעין", ופירש רבינו: "הטבעת אשר תיעשה מהבגד הנכנס בצוואר הבהמה, כדי שלא תתנגע בקצות הקטרב". הסגנון קצת בלתי בהיר, אבל הכוונה ברורה. וכן פירש גם הר"ש. ונראה להגיה גם כאן ולכתוב "ובעין". (94) קורה, שראשה אחד מחובר לעגלת המחרישה, והשני למרדע. (95) פירוש, החלקים שלא נגעו בטמאה לא נטמאו מפני שאינם חיבור זה לזה. (96) העץ שאוחז בו החורש בשעת חרישה. (97) העץ המעוקם שמרכיבים בו את המחרישה. (98) בית יד של מרכב המחרישה, ובה יטה האדם את המחרישה לכיוון הרצוי לו. (99) טבעת המחוברת למחרישה. (100) שני עצים התחובים בנקב שבעול ("עורך"). (101) עצים שבצידי המחרישה השוכרים את גושי העפר. (102) שם מ"ג. (103) משור. למשורים גדולים עושים יד מכאן ויד מכאן, ושני אנשים מנסרים בהם קורות עבות, זה מושך לכאן וזה לכאן. (104) ביד זו או בשניה. (105) מפני שהידות קבועות, ואין מסירים אותן

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

פרק אחד ועשרים

(1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמאה מדרס ומזון יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מדרס וחיברה למיטה וכו'.

א. החוטין² היוצאין מן האריג³ ושבתחלת היריעה⁴ ושבתסופה⁵, והן הנקראין נימין, כמה שעורן? ⁴ של סדין ושל סודרין⁶ ושל צעיף⁷ ושל פליון⁸ של ראש⁹ - שש אצבעות⁸; ושל חלוק שהוא קרוי⁹ מתחלתו ועד סופו ואחר שלובשין אותו מקבצין אותו בלולאות - שעור חוטיו עשר אצבעות¹⁰. הסגוס¹¹ והרדיד¹² והטלית¹³ - שלש אצבעות. וכל היתר על השעורין האלו - הנוגע בו טהור, אף על פי שהבגד טמא במדרס¹⁴ או בשאר טמאות. ואין צריך לומר, שאם נגעה טמאה ביתר - שהבגד טהור.

(2) כלים פרק כ"ט, משנה א. (3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. (4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. (5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. (6) מטפחת דקה וקטנה. (7) מין כובע מחודד בראשו. (8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טמאה בבגד נטמא, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. (9) פתוח מאחוריו. (10) מפני שעשויים לקשריה הם יותר ארוכים. (11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. (12) צעיף דק. (13) בגד עליון רגיל. (14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נחבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב.

ב. נימי הפפה של ראש¹⁵, והמסוה שמוניחין¹⁶ הערביים¹⁷ על פניהם, והקלקלין¹⁸ השזורין מן השער, והפונדה¹⁹ שלובש האדם על בשרו, והשמלה והפגוד²⁰ שמוניחין על הפתחים כמו פרכת - נימיהן כל שהן²¹.

(15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. (16) נראה שהכוונה לערביות. (17) חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. (18) כעין גופייה שבזמננו. (19) מסך הפתח. (20) כל אורך שהוא - חיבור.

ג. משקלת²¹ שנטמאת - הרי שנים עשר טפח²² מן החוט שלה חבור לה; וכל הנוגע בחוץ לשנים עשר טפח - טהור. ומשקלת של חרשים²³ - שמונה עשר טפח; ושל פנאין²⁴ - חמשים אמה. והיתר על מידות אלו, אף על פי שהוא רוצה בקיומו²⁵ - טהור.

(126) חוטי הערב, שהוכנסו כבר לשתי, אבל לא הידקם עדיין לאריג. (127) חוטי השתי הנמצאים בין הכובד העליון והתחתון. (128) חוט כפול על גבי ארגמן. החוט הכפול מחובר ליריעה שבה ירקמו חוטי ארגמן. (129) חוטים היוצאים משפת הבגד שהאורג יארגם בבגד.

1. טז. הנוגע¹³⁰ בצמר שעל האיקמה¹³¹ ובאשוייה¹³² - טהור. הנוגע בפסקה¹³³: עד שלא פרעה¹³⁴ - טמא¹³⁵; משפרעה¹³⁶ - טהור¹³⁷.

(130) שם. (131) מקל שהצמר הבלתי טווי כרוך עליו, וממנו טווים חוטים. (132) הכוש אשר עליו המטווה שירקמו בו, וחוטי צמר אלה מחוברים לבגד (רבינו בפירושו). הברטנורא מפרש שאשויה עשויה גם כן לכרוך עליה צמר כדי לטוות, ותבניתה אחרת מתבנית אימה. (133) כוש קטן שכורכים עליו המטווה עד שנעשה כעין כדור. (134) כל זמן שנשאר על הכוש מטווה המכפה אותו. (135) אם נגעה טומאה בצמר נטמא הכוש (ויש מפרשים: אם היה הכוש טמא, נטמא הנוגע בצמר הכרוך עליו כאילו נגע בכוש). (136) כשעץ הכוש מגולה לאוויר. (137) אם נגעה טומאה בצמר - לא נטמא הכוש, וכן להיפך.

4. יז. החוט¹³⁸ שהשיליו¹³⁹ למחט, אפלו קשור משגי צדידין¹⁴⁰ - אינו חבור¹⁴¹. הכניסו לבגד - החוט חבור לבגד, ואין המחט חבור לבגד¹⁴². ואין החוט פלו חבור לבגד, אלא כל שהוא לצרף התפירה - חבור¹⁴³; שאינו לצרף התפירה - אינו חבור. החוט שפרש מן הבגד¹⁴⁴, אפלו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁵. חבל שקשור בחרס¹⁴⁶, אפלו מאה אמה - פלו חבור¹⁴⁷. קשר בו¹⁴⁸ חבל אחד - מן הקשר ולפנים¹⁴⁹ חבור, מן הקשר ולחוץ אינו חבור¹⁵⁰. החבל שהוא קשור בקפה - אינו חבור¹⁵¹, אלא אם כן תפר¹⁵².

(138) תוספתא, כלים בבא מציעא פ"ט ה"ב. (139) צ"ל שהשחילו (הגר"א בתוספתא). פירוש, הכניס החוט לאוזן המחט. (140) בשני ראשי החוט עשה קשרים עבים שאינם עוברים דרך אוזן המחט. (141) ואם נגע בחוט - לא נטמא המחט, וכן להיפך. והוא הדין אם קשר שני ראשי החוט זה לזה. (142) משום שהחוט יישאר בבגד, ואת המחט יוציאו. (143) נראה שהכוונה לכל אורך התפירה שהבגד צריך לה, ואפילו אם העביר את המחט בבגד פעם אחת בלבד. (144) נפרמה התפירה ויצא החוט. (145) מתקבל על הדעת שיחזור ויתפור באותו החוט, ולכן נידון כצורך התפירה. ועוד טעם: מכיון שהיה כבר מחובר, לא נפסק חיבורו כל זמן שלא ניתק לגמרי. (146) קשור מתחת לשפתו הבולטת לחוץ. (147) משתמשים בו להעלות מים מן הבור. (148) בחבל הקשור בחרס. (149) בכיוון הכלי, היינו החבל הראשון. (150) מפני שקל להתירו, כשאנו צריך לחבל ארוך כל-כך. (151) מדובר בקופה קלועה בענפי עצים, והחבל מתחלק לפעמים ונופל. (152) ראה למעלה ה"ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ט"ז סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכובד השוכב על המיטה. (41) אם חתך חלק זה. (42) והסריגה תתקיים.

ז. חָבַל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה⁴³ שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף²¹
אֲרֻבָּעָה טַפְחִים⁴⁴ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שְׁאִינוֹ מִצָּרְכֵי²²
הַמִּטָּה, לְפִי שְׁאִינוֹ רָאִי לְכָלֹם⁴⁵; מִתְחַלֵּת הַמִּשָּׁה²³
וְעַד סוֹף עֶשְׂרֵה - טְמֵאָה⁴⁶, מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלֵין בּוֹ אֶת²⁴
הַמִּטּוֹת; מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָתֵר²⁵
עַל צִרְף הַמִּטָּה. (46) עַל צִרְף הַמִּטָּה.

(43) אחר שנגמרה הסריגה. (44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה. (45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך. (46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים.

ח. אֶבְנֵט שֶׁל אֲרִיג שֶׁמְקִיפִין⁴⁷ אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדִי²⁷
לְקַבֵּץ אִיבְרֵיהָ⁴⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא מְזֶרֶן, שֶׁמְקַצְתוֹ יוֹצֵאָה²⁸
מִן הַמִּטָּה: עַד עֶשְׂרֵה טַפְחִים - הָרִי הוּא מִצָּרְכֵי²⁹
הַמִּטָּה; יָתֵר עַל כֵּן - אֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה. וּמְזֶרֶן³⁰
שֶׁבִּלָּה, אִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ שְׁבָעָה טַפְחִים כְּדִי לַעֲשׂוֹת³¹
מִמֶּנּוּ חֶבֶק לַחֲמוּר⁴⁹ - הָרִי זֶה מְקַבֵּל טְמֵאָה.³²

(47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. (48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. (49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו).

ט. מִטָּה שֶׁהִיתָה טְמֵאָה מִדֶּרֶס⁵⁰ וּמְזֶרֶן יוֹצֵא³³
מִמֶּנָּה⁵¹: עַד עֶשְׂרֵה טַפְחִים - הָרִי הוּא אֵב טְמֵאָה⁵²
כְּמִטָּה עֲצָמָה וְהַכֵּל מִדֶּרֶס; מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - הָרִי³⁵
הוּא כְּמִטָּה מִדֶּרֶס⁵³. דֶּרֶס⁵⁴ הַזֶּב עַל הַמְזֶרֶן הַיּוֹצֵא⁵⁵:
מִעֲשָׂרָה וְלַפְנִים⁵⁶ - הָרִי הַמִּטָּה כְּלָה מִדֶּרֶס⁵⁷; ³⁷
מִעֲשָׂרָה וְלַחוּץ⁵⁸ - טְהוֹרָה⁵⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ³⁸
לְמִדֶּרֶס⁶⁰; אֲבָל לִשְׁאֵר טְמָאוֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אֶמָּה - ³⁹
כֵּל חֲבוּר. בֵּיכָד? מְזֶרֶן שֶׁהוּא כְּרוּךְ עַל הַמִּטָּה ⁴⁰
וְהַכְּנִים קָצְתוֹ לֹאֲהֵל הֵמָּה אוֹ שְׁנֵעַ שָׁרִץ בְּקֻצְתוֹ אוֹ ⁴¹
שְׁנֵפֶלּוּ מִשְׁקִין טְמֵאִין עַל מְקַצְתוֹ⁶¹ - נְטִמָּאת הַמִּטָּה, ⁴²
וְאֲפִלּוּ הִיא הַקֶּצֶה שֶׁנִּשְׁטָמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה ⁴³
אֶמָּה. ⁴⁴

(50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. (51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כרוך עליה. (52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. (53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך

(21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. (22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. (23) נגורים שבונים בתי עץ. (24) בוני מגדלים גבוהים. (25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר.

ד. מִשְׁקוּלוֹת שֶׁל סִידִין וְשֶׁל צִירִין, אֲפִלּוּ אֲרַבִּין כָּל¹
שֶׁהֵן²⁶ - טְמֵאִין²⁷.

(26) ללא הגבלת ארכם. (27) אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט.

ה. חוֹט מֵאֲזֻנִים²⁸ שֶׁל זֶהָבִים²⁹, שֶׁל פֶּלֶס³⁰, וְשֶׁל³
שׁוּקְלֵי אֲרָגְמָן טוֹב, שְׁאוּחָזוּ הַשׁוּקָל בּוֹ וְתוֹלָה⁴
הַמֵּאֲזֻנִים מִדָּו - שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת³¹. קֶנֶה שֶׁלָּה³²
וְחוּטִיָּה³³ - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֵאֲזֻנִים שֶׁל מוֹכְרֵי⁶
עֲשָׂשִׁיּוֹת שֶׁל מִתְכוֹת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן³⁴ - שְׁלֹשָׁה⁷
טַפְחִים. קֶנֶה שֶׁלָּה וְחוּטִיָּה - שְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים.⁸
חוֹט מֵאֲזֻנִים שֶׁל חֲנֻנִים וְשֶׁל פְּעֵלֵי בָתִּים - טַפַּח.⁹
קֶנֶה הַמֵּאֲזֻנִים וְחוּטִיָּה - שֶׁשָּׁה טַפְחִים. חוֹט מֵאֲזֻנִים¹⁰
שֶׁל צִמְרִים³⁵ וְשֶׁל שׁוּקְלֵי זְכוּכִית - טַפְחִים. קֶנֶה¹¹
מֵאֲזֻנִים וְחוּטִיָּה - תְּשַׁע טַפְחִים. וְהֵיתֵר עַל¹²
הַשְּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינֶן חֲבוּר.¹³

(28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחד בחוט הקשור בראש המסגרת. (29) מוכרי זהב. (30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לר, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). (31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. (32) שכפות המאזניים קשורות בו. (33) המחברים את הכפות לקנה. (34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. (35) מוכרי צמר.

ו. הַחֶבֶל שֶׁמְסַרְגִּין הַמִּטּוֹת³⁶ מֵאִמְתִּי הוּא חֲבוּר¹⁴
לְטְמָאָה? מִשִּׁסְרֵג בּוֹ שְׁלֹשָׁה בָתִּים³⁷. וְהַנוֹגֵעַ בְּחֶבֶל¹⁵
מִן הַקֶּשֶׁר³⁸ וְלַפְנִים³⁹ - טְמֵא. מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד¹⁶
שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁴⁰ - טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צָרְכֵי שֶׁל קֶשֶׁר¹⁷
הָרִי הֵן מְפַלֵּל הַמִּטָּה; וְחוּץ לְשֹׁלֶשׁ אֲצָבָעוֹת - ¹⁸
טָהוֹר, שְׁאִינוֹ לְצִרְף הַכְּלִי, שְׁאֲפִלּוּ פֶסְקוֹ⁴¹ אֵין¹⁹
הַקֶּשֶׁר נִתְּרָה⁴². ²⁰

(36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. (37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. (38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסורג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). (39) לצד שנסרג. (40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. פָּרַע⁷¹ שְׁהִיְתָה טְמֵאָה מְדֻרָּס⁷² וְחִפְרָה לַמָּטָה⁷³ -
הַמָּטָה כְּלָה מְדֻרָּס⁷⁴. פָּרָשָׁה - הַפָּרַע טְמֵאָה מְדֻרָּס⁷⁵
כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמָּטָה מִגַּע מְדֻרָּס. וְכֵן אִם הִיְתָה הַפָּרַע
טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה וְחִפְרָה לַמָּטָה - הַמָּטָה כְּלָה
טְמֵאָה שְׁבָעָה, כָּאִלוּ נִגַּע הָמָת בַּפָּרַע שְׁלֹשָׁה⁷⁶. וְאִם
הָיָה עַל הַמָּטָה⁷⁷ - טְהִירָה וְהַפָּרַע כְּכֹלֶלָה⁷⁸. וְאִם
פָּרָשָׁה קִדְּם הָיָה - הַפָּרַע טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה
כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמָּטָה טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב⁷⁹. הִיְתָה הַפָּרַע
טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב וְחִפְרָה לַמָּטָה - הַכֹּל טְמֵא טְמֵאָת
עָרֵב. פָּרָשָׁה - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב, וְהַמָּטָה
טְהוֹרָה. שְׂאִין הַטְּמֵא טְמֵאָת עָרֵב מִן הָמָת מִטְּמֵא
לֹא אָדָם וְלֹא בָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלֹד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
וְכֵן הִדִּין בְּשֵׁן שֶׁל מַעֲדָר⁷⁹ שֶׁנִּטְמָא בְּמָת וְאַחֲרֵי כֵן
חִפְרוּ לַמַּעֲדָר.

(71) רגל של מיטה. (72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). (73) טהורה. (74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזון שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזון. (75) המחובר לה כשנטמאה. (76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. (77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. (78) ואינה צריכה הזייה. (79) כלי שמשמששים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה.

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

פרק שניים ועשרים

(1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהור.

א. פָּמָה² שְׁעוֹר הַבָּגָד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טַפְחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים - לְמִדְרָס³; וְשֹׁלֵשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מְכֻנּוֹת עִם הַמָּלֵל⁴ - לְטִמְאָת הָמָת אוֹ לְשֹׂאֵר טְמֵאוֹת. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵? בְּבִגְדֵי צִמָּר וּפְשָׁתִים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שְׂאֵר מִיָּנִין - אֵין מְקַבְּלִין טְמֵאָה מִכָּל הַטְּמֵאוֹת אֲלָא אִם כֵּן הָיָה בֵּהֶן שְׁלֹשָׁה טַפְחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים אוֹ יָתֵר. שְׁנֵאֲמָר: אוֹ בְּגָד⁶. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, שֶׁפֶּא הַפְּתוּבִי לְרִבּוֹת שְׁלֹשָׁה טַפְחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים בְּשֹׂאֵר בְּגָדִים

לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. (54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. (55) החלק היוצא מן המיטה. (56) אם דרס על המזון בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. (57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזון, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. (58) אם דרס על המזון במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. (59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזון אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזון נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזון - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. (60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזון כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצריכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזון כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. (61) משמיענו רבנותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור.

י. מָטָה הַטְּמֵאָה מְדֻרָּס וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן⁶² - הַכֹּל טְמֵא מְדֻרָּס⁶³. הַפְּרִישׁוֹ⁶⁴ - הַמָּטָה מְדֻרָּס כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמְזוֹרָן מִגַּע מְדֻרָּס⁶⁵. הִיְתָה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה⁶⁶ וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן - כְּלָה טְמֵאָה טְמֵאָת שְׁבָעָה⁶⁷. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה כְּשֶׁהִיְתָה, וְהַמְזוֹרָן טְמֵא טְמֵאָת עָרֵב⁶⁸. הִיְתָה טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב וְכָרֵךְ לָהּ מְזוֹרָן - הַכֹּל טְמֵא טְמֵאָת עָרֵב⁶⁹. הַפְּרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טְמֵאָת עָרֵב, וְהַמְזוֹרָן טְהוֹר⁷⁰.

(62) אחר שנטמאה במדרס הזב. (63) גם המזון, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. (64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. (65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. (66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. (67) כמו בטומאת מדרס. (68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. (69) כמו בטומאת שבעה. (70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים.

9. יא. מָטָה שֶׁכָּרֵךְ עָלֶיהָ מְזוֹרָן וְנִגַּע בֵּהֶן הָמָת - הַכֹּל טְמֵא טְמֵאָת שְׁבָעָה. פָּרָשׁוֹ - טְמֵא טְמֵאָת שְׁבָעָה. נִגַּע בֵּהָ שָׂרִץ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - טְמֵאִין טְמֵאָת עָרֵב. פָּרָשׁוֹ - טְמֵאִין טְמֵאָת עָרֵב.

ד. עֲשֵׂה חֲלוּקִים³² מִן הַמְשָׁמֶרֶת³³, אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה²¹
עַל שְׁלֹשָׁה - מִקְבֵּל טִמְאָה³⁴.²²

(32) תוספתא כלים, בבא בתרא פרק ה' ה"ג. (33) מסננת של משקין. (34) אף-על-פי שביטלה בידיים ממלאכתה הראשונה, היא מקבלת טומאה כדין חלוק.

ה. מְשָׁמֶרֶת³⁵ שֶׁל יֵין שֶׁבִּלְתָּה: אִם מְשָׁמֶשֶׁת מַעֵין²³
מְלֹאכָה רְאוּנָה³⁶ - טִמְאָה, וְאִם לֹא - טְהוֹרָה.²⁴
(35) תוספתא שם. (36) לסנן יין.

ו. מְטַפְּחוֹת³⁷ סְפָרִים הַמְצִירוֹת³⁸ - אֵין מְקַבְּלִין²⁵
טִמְאָה, מִפְּנֵי שְׁאֵינָן מְשָׁמְשִׁין אֲדָם³⁹; שֶׁהִרְי צִיּוֹרָן²⁶
מַעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁבִּשְׂכִּיל סֵפֶר נַעֲשׂוּ. וְשְׁאֵינָן מְצִירוֹת -
מִתְטַמְּאוֹת בְּשֶׁאֵר טִמְאוֹת⁴⁰ חוּץ מִטִּמְאָת מִדְּרָס⁴¹,
מִפְּנֵי שְׁאוּמְרִין לֹא⁴²: עֶמֶד וְנֶעֱשֶׂה מְלֹאכְתָּנּוּ⁴³, כְּמוֹ²⁹
שֶׁבְּאַרְנוּ בְּעֵינָן מְשַׁכְּב וּמוֹשֵׁב⁴⁴.³⁰

(37) משנה שם פכ"ח, ד. (38) בריקמה או בצבעים. (39) ודברים העשויים לתכשיט כלים, אינם מקבלים טומאה. (40) כגון טומאת מת ושרץ. רבינו מפרש מה שאמרו בית-הלל במשנתנו: "שאינן מצויירות טמאות", הכוונה לשאר טומאות, בהתאם לסתם משנה בפכ"ד מכלים, משנה יד. (41) הזב, וכשלא נגע בהן - טהורות לגמרי, ואם נגע בהן נטמאו טומאת יום אחד טומאת מגע ולא טומאת מדרס החמורה. (42) לזב. (43) פירוש, המטפחת אינה לשיבה או שכיבה אלא למלאכה אחרת, ואם ישב עליה הזב, עליו לעמוד, כדי להשתמש במטפחת למלאכתה המיוחדת לה. (44) בפ"ו מהלכות משכב ומושב הלכה א ובכמה מקומות.

ז. כֶּסֶת⁴⁵ הַסְּפָלִים שֶׁמִּנְיַחִין עַל כְּתִפֵּיהֶן מִפְּנֵי³¹
הַמוּט⁴⁶ - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס⁴⁷; וּמְשָׁמֶרֶת שֶׁל יֵין -
אֵינָה מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס⁴⁸.³³

(45) שם מ"ט. (46) שהמוט לא ילחץ על הכתף. (47) לפעמים הסבל יושב עליו. (48) מפני שהשמרים הדבוקים בה מלכלכים את הבגדים.

ח. בָּגֵד⁴⁹ שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְצִוּוֹת⁵⁰ - אֵינוֹ מְקַבֵּל³⁴
טִמְאָה⁵¹. בְּטֵל מִחֻשְׁבָּתוֹ⁵² - מְקַבֵּל טִמְאָה⁵³. בְּעַל³⁵
הַבֵּית⁵⁴ שֶׁעָשָׂה מְטַפְּחוֹת לַחֲפוֹת בְּהֶן כְּתָלִים אוֹ³⁶
עַמּוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טִמְאָה⁵⁵.³⁷

(49) זבחים צד, א. (50) דעתו לצייר על הבגד בצבעים או בריקמה. (51) מפני שלא נגמרה מלאכתו. (52) ורוצה להשתמש בבגד כמו שהוא, בלי ציור. (53) שם. (54) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ה ה"ז. (55) שאין זה תשמיש אדם. בכתלים יש עוד נימוק: מפני שביטלן לגבי מחובר לקרקע.

ט. חֲלוּקִים⁵⁶ הַעֲשׂוֹי כְּסִכְכָּה⁵⁷ כְּדִי לְשַׁחַק בּוֹ שׁוֹתֵי³⁸
שִׁכָּר⁵⁸ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה⁵⁹.³⁹

(56) משנה שם פכ"ח, ט. (57) כרשת, ובשר הלוכשו נראה

לְטִמְאָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְעִים מִן¹
הַבְּגָדִים; אֲבָל הָאוֹרֵג⁸ בְּגֵד בְּפָנֵי עַצְמוֹ⁹ כֵּל שֶׁהוּא -
הִרִי זֶה מְקַבֵּל שְׁאֵר טִמְאוֹת, חוּץ מִטִּמְאָת מִדְּרָס¹⁰,
שְׁאֵין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֲלָא הָרְאוּי לְמִדְרָס.⁴

(2) כלים פכ"ז מ"ב. (3) לקבל טומאת מדרס הזב החמורה, שמתמאה טומאת שבעה, ואפילו בלי נגיעה ישירה. בגד שאין בו כשיעור הזה - אינו ראוי למדרס (שבת כו, ב). (4) השפה הכפולה, מצטרפת לשלוש על שלוש. כחכמים בכלים פכ"ח מ"ז. (5) שבת כז, א. כרבא אחר שחזר בו. (6) סתם בגד האמור בתורה, מצמר או מפשתן. (7) המלה "או". (8) שם סג, ב. (9) אין דעתו לארוג יותר. ראה תוספות שם ד"ה מניין. נראה שדין זה נאמר בכל הבגדים ולא בצמר ופשתים בלבד. (10) שהרי אינו ראוי למדרס.

ב. הַבְּגָדִים הָעֵבִים¹¹ בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְבָדִין וְהַנְּמִטִין¹²
הַקָּשִׁין, אוֹ הַבְּגָדִים הָרַפִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בְּגָדֵי פֶשֶׁתָן⁶
שֶׁל מְצִירִים שֶׁהַבָּשָׂר נִרְאָה מִתְחַתָּן¹³ - אֵינָן מְקַבְּלִין⁷
טִמְאָה עַד שִׁיִּהְיָ בְּקָרַע שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים,
בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לְשֶׁאֵר טִמְאוֹת¹⁴.⁹

(11) כלים פכ"ח מ"ח. (12) סדינים עבים ושמיכות. (13) מפני דקותם, הם שקופים. (14) מטליות קטנות מבד גס ביותר או דק ביותר, אינו ראוי לכלום.

ג. כָּל¹⁵ הַקְּלִיעוֹת¹⁶ מְקַבְּלוֹת טִמְאָה כְּבָגָדִים, אֶחָד¹⁰
הַקּוֹלַע חוּטִים וְעֵשָׂאָן פִּיף¹⁷ אוֹ הָאוֹרֵגָן וְעֵשָׂאָן¹¹
אֲבָנִט¹⁸ וְכִיּוּצָא בּוֹ; חוּץ מְקַלִּיעָה שְׁעוֹשִׁין הַצִּמְרִים¹²
לְקָשֶׁר בָּהּ הַצִּמְרִים¹⁹, שֶׁהִיא טְהוֹרָה²⁰. הַקּוֹלַע²¹ שֶׁבֵּית¹³
קְבוּל אֲבָן שֶׁבָּהּ²² אָרוּג אוֹ עוֹר - מְקַבֵּל טִמְאָה.
נִפְסַק בֵּית אֲצָבַע שְׁלֹשָׁה²³ - טְהוֹרָה²⁴. נִפְסַק [בֵּית]¹⁵
הַפְּקִיעֵ²⁵ שְׁלֹשָׁה בְּלֶבֶד - עֲדִין הִיא בְּטִמְאָתָהּ²⁶.
הַמְּכַמּוּרוֹת וְהַרְשָׁתוֹת²⁷ - מְקַבְּלִין טִמְאָה²⁸. וְהַחֲרָם²⁹
- מְקַבֵּל טִמְאָה מִפְּנֵי זוּטוֹ³⁰, מִפְּנֵי שֶׁעֵינִי אוֹתָהּ¹⁸
הַשִּׁכְכָה דִּקֵּין בְּיוֹתֵר וְהִרִי הִיא כְּבָגֵד. הַעוֹשָׂה בְּגֵד³¹
מִן הַחֲרָם - טְהוֹר; מִן זוּטוֹ - מִתְטַמֵּא.²⁰

(15) עדיות פ"ג מ"ד. (16) דברים הקלועים כרשת. (17) חגורה צרה ודקה (כלאים פ"ט מ"ט). (18) חגורה רחבה. (19) חבילות צמר לא ארוג. (20) מפני שנקביה גסים. (21) עדיות שם מ"ה. נשק פרימיטיבי לזרוק אבנים על האויב. דוד השתמש בנשק זה במלחמתו עם גלית. (22) המקום שמניחים בו את האבן המוכנה לקליעה. (23) המקום שבו אוחד הקולע באצבעו בשעת זריקת האבן. כשנפסק מקום זה, אי-אפשר לקלוע. (24) אינו מקבל טומאה. (25) מקום בקלע שאוחזים בו ביד שניה בשעת קליעה. (26) כלומר, עדיין היא ראויה לקבל טומאה. זה אינו מעכב את הקליעה. (27) כלים פכ"ג מ"ה. (28) ככל הקליעות. (29) רשת מיוחדת לצוד דגים, והיא עשויה מחוטים קשורים זה בזה ואינם ארוגים. (30) בשפת הרשת עושים כעין כיס, ופיו צר, ושמים שם אוכל פתיון לדגים. כיס זה נקרא "זוטו", ודינו כבגד. (31) שם פכ"ח מ"ט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בסוף האריגה, ו"הנארגים במחט" פירושו שתוחבים את חוט הערב באוזן המחט, ומכניסים לתוך השתי.

- 15 יד. סבכה⁷⁶ שְׁמֹנִיחוֹת הַבְּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ⁷⁷ - אֵינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה עַד שִׁיגְמַר קִרְקָעִיתָהּ⁷⁸; וְאִם הִתְחִילָה מִקִּרְקָעִיתָהּ - אֵינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה עַד שִׁיגְמַר אֶת פִּיהָ. וְשִׁבְסָהּ⁷⁹ מְקַבֶּלֶת טִמְאָה בִּפְנֵי עֲצָמָהּ⁸⁰. וְחוֹטִיטָהּ⁸¹ חֲבוּרָה לָהּ⁸² לְטִמְאָה⁸³ וְלִהְיוֹת טִמְאָה⁸⁴.

(76 כלים פכ"ז, מ"י. (77 משפחה. (78 סוף השבכה המגיע לאמצע הראש. (79 בד מצוייר או מוזהב התפור על הסבכה לנוי. (80 אפילו אינה מחוברת לסבכה. (81 החוטים שקושרים בה את הסבכה לראש. (82 כשהם מחוברים לסבכה, דינם כחלק ממנה. (83 אם נגעה טומאה בהם - נטמאת גם הסבכה. (84 כשנגעה טומאה בסבכה.

- 21 טו. סבכה⁸⁵ שְׁנֹקְרָעָה, אִם אֵינָה מְקַבֶּלֶת רֹב שְׁעָרֵי הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.

(85 שם.

- 23 טז. חלוק⁸⁶ שֶׁל בִּגְד או שֶׁל לְבָד⁸⁷ או שֶׁל נִיר⁸⁸ - מְאִימָתִי הוּא גָמַר מְלֹאכְתּוֹ? מְשִׁיפְתָּח אֶת פִּיו⁸⁹. הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נָטְמָא הַחֲלוּק - מְאִימָתִי הוּא טְהוֹרָתוֹ? מְשִׁיבָלָה וְאֵינוֹ מְשֻׁמָּשׁ מֵעֵין מְלֹאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה⁹⁰. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֹב מְלֻמְעָלָה - עֲדִין הוּא בְּטִמְאָתוֹ⁹¹; רֹב מְלֻמְטָה - טְהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טְהוֹר⁹².

(86 תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ה ה"א. (87 צמר שנתחבר על-ידי דפיקות חזקות. (88 יש גורסים בתוספתא "עור", נייר רגיל עשוי מעשבים או מעלים. (89 בית הצואר, המקום שמכניסים בו את הראש. דרכם היה לארוג את כל אורך החלוק, ואחר-כך פתחו ותיקנו את בית הצואר. (90 שאינו ראוי ללבושו, ואף-על-פי שהוא ראוי לשימוש אחר. (91 מפני שראוי ללבישה. (92 אין אדם לובש חלוק קרוע במקום זה.

- 30 יז. הָעוֹשֶׂה⁹³ חֲגוּר מִצּוּרָר⁹⁴ שֶׁל בִּגְד⁹⁵ וּמִצְדוֹ⁹⁶ שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֶּל טִמְאָה עַד שִׁימְלָל⁹⁷ שְׁפָתוֹתָיו. עֲשָׂאָהוּ מֵאֲמָצֶע הַבִּגְד וּמֵאֲמָצֶע הַסָּדִין⁹⁸ - אֵינוֹ מְקַבֶּל טִמְאָה עַד שִׁימְלָל מִצַּד הַשְּׁנִי⁹⁹.

(93 שם ה"ב. (94 צ"ל מצידו (כך היא הגירסא בתוספתא). (95 חתך מן הבגד פס רחב, שמצידו האחד יש לו שפה. (96 פירוש, או מצידו. (97 יתפור ויעשה שפה. (98 ושני צידי החגור בלי שפה. (99 פירוש, גם את הצד השני. [ה'חזון איש' מגיה וגורס: "ומצידו של סדין ... עד שימלול מצד השני. עשאהו מאמצע הבגד ומאמצע הסדין, אינו מקבל טומאה עד שימלול שפתותיו", ופירוש גירסא מתוקנת זו ברור: מצידו, יש שפה אחת ואינו מקבל טומאה עד שימלול גם את הצד השני שאין לו שפה, ואם עשה מאמצע הבגד, הרי שני צידי האבנט הם בלי שפה -

מתוך נקביה. (58) במסבאות מעסיקים ליצנים שישחקו בפני שותי השכר, ודרכם של הליצנים ללבוש חלוק כזה (ראה משנתנו. רבינו נוקט לשון נקיה). (59) מפני שרוב האנשים אינם לובשים חלוק כזה - בטלה דעתו של הליצן.

- 1 י. כְּפָה⁶⁰ שְׁנִתְּנוּ עַל הַסִּפָּר⁶¹ - טְהוֹר מְקַבֶּל טִמְאָת מִדְּרָס⁶², אָבָל מִתְּטִמָּא בְּמַת וּבְשֹׂאֵר טִמְאוֹת⁶³.

(60) שם מ"ה. מצנפת שהנשים חובשות, ומיטמאה מדרס מפני שלפעמים יושבת עליה. (61) כיסה בה את הספר או כרכו (ראה סנהדרין מח, א). (62) מפני שחלה עליה קדושה, אינה ראויה יותר לתשמישה הקודם, ואומרים לו לזב היושב עליה: עמוד ונעשה מלאכתנו (ראה רבינו בהלכות תפילין פ"ד, ט). (63) שאין אומרים בהם "עמוד ונעשה מלאכתנו". ואין זה סותר למה שאמרנו למעלה בה"ו, שמטפחות ספרים אינן מקבלות טומאה, מפני שדבר המקבל טומאה אינו יוצא מתורת טומאה אלא על-ידי שינוי מעשה (ראה למעלה פ"ח ה").

- 3 יא. הָעוֹשֶׂה⁶⁴ אֶסְפָּלָנִית⁶⁵ בֵּין עַל הָעוֹר⁶⁶ בֵּין עַל הַבִּגְד, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ בִּהָן⁶⁷ שְׁעוֹר⁶⁸ - טְהוֹרִין⁶⁹. עֲשֶׂה עֲלֵיהֶן מְלֹוֹגְמָא⁷⁰: עַל הַבִּגְד - אֵינוֹ מְקַבֶּל טִמְאָה, שֶׁהָרִי נִתְלַכֵּף וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֶּל טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב⁷¹.

(64) שם מ"ג. (65) רטייה (תחבושת) שנעשית מדברים שמנים מעורבים בשעווה. (66) מרח את המשחה על חתיכת עור. (67) בעור ובבגד. (68) השיעור הקבוע להם לקבלת טומאה: בגד - שלושה על שלושה, ועור - חמישה על חמישה. (69) הבגד והעור נמאסים מן המשחה ואינם ראויים לכולם. (70) עשויה מתאנים לעוטות ומקמח. רטייה זו אינה מלכלכת כל כך. (71) ולכן מיטמא גם טומאת מדרס.

- 8 יב. מְאִימָתִי יִקְבֵּל הַבִּגְד טִמְאָה⁷²? מְשִׁיבָרְג בּוֹ שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת עַל שֶׁלֹּשׁ אֲצָבָעוֹת. וְכָל הַפְּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחֲט, כְּגוֹן הַפִּים וְאֶנְפִּלְיָא⁷³ - אֵין מְקַבְּלִין טִמְאָה עַד שֶׁתִּגְמַר מְלֹאכְתָּן.

(72) המדובר באורג בדים ארוכים להשתמש בהם לפי הצורך. אבל האורג בגד שלם, אמרנו למעלה בהלכה א שאפילו כל שהוא מקבל טומאה. ומשמע מלשונו, שבכל הבגדים הדין כך, ולא בצמר ופשתים בלבד, ומה שאמרו בשאר מינים שלושה טפחים, הכוונה לקרעים, ולא לאריג חדש (ראה למעלה ה"א וה"ב). (73) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו, ה"ב. נעליים המכסות רק חלק מן הרגל והן עשויות מאריג.

- 12 יג. כָּל הַפְּלִים⁷⁴ הַנֶּעֱשִׂין עַל גְּבִי מַחֲט⁷⁵, כְּגוֹן מְצוּדָה - בֵּין שֶׁנֶּעֱשֶׂה בִּהָן בֵּית קְבוּל מְלֹאכְתָּן מְקַבְּלִין טִמְאָה.

(74) שם. (75) הגר"א בהגהותיו לתוספתא מפרש, כמו אריגת הפוזמקאות שמתפרקת כולה אם אין עושים שפה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ז סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

118) במשנה אמרו: בין מוכן בין שאינו מוכן - טמא, דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר: בין מן המוכן בין שאינו מן המוכן - טהור. ר' עקיבא אומר: מן המוכן - טמא, שלא מן המוכן - טהור. ופירש עולא בשבת כט, ב: "זרקו לאשפה - דברי הכל טהור; הניחו בקופסא - דבר הכל טמא; לא נחלקו אלא שתלאו במגוד (ביתד) או שהניחו לאחורי הדלת וכו'". ר' אליעזר מטמא בשניהם, ור' יהושע מטהר, ור' עקיבא מטמא בתלאו ביתד, ומטהר באחורי הדלת. ובכסף-משנה מתפלא מאוד שרבינו פסק כר' אליעזר נגד דעת ר' יהושע ור' עקיבא. וגדולה הפליאה, שהרי בפירושו למשנה כתב בפירוש: ואין הלכה כר' אליעזר, ולא מצאתי יישוב לתמיהה זו.

23 כג. שלשה¹¹⁹ על שלשה שהיה משלף באשפה: אם
24 היה בריא¹²⁰ כדי לצרר בו רבע הקב מלח גס¹²¹ ולא
25 יקרע - הרי זה מתטמא במדרס¹²², ואם לאו - אינו
26 מתטמא. אבל אם היה בבית, אם היה בריא אף על
27 פי שאינו יכול לצרר בו מלח, או שהיה צורר בו
28 מלח ולא היה בריא - הרי זה טמא מדרס.

119) כלים פכ"ז מ"א. (120) לא בלה. (121) כחכמים במשנה. (122) אין דרכו של אדם לוותר לגמרי על מטלית גדולה ובריא שכונו. [לשון המשנה: "באשפות - בריא וצורר מלח, בבית - או בריא או צורר מלח", משמע, ששני תנאים נאמרו במושלף באשפה: א. בריא; ב. יכול לצרור בו וכו' וכאן כורך אותם רבינו ביחד, כאילו תנאי אחד לפנינו: בריא עד שיכול לצרור בו וכו'. אולם בבבא השניה "אם היה בבית" מחלקם לשניים. ונראה שרבינו התכוון בבבא הראשונה במונח "בריא", גם לא בלה וגם חזק].

29 כד. שלשה¹²³ על שלשה שנקרע ולא הבהלו
30 הקרעים: אם נותנו על הפסא וכשליש עליו יגע
31 בקשרו בפסא - הרי זה טהור¹²⁴, ואם לאו - הרי זה
32 מתטמא במדרס.

123) שם מ"ב. (124) כאילו נחלק לגמרי, ונפרדו חלקיו זה מזה.

33 כה. שלש¹²⁵ על שלש שנמקה¹²⁶ ממנה אפלו חוט
34 אחד, או שנמצא בה קשר או שני חוטים
35 מתאימין¹²⁷ - הרי זה טהור.

125) שם. (126) במשנה, "שנמקה" פירוש שנתדקק ונחלש. (127) באריגה נכונה, נכנס חוט ערב אחד תחת חוט השתי, והשני על גביו, ואם היו שני חוטי ערב יחד, אין זו אריגה טובה, ורואים חוט אחד כאילו אינו. [הר"ש והברטנורא בשם רבותי, מפרשים שהפסקא "שני חוטים" נמשכת גם לקשר, כי קשר בחוט אחד אינו מטהר אלא שני קשרים סמוכים זה לזה בשני חוטים, אבל על קשר אחד אין האורג מקפיד כמו שנאמרו בשבת עד].

36 כו. שלש¹²⁸ על שלש שהשליכה באשפה -
37 טהורה¹²⁹; החזירה - מקבלת טמאה¹³⁰. לעולם
38 השלכתה מטהרתה והחזרתה מטמאתה, חוץ משל

צריך למלול שני הצדדים, ולכן דייק רבינו וכתב "שפתותיו" בלשון רבים. תיקון זה מתקבל מאוד על הדעת].

1 יח. חגור¹⁰⁰ שבלו צדדיו¹⁰¹ ואמצעיתו קימת -
2 טמא¹⁰².

100) שם. (101) השפות. (102) בתוספתא שם משום ר' שמעון בן גמליאל "טמא משום שירי חגור". פירוש, בתחילתו אינו חשוב בגד עד שימלול שפתותיו, אבל כשמלל וירדה עליו תורת קבלת טומאה - אין זו נפקעת כל זמן שאפשר להשתמש בשיירה.

3 יט. שפה¹⁰³ שפרשה מן הבגד והתקינה לחגור בה
4 את מתניו - מקבלת טמאה, מפני שהיא פאבנט¹⁰⁴.

103) שם. (104) חגורה לא רחבה.

5 כ. טלית¹⁰⁵ של עני שבלתה: אם היו רב שפתותיה
6 קימות, אף על פי שאין בה שלש¹⁰⁶ על שלש
7 בריא¹⁰⁷ - הרי זו מקבלת טמאה; אין שפתותיה
8 קימות: אם יש בה שלש על שלש חזק ובריא -
9 מקבלת טמאה, ואם לאו - אינה מקבלת טמאה. וכן
10 שאר בגדי עניים¹⁰⁸.

105) שם פ"ו ה"א. (106) שלוש אצבעות. (107) שלא בלו. (108) עניים משתמשים גם בשיירי בגדים שכאלה (ראה משנה כלים פכ"ח, ח).

11 כא. מטליות¹⁰⁹ שאין בהן שלשה¹¹⁰ על שלשה -
12 אינן מקבלות טמאה¹¹¹. ואם חשב עליהן והקינן¹¹²
13 - מקבלות טמאה עד שיהיו פחות משלש על שלש;
14 שכל פחות משלש על שלש אינו מקבל טמאה כלל
15 ואף על פי שהקינן¹¹³.

109) זבחים צד, א. חתיכות קרועות מבגד. (110) טפחים. (111) נראה שהמדובר בשאר מיני בגדים, אבל צמר ופשתים מתטמאים בשלוש על שלוש, אפילו לא הכינם. וזה הוא ההבדל בין שאר מינים לצמר ופשתים, שכתב רבינו למעלה בהלכה א. (112) הכין אותן להשתמש בהן. (113) כל זה נאמר במטלית, היינו חתיכה קרועה מבגד גדול, אבל אם ארגו מלכתחילה לשם בגד קטן - מיטמא אפילו בשאר מינים, כנאמר למעלה בהלכה א.

16 כב. פחות¹¹⁴ משלשה על שלשה שהתקינו לפקק
17 בו את המרחץ¹¹⁵ ולנער בו את הקדרה¹¹⁶ ולקנח בו
18 את הרחים¹¹⁷ וכיוצא באלו: אם השליכו באשפה -
19 אינו מקבל טמאה¹¹⁸; תלאו במגוד או הניחו אחורי
20 הדלת - הרי זה כמי שהניחו בתוך בגדיו, ועדין
21 הוא חשוב אצלו, ומקבל שאר טמאות חוץ מטמאת
22 מדרס, שהרי הוא פחות משלשה טפחים.

114) משנה כלים פכ"ח ב. (115) לסתום את החור שבכותל בית המרחץ, כדי שלא יצא חומו. (116) לטלטל את הקדירה החמה. (117) לנקותו מן האבק והקמח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא נמנה. (6) שבת פד, ב. (7) שם. (8) למדו שם מקל-וחומר. נתבאר כבר כמה פעמים, שדברים הנלמדים במידות שהתורה נדרשת בהן, מוגדרים לפעמים בפי רבינו "מדבריהם" או "מדברי סופרים". (9) למעלה פ"א ה"י וי"ג. (10) משנה, נדה מט, א: "כל המטמא מידרס, מטמא מטא מת".

ב. כָּכָר בְּאַרְנוֹ¹¹, שֶׁהִבְגֵּד מִתְטַמֵּא בְּשֵׁלֶשׁ עַל שֵׁלֶשׁ¹⁷ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשָׂאֵר טָמְאוֹת, וּבְשֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים עַל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים לְמִדְרָס.¹⁸

(11) פכ"ב ה"א. הלכה זו משמשת מעין הקדמה להלכות הבאות, להודיענו, שהדינים שייאמרו שם נמשכים גם לשיעורי הבגד.

ג. הַשֶּׁקֶט¹² - שְׁעוּרֵי אֲרֻפָּעָה טַפְחִים¹³ עַל אֲרֻפָּעָה טַפְחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמִּפְץ - שֵׁשֶׁה עַל שֵׁשֶׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לְשָׂאֵר הַטָּמְאוֹת. וּפְחוֹת מִן הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טְהוּרִין מְכֻלָּם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?¹⁴ בְּקִרְעַת אֶחָד מֵהֶן שְׁנֵי קִרְעֵי בְּלֹא פִּנְיָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכֻנָּה¹⁵ וְקוֹצֵץ אֶפְלוֹ טַפַּח עַל טַפַּח לְמוֹשֵׁב אוֹ שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים עַל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים לְמִשְׁכָּב¹⁶ - הָרִי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹⁷, בֵּין שֶׁהָיָה הַטַּפַּח עַל טַפַּח שֶׁקָּצַץ אוֹ הַשֵּׁלֶשֶׁה בְּגֵד אוֹ שֶׁקָּצַץ אוֹ עוֹר אוֹ מִפְץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד מֵהֶן לְאַחֶיהָ¹⁸ כְּדִי שְׂיֵאָחַז בּוֹ בְּיָדוֹ, בְּדֶרֶךְ שְׁעוּשִׁין קוֹצֵצִי תֹאנִים שְׁלֹא יִזְקֶה אֶצְבָּעוֹתֶיהֶן - הָרִי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא¹⁹. וְהוּא שְׁלֹא יִהְיֶה פְחוֹת מִשְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ²⁰, שֶׁכָּל פְּחוֹת מִשְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טְהוֹר מְכֻלָּם.

(12) כלים פכ"ז מ"ב. (13) השק ארוג משיער, והוא קשה ואינו ראוי למלאכתו בפחות משיעור זה. (14) ברייתא, מעילה יח, א (ראה משנה, כלים פכ"ז מ"ד). (15) כדי להשתמש במטלית שקצץ לצורך רצוי לו. (16) משמע, שאם קוצץ פחות משלושה טפחים וחישב עליו למשכב או פחות מטפח למושב - אינו מקבל טומאה, מפני שאינו ראוי לכך אפילו בדוחק. (17) סתם מידרס בין משכב ובין מושב, אינו פחות מהשיעורים שנאמרו למעלה, אבל כשהאדם מייחד חתיכה יותר קטנה למידרס - הרי היא כמידרס. (18) שם. (19) פירוש, בפחות מהשיעורים שנאמרו למעלה. (20) בברייתא כתוב סתם "בכל שהוא", ורבינו הוסיף מדעת עצמו שלא יהיה פחות משלוש על שלוש. [לזכור: שם המספר שנאמר בלשון נקיבה - פירוש אצבעות (לפעמים אמות), והנאמר בלשון זכר - פירוש טפחים].

ד. הַמַּחְבֵּר²¹ שְׁנֵי טַפְחִים מִן הַבֶּגֶד²² וּמִן הַשֶּׁקֶט²³ טַפַּח, שֵׁלֶשֶׁה מִן הַשֶּׁקֶט וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אֲרֻפָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמִּפְץ - הָרִי זֶה טְהוֹר²⁴ מִן הַמִּדְרָס²⁵. אֲבָל אִם חָבַר חֲמִשָּׁה טַפְחִים מִן הַמִּפְץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אֲרֻפָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשֶּׁקֶט, שֵׁלֶשֶׁה מִן הַשֶּׁקֶט וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הָרִי זֶה טָמֵא

1 אֲרֻמָּן וְשֵׁל זְהוּרִית טוֹבָה, שֶׁאֶפְלוֹ הָיָה עַל
2 הָאֲשָׁפָה - מִקְבֵּלַת טָמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חֲשׂוּבָה.

(128) שם. (129) אפילו אם היתה טמאה נטהרה, מפני שביטלה מתורת בגד. (130) מכאן ולהבא, אבל הטומאה הקודמת אינה חוזרת (תפארת ישראל).

3 כִּז. שֵׁלֶשׁ¹³¹ עַל שֵׁלֶשׁ שְׁנֵתָנָה בְּכִדּוּר¹³² אוֹ שְׁעִשְׂאָה
4 כִּדּוּר בְּפָנֵי עֲצָמָה - טְהוּרָה¹³³. אֲבָל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים
5 עַל שֵׁלֶשֶׁה טַפְחִים שְׁנֵתָנָה בְּכִדּוּר - הָרִי הוּא כְּמוֹת
6 שֶׁהָיָה¹³⁴ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹³⁵. עֲשֵׂהוּ כִּדּוּר בְּפָנֵי
7 עֲצָמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס¹³⁶, שֶׁהָרִי הַתֶּפֶר
8 מְמַעֵט מִשְׁלֶשֶׁה עַל שֵׁלֶשֶׁה¹³⁷.

(131) שם פכ"ח מ"א. (132) קיפל את המטלית, וכרך סביבה בגד ועשה כדור. (133) מפני שביטלה מתורת בגד. (134) חתיכה גדולה כזו אינו מבטל, ועומד להוציאה מן הכדור. (135) אם ישב על הכדור (רבינו בפירושו למשנה). במשנה כתוב סתם: "טמא", ורבינו מפרש שהכוונה גם לטומאת מדרס. [הראב"ד השיג עליו, ודעתו שטומאת מדרס אין כאן, מפני שכדור אינו ראוי לישיבה. ומה שאמרו "טמא" הכוונה לשאר טומאות]. (136) במשנתנו: "טהור", ורבינו שפירש בבבא הקודמת "טמא" היינו טומאת מדרס, מפרש גם בבא זו בטומאת מדרס. אבל בשאר טומאות, שמטמאות בשלוש על שלוש - מיתטמא [והראב"ד לשיטתו מפרש טהור מכל טומאה שהיא]. (137) ופחות משיעור זה, אינו ראוי למדרס. והמדובר בשלושה על שלושה מצומצם, אבל אם נשארו שלושה טפחים מחוץ לתפר - מטמא מדרס.

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

פרק שלשה ועשרים

(1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשוה.

9 א. הַמִּפְץ² הוּא הַמַּחְצֵלֶת שְׂאוּרְגִין אוֹתָהּ מִן
10 הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף³ וּמִן הַגָּמָא⁴ וּכְיוּצָא בָּהֶן. וְאֵין
11 הַמִּפְץ בְּכָלֵל בָּלִים הָאֲמֹרִין בְּתוֹרָה⁵, וְאֵף עַל פִּי כֵן
12 מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁהָרִי רַבָּה הַתּוֹבֵב⁶
13 'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רֹאֵי לְמִשְׁכָּב וְעֲשׂוֹי לוֹ. וְכֵן
14 מִתְטַמֵּא בְּמִתָּי וּבְשָׂאֵר טָמְאוֹת מִדְּבָרֵיהֶן⁸, כְּכָל
15 פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹. וְזֶה כָּלֵל גְּדוֹל¹⁰:
16 שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בְּשָׂאֵר טָמְאוֹת.

(2) כלים פכ"ד מ"י. (3) קנים הגדלים על שפת הנהרות. (4) מין עשב חזק. (5) בספר ויקרא טו, לא ו-לב, וכן בספר במדבר לא, כ - נמנו מיני כלים שונים לענין טומאה, ומפץ

8 טַפְּחִים³⁴. וְנִמְדָּד פְּפוּל³⁵, בְּכִרִית³⁶. וְאַלּוּ³⁷ נִמְדָּדִין
9 בְּפוּלִין: בְּגָדִים שְׂמֹלְפִישִׁין אוֹתָן עַל הַרְגָּלִים וְעַל
10 הַשּׁוֹקִים וְאֵת הָרֹאשׁ וְהַמְּכַנְסִים וְהַכּוֹבַע וְהַפִּס שֶׁל
11 פּוּנְדָא³⁸. וּמְטִילִית שֶׁתִּלְאָה עַל הַשֹּׁפָה³⁹, אִם פְּשׁוּטָה
12 - נִמְדָּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדָּדֶת כְּפוּלָה.

(33 שם. (34) ואע"פ שהוא בגד שלם, אינו מתטמא
בפחות משיעורו. (35) כמו שהוא כשהוא תפור, ואם
תחתוך אותו לאורכו יהיה בו ששה על שלושה.
(36) כשהוא שלם וראוי לתשמישו. (37) שם מ"ו.
(38) אזור רחב מאוד שלובשים על הגוף ממש ויש בו כיסים.
(39) שפת הבגד. יש תופרים מטלית על שפת הבגדים, כדי
לשמור עליהם שלא ייקרעו.

13 ז. הַבֶּגֶד⁴⁰ שְׂאָרָג שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה⁴¹ וְנִטְמָא
14 בְּמִדְרָס⁴² וְאַחֲרֵי כֵן הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּלוּ
15 מִדְרָס⁴³. נִטֵּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ⁴⁴ - טָהוֹר מִן
16 הַמִּדְרָס⁴⁵, אֲבָל טָמֵא מִגַּע מִדְרָס⁴⁶, וְהָרִי הוּא רֹאשׁוֹן
17 בְּכָלִי שְׁנֵגַע בְּמִדְרָס. נִטֵּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ⁴⁷ וְאַחֲרֵי
18 כֵן הַשְּׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מִגַּע
19 מִדְרָס⁴⁸. וְכֵן בְּגֶד⁴⁹ שְׂנֵאָרָג בּוֹ שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת עַל
20 שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וְנִטְמָא בְּמֵת⁵⁰ וְאַחֲרֵי כֵן הַשְּׁלִים עָלָיו
21 אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כָּלוּ טָמֵא מֵת⁵¹. נִטֵּל חוּט אֶחָד
22 מִתַּחֲלָתוֹ - טָהוֹר מִטְּמֵא מֵת, אֲבָל טָמֵא מִגַּע טָמֵא
23 מֵת⁵². נִטֵּל חוּט אֶחָד מִתַּחֲלָתוֹ וְאַחֲרֵי כֵן הַשְּׁלִים אֶת
24 כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלֵמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר?⁵³
25 מִפְּנֵי שְׂאָמְרוֹ: שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ שְׁנֵת־מַעֲטָה - טָהוֹרָה
26 מִכָּלִים⁵⁴; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שְׁנֵת־מַעֲטָה⁵⁵, אָף
27 עַל פִּי שְׁטֵהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הָרִי הִיא טָמְאָה בְּכָל
28 הַטְּמָאוֹת⁵⁶.

(40) שם מ"ז. (41) מכוונים בדיוק מלא. (42) פירוש,
נטמא טומאת מידרס. האות "בית" מיותרת. (43) ראה
למעלה פכ"א ה"י דין דומה במזון, ושם נתבארו כל פרטי
הלכה זו. (44) אחר שנטמא הבגד והשלימו, הוציא חוט
אחד מתחילת האריגה, ובזה נתמעטו שלושה על שלושה
הראשונים שנטמאו מכוח עצמם לפני ההשלמה.
(45) שהרי שלושה על שלושה הראשונים שנטמאו מחמת
עצמם - נתמעטו, ומה שהוסיף אחר שנטמא אינו משלים,
משום שטומאתו באה מכוח השלושה הראשונים שאינם
קיימים עכשיו. (46) מפני שכולו נגע במידרס, ומגע מטמא
בשלוש אצבעות. (47) אחר שנטמא טומאת מידרס ופקעה
טומאת מידרס. (48) אחר שנטל את החוט נשאר על הבגד
טומאת מגע מידרס, וההוספה דינה כבגד הראשון.
(49) שם מ"ח. (50) ונעשה אב הטומאה, ששיעור הבגד
לטומאת מת הוא שלוש על שלוש אצבעות. (51) ההוספה
נידונית כבגד העיקרי, כמו בטומאת מידרס. (52) התוספת
נטמאה ממגע טמא מת מחמת עצמה, שהרי נגעה בבגד
הטמא לפני נטילת החוט, ולפיכך לא פקעה הטומאה ממנה
כשניטל החוט ונתמעט הבגד שהיה אב הטומאה. ומובן
שגם שלוש הראשונות טמאות, שהרי נגעו באב הטומאה

1 מִדְרָס²⁶. זֶה הַכָּל: כָּל שֶׁהַשְּׁלִים שְׁעוֹרוֹ בְּחִמּוֹר
2 מִמֶּנּוּ²⁷ - טָמֵא; מִן הַקֵּל - טָהוֹר.

(21) משנה, כלים פכ"ז, מ"ג. (22) המטמא מידרס בשלושה
טפחים. (23) המטמא בארבעה, וביחד יש שלושה טפחים.
(24) שהרי אין בו שיעור מלא. דוגמא: שניים מן הבגד
עושים שני שלישים משיעור הבגד לטומאה וחסר שליש
אחד, וכשאתה מצרף טפח אחד מן השק - הוספת רק
רביעית השיעור. וכן ברינים האחרים. מכאן, שאם צירף
טפח ושליש מן השק לשניים מן הבגד - מקבל טומאה.
וכן בכל הצירופים האמורים בהלכה זו ('תפארת ישראל').
מלשון "זה הכלל" שבסוף הלכה זו, יש לכאורה מקום
לדייק, שהקל אינו משלים כלל את החמור ממנו, אבל
איראפשר לפרש כך, שהרי יש להפוך ולומר שהבגד משלים
את השק, ויש כאן השלמה בחמור ממנו. ודוחק גדול לומר
שחתיכה גדולה אינה משלימה את הקטנה ממנה אלא
להיפך. [כתב הר"ש וכן הברטנורא, שהמצטרפים רק בסדר
השנוי במשנה, היינו - בגד עם שק, שק עם עור ועור עם
מפץ, אבל לא בגד עם עור או שק עם מפץ, וכן דעת
ה'תוספות' שבת עו, א ד"ה הואיל, וסוכה יז, ב ד"ה ותני,
וכן משמע במשנה מעילה יח, א. וגם מלשונו של רבינו
בפירושו שם, וכאן לא גילה דעתו. והר"ש מנמק, מפני
שאין דרכם של אנשים לחבר כך, ובטלה דעתו אצל כל
אדם (ראה משנה למלך כאן)]. (25) בשק עור ומפץ, אין
כל הבדל בשיעורם בין טומאת מידרס לטומאות אחרות
(למעלה ה"ג). ומה שכתב כאן "טהור מן המידרס", הכוונה
לשניים מן הבגד ואחד מן העור, שנטמא בטומאות אחרות
בשלוש אצבעות, ואינו צריך להשלמה מן השק.
(26) שהרי הטפח מן הבגד יותר מקרב את הטומאה מטפח
החסר מן השק. (27) דבר ששיעורו קטן - נקרא חמור, וזה
ששיעורו יותר גדול - הוא קל.

3 ה. בְּלוּיִי²⁸ נָפֶה וּבְכִרָה²⁹ שֶׁהִתְקַיֵּן³⁰ לִישִׁיבָה -
4 טָהוֹרִין, וְאִינּוֹן מִקְבָּלִין טָמְאָה עַד שִׁיקָצְצִים³¹ וְאַחֲרֵי
5 כֵן יִהְיֶה כְּמִפְּקִי³².

(28) כלים פכ"ז מ"ה. (29) הכוונה לרשת שלהן. כך משמע
מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו (ויש מפרשים
שהכוונה לדפנות). (30) עשה תיקון קל להקל את הישיבה.
(31) יפרידן מן הדפנות. (32) מדובר ברשת עשויה מגמי או
מעץ, ואם היא משיער - דינה כשק (רבינו בפירושו). ולמה
אין המחשבה עצמה מועילה להוריד לה טומאה, כמו
ששנינו בפ"ה ממש' כלים מ"ט: "כל הכלים יורדין ליידי
טומאתן במחשבה" (ראה למעלה פ"ח ה"י), מפני שלא
אמרו מחשבה מועילה, אלא בדבר שאינו מחוסר מעשה, שאי-
כדי שתהיינה ראויות לישיבה. וכאן מחוסר מעשה, שאי-
אפשר לשבת עליה בלי קציצה ('תוספות יום-טוב' כלים
פ"ב מ"ז). וב'תפארת ישראל' פ"כ מ"ד מוסיף ביאור
ואומר, מכיוון שהנפה והכברה היו מיוחדות לתשמיש אחר
ובטלו מתורת אותו תשמיש, אין מחשבה מספיקה אלא
צריך מעשה ממש המכשירן לתשמיש אחר.

6 ו. חֲלוּקִי³³ שֶׁל קָטָן - אִינוֹ מִתְטָמֵא בְּמִדְרָס עַד
7 שִׁיחֶיהָ בּוֹ כְּשְׁעוֹר, שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים עַל שְׁלֹשָׁה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגע מדרס; שבעת פרישתו מן הבגד הגדול נטמא
במגעו.⁷⁹

72) שם פכ"ז מ"י. (73) מכוונים. (74) מפני שפחות משלושה טפחים אינו ראוי למידרס, כמו שכבר נתבאר כמה פעמים. (75) אפילו טומאת מגע מידרס אין בהם. ואף-על-פי שלטומאת מגע מספיק שיעור של שלוש אצבעות. והטעם, מפני שהקרעים לא נגעו בשלושה על שלושה. פסק כרבי יוסי נגד דעת תנא-קמא. [ונראה שרבינו מסתמך על הגירסא שמצא בחולין עב, ב "דברי רבי מאיר", והכריע כפי הכלל שרבי מאיר ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי]. ומדובר, כשהובא לא נגע בבגד, כגון שהיה דבר שאינו מקבל טומאה חוצץ בינו ובין הבגד, אבל אם נגע הרי קיבל הבגד שתי טומאות - מידרס ומגע מידרס, וכשפקעה הראשונה נשארה השנייה (רש"י שם ד"ה אלא). (76) מימרא של עולא, חולין עב, ב. (77) גדול. (78) ונשאר בבגד שלושה טפחים, והרי הוא אב הטומאה כמו שהיה. (79) רש"י שם מפרש, שאי-אפשר שלא יגעו זה בזה במשהו בשעת קריעה, אבל הנגיעה במקום החתך לפני שנחתך אינה מטמאה, מפני שהיא נגיעת בית הסתרים (במקום שאינו מגולה). ה"כסף משנה' כותב, שלרבינו פירוש אחר מפירוש רש"י. וראה 'משנה למלך' שמתפלל על דבריו].

י. סדין⁸⁰ שנטמא במדרס ואחר כך עשהו פרכת -
טהר מן המדרס.⁸¹ ומאימתי⁸² הוא טהרתו מן
המדרס? משקשר בו הלולאות⁸³ שהוא נתלה בהן
כשאר הפרוכות.

(80) שם מ"ט. (81) מפני שפרוכת אינה עשויה לשכיבה וישיבה. רבינו סתם ולא פירש אם נשאר עליה טומאת מגע מידרס, ובמשנתנו נחלקו תנאים בזה, תנא-קמא מטמא ורבי יוסי מטהר. ומלשונו כאן משמע שפסק כרבי יוסי, שהרי לא סיים "אבל מטמא מגע מדרס" כמו שסיים בהלכה הקודמת. וכן מפרש ה'תוספות יום-טוב' כאן את דעת רבינו. אולם במשנתנו כותב רבינו בפירוש "ואין הלכה כרבי יוסי". ונראה שחזר בו כאן. ראה פירושו במס' כלים פ"כ ה"ו, אבל מטמא בשאר טומאות מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו, דינו כבגד ולא כמחיצה שהוא חלק מן הבגין ואינה מקבלת טומאה (ביצה יד, ב). (82) כלים פכ"ו מ"ו. (83) כבית-הלל.

יא. טלית⁸⁴ שהיא מדרס והטבילה, וקדם שיעריב
שמישה התחיל לקרע ממנה קרע - פיון שנקרע בה
רבה שוב אינה חבור וטהרה פלה⁸⁵, אף על פי⁸⁶
שעדין נשתיר בה כדי מצפפת⁸⁷ שלא נקרע, שהרי
הוא קורע והולך⁸⁸. במה דברים אמורים?⁸⁹ בטבילת
יום⁹⁰; שפיון שלא חס עליה להטבילה⁹¹, כך לא
יחוס לקרע את פלה⁹², ולפיכך טהרה פלה.⁹³

(84) כלים פכ"ח מ"ח. (85) במשנתנו כתוב: "אינה חיבור", ורבינו בפירושו שם כתב: "אבל טהור זה הקצה". פירוש, החתיכה שקרע טהורה, אבל הטלית נשארה בטומאתה, שסתם טלית היא גדולה, ושיירה הם יותר משלושה על

ביחד עם התוספת. (53) הלא במידרס אמרנו שהכול טמא מגע? (54) וכאן הרי נתמעט הבגד משלוש על שלוש לפני שהשלימו - ונטהר לגמרי. (55) ונשאר שלוש על שלוש. (56) גם טומאת מגע מידרס.

ח. מטלית⁵⁷ שהיא מדרס וטלאה על הקפה⁵⁸ או על העור - נעשה הכל ראשון לטמאה⁵⁹. הפריש את המטלית⁶⁰ - הרי הקפה או העור ראשון, מפני שנגעו במדרס, והמטלית טהורה, שפיון שטלאה והפרישה בטלה⁶¹. טלאה על הבגד⁶² או על השק⁶³ - נעשה הכל מדרס⁶⁴, והרי הכל אב טמאה. הפרישה - הרי הבגד או השק ראשון⁶⁵, שהרי נגע במדרס, והמטלית אב טמאה פשהיתה, שאינה בטלה על האריג⁶⁶. תפר⁶⁷ המטלית על הבגד כשטלאה מרוח אחת⁶⁸ או משתי רוחות פמין גאם⁶⁹ - אינו חבור, ולא נעשה הכל אב, אלא מגע מדרס בלבד. תפרה משתי רוחות זו בצד זו⁷⁰ - הרי היא חבור, ונעשה הכל אב⁷¹.

(57) שם פכ"ח ה"ו. (58) סל. (59) המטלית בטלה לגבי הקופה, ויצאה מתורת כלי הראוי למושב, שהרי הקופה אינה ראויה לכך, ולפיכך פקעה ממנה טומאת מידרס ונשאר עליה ועל המחובר לה טומאת מגע מידרס כמו בניטל חוט בהלכה הקודמת. (60) הפרידה מן הקופה או מן העור. (61) האדם ביטלה בידים מתורת מושב, ופרחה טומאתה. ואין זה דומה לבגד שניטל חוט אחד מתחילתו ואחר-כך השלימו, שאמרנו בהלכה הקודמת שהכול טמא טומאת מגע, מפני שהמטלית מתבטלת לגמרי לגבי דבר שאינו מינה, וכשהפרידה הרי נפסדה לגמרי ואין עליה תורת כלי (רבינו בפירושו). וברור, שאם חישב על המטלית למושב, מקבלת טומאת מידרס מכאן ולהבא (ר"ש). (62) שם. (63) בגד ושק הם מעין המטלית, מפני שהם ארוגים כמותה, ולפיכך לא בטלה המטלית לגביהם. פסק כרבי יוסי ששק נידון כמינו של מטלית צמר או פשתים אף-על-פי שהוא עשוי משיער עזים. (64) כמו בהשלים עליו כל הבגד שבה⁷². (65) טומאת מידרס, שנתפשטה עליו על ידי חיבורו במטלית - פקעה כשהפרישה, אבל טומאת מגע מידרס באה לו מצד עצמו משום שנגע במידרס ואינה נפקעת עם ההפרשה. (66) שהוא מינה. (67) שם מ"ו. (68) של המטלית. (69) גימל יוונית כזה ונשארו שני רוחות בלתי תפורים. (70) פירוש, בשני צדדים מקבילים, כגון מזרח ומערב או דרום וצפון. (71) מטלית תפורה בצורת גאם אינה מחוברת יפה לבגד, אבל כששני צדדים מקבילים תפורים, המטלית מונחת על הבגד כאילו היא דבוקה בה.

ט. שלשה⁷² על שלשה⁷³ שנטמא במדרס ואחר כך נחלק - טהר מן המדרס⁷⁴, ואין בקרעים אלו טמאה פלה⁷⁵, והנם כשברי כלי שנטמא. אבל⁷⁶ בגד⁷⁷ שנטמא במדרס וקרע ממנו שלש אצבעות על שלש אצבעות⁷⁸ - אותו הקרע טהר מן המדרס, אבל טמא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ט סיון - ספר טהרה - הלכות כלים קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רובב האדם עליו. (6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. (7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. (8) פותח את המכות שהעלו מורסא. (9) יתלכלכו ויתקלקלו. (10) כורכים. (11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים וממנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני.

ב. פל העורות המתטמאין במדרס - אינן מתטמאין עד שיהיה בהן פשעור, חמשה טפחים על חמשה טפחים. ואילו עורות שאין מתטמאין במדרס: עור שחוגר סורק הצמר בעת שסורק, ועור שלופף בו הצמר הסרוק¹², ועור שלופף בו הארגמן¹³, ועור התופר שמניחין בו הארגמן. וכלן מתטמאין בפשעור טמאות¹⁴.

(12) פירורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירורים על בגדיו וקשה להסירם. (13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. (14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לשיבה ושכיבה ובין אין משתמשים.

ג. עור שעשאו חפוי לכלים - טהור מכלום¹⁵. עשאו חפוי למשקלת - מקבל שאר טמאות, שהרי נעשה לקבלה¹⁶, ואינו מתטמא במדרס¹⁷.

(15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפוי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). (16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. (17) אפילו יש בו חמישה טפחים.

ד. עור שעשאו לעקבו ולפרסתו¹⁸: אם חופה את רב הרגל - מתטמא¹⁹, ואם לאו - טהור.

(18) החלק התחתון של הרגל. (19) גם בטומאת מידרס ככל נעל.

ה. מנעל שעל האמום²⁰, אף על פי שעדין לא לבשו אדם - הרי זה מתטמא במדרס, שפכר נגמרה מלאכתו²¹.

(20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. (21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשטמה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני

שלושה. ומה שאמר כאן "כולה" בעל-כרחנו נפרש שהכוונה לכל הקרע אפילו החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע. ורש"י בחולין קכג, א - מפרש שכל הטלית טהורה, מפני שאינה ראויה למלאכתה הראשונה (להתעטף בה)]. בדוחק אפשר לפרש, שמדובר בטלית קטנה שלא נשאר בה שלושה טפחים על שלושה טפחים. ואולי חזר בו כאן מפירושו במשנתנו. ראה להלן הערה פז. (86) לשון אחרון בחולין קכד, א. (87) סודר קטן. (88) וסופו לקרוע את כולו, ולפיכך נידון כאילו נקרע כולו [ב'משנה למלך' מפרש שקריעת כולו תנאי הוא לטהרתו אחרי קריעת רובו, אבל אם הניחו כך ולא גמר את הקריעה - לא נטהר. ב'תוספות' שם ד"ה טלית, כתבו בשם רבינו-תם חידוש יותר מפליא. לדעתו כשקרע רובה נטהרה למפרע משעה שהתחיל לקרועה, ואם נגעה אז בטהרות לא נטמאין. (89) כרב נחמן, שם קכג, א. (90) שהוטבלה בו ביום כדי לטהרה, וטרם שקעה השמש, ונשארה עליה טומאה קלה, שדיניה מבוארים בהל' אבות הטומאות. (91) שהמים מקלקלים את הטלית. (92) ואין אנו חוששים שמא לא יגמור. בספרי התלמוד שבידינו כתוב "וקרע לה רובה". ונראה שגירסת רבינו היתה: "וקרע לה כולה".

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשפ"ב

פרק ארבעה ועשרים

(1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפתחו.

א. אלו עורות מתטמאין במדרס: עור שחשב עליו לשטיחה². ועור שמניחין על המטות מלמעלה⁴ לישן עליו. ועור שמניחין על החמור תחת המשאו⁵. ועור שמניחין בערס תחת הקטן. ועור הפר ועור הכסת. ועור שמניחין תחת השלחן בעת האכילה כדי שיפלו עליו הפרורין, מפני שהוא נשען עליו⁶. וברגלו⁷. ועור שחוגר נופץ הפשתן⁷ עליו בעת שנופץ, ועור שחוגר החמר עליו, ועור שמניח הספל על כתפו בעת שסובל, ועור שמניח הרופא על ברקיו בעת שמפוס השחינין⁸; מפני שכל העורות האלו יושב עליהן. ועור הלב של קטן שרירו יורד עליו כדי שלא יפסדו⁹. בגדיו, ועור שעשאו לנתנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב, ועור שלופפין¹⁰ הכסות בו, ועור התפור בתבה שמניחין בו הבגדים; שכל אלו מתהפכין עליהן¹¹ ונשענין עליהן.

(2) כלים פרק כ"ו משנה ה. (3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. (4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. (5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים

אחר: אם שנהו מפשוט³⁴ לפשוט - הרי הוא
בטמא³⁵; שנהו מפשוט למקבל³⁶ ומקבל
לפשוט - טהור³⁷. ובבגד - הכל טמא³⁸. כיצד?
חמת³⁹ שעשאה שטיח⁴⁰ ושטיח שעשאה חמת -
טהור⁴¹; אבל חמת שנטמאה מדרס ועשאה
תורמיל⁴² או תורמיל שעשאה חמת - הרי הן מדרס
כשהיו⁴³.

(34) מדבר שאין לו בית קיבול. (35) והוא הדין אם שינה
ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. (36) לדבר
שיש לו בית קיבול. (37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש
נולד, שלא נטמא. (38) שכל תשישי בגד דומים זה לזה.
(39) נוד גדול. (40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו.
(41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל.
(42) ילקוט הרועים. (43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל
- עשויים לקבלה.

י. פר של בגד⁴⁴ שנטמא במדרס ועשאהו סדין⁴⁵ או
סדין שעשאהו פר או כסת, בגד שעשאהו מטפחת
או מטפחת שעשאה כסת - הרי הן מדרס כשהיו⁴⁶.
(44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש
רבינו שהמדובר בכר של בגד. (45) פרס את התפרים
ומשתמש בו כסדין. (46) משום שתשישם דומים.

יא. כלים שעקר עשייתן לקבלה ולמשפב באחד,
כגון הכרים והכסות⁴⁷ והשקין והמרוצפין⁴⁸, אם
נפחתו⁴⁹, אף על פי שטהרו מלהתטמא במת ובשאר
טמאות מפני שאינן יכולין לקבל - הרי הן
מתטמאין במדרס⁵⁰, שעדין הן ראויין למדרס. אבל
כלים שעקר עשייתן לקבלה בלבד, כגון החמת
והתורמיל⁵¹, אם היו גדולים כדי שיהיו ראויין
לישב עליהן, הואיל ויושבין עליהן מפני גדלן -
הרי הן מתטמאין במדרס כל זמן שהן שלמין.
נפחתו, אף על פי שאפשר עדין לישב עליהן - אין
מתטמאין במדרס; שעקר עשייתן לקבלה בלבד,
והואיל ובטלו מלקבל⁵² - טהרו מלהתטמא, לא
במדרס ולא בשאר טמאות⁵³. וכמה הוא שעורן
ויהיו ראויין למדרס? החמת - שבעה קבין⁵⁴.
והלקוט - חמשה. והקלסות⁵⁵ שתולין בו השעורים
בראש הבהמה⁵⁶ - ארבעה. והפרייתית⁵⁷ שמעריין בה
המים - סאה. פחות משעורין אלו - אינן ראויין
למדרס, ואין דרך העם לישב עליהן. נפחתו וצרר⁵⁸
מקום הפחת⁵⁹ - הרי הן טהורין, ובאלו לא קשר
מקום הפחת. וכל החמתות שנפחתו וצררן -
טהורות⁶⁰, חוץ משל ערביים, מפני שקף הוא דרך
תמיד לצררן. וחמת חלילין⁶¹ - אין מתטמא במדרס,
שהרי אינה ראויה למדרס.

(47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. (48) שקים

שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה
למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת
ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא
קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא].

ו. כל עור הראוי להתטמא במדרס²² ואינו חסר
מלאכה - המחשבה מטמאתו²³, ואם חשב עליו
להיות עור שלחן וכיוצא בו - הרי זה מתטמא
במדרס. ואם חסר מלאכה²⁴ - אין המחשבה מועלת
בו עד שתגמר מלאכתו. חוץ מן העור שמחפין בו
המרקב²⁵ מפני האבק, שהמחשבה מועלת בו אף על
פי שלא נגמרה מלאכתו²⁶. כמה דברים אמורים?
בעורות בעל הבית²⁷; אבל עורות העבדן²⁸, שסתמן
למכירה - אין המחשבה מטמאתן עד שיעשה בהן
מעשה ויכניס למדרס²⁹.

(22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובר.
(23) אם חישב עליו לתשיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת
מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו
לכך. (24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס
לפני גמר המלאכה הזו. (25) מכסים בו את המרכבה.
(26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות.
והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב
בעור שאינו מהוקצע. (27) שאין דרכו להקפיד כל כך על
שיפור העורות. (28) מעבד עורות למכירה. (29) מפני
שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם
מתקנים כל צרכם.

ז. אין אדם מטמא במדרס משפב או מרפב שאינן
שלו; שואמר: והנוגע במשפבו³⁰. גזל משפב ודרס
עליו בלא נגיעה³¹ - טהור; ואם נתיאשו הבעלים³²
- טמא. גנב משפב וישב עליו - טמא; שחזקתו
שנתיאשו הבעלים, שאינן יודעים מי גנבו³³. ואם
נודע שעדין לא נתיאשו הבעלים - טהור. לפיכך,
גנב שגנב עור וחשב עליו לשכיבה - מחשבה
מועלת לו ומתטמא במדרס; אבל הגזלן - אין
מחשבתו מועלת אלא אם כן נתיאשו הבעלים.

(30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. (31) כגון
שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל.
מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו
שלו. (32) כשידוע לנו שנתיאשו ועל ידי זה קנה הגזלן
את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים
דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתיאשו, מתוך תקווה
שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו.
(33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה.

ח. עור שנטמא במדרס והתחיל לקרעו רצועות -
הרי הוא בטמאתו עד שיעטנו פחות פחות
מחמשה טפחים.

ט. כל כלי עור שנטמא במדרס הזב ושנהו לכלי

והקב ארבעה לוגים. (55) שק קטן. (56) והיא אוכלת מתוכו. (57) שק של עור. (58) קשר. (59) וראויים לקבלה. (60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. (61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד.

גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. (49) ואינם ראויים לקבל. (50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. (51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. (52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. (53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. (54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג-ט"ז סיון ה'תשפ"ב

זר, והוא אֶמְרוּ יתעלה: "וְקִשְׁרָתָם לֹאֹת עַל גֵּדָךְ" (שם);
וְגַם הַצּוּי בַּמִּצְוָה זֶה נִכְפַּל אַרְבַּע פְּעָמִים. וְהִרְאָה
שֶׁתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד שְׁתֵּי מִצְוֹת — הוּא אֶמְרָם
בְּגִמְרָא מִנְחוֹת (מד). עַל דֶּרֶךְ הַתְּמָה עַל מִי שְׁסוּבָר,
שֶׁתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד לֹא תוֹנָח אַחַת מִקֵּהן בְּלִי
הַאֲחֶרֶת, אֲלֵא כְּשִׁיחִיו שְׁתִּיחֵן בְּנִמְצָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מֵאֵן
דְּלִית לֵה שְׁתֵּי מִצְוֹת, תִּדָּא מִצְוָה לֹא לְעֵבֶד?!" כְּלוּמַר:
מִי שָׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא יַעֲשֶׂה [לְפָחוֹת]
אַחַת? ! לֹא, אֲלֵא יַעֲשֶׂה אֶת־הַמִּצְוָה שְׁבִיבָהּ, וּלְפִיכָךְ יִגִּיחַ
אִיזוֹ מִקֵּהן שְׁבִנְמִצָּא. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁקָּרָאוּ לְתְּפִלִּין שֶׁל
יָד וְשֶׁל רֹאשׁ שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ אֵין הַנָּשִׁים
חֲבִיבוֹת בָּהֶן, שֶׁהָרִי אֶמְרָ יתעלה בְּטַעַם חֲיוֹבָן: "לְמַעַן
תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ" (שמות יג, ט) — וְנָשִׁים אֵינָן חֲבִיבוֹת
בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכָךְ בָּאָרוּ בְּמִכְלָתָא. וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ
כְּלִי־דִינִי שְׁתֵּי מִצְוֹת הָאֵלֶּה בְּפָרָק ד' מִמִּנְחוֹת (לא):
ואילך).

יום רביעי ט"ז סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה טו. יח.
הַמִּצְוָה הַט"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּמַעֲשֶׂה מְזוּזָה,
וְהוּא אֶמְרוּ יתעלה: "וְיִכְתְּבֶתֶם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ" (דברים ו, ט). וְכָכָר נִכְפַּל הַצּוּי בְּעִנְיָן זֶה (שם)
יֵא, כ; וְדִינִי מִצְוָה זֶה כָּלֵם נִתְבָּאָרוּ בְּפָרָק ג' מִמִּנְחוֹת (דף)
לא ואילך).

הַמִּצְוָה הַי"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ שִׁיחָה לְכָל־זָכָר
מִמֶּנּוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ. וְאִם יִכְתְּבוּ בִּידוֹ — הָרִי זֶה
מִשְׁבַּח מֵאֵד וְהוּא עֲדִיף, כְּמוֹ שְׁאֶמְרוּ (מנחות ל:). "כְּתָבוּ,
מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתִיב בָּאֵלּוּ קָבְלוּ מִהָרַם סִינִי". וְאִם אִי
אֶפְשָׁר לוֹ לְכָתְבוּ בִּידוֹ — חֵיב הוּא לְקַנּוֹת אוֹ יִבְקֹשׁ
שִׁיכְתְּבוּ בְּשִׁבְלֵו, וְהוּא אֶמְרוּ יתעלה: "כְּתָבוּ לָכֶם
אֶת־הַשִּׁירָה (שירת האזינו) הַזֹּאת" (שם לא, יט) (ומתוך
הַצּוּי עַל כְּתִיבַת פִּרְשַׁת הַשִּׁירָה נִלְמַד עַל חִיּוּב כְּתִיבַת כָּל
הַתּוֹרָה), לְפִי שְׁאִינוּ מִתָּר לְכָתְבַּת אֶת־הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת
פְּרָשִׁיּוֹת (ובעל־כִּרְחֹק חֵיב בְּכְתִיבַת הַתּוֹרָה כּוֹלָה). וְאָכֵן
רְצוֹנוֹ בְּאֶמְרוֹ "אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת" — כְּלִי־הַתּוֹרָה

יום ראשון י"ג סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְעֵבְדוֹ
יתעלה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאֶמְרָ "וְעִבְדְּתֶם
אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאֶמְרָ "וְאֵתוּ תַעֲבֹדוּ"
(דברים יג, ה); וְאֶמְרָ "וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, ג); וְאֶמְרָ
"וְלַעֲבֹדוּ" (שם יא, ג). וְאֶפְ־עַל־פִּי שְׁגַם הַצּוּי הַזֶּה הוּא
מִן־הַצּוּיִם הַפְּלִיִּים — כְּמוֹ שְׁבִנְאָרְנוּ בְּכָלֵל (בשורש)
הַרְבִּיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחִיד, כִּי הוּא צּוּי עַל הַתְּפִלָּה.
וְלִשׁוֹן סִפְרִי (דברים יא, ג): "וְלַעֲבֹדוֹ — זֶה תְּפִלָּה".
וְאֶמְרוּ עוֹד: "וְלַעֲבֹדוֹ — זֶה תַלְמוּד". וְכַמִּשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי
אֲלֵיעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אֶמְרוּ: "מִנֵּין לְעֵקֶר
תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהֵבָא (מכאן): אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא
וְאֵתוּ תַעֲבֹד" (שם ו, ג). וְאֶמְרוּ: "עֲבֹדְהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עֲבֹדְהוּ
בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמַר יוֹשִׁים מִסִּתְּרוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש)
וְנִכְחוֹ (או לנגדו) כְּמוֹ שְׁבִנְאָר שְׁלֹמֹה ("וְהַתְּפַלֵּלוּ אֶל־הַמֶּקוֹם
הַזֶּה", הַבֵּית הַזֶּה) (מלכים־א ח, כט, לה, ובדברי הימים־ב ו,
ט).

יום שני י"ד סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה כו. יב.

הַמִּצְוָה הַכ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ הַכֹּהֲנִים לְכַרֵּךְ
אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־יוֹם, וְהוּא אֶמְרוּ יתעלה: "כֹּה תִכְרֹכּוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם" (במדבר ו, כג). וְכָכָר נִתְבָּאָרוּ
דִּינִי מִצְוָה זֶה בְּפָרָק הָאַחֲרוֹן מִמְּגִלָּה (כד) וּמִתְעַנִּית (כו).
וּבְפָרָק ז' מִמִּסְכַּת סוּטָה (לוז).
הַמִּצְוָה הַי"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּמַעֲשֶׂה תְּפִלִּין שֶׁל
רֹאשׁ, וְהוּא אֶמְרוּ יתעלה: "וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ"
(דברים ו, ח). וְכָכָר נִכְפַּל הַצּוּי בַּמִּצְוָה זֶה אַרְבַּע פְּעָמִים
(שמות יג ט, טז, דברים ו, ח, יא, יח).

יום שלישי ט"ו סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יג.

הַמִּצְוָה הַי"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּמַעֲשֶׂה תְּפִלִּין שֶׁל

יום שישי י"ח סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יד.

21 המצוה הי"ד — הצווי שנוצטוינו במעשה ציצית,
22 והוא אמרו ותעלה: "ועשו להם ציצת וגו' ונתנו על-ציצת
23 הפנף פתיל תכלת" (במדבר טו, לח). אף אינה נמנית בפתי
24 מצות, אף-על-פי שהפילל הוא אצלנו (מנחות לח):
25 "התכלת אינה מעפכת את-הלכן והלכן אינו מעפכ את-
26 התכלת", שכן אמרו בספרי (פרשת שלח שם): "יכול שהן
27 שתי מצות: מצות תכלת ומצות לבן? תלמוד לומר: והיה
28 לכם לציצת — מצוה אחת היא ואינה שתי מצות". וזו
29 אין הנשים חייבות בה, כמו שנתבאר בתחלת גמרא
30 קדושין (לג). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפסק ד'
31 מנחות (לח. ואילך).
32

1 הפוללת את-השירה הזאת. ולשון גמרא סנהדרין (כא):
2 "אמר רבא: אף-על-פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר
3 תורה — מצוה לכתב משלו, שנואמר: 'ועתה כתבו לכם
4 את השירה הזאת'. איתבה (הקשה על דבריו) אפ"י: (נאמר
5 במשנה שמלך) כותב לו ספר תורה לשמו, כדי שלא
6 יתגאה בשל אבותיו — (מכאן ש)מלך אין (כן), הדייט
7 לא?!" ובהא התשובה: "התם לא נצרכה (שם לא בא
8 הפסוק ללמד) אלא לשתי תורות, כדתנא: 'וכתב לו
9 את-משנה התורה' — שתי תורות"; כלומר, שהחלוק
10 בין מלך להדייט הוא, שכל-אדם חייב לכתב ספר תורה
11 אחד, והמלך שני ספרי תורות, כמו שנתבאר בפסק ב'
12 מסנהדרין. וכבר נתבארו דיני פתיבת ספר תורה ויתגאיו
13 בפסק ג' מנחות (ל ואילך) וגריש (בבא בתרא יג"ד).
14 ושבת (קלא).

יום ש"ק י"ט סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יט.

33 המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו ותעלה
34 אחר כל-אכילה, והוא אמרו ותעלה: "ואכלת ושבעת
35 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא
36 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנואמר:
37 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבארו דיני מצוה
38 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.
39

יום חמישי י"ז סיון ה'תשפ"ב

מצות עשה יז.

16 המצוה הי"ז — הצווי שנוצטוינו שכל-מלך היושב
17 אצלנו על פסא המלכות יכתב ספר תורה לעצמו ולא
18 יפרד ממנו, והוא אמרו ותעלה: "והיה לשבתו על פסא
19 ממלכתו וכתב לו את-משנה התורה הזאת" (שם יז, יח).
20 וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפסק ב' מסנהדרין (כא).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב ע"ד הטבת מצב בריאותו ושחדלו ממנו התקפות הכליות. הנה בטח
רואה בזה ג"כ רמז מלמעלה ע"פ פתגם הבעש"ט, שבכל דבר נראה ונשמע לאיש הישראלי יש ללמוד
בזה הוראה בעבודת השי"ת. וההוראה בהנ"ל הוא, שכאשר מצליח השי"ת וחדלו התקפות הכליות
בגשמיות, הנה עליו להשתדל ביתר שאת ויתר עז שיחדלו ג"כ התקפות הכליות ברוחניות, והוא ע"י
ההתבוננות בפרט במ"ש בתניא פרק מ"א, והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחר
כליות כו'.

ובהנ"ל נפתרת ג"כ שאלתו במכתבו במה שראה באחד שראוי וזקוק לתוכחה, אבל אינו מקבל
אותה ומבקש עצה בזה, הנה ע"פ הנ"ל מובן המענה, והוא מרז"ל הידוע (ברכות ו' ע"ב) מי שיש בו
יר"ש דבריו נשמעים ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (ר"ת בספר הישר שער י"ג. הובא
בשלי"ה שער האותיות אות ל').

בברכה לברי הנכונה בגו"ר.

יחזקאל פרק כא כו-ל

כו כִּי־עָמַד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־אֵם הַדֶּרֶךְ בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים לְקֶסֶם־קֶסֶם קָלָקֵל בְּחָצִים שָׂאֵל בְּתַרְפִּים רָאָה בַּפָּנֶיךָ כֹּה בִימִינִי הִיָּה | הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַם לְשׁוֹם פָּרִים לִפְתָּח פֶּה בְּרֹצֶחַ לְהָרִים קוֹל בְּתִרְעוּהָ לְשׁוֹם פָּרִים עַל־שַׁעְרִים לְשַׁפֵּךְ סִלְלָה לִבְנוֹת דִּיק: כה וְהָיָה לָהֶם (כקסום)־כְּקֶסֶם־שׂוֹאֵל בְּעִינֵיהֶם שִׁבְעֵי שְׂבָעוֹת לָהֶם וְהוֹאִי־מִזְכִּיר עֹן לְהַתְּפֹשׁ: (פ) כט לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה יַעַן הִזְכַּרְתֶּם עֲוֹנֵכֶם בְּהַגְלוֹת פְּשָׁעֵיכֶם לְהַרְאוֹת חַטֹּאוֹתֵיכֶם בְּכָל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזְכַּרְתֶּם בַּכָּף תַּתְּפֹּשׁוּ: (פ) ל וְאַתָּה חָלַל רִשְׁעֵי נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּא יוֹמוֹ בָּעַת עֹן קָץ: (פ)

רש"י

להם. לישראל מה שעשה נבוכדנצר: כקסם שוא. ולא יאמינו שיצליח אך באמת שבועי שבועות להם ארבעים ותשע פעמים קסם להם נבוכדנצר וכל הקסמים כוונו זה כזה: והוא מזכיר עון להתפש. נבוכדנצר בקסמו את קסמיו היה מזכיר עוונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון ומואב שכניהם שהיו שומעים את תוכחות הנביאים: להתפש. שהיו ישראל נתפשים בידו: (כט) יַעַן הִזְכַּרְתֶּם עֲוֹנֵכֶם. שאתם מחדשים עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם: בהגלות פשעיכם. החדשים: להראות חטאתיכם. הישנים: יַעַן הִזְכַּרְתֶּם. לפני לרעה לפיכך: בכף תתפשו. ביד מלכא דבבל תתמסרון: (ל) חלל רשע. חייב להיות חלל ברשעך: נשיא ישראל. צדקיהו: בעת עון קץ. בעת נתמלאת הסאה והגיע העון האחרון הממלא את הסאה:

(כו) אם הדרך. קארפּוֹר בלע"ז: קלל בחצים. ליהט בלהט חצים זרק חץ כלפי מעלה והיא פונה מאיליה לימין או לשמאל ולמקום שהיא פונה הוא הגורל: קלל בחצים. חברו מנחם עם נחשת קלל (לעיל א) והוא לא פנים קלל (קהלת י) ויש משמע קלל לשון קלקול כמו (ירמיה ד) וכל הגבעות התקלקלו ויש לועזים קלל טראאייט בלע"ז וכן ת"י קלל קשת בחצים בגירריא: שאל בתרפים. דמות שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עושהו באותה שעה יש בו דיבור לעולם: ראה בכבד. יש בקיאים קוסמים בכבד: (כז) בימינו היה הקסם ירושלים. כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלים: לשום כרים. שלטונים ממונים ראשי גייסות: לשום כרים על שערים. אתה וגייס שלך שב על שער פלוני: לשפוך סוללה. שופכן עפר וסוללין וצוברין תל גבוה וכובשין אותה כעין שכובשים תלי המגדלים לעמוד עליו ולהלחם בכני העיר: (כח) והיה

מצודת ציון

(כו) לקסם קסם. ענין כישוף: קלל. ענין לטישה וזיכוך כמו והוא לא פנים קלל (קהלת י) והוא מל' נחשת קלל (לעיל א): בתרפים. צלמים מגידים עתידות ע"י כישוף כמו ותגנוב רחל את התרפים (בראשי' לא): (כז) כרים. כעין אילים עשויים מברזל ובהם מנגחים בחומה להפילה כמוזכר ביוסיפון וכן ושים עליה כרים (לעיל ד): סוללה. הוא תל העפר מול החומה לעלות עליה להלחם על העיר: דיק. כעין מגדל מעץ מול העיר והוא מתחבולות המלחמה: (כח) שבועי שבועות. מל' שבועה: (כט) עלילותיכם. מעשיכם: (ל) חלל. מחולל והוא הפוך הקדושה: בא. ענין שקיעה כי בא השמש (בראשית כח): יומו. השמש תקרא יום כמו לרוח היום (בראשית ג) ור"ל הצלחתו המאיר' כשמש: קץ. סוף:

מצודת דוד

(כו) כי עמד וגו'. ר"ל הדבר הזה בא לרמוז אשר מלך בבל עמד בצאתו מארצו על הדרך והוא המקום אשר יתפרשו משם הדרכים אילך ואילך הנחשבות לפנות אל מול המקום ההוא: בראש. בהתחלת שני הדרכים המתפרשים: לקסם קסם. העמידה שם היתה למען לקסם קסם לדעת אנה ילך ויצליח: קלל בחצים. לטש וזכך ברזל החצים עד שהיה מזהיר ביותר והרואה יוכל לראות בו כמו במראה ודרך בעלי הקוסמים היה לראות בו ולקסום: שאל בתרפים. עשויים המה בצורת אדם ומגידים עתידות ע"י כישוף: ראה בכבד. כי יש בו בהירות בעת שמוציאים אותו מגוף בעל חי והרואה יוכל לראות בו ודרך בעלי הקסם היה לקסום בו: (כז) בימינו היה הקסם ירושלים. הקסם היה מגיד ללכת בימינו אל ירושלים: לשום כרים. להעמיד אילים מנגחים מול החומות לשברם ולכתתם:

לפתוח פה ברצח. לזרו את העם שירצחו את בני העיר: להרים קול בתרועה. להבהיל את העם: על שערים. לשבר השערים: לשפוך וגו'. הם ענייני מלחמה: (כח) והיה להם. לישראל בעיניהם קסם שוא ר"ל מה שעלה בקסמיו לעלות לירושלים היה בעיניהם שוא כי חשבו שלא יוכל לכבשה כאילו הכשדים נשבעו להם שבועות רבות שלא יכבשו אותה: והוא מזכיר עון. אבל כל אחד מאנשי ירושלים היה מזכיר את העון לפני המקום בעשותו פעם בפעם להיות סיבה שיהיה נתפש ביד האויב: (כט) יַעַן הִזְכַּרְתֶּם. עוונכם, בעבור שאתם מזכירים עונותיכם הראשונות כמה שאתם מגלים פשעיכם החדשות לעשותם בפרסום: להראות. למען יהיו נראים חטאתיכם אשר מאז בסיבת כל עונותיכם החדשות וכפל הדבר במ"ש: יַעַן הִזְכַּרְתֶּם. בעבור שאתם מזכירים עונותיכם לכן תתפשו בכף מלך בבל: (ל) ואתה חלל רשע. אתה רשע המחולל מן הקדושה ועל צדקיהו יאמר: בא יומו. שקעה שמשו והצלחתו בעת עשותו העון המשלים את הקץ וממלא את הסאה:

דברי הימים א פרק ה ב"ט

ב כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והפכרה ליוסף: (ס) ג בני ראובן בכור ישראל חנוך ופלוא חצרון וקרמי: ד בני יואל שמעיה בנו וגו' בנו שמעי בנו: ה מיכה בנו ראיה בנו פעל בנו: ו בארה בנו אשר הגלה תלגת פלנאסר מלך אשר הוא נשיא לראובני: ז ואחיו למשפחתיו בהתיחש לתלדותם הראש יעאל וזכריהו: ח ובלע בן-עזו בן-שמע בן-יואל הוא יושב בערער ועד-נבו ובעל מעון: ט ולמזרח ישב עד-לבוא מדברה למן-הנהר פרת כי מקניהם רבו בארץ גלעד: י ובימי שאול עשו מלחמה עם-ההגרים ויפלו בידם וישבו באהליהם על-פלפני מזרח לגלעד: (ס) יא ובני-גד לנגדם ישבו בארץ הבשן עד-סלכה: יב יואל הראש ושפט המשנה ועני ושפט בבשן: יג ואחיהם לבית אבותיהם מיכאל ומשלם ושבע ויזרי ויעפן וזיע ועבר שבעה: (ס) ד אלה ו בני אביחיל בן-חורי בן-ירוח בן-גלעד בן-מיכאל בן-ישישי בן-יחדו בן-בז: טו אחי בן-עבדיאל בן-גוני ראש לבית אבותם: טז וישבו בגלעד בבשן ובבנתיה ובכל-מגרשי שרון על-תוצאותם:

רש"י

הראש שעל ידן כלה יחוסן: (ח) ועד נבו ובעל מעון. שבימים קדמונים קודם שבאו לידי ישראל נקראו נבו ובעל מעון ע"ש תועבותם כי כן היה מנהג עובדי כוכבים ומזלות עד היום ההוא לקרוא תועבותיהם בשם עיירותיהם אבל כשבאו לידי ישראל הסבו שמותם כדכתיב ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם (במדבר ל"ב) כלו' ישראל הסבו שמותם ואת שבמה לפי שלא נקראה ע"ש תועבותיה לא הסבו שמה ובמגילה מפרש כי נבו ובעל מעון שם עבודת כוכבים הם: (י) עם ההגרים. הם הישמעאלים וע"ש אמם קוראם הגרים בני הגר היו: וישבו באהליהם. שכן מנהג ערביים לישב באהלים: (יא) ובני גד לנגדם ישבו. אצלם כמו ואלכה לנגדך (בראשית י"ג): (יג) ואחיהם לבית אבותיהם. במקום יחוסן: מיכאל ומשלם. אלו היו ראשי אבותיהם של אותו היחס כי כולם התיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל:

מצודת ציון

(י) ההגרים. המה בני ישמעאל ונקראים ע"ש הגר אמו: (יא) לנגדם. בשוה להם וכן ואלכה לנגדך (בראשית לג): (יב) המשנה. שני לו במעלה: (טז) ובבנותיה. הכפרים הסמוכים לה: מגרשי. הם הבתים העומדים מחוץ לחומות העיר הנראים כאילו נגרשו מן העיר:

(ב) כי יהודה גבר באחיו. בדבר המלוכה גבר יהודה מכל אחיו ולנגיד ממנו. ר"ל להעמיד נגיד ומלך על ישראל אמר יעקב שיחא ממנו: והבכורה. בדבר נחלת השבטים היא לבדה ניתנה ליוסף וכאומר הנה על כי לא נשאר מה מן המעלה לראובן לזה אמרו עד כה והקדים ליהודה מפני כבוד המלוכה: שמעיה בנו וכו'. כל מה שחשב היה אחד בן אחד: (ו) אשר הגלה וכו'. רצה לומר אשר בעת שהגלה תלגת וכו' היה הוא אז נשיא לבני ראובן: (ז) ואחיו. מיועדיו וחבריו של בארה: למשפחותיו וכו'. ר"ל כל אחד למשפחות בהתיחסם לסדר תולדותם היה נראה אשר יעאל היה הראש מכולם וזכריה אחריו על כי אבותיהם היו אנשי המעלה יותר מאבות כולם: (ח) הוא יושב. זרעו ישבו בגבול ערוער: ועד נבו. הוא הרוחב מצפון לדרום: (ט) ולמזרח ישב. כלפי המזרח ישבו עד המקום שבאים בה למדבר למן הנהר פרת והלאה אף כי נהר פרת היא גבול א"י למזרח נתרחקו להלאה כי נתרבו מקניהם מלשכת בארץ הגלעד כי היה צר להם המקום: (י) באהליהם. של ההגרים: על כל פני. על כל עבר המזרחי מול הגלעד: (יב) בבשן. אלה הארבעה היו ראשים בבשן: (יג) ואחיהם. מיועדיהם ורעיהם שהיו ראשים לבית אבותיהם הם מיכאל וכו': (טז) ראש וכו'. היה ראש לבית אבותם של האנשים אשר עמו: (טז) על תוצאותם. כמו עד תוצאותם, רצה לומר עד סופי הגבולים:

מצודת דוד

(ב) כי יהודה גבר באחיו. בדבר המלוכה גבר יהודה מכל אחיו ולנגיד ממנו. ר"ל להעמיד נגיד ומלך על ישראל אמר יעקב שיחא ממנו: והבכורה. בדבר נחלת השבטים היא לבדה ניתנה ליוסף וכאומר הנה על כי לא נשאר מה מן המעלה לראובן לזה אמרו עד כה והקדים ליהודה מפני כבוד המלוכה: שמעיה בנו וכו'. כל מה שחשב היה אחד בן אחד:

(ו) אשר הגלה וכו'. רצה לומר אשר בעת שהגלה תלגת וכו' היה הוא אז נשיא לבני ראובן: (ז) ואחיו. מיועדיו וחבריו של בארה: למשפחותיו וכו'. ר"ל כל אחד למשפחות בהתיחסם לסדר תולדותם היה נראה אשר יעאל היה הראש מכולם וזכריה אחריו על כי אבותיהם היו אנשי המעלה יותר מאבות כולם: (ח) הוא יושב. זרעו ישבו בגבול ערוער: ועד נבו. הוא הרוחב מצפון לדרום: (ט) ולמזרח ישב. כלפי המזרח ישבו עד המקום שבאים בה למדבר למן הנהר פרת והלאה אף כי נהר פרת היא גבול א"י למזרח נתרחקו להלאה כי נתרבו מקניהם מלשכת בארץ הגלעד כי היה צר להם המקום: (י) באהליהם. של ההגרים: על כל פני. על כל עבר המזרחי מול הגלעד: (יב) בבשן. אלה הארבעה היו ראשים בבשן: (יג) ואחיהם. מיועדיהם ורעיהם שהיו ראשים לבית אבותיהם הם מיכאל וכו': (טז) ראש וכו'. היה ראש לבית אבותם של האנשים אשר עמו: (טז) על תוצאותם. כמו עד תוצאותם, רצה לומר עד סופי הגבולים:

ג פרוזבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן; פשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט): "השומר לך פנייה דבר עם לבבך בלעל" וגומר – התקין הלל לפרזבול.

ד זהו גופו של פרוזבול: "מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה", והדינים חותמין למטה או העדים.

פירוש ברטנורא

ג פרוזבול. פרוזבול, בול עשירים, דכתיב (ויקרא טו) ושברתי את גאון עוכם, ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה. תקנה לעשירים שלא יעברו על השומר לך פן יהיה דבר עם לבבך בלעל, ותקנה לעניים שימצאו מי שלוה להם, והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים טו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ורבנן הוא דחקינו שמטת כספים בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים:

ד זהו גופו של פרוזבול. עיקרו ושרשו: והדינים חותמין למטה או העדים. להכי קתני הדינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דין או הדין עד, דברבנן עד נעשה דין, ופרזבול דרבנן הוא:

משניות מבוארות – קהתי

(משנה ראשונה). ובירושלמי אמרו, שאפילו הדינים נמצאים במקום אחר, יכול המלוה לכתוב בפני עדים שמוסר חובותיו לדיינים שבמקום פלוני, שכן משמע מגופו של פרוזבול: "פלוני ופלוני הדינים שבמקום פלוני".

להרחבת באור שתי המשניות שלמעלה בענין ה"פרזבול", נוסף כמה דברים: א. מה ששנינו לעיל (משנה ב), שהמוסר שטרותיו לבית דין אינו משמט, אמנם מדין תורה הוא, שכן דרשו בספרי מן הכתוב (דברים טו, ג): "ואשר יהיה לך את אחיך תשטם ידך" – פרט למוסר שטרותיו לבית דין (כמו שבארנו שם). ברם, תקנת הלל היא, שהכותב פרוזבול, אף על פי שאינו מוסר שטרותיו לבית דין, מכל מקום מועיל הפרזבול שאין שביעית משמטת חובותיו, והוא כולל אפילו חובות שאין לו שטרות עליהם (תוספות, מכות ג, ב. "מלאכת שלמה": משה ראשונה).

ויש מפרשים, שדין המוסר שטרותיו לבית דין הוא ענין הפרזבול שתיקן הלל (רש"י מכות ג, ב), כלומר שלפי דעה זו באה משנה ג לפרש ענין המוסר שטרותיו לבית דין שבמשנה הקודמת, שטעמו הוא לפי שפרזבול אינו משמט מתקנת הלל. ומה שדרשוהו בספרי מן הכתוב, אינו אלא אסמכתא בלבד.

ב בבבלי שואלים (גיטין לו, א): איך תיקן הלל תקנה נגד דין התורה? ומשיב אב"י: בשביעית בזמן הזה ורבי היא... כלומר שלדעת רבי אין שמיטת כספים נהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג, שיש בו שמיטת קרקע בדומה לשמיטת כספים בשביעית, שהשדות חוזרות בו לבעליהן, אבל בזמן שאין היובל נוהג, אין שמיטת כספים נהגת (רבנן תם בתוספות שם); וחכמים תיקנו, שתהא שמיטת כספים נהגת אף בזמן שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת כספים מישראל, והואיל ואין שמיטת כספים נהגת בזמן הזה אלא מדברי סופרים, לפיכך היה כוח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין שמיטת כספים, כדי שלא יימנעו העם מלהלוות זה את זה. ברם, בזמן ששמיטת כספים נהגת מן התורה אין תקנת פרוזבול מועילה. וכן כותב הרמב"ם: "ואין הפרזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים. אבל שמיטה של תורה, אין הפרזבול מועיל בה (הל' שמיטה יובל ט, טז).

יש מפרשים, שאף בימי בית שני לא נהגו יובל, שכתוב ביובל (ויקרא כה, י): "וקראתם דרוז בארץ לכל יושביה", ודרשו (ערכין לב, ב): בזמן שכל יושביה עליה ומכאן, שמשגיח ראובן ושכט ג' וחצי שבט המנשה בטלו היובלות, וכיון שהלל סובר כרבי, שבזמן שאין היובל נוהג אין שמיטת כספים נהגת מן התורה אלא מדברי סופרים, הלכך יכול היה להתקין בימי פרוזבול (רש"י גיטין לו, א).

ויש סוברים, שאמנם בימי בית שני נהגו יובל, והלל לדורות הבאים תיקן, שיוצאים היו שהבית עתיד ליחרב (תוספות שם בשם רבנן תם).

ושבו שואלים בגמרא (שם לו, ב): אם מן התורה אין שמיטת כספים נהגת בזמן הזה, כלומר שהלווה חייב מן התורה לפרוע הלוואתו, איך תיקנו חכמים השמטת כספים בזמן הזה נגד דין התורה? ומשיב אב"י: "שב ואל תעשה הוא", ובכגון זה יש כוח ביד חכמים לתקן. – רבא אמר: הפקר בית דין הפקר, וחללקו שם המפרשים בתשובתו של רבא: לרש"י נתכוון רבא להשיב אף על השאלה הראשונה בענין תקנת הלל, שלדעת רבא תקנת פרוזבול מועילה אף לחכמים החולקים על רבי וסוברים ששמיטה בזמן הזה נהגת מן התורה, שהואיל

י ו ט ר א ש ו

ב א ו ר מ ש נ ה ג

פרזבול אינו משמט – אם נכתב פרוזבול על המלווה, אין החוב משמט ("פרזבול" מלה יוונית, ומובנה: תעודת תביעה לבית הדין לגביית החוב, כמפורש במשנה הבאה). זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן – כנשיא הסנהדרין בימי מלכות הורדוס, כמאה שנה לפני חורבן בית שני; פשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה – מחשש שמא לא יפרע הלווה את החוב עד שנת השמיטה ונמצא המלוה מפסיד ממונו, ועוברין על מה שכתוב בתורה: "השומר לך פנייה דבר עם לבבך בלעל" וגומר – "לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחייך האביון ולא תתן לו", התקין הלל לפרזבול – שמלוה הכותב פרוזבול, כמפורש להלן במשנה הבאה, אין השביעית משמטת את חובו. בבבלי פירשו (גיטין לו, א): פרוזבול – פרוס בולי ובוטי (כלומר ש"פרזבול" הוא קיצור מהמלה "פרוזבוליבטי") – תקנה לעשירים ולעניים (תר"פ – תקנה, בולי – עשירים, בוטי – עניים): תקנה לעשירים – שלא יהא ממונם נפקע, ותקנה לעניים – שיהיו מוצאים ללוות (רש"י שם).

במוסף "הערוך" מובא ש"פרוסבוליבטי" היא מלה יוונית שפירושה: יועצים ובית דין ממונה שלא יקבל אחד מן העם נזק וירד מנכסיו. ויש מעירים על דברי "הערוך", שאף האמוראים ידעו היטב פירוש המלה "פרוסבול", שהיא קיצור לשון מן המלה היוונית "פרוסבוליבטי", אלא שכן דרך האמוראים לדרוש לשונות העמים שהשתמשו בהם ולתת מושג עברי לפי הענין (תוספות אנשי שם).

ב א ו ר מ ש נ ה ד

זהו גופו של פרוזבול – עיקרו של פרוזבול הוא הנוסח דלקמן: "מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה" – ויש גורסים: "מוסר אני לכם... כל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה", כלומר שהמלווה מוסר לבית הדין את הזכות לגבות כל חובותיו, ולכן דינו כמוסר שטרותיו לבית דין, ששנינו לעיל (משנה ב), שאינם משמטים, הואיל והחובות כגוביים הם, ואין בהם משום "לא יגוש" (ספרי דאח; המאירי גיטין). ברם, לפי הגירסה שבמשנתנו משמע, שאינו אלא מוסר מודעה לדיינים, שכל חובות שיש לו יגבם כל זמן שירצה, וכיון שמסר מודעה זו, נמצא גובה חובותיו בתוקף הוראת בית הדין, הלכך אינם משמטים בשביעית. והדיינים חותמין למטה או העדים – הדיינים או העדים חותמים מתחת לנוסח הפרזבול. ויש מפרשים, שאם ירצו הדיינים לכתוב לו הפרזבול, יכתבו "פלוני בא לפנינו הדיינים ומסר לנו חובותיו", וחותמים הדיינים; ואם לאו, יוכלו העדים לכתוב לו: "בפנינו עדים מסר פלוני חובותיו לבית דין פלוני" וחותמים העדים

ה פְּרוּזְבוּל הַמִּקְדָּם פֶּשֶׁר, וְהַמֵּאָחֵר פֶּסוּל. שְׁטָרֵי חוֹב הַמִּקְדָּמִים פֶּסוּלִים, וְהַמֵּאָחֵרִים פְּשִׁירִים. אֶחָד לֹוֶה מִחֻמְשָׁה, כּוֹתֵב פְּרוּזְבוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. חֻמְשָׁה לְזֵין מֵאָחֵד, אֵינּוּ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבוּל אֶחָד לְכָלָם.
ו אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבוּל אֶלָּא עַל הַקֶּרֶקֶע. אִם אֵין לוֹ, מוֹכֵה הוּא בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ כֵּל שְׁהוּא. הֵיתֵה לוֹ שְׂדֵה מִמְשַׁכְּנֵת בָּעִיר, כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל. רַבִּי חֲצִפְתִּי אָמַר: כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נֶכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְלִיתּוּמִים עַל נֶכְסֵי אֶפְטָרוּפִין.

פירוש ברטנורא

ה פְּרוּזְבוּל הַמִּקְדָּם. שומנו מוקדם שנכתב בכסליו וזמנו הכתוב בתוכו מתשרי קודם, כשר, מפני שהורע כחו של מלוה בכך, דפרוזבול אינו מועיל אלא להלוואות שלפניו, דנמשכסרו לבית דין הן כנביות ושבו אין משמיות, הלכך הלוואות הבאות אחריו שלא נמסרו לבית דין משמיות נמצא דמפסיד כמה שהקדים זמנו, אבל פרוזבול המאוחר פסול, שאיחר זמנו והוא הלוה בתיבתו, וכשמוציא פרוזבול זה ורואים ב"ד הזמן סבורים שאותן הלוואות קדמו לפרוזבול ונמצא גובה שלא כדון: שטרי חוב המוקדמים פסולים. כגון דקאי בניסן וכתב בשטר זמן תשרי שלפניו, פסולים משום דגובה שלא כדון מן הלקוחות שבין תשרי לניסן. וקנסיהו רבנן דלא ליגבו בשטר זה מן הלקוחות כלל, ואפילו מניסן ולחלא, גזירה שמא יגבה מאותן שבין תשרי לניסן שלא כדון. ומהו לא הוי השטר פסול מחמת שהקדים שחתמו בו הו' רשעים שחתמו על שטר מוקדם בשקר, דמצו העדים למימר אנתנו על עיקר המלוה שחתמו ולא על הזמן, שלא באנו להעיד שנכתב ונתחם ביומו: והמאוחרים כשרים. דהורע כחו של מלוה, שאינו טורף לקוחות אלא בזמן שכתוב בשטר: כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד. שכל מלוה ומלוה צריך שימסור שטרותיו לב"ד ויתכבד לו פרוזבול, הלכך כשחמשה לזין מא' אינו כותב אלא פרוזבול א' שאין כאן אלא מלוה א', ואע"פ שהלזין מרובין כשיהיה למלוה פרוזבול אחד על כולל דיו:
ו אלא על הקרקע. אלא אם כן יש לו קרקע ללוה, שאז חשוב החוב כנבוי ביד ב"ד ולא קרינן ביה לא יגוש: אם אין לו. ללוה, ומלוה יש לו, מוכה לו

משניות מבוארות – קהתי

ודבר שבממון הוא, אין כאן עקירת דבר מן התורה, לפי שהפקר בית דין בממון הפקר (וכן גם דעת הראב"ד). ברם, בעלי התוספות חולקים על רש"י והם מפרשים, שרבא לא בא להשיב אלא על השאלה השנייה בענין תקנת חכמים, שאף על פי שמן התורה אין שמיטת כספים בזמן הזה, ורשאים היו חכמים לתקן שיהא נהוגת שמיטת כספים בזמן הזה בכוח "הפקר בית דין הפקר". אבל לענין תקנת פרוזבול אף רבא מודה, שלא נקבעה, אלא מפני ששמיטה בזמן הזה מדברי סופרים.

ג. במשנתנו שנינו, שגופו של פרוזבול הוא: מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני... ומשמע שדי בבית דין של שניים; וכן סובר רב נחמן בבבלי (גיטין לג, א), שהואיל ואין כאן אלא הודעה בלבד, די בשני דיינים. אבל רב ששת סובר שצריך אמנם שלוש דיינים, ומה שנקטה המשנה "פלוני ופלוני" לאו דווקא הוא, שאין דרכו של התנא לפרט כרוכל את כל הדיינים. – הרמב"ם העתיק אמנם משנתנו כצורתה, אבל הטור "חושן משפט" (סימן סז) כתב: "פלוני ופלוני ופלוני", ומכאן שפסק כרב ששת. ויש פוסקים כרב נחמן (המאיר).

ד. בענין ששנינו במשנתנו "והדיינים חותמין למטה או העדים" כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו), שהמשנה באה ללמדנו, שבפרוזבול מותר שיחא הדיין עד, והעד דין, שדברבנן עד נעשה דין, וכבר התבאר שהפרוזבול הוא מדרבנן (עיין "תוספות יום טוב"). ובבבלי אמרו (גיטין לג, א), שהמשנה באה להשמיענו (לדעת רב ששת), שבפרוזבול מותר שיחא כתוב בלשון דיינים ויחתמו עליו עדים, או שיחא כתוב בלשון עדים ויחתמו עליו הדיינים (עיין שם רש"י ותוספות).

יוס טו

באור משנה ה

באור משנה ו

אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע – בזמן שיש ללוה קרקע, שאז חשוב החוב כאילו הוא גבוי בידי בית דין, ואין בו משום "לא יגוש" (ר"ש; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, לפי שאין רגילים להלוות למי שאין לו קרקע, ובדבר שאינו שכיח אין חכמים עושים תקנה (רש"י; רא"ש). **אם אין לו** – קרקע ללוה, **מזכה הוא** – המלוה ללוה, **בתוך שדהו כל שהוא** – קרקע כל שהוא, וכותבים עליו פרוזבול אפילו על חוב גדול, שאף מקרקע כל שהוא ראוי לגבות כל חוב, שגובה וחוזר וגובה ממנו (הר"ש; רש"י). **היתה לו שדה ממשכנת בעיר** – שמישכן אותה על חוב אחר, **כותבין עליה פרוזבול** – מה שנקטה המשנה בעיר אחרת. **רבי חצפית אומר: כותבין פרוזבול, לאיש על נכסי אשתו** – כגון נכסים שהבעל אוכל פירותיהם, **וליתומים על נכסי אפטרופין** – אם האפטרופוס, היינו הממונה על עסקי היתומים, לזה לצורך היתומים, ואין להם קרקע, כותבים פרוזבול על נכסיו של האפטרופוס, הואיל והוא לזה, אף על פי שלא לצורך עצמו לזה. – תקנת פרוזבול לטובת העניים

פרוזבול המקדם – שנכתב בו תאריך מוקדם, כגון שנכתב הפרוזבול באחד בניסן והוקדם זמנו לאחד באדר שלפניו, **פֶּשֶׁר** – הפרוזבול, שעל ידי הקדמת התאריך אין הלוה מפסיד כי אם המלוה, שאין הפרוזבול מועיל אלא להלוואות שנעשו לפני תאריך הפרוזבול, ולא לאלו שנעשו לאחריו; הלכך אם המלוה הקדים זמן הפרוזבול לאחד באדר, אינו אלא מפסיד לעצמו, שכל הלוואותיו שנעשו מאחד באדר ואילך משמטות, שאין הפרוזבול חל עליהן, **והמאחר** – אבל אם נכתב בו תאריך מאוחר, כגון שנכתב הפרוזבול באחד בניסן ונרשם בו: אחד באדר, **פסול** – הפרוזבול, שבתוקף פרוזבול זה יכול המלוה לבוא ולגבות גם את הלוואותיו שנעשו בין אחד בניסן לאחד באדר, ונמצא גובה שלא כדון, שאין הפרוזבול מועיל אלא להלוואותיו שנעשו עד אחד בניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין; ומשום קנס פסלוהו חכמים לגמרי. **שְׁטָרֵי חוֹב הַמִּקְדָּמִים** – בשטרי חוב הדין הוא להיפך, שאם נכתב בהם תאריך מוקדם, **פסולים** – השטרות, שכן ההלכה היא, שמיום כתיבת השטר משועבדים נכסי הלוה למלוה,

ז פִּוּרְתָּ דְבוּרִים – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הִיא פְּקָרְקַע, וְכוּתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וְאִינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה בְּמִקְוָמָה, וְהִרְוּדָה מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת – חֵיב. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִינָה פְּקָרְקַע, וְאִין פּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וּמְקַבֶּלֶת טִמְאָה בְּמִקְוָמָה, וְהִרְוּדָה מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת – פֶּטוּר.

ח הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית, יֹאמֵר לוֹ: מִשְׁמַט אָנִי. אָמַר לוֹ: אָף עַל פִּי כֵן – יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ, שְׁנֵאמַר (דברים טו, ב): "זֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה". פִּיּוּצָא בּוֹ, רוּצָה שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט וְרָצוֹ אֲנִישֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ, יֹאמַר לָהֶם: רוּצָה אָנִי, אָמְרוּ לוֹ: אָף עַל פִּי כֵן – יִקְבֹּל מֵהֶם, שְׁנֵאמַר (שם יט, ד): "זֶה דְּבַר הַרוּצָה".

ט הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית, רוּחַ חֻכְמִים נִוְחָה מִמֶּנּוּ. הִלְוָה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּדְּרוּ בְּנֵי עַמּוֹ, לֹא יִחְזִיר לְבָנָיו; וְאִם הַחֲזִיר,

פירוש ברטנורא

מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבים עליו פרוזבול, ואפילו החוב מאה מנה, משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו, כגון דגבי ודור גבי עד דמשלים כל חובו: היתה לו ללוה שדה ממושכנת בעיר, בין שאחרים משכנו אותה לו בין משכנו הוא לאחרים כותבין פרוזבול: כותבין לאיש על נכסיו אשתו. כגון קרקע של נכסיו מלוג שהוא אוכל פירות: על נכסיו אפטרופיו. שלווין לצורך היתומים והיתומים אין להם קרקע:

ז כוורת דבורים וכו'. כשהיא מחוברת בטמא הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר, ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע, לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בטמא: ר"א אומר הרי היא כקרקע. ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע: וכותבין עליה פרוזבול. אם יש ללוה כוורת כאלו היה לו קרקע: ואינה מקבלת טומאה. כדרך שהקרקע מחוברת אינו מקבל טומאה: והרודה. מחלות דבש שבתוכה בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום חבורו, דכתיב (ש"א יד) ויטבול אותה ביערת הרבש וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. ואין הל' כר"א:

ח המחזיר חוב בשביעית. בסוף שביעית דהיינו בשמיטתה, שאין שביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (דברים טו) מקץ שבע שנים: אמר לו אעפ"כ. א"ל הלוא אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך: יקבל ממנו. ולא עוד אלא שמותר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני: שנאמר וזה דבר השמטה. כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו, ובדבור ראשון שאמר משמט אני סגי ואין צריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר, אין לך אלא דבור ראשון, וכן וזה דבר הרוצה:

ט המחזיר חוב בשביעית. לוח שאומר למלוה אעפ"כ, ומחזיר לו מעותיו רוח חכמים נוחה הימנו: לא יחזיר לבנינו. אינו חייב להחזיר לבניו אם מת הגר: ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. ודוקא לבניו שנתגירו עמו משום דעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה דכתיב (דברים ב) כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר, ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזור לסורם שיאמרו אם היו עובדי כוכבים היו יורשים אביהם והיו צריכין להחזיר להם. אבל אם היתה

משניות מבוארות – קהתי

לחזור שהוא משמט, שְׁנֵאמַר: "זֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה" – ודרשו: "זה דבר", שדיו למלוה בדיבור אחד שאומר "משמט אני", ואינו צריך לחזור עליו. ויש מפרשים, שלמדים מן הפסוק "זה דבר השמיטה", שצריך לומר דיבור של שמיטה (דש"י גיטין לו, ב), כלומר שהפסוק אינו מובא כאן אלא לדרשה שהמלוה יאמר "משמט אני". כן מובאת (שם) ברייתא: "כשהוא (הלווה) נותן לו, אל יאמר לו: "בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו: "שלי הן ובמתנה אני נותן לך". פִּיּוּצָא בּוֹ – דומה לדין זה (משנה השנייה במכות ב, ח), רוּצָה שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט – משום שהרג נפש בשגגה (דברים יט, א-י), וְרָצוֹ אֲנִישֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ – לחלוק לו כבוד, יֹאמַר לָהֶם: רוּצָה אָנִי – שצריך הוא להודיע ולפרסם שהוא נכנע ונעצב על התקלה שבאה על ידו (המאירי), אָמְרוּ לוֹ – אנשי העיר: אָף עַל פִּי כֵן – אנו רוצים לכבדך, יִקְבֹּל מֵהֶם – ולא יאמר להם שנית, שהוא רוצה ואינו רואי לכבוד, שְׁנֵאמַר: "זֶה דְּבַר הַרוּצָה" – אין לך אלא דיבור הראשון (תוספותא מכות ב).

יוסרביעי

באור משנה ט

משנה זו – המסיימת את מסכתנו – באה ללמד, שהפורע חוב שנשמט בשביעית, רוח חכמים נוחה ממנו; ואבנ הלכה זו גיטנו בה עוד שני דברים, שהעושה אותם – אף שאינו מחוייב בהם – רוח חכמים נוחה ממנו.

הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית – לוהה שאמר למלוה "אף על פי כן", כמו ששינוי במשנה הקודמת, והחזיר לו מעותיו, רוּחַ חֻכְמִים נִוְחָה מִמֶּנּוּ – חכמים מרוצים ממעשהו זה, וכן פירש רש"י (בבא מציעא מח, א), שיש נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה; ויש מפרשים:

רוח חכמה וחסידות בקרבו, שאינו רוצה ליהנות מממון אחרים ("מלאכת שלמה"). הִלְוָה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּדְּרוּ בְּנֵי עַמּוֹ – ומת הגר שהלווהו, לֹא יִחְזִיר לְבָנָיו – אין הלווה חייב להחזיר לבניו את החוב שהיה חייב לאביהם, שכן הלכה היא: גר שמת – כל הקודם בנכסיו זכה, שאין בניו שנולדו לו בגיותו יורשים אותו, אף על פי

תיקנה, ולכן הקילו בה בכל אותם העניינים שנישנו במשנה (עיי' "תוספות יום טוב").

יוסרביעי

באור משנה ז

משנה זו שנויה גם במסכת עוקצין, אלא שכאן היא שנויה אגב ענין פרוזבול, ושם – אגב ענין טומאה.

פִּוּרְתָּ דְבוּרִים – המונחת על גבי קרקע, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הִיא פְּקָרְקַע – והיא נקנית בכסף ובשטר ובחזקה (עיי' פאה ג, ו), וְכוּתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל – שאם יש ללוה כוורת, אף על פי שאין לו קרקע, כותבין למלוה פרוזבול עליה, וְאִינָה מְקַבֶּלֶת טִמְאָה בְּמִקְוָמָה – המיוחד לה, כדין קרקע שאינו מקבל טומאה, אבל אם נטלוה ממקומה, דינה ככלי, והיא מקבלת טומאה מדרבנן. וְהִרְוּדָה מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת – דבש מן הכוורת, חֵיב – חטאת בשוגג, כתולש צמח מן הקרקע, שכתוב (שמואל א יד, כז): "ויטבול אותה ביערת הרבש". ודורש רבי אליעזר מכאן: מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש בכוורת הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִינָה פְּקָרְקַע – אין הכוורת כקרקע אלא דינה ככלי, וְאִין פּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל – שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע (לעיל משנה ו), וּמְקַבֶּלֶת טִמְאָה בְּמִקְוָמָה – אפילו במקומה המיוחד לה, כדין כלי. וְהִרְוּדָה מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת, פֶּטוּר – שאינו כתולש מן המחובר; ברם, אסור לרדות דבש מדברי סופרים (שבת צה, א). ואין הלכה כרבי אליעזר (רמב"ם).

באור משנה ח

הַמַּחְזִיר חוֹב בְּשִׁבְעִיעִית – כלומר, לוהה הבא לאחר שביעית להחזיר חוב שחל עליו דין שמיטה בשביעית, שהרי אין שביעית משמטת אלא בסופה (עיי' הקדמה למשנה א בפרקנו), יֹאמֵר לוֹ – המלוה ללוה: מִשְׁמַט אָנִי – כמצוות התורה; אָמַר לוֹ – הלווה למלוה: אָף עַל פִּי כֵן – רוצה אני שתקבל, יִקְבֹּל מִמֶּנּוּ – ואינו צריך

רוח חכמים נוחה ממנו. כל המטלטלין נקנין במשיכה; וכל המקנים את דברו, רוח חכמים נוחה ממנו.

סליק מסכת שביעית מסכת תרומות פרק ראשון

א חמשה לא יתרמו; ואם תרמו, אין תרומתן תרומה: החרש, והשוטה, והקטן, והתורם את שאינו שלו. נכרי

פירוש ברטנורא

הורתם שלא בקדושה וליתתם בקדושה דמעות לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירושה זו ראויה להם לעולם אין לחוש בזה שמא יחזרו לסורם, והמחזיר להם אין רוח חכמים נוחה הימנו: כל המטלטלין נקנין במשיכה. וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו, ואע"פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשך החפץ הנקנה, ואע"פ המקנים את דבריו ואינו חוזר בו ואפילו לא משך רוח חכמים נוחה הימנו, דהכי תניא איפת צדק והין צדק (ויקרא יט) שיהא לאו שלך צדק והין שלך צדק:

מסכת תרומות

א א חמשה לא יתרמו. מנינא למעוטי הא דא"ר יהודה לקמן קמן שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה קמ"ל דאין תרומתו תרומה: החרש והשוטה, והקטן כו'. כולוהו מחד קרא נפקא לן דכתיב (שמות כח) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אל בני ישראל פרט לנכרי,

משניות מבוארות – קהתי

החלק העשירי לכהנים, והוא הנקרא "תרומת מעשר".

התרומה נקראת "קודש". ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים, כמו שנאמר (ויקרא כב, י): "וכל זר לא יאכל קודש". וזר האוכל תרומה, חייב מיתה בידי שמים. כן חייבים לשמרה בטהרה שלא לטמאה ושלא לאבדה ולהפסידה, שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת תרומתי". ומכאן שאסור לגרום טומאה לתרומה ואסור להפסיד תרומה (סוכה לה, ב ברש"י).

נתעברה תרומה בחולין. אם אין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, הרי זה "מדומע". (מלשון "מלאכת ודמען לא תאחר", שפירשהו: "ידמען" זו תרומה), כלומר שכל התערבות נעשית כתרומה ואסורה באכילה לישראל. ברם, אין צריכים לתת תערובת זו לכהן, אלא מוכרים אותה לו במחיר תרומה. שהיא בזול, והכהן משלם את דמיה, חוץ מדמי התרומה שנתערבה בה. ואם יש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, הרי היא בטלה, ומותרת התערובת לישראל, אלא שמוציאים ממנה כדי שיעור התרומה שנתערבה בה ונותנים לכהן.

פרטי דינים אלו וכן דינים אחרים הנוהגים בתרומה מבוארים איפוא במסכת זו. וכותב הרמב"ם שמסכתנו סודרה אחרי שביעית, לפי שהתרומה היא מתנה ראשונה שמפרישים מן הזרע.

באור משנה א

משנה זו באה להשיענו, שהפרשת התרומה צריכה מחשבה ודעת, שנאמר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם", וכל שאין בו מחשבה ודעת אין תרומתו תרומה. כן גם התורם תבואה שאינה שלו וגוי תורם – אין תרומתם תרומה, כמפורש במשנה.

השם "תרומה" הוא משורש "רומ", כמו שכתוב (במדבר יח, כז): "והתרומתם ממנו תרומת ה'", אלא שמן השם "תרומה" נבנה בלשון חכמי המשנה פועל "תרם", כאלו התייז הוא מיסוד התיבה.

המשנה – המפורטים להלן, לא יתרמו – אסור להם להפריש תרומה, ואם תרמו, אין תרומתן תרומה – כלומר שאפילו בדיעבד אם הפרישו תרומה, אין תרומתם תרומה, והתבואה מוסיפה להיות טבל. בלתי מתוקנת: החרש – שאינו שומע ואינו מדבר, כמפורש להלן (משנה ב); והשוטה – שאינו שפוי בדעתו; ובכרייתא שנינו: "איזהו שוטה? היותא יחיד בלילה, והלך בבית הקברות (בבליה). והמקרה את כסותו (כלומר שהוא רגיל לעשות דברים אלו דרך שטות); ובגמרא נחלקו אמוראים: רב הונא סובר, שאינו נקרא שוטה אלא אם כן רגיל לעשות כל הדברים הללו; ורבי יוחנן סובר, שאפילו העושה אחד מהדברים הללו דרך שטות, נקרא שוטה (ירושלמי תרומות; בבלי חגיגה ג, ב), והלכה כרבי יוחנן: והקטן – שלא הביא סימני נערו;

שנתגירו עמו; ואם הקטן – את החוב לבניו שנתגירו עמו, רוח חכמים נוחה ממנו – הרמב"ם מפרש: "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם מה שעשה". כל המטלטלין נקנין במשיכה – שכשמשך אותם הלוקח קנאם, ושוב אין יכולים, לא הלוקח ולא המוכר, לחזור בהם; אבל כל זמן שלא משכם, אף על פי שנתן כבר מעות, יכול כל אחד מהם לחזור בו. ברם, החזיר בו לאחר ניתנת המעות, לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל "מי שפרע" (רמב"ם הל' מכירה א, א), כמו ששינוי (בבא מציעא ד, ב): "משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות, אינו יכול לחזור בו (לא הקונה ולא המוכר). נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות, יכול לחזור בו (כל אחד משניהם); אבל אמרו: מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (כלומר שכך אומרים בית דין לאדם שלא קיים דבריו). מכל מקום אם הלוקח לא משכם ואף לא נתן מעות, מותר לכל אחד מהם לחזור בו, וכל המקנים את דברו – אף שלא עשה מעשה קניין ולא נתן מעות, רוח חכמים נוחה ממנו – שכן שינוי בכרייתא (בבלי בבא מציעא מט, א): מה תלמוד לומר "והין צדק" (בפסוק "איפת צדק והין צדק יהיה לכם" – ויקרא יט, לד), והלאו "הין" בכלל "איפת צדק" היה? אלא לומר לך, שיהא הן שלך צדק ולא שלך צדק.

מסכת תרומות

פתיחה למסכת תרומות

עניין תרומות ומעשרות וסדר הפרשתן בארנו כבר בפרוטרוט בפתיחה למסכת דמאי (עין שם). ברם, נציין כאן דברים אחרים על התרומה, בה עוסקת מסכתנו.

התרומה היא "מתנה" ראשונה שחייבים להפריש מן התבואה ולינתה לכהן, שנאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירושך ויצהורך... נתן לו" (לכהן), וכן נאמר (לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי... כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן, ראשיתם אשר יתנו לך נתתים" (במדבר יח, ח; יב).

תרומה זו, הנקראת תרומה גדולה, לא נתפרש בתורה שיעורה, ומכאן שאפילו חיטה אחת שמפרישים לשם תרומה פוטרת את כל הכרי (ערימת התבואה כולה), אלא שחכמים קבעו שיעור (כמבואר במסכתנו ד, ג): עין יפה – אחד מארבעים, עין בינונית – אחד מחמישים, עין רעה – אחד משישים. השיעור המקובל הוא איפוא אחד מחמישים, ואף סמכוהו על לשון תרומה – תרי ממאה (שני אחוזים).

ואף הלוי חייב להפריש מן המעשר ("מעשר ראשון") הניתן לו את

שְׁתֵּרֶם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּרִשּׁוֹת, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

ב חֲרֵשׁ הַמְדָּבֵר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ לֹא יִתְרֵם; וְאִם תֵּרֵם, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. חֲרֵשׁ, שֶׁדָּבְרוּ בוֹ חֻכָּמִים בְּכָל מָקוֹם – שְׁאִינוֹ לֹא שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר.

ג קָטָן שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת – רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִם עַד שְׁלֹא בָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה; וּמִשְׁבָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

ד אֵין תּוֹרְמִין זִיתִּים עַל הַשֶּׁמֶן, וְלֹא עֲנָבִים עַל הַיַּיִן. וְאִם תִּרְמוּ – בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: תְּרוּמָת עֲצָמָן בְּהֶם; וּבֵית

פירוש ברטנורה

מאת כל איש פרט לקטן, אשר ידבנו לבו פרט לחרש ושוטה שאין בהם דעת להיות נודבין. וקטן לא מצי ממעיט מאשר ידבנו לבו, דאיכא קטן שהגיע לעונת נדרים שיש לו דעת להיות נודב. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם פרט לתורם שאינו שלו. ושוטה, המאבד מה שנותנים לו קרוי שוטה: אפילו ברשות. של ישראל שעשאו ישראל שלוחו לתרום, אין תרומתו תרומה. דכתיב (במדבר יח) כן תרמו גם אתם, גם לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית:

ב לא יתרומ. לכתחלה דצריך להשמיע לאונו כשיברך: חרש שדברו בו חכמים בכל מקום וכו'. לאו כללא הוא, דבריש גניגה תני חרש, ומדבר ואינו שומע בכלל, ובפרק מצות חליצה לענין חליצה: שאינו שומע ואינו מדבר. שנולד חרש ממעי אמו, וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"א לו שדבר:

ג רבי יהודה אומר תרומתו תרומה. בדעבד, דלית ליה לרבי יהודה דך דרשא מאת כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים. הוכר בן י"ב שנה ויום אחד, והנקבה בת י"א שנים ויום אחד. ומאותה עונה ואילך אם תרם תרומתו תרומה. והלכה כרבי יוסי:

ד אין תורמין זיתים על השמן. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה, וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה, אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום על הזיתים ועל השמן, ולפטור השמן בתרומת הזיתים דכתי' (במדבר יח) כדגן מן הגורן, מן הגמור על הגמור, ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרם בית שמאי אומרים תרומת עצמן יש בהן. כלומר אין כאן תרומה אלא על הזיתים בלבד אבל לא על השמן: וב"ה אומרים אינה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

קָטָן שְׁלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת – יש מפרשים, שפסקה זו באה לפרש, שמה ששינוי במשנה א: "קטן אין תרומתו תרומה", היינו שלא הביא שתי שערות, אף שהוא כבר יותר מבן שלש עשרה, וזו דעת רבי מאיר, שסתם משנה רבי מאיר (שננות אליהו). אבל לפי רוב המפרשים פסקה זו מוסבה על דברי רבי יהודה ורבי יוסי הבאים אחריה. מכל מקום גם לרוב המפרשים סתם משנה א רבי מאיר היא הסובר (לפי הברייתא שבירושלמי) שכל זמן שלא הביא שתי שערות אין תרומתו תרומה, ובאה משנתנו להשמיע, שנחלקו עליו תנאים: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – ודווקא כשהגיע כבר לחינוך (ותוספות יום טוב: "תפארת ישראל"). ויש מפרשים, שלדעת רבי יהודה כל קטן, אפילו בן שש, שבע, תרומתו תרומה (הר"ש). רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִם עַד שְׁלֹא בָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים – אם תרם קודם שהגיע לעונה שנדריו תופסים, היינו קטן קודם שנעשה בן שתים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה קודם שנעשתה בת אחת עשרה שנה ויום אחד (נידה ה, ד), אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שעדיין אין לו דעת לתרום; וּמִשְׁבָּא לְעוֹנֵת נְדָרִים, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שכשם שנדריו תופסים כך גם תופס דיבורו לענין תרומה. וכן פוסק הרמב"ם: "קטן שהגיע לעונת נדרים. אף על פי שלא הביא שתי שערות ולא נעשה גדול, אם תרם – תרומתו תרומה, ואפילו בתרומה של תורה. והואיל ונדריהם והקדשן קיימין מן התורה" (הלי' תרומות ד, ה).

י ו ש י

באור משנה ד

אֵין תּוֹרְמִין זִיתִּים עַל הַשֶּׁמֶן – מי שיש לו זיתים ושמן שחייב להפריש מהם תרומה, אסור לו להפריש מן הזיתים את התרומה שהוא חייב לתרום על השמן, וְלֹא עֲנָבִים עַל הַיַּיִן – וכן אסור להפריש מענבים של טבל את התרומה שהוא חייב לתרום על היין, שכתוב (במדבר יח, כז): "נחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן", ולמדים מכאן, שאין תורמים אלא מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו; ובירושלמי מבואר הטעם, מפני שהוא גורם טורח לכהן, שיצטרך לכתוש את הזיתים לעשות מהם שמן, או לדרוך את הענבים לעשות מהן יין; ויש מבארים שם, שעלול הוא לגזול את הכהן ולחת לו לפי שיעור הזיתים ולא לפי שיעור השמן. וְאִם תִּרְמוּ – שהפריש מן הזיתים

שלשה אלו אין תרומתם תרומה, לפי שאינם בני דעת, והמעשה שלהם אינו מוכיח על מחשבתם, ותרומה צריכה מחשבה, כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), וְהַתְּרֵם אֶת שְׁאִינוֹ שְׁלֹ – שלא ברשות בעלים; ברם, אם הבעלים עשאוהו שליחם לתרום, תרומתו תרומה, שנאמר (במדבר יח, כח): "כן תרמו גם אתם תרומת ה'", ודרשו: "גם" – לרבות שלוחכם; ומה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. וכן נִבְרִי שְׁתֵּרֶם אֶת שֵׁל יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּרִשּׁוֹת – שעשאו ישראל שלוחו לתרום, אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שלמדים מהפסוק דלעיל "כן תרמו גם אתם" – מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית (בבא מציעא כב, א; עא, ב). ובירושלמי למדים כל החמישה מפסוק האמור בתרומת המשכן (שמות כה, ב): "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו", ודרשו: "דבר אל בני ישראל" – פרט לנכרי, "ויקחו לי תרומה מאת כל איש" – פרט לקטן, ואפילו קטן שיש לו דעת להיות נודב, "אשר ידבנו לבו" – פרט לחרש שוטה וקטן, שאין להם דעת להיות נודבים, "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם" – פרט לתרום את שאינו שלו.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ב

לאחר ששינוי במשנה הקודמת, שחרש שתרם, אין תרומתו תרומה, באה משנתנו לפרש שיש שני סוגי חרשים, ושונה דינם לענין תרומה.

חֲרֵשׁ הַמְדָּבֵר וְאִינוֹ שׁוֹמֵעַ – כגון שהיה שומע כשנולד ואחר כך איבד את כושר השמיעה, לֹא יִתְרֵם – לכתחילה, שהתורם צריך לברך "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש תרומות ומעשרות", וזה אינו שומע את הברכה שהוא מברך (עיי' בבבלי ברכות טו, א); וְאִם תֵּרֵם – אבל בדיעבד אם הפריש תרומה, תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה – שברכות אינן מעכבות "תפארת ישראל". ברם, חֲרֵשׁ, שֶׁדָּבְרוּ בוֹ חֻכָּמִים בְּכָל מָקוֹם – שאינו בר דעת, כמו ששינוי לעיל במשנה א, שאפילו בדיעבד אם תרם, אין תרומתו תרומה, היינו: שְׁאִינוֹ לֹא שׁוֹמֵעַ וְלֹא מְדַבֵּר – שנולד חרש, וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים, אינו יודע לדרב (רמב"ם). המפרשים מעירים, שיש אמנם בענין זה יוצאים מן הכלל, כגון: "הכל חייבין בראייה חוץ מחורש שוטה וקטן" (חגיגה א, א), ומבואר שם בגמרא, שאף המדבר ואינו שומע בכלל "חרש" האמור במשנה.

הלל אומרים: אין תרומתן תרומה.

ה אין תורמין מן הלֶקֶט ומן השִכְחָה ומן הפֶּאֶה ומן ההֶפְקֶר, ולא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שְנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ, ולא מִמַּעֲשֵׂר שְנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְנִפְדּוֹ, ולא מן החֵיב על הפֶּטוּר, ולא מן הפֶּטוּר על החֵיב, ולא מן התלוש על המִחְבֵּר, ולא מן המִחְבֵּר על התלוש, ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש, ולא מפרות הארץ על פירות חוצה לארץ,

פירוש ברטנורה

תרומה. הואיל ונתכונן לתרום גם על השמן אין כאן תרומה לא על היותם ולא על השמן, והרי הוא כאילו לא תרם כלל: **ה** אין תורמין מן הלֶקֶט מן השִכְחָה ומן הפֶּאֶה. מי שיש לו כרי של טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט ושכחה ופאה שבידו, שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לתקן מכלו במתנות עניים: ההֶפְקֶר. דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך במה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן, יצא הפקר שידך וידו שוין בו: ולא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שְנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ. אין תורם ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שבידו. ואיצטריך לאשמועינן היכא שהקדמו בן לוי לכהן בשבילים שהוא פטור מתרומה גדולה, ודוקא שְנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ, אבל לא נמלה תרומתו יכול לתרום, דתנא בספרי מנין לכן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה, מנין שעושה ת"ל (במדבר יח) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה, מכאן שאם רצה לעשות תרומה לאחרים עושה, יכול אף לאחר שְנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ יהא עושה אותו תרומה לאחרים, ת"ל (שם) את מקדשו ממנו, בזמן שקדשו בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים, אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: ולא מִמַּעֲשֵׂר שְנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְנִפְדּוֹ. האי תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא. והיכא דלא נפדו פשיטא דאינו יכול לתקן מכלו בממון של גבוה, אבל היכא דנפדו סד"א דיכול לעשות תרומה גדולה על מכלו. וכי תימא הא נמי פשיטא דחולין גמורים הוא, אצטריך היכא שהקדמו בשבילים, דפטור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון. והקדש שנפדה, נמי איצטריך, כשהקדש טבל ומרחו הגזבר ואח"כ פדאו דפטור מן התרומה: מן הפטור על החיוב. כגון הפירות שלא הביאו שליש שהן פטורים מן המעשרות, על הפירות שהביאו שליש שהן חייבין במעשרות: ולא מן התלוש על המחובר. דכתיב (שם) והרומות ממנו, שלא יתרום מן התלוש על המחובר ולא מן המחומר על התלוש, דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש, וממנו משמע שהתרומה והחולין שניהם שוין: מן החדש על הישן. מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות

משניות מבוארות – קהתי

גדולה (הרי"ש על פי 909 וזוטא). וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שְנִי וְהַקֹּדֶשׁ שְנִפְדּוֹ – אפילו נפדו; שאם לא נפדו, ודאי הוא שאין תורמים מהם, שאין אדם יכול לתקן תבואתו בממון גבוה (ממון של קודש), ולדעת התנא של משנתנו אף מעשר שני ממון גבוה הוא, אלא אפילו ממעשר שני והקדש שנפדו אין תורמים על הטבל, ואף על פי שלא הופרשה מהם תרומה, כגון – בענין מעשר שני – שהקדים להפריש את המעשר השני בשיבולים, או – בענין הקדש – שהקדיש את התבואה בשיבולים ופדאה לאחר שנמרחא בידי גזבר ההקדש, שהואיל ועל ידי כך הפקיע מן התרומה והמעשרות, אין תורמים מן הפטור על החיוב. וְלֹא מן הַחֵיב – בתרומה, וְעַל הַפֶּטוּר – מן התרומה, וְלֹא מן הַפֶּטוּר עַל הַחֵיב – כגון מתבואה שלא הביאה שליש, שהיא פטורה מן התרומה והמעשרות, על תבואה שהביאה שליש, שהיא חייבת בתרומה ובמעשרות, וְלֹא מן הַתְּלוּשׁ עַל הַמִּחְבֵּר – אין תורמים מן הפירות התלושים על הפירות המחוברים, וְלֹא מן הַמִּחְבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ – שכתוב (דברים יח, ד) "ראשית דגנך" – דבר שמדגנים, היינו שאוספים בערימות, ומכאן שאין התבואה חייבת בתרומה אלא לאחר שנתלשה (רש"י). ויש מבארים הטעם, שכתוב (במדבר יח, כו) "והרימותם ממנו", ולשון "הרמה" לא שייך אלא בתלוש, ו"ממנו" משמע שהתרומה והחולין שווים שניהם (ברטנורה על פי 909). ובתוספתא שנו: "כיצד אין תורמין מן התלוש על המחובר? אמר: פירות תלושין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירות מחוברין אלו, או פירות מחוברין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירות תלושין אלו – לא אמר כלום. אבל אמר: פירות תלושין אלו עשוין תרומה ומעשרות על פירות מחוברין אלו לכשייתלשו. הרי זה אוכל מהן עדאי, ועושה אותן תרומה ומעשרות על מקום אחר עד שייתלשו. נתלשו – דבריו קיימין" (כלומר שאין התרומה חלה למפרע אלא מזמן התלישה בלבד, וממילא כל זמן שלא נתלשו, הרי התרומה טבל גמור. – עיין בבלי קידושין סב, ב שמוכאת שם ברייתא דומה לתוספתא). וְלֹא מן הַחֵיב עַל הַיֵּשֶׁן – אין תורמים מן הפירות של שנה זו על הפירות של השנה שעברה, וְלֹא מן הַיֵּשֶׁן עַל הַחֵדֶשׁ – מן הפירות של השנה שעברה על הפירות של שנה זו, שכתוב (דברים יח, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" – מלמד שאין מעשרין משנה לחברתה. – ובתוספתא שנו: "ליקט ידך בערב ראש השנה עד שלא בא השמש, וחזר ולקט משבא השמש (כלומר שנלקט על ידי גוי – ירושלמי), אין תורמין ומעשרין מזה על זה, מפני שזה חדש וזה ישן". – ברם, שדה שעושה שתי גרנות בשנה, כגון שדה בית השלחים, תורמים ומעשרים מזה על זה;

כשיעור התרומה שהוא חייב לתרום גם על היותם וגם על השמן, או שהפריש מן הענבים כשיעור התרומה שהוא חייב על הענבים ועל היין, **בית שמאי אומרים: תרומת עצמן בָּהֶם** – התרומה שהוא חייב להפריש מן היותם עצמם או מן הענבים עצמם יש בזיתים או בענבים שהפריש, אבל מה שהפריש מהם כתרומה על השמן או על היין אינה תרומה. נמצא שהזיתים או הענבים שהפריש דינם כדין "מדומע", היינו תערובת תרומה בחולין, שאם יש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, הרי היא בטלה, ואם לאו, תימכר כל התערובת לכהנים (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו בענין "מדומע"). וְבֵית הֵלֵל אומרים: אין תרומתן תרומה – הואיל והתכונן לתרום גם על השמן או גם על היין, אין כאן תרומה לא על היותם ולא על השמן, לא על הענבים ולא על היין, והרי הוא כאילו לא תרם כלל. הרמב"ם מבאר טעמם של בית הלל (על פי הירושלמי): "גזירה שמא יטריח הכהן לדרוך ולכתוש", כלומר שמפני טורח הכהן החמירו, שאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה, גזירה שמא יבואו לעשות כן מלכתחילה, שכן דבר מצוי הוא שרוצים לתרום מן היותם על השמן או מן הענבים על היין.

באור משנה ה

אין תורמין מן הלֶקֶט ומן השִכְחָה ומן הפֶּאֶה – עני שנטל לקט, שכחה ופאה (עיין פתיחה למסכת פאה). אסור לו לתרום מהם על התבואה של טבל שיש לו, לפי שלקט, שכחה ופאה פטורים מן התרומה ומן המעשר, ואין תורמים מן הפטור על החיוב, (הרי"ש בשם הירושלמי. אבל הרי"ב מפרש שהכוונה לבעל הבית). וּמִן הַהֶפְקֶר – ממה שזכה מן ההפקר, שהוא פטור מן התרומה ומן המעשר, שכתוב במעשרות (דברים יד, כס) "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" – יצאו לקט שכחה ופאה שיש גם ללוי חלק בה, כגון אם הוא עני; יצא הפקר. שידך וידו שווים בו: הלכך אין תורמים מן ההפקר על תבואה החייבת בתרומה; וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר ראשון שְנִמְלָה תְּרֻמָּתוֹ – שהופרשה ממנו תרומת מעשר לכהן, אף על פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשיבולים קודם שנטל ממנו הכהן תרומה גדולה, אין תורמים ממנו תרומה גדולה על תבואת טבל, שהואיל וקיבל הלוי את המעשר בשיבולים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, הרי הפקיעו מחיוב תרומה גדולה, והרי זה מן הפטור על החיוב. ברם, אם לא ניטלה תרומתו, יכול הוא לתרום, שהואיל והוא טבול לתרומת מעשר מותר לתרום ממנו תרומה

ריא מסכת תרומות פרק ראשון משנה ז

וְלֹא מִפְּרוֹת הוֹצָה לָאָרֶץ עַל פְּרוֹת הָאָרֶץ; וְאִם תִּרְמוּ, אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה.
 ו חֲמִשָּׁה לֹא יִתְּרוּ; וְאִם תִּרְמוּ, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה: הָאֵלֶם, וְהַשְּׁפּוֹר, וְהָעֶרֶם, וְהַסּוּמָא, וּבַעַל קָרִי לֹא יִתְּרוּ; וְאִם תִּרְמוּ, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה.
 ז אֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, אֲבָל תּוֹרֵם הוּא אֶת הַמְּדוּד וְאֶת הַשְּׁקוּל וְאֶת הַמְּנוּי. אֵין

פירוש ברטנורה

שנה זו, דכתיב (דברים יד) הוצא השרה שנה שנה. אבל שרה שעושה שני גרנות בשנה כגון שרה בית השלחין תורמים ומעשרים מזה על זה: ולא מפירות הארץ על פירות הוצה לארץ. דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ מורע הארץ, גלי קרא במעשר וזה"ל לתרומה. וכן אין תורמין מפירות הארץ על פירות שבסוריא, ולא מפירות שבסוריא על פירות שבארץ:

ו חמשה לא יתרומו. מניא למעוטי מדרבי יהודה, דאמר קמן שתרם תרומתו תרומה: האלם. והוא ששומע אלא שנשתתק מחמת חולי, לא יתרום, לפי שאינו יכול לברך. וכן הערום אינו יכול לברך דכתיב (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר, בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוה: ובעל קרי. נמי בזמן התקנה מקמי דבטלוה למבילות לא תהו מצי לברך, דתנן בעל קרי מהרהר בלבו: והשבור והסומא. אינם יודעים לברור מן היפה, ואנן בעינן שהיה התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב (במדבר יח) מכל חלבו את מקדשו. ושכור מקרי כל שאינו יכול לדבר בפני המלך מחמת שכרותו:

ז אין תורמין לא במדה. דכתיב (שם) ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם כלומר מאומד, ואי אתה תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ואף על גב דהאי קרא בתרומת מעשר הוא דכתיב, אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה בו תורה שיעור מעשר מן המעשר וצריך שימדוד כדי שיתן השיעור הראוי, נתנה ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בו תורה שיעור: אבל תורם הוא את המדוד. שמועד הוא את מבלו, או מונה ושוקל את מבלו ומכניסו לתוך ביתו, וכשמפריש התרומה גדולה ממנו מפריש מאומד ולא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: אין תורמין בסל ובקופה שהם של מדה. שהרואה אומר במדה

משניות מבוארות – קהתי

כג, טו: "ולא יראה בך ערות דבר", ודרשו: בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוה (וידושלמי תרומות: בבלי בבא מציעא קיד, ג). וכן בעל קרי אסור לברך, כמו ששינוי (ברכות, ג, ט): "בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך", כלומר שמפני תקנת עזרא אסור לו לברך עד שיטבול (עיי' שם); ובשיכור ובסומא הטעם הוא מפני שמצוה לתרום מן היפה והמובחר, וכיון שהשיכור והסומא אינם יודעים לברור את היפה, חוששים שמא יתרמו מן הרע על היפה: וְאִם תִּרְמוּ, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה – שברכות אינן מעכבות, וכן מי שתרם מן הרע על היפה בדיעבד תרומתו תרומה (כמבאר להלן ב, ו).

הרמב"ם כותב (בפירושו למשנתנו), שכלל הלשון "לא יתרומו" שבמשנתנו בא לחזק את ההלכה שלכתחילה לא יתרום אף אחד מהם בשום פנים, ולא יחשוב שהואיל ובדיעבד תרומתו תרומה, מותר לו להקל בזה. – כן מבאר הרמב"ם, שהמניין "חמישה לא יתרומו" שנקטה משנתנו בא למעט דעתו של רבי יהודה הסובר שגם קטן שתרם תרומתו תרומה. וכן גם המניין שנקטה המשנה הראשונה (עיי' "תוספות יום טוב", "משנה ראשונה", חידושי מהר"ח – שמתחבטים בענין זה).

באור משנה ז

כבר הזכרנו שהתורה לא נתנה שיעור לתרומה, ואפילו חיטה אחת פוטרת את כל הכרי, אלא שחכמים קבעו שיעור (כמבאר להלן ד, ג; עיי' פתיחה למסכתנו). משנתנו באה ללמד, שאף על פי שחכמים קבעו שיעור לתרומה, מכל מקום נוהגים כדין תורה שאין מפרישים את שיעור התרומה אלא מאומד.

אֵין תּוֹרְמִין לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנּוּן – אלא מפרישים מאומד הדעת כפי השיעור שקבעו חכמים; ובירושלמי סמכו

דין זה על הכתוב (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם" – במחשבה אתה תורם (כלומר באומד), ואין אתה תורם לא במידה ולא במשקל ולא במנין. ואף על פי שפסוק זה בתרומת-מעשר נאמר, אם אינו ענין לתרומת-מעשר, שהרי נתנה לה התורה שיעור – "מעשר מן המעשר". נתנה ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בה התורה שיעור (רמב"ם). אֲבָל תּוֹרֵם הוּא אֶת הַמְּדוּד וְאֶת הַשְּׁקוּל וְאֶת הַמְּנוּי – שמועד אדם ושוקל ומונה את טבלו, וכשמפריש ממנו תרומה גדולה, מפרישה מאומד. ובעל "משנה ראשונה" כותב: נראה שהמשנה באה להשיענו, שמצוה שימדוד הטבל קודם שיתרום, כדי שידע לתרום מאומד אחד מחמישים מן המדוד. אֵין תּוֹרְמִין בְּסֵל וּבִקְפָּה שֶׁהֵם שֵׁל מִדָּה – שכשהם מלאים מחזיקים הם מידה מסוימת, ואסור לתרום בהם, אפילו כשאנו מתכוון למדוד, שנראה כאילו הוא תורם במידה, אֲבָל תּוֹרֵם הוּא בְּקָן – בסל ובקופה, חֲצִינָן וְשְׁלִישָׁן – שהואיל ואינו ממלא אותם, הרי ניכר שאינו מודד אלא תורם מאומד. לֹא יִתְּרֵם בְּסָאָה – בכלי המיוחד למדידת סאה, חֲצִינָה – אפילו חצייה, שְׁחִצְיָה

וְלֹא מִפְּרוֹת הָאָרֶץ עַל פְּרוֹת הוֹצָה לָאָרֶץ – אפילו על פירות של הארצות הסמוכות לארץ ישראל שהן חייבות בתרומה ובמעשרות מתקנת נביאים או מתקנת חכמים (כמבאר במסכת ידים ד, ג); וְלֹא מִפְּרוֹת הוֹצָה לָאָרֶץ עַל פְּרוֹת הָאָרֶץ – שכתוב במעשר (ויקרא כז, ט): "וכל מעשר הארץ מורע הארץ" (ספרי קצח), והוא הדין לתרומה, שאף המעשר נקרא תרומה, כמו שכתוב (במדבר יח, כד): "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה". ובתוספתא שנו: "אין תורמין מפירות ארץ ישראל על פירות סוריא ולא מפירות סוריא על פירות ארץ ישראל". וְאִם תִּרְמוּ – כל אלו ששינוי במשנתנו שאין תורמים מהם, אם תרמו, אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה – יש מפרשים: היינו דווקא בתורם מן החייב על הפטור הגמור או להיפך, אבל התורם מחיוב של תורה על חיוב דרבנן או להיפך, מבואר דינו לעיל דמאי ה, י-יא (תוספות רבי עקיבא אגרו).

יש תמהים על ה"ספרי" שהבאנו לעיל, שלמדים שם מן הכתוב "וכל מעשר הארץ מורע הארץ" שאין תורמין מפירות הארץ על פירות הוצה לארץ ולא מפירות הוצה לארץ על פירות הארץ, – והלא פירות חוץ לארץ פטורים מתרומה ומעשרות, נמצא שיש כאן מן החייב על הפטור או מן הפטור על החייב, ואם כן למה צריך לימוד מיוחד מן הכתוב? מכאן מתחבטים מפרשים אחדים בפירוש ענין זה. בעל "משנה ראשונה" כותב: ונראה שמדובר בפירות חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל, שחייבים במעשר מן התורה (כמו לענין חלה, בתחילת פרק ב במסכת חלה), ובא הכתוב להשיענו, שאפילו שניהם חייבים, אין תורמים מזה על זה, שצריך "מעשר הארץ מורע הארץ" (היינו שנורעו בארץ ולא שנכנסו לארץ. – וכן כותב בעל "משך חכמה" על פרשת קרח).

שבת קודש

באור משנה ו

לאחר שנימנו במשניות הקודמות אלו שאסור להם לתרום, ואף בדיעבד אם תרמו אין תרומתם תרומה, באה משנתנו למנות אלו שלכתחילה אמנם אסור להם לתרום, אבל בדיעבד תרומתם תרומה.

חֲמִשָּׁה – המפורטים להלן, לֹא יִתְּרוּ – אסור להם לתרום לכתחילה, וְאִם תִּרְמוּ – אבל בדיעבד אם הפרישו תרומה, תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה – כמבאר הטעם להלן: הָאֵלֶם – ששומע ואינו מדבר, וְהַשְּׁפּוֹר – בשעה שאדם הוא שכור, ומבואר בבבלי (עירובין סד, א): כל שאינו יכול לדבר לפני המלך מחמת שכרותו, וְהָעֶרֶם – בשעה שהוא ערום, וְהַסּוּמָא – עיוור בשתי עיניו, וּבַעַל קָרִי – שארעו מקרה לילה (עיי' הקדמתנו לבאור המשנה ברכות ג, ד); כל אלו לֹא יִתְּרוּ – בירושלמי מבואר, שבאילים ובערום ובעל-קרי הטעם הוא מפני הברכה, כלומר שהתורם צריך לברך "אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש תרומה", ואילם אינו יכול לברך, והערום אסור לברך, שכתוב (דברים

תורמין בפל ובקפה שהם של מדה, אבל תורם הוא פתן חצין ושלשין. לא יתרום בפסא חציה, שחציה מדה.

פירוש ברטנורא

הוא תורם: אבל תורם הוא פתן חצין ושלשין. דכיון דאינו ממלא אותן ליכא למגור: שחציה מדה. שיש בפסא פעמים סימנין עד מקום חציה ואיכא למגור דלמא אתו לתרום במדה:

משניות מבוארות – קהתי

מדה – שיש בסאה סימן לחציה, ונמצא תורם במידה. ויש מפרשים, לתרום במידה (הרש). שאפילו בסאה שאין בה סימן לחציה לא יתרום, גזירה שמא יבוא

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

שאר – בנישואין שייך ענין של קורבת משפחה, אולם באונסין אין ענין של קורבת משפחה, ואם כן כשהתורה אוסרת קרובות, סברא היא לאסור יותר בקרובות אשתו, שיש בה 'שאר' מאשר קרובות אנוסתו.

שנינו במשנה: רבי יהודה אוסר באנוסת אביו וכו' ומפותת אביו. הגמרא מביאה מקור לדין של רבי יהודה: אמר רב גידל אמר רב, מאי מצמא דרבי יהודה שאוסר באנוסת אביו ומפותת אביו. דכתיב (דברים כג א) 'לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו', ומשמעות סופו של הפסוק, כנף שראת אביו – אשה שבא אביו עליה אף בלא קידושין, לא יגלה – לא יבוא הבן עליה. שואלת הגמרא: ומאי דבאנוסה כתיב פסוק זה, שמא כוונת הפסוק לתת אזהרה נוספת לאשת אביו. מבארת הגמרא: דכתיב מעליה דקרא – דבר זה נדרש ממה שנכתב בפסוק הסמוך לו מלפניו (שם כג כט), 'נתן האיש השכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף', ופסוק זה מדבר בענין אנוסה, וכיון שנשמך הפסוק האוסר לגלות כנף אביו לפסוק זה המדבר באנוסה, משמע שגם הפסוק 'לא יגלה כנף אביו' מתפרש באנוסה.

שואלת הגמרא: ורפנן מדוע אינם דרשים את הפסוקים כרבי יהודה. משיבה הגמרא: אי הוה סמיך ליה – אם היה הפסוק 'לא יגלה כנף אביו' סמוך ממש לפרשת אנוסה, אכן היו דורשים את הפסוק בדקאמרת – כמו שפירשת, שהפסוק אוסר את אנוסת אביו, אבל השתא – עכשיו דלא סמיך ליה ממש, שהרי הפסוק 'לא יקח איש את אשת אביו' מפסיק ביניהם, אין הפסוקים נחשבים כסמוכים, והפסוק 'לא יגלה כנף אביו' מיפני ליה לכדרב ענן – צריכים אותו לדרשתו של רב ענן, דאמר רב ענן אמר שמואל, בשומרת יבם של אביו הכותב מדבר – הפסוק בא לאסור אשה שנפלה ליבום לפני אביו ואביו עדיין לא ייבמה. ומאי – ומה משמעות הכתוב 'כנף אביו', כנף תראוי לאביו, דהיינו שומרת יבם של אביו, שדינו לייבמה ולקחתה לאשה, לא יגלה בנן.

שואלת הגמרא: מדוע יש צורך בפסוק זה לאסור שומרת יבם של אביו, ותיפוק ליה – הלא גם בלא זה אסורה משום שהיא דודתו, דהיינו אשת אחי אביו שאסורה אף לאחר מות בעלה.

משיבה הגמרא: פסוק זה בא לעבר עליה בשני לאוין, כלומר, להוסיף לו לאו על הלאו של דודתו, ולחייבו גם משום 'לא יגלה כנף אביו' שהיא שומרת יבם של אביו.

שואלת הגמרא: ותיפוק ליה – הלא גם בלא זה אסורה משום איסור בקמה לשוק.

משיבה הגמרא: אף שהוא אסור בה משום שני לאוין, הוסיפה התורה לעבר עליה – על שומרת יבם של אביו בשלשה לאוין, א. משום דודתו. ב. משום יבמה לשוק. ג. משום שומרת יבם של אביו. יישוב נוסף: ואיבעית אימא – ואם תרצה אמור, שהפסוק 'לא יגלה כנף אביו' נצרך כדי לאסור אותה לאחר מיתה של אביו, שכבר נתבטל אז איסור יבמה לשוק.

(שם יד) 'ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, והטעם ששינתה התורה בלשונה, הוא כדי לומר לה, שרק זו שבא עליה ראשונה בדרך לקוחין, והיינו אשתו, שנעשתה אשתו על ידי קידושין, בה אסרה עליו התורה את השניה, היינו את שאר קרובותיה, אבל אם הראשונה שבא עליה היה באונס או פיתוי, שלא קידשה, לא אסרה התורה עליו את קרובותיה.

רב פפא מקשה על כך: אמר ליה רב פפא לאביו, אלא מעתה שלשון 'קחה' מלמדת שדווקא על ידי קידושין אסרה תורה, נמי אחותו דכתיב (ויקרא כז) 'ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו', הכי נמי – האם גם שם נאמר שדווקא דרך קחה הוא דאסור לבוא על אחותו, אבל דרך שכיבה שרי – מותרו. והרי בודא אינו כן.

מתרץ אביו, אמר ליה אביו לרב פפא, ליקוחין כתיב בתורה סתם לשון ליקוחין הוזכרה סתם ולא פירשה התורה אם הכוונה לנישואין או לשכיבה, במקום תראוי לקחה של קידושין, כוונת התורה קחה היינו קידושין, ובכך מתפרשת הדרשה האמורה בברייתא לגבי קרובות אשתו שנאמר בהם קחה לדרשה. אבל במקום תראוי רק לשכיבה, כלומר שאינו ראוי לקחה של קידושין, על כרחך יש לפרש את הלשון קחה האמור בה שמה שאסרה התורה היינו בדרך שכיבה. ולכן באחותו שאין קידושין תופסים בה, מתפרשת לשון קחה לענין שכיבה.

רבא מביא מקור אחר לדין האמור במשנה: רבא אמר, המקור לדין זה שמי שאנס אשה, מותר לישא בתה, הוא מהבא, מסתירת הפסוקים, כתיב (שם יח י) 'עדות בת בנה או בת בתה לא תגלה', ומשמע מזה, דווקא בת בנה שלך לא תגלה, הא – אבל בת בנה דידה – של אשתו מאיש אחר, וכן בת בתה דידה, שאינה בת בנה או בת בתך, גלי – מותר לגלות, כלומר לישא אותם. ומצד שני כתיב (שם יח יא) 'עדות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה', הרי מפורש בפסוק זה שבת בנה ובת בתה נאסרו עליו לא על פי שאינם בת בנה ובת בתו. הא ביצד יש ליישב את הסתירה, בהכרח צריך לומר שפאן – בפסוק הראשון, מדובר באונסין, שאנס אשה, ומלמדנו הכתוב שאם נולדה בת לבתו מאותה אשה, היא אסורה עליו, אולם אינו חייב על בת בנה ועל בת בתה מאיש אחר. ואילו פאן – בפסוק השני, מדובר בגנשואין, שכיון שהיא אשתו חייב גם על בת בנה ובת בתה.

שואלת הגמרא: איפוא אפא – שמא נאמר להיפך, שהפסוק הראשון שאוסר בת בנה ובת בתך ומדויק שבת בנה ובת בתה מאיש אחר מותרות, נאמר בגנשואה. ואילו הפסוק השני שאוסר אפילו בת בנה או בת בתה מאיש אחר, נאמר באנוסה, ואם כן אין מקור לכך שבאנס אשה מותר לישא בתה.

מיישבת הגמרא: עריות שפאן – תיבם – התורה כתבה בעריות לשון 'שאר' וקירבת משפחה, שנאמר (ויקרא יח ו) 'איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, ומשמע שהגורם לאיסור הוא 'שאר בשר' דהיינו הקורבה, בגנשואין איכא שפאן, באונסין ליכא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

עריות — דנאסרו להם במדבר, ודגה לשון תשמיש כמו וידגו לרוב (בראשית מח). **ומחתה פיה** — מקנחת פיה של מטה כמו "באשר ימחה הצלחת" (מלכים ב, כא). כמי שמקנח את הקערה. **דאמר מר** — במסכת סוטה בפרק קמא (יא, ב). **לא פריצי בהו** — לא היו פרוצים בעריות במצרים. **הנך דאסירין** — אותן שהיו נאסרות לבני נח כגון הנך דאמרינן בסנהדרין (נו, ב). ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והן בכו על הנוספות. **הללו לא טעמו** — שהן קשין לעוברות ומיניקות כדאמרינן בספרי, משל אומר לאשה לא תאכלי בצל מפני התינוק.

עריות לא פריצי בהו - לא היו פרוצים בהם בהיותם במצרים, **היינו דבתיב** (שה"ש ד יב) **גן נעול אחתי בלה גו'** [גו'] **גל נעול מעין חתום**, ודרשו (מכילתא בא פ"ה) שהיו שמורים במצרים מן העריות. **אלא למאן דאמר שכוונת הכתוב לעריות**, ולא היו שמורים בהם, **מאי 'מעין חתום'**. מתרצת הגמרא: **מהנך דאסירין לא פריצי בהו** - אף במצרים נאסרו עליהם מקצת עריות, ומהם נשמרו, ולא בכו אלא על אותן שנוספו להם במדבר.

מקשה הגמרא: **בשלמא למאן דאמר שכוונת הכתוב לעריות**, **היינו דבתיב** בהמשך (במדבר יא י') **וישמע משה את העם בכה למשפחותיו**, **היינו על עסקי משפחותיו** - העריות שנאסרו להם מעתה לשכב אצלם. **אלא למאן דאמר שתלונתם היתה על חסרון דגים**, **מאי 'בכה למשפחותיו'**. מתרצת הגמרא: **הא והא הואי** - תלונתם היתה הן על הדגים שחסרו והן על עריות שנאסרו.

בהמשך הפסוק (שם יא ה) נאמר **זכרנו וגו' את הקשאים ואת האכמתיים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים**, **רבי אמי ורבי אסי** נחלקו בביאור תלונת בני ישראל. **חד אמר**, אמנם **טעם כל המינין טעמו במן**, אבל **טעם חמשת המינין הללו לא טעמו בו**, לפיכך התלוננו על חסרונם. **וחד אמר**, **טעם כל המינין טעמו טעמן וממשן** - חשו בפיהם ממשות המאכל, **והללו** - במינים אלו, טעמו רק את **טעמן ולא את ממשן**.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

מביאה הגמרא דעת רבא עצמו בנידון זה: **אמר רבא**, **הלכתא**, **אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל שמוחלט**, ואחד סנדל של עבודת כוכבים - שנועלים אותו לצלם ברגליו כשמסיעים אותו ממקום למקום, בכולם הדין הוא שלא תחלוץ בהם לכתחילה, ואם תחלץ בדיעבד תליצתה בשרה. אולם סנדל של תקרובת עבודת כוכבים דהיינו שהקריבו ומסרו אותו לעבודה זרה לשם מתנה,

1 שיחשב סנדל המוחלט כשלם, ומדוע לדעת רב פפי הוא פסול
2 לחליצה.
3 משיבה הגמרא: איסור מטימאה לא נאמר - אין למדים הלכות
4 איסורים מהלכות טומאה כיון שהלכות טומאה הן חידוש, ולכן
5 אף שבגד מוחלט נחשב כשלם לגבי טומאה, לענין חליצה נחשב
6 ככתות.

שיבא שתי שערות. ואי בריא – ואם הנער היה בריא ושמן, אמר
 להו רבא, זילו אכחשוהו, ואז יתכן שיבא שתי שערות. והטעם,
 משום דהני סימני – סימנים אלו של שתי שערות, זמני דנתרי
 מהמת בחישה – פעמים שהם נושרים מחמת בחישות האדם,
 ואם יבריאיהו במאכל ישארו השערות בגופו, וזמני דנתרי מהמת
 ברייתא – ופעמים שהם נושרים מחמת בריאות יתירה, ואם
 יכחישוהו ישארו בגופו, וידעו שהוא גדול.

הדרן עלך האשה רבה

פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה

משנתנו עוסקת בדין אדם שבא על אשה ללא נישואין האם נאסר
 בקרובותיה, וכן מה דינו של אדם שבא על קרובות אשתו שלא
 בדרך נישואין: נושאים על האנוסה ועל המפותה – אדם שאנס או
 פיתה אשה מותר לו לישא קרובותיה, כגון בתה אחותה ואמה,
 משום שלא אסרה תורה אלא קרובות אשתו בלבד, והאנוסה
 והמפותה אינה נחשבת אשתו. אבל האונס והמפתה על הנשואה,
 כלומר, האונס והמפתה את קרובות אשתו, חייב כדין כל איסורי
 עריות.
 דין נוסף: נושא אדם אנוסה אביו ומפותה אביו, ואף שאסרה תורה
 לבוא על אשת אביו, שנאמר (ויקרא יח ח) 'ערו את אשת אביך לא
 תגלה', אלו מותרות לו, כיון שאשת' הוא מלשון אישות, ואין
 אישות אלא על ידי קדושין, ואלו שלא נתקדשו לאביו אינן בכלל
 'אשת אביך' שאסרה תורה. וכן מותר לאדם לשאת את אנוסה בנז
 ומפותה בנז, ואף שאסרה תורה לבוא על כלתו, שנאמר (שם טו)
 'ערו פלגך לא תגלה', אלו מותרות לו, כיון שאין 'כלה' אלא
 אשה מקודשת וראויה לחופה, ואלו שלא התקדשו לבנו אינן
 ראיות להכנס עימו לחופה, ואינן בכלל כלתו שאסרה עליו. רבי
 יהודה אוסר בגיטות עם אנוסה אביו ועם מפותה אביו, ומתיר
 נישואין עם אנוסה ומפותה בנו.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה אופן נאמר הדין הראשון של המשנה:
 תנינא להא דתני רבנן – שנינו במשנתנו את הדין ששנו חכמים
 בברייתא. אנס אשה, מותר לישא בתה, אבל אדם שנשא אשה, ויש
 לה בת שנולדה לה מאיש אחר, אסור לישא את בתה זו.
 הגמרא מקשה על דין זה: ורמינא – והקשו סתירה לדין זה, ממה
 ששנינו בברייתא אחרת, הנמשך מן האשה – מי שנשדש שבא על
 אשה ויצא קול על כך, אסור באמה ובבתה ובאחותה, הרי שאף מי
 שרק נשדש שבא על אשה אסור בקרובותיה, ואילו במשנה
 ובברייתא הראשונה מבואר שאף אם בודאי בא עליה מותר לו
 לשאת את קרובותיה.
 מתרצת הגמרא: מה ששנינו בברייתא האחרונה שהוא אסור
 בקרובותיה, היינו רק בדרבנן.
 תמיהה הגמרא: וכל היבא דאיבא איסורא מדרבנן תני נושאים
 לבתתה – וכי במקום שיש איסור מדרבנן על הנישואין האם דרך
 התנא לשנות לשון 'נושאים', והלא הוא לשון המתיר לישא
 לבתתה, ומוכח מזה שאין איסור לישא אפילו מדרבנן.
 מתרצת הגמרא: כי תני מתינתין – מה ששנו במשנה שמותר
 לבתתה לישא את קרובותיה, הכוונה לאמר מיתה של האנוסה
 או המפותה.
 הגמרא מבררת את המקור לדין המבואר במשנה ובברייתא
 שנושאים על האנוסה: מנא תני מילי – מזהינן למדנו דברים אלו.
 דתני רבנן, בבבלי – בכל העריות האמורות בפרשת קדושים (ויקרא
 כ) נאמר באיסורן לשון שכיבה, כגון בכלתו נאמר (שם יב) 'ואיש
 אשר ישכב את בלתו', ונאם, באשה ואמה ובקרובות הנאסרות לו
 מחמת אשתו, נאמר לשון קיחה, כגון באיסור אשה ואמה, נאמר

שיאמרו דבר שמועה מפיו בעולם הזה לאחר פטירתו, ועל ידי כך
 יחשב כאילו אני גר בבית אחת גם בעולם הזה וגם בעולם הבא,
 משום דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל תלמיד חכם
 שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה לאחר מותו, שפתותיו
 דובבות בקבר – השפתים שלו נעות בקבר, כאילו הוא עצמו אומר
 עתה שמועה זו, ונמצא שבאותה שעה שאומרים דבר הלכה
 בשמו הוא גר בשני עולמות, שנשמתו נמצאת בישיבה של מעלה,
 ושפתותיו נעות בקבר, בעולם הזה. ואמר רבי יצחק בן זעירא,
 ואיתא – ויש אומרים שאמר כן שמעון זיירא, מאי קראה – מאיזה
 פסוק לומדים זאת, ששפתותיו דובבות בקבר, שנאמר (ש"ש ט ז)
 'וחכך בנין המוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים', 'וחכך'
 הכוונה לדברי תורה, שהפסוק ממשיך אותם לדין, והם כמו בומר
 של עניים – כלי שמנחים בו את הענבים להתחמם, שעל ידי כך
 זב מהם היין מהר, מה בומר של עניים, כיון שפתי אדם אצבעו
 עליו, מיד דובב – היין שבו זב ומבצבץ ויוצא, שמחמת שהענבים
 רכים, בגינה לבד יוצא מהם היין, אף תלמיד חכם כן, שפיו
 שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה, שפתותיהם דובבות
 בקבר, וזה פירוש הפסוק 'דובב שפתי ישנים', שישנים, הם אותם
 שכבר מתו, ששפתותיהם דובבות בקבר.
 שנינו במשנה: אחי בן תשע שנים וכו' ואחד שהוא בן עשרים שנה
 שלא הביא שתי שערות, שוים הם שדינם כקטן, ומוכח שכן
 עשרים שלא הביא שערות דינו כקטן ומתמינים לו עד שיגדלו.
 מקשה הגמרא: ורמינא – קשה על משנתנו ממשה במסכת נדה
 (מז), שכן שנינו בה, בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות, ונפלה
 לפניו יבמה, ביאור קרוביה ראה שהוא כבר בן עשרים, והוא חסר
 – והרי הוא סריס, ודינו שלא חולץ ולא מייבם, שהרי מיעטה אותו
 התורה במה שנאמר (דברים כ ז) 'להקים לאחיו שם בישראל',
 וסריס, שאינו מוליד, אינו יכול להקים שם, וכן בת עשרים שנה
 שלא הביא שתי שערות ונפלה לייבום, ביאור ראה שהיא בת
 עשרים, והיא האלילנית, ודינה שלא חולצת ולא מתייבמת, שהרי
 מיעטה אותה התורה במה שנאמר (שם כ ח) 'והיה הבכור אשר
 תלד', למעט אילנות שאינה יולדת (לעיל כד). ועל כל פנים מוכח
 ממשנה זו שכן עשרים שנה שלא הביא שערות נחשב לגדול אלא
 שהוא סריס, ואילו במשנתנו מבואר שדינו כקטן.
 מתרצת הגמרא: הא איתמר עלה – הרי כבר נאמר על משנה זו,
 אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב, מה שאמרה המשנה שכן
 עשרים שלא הביא שערות דינו כסריס, והוא – זהו דווקא באופן
 שנוצרו לו סימני פרים נוספים, ולכן דינו אותו כסריס ובחוקת
 גדול, אבל בן עשרים שנה שאין לו סימני סריס, אף שלא הביא
 שתי שערות, מחזיקים אותו כקטן, ומתמינים שמו יביא שערות.
 מסייעת הגמרא לתירוץ זה: אמר רבא, דיקא נמי – גם מלשון
 המשנה במסכת נדה יש לדייק שמדובר כשיש לו סימני סריס,
 דקתני במשנה שם, 'והוא חסר', ומשמע שאין הכוונה שנעשה
 עתה סריס על פי ראייה זו שהוא כבר בן עשרים, אלא כבר לפני
 כן היו לנו בו סימני סריס, שמע מינה – אכן מוכח כן מהמשנה.
 מבררת הגמרא: וכן – ואם לא נולדו לו סימני פרים, והוא כבר בן
 עשרים ולא הביא שתי שערות, שהתבאר בדברי רב שאין
 מחזיקים אותו כסריס, אלא תולים שהוא עדיין קטן, עד כמה – עד
 איזה גיל ניתן לומר שהוא עדיין קטן. מבארת הגמרא: תני דבי רבי
 חייא – נשנתה ברייתא זו בבית מדרשו של רבי חייא, שהשיעור
 הוא עד שיגיעו רוב שנותיו, והיינו למעלה משלושים וחמש שנה,
 שהם רוב משבעים שנות האדם, שאז כבר אין אומרים שהוא קטן,
 אלא שהוא גדול וסריס.
 הגמרא מביאה את מנהגו של רבא בענין זה: כי אתו לקמייה דרבא
 – כאשר היה באים לפניו רבא בני עשרים שלא הביאו שתי שערות,
 כדי שיבדוק אם הביאו שערות, ולא היו לו שערות, היה חושש
 שמה היו לו שערות ונשרו, ולכן היה נוהג כך, אי בחוש – אם
 הנער היה כחוש ורזה, אמר להו – היה רבא אומר לאלו
 שהביאיהו, זילו אכחשוהו – לכו והאכילוהו עד שיבריא, ואז יתכן

יבמות. פרק עשירי – האשה רבה דף צז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רטו רש"י תוספות

שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה – שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי. דוככות – נעות, לשון דבר שמורתיו ומבצבץ. כומר – כלי שמנחין בו ענבים עד שמתחממין, ויני נוח לצאת, כמו מכמר בישראל ד"תמיד נשחט" (פסחים נח.א). דוכב – היין רוחש ונע ורוצא למעלה. דוכב = "פריטה". לא חולץ ולא מייבם – דלא בר אוקומי שם לאחור

נושאין על האנוסה – אידי דתנא ב"האשה רבה" (יבמות צה.א) דאין שכיתא אחותה אוסרתה תנא נמי בהאי פירקא דאם אנס אשה מותר לישא קרובותיה. **וכל** היכא דאיכא איסורא דרבנן תני נושאין לכתחלה – הוא הדין דהוה מצי למפרך מברייתא דקתני דמותר, אלא דניחא ליה למפרך ממתניין.

הראוי לקחה קיחה – מולא כתיב בלשון שכיבה, משמע דלדרשה דרך ליקוחין דוא דאתא, לכך בא למעט אונסין, אבל "כי יקח את אחותו" – הוה ליכא למיעט שריצה לומר קיחה, אלא שכיבה, דכולי עלמא ידעי דאין קדושין תופסין באחות.

ואיפוך אנא – דאונסין יש לאסור יותר, כיון דעבד איסורא, ועבר על "ומלאה הארץ זמור" (ויקרא טו). אבל בנישואין, דלא עבד איסורא – אין לאסור בקרובותיה.

ערייות שאר כתיב בהו – ואם תאמר: כיון דאיסורא אשה ובתה מ"עיות אשה ובתה לא תגלה, נפקא, אימא שלא אסר הכתוב אלא היכא דגלי ערות שתיקין, אבל נכנסה לחופה ולא נבעלה מותר לגלות ערות האחרת! ואומר רבינו יצחק: דסברא היא, כיון דבת "שאר" בקרא, ועל ידי הנישואין באה השארות.

איבעית אימא לאחר מיתה – רבנן אביי דהוא, היינו: כנף שראוי לאביי בחייו, אח

רבא: דיקא נמי, דקתני: והוא הפרים, שמע מינה. וכי לא נולדו לו סימני פרים עד כמה? תני דבי רבי חיאי: עד רוב שנותיו. פי אתו לקמיה דרבא, אי כחוש – אמר להו: זילו אכריהו, ואי בריא – אמר להו: זילו אכחשוהו. דתני סימני, זמנין דנתרי מחמת פחישותא, וזמנין דנתרי מחמת ברייתא.

הדרן עלך האשה רבה

נושאין על האנוסה ועל המפותה. האונס והמפותה על הנשואה – חייב. נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו. רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו. **גמרא** תנינא להא דתנו רבנן: אנס אשה – מותר לישא בתה. נשא אשה – אסור לישא בתה. ורמינהו: הנמען מן האשה – אסור באמה ובאחותיה! מדרבנן. וכל היכא דאיכא איסורא מדרבנן תני "נושאין" לכתחלה? כי תנן מתניתין חלאתר מיתה. מנא הני מילי? דתנו רבנן: בכולן נאמר שכיבה וכן נאמר קיחה, לומר לך: דרך ליקוחין אסרה תורה. אמר ליה רב פפא לאביו: אלא מעתה גבי אחות דכתיב: "איש אשר

יקח את אחותו בת אביו או בת אמו", הכי נמי דרך קיחה הוא דאסור, דרך שכיבה שרי? אמר ליה: ליקוחין פתיכי בתורה סתם, הראוי לקיחה – קיחה, הראוי לשכיבה – שכיבה. רבא אמר: אנס אשה – מותר לישא בתה, מהכא: פתיב "ערות בת בנו או בת בתך לא תגלה", הא בת בנה דידה ובת בתה דידה – גלי, וכתיב "ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תפקח", הא פיצד? פאן באונסין פאן בנשואין. איפוך אנא! עריית "שאר" כתיב בהו, בנשואין איכא שאר, באונסין ליכא שאר. "רבי יהודה אוסר באנוסת אביו וכו'". אמר רב גידל אמר רב: מאי טעמא דרבי יהודה – דכתיב: "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה בנה אביו" – בנה שראה אביו לא יגלה. וממאי דבאנוסה פתיב – דכתיב מעליה דקרא: "נתן האישי השוכב עמה לאבי הנערה חמישים כסף". ורבנן: אי הוה סמיך ליה – בדרקאמרת, השתא דלא סמיך ליה – מיבעי ליה לכדרב ענן, דאמר רב ענן אמר שמואל: בשומרת יבם של אביו הפתוב מדרב, ומאי "בנה אביו" – בנה הראוי לאביו לא יגלה. ותיפוק ליה משום דודתו! לעבור עליה בשני לאוין. ותיפוק ליה משום יבמה לשוק! לעבור עליה בשלשה לאוין. ואיבעית אימא: לאחר מיתה.

אח

רטז יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

אח הוא ברי הוא – כל אלו המעשים לא משמעין לך מידי, אלא לתשובות המינים. דרלו – פירש בקונטרס: פועל המשקן שדות, ובערך פירש: כהנים דולי מים מבורות עמוקים, כלומר: מביני הכל בכהמה. מן – האם ולא מן האב כולי עלמא לא פליגי דאסירי – פירשו: דלמא אתי לאיחלופי בישראל, ולעיל בפרק שני (כבא) פירשו.

והשני הורו ולידתו בקדושה אפילו הכי אסור – ואם תאמר: מאי אפילו? אדרבה, כיון דלידתו של ראשון בקדושה – דומה שהוא אחיו גמור, שדומה יותר כישראל ויש לומר: דמכל מקום דמיא כשתי אמהות, ולכן הוה סלקא דעתך דשרי טפי. וליכא למימר דלשמעין רבנותא טפי, ואפילו הורו ולידתו של ראשון שלא בקדושה – דחתם יכול להיות דשרי. על

"אח מאב ולא מאם והוא בעלה דאם ואנא ברתה דאנתתיה" אמר רמי בר חמא: דלא פרבי יהודה דמתניתין. "אח הוא וברי הוא, אחתיה אנא דהאי דדרינא אפתפאי" – משפחת לה בנכרי תבא על בתו. "שלמא לך ברי בת אחתך אנא" – משפחת לה בנכרי תבא על בת בתו. "דלא דרלו דוולא ליפול בכי סתר פתר, דהאי דדרינא הוא בר, ואנא ברת אחיה" – משפחת לה בנכרי תבא על בת בנו. "בייא ביא מאח והוא אב, והוא בעל והוא בר בעל והוא בעלה דאם ואנא ברתה דאנתתיה ולא יהיב פיתא לאחיה יתמי בני ברתיה" – משפחת לה בנכרי תבא על אמו, והוליד ממנה בת, וחזר ובא על אותה בת, וחזר וזן ובא עליה והוליד ממנה בנים. "אנא ואת אחי, אנא ואבד אחי, אנא ואמך אחי" – משפחת לה בנכרי תבא על אמו והוליד ממנה שתי בנות, וחזר ובא על אחת מהן, והוליד ממנה בן וקריא ליה אחתיה דאימא וקאמרה ליה הכי. "אנא ואת בני אחי, אנא ואבד בני אחי, אנא ואמך בני אחי" – הא דביתרדא נמי משפחת לה, בגון ראובן שיש לו שתי בנות ואמא שמעון ונסב חדא מיניהו, ואתא בר לוי ונסב חד מיניהו, וקאמר ליה בריה דשמעון לבר בריה דלוי. משנה הגיורת שנתגיירו בניה עמה – לא חולצין ולא מייבמין, אפלו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה, וכן שפחה שגשתחרו בניה עמה. גמרא בני יודן אמתא אשתחררו, שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהדר. אמר ליה רבא: והא רב ששת אסר! אמר ליה: הוא אסר ואנא שרינא. מן האב ולא מן האם – כולי עלמא לא פליגי דשרי. מן האם ולא מן האב – כולי עלמא לא פליגי דאסיר. כי פליגי – מן האב ומן האם: מאן דשרי – ברת אבא שדינן, דהא "בני פלגיא" קרו להו. ורב ששת: קרו להו נמי "בני פלוגית". ואיכא דאמר: פליג רב אחא בר יעקב אפילו באחין מן האם, ומאי טעמא – גר שנתגייר כקטן שגולד דמי. תנן: הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מייבמין. מאי טעמא, לאו משום דאסירי? לא, דאינה בתורת חליצה וייבום, ושריא לעלמא. ואינהו נמי שרו. והא קתני "אפילו! אי אמרת בשלמא אסירי, היינו דקתני "אפילו", דאף על גב דראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה, ובשתי אמהות דמו, אפילו הכי אסירי. אלא אי אמרת שרו, מאי "אפילו! דאף על גב דתרווייהו לידתן בקדושה, ואתי לאיחלופי בישראל אפילו הכי שרי. איכא דאמר: הכי נמי מסתברא דשרי, דקתני "אפילו", אי אמרת בשלמא שרו – היינו דקתני "אפילו", דאף על גב דתרווייהו לידתן בקדושה, דאתי לאיחלופי בישראל, אפילו הכי שרי. אלא אי אמרת אסירי – מאי "אפילו"? דאף על גב דראשון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה, ובשתי אמהות דמו, אפילו הכי אסירי. תא שמע: שני אחים תאומים גרים, וכן משוחררים – לא חולצין ולא מייבמין, ואין חיבין משום אשת אח. היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה – לא חולצין ולא מייבמין, אבל חיבין משום אשת אח. היתה הורתן ולידתן בקדושה – הרי הן בישראלים לכל דבריהן. קתני מיתה: אין חיבין משום אשת אח, חיובא – ליכא, הא

אח מאב כו' – משלת חן, ורגלים בני אדם לאומרן. והוא בעלה דאם – אחי מאבי נשא את אמי. היינו, דיעקב אנס את אשה והוליד בת, ונשא ראובן את אנוסא אביו, ובת יעקב אומרת כן. וברי הוא – בני הוא. שלום עליך ברי – שלום לך בני. בת אחתך אני – בנכרי תבא על בת בתו והוליד בן, ונמצאת זו אמו ובת אחות, שאמה של זו אחותו מן האב. דלא דרלו דוולא – לבני פועלץ המשקן את השדות אני שואלת חידה זו. ליפול לכו סתר פתר – דרי נפלה לכם חידה סתומה ומוסתר להפטר. הכי גרסינן: בר הוא ואנא בת אחיה משכחת לה בנכרי תבא על בת בנו. ביא מאח – קובלת אני על אחי שהוא אבי ובעל ובן בעלי, והוא בעלה דאם, שהולידני מאמי. והיינו נמי דהוא אב, אלא לאפשרי מילי הוא. וחזי חוקן – אביו של זה. וקאמר חד בת של אביה הכי: דהוא אחיה מן האם, וגם אביה הוא, ובעלה – שחזר ובא עליה, ובן בעלה – שחזר חזקן ובא עליה והוליד בנים. לאחיה יתמי בני ברתיה – אלו בני חזקן שהוליד ממנה, דהו אחי מאביו ובני ברתיה. והוליד ממנה בן – וקאמרה ליה אחותא אמו: אנא ואת אחי מאב אחי, אנא ואמך אחי מן אב אחי, ואנא ואבד אחי מן האם. וקאמר ליה בריה דשמעון לבר בריה דלוי – אנא ואת בני אחי – בני שתי אחיות. אנא ואבד בני שני אחים, אנא ואמך בני שני אחים. משנה לא חולצין כו' – דאחיה מן האב בעינן, וגר אין לו שאר האב, דרחמנא אפקריה. כורע בדמה, שנאמר (יחזקאל כג) "זרמות סוסים וזרמתם". גמרא נשי דהדרי – אשת אחיו. ולאו משום ייבום, אלא אפילו במקום בנים, דקסבר: אין קורבה לגר, דכקטן שגולד דמי. מן האם ולא מן האב דכולי עלמא אסיר – דאתי לאיחלופי בישראל. ברת אביו שדינן ליה דהא בני פלגיא קרו להו – הלכך לא מסקי אינשי אדעתיהו שוקן אחי מן האם, ומידע ידעי דהאי דשרינן להו – משום דאין אחיה מן האב לגר, דסתם נכריה זונה היא, ומאיש אחי הוא. קרו להו נמי בני פלגיא – ואמרי אינשי: הני דאי אחי ניהו, וקא שרינן להו באשת אחיו, ואתי למישרי נמי בישראל כי האי גונא. מאי טעמא לאו משום דאסירי – משום אחיה. ואשמעין מתניתין דלא שייכא בהו ייבום, וקיימא עליה באשת אח. אי אמרת בשלמא – לא מייבמין דקתני מתניתין, הכי אשמעין: דאסירא לייבם – היינו דקתני "אפילו", דאף על גב כו, ואיכא למימר דתיהיו עליה נכבריה, ואי בעי ליבומי מייבם – אפילו הכי אסירא. אלא אי אמרת – מתניתין לא אתא לאשמעין אלא דשריא לעלמא, מאי "אפילו", דמשמע אף על גב דכשתי אמהות דמו – שרו לעלמא. לבני יבמה לשוק לא איכפת לן אי בני אם אחת ניהו או לא. דאף על גב דתרווייהו לידתן בקדושה – דאתי לאיחלופי בישראל, ולמישרי יבמה לשוק בלא חליצה –

הא

אפילו הכי שרו לעלמא, דמידע ידעי דייבום מן האב הוא, ובכרי אין לו אב. ודוקא לעלמא, אבל לדידהו מודי רב אחא דאפילו ברת דאשת אח איכא, כיון דלידתן בקדושה – הרי כאן אחיה מן האם. ודקא משני רב אחא לדידהו נמי שרינן – ארישא קאמר ולא אסיפא. שני אחים תאומים – דהני דאי אחים ניהו מן האב, דקיימא לן (יבמות כח.א) טיפה אחת היא, ומתחלקת לשנים – אפילו הכי לא חולצין ולא מייבמין. ואין חיבין משום אשת אח – אפילו קידשו לאחר שנתגיירו. דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי, הלכך אין לו אחיה ואפילו מן האם. לא חולצין ולא מייבמין – דער ייבום מן האב הוא. דהני אין להם אב, דורע מצרי בכהמה. אבל חיבין – ברת משום אשת אח מן האם, שדרי היא בישראלית שילדה בנים.

הא

לפלא שאינו מזכיר דבר על-דבר עסקנותו במילוי שליחותו הפצת המעיינות חוצה.

רחל ולאח, ויש לו שני אחים, שמעון ולוי, וְאֵתָא שְׁמֵעוֹן אַחִיו שֶׁל
 רַחוּבִין וְנִסְבֵּי חָדָא מִיְיָהִי – וְנִשָּׂא אַחַת מִהֶן לְאַשָּׁה. וְאֵתָא בְּרִי לְוִי
 וְנִסְבֵּי חָד מִיְיָהִי – וּבֵא בֶן שֶׁל לְוִי אַחִיו שֶׁל רַחוּבִין, וְנִשָּׂא אַחַת מִהֶן,
 וְקָאָמְרִי לֵיהּ בְּרִיהּ דְּשְׁמֵעוֹן לְבִר בְּרִיהּ דְּלִוִי – וּבְנֵי שֶׁל שְׁמֵעוֹן שְׁהוּא
 בֶּן הַבַּת הָאֵחָת, אֹמֵר לְבֵן שֶׁל לְוִי שְׁהוּא בֶּן שֶׁל הַבַּת הַשְּׁנִיָּה,
 כִּי, אֲנִי וְאַתָּה בְּנֵי שְׁתֵּי אַחִיּוֹת וְשְׁתֵּי בְנוֹתֵינוּ שֶׁל רַחוּבִין, וְגַם אֲנִי
 וְאַבְיךָ, בְּנֵי שְׁנֵי אַחִים, שְׁאֵנִי בְּנֵי שֶׁל שְׁמֵעוֹן, וְאַבְיךָ בְּנֵי שֶׁל לְוִי, וְגַם
 אֲנִי וְאַמְךָ בְּנֵי שְׁנֵי אַחִים, שְׁאֵנִי בְּנֵי שֶׁל שְׁמֵעוֹן וְאַמְךָ בֶּת שֶׁל רַחוּבִין
 (צִיצוּר ז).

משנה

המשנה דנה בדיני יבום וחליצה באופנים שונים של אחים
 שנתגיירו: הַתְּיָוָה שֶׁנִּתְיָוְרוּ בְּנֵיהֶ עִמָּה – שְׁנוּלְדוּ לֵה בְּנִים כְּשֶׁהִיָּתָה
 גִּיּוּה, וְנִתְיָוְרוּ יַחַד עִמָּה, וְנִשְׂאוּ נָשִׁים וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בְּלִי בְּנִים, לֹא
 חוֹלְצִין וְלֹא מִיְיָבְמִין, שְׂכִינִין שְׁנוּלְדוּ לֵאב גִּי אֵינֶם קְרוּיִים אַחִים מִן
 הָאֵב, וְהָיָה כֵּן אִפְּלוּ כְּשֶׁהוֹרְתָה שֶׁל הָרָאשׁוֹן הִיָּתָה שְׁלֵא בְּקִדּוּשָׁה,
 שֶׁהִרְתָּה קוֹדֵם שֶׁנִּתְיָוְרוּ, וְלִדְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה, שִׁילְדְתּוֹ לֵאחֶר
 שֶׁהִתְיָוְרוּ, וְאִילוּ הַשְּׁנֵי הוֹרְתָה וְלִדְתּוֹ בְּקִדּוּשָׁה. אָף עַל פִּי שְׁנֵיהֶם
 נולדו לאחר שנתגיירה, אֵין עַל הָאֵב חֻבַּת יְבוּם, שְׂכִינִין שְׁהוֹרְתוּ
 שֶׁל הָרָאשׁוֹן הִיָּתָה מְגוּי, אֵינֶם נִחְשָׁבִים אַחִים מִהָאֵב. וְכֵן בְּשִׁפְחָה
 כְּנַעֲנִית שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרוּ בְּנֵיהֶ עִמָּה, אֵין לְאִחִים הַמְשׁוּחָרְרִים דִּין אַחִים
 מִן הָאֵב.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת השייכת למשנתנו. מספרת הגמרא: בְּנֵי
 יוֹדֵן אֶמְתָּא – בְּנֵיהֶ שֶׁל יוֹדֵן הִשְׁפָּחָה כְּנַעֲנִית, וְאַשְׁתַּחֲרִיר –
 הִשְׁתַּחֲרָרוּ. שְׂרָא לֵהוּ – הִתִּיר לָהֶם רַב אֶמְתָּא בְּרִי יַעֲקֹב לְכָל אֶחָד מִן
 הָאִחִים, לְמִיְיָבֵם נָשִׁי דְּהָדָר – לְשֵׂאת אֶת אִשְׁתּוֹ אֶחָד לֵאב צוֹרֵךְ שֶׁל
 יְבוּם כָּלל (ובלבד שנתאלמנה או נתגרשה). מִשּׁוּם שְׁאֵינֶם נִחְשָׁבִים
 אַחִים, שֶׁגֵּר שְׁנִתְיָוְרוּ הִרִי הוּא כְּתִינוּק שְׁנוּלְד. אֶמְרִי לֵיהּ רַבָּא לְרַב
 אַחָא בְרִי יַעֲקֹב, וְהָאֵ – וְהָרִין רַב שְׁשֶׁת אֶמְרִי (מִדְּרַבָּנָן) לְשֵׂאת אֶת
 אִשְׁתּוֹ אַחִיו. אֶמְרִי לֵיהּ רַב אַחָא בְרִי יַעֲקֹב, הוּא אֶמְרִי, וְאֵתָא שְׂרִיָּא –
 וְאִילוּ אֲנִי מִתִּיר נִישׁוּאִין כָּאֵלּוּ.
 מְבוּאָר שֶׁנִּחְלָקוּ רַב אַחָא בְרִי יַעֲקֹב וּרַב שֶׁשֶׁת לַעֲנִין אַחִים שְׁנִתְיָוְרוּ
 הָאֵם מוֹתֵר אֶחָד מֵהֶם לִישָׂא אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו. הַגְמָרָא מְבָאֵר בְּאֵלּוּ
 אֹפְנִים שְׁנוּיָה מִחֻלּוּקָתָם: בְּאִחִים מִן הָאֵב וְלֹא אַחִים מִן הָאֵם, בּוֹלִי
 עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְּשִׁרִי – אֵין חוֹלֵק עַל כִּי שְׁמוּתֵר לְכָל אֶחָד מֵהֶם
 לְשֵׂאת אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו, וְאֵין לַחֲשׁוֹשׁ שִׁטְעוֹ הִרְאִים לְסַבּוֹר שְׁמוּתֵר
 לְשֵׂאת אִשְׁתּוֹ אַחִיו שְׁלֹא בְּמִקּוֹם מִצּוֹת יְבוּם, שֶׁכֵּן הִכֵּל יוֹדְעִים
 שֶׁהִטְעִם שְׁמִתִּירִים לָהֶם בְּאֹפֶן זֶה הוּא מִשּׁוּם שְׁאֵין 'אֶחָד' מִן הָאֵב
 לָגֵר. בְּאִחִים מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאֵב, בּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְּאֶמְרִי
 מִדְּרַבָּנָן לְכָל אֶחָד מֵהֶם לְשֵׂאת אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו, מִשּׁוּם שֶׁהִרְאִים
 אֵינֶם יוֹדְעִים שְׁאֵין לָגֵרִים אֵלּוּ קוֹרְבָה, וְיִבּוּאוּ לְהִתִּיר גַּם בִּישְׂרָאֵל
 אִשְׁתּוֹ אֶחָד מִן הָאֵם שְׁנִתְאֲלַמְנָה. כִּי פְּלִיגִי – הָאֹפֶן שֶׁנִּחְלָקוּ הוּא
 בְּאִחִים מִן הָאֵב וּמִן הָאֵם, שְׁנִקְרָאִים אַחִים פְּעַמִּים עַל שֵׁם הָאֵב
 וּפְעַמִּים עַל שֵׁם הָאֵם. מֵאֵן דְּשִׁרִי – מִי שְׁמִתִּיר אֶת הַנִּישׁוּאִין (רַב
 אַחָא בְרִי יַעֲקֹב) סוֹבֵר, פְּתֵר אֶמְתָּא שְׂרִיָּא – מִחֲשִׁיבִים אֲנִי אוֹתָם
 כְּאִחִים מִן הָאֵב, דְּהָא בְּנֵי פְּלִיגִיא קְרוּ לֵהוּ – שְׁהִרִי קוֹרָאִים לָהֶם בְּנֵי
 פְּלוּנִי הָאֵב, וְאֵין בְּנֵי אֶדָם מַעֲלִים עַל דַּעַתָּה שֶׁהֶם גַּם בְּנֵי אֵם אַחַת,
 וְכֵינֵן שֶׁכֵּן אֵין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁגַם בִּישְׂרָאֵל יִבְאוּ לְהִתִּיר לְאֶדָם לְשֵׂאת אֶת
 אִשְׁתּוֹ אַחִיו, שִׁיּוּדְעִים בְּנֵי אֶדָם שְׁאֵף שְׁקִרְיִים בְּנֵי אֵב אַחַד, לְפִי
 הָאֵמֶת אֵינֶם מֵאוּתוֹ אֵב, שְׁהִרִי סָתֵם עוֹבֵדֵת כּוֹכְבִּים זוֹנָה הִיא וְאֵינֶם
 אַחִים. וְרַב שְׁשֶׁת שְׁאֵסֵר סוֹבֵר, שִׁישׁ לְהַחֲשִׁיבִים גַּם כְּאִחִים מִן הָאֵם,
 לְפִי דְקָרִי לֵהוּ נְמִי בְּנֵי פְּלוּנִית – שֶׁהֶם קְרוּיִים בְּפִי הַבְּרִיּוֹת גַּם בְּנֵי
 פְּלוּנִית, וְכֵינֵן שְׁסִבּוּרִים בְּנֵי אֶדָם שְׁאֵף אַחִים הֶם מִן הָאֵם, וְאֵבִין
 אַחִים הֶם, אֵם יִרְאוּ שְׁמִתִּירִים לָהֶם לִישָׂא אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו, יִבּוּאוּ
 לְהִתִּיר כֵּן גַּם בִּישְׂרָאֵל.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה לְשׁוֹן אַחֲרֵת בְּמִחֻלּוּקַת רַב אַחָא בְרִי יַעֲקֹב וּרַב

הַגְמָרָא מְבִיאָה כְּמָה חִידוֹת וּמִשְׁלִים שְׁהִיו רִגְלִים בְּנֵי אֶדָם
 לְאֹמְרִין. מִשְׁלֵי רַאשׁוֹן: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, פְּלוּנִי רַחוּבִין הוּא אֶחָ שֶׁלִּי מֵאֵב
 וְלֹא מֵאֵם, וְהוּא בְּעֵלָה דָּאֵם, שְׁנִשָּׂא אֶת אֲמִי, וְאֵתָא בְּרִיתָה דְּאֶתְנִיתִיהּ
 – וְאֲנִי בֶת אִשְׁתּוֹ. וְצִיצוּר, כְּגוֹן שִׁיעַבֵּק נִשָּׂא אֶת שְׂרָה וְגוֹלֵד לּוֹ
 רַחוּבִין, וְהִלֵּךְ יַעֲקֹב וְאַנְסָה אֶת רַבְקָה, וְגוֹלְדָה מִמֶּנָּה בֶת, רַחֵל, וּבֵא
 רַחוּבִין (שְׁהוּא בְּנֵי מֵאִשְׁתּוֹ שְׁרָה) וְנִשָּׂא אֶת רַבְקָה אֲנוּסָת אֲבִיו.
 וְאֹמֶרֶת רַחֵל עַל רַחוּבִין, שֶׁאִשְׁתּוֹ הוּא מֵאֵב, לְפִי שְׁנֵיהֶם בְּנֵי יַעֲקֹב
 הֶם, וְגַם בַּעַל אִמָּה, אֲנוּסָת אֲבִיו (צִיצוּר א).

לומדת הגמרא: מִמִּשְׁלֵי זֶה שְׁאֹמֶרֶת הָאִשָּׁה רַחֵל 'וְאֵתָא בְּרִיתָה
 דְּאֶתְנִיתִיהּ, הִיָּינוּ שְׁאֵנִי בֶת אִשְׁתּוֹ רַבְקָה, מִשְׁמַע שְׁתַּפְּסוּ קִידּוּשֵׁי
 הֶבֶן וְרַחוּבִין בְּאוֹתָהּ הָאֵם (וְרַבְקָה) שְׁהִיא אֲנוּסָת אֲבִיו, אֶמְרִי רַבִּי בְרִי
 חָמָא, דְּלֹא פְּרִי וְהוֹדָה דְּמִתְנִיתִין, הָאוּסֵר אֶת אֲנוּסָת אֲבִיו.
 מִשְׁלֵי שְׁנֵי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, פְּלוּנִי זֶה אֶחָ שֶׁלִּי הוּא, וְכִרִי הוּא – הוּא
 בֶּן שֶׁלִּי, וְחוֹרֶת וּמִחֲדַרְת חִידוֹתָהּ, אֶתְנִיתִיהּ אֶמְרִי דְּהָא דְּרִיָּנָא
 אֶתְנִיתִיהּ – אַחֲרֹתוֹ אֲנִי שֶׁל תִּינוּק זֶה (בֵּין) שְׁאֵנִי נִשָּׂאת עַל כַּתְפִּי.
 כִּיצַד יִתְכֵּן אֹפֶן זֶה. מִשְׁפָּחָתָהּ לֵה – מוֹרָצָא אֶתָּה אֹפֶן זֶה בְּעוֹבֵד
 בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל בֶּתוֹ, וְגוֹלֵד בֶּן, וְאֹמֶרֶת אוֹתָהּ הַבַּת שְׁהוּא בְּנָה
 הוּא גַם אַחִיהָ מִן הָאֵב (צִיצוּר ב).

מִשְׁלֵי שְׁלִישִׁי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, שְׁלֵמָא לֵךְ בְּרִי – שְׁלוֹם לֵךְ בְּנִי, בֶּת
 אֶתְנִיתִיהּ אֶמְרִי – בֶּת אַחֲוֹתִי אֲנִי. כִּיצַד יִתְכֵּן אֹפֶן זֶה. מִשְׁפָּחָתָהּ לֵה –
 מוֹרָצָא אֶתָּה אֹפֶן זֶה בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל בֶּת בֶּתוֹ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה
 בֶּן, וְנִמְצָא שְׁבַת בֶּתוֹ הִיא אֲמוֹ שֶׁל הוֹלֵד וְגַם בֶּת אַחֲוֹתוֹ שֶׁל הוֹלֵד
 מִצַּד הָאֵב (צִיצוּר ג).

מִשְׁלֵי רְבִיעִי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, דְּלֵאִי דְּרִלִּי דְּוָלָא – בְּנֵי פְּרַעֲלִים שְׁדוּלִים
 מִיָּם וּמִשְׁקִים הַשְּׁדוּת, אֵלֵיכֶם שׁוֹאֵלֶת אֲנִי חִידָה זֶה, לְיִפּוֹל בְּכִי מִתֵּר
 פְּתִיר – הִרִי נִפְלָה לְכֶם חִידָה זֶה שְׁהִיא מוֹסְתֵרֶת וְצִרִיכָה פְּתוּרָן, כִּי
 שְׁתַּפְּתּוּ אוֹתָהּ. דְּהָא דְּרִיָּנָא הוּא בְרִי – שׁוּזָה שְׁאֵנִי נִשָּׂאת עַל
 כַּתְפִּי הוּא בְּנִי, וְאֵתָא בְּרִית אַחִיהָ – וְאֲנִי בֶת אַחֲוִי. כִּיצַד יִתְכֵּן הַדְּבַר.
 מִשְׁפָּחָתָהּ לֵה, בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל בֶּת בֶּתוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן, לּוֹלֵד
 זֶה לְבֶת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁהוּא אֲבִיהָ שֶׁל אֲמוֹ, שִׁי אֹתוֹ אֵב, נִמְצָא
 שְׁאִשָּׁה זֶה הִיא אֵם הוֹלֵד מִצַּד אֶחָד וְגַם בֶּתוֹ שֶׁל אַחִי הוֹלֵד מִצַּד
 אֲבִיו (צִיצוּר ד).

מִשְׁלֵי חֲמִישִׁי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, בְּרִיא בְּרִיא – אֲנִי קוֹבֵלֶת וּמִתְלַוְנֶתָּה מֵאֵב
 וְהוּא אֵב – עַל אַחִי שְׁהוּא גַם אֲבִי, וְהוּא בְּעַל שֶׁלִּי, וְהוּא גַם בְּרִי – כֵּן
 בְּעַל שֶׁלִּי, וְהוּא בְּעֵלָה דָּאֵם שֶׁלִּי, וְאֵתָא בְּרִיתָה דְּאֶתְנִיתִיהּ – וְאֲנִי בֶת
 אִשְׁתּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שְׁפִיתָא לְאַחֲוִיהּ יִתְמִי בְּנֵי בְּרִיתִיהּ – וְאֵינִי נוֹתֵן פֶּת
 לָחֵם לְאִחֵי הַיְּתוּמִים, שֶׁהֶם גַּם בְּנֵי בֶּתוֹ. כִּיצַד יִתְכֵּן אֹפֶן זֶה.
 מִשְׁפָּחָתָהּ לֵה, בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל אֲמוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּת, נִמְצָא
 שְׁהוּא גַם אֲבִיהָ שֶׁל אוֹתָהּ הַבַּת, הוּא גַם אַחִיהָ, שְׁנֵיהֶם מֵאוּתָהּ
 הָאֵם, וְחִזּוֹר וְכָא עַל אוֹתָהּ בֶּת, וּבִכֵּר נָהִיָה בַּעֲלָהּ וְחִזּוֹר וְכָא – אֲבִיו
 שֶׁל אוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְכָא עֲלֵיהּ, כִּי שֶׁגַם הוּא נָהִיָה לְבַעֲלָהּ
 וְנִמְצָא שֶׁהוֹעִיב כּוֹכְבִּים הָרָאשׁוֹן (שְׁהוּא אֵב, אֵת, וְבַעַל לְבַת זֶה)
 הוּא גַם בְּנֵי שֶׁל בַּעֲלָהּ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה חֻזָּק בְּנִים. נִמְצָא שֶׁהוֹעִיב
 כּוֹכְבִּים הָרָאשׁוֹן הוּא אֲבִיהָ וְגַם בַּעַל אִמָּה, וְכֵן אַחִיהָ, וְהוּא בַּעֲלָהּ,
 וְכֵן בַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי (וְחֻזָּק), הוּא אֵחָ לִילְדִים שֶׁהוֹלִיד אֲבִיו מִמֶּנָּה.
 וְכַשְּׁמַת, נִתְיָוְמוּ הָאִחִים שֶׁהֶם גַּם בְּנֵי בֶּתוֹ (צִיצוּר ה).

מִשְׁלֵי שִׁישִׁי: אִשָּׁה אֹמֶרֶת, אֶמְתָּא וְאֶתְ אַחִי – אֲנִי וְאַתָּה אַחִים, וְגַם
 אֶמְתָּא וְאַבְיךָ אַחִי – אֲנִי וְאַבְיךָ אַחִים, אֶמְתָּא וְאַמְךָ אַחִי – וְאֲנִי וְאַמְךָ
 אַחֲוִי. מִשְׁפָּחָתָהּ לֵה, בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָאֵב עַל אֲמוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי
 בְנוֹת, נִמְצָא שְׁתֵּי בְנוֹתֵינוּ הֵן גַּם אַחֲוִיתֵינוּ מֵאִמָּה, וְחִזּוֹר וְכָא עַל אַחַת
 מִהֶן וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן, וְכִרִיָּא לֵיהּ אֶתְנִיתִיהּ דְּאֶמְתָּא וְקָאָמְרָה לֵיהּ הִכִּי
 – וְקוֹרָאֵת לוֹ (וְלִבֶּן) הַבַּת הַשְּׁנִיָּה שֶׁל אוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁהִיא
 אַחֲוִית אֲמוֹ וְאֹמֶרֶת לוֹ כִּי, אַתָּה אִשִּׁי שְׁהִירִי יֵשׁ לָנוּ אוֹתוֹ אֵב, וְאַבְיךָ
 גַּם הוּא אַחִי מִן הָאֵם שְׁהִירִי יֵשׁ לָנוּ אוֹתָהּ אֵם, וְגַם אֲנִי וְאַמְךָ אַחֲוִי
 מֵאֵב (צִיצוּר ו).

מִשְׁלֵי שְׁבִיעִי: אֶמְתָּא וְאֶתְ בְּנֵי אַחִי – אֲנִי וְאַתָּה בְּנֵי אַחִים, אֶמְתָּא וְאַבְיךָ
 בְּנֵי אַחִי – אֲנִי וְאַבְיךָ בְּנֵי אַחִים, וְגַם אֶמְתָּא וְאַמְךָ בְּנֵי אַחִי – וְגַם אֲנִי
 וְאַמְךָ בְּנֵי אַחִים. כִּיצַד יִתְכֵּן אֹפֶן זֶה. הָאֵב בְּרִיתִיהּ נְמִי מִשְׁפָּחָתָהּ לֵה
 – אֹפֶן זֶה שִׁירָךְ שִׁידָהּ גַּם בְּהִיתָה, כְּגוֹן רַחוּבִין שִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי בְנוֹת,

התגיירו ונשאו נשים, וכך היה, שעל ספקל זה יבש רבי עקיבא
 ואמר שני דברים, א. גר נישא את אשת אחיו מאמו, וזוה הורה להם
 היתר לישא אח את אשת אחיו, ומדן למדתי היתר גם אני. ב. ועוד
 אמר דרשה זו, נאמר (וינה ג א) 'ויהי דבר ה' אל יונה וינה שנית לאמר,
 שאמר לו בשנית שיזהיר את אנשי נינוה לשוב בתשובה. ויש
 ללמוד מלשון הפסוק, שרק שנית דברה עמו שכינה, אבל פעם
 שלישית לא דברה עמו שכינה.
 הגמרא מסיימת את ההוכחה: קתני מיהת – מכל מקום שנה רבי
 עקיבא שגר נישא אשת אחיו מאמו. מאי לאו דנקבא – שנסאה
 אחיו בשהוא כבר היה גר, ומוכח שמותר לישא את אשת אחיו,
 וכמו שהוכח למעלה. דוחה הגמרא: לא, דנקבא אחיו בשהוא היה
 עדיין עובד בוכבים. תמחה הגמרא: אם נשאה כשהיה עדיין עובד
 בוכבים, מאי למיכרא – מדוע צריך לומר דין זה, הלא פשוט
 שיהיה מותר לו לישא את אשת אחיו. משיבה הגמרא: מהו דתיקא
 נגזור לאוסרה כאשר נשאה בשהוא עובד בוכבים, אפיו שיבואו
 להתיר גם בנשאה בשהוא גר, קא משמע לן שלא חששו לכך.
 בברייתא המובאת מבואר שכן יאסיין העיד את מה שאמר הגר
 בשמו של רבי עקיבא. הגמרא מקשה על כך: ופי' מהימן – וכי אדם
 נאמן להעיד שכך שמע, והאמר רב אמא אמר רב הונא אמר רב,
 כל תלמיד חכם שפורה חלקה וכו' – שאמר הלכה שלא היתה
 ידועה, אם קודם שבא מעשה זה לידו אמר – כבר היה רגיל
 לשנותה לתלמידיו, שומעין לו, ופוסקים את ההלכה על פיו. ואם
 לא – שעדיין לא שנה הלכה זו לתלמידיו עד שבא המעשה לידו,
 אין שומעין לו. וכיצד קיבל בן יאסיין את דברי הגר שרבי עקיבא
 התיר לגר לשאת את אשת אחיו מאמו.
 מתרצת הגמרא בכמה אופנים: איבעית אימא, מורה וכו' היה –
 שהגר היה רגיל לשנות פסק הלכה זה בשם רבי עקיבא קודם שבא
 מעשה לידו, ולכן הוא נאמן בהוראתו.
 ואיבעית אימא, משום דקאמר חרי אשה ושבעה בניה, כראיה
 לדבריו שכך כבר נהגה הלכה למעשה מקודם לכן, לכן הוא נאמן
 בהוראתו.
 ואיבעית אימא, שאני חקא דקאמר מעשה אחרים ביה – שאמר
 מעשה אחר ובענין יונה בן אמיתין באותה שעה שאמר את הדין
 שגר נישא את אשת אחיו מאמו, ומתוך שהוא נאמן על דרשת רבי
 עקיבא בענין יונה בן אמיתין, נאמן הוא גם על הלכה זו, שניכרים
 דברי אמת שביחד קבלם מרבי עקיבא.
 הגמרא דנה בענין הדבר השני שאמר רבי עקיבא: אמר, ויהי
 דבר ה' אל יונה שנית לאמר, ודייק רבי עקיבא מלשון הפסוק שרק
 'שנית' דברה עמו שכינה, אבל פעם שלישית, לא דברה עמו שכינה.
 מקשה הגמרא: והא כתיב במקום אחר (מלכים ב יד כה) על ירבעם בן
 יואש 'הוא וירבעם' השיב [את] גבול ישראל מלכוא חמת עד ים
 הערב, דבר ה' אליו ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתין
 הנביא. הרי שהשכינה דיברה עם יונה פעם נוספת.
 רבינא מתרץ: אמר רבינא, על עסקי נינוה קאמר רבי עקיבא שלא
 הוסיפה השכינה לדבר עמו לאחר שתי פעמים, אבל בענין אחר
 אפשר שדיברה עמו שכינה.
 תירוצו נוסף: רב נחמן בר יצחק אמר, לעולם שכינה לא דיברה אל
 יונה פעם שלישית, ואין כוונת הפסוק כפשוטו שיונה ניבא על
 ירבעם בן יואש, אלא הכי קאמר, 'דבר ה' אשר דבר ביד עבדו
 הנביא', שבשם שנהפך לנינוה גזירת ה' מרעה למוכה, כך בימי
 ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל גזירת ה' מרעה למוכה, והשיב
 ירבעם את ישראל חזרה לגבולותיהם.
 הגמרא שבה לדון במחלוקת האם לגר מותר לשאת את אשת
 אחיו: תא שמע רביה מברייטא. גר שהיה לידתו בקדושה והוריתו
 שלא בקדושה, יש לו שאר האם – יש לו מדרבנן קירבת משפחה
 עם קרוביו מצד אמו. ואין לו שאר האב.
 כיצד, נשא הגר את אחותו מן האם שנולדה כשאמו היתה גויה,
 ויצא, ואינו רשאי לקיימה. אבל אם נשא את אחותו מן האב,
 שנולדה לאביו כשהיה גוי, קרינן. נשא אחות האב שהיא אחות של
 האב מן אותה האם, ויצא,

הא איסורא איבא – אבל איסור מדרבנן יש עליהם שלא ישא
 האחד את אשת השני, וקשה על רב אחא בר יעקב.
 משיבה הגמרא: אין הכרח לדייק כך, שאפשר שהוא הדין דאפילו
 איסורא נמי ליבא – אין עליהם שום איסור לישא את אשת אחיו,
 ואידי דבעי למיחני ספא – וכיון שרצה התנא לשנות בסיפא באופן
 של נולדו בקדושה, אבל חייבין ברת משום אשת אח, שהרי הם
 אחים גמורים לכל דבר, תנא נמי דרשא – שנה התנא גם ברישא
 לשון 'אין חייבין' משום אשת אח.
 בברייתא המובאת למעלה בסמוך שנינו שאפילו באחים תאומים
 שודאי בני אב אחד הם, אינם קרויים אחים. הגמרא מבארת את
 המקור והטעם: אמר רבא, הא דאמר רבנן במשנתנו ובברייתא, אין
 אב למצרי, ואין לו קורבה לאחיו מהאב, לא תיקא – אל תאמר
 שהטעם שהגוי אינו מתייחס אחרי אביו הוא משום דשמופי בוקא
 – שרגילים הגויים לעבור על עריות, ולא ידע – שלא ידעו מי הוא
 אביו, אבל ידע – אבל בשום שידוע בודאות מי הוא אביו, וכגון
 שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים, ושם נתעברה וילדה,
 שלא יתכן שזינתה עם אחר, חיישנן – אנו חוששים לייחס אותו
 אחרי אביו. אין הדבר כן, אלא אפילו ידיע בודאי מי הוא אביו,
 נמי לא חיישנן לייחסו אחר אביו, דהא במקרה שהובא לעיל בשני
 אחין תאומים, דמפא אחת היה ונתקנה לשתיים, והיינו שברור שאב
 אחד הוליד את שניהם, ואף על פי כן קתני בסיפא של הברייתא
 שאם היותם שלא בקדושה לידתם בקדושה לא חולצין ולא
 מייבמין, כיור שנים נחשבים אחים מהאב, שפע מיהת – יש להוכיח
 מבאן שאף כשידוע בודאות שנולדו מאב אחד, אינם נחשבים
 אחים מאב, והטעם, משום דאפקורי אפקריה דהקנא לירעה –
 שהתורה הפקירה את זרעו של הגוי, דכתיב לגבי המצרים (ויחזקאל
 כג ג) 'בשר תמוריים בשכם וזרמת סוסים ורמתי' כלומר הזרע של
 הגוי, נחשב כמו זרע של סוסים, שאין לבניהם יחס אליהם, וכמו
 בבעלי חיים.
 הגמרא שבה לדון במחלוקת המובאת לעיל, אם לגר מותר לשאת
 את אשת אחיו: תא שמע רביה מברייטא, דאמר רבי יוסי, מעשה
 בניפטיים הגר, שנישא את אשת אחיו מאמו, וכו' מעשה לפני
 חכמים, ואמר, אין אישות לגר, ולכן, הנישואין של ניפטיים הגר
 מותרים.
 מבריהם של חכמים שהתירו משום שאין אישות לגר, מבינה
 הגמרא שההיתר מפני שלא נחשבת אשתו של אחיו כמי שנשואה
 לו משום שקידושי גר אינם חלים, הגמרא תמחה על כך: ואלא גר
 דקדיש אשה הכי נמי – וכי האם אכן לא תפסי בה קדושי, הרי
 בודאי שתופסים.
 מבארת הגמרא: אלא אימא כוונת הברייתא היא שאין איסור אשת
 אב לגר, כלומר, אין איסור ערוה של אישות לגר. לפי זה הגמרא
 מקשה: מאי לאו דנקבא – שנסאה – אה בשהוא גר – האם לא
 מדובר בברייתא שאחיו של ניפטיים נשא את אשתו בהיותו גר,
 שקידושי בה חלו, ואף על פי כן התירו לה חכמים להינשא
 לניפטיים אחי בעלה לאחר מות בעלה. והיינו משום שאינם
 נחשבים אחים וכיון שגר שנתגיר נחשב כקטן שנולד, וקשה על
 רב ששת שאסר באחים מן האם.
 דוחה הגמרא: לא, מדובר דנקבא – שנסאה – בשהוא עובד בוכבים,
 ולא בא עליה משנתגירה, ולכך התירוה, שכן לא היתה נחשבת
 נשואה לאחיו כלל.
 תמחה הגמרא: אם נשאה בשהוא עובד בוכבים, מאי למיכרא, הלא
 פשוט שמותרת לנפטיים.
 משיבה הגמרא: יש חידוש בדבר, דמהו דתיקא ליגזור לאוסרה
 עליו אף כשנשאה בשהוא עובד בוכבים, אפיו החשש שיבואו
 להתיר גם לישא את האשה שנשאה בשהוא גר, שזאת ודאי
 אסורה עליו, קא משמע לן הברייתא שחכמים לא חששו לכך.
 הגמרא מביאה הוכחה שמותר לשאת את אשת אחיו מאמו
 מברייטא נוספת: תא שמע, דאמר בן יאסיין, בשחלקתי לכרבי הים
 – לעיירות גדולות השוכנות על חוף הים, מצאתי גר אחד שנישא
 אשת אחיו מאמו לאחר מות אחיו, אפריתי לו, בני, מי תרשף לישא
 אותה. אמר לי, הרי מעשה היה באשה גזירת וישבעה בניהם הם

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ר"ט רש"י תוספות

הא איסורא איכא – מדרבנן, דלא לית לאיחלופי בישראל, וקשיא לרב אחא. הא דאמור רבנן אין אב לנכרי – ואפילו היכא דליכא למימר כקטן שנוגד דמי, כגון הורתו שלא בקדושה וליתרו בקדושה – דיש לו שאר מן האם כשאר ישראל גמור, ואין לו שאר מן האב. לא תימא משום דשמוצי יומה הוא ולא ידעין – אבדה מנו, אבל היכא ידידיע, כגון

הוי אביו ואמו חבושים בבית האסורים, דלא נבעלה לאחר – חישינן. ואי נולד בקדושה, דליכא למימר כקטן שנוגד ליהוי ליה נמי שאר אב, דהא ודאי אבדה הוא. דהא שני אחין תאומים ב' – הכי גרסינן: וקאמר לא חולצין ולא מייבמין – ומסיפא ליקף טעמא. דאי מרישא – לא מצי למילף דאפילו שאר האם אין לו. דטעמא לאו משום דזרמת סוסים הוא, אלא משום דבקטן שנוגד דמי. ורמב"ם – זרע, שהוא יורה בחץ כורס מים המקלח בבית. כנפטיים הני. דנסבא אחיו – המת כשהוא גר, דהויא קידושיו קידושין, ושריא לאחיו, דאין לו אחוה, דבקטן שנוגד דמי. כשהוא נכרי – ומשנתגיד לא ידיעה. דלא היה ליה בה קידושין, הלכך שרי לאחור. הרי אשה – גיורת ושבעה בניה שהתיר להן רבי עקיבא לישא איש את אשת אחיו, ומחו למדתי. אם קודם – שבא מעשה לידו היה רגיל לשנותו לתלמידיו – שומעין לו, ואם לאו – הואיל ודבר חדוש הוא, שמא בשביל מעשה שבא לידו אומרת. הרי אשה ושבעה בניה – ראיא של קודם לכן הביא. ואי בעית אימא שאני הכא דקאמר מילתא – דיונה בן אמתי בהרה. ומנו דמהימן ואהא, מדימן נמי אהא, דניביבין דברי אמת שבידו קבלו. הוא חשיב – ירבעם בן יואש. על עסקי נינוה קאמר – דלא דברה עמו על עסקי נינוה אלא שתי פעמים. הכי גרסינן: גר שחתה הורתו שלא בקדושה וליתרו בקדושה. נשא אחותו מן האם – שנוגדה בהיותה נכריה יוציא, ואף על גב דלאו אחותו למנסב אחותו שנוגדה אחרי. דבהויא איכא כרת, דלידת שניהם בקדושה, ואחותו גמורה מן האם הויא, כישראלית שילדה בן ובת. מן האב יקיים – שהכל יודעין דאין אב לנכרי, ואי נמי אתי למנסב בת אביו שיוליד מאשה אחרת משנתגיד – לא איכפת לו, דהא לאו בנו הוא. אחות אחיו – נשא אחותו מן האם יוציא – גיורה משום אחותו מן האם, כדאמרן.

אימא: משום דקאמר הרי אשה ושבעה בניה. ואיבעית אימא: שאני הכא, דקאמר מעשה אחרניא בהרה. אמר מר "ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר" שנית דברה עמו שכינה, שלישיית לא דברה עמו. והא פתיב: "הוא השיב [את] גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה דברה ה' אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא!" אמר רבינא: על עסקי נינוה קאמר. רב נחמן בר יצחק אמר, הכי קאמר: "כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו הנביא" – כשם שנהפך לנינוה מרעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה. תא שמע: גר שהיה ליתרו בקדושה והורתו שלא בקדושה – יש לו שאר האם, ואין לו שאר האב. כיצד? נשא אחותו מן האם – יוציא, מן האב – יקיים. אחות האב מן האם – יוציא, מן

על עסקי נינוה – תימה! דאמי אצטריך למכתב שנית ולא שלישיית? דלא אשכחן שדברה עמו שלישיית! ושמו, כיון שמצינו שחור לקלקלם ונתבאר עליהם נחום האלקישי, היינו יכולים לסבור שגם אז נתבאר עליהם יונה, ואם תאמר: והא אשכחן דדברה עמו שלישיית בעסקי נינוה, דכתיב: "ויאמר ה' אל יונה הדישם חרה לך על הקיפין וגו' ואני לא אחוס על נינוה וגו'!" ויש לומר: דהני לאו עסקי נינוה נינוה, ומיהו, לרב נחמן בר יצחק דאמר שוב לא דברה עמו – קשיא! ויש לומר: שזה היה אותו יום, וחשיב הכל נבואה אחת.

רב נחמן בר יצחק אומר הכי קאמר ב' – אמר רבינו יצחק: שחולק על אותו מדרש שהביא רש"י בפרש' בבא' (מלכים ב' ז') "ויאמר ה' אל ידע איך ישר חטיבות וגו'" על ידי יונה בן אמתי אמר לו. או שמא אינו חושב אלא דברים שהוא צריך גידול, כגון מעשה נינוה וכיוצא בו. נשא אחותו מן האם יוציא – פירש בקונטרס: דגורין שמא ישא אחותו שנוגדה אחרי. שיש בה כרת. משמע שסבור דאם היתה גם ליתרו שלא בקדושה – היה מותר באחותו מן האם שנוגדה בנכריות, כיון דתרווייהו שלא בקדושה, דהתם ליכא למגור שמא ישא אחותו שנוגדה אחרי. וקשה: דהא לעיל בפרק שני (בבבא) אמרינן: אמה (אפילו) האחין מן האם מעידים לכתחלה. ומאי שנא מעריות? פירש: שאפילו נתגידו וגולדו בנכריות שייך בהו קורבה. ומשני: ערזה לכל מסורה ב'. משמע דאפילו נולד בנכריות שייך בהו קורבה דאם, דבסתם גיורת מיירי. ועוד: בני יודן אמנת הורתו ולידתו שלא בקדושה הוה, אפילו הכי אסר להו רב ששת (יבמות צגב). למנסב נשי דהרדו! אלא יש לומר דטעמא דלמא אתי לאיחלופי בישראל, ואפילו בגולדו בהיותם נכריות יש לגזור בקרבת אב. והא דנקט הכא ליתרו בקדושה – לרבותא נקטיה, דאף על גב דליתרו בקדושה, דכשתי אמהות דמו – אפילו הכי אסרי, דלמא אתו לאיחלופי בישראל, ורבינו יצחק בן אשר פירש: דלחכי נקט הורתו שלא בקדושה, דאי בקדושה – הרי הוא בישראל גמור, ומותר באחותו שנוגדה בהיותה נכריה, כיון דלית ביה צד נכריות כלל, ולא שייך בה שמא יאמרו. אי נמי: משום הכי נקט הורתו שלא בקדושה וליתרו בקדושה – דפסיקא ליה מילתא, שאז איירי בין נולדה לפניו בנכריות בין נולדה אחרי בקדושה. והרב רבי חיים פירש: דדוקא נקט וליתרו בקדושה, דאז – מן האב יקיים, שלא ראה עצמו בנכריות, וליכא למימר ביה: שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. אבל אם גם לידה שלא בקדושה – אפילו מן האב יוציא, דכיון שראה עצמו בנכריות אתו לממרה: באנו מקדושה חמורה ב'. דהא שמעין לרבי מאיר דהכא בירושלמי ובבראשית רבה דאסר בן נח באחותו, בין מן האב בין מן האם, דרבי: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו (בראשית ב) – בסמוך לו מאביו, בסמוך לו מאמו. ומיהו נראה לרבינו יצחק דרך ברייתא פליגא אירושלמי ובבראשית רבה, דהא משמע דכולי עלמא מוקי

מן האם יוציא משמע בפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין נחא), דהוי משום שמא יאמרו באנו. דאילו טעמא דאיחלופי ליתיה הכא בקרבת אב, אם כן משמע דבהאי גר ליתרו בקדושה שייך שפיר טעמא שמא יאמרו, אף על פי שלא ראה עצמו שנה אחת בנכריות. וזה דוחק לומר דאחות אב מן האם לא קאי אגר דרישא, אלא מיירי בהיותו שלא בקדושה. כי הכי דלא קאי נמי סיפא דקתני נשא אשה ובתה ארישא. כדפירש בקונטרס. דהכא משמע דקאי אגר דרישא. אחות האב מן האם יוציא – פירש בקונטרס: דגורין משום אחותו מן האם. ואין נראה, דבהדיא משמע בפרק "ארבע מיתות" (שם) דטעמא משום שמא יאמרו, דמוקי להם דך ברייתא כרבי אליעזר, דדרש "את אביו" – זו אחות אביו, ואם כן מיהסרא בנכריות.

רכ יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

אשת

אביו – הרך ברייתא כרבי אליעזר, אבל רבי עקיבא פליג עליה ואסר, אשת אביו ושרי אחות אביו. וחלכות גדולות פוסקין כרבי עקיבא, דרבי אליעזר שמותי הוא. ומיהו יש לייחד כרבי אליעזר.

נשא

אשה ובתה – בנשאן כשהוא הן בנכריות איירי, כמו שמדקדק בקנטרס. ועוד יש לדקדק, מדרגתי: כונס אחת, ואי בישראל

איירי – הוה ליה למימר: יקיים אחת.

אשה ובתה – והוא הדין אשה ואחותה מן האם

או אשה ובת בתה, אבל אשה ובת בנה או

אשה ואחותה מן האב הדינו שאר האב פשיטא

שאין מוציא ושמא לכתחלה לא יכנס או שמא

כיון שאין האיסור בא אלא על ידי קידושין – אף

לכתחלה יכנס, כדאמרין שמונת באשת אחיו

מאמו, ולא גוררין משום אחיו הנולד אחריה,

לפירוש הקונטרס.

מותר באשת אחיו מאי לאו נדבכה כשהוא

גר – תימה לרבינו יצחק: דאמאי

שרינן כשהוא גר? הא לעיל גוררין באחותו מאמו

משום דאחי לאחלוף, הכא נמי וכי תימא: כיון

שהוא על ידי קידושין לא גוררין – והא חמות,

דעל ידי קידושין, וקתני דאסורו ויש לומר: דשאני

חמות, דעל ידי קידוש עצמו, אבל אשת אחיו,

דעל ידי קידוש אחיו הוא. ועוד: דאשת אחיו בי

אחיו לא שכיחא, אבל אמה ובתה שכיחי אחרדי,

אי נמי: חמותו נקראת על שמו, דקרו לה חמתיה

דפלניא. אבל אשת אחיו – לא מקריא אשת אחי

פלוגי.

קלש לה איסורא – תימה: דמכל מקום מאי

משני? אבתי איכא כרת, דלא מיעטה

הכתוב אלא משריפה כדאמרין לעיל (צ,ב). ויש

לומר: דמכל מקום, כיון דקלש איסורא – לא

רצו חכמים לגזור גברים לאחר מיתה, כיון דאף

מחיים שריא מן הדין. ואם תאמר: לאביי, דאמר

ב"האשה רבד" (שם) דלא שרי רבי עקיבא חמותה,

לאחר מיתה מאי איכא למימר? ויש לומר: דלאביי

ודאי ליכא מאן דתני מותר בחמותו.

מקצתן אחין – ברייתא היא. ורבינו תנאל

גריס: תנו רבנן.

כתב

מן האב – יקיים, אחות האם מן האם – יוציא. מן

האב – רבי מאיר אומר: יוציא, והחכמים אומרים:

יקיים. שהיה רבי מאיר אומר: כל ערוה שהיא משום

שאר האם – יוציא, משום האב – יקיים. ומותר באשת

אחיו מאמו, ובאשת אחי אביו, ושאר כל הערוות

מוותרות לו, לאיתווי אשת האב. נשא אשה ובתה –

כונס אחת ומוציא אחת, לכתחלה לא יכנס. מתה

אשתו – מותר בחמותו. ואיכא דתני: אסור בחמותו.

קתני מיתה: מותר באשת אחיו, מאי לאו – דנכבה

אחיו כשהוא גר? הלא, דנכבה כשהוא נכרי. מאי

למימרא? מהו דתימא: ליגזור כשהוא נכרי אטו

כשהוא גר, קא משמע לן. אמר ר' נשא אשה ובתה

כונס אחת ומוציא אחת, לכתחלה לא יכנס.

השתא אפוקי מפיק – לכתחלה מיבעיא? היתם קאי,

והכי קאמר: הך דאמור רבנן יקיים – לכתחלה לא

יכנס. מתה אשתו – מותר בחמותו, ואיכא דתני:

אסור בחמותו. הך דאמר ר' נשא אשה ובתה כרבי

עקיבא. מאן דאסר – כרבי ישמעאל, דאמר: חמותו

לאחר מיתה באיסורא קיימא, וגבי גר גזרו ביה רבנן.

ומאן דשרי – כרבי עקיבא, דאמר: חמותו לאחר

מיתה קלש ליה איסורא, וגבי גר – לא גזרו ביה רבנן.

משנה חמש נשים שנתערבו ולדותיהן, הגדילו

התערובות ונשאו נשים ומתו – ארבעה חולצין לאחת,

ואחד מייבם אותה. הוא ושלשה חולצין לאחת, ואחד

מייבם. נמצאו ארבע חליצות וייבום לכל אחת ואחת.

גמרא ודוקא מיחליץ והדר יבימי, אבל יבומי ברישא

– לא, דקפגע ביבמה לשוק. מאי "הוא ושלשה חולצין

לכולהו, אלא כל חד וחד מייבם הך, דלמא מתרמיא

קאמר? אמר רב ספרא, הכי קאמר: מקצתן אחין מן האב

האם חולצין, ואחין מן האב מייבמין. מקצתן פהנים

שאין פהנים – מייבמין. מקצתן פהנים – אלו ואלו חולצין ולא מייבמין.

חל את יוסף, גירשה לרחל ונשאה בעו ולו מן מאשה אחרת, ונתעברה רחל וילדה היא וחסה, אשתו של ראובן, ושלש נשים אחרות חמשה זכרים במחבא, ונתערבו. נמצא שיש לו

ליוסף בתערובות הללו שני אחין, אחד מן האב וא' מן האם, בנה של חנה – אחיו מן האב, ובנה של רחל מבגו – אחיו מן האם. אחין מן האם חולצין – יוסף זה שיש לו בתערובות

אח מן האם – חולץ לכולן לפטור את אשת אחיו מן האב, ואינו רשאי לייבם אחת מתוך אפילו לאחר חליצתה מארבעה חברים, שמא יפגע באשת אחיו מאמו שהיא בכרת. ואחין מן

האב – ארבעה האחרים שאין להם בתערובות אלא אחין מן האב – מייבמין כל אחת ואחת אחר שחלצה מן הארבעה ישאנה החמישי. נמצא אחד מייבם שתיים, או יהיו לאחת

חמש חליצות. והכי מיתוקמא לישנא קמייאת דשמעתא: מקצתן אחין של ודאין אחין מן האם לאחד מן התערובות, ומקצתן שאין להם אחין מן האם אלא מן האב, (אחין חולצין)

– אותן שזן אחין מן האם חולצין לכולם, ושאין אחין להן מן האם אלא מן האב – מייבמין. מקצתן – של ודאין ותערובתן כהנים, ומקצתן שאין כהנים, כהנים חולצין לכולם, ואי

אפשר להם לייבם, והואיל וחלצה ארבע חליצות שמא האחד החולץ לא היה יבמה, וחליצתו חליצה, וכזן אסור בה.

חל את יוסף, גירשה לרחל ונשאה בעו ולו מן מאשה אחרת, ונתעברה רחל וילדה היא וחסה, אשתו של ראובן, ושלש נשים אחרות חמשה זכרים במחבא, ונתערבו. נמצא שיש לו

ליוסף בתערובות הללו שני אחין, אחד מן האב וא' מן האם, בנה של חנה – אחיו מן האב, ובנה של רחל מבגו – אחיו מן האם. אחין מן האם חולצין – יוסף זה שיש לו בתערובות

אח מן האם – חולץ לכולן לפטור את אשת אחיו מן האב, ואינו רשאי לייבם אחת מתוך אפילו לאחר חליצתה מארבעה חברים, שמא יפגע באשת אחיו מאמו שהיא בכרת. ואחין מן

האב – ארבעה האחרים שאין להם בתערובות אלא אחין מן האב – מייבמין כל אחת ואחת אחר שחלצה מן הארבעה ישאנה החמישי. נמצא אחד מייבם שתיים, או יהיו לאחת

חמש חליצות. והכי מיתוקמא לישנא קמייאת דשמעתא: מקצתן אחין של ודאין אחין מן האם לאחד מן התערובות, ומקצתן שאין להם אחין מן האם אלא מן האב, (אחין חולצין)

– אותן שזן אחין מן האם חולצין לכולם, ושאין אחין להן מן האם אלא מן האב – מייבמין. מקצתן – של ודאין ותערובתן כהנים, ומקצתן שאין כהנים, כהנים חולצין לכולם, ואי

אפשר להם לייבם, והואיל וחלצה ארבע חליצות שמא האחד החולץ לא היה יבמה, וחליצתו חליצה, וכזן אסור בה.

חל את יוסף, גירשה לרחל ונשאה בעו ולו מן מאשה אחרת, ונתעברה רחל וילדה היא וחסה, אשתו של ראובן, ושלש נשים אחרות חמשה זכרים במחבא, ונתערבו. נמצא שיש לו

ליוסף בתערובות הללו שני אחין, אחד מן האב וא' מן האם, בנה של חנה – אחיו מן האב, ובנה של רחל מבגו – אחיו מן האם. אחין מן האם חולצין – יוסף זה שיש לו בתערובות

אח מן האם – חולץ לכולן לפטור את אשת אחיו מן האב, ואינו רשאי לייבם אחת מתוך אפילו לאחר חליצתה מארבעה חברים, שמא יפגע באשת אחיו מאמו שהיא בכרת. ואחין מן

האב – ארבעה האחרים שאין להם בתערובות אלא אחין מן האב – מייבמין כל אחת ואחת אחר שחלצה מן הארבעה ישאנה החמישי. נמצא אחד מייבם שתיים, או יהיו לאחת

חמש חליצות. והכי מיתוקמא לישנא קמייאת דשמעתא: מקצתן אחין של ודאין אחין מן האם לאחד מן התערובות, ומקצתן שאין להם אחין מן האם אלא מן האב, (אחין חולצין)

– אותן שזן אחין מן האם חולצין לכולם, ושאין אחין להן מן האם אלא מן האב – מייבמין. מקצתן – של ודאין ותערובתן כהנים, ומקצתן שאין כהנים, כהנים חולצין לכולם, ואי

אפשר להם לייבם, והואיל וחלצה ארבע חליצות שמא האחד החולץ לא היה יבמה, וחליצתו חליצה, וכזן אסור בה.

יש

לאחר מתן תורה עיקר ההכנה לקבלת התורה היא על-ידי הפצת לימוד התורה.

ממכתב ט' סיוון, תשי"ח

1 אבל אם נשא הגר את אחות אביו מן האב, יקיים אותה.
2 נשא אחות האם מן האב, יוציא אותה. ואם נשא אחות אמו מן
3 האב, רבי מאיר אומר, יוציא, ואינו רשאי לקיימה. ויחזקו אומרים,
4 יקיים. שהיה רבי מאיר אומר, כל ערוה שהיא משום שאר האם
5 – שיש בה צד קורבת האם, יוציא אותה. ואילו ערוה שיש בה רק
6 משום שאר האב, יקיים.
7 ומוקר הגר באשת אחיו מאמו, ובאשת אחי אביו. ושאר כל העריות
8 שבאות מחמת נישואין מותרות לו. מבארת הגמרא: מה שנקטה
9 הברייתא 'ושאר כל העריות מותרות', כוונתה לאיתנו – לרבות
10 את אשת האב היא מותרת לאחר מיתת אביו.
11 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: נשא אשה ובתה, שכשהיה
12 עדיין גוי נשא אשה ובתה ונתגיירו עמו, אף שמן התורה אינן
13 נחשבות קרובות, בזמן אחת ומוציא אחת, ולכתלה לא יבנו. ואם
14 מיהא אשתו של הגר, מותר בהמהות. ואיכא דתני – ויש ששנה
15 בברייתא, שאף לאחר שמתה אשתו אסור בהמהות.
16 הגמרא מוכיחה מהברייתא שלא כדעת רב שש: קתני מיתה –
17 מכל מקום שנינו בברייתא שהגר מותר באשת אחיו מאמו. מאי לאו
18 דנקבה אחיו כשהוא גר – וכי לא מדובר באופן שנשאה אחיו לאחר
19 שנתגייר, ואף על פי כן התירה הברייתא לגר לשאת אותה. הרי
20 שמותר לגר לשאת את אשת אחיו.
21 דוחה הגמרא: לא, מדובר דנקבה אחיו כשהוא היה עובד בוכבים.
22 תמזהה הגמרא: אם נשאה אחיו כשהיה גוי, מאי למימרא – מדוע
23 צריך לומר דין זה כלל, הלא פשוט שמותר לו לישא את אשת
24 אחיו.
25 משיבה הגמרא: יש כאן חידוש, מהו דתימא ליגזור כשהוא עובד
26 בוכבים, אמו כשהוא גר – היית יכול לומר שיש לגזור ולאוסרה
27 עליו גם כשנשאה אחיו כשהיה עובד בוכבים. משום חשש שמא
28 יבואו להתיר לשאת את אשת אחיו שנשא לאחר שנתגייר, קא
29 משמע לן הברייתא שחכמים לא חששו לכך ולא גזרו.
30 הגמרא מבארת את הברייתא שהובאה לעיל: אמר רב ברייתא,
31 גר שנשא אשה ובתה, בזמן אחת מזה ומוציא אחת מזה, אבל
32 לכתלה לא יבנו.
33 מקשה הגמרא: השתא אפוקי מפיק – עכשיו שאמרנו הברייתא
34 שצריך להוציא אחת מזה, לכתלה מיבעיא – וכי צריך להשמיענו
35 שאסור לו לשאת את שתיהן, הרי פשוט הוא.
36 מתרצת הגמרא: הים קאי – על שם נאמר, כלומר, דין זה
37 שכתבתי לא יבנו, אמור כלפי הדינים הקודמים בברייתא,
38 והכי קאמר – וכך כוונת הברייתא, הך דאמור רבן – כל אותם נשים
39 [שנשנו מקודם] שאמרנו עליהם חכמים יקיים, כגון אחותו מאביו,
40 מכל מקום לכתלה לא יבנו.
41 עוד שנינו בברייתא: מיהא אשתו מותר בהמהות. ואיכא דתני – ויש
42 השונה בברייתא, אסור בהמהות אחרי מיתת אשתו. הגמרא
43 מבארת את טעם מחלוקתם: תדא – לשון אחת בברייתא סוברת
44 רבי ישמעאל, ותדא – והלשון האחרת סוברת רבי עקיבא.
45 שנחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל לעיל (צד) באיסור חמותו
46 לאחר מות אשתו, לדעת רבי ישמעאל, האיסור נשאר בתוקפו ויש
47 בו עונש שריפה, ולדעת רבי עקיבא האיסור נחלש ואין בו עונש
48 מיתה. מאן דאמר סובר רבי ישמעאל, דאמר חמותו של ישראל
49 לאחר מיתה של אשתו, באיסורא קיימא – עומדת עליו באותו
50 איסור שהיתה עליו בחיית אשתו (ובת), הרי שהאיסור עומד
51 בתוקפו, ולכן לגבי גר נדרו ביה רבן לאוסרה אף לאחר מיתת
52 אשתו, שלא יבואו להתיר גם בישראל לשאת את חמותו. ומאן
53 דאמר – ומי שמתיר את חמותו של הגר לאחר מיתת אשתו סובר
54 רבי עקיבא, דאמר חמותו של ישראל לאחר מיתה של אשתו קלש
55 ליה איסורא – נחלש האיסור, ולכן גבי גר לא נדרו ביה רבן לאוסרה
56 עליו לאחר מיתת אשתו.

משנה

משנתנו עוסקת בתקנת יבום באופן שנתערבו כמה ולדות: תמיש

59 נשים שכל אחת מהן ילדה בן ונתערבו ילדותיהן, ואין ידוע על כל
60 ולד בן של מי הוא, ולכל אחת מהן יש בן אחר שלא נתערב.
61 הדין התערבות נשוא נשים ומתו, ונפלו נשותיהם ליבום לפני
62 האחים הודאים, ואינם יכולים לייבם את הנשים, כיון שעל כל
63 אחת יש ספק שמא אין זו אשת אחיו המת, והרי היא זקוקה ליבום
64 מאדם אחר, ואסורה עליו באיסור יבמה לשוק, ארבעה מהאחים
65 הודאים חולצין תחילה לאחת מהנשים, ואחר – האח החמישי
66 מייבם אותה, שאם היא אשת אחיו של אחד מן הארבעה, הרי
67 חלצו לה ונפטרה מזיקתה ומותרת לשוק, ואם אשת אחיו של זה
68 החמישי, אדרבה, מייבמה עתה כמזוותרו. ואחר כך הוא – האח
69 שנשא את אשת הראשון, ושלשה האחרים, חולצין לאחת מהן
70 אחרת, ואחר – האח החמישי מייבם אותה. וכן עושים הלאה,
71 ששנים הללו שיבמו עם שנים אחרים, חולצים לשלישית והחמישי
72 מייבמה, וכן הלאה לשתי האלמנות הנשארות. נמצאו ארבע
73 חליצות ויבום אחד לכל אחת ואחת מהאלמנות.

גמרא

74 שנינו במשנה שתחילה כל אחד מבין ארבעת האחים חולץ
75 לאלמנה ולאחר מכן החמישי מייבם אותה. מבארת הגמרא: ויש
76 לעשות דוקא בסדר הזה שמיחלי וחר יבומי – שקודם חולצים לה
77 ארבעת האחים ואחר כך מייבם החמישי. אבל יבומי ברישא לא –
78 אבל לייבם תחילה ולפני חליצת ארבעת האחים האחרים, אסור,
79 משום שאין יש לחשוש דקפנע – שהוא פוגע באיסור יבמה לשוק,
80 שעל הצד שהיא אשת אחיו של אחד מן הארבעה, הרי היא זקוקה
81 ליבום או חליצה דווקא ממנו, וכל עוד לא חלץ לה הרי אסורה
82 לשוק.
83 ממשיכה הגמרא לבאר את המשנה: שנינו במשנה שלאחר
84 שחלצו כולם לאחת וייבמה החמישי, שוב חולצים כולם לשניה
85 ובתוכם אותו אח שייבם, ואח חמישי אחר מייבמה. שואלת
86 הגמרא: מאי – מדוע נקטה המשנה 'הוא ושלשה חולצין לאחת',
87 שאותו אח שייבם את הראשונה חולץ עתה לאחרת, ומה בכך
88 שלאחר חליצת כל הנשים אחת או אח החמישי ייבם את כולן.
89 מבארת הגמרא: עדיף יותר כך דלא תימא ליבמיהו חד לכולהו –
90 שלא תאמר שאח אחד ייבם את כל הנשים, אלא כל חד וחד מן
91 האחים מייבם תדא – רק אשה אחת. משום שבאופן זה דלמא
92 מתרביא ליה דידה – יתכן שלכל אחד מהם תודמן זו שהיא יבמתו
93 ותתקיים בכך מצות יבום.
94 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במקרה שדיברה המשנה
95 שנתערבו חמשה ולדות זכרים, ודנה בכמה אופנים של בנים
96 שנתערבו ומתו. שנינו בברייתא: מקצתן אחין ומקצתן שאין אחין,
97 האחין חולצין ושאין אחין מייבמין. מבארת הגמרא: מאי קאמר –
98 מהי כוונת הדברים, הלא ודאי אין הכוונה מקצתן שאין אחים
99 כלל. אמר רב ספרא, הכי קאמר – כך כוונת הברייתא, אם היו
100 מקצתן של האחים הודאים רק אחין מן האב שנתערבו
101 ומתו, ומקצתן של האחים הודאים היו להם בתערובת אחין מן
102 האם שלא מן האב וכן היו להם גם אחים מהאב, כגון רחל וחנה
103 (שהם שתיים מתוך חמשת הנשים שנתערבו ולדותיהן), שהיו
104 נשואות שתיים לראובן. וילדה רחל את יוסף וגירשה ראובן,
105 ונשאה בועז. ולבועז יש בן נוסף מאשה אחרת, ועתה ילדו רחל
106 (מבועז) וחנה (מראובן) ועוד שלוש נשים במחבוא, ונתערבו
107 הולדות, ומתו בני התערובות בלא בנים ונפלה אשת כל אחד מהם
108 לפני האחים מן האב ליבום. נמצא שליוסף בנה של רחל (מראובן),
109 יש לו בתערובות הללו שני אחים, אח מאביו, בנה של חנה אשת
110 ראובן, ואח נוסף, בנה של רחל מבועז, שהוא אחיו של יוסף רק
111 מאמו (וראה ציור). באופן זה אלו שיש להם בתערובת גם אחין מן
112 האם שלא מן האב (ובמקרה האמור הוא יוסף, שיש לו בתערובת
113 אח מן האם שלא מן האב), רק חולצין, כדי לפטור את אשת אחיו
114 מן האב, אבל לא מייבמין, וכגון במקרה האמור, יוסף אינו רשאי
115 לייבם אף אחת מהנשים אף לאחר שחלצו לה כולם, שמא זו

שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה חידש לנו רבי מאיר בדין
זה. משיבה הגמרא: חידש בזה רבי מאיר שעובד פוכבים ועובד האם
על בת ישראל, הולך ממור.
ברייתא נוספת שיש בה מקרה שנראה כאינו מצוי: תנו רבנן, יש
אופן שאדם מוכר את אביו כדי להנכות לאמו את דמי כתובתה.
ביצד, ישראל שלקח עבד ושפחה מן השוק, ולקח בן, שאותו הוא
לא קנה לעבד, ושחרר האדון את השפחה ונעשתה ישראלית,
ונשאה, ועבד וכתב כל נכסיו במתנה לבנה הגוי של השפחה,
כשמת זה שנשאה, באה האשה לגבות את כתובתה מבנה שאצלו
כל הנכסים המשועבדים לכתובתה, ומכין שאביו של בן זה הוא
אחד מנכסיו של ישראל ושהרי הוא עבד כנעני שלו, והבן קיבל
גם את אביו עם שאר הנכסים מהישראל, יכול הבן למוכרו, נמצא
שוה הבן, מוכר את אביו כדי להנכות לאמו את כתובתה.
שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה מחדשת לנו הברייתא
בזה. משיבה הגמרא: הברייתא פולה בשטת רבי מאיר היא,
כלומר, גם ברייתא זו אמרה רבי מאיר, והיא הסיפא של הברייתא
שהובאה בגמרא קודם לכן, שבה הובאו דברי רבי מאיר איש
ואשה וכו', ועבדא מלמלי – והברייתא סוברת שעבדים נחשבים
כמטלטלין לענין גביית הכתובה, ומחדש בזה רבי מאיר את שיטתו
(לעיל ב) דמלמלי משתעבדי לכתובה – לפרעון חוב הכתובה.
ישוב נוסף: ואיבעית אמיא, קא משמע לן – דבר זה משמיעה לנו
הברייתא, דעבדא מלמלי דמי – שעבדים נחשבים כקרקע ולא
כמטלטלין, ועל כן עבדים משתעבדים לכתובה לדברי הכל.

משנה

המשנה דנה באופנים נוספים של ולדות שנתערבו האשה שנתערב
ולדה בולד בלתי, ומלבד ולדות אלו המעורבין יש לשתיהן אף
בנים ודאים. הנדליו התערובות ונשאו נשים, ומתו בלא בנים, וכיון
שאין ידוע מי הוא האב של כל בעל, נמצאו שתי הנשים צריכות
חליצה או יבום מאחי שניהם. אחד מכני הפלה הודאים חולצין
לשתי היבמות, ולא מייבמין אותן, שהא – בן הכלה, לגביה, כל
אחת מהיבמות הרי היא אצלו ספק אשת אחיו וזקוקה ליבום ממנו,
ספק אשת אחי אביו ואסורה עליו, לפיכך אינו יכול לייבם אף אחת
מהן. ואילו אחד מכני הזקנה – הודאים, או חולצין או מייבמין, מפני
שכל אחת מהנשים עומדות לפניו באחת משתי הספיקות הללו,
ספק אשת אחיו, וספק אשת בן אחיו, ובין כך ובין כך שתיהן
מותרות לו וציוור דן.
מתו הקשרים, היינו הבנים הודאים של האם או הכלה, ונשותיהן
זקוקות ליבום מאחי בעליהן והלא הוא אחד מן התערובות.
התערובות לבני הזקנה, חולצין ולא מייבמין – בני התערובות
אסורים לייבם את נשותיהן של בני הזקנה שמתו, אלא רק חולצין
להן, מפני שהאם ספק אשת אחיו אם היה זה אחיו, וספק אשת אחי
אביו, שהיה זה דודו אחי אביו, ואשה זו אשת אחי אביו האסורה
לו. ולבני הפלה – לנשותיהן, אחד מבני התערובות חולצין לה
תחילה, ואחד מייבם – ואחר כך השני מייבם אותה, שממה נפשך
מותרת לו, שאם הוא בן הכלה הרי זו יבמתו, ואם הוא בן הזקנה
הרי זו אשת בן אחיו, ולאחר שחלץ לה השני שהוא יבמה הרי
אינה זקוקה ליבום והותרה לשוק, והיא מותרת לו ככל אשת
אחיו וציוור דן.
דין נוסף: בהנחת שנתערב ולדה בולד שפחה ואין ידוע מי הוא בן
אשת הכהן ומי הוא בן השפחה, הרי שני אלו אוכלים בתרומה,
והולכין חלק אחד של תרומה בנזון.

ברייתא נוספת בענין ולדות שנתערבו: תנו רבנן, יש אופן שבו אדם
חולץ לאמו מספק, אף על פי שהיא מחמש עשרה נשים שאם היא
נופלת לפניו ליבום פטורות ופטורות צרותיהן מחליצה ויבום. וכמו
כן יש אופן שחולץ לאחותו מספק, וכן יש אופן שחולץ לבתו
מספק.
מבאר הגמרא: ביצד האופן שחולץ לאמו מספק. אמו ואשה
אחרת, ולקח שני בנים זכרים ודאים, כגון רחל היתה נשואה ליעקב
ונולד לה ממנו יוסף, וחנה נשואה לראובן ונולד לה ממנו חצרון,
והיו וילדו רחל וחנה שני זכרים במערה, ונתערבו שני
הזכרים ואין ידוע כל אחד בן של מי הוא. ומתו יעקב וראובן, ונא
יוסף בנה הודאי של זו רחל ונשאה את אמו של זה, היינו את חנה,
ובא חצרון בנה הודאי של זו חנה, ונשאה את אמו של זה, היינו את
רחל. ומתו הבנים הודאים, יוסף וחצרון, בלא בנים, ונפלו כל אחת
מהנשים ליבום לפני אחי בעלה, שהם האחים שנולדו במערה
וציוור אן, וכיון שאין ידוע לנו מי מהם הוא אחי בעלה היבם שלה,
ומי מהם הוא בנה, הדין הוא שנה חולץ לשתייהן ונה חולץ לשתייהן,
נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק.
הברייתא ממשיכה: יש חולץ לאחותו מספק ביצד, באופן של אמו
ואשה אחרת, כגון רבקה ודינה, והיתה רבקה אמו של ראובן מאב
אחר, אברהם, ומשמת אברהם נישאה ליצחק, ועוד היה נשוי
יצחק לאשה אחרת, דינה, שילדו רבקה ודינה שתי נקבות במערה,
ונתערבו הנקבות, ואין ידוע מי בתה של זו, ומי של זו, וכאן שמעון
ולוי אחיהן של ראובן מאביו שלא מאותה האם, שהם אחים מן
האב בלבד, ונשאו את שתי הבנות שנתערבו, ומתו אלו האחים
בלא בנים וציוור בן, ונפלו שתי הבנות הללו מספק ליבום לפני
ראובן, שהוא אחיהם מן האב, אך אחת מהן היא אחותו מאמו,
ואילו היה מכירה לא היתה צריכה חליצה, ועתה שאינו מכירה,
חולץ לשתייהן מספק, נמצא חולץ לאחותו מספק.
הברייתא ממשיכה: יש חולץ לבתו מספק ביצד, באופן של אשתו
ואשה אחרת, אשת ראובן ואשת כלב, שילדו שתי נקבות במערה,
ונתערבו הנקבות זו בזו, וכאן אחיהן – שני אחי ראובן או שני אחיו
של כלב, ונשאו – ונשאו את שתי הבנות שנתערבו, ומתו בלא
בנים, ועתה נפלו לפני ראובן או כלב שתי הנשים ליבום מספק,
שכל אחד מהם ספק על כל אשה שמא היא בתו ופטורה מיבום
או שמא בת האשה השניה וזקוקה לו. לפיכך זה חולץ לבתו מספק,
שחולץ לשתייהם מספק ובתוך כך חולץ לבתו ונה חולץ לבתו
מספק.
ברייתא המביאה אופן שבו ישנם כמה בנים לאותם הורים ולכל
אחד מהם סוג יחוס שונה: תניא בברייתא, היה רבי מאיר אומר,
איש ואשה, פגמים שכוללדין ילדים מהמש אומות, שדין היחוס של
כל אחד שונה מאחיו. ביצד, ישראל שלקח – קנה עבד ושפחה
כנעניים מן השוק, והרי הם גויים, ולקח שני בנים, והרי בנים אלו
גויים. ונתנייר אחד מהן – מן הבנים, נמצא עתה שיש להם שני בנים
משתי אומות, אחד גר ואחד עובד פוכבים. ואם תמליך ואת העבד
והשפחה לשם עבדות, והרי עתה הם עבדים, ואחר כך נזקקו זה
לזה וילדו בן נוסף, הרי כאן שלשה, גר ועובד פוכבים ושני הבנים
הראשונים, ועבד, שכן ולד הנולד לשפחה כנענית הוא עבד. ואם
שחרר ישראל את השפחה, ובזה היא נעשית ישראלית, ולאחר
מכן בא עליה העבד וילדה בן, הרי כאן ארבעה, גר ועובד פוכבים
ועבד וממור. ואם שחרר ישראל את שניהם, היינו גם את העבד,
ועתה שניהם נחשבים ישראלים, והשיאן שוב זה לזה, וילדו בן
חמישי, הרי כאן חמשה, גר ועובד פוכבים ועבד וממור וישראל.

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכג רש"י תוספות

יש חולין לאחותו מספק – אף על פי שהיא מחמש עשרה נשים הפטורות צרותיה, וכן לבתו ואמו. אמו ואשה אחרת – שילדו שני זכרים במחבא, והוא אחד מוקן, ולחן שני זכרים ודאין. כגון רחל אשת יעקב שהיה לה יוסף ממנו, וזנה אשת ראובן שהיה לה חצרון ממנו, וחזרו וילדו שני זכרים במחבא, ומתו יעקב וראובן, ובא יוסף בנה של רחל ונשא חנה אמו של חצרון, וחצרון נשא את רחל, ומתו יוסף וחצרון, ותפלו לפני התערבות: רחל לפני בנה של רחל, והנה לפני בנה של רחל, שהוא אחי יוסף. ומתוך שאין ידוע מי בנה ומי יבמה – צריכה חליצה משניהן. נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק. הכי גרסינן: לאחותו מספק כיצד אמו ואשה אחרת שילדו שתי נקבות במחבא ועמדו שני אחים מן האב ונשאום חולץ לשתיים נמצא חולץ לאחותו מספק – כך שנויה בתוספתא (יבמות פרק יב): אמו שילדה מאיש אחד שנשאה לאחר מיתת אביו, וילדה עם אשה אחרת, שתייהן שתי נקבות, ואין ידוע איזו בת לאיזו אם, ועמדו שני אחין שהיו לה מאביו שלא מאמו ונשאום לשתי הנקבות הללו המערבות, ותפלו שתייהן לפני זה ליבום, ואחת מן אחותו מאמו. ואילו היה מכירה – לא היתה צריכה חליצה, ועכשיו שאין מכירה – שתייהן צריכות חליצה. לישנא אדרינא: ובאו אחיהן שלא מאותה האם ונשאום: אחיו של ראובן נשא אתה, ואחיו של חצרון נשא אתה, ראובן חולץ לאשת אחיו – ושמא אחותו היא, וכן חצרון. ד"ו שמעת"י, ולב"י מגמגמים ב"ד: דהא שמא לאו אחותו היא, והכי איבעי ליה למימר: זה חולץ לספק אחותו, וזה חולץ לספק אחותו. אבל לאחותו מספק – משמע שחולץ ודאי לאחותו ממתת ספק שבירו. אשתו ואשה אחרת – אשת ראובן ואשת בלל שילדו שתי נקבות במחבא, נמצאת האחת בתו, ובאו (אחיהן אחי הבעלים הם) שני אחי ראובן ונשאום. נמצא ראובן חולץ לבתו מספק, ששתייהן צריכות חליצה, ואם היה מכיר בתו – היתה פטורה, ואם שני אחי בלל נשאום – הרי כלב חולץ לבתו מספק, ולשון מורי: אחיו של ראובן נשא אתה, ואחיו של בלל נשא אתה, ראובן חולץ לאשת אחיו – ואף על פי שספק בתו היא, וכן בלל, ולאו היינו נמי חולץ לבתו מספק, אלא חולץ לספק בתו. אחד נבר' ואחד נר – דבנים שילדה בעודה תחת ידי הנכרי המוכרה – אינן עבדים, דקימא לן ב"החולץ" (יבמות מו, א): "מהם תקנן" – אתם קונים מהם, ולא הם מכם, ולא הם קנין זה מזה. שחרר את השפחה – והרי היא כישראלית, ובא עליה העבד, והולד ממזר. ולחם בן – ולא קנה את הבן. וכתב לו כל נכסיו – ומת, והרי אמו תובעת כתובתה מן הנכסים. כולה רבי מאיר היא – דא מתניא בתרייתא דיש מוכר – רבי מאיר אמר, דסיפא דקמיתא היא, ומשום הכי קתני עבד משועבד לכתובה, דרבי מאיר סבר מטלטלים משתעבדי לכתובה במסכת כתובות בפרק "האשה שנפלה" (פ, ב), דקתני גיחז פירות התלושים מן הקרקע כו'. משנה לבני הכלה – לאשת בן הכלה ודאי. אחד – מן התערבות חולץ תחלה, ואחר כך מייבם השני, ממה נפשך: אם יבמותו היא – הרי טוב, ואם אשת בן אחיו היא – הרי חלץ לה יבמה, ומותרת לו. אויבין בתרייפא – אחד כהן ואחד עבד כהן. חולקין חלק אחד – מפרש בגמרא.

תנו רבנן: יש חולץ לאמו מספק, לאחותו מספק, לבתו מספק. כיצד? אמו ואשה אחרת ולחן שני זכרים, וחזרו וילדו שני זכרים במחבא, ובא בנה של זו ונשא אמו של זה, ובנה של זו נשא אמו של זה, ומתו בלא בנים. זה חולץ לשתייהן וזה חולץ לשתייהן, נמצא כל אחד ואחד חולץ לאמו מספק. לאחותו מספק כיצד? אמו ואשה אחרת שילדו שתי נקבות במחבא, ובאו אחיהן שלא מאותה האם ונשאום, ומתו בלא בנים – חולץ לשתייהן, נמצא חולץ לאחותו מספק. לבתו מספק כיצד? אשתו ואשה אחרת שילדו שתי נקבות במחבא, ובאו אחיהן ונשאום, ומתו בלא בנים. זה חולץ לבתו מספק, וזה חולץ לבתו מספק.

תנאי, היה רבי מאיר אומר: איש ואשה, פעמים שמוולדין חמש אומות, כיצד? ישראל שלקח עבד ושפחה מן השוק, ולחן שני בנים, ונתנייר אחד מהן – נמצא אחד גר ואחד נכרי. הטבילין לשם עבדות, ונקקין זה לזה – הרי פאן גר ונכרי ועבד. שחרר את השפחה ובא עליה העבד – הרי פאן גר ונכרי ועבד וממזר. שחרר שניהם והשיאן זה לזה – הרי פאן גר ונכרי ועבד וממזר וישראל. מאי קא משמע לן? נכרי ועבד הפא על בת ישראל הולד ממזר. תנו רבנן: יש מוכר את אביו להנבות אמו בתובתה. כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולחם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה. נמצא זה מוכר את אביו להנבות לאמו בתובתה. מאי קא משמע לן? כולה רבי מאיר היא, ועבדא מטלטלי, ומטלטלי משתעבדי לכתובה.

ואיבעית אימא, הא קמשמע לן: עבדא במקרקע דמי. משנה האשה שנתערב ולדה בולד פלטה, הגדילו התערובות ונשאו נשים, ומתו, בני הפלה – חולצין ולא מייבמין, שהוא ספק אשת אחיו ספק אשת אחיו, בני הנקנה – או חולצין או מייבמין, שפסק אשת אחיו ואשת בן אחיו. מתו הפשרים, התערובות לבני הנקנה – חולצין ולא מייבמין, שהוא ספק אשת אחיו ואשת אחיו. לבני הפלה – אחד חולץ ואחד מייבם. פהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה – הרי אלו אוכלים בתרומה, וחולקין חלק אחד בגורן, ואינן

כתב כל נכסיו לבנה כו' – בסמוך מוקי לה כרבי מאיר, דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. תימה לרבינו תם: דבכל דוכתא משמע דבמניה פליגי ב"האומר" בקדושין (סה, ב) גבי שנים שבאו ממדינת הים וחבילה עמון כו', דקאמר: אשה גובה כתובתה מן החבילה, ומוקי לה כרבי מאיר. וכן בגררים (סה, ב) גבי אפילו אתה מוכר שער ראשך חייב אתה ליתן לה כתובה, שמוע מינה מטלטלי משתעבדי לכתובה. והא עיקר פלוגתייהו ב"האשה שנפלה" (כתובות פ, ב) גבי גיחז אחיו מעות כו' דפליגי התם רבי מאיר ורבנן אי משתעבדי לכתובה או לא, משמע דבתימא פליגי אבל מינה מודו רבנן דמשתעבדי, כמו בבעל חוב, דאפילו מגלימא דעל כתיפיה! ואמר רבינו תם: דיים במקום אחיו קאי, והוי כמינה, אבל מיתמי – אפילו רבי מאיר מודה דלא משתעבדי. וכן נראה לרבינו יצחק, דאי לרבי מאיר מיתמי נמי אית ליה דמשתעבדי, אם כן סברת רבי מאיר הפוכה מדרבנן, דלרבנן כתובה גרועה מבעל חוב, דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה אפילו מיתמי, ובעל חוב אפילו מגלימא דעל כתיפה. ולרבי מאיר עדיפא, דאפילו מטלטלי דיתמי משתעבדי לה. ולבעל חוב לא משתעבדי. אלא ודאי לכולי עלמא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה. ומיהו קשה: דהכא משמע דמטלטלי דמתנה משתעבדי לרבי מאיר, ומתנה אלימא מיתמי, דשטרא שאין בו אחריות לא גבי ממקבל מתנה, כדמשמע בפרק קמא דבבא מציעא (יב, ב), דתנן: מצא שטר שאין בו אחריות נכסים – יחזיר, ולא יחשיבן שטא יעשה קנוניא על מקבל מתנה, ואילו מיתמי – אפילו מלוה על פה קיימא לן (בבא בתרא קע"א, דגבי! ואמר רבינו יצחק: דהכא במתנת שכבי מרע איירי, דגרועה, כגון ירושה, אבל ממתנת בריא – לא גביא. וכן משמע ב"ש נחלוך" דקאמר: מה ירושה דאורייתא אלמנאנו נוזינת מנכסיו – מתנת שכבי מרע דרבנן לא כל שכן. ולפי מה שתקנו דרובה אשה לכתובה לא משתעבדי דיתמי – כל שכן דגביא ממטלטלי דמתנת שכבי מרע, אבל ממתנת בריא, דעדיפא, לא תקינו שתגבה.

מני רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה – אף על גב דבכל דוכתא אמרינן דוקטו עבדים לקרקעות – הכא יש לחושבם כמטלטלי, דלא סמכה דעתה עליוהי, לפי שמתים ובורחים. וללישנא דחשיב להו מקרקעי – סבר דסמכה דעתה עליוהי כמו קרקעות.

ספק אשת אחיו ואשת בן אחיו – אמרינן בירושלמי: זאת אומרת: מותר לאדם לישא אשת בן אחיו. פירוש: אף על פי שיכול לבא לידי ביטול מצות יבמין אם ימות ותפול לפני האחין – אפילו הכי מותר. מכאן יכול להיות ראה לפירוש רבינו יוחנן בן נתן שפירש ב"האב על יבמתו" (יבמות סב, ב) והנשא בת אחותו – דוקא בת אחותו, אבל בת אחיו – אין עושה כל כך מצוה, דמכיל מצות יבמין.

ואינן

בין

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

היום יום ח סיוון

רכד יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף צט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

מטמאין למתים – תימה לרבינו יצחק: דאמאי לא קתני נמי ואין סופקין את הארבעים, כדקתני בסיפא? ואי משום דתנן בסיפא לא חש לשנותו – הא קתני ואין מטמאין למתים ואף על גב דתנא בסיפא **ואם** אכלו אין משלמין קרן וחומש – נזדי דאין משלמין, מכל מקום צריכין להפריש, משום כפרה.

ואין חולקין על הגורן – ואפילו יבאו שניהם על הגורן וקתנו: אם כהן אני – תנו לי בשבילי, ואם חברי כהן – תנו לי בשבילי, ואפילו הכי אין חולקין, כיון דאין אוכלין – דלמא אתי ליהי תקלה, **ואין** מוציאין – פירש בקונטרס בלשון אחר: אם היה חייבין עולה או חטאת ואשם – אין כופין אותם לתתם לאנשי משמר להיות עבדוהם ועורם שלהם, דכל חד אמר "אנא כהן אנא", וכדאן יקריב בכל שעה שירצה ואפילו במשמר שאין שלו, אלא, או יקריבו להם קרבנות ויחזרו להם הבשר ויתנו לכל מי שירצה, או אלו יעשו שליח כל כהן שירצה להקריב בקרבן, והקשה על זה בקונטרס: דהא אמרינן ב"הגול" קמא" (בבא קמא ק"א), דהייבא דלא מצי עביד עבודה שליו נמי לא מצי משוי ואומר רבינו יצחק: דאין זה קשיא, דשאני הכא: אם יבא אליהו ויאמר שהוא כהן – היה ראוי לעבוד עבודה, כמו חולה חקן שנותן לאיזה משמר שירצה, הואיל ועל ידי הדחק ראוי לעבודה, כדמפרש ב"הגול", וכן מצא הרב רבי אלחנן בהדיא בירושלמי, דקאמר: היה זקן או חולה – נותנה לכל משמר שירצה, היה טמא ובעל מום – נותנה לאותו משמר, ומסיק דהתערובות עבדין לזה כחולה חקן, דתנינן: אין מוציאין שלחן מידיהם, ועל לשון שני, שפירש "ואין נותנין להם קדשים" בבכור וחרמים קאמר, קשה לרבינו יצחק מדתני בערכין (כט"א), חרמי כהנים, עד שלא בא ליה כהן הרי הם כהקדש, משבאו ליה כהן הרי הם חולין לכל דבריהם, אם כן, איך מנידין אותם בידם? ואמר רבינו יצחק: שיתנו זה לזה, ויתנו ביניהם. **חלק** אחד פשיטא – פירוש: פשיטא שאין להם אלא חלק אחד.

ואם עבד כהן אני תנו לי בשביל רבי – הקשה הרב רבי אלחנן: למאן דאמר לקמן אין חולקין תרומה לאנשי משום גורשה – הכי נמי גבי עבד נידוש שמא ישאל לאחר שנשתחרר העבד? ואמר רבינו יצחק: דאין לחוש לכך, שלא יחזיק עצמו כעבד, והא נמי לא חיישינן שמא ימכרו רבו לישראל וישאל, דכיון דמזונותיו על רבו לא יהא "חוטא ולא לו", אך קשה, דמסקינן בפרק קמא דגיטין (י"ב), שיכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואני נזק, ואמאי לא חיישינן שמא ישאל, אלא, כיון שאין רבו מפרנסו? ושמא הא לא שכיח.

סלקא דעתך השתא בהמתן של צדיקים – נראה דלא גרסינן ליה, דלא שייך דך

פירכא בלא במקום שהחכם עצמו נכשל באכילת איסור, ואין להאריך כאן. **ואלו** הן חרש שוטה וקטן, היינו דוקא בשני שאינו יודע לישא כפיו, דבסוף "ולוב הגול" (סוכה מב"ט) תניא: יודע לישא את כפיו – חולקין לו תרומה, ואקטן קאי ההם, קטן היודע לישא את כפיו עולה עם הגדולים – אבל בפני עצמו – עד שיבא שתי שערות, כדאמר בפרק שלשי דמגילה (כ"ד), לישא בקביעות – עד שיתמלא וקטן משגריין לבתיהן – ואם תאמר: ולמה משגריין לחרש ושוטה? והלא לא ישמרהו בטרהו ויש לומר: שיש להן אפוטרוסות בבתייהן, ומכל מקום אין חולקין להם, פן יבאו לחלק אפילו אין להם אפוטרוסות.

ואין מטמאין למתים, **ואין** נושאים נשים בין פסולות בין פסולות. הגדילו התערובות וישררו זה את זה – נושאים נשים ראיות לכהונה, ואין מטמאין למתים, ואם נטמאו – אין סופקין הארבעים, ואין אוכלין בתרומה, ואם אכלו – אין משלמין קרן וחומש. **ואין** חולקין על הגורן, ומוכרין את התרומה והדמים שלהן, **ואין** חולקין בקדשי המקדש, ואין נותנים להם קדשים, ואין מוציאין שלהם מידיהם. ופטריון מן הגורן, ומן הלחיים, ומן הקיבה, וכבדו יהא רועה עד שישתאב, ונותנין עליו חומרי פתנים וחומרי ישראלים. **גמרא** "מתו הפשרים וכו'". אלא הנה, משום דאייערוב לה הוה להו פסולין?! אמר רב פפא: אימא ומתו הודאין. "לבני הפלה אחד חולץ וכו'" – דוקא מיחלץ והדר יבומי, אבל יבומי פרישא – לא, דקפגע ביממה לשוק. "פהנת שנתערב וכו'" חלק אחד פשיטא! אימא: חלק פארה. תנן במאן דאמר: אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו. דתניא: אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: יכול שיאמר: אם כהן אני – תנו לי בשביל עצמי, ואם עבד כהן אני – תנו לי בשביל רבי, במקומו של רבי יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין, במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין. תניא, אמר רבי אלעזר בר צדוק: ממי לא העדתי אלא עדות אחד, והעלו עבד לכהונה על פי. העלו סלקא דעתך?! השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מכיא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שפן! אלא אימא: בקשו להעלות עבד לכהונה על פי. הוא באתריה דרבי יוסי, ואול ואסהיד פאתריה דרבי יהודה, תנו רבנן: עשרה אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות, ואלו הן: חרש, שוטה, וקטן, טומטום, ואנדרוגינוס, והעבד, והאשה, והערל, והטמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו, וכו' משגריין להם לבתיהם – חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו, בשלמא חרש שוטה וקטן – לאו בני דיעה נינהו, טומטום ואנדרוגינוס נמי – בריה

חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דלמא אתי לאסוקי ליוחסין, דסביר כהן הוא. **אם** כהן אני כו' – אספק כהן וספק עבד קאי, כי מתניתין, היו מעלין תרומה ליוחסין – לאו מאבילותה, אלא מחלוקה. הלכך אין חולקין לו, דלא ליתי לאסוקי ליוחסין בהמתן של צדיקים – חמורו של רבי פנחס בן יאיר. עשרה אין חולקין – כולו מפרש טעמא, והאשה – אשת כהן, והערל – כהן שמתו אחיו מחמת מילה, שאינה הוגנת פסולה לכהונה. משגריין להן לבתיהן – ואוכלין, וערל שאסור לאכול – מאכיל לנשי ועבדיו. חוץ מטמא כו' – לקמיה מפרש. דלאו בני דיעה נינהו – וחילותא דתרומה חלק ליהן בגורן לעין כל.

בין כשרות – משום עבד, בין פסולות – כגון שפחה, משום כהן, הראיות לכהונה – ולא גרשה וחלוצה, משום כהן, אין סופקין כו' – דכל חד אמר: אנא לאו כהן אנא (והתראת ספק היא), אין פסולין – דכל חד אמר: אנא כהן, ואין חולקין על הגורן – אין נותנין להם תרומה על הגורן, שהמחזורי ישראל הוא, ומוכרין את התרומה – תרומת תבואתן, כשמפרישין אותה, אין צריכין לתתה לכהן, דכל חד אמר לכהן: איתיה ראה דלא כהן אנא, ושקול, ומכל מקום, לאוכלי אי אפשר, אלא מוכרין אותה לכהנים והדמים שלהן, הכי גרסינן: ואין חולקין בקדשי המקדש – כגון עורות קדשים, ואין נותנין להם קדשים – להקריב, ואין מוציאין שלהן מידם – אם היו חייבין חטאת או אשם או עולה – אין כופין אותם לתתם לאנשי משמר ולזהות עבדותם ועורם לאנשי משמר, דכל חד אמר "אנא כהן", ותניא (בבא קמא ט"ב), מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו כל שעה שירצה, ואפילו במשמר שאין שלו – תלמוד לומר: "ובא בכל אות נפשו ושרת". ומנין שעבודתם ועורם שלו – תלמוד לומר: "ואיש את קדשיו לו הויר", ותערבות הללו, הואיל והאחד מידן כהן – אין בית דין יכולין להוציא מידן בעל כרחם ולתתם לאנשי משמר, אלא יקריבו קרבנותיהן ויחזרו להן הבשר והעור ויתנום לכל מי שירצה, או הללו יעשו שליח כל כהן שירצה להקריב את קרבנם, או ישוה את קרבנם עד שיתרצה ויתתן לתתם לאנשי משמר, לשון אחר, ועיקר: ואין נותנים להם קדשים – בבכור וחרמים קאמר, ואין מוציאין את שלהם מידם – דאמר: "אנא כהן", וגבי חרמים נמי תנן (ערכין כ"א), הכהנים אין מחיימין, שהחרמים שלהן, והדר אורי מאי קעביד בבכור שלו – ידעה עד שיתאב, ולא יקריבוהם – דאם כן לא יאכל את בשרה, שהמקריב יעכבנו, וללשון ראשון קשה לי, דאמרין ב"הגול" (בבא קמא ק"א), דהייבא דלא מצי עביד עבודה – שליח נמי לא מצי משוי, וכבדו ידעה עד שיתאב – אפילו בזמן הבית, דהא לא מצי למכפניו למיתן לכהנים לאקריבי ולאכול את בשרה, ואינהו נמי לא מצו למיתביה לכהן ולהחזיר ליה הבשר, דבכור אינו נאכל אלא לכהנים, דכתיב ביה: "זבשרם יהיה לך כחזה התנופה", בבכורות פרק "עד כמה" (כ"א), דילכך, ידעה עד שיתאב, ומותר לשוחטו במדינה, ויבא לזהוהם, דבכור בעל מום אין בו משום זרות, אלא משום גול דמתנות כהונה, והכא גול ליכא, דהמוציא מחבירו עליו הראייה, חומרי ישראלים וחומרי כהנים – מפרש בגמרא. **גמרא** (חלק אחד סלקא דעתך – חלק אחד משמע של כל אחד), חלק כהן – אם באו שניהם על הגורן נותנים להם, אבל זה בלא זה – אין חולקין להם, דקסבר: אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דסביר כהן הוא.

בריה

מעשר

כשבאים זה בלא זה אינם מקבלים. ומבארת הגמרא: תנן – התנא
של משנתנו שנאה כמאן דאמר אין חולקין תרוּמָה לעבד אלא אם
כן רבו עמו, והטעם, שמא יבואו לייחסו לכהונה, לפי שיסברו
הרואים שנוטל תרומה מחמת היותו כהן. ולכן שנה הדין
שהספקות הללו אינם חולקים לזה בלא זה. ומצינו שנחלקו תנאים
באופן האמור במשנה של ספק עבד וכהן: דתניא בברייתא, אין
חולקין תרוּמָה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דכרי רבי יהודה. רבי יוסי
אומר, יכול כל אחד מהספיקות שיאמר, אם כהן אני תנו לי בשביל
עצמי, ואם עבד כהן אני, תנו לי בשביל רבי, וחכאי ליתול תרומה
אפילו אם בא לגורן לבדו. ומשנתנו שמצריכה את שניהם לבוא
לגורן נשנתה בשיטת רבי יהודה.
הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: במקומו של רבי יהודה היו
מעלין מתרוּמָה ליוחסין, היינו שמי שהיו מחלקים לו תרומה בגורן
היו מחזיקים אותו ככהן מיוחס, ולכן רבי יהודה אוסר לחלק
תרומה בגורן לעבד אם אין רבו עמו, כדי שלא יעלוהו ליוחסין.
ואילו במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרוּמָה ליוחסין, ולפיכך
רבי יוסי מתיר חלוקת תרומה לעבד בלא רבו, משום שלא
יחזיקוהו מחמת כך לכהן.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תניא בברייתא, אמר רבי אלעזר
בר צדק, מניין לא העדתי אלא עדות אחד ועל יחוסו של אדם
שראיתי שחלקו לו תרומה בגורן? ובעדות זו העלו עבד לכהונה על
פי. תמזה הגמרא: העלו סלקא דעתך – וכי יתכן שנכשל רבי
אלעזר והעלו על פיו עבד לכהונה, השתא – עכשיו אפילו בהקטן
של צדיקים אין מקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידו. צדיקים עצמם,
לא כל שבין שה' שומרים שלא תבא תקלה על ידם, ואם כן לא יתכן
שהעלו עבד לכהונה על פי דבריו.
מתקנת הגמרא את דברי הברייתא: אלא אימא – אמור כך
בברייתא, בקשו להעלות עבד לכהונה על פי, אך לבסוף לא
העלוהו. הגמרא מפרשת כיצד היה המעשה: תנא בברייתא דרבי
יוסי, ואולי ואסחדי באתריה דרבי יהודה – רבי אלעזר בר צדוק ראה
אדם נוטל תרומה בגורן בלא רבו במקומו של רבי יוסי והלך
והעיד במקומו של רבי יהודה, ומכיון שבמקומו של רבי יהודה לא
היו מחלקים תרומה לעבדי כהנים סברו להעלותו לכהונה, אולם
לבסוף לא העלוהו מכיון שהמעשה היה במקומו של רבי יוסי
ששם היו מחלקים תרומה לעבדי כהנים ואין ראייה מחלוקת
תרומה ליוחסין.
הגמרא מביאה סוגי אנשים שאין חולקים להם תרומה בגורן: תנו
רבנן בברייתא, עשרה מיני בני אדם אף שמצד עצמם שייכים
בתרומה ואו לאוכלם או ליתן לאחרים, אין חולקין להם תרוּמָה
בבית הגרנות, ואולי הן, חרש, שופה, וקטן, סומכוס, ואנדרונינוס,
והעבד, והאשה – אשת כהן, והעל – כהן שלא נימול משום שמת
אחיו מחמת מילה, והסמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו – פסולה
לכהונה. וכולן משגריין להם את התרומה ליתיהם ואוכלין שם. חזין
מסמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו, שקנסוהו שלא יקבל תרומה
כלל.
הגמרא מפרשת את הברייתא: בשלקא – מובן הדבר לגבי חרש
שופה וקטן, שאין חולקים להם תרומה בגורן, משום דלאו בני דעה
נינהו – שאינם בני דעת, ויש בזה משום זלזול של התרומה לחלק
להם תרומה בגורן לעיני כל, סומכוס ואנדרונינוס נמי מובן מדוע
אין חולקים להם תרומה בגורן,

ואין מסמא למתים, מפני שכל אחד הוא ספק כהן. ואין נושאין
נשים כלל, בין בשרות, שמא הוא עבד שאסור בכשרות. ובין
פסולות, שמא כהן הוא ואסור בפסולות.
הגדילו התערובות, ושהירו זה את זה, נושאין נשים הראויות
לכהונה, ששניהם מותרים בבית ישראל, אמנם כיון שכל אחד מהם
הוא ספק כהן, אינם יכולים לישא אלא אשה הכשירה לכהונה.
ואין מסמאין למתים. ואם נסמא במידה, אין ספגין את הארבעים
מלקות כדין כהן המיטמא למתים, משום שכל מהם הוא ספק כהן,
וההתראה שהתרו בו שלא יטמא למת התראת ספק היא. ואין
אובלין מתרוּמָה, שכל אחד מהם הוא ספק עבד משוחרר שאינו
אוכל בתרומה, ואם אכלו תרומה בשוגג, אין משלמין קרן וחומש,
ואין חולקין על הדין – אין נותנים להם תרומה בגורן, מפני
שהמשוחרר הוא ישראל. ומוכרין את התרוּמָה, כלומר, כשהם
מפרישים תרומה מתבואה שלהם, אינם צריכים ליתן את התרומה
לכהן, משום שכל אחד מהם אומר לכהן, הבא ראייה שאין אני כהן
וטול את התרומה, ולאכלה גם כן אינם יכולים, כיון שכל אחד
מהם ספק שמא אינו כהן, אלא מוכרים אותה לכהן, ונתמם
שניתנו עבור התרומה. שקהן. ואין חולקין בקדשי המקדש, כגון
עורות הקדשים שמחלקים לכהנים במקדש, שמא אינו כהן. ואין
נותנים להם קדשים, כגון בכור בהמה טהורה, וחרמים הניתנים
לכהנים. שהרי כל אחד בספק שמא אינו כהן. ואין מוציאין שללם
מידהם, שבכור הגולד להם מבהמה טהורה, אינם צריכים ליתנו
לכהן, וכן אין מוציאין מידם את חרמיהם.
ופטורין מן תרומה ומן חלה וכן הדין, כלומר, הם פטורים
מלתת לכהן מתנות כהונה אלו מבהמתם שנשחטה, שכל אחד
מהם ספק כהן ואין מוציאין ממון מספק. ובכורו – אם לאחד מהם
יש בכור בעדרו, שנתבאר שאי אפשר לכופו ליתנו לכהן, ומצד
שני אם ירצה ליתן את הבכור לכהן שיקריב בתנאי שיחזיר לו את
הבשר לאחר ההקרבה, גם אינו יכול, לפי שבשר של בכור תם
אינו נאכל אלא לכהנים, לפיכך דעה עד שיסתאב – שיפול בו
מום, ויפסל להקריבה, ויהיה מותר באכילה. ונותנין עליו – על
שניהם חומרי בניהם וחומרי ישראלים.

גמרא

שנינו במשנה: מתו הקשרים וכו', מכך שהמשנה מכנה את הבנים
הודאים 'כשרים' משמע שהבנים שנתערבו פסולים. שואלת
הגמרא: אלא הנה – בני התערבות, וכי משום דאיצריך להו –
שנתערבו, האם מחמת כן הוו להו פסולין. משיבה הגמרא: אמר רב
פפא, אימא כך במשנה, 'ומתו תוראי'.
שנינו במשנה: לבני הפלה ושמנתו אחד מבני התערבות חולין וכו'.
ואחד מייבם. מפרשת הגמרא: יש לעשות דיןא כסדר הזה שקודם
אחד מהם מיהלץ ויהד – ורק אחרי כן יבומי השני, אבל יבומי
גרישא – בתחילה, קודם חליצה, לא, משום דעל הצד שאינה
יבמתה, הרי היא יבמת השני, וכל שלא קיבלה חליצה קפנע
באיסור דקמה לשוק.
שנינו במשנה: בהנת שנתערב וכו', חולקים הולדות חלק אחד
בגורן. מקשה הגמרא: חלק אחד פשיטא – דבר פשוט הוא שאינם
מקבלים שני חלקים אלא רק חלק אחד, שאחד מהם הוא כהן
והשני בא מחמתו. מתרצת הגמרא: אימא – אמור במשנה, חלק
באחד, שרק כאשר באים שניהם כאחד, ביחד, מקבלים חלקם, אך

לכוף אותם לשחרר זה את זה. מיישבת הגמרא: **אמר רבא, אימא** 58
 – אמור שכונת המשנה, **בופין אותן ומשחררין זה את זה כדי** 59
 שיוכלו לישא אשה. 60
 שנינו במשנה: נותנין עליהם חומר וכו' כהנים וחומרי ישראלים. 61
 שואלת הגמרא: **למאי הלכתא** – איזה הלכה המשנה מלמדת בזה. 62
 משיבה הגמרא: **אמר רב פפא, למנחתם** – שכל אחד מהם שמביא 63
 מנחה לקרבן, מטילים עליו חומרת ישראל וכו', חומרת ישראל 64
 בכך שמנחתם נקמצת **במנחת ישראל**, שישאל המביא מנחה ולא 65
 נקמצה המנחה פסולה, וחומרת כהנים בכך שמנחתם **אינה נאכלת** 66
במנחת כהנים שכולה לאישים. **הא כיצד נוהגים במנחה זו, הקומץ** 67
קרב בפני עצמו למזבח, והשירים קריבין בפני עצמן למזבח. 68
 מקשה הגמרא: כיצד מקריבים את שירי המנחה, והלא **איכרי כאן** 69
 – יש לקרוא כאן את הכלל שכל קרבן שחלק ממנו מוקטר **לאישים** 70
הרי הוא (– שיריו) כאיסור כל תקטירו. 71
 מתרצת הגמרא: **אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי, דמסיק** 72
לחו לשום עצים – שעל הצד שמנחת ישראל היא זו ונקמצה 73
 והוקטרה, מכיון הכהן בהקטרת השירים שיחשבו כעצים 74
 להבערת אש המזבח, וזה פשיטת רבי **אלעזר, דתניא בברייתא, רבי** 75
אלעזר אומר, אברי חטאת האסורים בהקרבה שנתערבו באברי 76
עולה שכולה לאישים, נותן את כל האברים למעלה על המזבח, 77
ורואה את בשר החטאת כאילו הם עצים, וכיון שאינו מכיון 78
להקטירם אלא לשם עצים, אין איסור כל תקטירו. ולומד זאת 79
 ממה שנאמר בפסוק האוסר הקטרת שירים (ויקרא כ) **ואל המזבח** 80
לא יעלו לריח ניחח, שדווקא 'לריח ניחח' היינו לשם קרבן אי אתה 81
מעלה על המזבח, אבל אתה מעלה לשום עצים להבערת אש 82
המזבח. 83
 מקשה הגמרא: הניחא **לרבי אלעזר** הסובר שיש תקנה למנחת 84
 התערובות על ידי הקטרת השירים לשם עצים. **אלא לרבנן** 85
 הסוברים שאין להעלותם אף לשם עצים, **מאי אכא למימר, כיצד** 86
יקטירו את שירי המנחה של אותם בני השפחה והכהנת 87
שנתערבו. 88
 משיבה הגמרא: **דעביד לה** – שינהג במנחה כפשיטת רבי **אלעזר דרבי** 89
שמעון, דתניא בברייתא לענין מנחת חוטא של כהן שנקמצת 90
במנחת ישראל, ואת שיריה אין לאכול כיון שהיא של כהן, רבי 91
אלעזר דרבי שמעון אומר, הקומץ קרב לעצמו והשירים מתפזרין על 92
בית הדשן, ואפילו רבנן בברייתא שם הסוברים שהמנחה אינה 93
נקמצת אלא מקטירים את כולה, לא פליגי עליה דרבי אלעזר דרבי 94
שמעון אלא במנחת חוטא של כהנים, דבת הקרבה היא – שכולה 95
ראויה להקטרה על גבי המזבח, אבל הכא במנחה של ספק כהן, 96
ששירי המנחה אינם ראויים להקטרה כלל מחמת החשש שאינו 97
כהן, ואפילו רבנן מודו שיתפזרו על בית הדשן לאחר שהוקטר 98
הקומץ. 99

משנה

לעיל (מא). שנינו, שאשה שנתאלמנה או נתגרשה לא תינשא עד 101
 שיעברו שלשה חודשים מיום שמת בעלה או שגירשה. משנתנו 102
 דנה באלמנה או גרושה שנישאה לפני שלשה חודשים, מה דינו 103
 של אותו ולד לענין יבום וחליצה: **מי שלא שקהה אחר בעלה** 104
 שנתאלמנה או שנתגרשה ממנו, **שלושה חדשים, ונשקה לאחר,** 105
וילדה זכר לאחר שבעה חדשים, ואין ידוע אם הוא בן תשעה 106
חדשים לבעל הראשון, או אם הוא בן שבועה חדשים לבעל האחרון, 107
אם היו לה בנים נוספים מן הבעל הראשון ויבנים נוספים מן הבעל 108
השני, וולד זה והספק נשא אשה ומת בלי בנים והזוקקה אשתו 109
ליבום, הבנים האחרים חולצין לאשתו, ולא מיבמין. וכן הוא – 110
 הספק, להם – לאחים, הן מהראשון והן מהשני, חולצין לנשותיהם 111
 ואם מתו בלי בנים, מספק שמא הוא אחיהם מן האב, ולא מיבמין 112
 – שמא אין הוא אחיהם אלא מן האם בלבד. 113

ברכה בפני עצמה יניהו, שאינם לא זכר ולא נקבה, ויש בחלוקה 1
להם ולזול של הקדשים. עבד נמי מוכן הטעם שאין חולקין לו, 2
דלמא אתי לאסוקי מתרומה ליוחסין – שמא הוראים שהוא מקבל 3
 תרומה לחיזוקיהו ככהן מיוחס. **ערל ופסא אין חולקין להם תרומה,** 4
משום דמאיסי – שהם מאוסים. נושא אשה שאינה הוגנת לו, משום 5
נקסא על כך שעבר על איסורי כהונה. אלא אשה של כהן, מאי 6
מעמא לא חולקים לה תרומה בגורן. מבארת הגמרא: **פליגי בה** 7
ו-נחלקו בטעם הדבר רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. חד מהם 8
אמר, הטעם שאין לחלק לאשת כהן תרומה בבית הגרנות, משום 9
גרושה – שמא יגרשנה בעלה ותהיה אסורה בתרומה כזרה, ולא 10
ידעו מכך וימשיכו לתת לה תרומה. וחד אמר, משום יחוד, שמא 11
תתייחד בגורן עם מחלק התרומה, ויעברו על איסור יחוד. 12
 שואלת הגמרא: **מאי בינייהו** – מהי ההבדל למעשה בין שני 13
 הטעמים. משיבה הגמרא: **איכא בינייהו, בי דרי דמקרב למתא ולא** 14
שביחי בהו אינשי – באופן שבית הגרנות קרוב לעיר, ואין מצויים 15
 בו אנשים, משום גרושה אין לחוש, כיון שבעל הגורן קרוב לעיר 16
 בודאי יודע הוא מהגירושין, אך ליחוד יש לחוש מחמת שאין 17
 מצויים בו אנשים. אופן נוסף: **אי נמי דמרתק ושביחי בה אינשי** – 18
 שהגורן רחוק מזהיר אך מצויים בו אנשים, משום גרושה יש 19
 לחוש, שיתכן שלא ידעו שגרושה היא, אך ליחוד אין לחוש שהרי 20
 מצויים בו אנשים. 21
 שנינו בסוף הברייתא שהבאה לעיל: **ובזמן כל אלו ששנינו שאין** 22
חולקין להם תרומה בגורן, משגרינן להם תרומה לביתיהן, חוץ ממקום 23
שקנסוהו על שלא נזהר מליטמא, ונושא אשה שאינה הוגנת לו, 24
שקנסוהו כדי שיגרשנה. מדייקת הגמרא: אבל כהן ערל, משגרינן 25
ליה תרומה לביתו. שואלת הגמרא: **מאי מעמא שאין קונסים אותו** 26
על שלא מל את עצמו, משום דאנים – שמאחר ומתו אחיו מחמת 27
מילה הרי הוא אנוס ואינו יכול למול, כהן פסא נמי הא אנים, 28
ומדוע קנסו אותו. מתרצת הגמרא: האי – זה (ערל), נפיש אוניסיה 29
אונסו גדול, שאינו יכול למול מחמת סכנה. והאי – זה (טמא), לא 30
נפיש אוניסיה – אין אונסו גדול כל כך, ולכן קונסים אותו על שלא 31
נזהר ונטמא. 32
 ברייתא בענין זה: **תנו רבנן בברייתא, העבד והאשה אין חולקין להם** 33
תרומה בבית הגרנות, ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחלה 34
ופזרין אותה מיד. מקשה הגמרא: מאי קאמר – מה כוונת 35
ברייתא, שבתחילתה נאמר שאין חולקים לאשה, ומיד ממשיכה 36
ובמקום שחולקין, שמשמע שאין חולקים להם תרומה. משיבה 37
הגמרא: דברי הברייתא בסופה אינם אמורים בחלוקת תרומה, 38
אלא הכי קאמר, במקום שחולקין מעשר עני, המתחלק אף לנשים, 39
נותנין לאשה תחלה. מאי מעמא, משום וילותא, שזולזל היא לאשה 40
אם תמתין שם. 41
 רבא לומד הנהגה מהדין הנזכר: **אמר רבא, מרישא ו-בתחילה בי** 42
הו איתו נכרא ואתתא לדינא קמאי – כשהיו באים לפני איש ואשה 43
 לדין, זה תובע את פלוני בעל דינו, וזה תובעת את פלוני בעל דינה. 44
הוה שרינא תיגרא דנכרא ברישא – הייתי מטפל תחילה בדינו של 45
 האיש, ואחר כך בדינה של האשה, **אמינא** – אמרתי לעצמי, יש 46
 להקדים תחילה את דינו של האיש משום דמיתייב במצות יותר 47
 מהאשה. אולם כיון דשמענא להא ו-לדין זה) שנותנים לאשה 48
 תרומה תחילה. **שרינא תיגרא דאתתא ברישא** – אטפל תחילה 49
 בדינה של האשה, **מאי מעמא, משום וילותא, שזולזל עברה אם** 50
תצטרך להמתין. 51
 שנינו במשנה: **הקדילו התערובות וכו' ושחררו זה את זה.** הגמרא 52
 תמחה על לשון המשנה: מלשון שחררו, משמע שאין כופים אותם 53
 לשחרר, אלא **אי בעי, אין, אי לא בעי לא** – שאם רוצים משחררים 54
 זה את זה, ואם אינם רוצים אינם משחררים, וקשה, **ואמאי** – מדוע 55
 אין כופים אותם לשחרר, הרי לישא שפחה אינו יכול שמא הוא 56
 ישראל כשר, וגם לישא בת חורין אינו יכול שמא הוא עבד, ויש 57

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף ק עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכז רש"י תוספות

1 בריה בפני עצמה ניהו – והוא וילוחא דקדשים. משום גרושה – שמא יגרשנה בעלה,
2 והיא ורה, ולא ידעי אינשי ופליגי לה. דמקריב למתא – משום גרושה ליבא, דהא סמוך
3 למתא הוא וידעי לה אי גרושה היא. ומשום יחוד איבא, הואיל דלא שכידי ביה אינשי.
4 אי נמי דמריק – משום גרושה איבא. משום יחוד ליבא. הוין פספסא – קנסא הוא דלא
5 איזודרה. נפיש אונסיה – שמתו אחיו. מאי

6 בריה בפני עצמה ניהו, עבד נמי – דלמא אחי
7 לאסוקי מתרומה ליוחסין, ערל וטמא – משום
8 דמאויס, נושא אשה שאינה הוגנת לו – משום קנסא.
9 אלא אשה מאי טעמא לא? פליגי בה רב פפא ורב
10 הונא בריה דרב יהושע, חד אמר: משום גרושה,
11 וחד אמר: משום יחוד. מאי בינייהו? איכא בינייהו
12 בי דרי דמקריב למתא ולא שכידי בהו אינשי. אי
13 נמי – דמריק ושכידי בה אינשי. "ויכולן משגרין
14 להם לבתיהן חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת
15 לו". אבל ערל – משגרינן ליה, מאי טעמא, משום
16 דאנים – טמא נמי הא אנים! האי נפיש אונסיה,
17 והאי לא נפיש אונסיה. תנו רבנן: העבד והאשה אין
18 חולקין להם תרומה בבית הגרנות, ובמקום שחולקין
19 – נותנין לאשה תחלה ופותרין אותה מיד. מאי
20 קאמר? הכי קאמר: במקום שחולקין מעשר עני
21 נותנין לאשה תחלה. מאי טעמא – משום וילוחא.
22 אמר רבא: מרישא, כי הוה אתו גברא ואתתא לדינא
23 קמאי, הוה שרינא תיגרא דגברא ברישא. אמיתא:
24 דמיתייב במצות. פיון דשמענא להא – שרינא תיגרא
25 דאתתא ברישא. מאי טעמא – משום וילוחא. "הגדילו
26 התעורבות וכו'". שיחררו, אי פעי אין, אי לא פעי –
27 לא. ואמאי? לישא שפחה – אינו יכול, בת חורין –
28 אינו יכול! אמר רבא, אימא: פופין אותן ומשחררין

1 מעשר עני – המתחלק בתוך הבית. ואמר רבינו תם: דתרי גונו מעשר עני הוא, כדאמר
2 בפרק בתרא דנדרים (פד, ב) כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית, כאן במעשר
3 עני המתחלק בתוך הגרנות. ומעשר עני המתחלק בתוך הבית – היינו ערב פסח, כדתניא
4 בספיר: כתוב אחד אומר (דברים יד) "מקצה שלש שנים תוציא וגו' והנחת בשעריך" –
5 דמשמע שצריך להניחו בגורן ובאין עניים ונטלין
6 אותו. וכתוב אחד אומר (שם כו): "כי תכלה לעשר
7 את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת
8 המעשר ונתת וגו'" – דמשמע שבעל הבית
9 מחלק, מדרבנן: "ונתת", דא כיצד? עד הפסח,
10 שהוא זמן גשמים ואם מניחו בחוץ נפסד, מחלק
11 בתוך ביתו, וחו מעשר עני המתחלק בתוך הבית,
12 דכתיב ביה נתניה. ומפסח, שהוא זמן ביעור, הדי
13 מניחו בגורן, ודיה הפקר, ולא היה בו דין חלוקה.
14 והשירים מתפורין – פירש בקונטרס: מקום
15 שמנחין שם תרומת הדשן. ואין
16 נראה לרבינו יצחק, דתניא פרק "טבול יום" (ובחים
17 קד), רבי חנינא בן אנטיגוס אומר: שני בתים היו
18 שם, אחד במזרחו של מזבח ואחד במזרחו של
19 כבש, ואותו שהיה במזרחו של מזבח היו נותנין
20 שם מוראת העוף ודיושן מזבח הפנימי והמזורה.
21 וחו אותה של תרומת הדשן, כדמכא דהתם. וחו
22 שהיה במזרחו של כבש היו שורפין פסולי קדשי
23 הקדשים. ובמזרחו של כבש שורפין קדשי
24 קדשים היו מתפורים שירים דהבא. דהא מתפורין
25 היינו נשרפין, דהא פסולי בבעלים, ואמרין בפרק
26 "כיצד צולין" (פסחים פב, ב) כל שפסולו בדם
27 ובבעלים – תעובר צורתו ויוצא לבית השופת.
28 וכי האי גוונא תנן בסוטה (כא, א): עד שלא נמחקה
29 המגילה אמרה אני שוטה – מגילתה נגזרת
30 ומנחתה מתפורת על בית הדשן, ועל כרחי היינו
31 לשרפה. דקחשיב לה בהדי אותן שמנחותיהן
32 נשרפות.

היו

1 זה את זה. "נותנין עליהם חומרי וכו'". למאי הלכתא? אמר רב פפא: למנחתם נקמצת
2 במנחת ישראל ואינה נאכלת במנחת פהנים. הא כיצד? הקומץ קרב בעצמו והשירים
3 קריבין בעצמן. איקרי פאן: כל שממנו לאישים הרי הוא ב"ב"ל תקטירו! אמר רבי יהודה
4 בריה דרבי שמעון בן פוי: דמסיק להו לשום עצים, פרבי אלעזר. דתניא, רבי אלעזר
5 אומר: "לריח ניהו" אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשום עצים. הניחא לרבי אלעזר,
6 אלא לרבנן מאי איכא למימר? דעביד לה פרבי אלעזר פרבי שמעון. דתניא, רבי אלעזר
7 פרבי שמעון אומר: הקומץ קרב לעצמו והשירים מתפורין על בית הדשן, ואפילו רבנן
8 לא פליגי עליה דרבי אלעזר פרבי שמעון אלא במנחת חומא של פהנים, דבת הקרבה
9 היא. אבל הכא – אפילו רבנן מודו. משנה מי שלא שתתה אחר בעלה שלשה חדשים,
10 ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, היו לה בנים
11 מן הראשון ובנים מן השני – חולצין ולא מייבמין, וכן הוא להם – חולצין ולא מייבמין.
12 היו

1 "והיתה לכהן כמנחה", כלומר: אם חוטא זה כהן הוא – הרי היא כמנחת ישראל, מה מנחת ישראל נקמצת – אף מנחת חוטא של כהנים נקמצת. אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין,
2 אף זה שיריה נאכלין – תלמוד לומר: "וכל מנחת כהן כליל תהיה". הא כיצד? הקומץ קרב בעצמו, והשירים קרבות לעצמן, דברי רבי שמעון. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: הקומץ
3 קרב לעצמו, והשירים מתפורין אבית הדשן, למטה, מקום שנותנים שם תרומת הדשן והזנוח, והיינו אצל המזבח. ועד כאן לא פליגי רבנן עליה ואמרו דשירים קריבים אלא במנחת
4 חוטא כהן, דסבירא להו כולה בת הקרבה היא כמנחת נדבתו. אבל הכא, דלא מצי לאקרובה משום שמת וז' הוא, ושירים גמורים הם, ובבל תקטירו – אפילו רבנן מודו דמתפורין.
5 משנה חולצין ולא מייבמין – לאשתו של ספק זה. בני הראשון חולצין – שמא בן האחרון הוא, והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב, וזו
6 עליהם כבדת. וכן בני האחרון, וכן הוא לנשותיהם.

היו

אעוררו על שמירת שלושת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים.

רכה יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף ק עמוד ב – מותר מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

היו לו אחין מן הראשון וכן האחרון שלא מאותה האם הוא או חולין או מייבם – לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא – הרי טוב, ואם לאו – נכרית היא אצלו. ובגן שאין אח אלא הוא, דליכא לספקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון. והן – אחין, אחד חולץ ואחד מייבם. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה, וחברו מייבם, אם יבמות היא – הרי טוב, ואם לאו – נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא, שהרי חלץ לה יבמה. אין סופג – דלמא לאו כהן הוא. הוא אונן עליהם – לחומרא. שמא זה אביו, וביום מיתתו אסור זה לאכול בקדשים, שמא אנינות חלה עליו. וכן הן אוננים עליו, וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ופרין בגמרא: היכי דמי דשניהם חיין? אם תאמר בגרושה – אמאי הוא אין מטמא לראשון? אם בנו הוא – הרי טוב, ואם אינו בנו – הרי הוא חלל וכו', מפרש בגמרא. הוא אינו יורש אותה – יורשיו מודחק אותו אלו אצל אלו, והן יורשין אותו, דמי מעבב על ידך? והוי זמן המוטל בספק, וחולקין בין שניהם. ועולה במשמרי בו' – לעבוד, ואין בני משמר מעבכין עליה. אבל אינו חולק, דכל משמר דחי ליה לגבי חבירה. **גמרא** דוקא מיחלץ וחדר יבומי – היו לו אחין מן הראשון וכן השני שלא מאותה האם, ודקדקו מתי, והן אחד חולץ ואחד מייבם. דוקא מיחלץ חד וחדר יבומי חבירה, אבל יבומי ברישא – לא, דלמא פגע ביבמה לשוק, שמא יבמותו של חברו היא ולא שלו. הולך שתוקי – וכשר הוא. דהא פשיטא לן דבן כהן הבא על הפניה הוא. מדין חביונה – מלעבוד עבודה, ואף על גב דלענין יחסין לישא אשה כשר הוא – פסול לעבודה. אחריי – שניכר ורעו שהוא שלו. מאי קא מוחר ליה רחמנא – הואיל וההוא "אחריי" קא דרשת ליה לענין פסול בחונה, הבא מאי פסול קא דרשת ביה? והא דאי גבי ישראל כשר הוא, כגון עשרה כשרים עומדים, ופירש אחד מהם ובעל. ויעקב בתרה – כדאמר בפגד שלישי דקידושין (סחג). שפחה הוליד כמנה, דכתיב: "האשה וילדיה, נכריה – דכתיב: כי יסיר את בנה" – בנה הבא מן הישראלית קרי בנה, ואין בנה הבא מן הנכרית קרי בנה. אלא בנה. ראשון ראוי להיות כהן גרול – היכא שמייבם אשת אחיו בתוך שלשה, וילדה ספק בן תשע לראשון ספק בן שבעה לאחרון, בפרק "החולץ". בשלמא הוא אונן עליהם משבחת לה – אפילו בנשואין, ואף על גב דקמא מית ליה, כגון שלקטו עצמותיו לסוף שנים מרובות, אונן זה ספק עליהם, ואסור בקדשים, דחנן בפסחים (צאב). השומע על מותו, והמלקט עצמות – אובל בקדשים לערב, אבל כל היום אסור. בשלמא לשני לא ליטמא – שמא בן הראשון הוא, וכוון כשר הוא. אלא לאו בנות – ששניהם באו עליה בנות, והלכך אין מיטמא להן, דבין כך ובין כך כהן כשר הוא. ומשכחת הוא אונן עליהם והן עליו, דהא תרומתו חזו ליה. כממאנת – לעולם בנות לא מיתוקמא, דהא פסול לעבודה. ולא מצי למיתני עולה במשמר של זה ושל זה. אלא היכי משבחת לה דרואה במית שניהם, ואין מיטמא להן, דכון כשר הוא – בממאנת. יתומה שמאנה בבעלה, ולא שהתה שלשה חדשים, וניסת. משמשת במוך – מותרות (למשמ) ליתן מוך באותו מקום, שלא יתעבר. שפא תעשה עובדה פגול עובר שני דוחק את הראשון ופוחת את צורתו, בה"פמלת' (נדה כה). ואי זו היא קטנה – שמתעברת ומתה. מבת אחת עשרה בו' – ולענין מיתאן נמי בת שנים עשרה ויום אחד לא ממאנת. ומקמי הכי קתני דאי מיעברא מתה, פחות מבאן – אינה מתעברת כלל. יורר על זה, אי מעברא – לא מתה. בקידוש מעות – על תנאי ולא נתקיים, דנפקא מיניה בלא גיטא. וניסת בתוך שלשה, ומשכחת לה דרואה מית שניהם, וכוון כשר הוא, לפיכך אין מיטמא להן, ועולה במשמרו לעבוד. דבנות כהאי גוונא דהוי על ידי נשואין – לא גזור רבנן. היא – מיעוטא הוא. והכי קאמר: "היא" – כלומר אשה גמורה, דכי לא נאנסה וינתה – אסורה. ויש לך אחרה, שאף על פי שנבעלה תחת בעלה ברצון – מותרת לבעלה, ואי זו – זו כהן. והולכת לה – וכוון דלא בעיא מיניה גיטא – לאו אשתו היא. ואי ינתה – הרי היא כפניה שזינתה, ומותרת לה.

ולענין מיתאן נמי בת שנים עשרה ויום אחד לא ממאנת. ומקמי הכי קתני דאי מיעברא מתה, פחות מבאן – אינה מתעברת כלל. יורר על זה, אי מעברא – לא מתה. בקידוש מעות – על תנאי ולא נתקיים, דנפקא מיניה בלא גיטא. וניסת בתוך שלשה, ומשכחת לה דרואה מית שניהם, וכוון כשר הוא, לפיכך אין מיטמא להן, ועולה במשמרו לעבוד. דבנות כהאי גוונא דהוי על ידי נשואין – לא גזור רבנן. היא – מיעוטא הוא. והכי קאמר: "היא" – כלומר אשה גמורה, דכי לא נאנסה וינתה – אסורה. ויש לך אחרה, שאף על פי שנבעלה תחת בעלה ברצון – מותרת לבעלה, ואי זו – זו כהן. והולכת לה – וכוון דלא בעיא מיניה גיטא – לאו אשתו היא. ואי ינתה – הרי היא כפניה שזינתה, ומותרת לה.

היו לו אחין מן הראשון וכן האחרון שלא מאותה האם הוא או חולין או מייבם – לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא – הרי טוב, ואם לאו – נכרית היא אצלו. ובגן שאין אח אלא הוא, דליכא לספקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון. והן – אחין, אחד חולץ ואחד מייבם. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה, וחברו מייבם, אם יבמות היא – הרי טוב, ואם לאו – נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא, שהרי חלץ לה יבמה. אין סופג – דלמא לאו כהן הוא. הוא אונן עליהם – לחומרא. שמא זה אביו, וביום מיתתו אסור זה לאכול בקדשים, שמא אנינות חלה עליו. וכן הן אוננים עליו, וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ופרין בגמרא: היכי דמי דשניהם חיין? אם תאמר בגרושה – אמאי הוא אין מטמא לראשון? אם בנו הוא – הרי טוב, ואם אינו בנו – הרי הוא חלל וכו', מפרש בגמרא. הוא אינו יורש אותה – יורשיו מודחק אותו אלו אצל אלו, והן יורשין אותו, דמי מעבב על ידך? והוי זמן המוטל בספק, וחולקין בין שניהם. ועולה במשמרי בו' – לעבוד, ואין בני משמר מעבכין עליה. אבל אינו חולק, דכל משמר דחי ליה לגבי חבירה. **גמרא** דוקא מיחלץ וחדר יבומי – היו לו אחין מן הראשון וכן השני שלא מאותה האם, ודקדקו מתי, והן אחד חולץ ואחד מייבם. דוקא מיחלץ חד וחדר יבומי חבירה, אבל יבומי ברישא – לא, דלמא פגע ביבמה לשוק, שמא יבמותו של חברו היא ולא שלו. הולך שתוקי – וכשר הוא. דהא פשיטא לן דבן כהן הבא על הפניה הוא. מדין חביונה – מלעבוד עבודה, ואף על גב דלענין יחסין לישא אשה כשר הוא – פסול לעבודה. אחריי – שניכר ורעו שהוא שלו. מאי קא מוחר ליה רחמנא – הואיל וההוא "אחריי" קא דרשת ליה לענין פסול בחונה, הבא מאי פסול קא דרשת ביה? והא דאי גבי ישראל כשר הוא, כגון עשרה כשרים עומדים, ופירש אחד מהם ובעל. ויעקב בתרה – כדאמר בפגד שלישי דקידושין (סחג). שפחה הוליד כמנה, דכתיב: "האשה וילדיה, נכריה – דכתיב: כי יסיר את בנה" – בנה הבא מן הישראלית קרי בנה, ואין בנה הבא מן הנכרית קרי בנה. אלא בנה. ראשון ראוי להיות כהן גרול – היכא שמייבם אשת אחיו בתוך שלשה, וילדה ספק בן תשע לראשון ספק בן שבעה לאחרון, בפרק "החולץ". בשלמא הוא אונן עליהם משבחת לה – אפילו בנשואין, ואף על גב דקמא מית ליה, כגון שלקטו עצמותיו לסוף שנים מרובות, אונן זה ספק עליהם, ואסור בקדשים, דחנן בפסחים (צאב). השומע על מותו, והמלקט עצמות – אובל בקדשים לערב, אבל כל היום אסור. בשלמא לשני לא ליטמא – שמא בן הראשון הוא, וכוון כשר הוא. אלא לאו בנות – ששניהם באו עליה בנות, והלכך אין מיטמא להן, דבין כך ובין כך כהן כשר הוא. ומשכחת הוא אונן עליהם והן עליו, דהא תרומתו חזו ליה. כממאנת – לעולם בנות לא מיתוקמא, דהא פסול לעבודה. ולא מצי למיתני עולה במשמר של זה ושל זה. אלא היכי משבחת לה דרואה במית שניהם, ואין מיטמא להן, דכון כשר הוא – בממאנת. יתומה שמאנה בבעלה, ולא שהתה שלשה חדשים, וניסת. משמשת במוך – מותרות (למשמ) ליתן מוך באותו מקום, שלא יתעבר. שפא תעשה עובדה פגול עובר שני דוחק את הראשון ופוחת את צורתו, בה"פמלת' (נדה כה). ואי זו היא קטנה – שמתעברת ומתה. מבת אחת עשרה בו' – ולענין מיתאן נמי בת שנים עשרה ויום אחד לא ממאנת. ומקמי הכי קתני דאי מיעברא מתה, פחות מבאן – אינה מתעברת כלל. יורר על זה, אי מעברא – לא מתה. בקידוש מעות – על תנאי ולא נתקיים, דנפקא מיניה בלא גיטא. וניסת בתוך שלשה, ומשכחת לה דרואה מית שניהם, וכוון כשר הוא, לפיכך אין מיטמא להן, ועולה במשמרו לעבוד. דבנות כהאי גוונא דהוי על ידי נשואין – לא גזור רבנן. היא – מיעוטא הוא. והכי קאמר: "היא" – כלומר אשה גמורה, דכי לא נאנסה וינתה – אסורה. ויש לך אחרה, שאף על פי שנבעלה תחת בעלה ברצון – מותרת לבעלה, ואי זו – זו כהן. והולכת לה – וכוון דלא בעיא מיניה גיטא – לאו אשתו היא. ואי ינתה – הרי היא כפניה שזינתה, ומותרת לה.

היו לו לספק זה אחים מן הבעל הראשון ואחים מן הבעל השני שלא מאותה האם, ונשאו נשים ומתו בלי בנים, הוא חולץ ומייבם – הבן הספק או חולץ או מייבם לכל אחת מהאלמנות, שבין כך ובין כך מותרת לו, אם המת הוא אחיו מן האב, הרי מקיים בה מצות יבום, ואם אינו אחיו, הרי היא נכרית לגביו ומותרת לו. והם האחים, באופן שהספק מת בלא בנים, אחד מהם, אחד מבני הראשון או אחד מבני האחרון, חולץ, ואחד וחבירו מן האב האחרון מייבם אותה.

המשנה מבארת את הדין באופן שיש בו גם ספק אם הוא כהן: היה אחד מהבעלים של אשה זו ישראל, ואחד מהם היה כהן, ואין ידוע מי הוא אביו של וולד זה, הרי שספק כהן הוא, ולכן נושא אשה רק זו הראויה לכהן, שמא הוא כהן, ואסור לו לישא אשה שאסורה לכהן. ואין מוטא לפתים, שמא הוא כהן, ואם נטמא למת, אינו סופג את הארבעים מלקות, שמא אינו כהן. וכן אינו אוכל בתרומה, שמא הוא ישראל. ואם אוכל בתרומה בשוגג, אינו משלם קרן וחומש, שמא הוא כהן שמוותר לאכול בתרומה. ואינו חולץ תרומה על הגזר, שמא הוא ישראל שאינו נוטל תרומה. וכשמפריש תרומה מתבואה שלו, לאוכלה אינו רשאי, שמא אינו כהן, וליתנה אינו מחויב, שמא הוא כהן, אלא מוכר לכהן את התרומה והקמים שלו. ואינו חולץ בקדשי הקדשים. ואין נותנין לו את הקדשים, ואין מוציאין את הקדשים שלו מידו. ופטור מן החיוב ליתן לכהן את הוורע והקלינים והקביה. ובכורו הנוול לו בעדרו, ליתנו לכהן את חייב שמא הוא עצמו כהן, ולאכול לו רשאי שמא ישראל הוא, ולכן יהא רועה עד שיקטאב – עד שיפול בו מום, ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים.

היו שנייהם – שני הבעלים כהנים, הוא אוני עליהם – הוא נדהג דיני אנינות במות כל אחד מהם, להיאסר באכילת קדשים, שכן ספק יש לו על כל אחד שמא הוא אביו, והם אונינים עליו, שאסורים הם בקדשים ביום מותו, שמא הוא בנם. הוא אינו מוטא להם במיתתם, והם אוני משפחהם לו כשמת. הוא אינו יורש אותן. אבל הם יורשין אותו אם מת בלי בנים.

ופטור על מפת ועל קללתו של זה ושל זה. הבן הספק עולה לעבוד בבית המקדש במשקמו של זה ושל זה, ואין בני משמר יכולים לעכב עליו. ואינו חולץ בבשר הקרבנות ובעורות הקדשים עם שאר בני המשמר של כל אחד מהם. משום שבני המשמר האחד דוחים אותו אצל בני המשמר האחר שיטול חלק מהם. ואם היו שניהם – שני הבעלים במשקם אחד, שאז ודאי יש לספק חלק במשמר זה, נהוג גם חלק אחד בקדשים.

גמרא

שנינו במשנה: נישאת אשה לאחר מיתת בעלה תוך שלשה חדשים ונולד בן ואין ידוע אם הוא מבעלה הראשון או מבעלה השני, והיו לו אחין מן הראשון ומן השני, ומת ספק זה בלא בנים, אחד מהאחים חולץ לה והשני מייבמה. מבארת הגמרא: דקא מיהלץ והדר יבומי – יש לעשות דווקא בסדר הזה שקודם אחד יחלוץ ורק אחר כך חבירו ייבם, אבל יבומי ברישא קודם שיחלוץ חבירו, לא, משום דקא פגע ביקמה לישון – שיתכן שהיא זקוקה ליבום של אחי המת מבעלה השני, וקודם חליצה של אחד מהם, הרי היא באיסור יבמה לשוק.

הגמרא מביאה דין שאמר שמואל ומקשה עליו ממשנתנו: אמר שמואל, היו עשרה כהנים עומדים לפניו, ופירש אחד מהם ובעל אשה פנויה, ואין ידוע מי הוא הבעל, הולך הנוול מביאה זו, הוא שתוקי.

שואלת הגמרא: מאי שתוקי – לגבי איזה דין אמר שמואל שהוא שתוקי, הרי לענין יוחסין הוא כהן כשר. אילימא שהוא שתוקי לענין שמשקתים אותו מנכסי אביו, כלומר, שאינו נוטל בירושת אף אחד מאותם עשרה כהנים, כיון שיש ספק מי הוא אביו, הלא פשיטא שכך הוא, שהרי מי ידעין אביו מנו – וכי יודעים אנו מי הוא אביו שירש את נכסיו. משיבה הגמרא: אלא ודאי לענין זה

שמשקתין אותו מדין כהונה ומונעים אותו מלעבוד בבית המקדש, אף שאנו יודעים שאביו כהן וכשר הוא לישא אשה. מבארת הגמרא: מאי מנכסא מונעים אותו מלעבוד, אמר קרא בהבטחת הכהונה לפנחס (במדבר כ"ג) 'והיה לה ולזרעו אחריי ברית כהנת עולם, וממה שנאמר 'ולזרעו אחריי' דורשים, שלדין כהונה בעינן ו- צריך וזרעו מיוחס אחריי, היינו שיודעים מי הוא אביו, ואלימא – ובשתוקי זה אין לנו ידיעה מי הוא אביו ולכן פסול הוא לעבודה. מקשה רב פפא: מתקף לה רב פפא, אלא מעתה, שמן התיבות 'ולזרעו אחריי' נדרש צריך שיהיה זרעו מיוחס אחריו, אם כן נבי אברהם דבתיב (בראשית כ"ז) 'להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך', התיב מאי קא מזהר ליה רחמנא – מה מזדיר שם ה' את אברהם במה שאמר לו 'ולזרעך אחריך', וכי איזה פסול יתכן להיות בורעו של אברהם ושאנים כהנים אם לא יהיה הבן מתייחס אחרי אביו. משיבה הגמרא: הכי קאמר ליה ה' לאברהם, כדי שזרעך יתייחס אחריך, לא תנכס – לא תשא עוקרת בוכבים ושפחה, דלא ליזיל וזרעך בתירה – שלא יתייחס זרעך אחריה.

הגמרא מקשה על דברי שמואל: מיתיבי, שנינו בברייתא (לעיל לו) לענין יבם שייבם את אשת אחיו בתוך שלשה חדשים למיתת אחיו, וילדה לאחר שבעה חדשים מיבומו, והבן הוא ספק בן תשעה חדשים לראשון ספק בן שבעה לאחרון, בן זה הראשון שנולד, ראוי להיות בן גדול. והנה בן זה אין ידוע מי הוא אביו, ומבואר שראוי לעבוד בבית המקדש. והא לדברי שמואל בעינן ו- אנו צריכים שזרעו יהיה מיוחס אחריי בכדי שיהיה כשר לכהונה, ובכן ספק זה, לימא – אין לנו ידיעה מי הוא אביו.

מתרצת הגמרא: דין זה שצריך שיהיה זרעו מיוחס אחריי, אינו אלא מדרבנן, וקרא שהובא לעיל, אינו אלא אסמכתא בעלמא לדבריהם. וכי נזויר רבנן לפסול מי שאין זרעו מיוחס אחריו מהכוונה, הוא רק על ולד הנוול בנות, וכמו בנידון של שמואל שפירש אחד מהכהנים ובעל פנויה, אבל באופן שהולד נולד בגשואי, וכאופן של הברייתא, לא נזויר רבנן.

הגמרא מקשה על שמואל ממשנתנו: ובנות מי נזויר רבנן לפסול מי שאין זרעו מיוחס אחריו, והתנן במשנתנו, מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה וכו', היו שניהם כהנים וכו' עולה במשמרו של זה ושל זה וכו'. תחילה מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת המשנה שלא שהתה אחר בעלה, אילימא – אם נאמר שכוונת המשנה שנישאת אחר מיתת בעלה, שבעלה הראשון מת, אימא סיפא, היו שניהם כהנים, הוא אוני עליהם והם אונינים עליו, בשלמא – מובן מה שנאמר הדין שיהא הוא אוני עליהם, שעליו לנהוג דין אונן ביום מיתת שניהם, ואף שהבעל הראשון מת כבר קודם לידתו, בכל זאת משקחת לה – יכולה להימצא אנינות זו שיהא הוא אונן על שניהם, בגשואי דשני – כשמת הבעל השני שנשא את אמו, צריך הבן מספק לנהוג דיני אנינות ביום מיתת הבעל השני, וגם ביום ליקוט עצמות דקמא – של הבעל הראשון, שאף שמת כמה שנים קודם, ועוד לפני לידתו, הוא נדהג עליו דיני אנינות ביום ליקוט עצמותיו, אלא מה ששנינו את הדין שהם – שני הבעלים אונינים עליו, הוי משקחת לה – איך תמצא אופן ששניהם ניהגו דיני אנינות על הבן, קמא דא מית ליה – הרי הבעל הראשון כבר מת קודם לידתו של הבן, ורק אחר מיתתו נישאה אמו לשני ונולד הספק, ועל כרחך מדובר באופן שנישואיה לבעל השני היו כאשר הבעל הראשון היה חי. ואם כן שוב יש לברר מה היא כוונת המשנה שלא שהתה 'אחר בעלה'.

ואלא תפרש שמדובר במשנה בגרושה, וימא – ומהו הפירוש במשנה שלא שהתה אחר בעלה, היינו שנישאת לאחר קבלת גט מבעלה, אי אפשר לפרש כן, שהרי אימא סיפא, שנינו בהמשך המשנה, הוא הספק, אין מוטא להם, והם – שני הבעלים אינן מוטאין לו, בשלמא – מובן מה שנאמר שהן – הבעל הראשון והשני, אין מוטאין לו כשמת, משום שהולכים לחומרא, דכל חד וחד מן הבעלים צריך לחשוש דלמא לאו ברית הוא – שמא המת אינו בנו ואינו רשאי להיטמא לו. אלא מה שאומרת המשנה שהוא

וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׁהוּא שִׁיךְ לְבֵית אֲבִי הָאֲחֵר, וְכַמוּ כֵן יִדְחוּ אוֹתוֹ בְּנֵי
הַבֵּית אֲבִי הָאֲחֵר, וּמִדּוּעַ אִמְרָה הַמְּשֻׁנָּה שֶׁאִם הֵם מִמְּשֻׁמֶר אֶחָד הָרִי
הוּא נוֹטֵל חֶלֶק בְּקִדְשֵׁים. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: **אָמַר רַב פִּסְאִי, הֲכִי קָאָמַר**
– כִּךְ הִיא כּוֹנֵנֶת הַמְּשֻׁנָּה, אִם הִיוּ שְׁנֵיהֶם מִמְּשֻׁמֶר אֶחָד וְגַם מִכֵּית אֶב
אֶחָד, שֶׁאִם אֵינֶם יִכּוּלִים לְדַחְתוֹ, נוֹטֵל הַסֵּפֶק חֶלֶק אֶחָד.

הדרן עלך נושאין על האנוסה

פרק שנים עשר - מצות חליצה

פֶּרֶק זֶה דִּן בְּמִצְוַת חֲלִיצָה הַמֵּתֵרֵת יְבֵמָה לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, כִּיצַד
נִעֲשֶׂית, בְּאִיזָה בֵּית דִּין, כְּמָה דִּינִים צָרִיךְ בְּחֲלִיצָה וּמִי הֵם. אִיזָה
נֶעַל כֶּשֶׁר לְחֲלִיצָה, וּבְאִיזָה רִגְלָהּ נִוְעֵלָה. בְּדִינֵי הַקְּרִיָּאָה שְׁקוּרָאִים
הֵיבֵם וְהִיבֵמָה בְּבֵית דִּין, וְהִירִיקָה שִׁיּוּרְקָה הֵיבֵמָה. וְאִם חֲרַשׁ
וְחֲרַשְׁתָּ, קִטְּן וְקִטְנָה חוֹלְצִים וְנִחְלָצִים. וּמִהִי סֹדֶר הַחֲלִיצָה בְּבֵית
דִּין.

משנה

**מִצְוַת חֲלִיצָה צָרִיכָה שֶׁתִּהְיֶה בְּשִׁלְשָׁה דִּינִין, וְאִפִּילוּ אִם שְׁלִשְׁתָּן
הַדְּיוֹטוֹת – דִּינֵים שְׁאִינֶם מִהֶסְהַדְּהֵרִין.
מִוִּסְפִּיָּה מִמְּשֻׁנָּה בְּדִינֵי חֲלִיצָה: חֲלִיצָה בְּמַנְעֵל – נֶעַל הָעֵשׂוִי מִעוֹר רַךְ
כְּעֵין מַנְעֵל שֶׁלֹּנוּ. חֲלִיצָתָהּ בְּשִׁשָּׁה בְּדִיעֵבַד. חֲלִיצָה בְּאַנְפִּילָא – נֶעַל
הָעֵשׂוִי מִבֶּד, חֲלִיצָתָהּ בְּסוּלָה, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים כה ט) 'וְחֲלָצָהּ נֶעַל',
וְנֶעַל מִבֶּד אִינֶה נִחְשָׁבֶת 'נֶעַל'. חֲלִיצָה בְּסִנְדֵּל שִׁישׁ לוֹ עֶקֶב וְ-סוּלָה),
בְּשִׁשָּׁה. וְאִם חֲלִיצָה בְּסִנְדֵּל שִׁישׁ לוֹ עֶקֶב, בְּסוּלָה.
חֲלִיצָה מִן הָאַרְבּוּבָה וּלְמַטָּה כְּלוּמַר, נִקְטְעָה רִגְלוֹ שֶׁל הֵיבֵם מִן
הַבֶּרֶךְ וּלְמַטָּה, וְחֲלִיצָה סִנְדֵּל מִשּׁוֹק, הַחֲלִיצָה בְּשִׁשָּׁה. אֲבָל מִן
הָאַרְבּוּבָה וּלְמַטָּה, הֵינֵנו שֶׁנִּקְטְעָה רִגְלוֹ מִן הַבֶּרֶךְ וְלִמְעַלָּה, וְחֲלִיצָה
מִיְרִיבֵם. הַחֲלִיצָה בְּסוּלָה. חֲלִיצָה בְּסִנְדֵּל שִׁישׁ לוֹ – שְׁאִינֶה שֶׁל
הֵיבֵם, אִם בְּסִנְדֵּל שֶׁל עֵץ, אִם בְּסִנְדֵּל שֶׁל רִגְלָהּ שְׁמָלָה שֶׁנֶּעַל אוֹתָהּ
בְּרִגְלָהּ יָמִין, הַחֲלִיצָה בְּשִׁשָּׁה.
חֲלִיצָה בְּסִנְדֵּל גָּדוֹל מִמֵּדֶת רִגְלוֹ שֶׁל הֵיבֵם שְׁהוּא יָכוֹל לְחַלּוֹץ בּוֹ, אִם
בְּסִנְדֵּל קָטָן מִמֵּדֶת רִגְלוֹ שְׁהוּא חוּפָּה (מִכְסֵּה) אֶת רֹוֶב רִגְלוֹ,
חֲלִיצָתָהּ בְּשִׁשָּׁה.**

גמרא

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: מִצְוַת חֲלִיצָה בְּשִׁלְשָׁה דִּינִים וְאִפִּילוּ שְׁלִשְׁתָּן
הַדְּיוֹטוֹת. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְאִמְרָה דְּאִפִּילוּ שְׁלִשָּׁה הַדְּיוֹטוֹת כְּשֵׁרִים
לְחֲלִיצָה, דִּינֵין לָמָּה לִי – מִדּוּעַ שְׁאִינֶם בְּמִשְׁנָה שְׁצִירֵךְ שְׁלִשָּׁה
דִּינֵים. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: הֵא קָא מְשַׁמְעֵן לָנוּ – לְשׁוֹן זֶה בָּהּ
לְהַשְׁמִיעֵנוּ דְּבָעִינָן – שְׁצִירֵךְ לְחַלּוֹץ בְּפָנֵי שְׁלִשָּׁה שְׁיֹדְעִים לְהַקְרוֹת
לֵיבֵם וְלִיבֵמָה אֶת פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה הָאֲמוּרִים גְּבִי חֲלִיצָה (דְּבָרִים כה ט)
בְּעִין דִּינֵים יְהוּדִים לְהַקְרוֹת.
תִּנְיָנָא לָהּ דְּתַנּוּ רַבְּנָן – שֶׁנִּינוּ דִּין זֶה בְּמִשְׁנָתָנוּ כְּפִי שֶׁשֵּׁנוּ זֹאת
חֲכָמִים בְּבִרְיָתָא, מִצְוַת חֲלִיצָה בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת שְׁיֹדְעִין לְהַקְרוֹת
בְּעִין דִּינֵים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, בְּחִמְשָׁה.
מִבְּאֵר הַגִּמְרָא מִחֻלְקוֹתֶיהָ: מָא שְׁמַטָּא דְּתַנָּא קָאָה הַמְצִירֵךְ חֲלִיצָה
בְּשִׁלְשָׁה דִּינֵים. דְּתַנָּא בְּבִרְיָתָא, נִאֲמַר בְּפִרְשֵׁת חֲלִיצָה (דְּבָרִים כה ט)
'וְעָלְתָהּ בְּמִתּוֹ הַשְּׁעָרָה אֶל הַזִּקְנִים, וּמִלְשׁוֹן 'זִקְנִים' מִשְׁמַע שְׁצִירֵךְ
שְׁנֵים – שְׁנֵי דִינֵים, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שְׁקוּל – אֵין מוֹשִׁיבִים
בֵּית דִּין שִׁיכּוּלִים לִיחְלַק שׁוֹה בְּשׁוֹה, מוֹסְפִין עֲלֵיהֶן עוֹד דִּין אֶחָד,
הִרִי בָּאָה שְׁלִשָּׁה דִּינֵים לְחֲלִיצָה. וְרַבִּי יְהוּדָה הַמְצִירֵךְ חֲמִשָּׁה דִּינֵים
סָבֵר, שְׁמִיתִית 'זִקְנֵי' שְׁנֵאמַרְהָ בְּהַמְשָׁךְ הַפֶּסֶק מִשְׁמַע שְׁצִירֵךְ
שְׁנֵים, וּמִתִּיבֵת זִקְנֵים שְׁנֵאמַר בְּפִסְק שְׁלִפִּי זֶה מִשְׁמַע שְׁצִירֵךְ עוֹד
שְׁנֵים, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין עוֹשִׂים בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסְפִין עֲלֵיהֶן עוֹד דִּין אֶחָד
וְהִרִי בָּאָה חֲמִשָּׁה דִּינֵים.
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: וְתַנָּא קָאָה הַסּוֹבֵר שְׁחֲלִיצָה ב' דִּינֵים וְאִינוּ לּוֹמַד
מִזְקֵנִי לְהַצִּירֵךְ עוֹד ב' דִּינֵים, הֵא 'זִקְנֵי' מָא עָבִיד לִיה – מִה הוּא

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: הִיוּ שְׁנֵיהֶם בְּהִנֵּם וְכו' וּפְטוֹר עַל מַכְתּוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ
שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה. הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הִדְנָה בְּאִפּוֹן שֶׁבּוּ הַכָּה
הַסֵּפֶק אֶת שְׁנֵי אֲבוֹתָיו הַמְּסוּפָּקִים: תַּנּוּ רַבְּנָן, הֲכָה אֶת זֶה – אֶת
הַבֶּעַל הָרֵאשׁוֹן וְהָרֵב וְהָכָה אֶת זֶה הַשֵּׁנִי, אִם שְׁקָלָל אֶת זֶה וְהָרֵב וְקָלָל
אֶת זֶה, אִם שְׁקָלָל שְׁנֵיהֶם בְּבֵית אֶחָד, אִם שֶׁהָכָה שְׁנֵיהֶם בְּבֵית אֶחָד,
חֲזִיב מִיתָה, וְאִף שֶׁהִתְרַאָּה שְׁמֵתִים בּוֹ שֶׁלֹּא יָכָה וְשֶׁלֹּא יִקְלָל
הִיא הַתְּרַאָּת סִפֵּק, שֶׁכָּל הַכָּהָה יִתְּכֵן שֶׁאֵין זֶה אֲבִיו, סוֹבֵר תֵּנָּא
קָמָא שֶׁהִתְרַאָּת סִפֵּק זֶה נִחְשָׁבֶת הַתְּרַאָּה, כִּיּוֹן שֶׁכָּל הַמִּקְרִים
הָאֲמוּרִים בּוֹדִיאַ עוֹבֵר עֲבִירָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם הַכָּה אִם קִילָל
שְׁנֵיהֶם בְּבֵית אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁחָבֵט בְּשֵׁנֵיהֶם בְּמִקְלָל בְּמַכָּה אֶחָד, חֲזִיב,
מִפְּנֵי שֶׁהִתְרַאָּה עַל הַנֶּעֱשֶׂה בְּבֵית אֶחָד הִיא הַתְּרַאָּת וְדֹאֵי, אֲבָל אִם
הַכָּה אִם קָלָל אוֹתָם בְּזֶה אֶחָד וְזֶה, פְּטוֹר, מִפְּנֵי שֶׁבְּאִפּוֹן זֶה הַתְּרַאָּה
הִיא הַתְּרַאָּת סִפֵּק.
הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה בְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה: וְתַנְיָנָא בְּבִרְיָתָא אֲחֵרָה,
רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, פְּטוֹר אִף כִּשְׁחָכָה אֶת שְׁנֵיהֶם בְּבֵית אֶחָד. מִתְרַצָּה
הַגִּמְרָא: תַּנּוּ תַנָּא אֱלִיָּבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה – שְׁתֵּי הַבְּרִייתוֹת הֵן שְׁנֵי
תַנָּאִים הַחוֹלְקִים בְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה הָאֵם פְּטוֹר גַּם בְּאִפּוֹן שֶׁחָכָה
שְׁנֵיהֶם בְּבֵית אֶחָד.

מִבְּרִית הַגִּמְרָא: מָא טַעְמָא דְּמָאָה דְּפִסְטָר – מִדּוּעַ טַעְמָו שֶׁל הַתָּנָא
הַסּוֹבֵר שְׂרָבִי יְהוּדָה פְּטוֹר גַּם בְּאִפּוֹן שֶׁחָכָה וְקָלָל שְׁנֵיהֶם בְּבֵית
אֶחָד, הֵלָא כִיּוֹן שֶׁאֲחָד מֵהֶם וְדֹאֵי אֲבִיו הִרִי זֶה הַתְּרַאָּת וְדֹאֵי
מִבְּאֵר הַגִּמְרָא: אָמַר רַבִּי תַנּוּנָא, נִאֲמַר בְּרַבָּה לְמַטָּה, כְּלוּמַר, כִּלְפִי
הַדְּרִים לְמַטָּה, דְּהֵינּוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ, וְנִאֲמַר בְּרַבָּה לְמַטָּה – כִּלְפִי
מַעֲלָה, מָה לְמַטָּה – כִּשְׁם שֶׁהָעוֹשֵׁן הָאֲמוּרָה בְּמִקְלָל כִּלְפִי מַעֲלָה,
הוּא בְּקִלְלָה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹתְפוֹת, כְּלוּמַר, שֶׁכְּבִיד לְהַתְחַיֵּב אֵין צָרִיךְ
שִׁישְׁתָּף עִמּוֹ אֲחֵר, שְׁהִי אֵין סִפֵּק עַל יִחִידוֹתָיו שֶׁל כִּלְפִי מַעֲלָה, אִף
הָעוֹשֵׁן הָאֲמוּרָה לְמַטָּה – בְּמִקְלָל אֲבִיו וְאִמּוֹ, הוּא רַק בְּקִלְלָה שֶׁאֵין
בָּהּ שׁוֹתְפוֹת, כְּלוּמַר, שְׁחִיבּוֹ הוֹדִיא לֹא יִהְיֶה רַק מִצַּד מִה שִׁשְׁתִּיף
אֲחֵר עִמּוֹ בְּקִלְלָה. וְאִתְקַשְׁ – וְהוֹקֵשָׁה בְּתַנָּא לְקָלָל, כִּשְׁם
שֶׁכָּלְלָה אִינוּ חֲזִיב אִם יֵשׁ בָּהּ שׁוֹתְפוֹת, אִם הַכָּהָה אִינוּ חֲזִיב אִם
יֵשׁ בָּהּ שׁוֹתְפוֹת, וְלִכּוֹן אִף שֶׁחָכָה אִם קִילָל אֶת שְׁנֵי אֲבוֹתָיו
(וְהַפְּשָׁרִים) בְּבֵית אֶחָד פְּטוֹר, כִּיּוֹן שׁוֹ הַכָּהָה שִׁישׁ בֵּה שׁוֹתְפוֹת.

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: וְעוֹלָה בְּמִשְׁמָרוֹ וְכו' שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה וְאִינוּ חוֹלֵק
בְּבִשְׂרָה הַקְּדָשִׁים וּבַעֲבוּרָת. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי מִאֲחֵר דִּיאֵינוּ חוֹלֵק
בְּקִדְשִׁים, לָמָּה עוֹלָה לְעַבּוֹד בְּמִקְדָּשׁ. הַגִּמְרָא תִּמְוָה עַל הַקּוּשְׁיָא:
לָמָּה עוֹלָה, הִרִי זֶה פְּשׁוּט, שֶׁכֵּן הָאֲמַר בְּעִינָא דְּנִיעֵבִיד מִצְוָה – אִמּוֹר
הוּא רִצָּה אִינוּ לִקְיִים מִצְוָה שֶׁל עֲבוֹדָת הַמִּקְדָּשׁ אִף שֶׁאֵינוּ חוֹלֵק
בְּקִדְשִׁים. הַגִּמְרָא מְבִאֵרָת אֶת קוּשְׁיֵיתָהּ: אֵלָּא כִי יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת,
'עוֹלָה לֹא קָתֵי' – לֹא נִאֲמַר בְּמִשְׁנָה 'עוֹלָה בְּמִשְׁמָרוֹ אִינוּ חוֹלֵק',
שֶׁמִּלְשׁוֹן זֶה מִשְׁמַע שֶׁאִם רָצָה וְעוֹלָה אִינוּ חוֹלֵק, אִךְ אִם אִינוּ רָצָה
אִינוּ עוֹלָה. אֵלָּא נִאֲמַר בְּמִשְׁנָה 'עוֹלָה', דְּהֵינּוּ שְׁהוּא עוֹלָה לְעַבּוֹד
בְּעַל בְּרָחוּ, וְעַל כִּךְ קִשָּׁה, מִדּוּעַ כּוֹפִים אוֹתוֹ לְעַבּוֹד.

מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: אָמַר רַב אֶהָא בְּרַחֲמֵי אֶמְרָא אֲפִי, אָמַר רַבִּי אֲפִי
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּנֵי שְׁנֵי הַמְּשֻׁמְרוֹת וְשִׁלְגִיבֵיהֶן יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק אִם הוּא
מִמְּשַׁפְּחָתָם יִכּוּלִים לְכוּפּוֹ לְעַבּוֹד בְּעֲבוֹדַת הַמְּשֻׁמֶר שֶׁל כָּל אֶחָד
מֵהֶם מְשׁוּם פְּנֵם מְשַׁפְּחָתָה, שֶׁכֵּל אֶחָד מִשְׁנֵי הַמְּשֻׁמְרוֹת כִּשְׁלֵרָאוּ
אֲנָשִׁים שֶׁאֵינוּ עוֹבֵד בְּמִשְׁמַר שֶׁלָּהֶם יֹאמְרוּ שִׁישׁ בִּינֵיהֶם כִּהֵן פְּסוּל
וְהִיוּ בּוֹשִׁים מִחֲמַתּוֹ. וְאֵין דִּי שִׁיעֲבוֹד בְּמִשְׁמַר אֲחֵר, מְשׁוּם שֶׁאֵלוֹ
שִׁירָאָהוּ שֶׁאֵינוּ עוֹבֵד בְּמִשְׁמַר הָאֲחֵר יֹאמְרוּ שְׁהוּא פְּסוּל, לְפִיכָּךְ
בִּיד בְּנֵי שְׁנֵי הַמְּשַׁפְּחוֹת לְכוּפּוֹ לְעַבּוֹד בַּעַת מִשְׁמֵרָתָם.

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה: וְאִם הִיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר ב' נוֹטֵל חֶלֶק אֶחָד. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: מָא שְׁנָא שְׁנֵי מְשַׁמְרוֹת – שֶׁאִם הִיוּ הַבְּעֵלִים שִׁיכִים לְשֵׁנִי
מִמְּשֻׁמְרוֹת דִּלָּא נוֹטֵל חֶלֶק בְּקִדְשֵׁים כָּלָל, כִּיּוֹן דִּיאֵיל לָהּ מְשַׁמְרוֹתָהּ
וּמִדְּחֹה לִיה וְאֵיל לָהּ מְשַׁמְרוֹתָהּ וּמִדְּחֹה לִיה – כִּשְׁהוּא הוֹרֵק לִיטוֹל
חֶלֶק מִמְּשֻׁמֶר זֶה, דּוּחִים אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ שִׁיךְ אֶתָּה לְמִשְׁמַר
הַשֵּׁנִי, וְכִשְׁהוֹלֵךְ לְמִשְׁמַר הָאֲחֵר גַּם הֵם דּוּחִים אוֹתוֹ. כִּשְׁשֵׁנִי
הַבְּעֵלִים בְּמִשְׁמָר אֶחָד, נָפִי – גַּם בּוֹה שִׁיךְ שִׁידְחוּהוּ, שְׁהִי מִלְבַּד
מִה שְׁחֻלּוּקִים הַכְּהֵנִים לְמִשְׁמֵרוֹת שׁוֹנוֹת, אִף כֵּל מִשְׁמַר וּמִשְׁמַר
חֻלּוֹק הוּא לְשֵׁשֶׁה בְּתֵי אֶב, שֶׁכֵּל אֶחָד מֵהֶם עוֹבֵד יוֹם אֶחָד, וְאִם כֵּן
אֵיל לָהֶם בֵּית אֶב וּמִדְּחֹה לִיה – כִּשְׁלִיךְ לְבֵית אֶב שֶׁל זֶה, יִדְחוּ אוֹתוֹ

יבמות. פרק אחד עשר – נושאים על האנוסה דף קא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלא רש"י

חייב — שהרי אחד מהם אביו (קסבר) התראת ספק שמה התראה, הואיל וממה נפשך עובר, והכזה. **בבת אחת** — שחבטן במקל בכחא אחת. חייב — דבהתראת דאי התרו בו: אל תכה שניהם, שבמכה זו אתה מותיחין. **בזה אחר זה פטור** — דאיכא שתי התראות, וכל חדא וחדיא הוה התראת ספק, ולתנא קמא התראת ספק שמה התראה, הואיל וממה נפשך עבר. **מאי טעמא דמאן דפטור** — בבת

אחת, הא דאי התראה היא? לטפא — באביו ואמו. למעלה — כלפי מעלה, "כי יקלל אלוהי" (ויקרא כד). **איתקש הכאה לקללה** — בפרשת "ואלה המשפטים" שמכן הענין, אלא שפסוק אחד מפסיק ביניהן, ואיכא למאן דאמר היקש הוא. ב"אלו הן הנחנקין" (סנהדרין פה.א). **האמר בעינן דאיכביד מצוה** — בתמיה גרסינן לה. דקא אמרת למא עולה — הא דאי בלא חלוקה ניתא ליה למיעבד עבודה, אלא בעי הכי: עלה לא קתני, ודניתה עלה במשמרו אינו חולק. בעל כרחו — דאף על גב דאינו חולק, כפינן ליה לעבוד. **משום פגם** — שתי משפחות שבושין עליו, שיאמר בני אדם פסול הוא לעבודה. וובני משמרות יכולין לכופו ולומר לו: הואיל ואומרים עלך שאתה ממשפחה שלנו — עבד במשמר שלנו, שלא יאמר בני אדם שעל ראוך עובד במשמר אחר: פסול הוא זה. וכן במשמרו של אדור. כל משמר חלוק לששה בתי אבות, וכל אחד עובד את יומו, ונוטל עורות קדישים הבאים ביזמו.

הדרן עלך נושאים על האנוסה

משנה ואפילו שלשתן הדיוטות — שאינן מסנהדרין עירן. ובגמרא פריך: מאי דיינין? **מנעל** — של עור רך הוא, כעין שלנו. **חליצה כשרה** — אבל לבתחלה לא, כדמפרש לקמן, משום מנעל המרופט שנוטל גבו. אבל עיקר חליצה בסנדל, והוא של עור קשה ומבושל, ומשנפתח אין לו תקנה, ואין דרך לנעלו. **באפילאי** — של בגד, *קלצין בלעז. **פסולה** — דמדיד דמגין בעינן, דכתיב (דברים כה): "נעלו", ונעל מידי דמגין הוא, דכתיב (ויקרא טז) "ואנעלך תחש", והוא עור. עקב — **שול"א בלעז. מן הארכובא ולמעלה — שנחתך רגלו מן הארכובה, וחלץ מן הארכובה ולמעלה. או בשל שמאל בימין כשרה — אבל חליצה של שמאל קתני בפירקין (יבמות קד.א) פלוגתא. חליצה בגדול — סנדל שלא היה למדת רגלו, אבל הוא יכול ללכת בו. הכי גרסינן: או בקטן החופה את רוב רגלו חליצתה כשרה. **גמרא** להקרות — ליבס: "לא חפצתי לקחתה" (דברים כה). "מאן יבמי להקיס" וגו', "ככה יעשה לאיש", וכולן בלשון הקדש. זקנים — "ועלתה יבמותו השערה אל הזקנים" (שם). זקני — "וקראו לו זקני עירו" (שם). אבל "ונגשה יבמותו אליו לעיני הזקנים" (שם) לא קא חשיב, דכיון דכתיב "הזקנים" — אדחק דלעיל קא. כך בית דין מנוקים מכל מום — יליף מהאי קרא "כולך יפה רעיתי" דאיירי בסנהדרין. בישראל

הכה זה בו קלל את זה בו' או הכה שניהם בבת אחת חייב — זו ואין צריך לומר זו קתני. ולא חש למיתני בענין אחד כיון דרבי יהודה פליג עלה, ומחלק בין זה אחר זה לבת אחת. ורבנא חננאל גרסי: הכה שניהם או קלל שניהם, בין בזה אחר זה בין בבת אחת חייב. ואין להקשות: הא דאמר ריש לקיש ב"התערובות" (ובאים עת.א): הפגול חגורתו שבלול זה בזה — פטור, אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו. ודייק דהם דהתראת ספק לא שמה התראה, ומאי שנא מהקד שניהם בבת אחת? לא דמי, דהכא יודע הוא דעובר על לאו ומיתה, דמכה אביו בבירור. אבל התם אינו יודע אי זו מין הרבה על חבירו, אם עובר משום פגול או משום נותר. ואין להאריך בן.

עולה בעל כרחו — תימנה קצת: היכי משמע ליה דעולה בעל כרחו? דלמא בעל כרחם דבני משמרה קאי.

ואם היו שניהם בו' — תימנה, אמאי לא פריך: חלק אחד פשיטא! ושמא משום דתנא ליה לעיל (נמצא), תנא ליה נמי הבא.

הדרן עלך נושאים על האנוסה

מצות חליצה — הא קא משמע לן דבעינן שלשה שידועין להקרות כעין דיינים. אבל בשאר דברים אין צריך שיהיו בקאיין בהן, וכי לא עשו בטוב — יוכלו לישאל לבקאיין, אבל קריאה, אם לא ידעו להקרות לא יוכלו לישאל לבקאיין אם הקרו יפה.

ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד — הכא גבי חליצה אתי שפיר דאין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד, דהא איכא כמה פלוגתי במיתותין, אבל לענין סמיכת פה דבעינן נמי שלשה קשה! ויש לומר: דהתם נמי איכא פלוגתא אין בעינן בכל כחו (חגיגה טז.ב), ועוד יש לומר: דבבב דוחקין דבעינן ראוי לבית דין — אין בית דין שקול.

זקני שנים זקנים שנים — פירש בקונטרס: "ונגשה יבמותו אליו לעיני הזקנים" אהך דלעיל קאי. ואין נראה לרבינו יצחק, דבריש סנהדרין (ג.ב) מפיק הא דבעינן שלשה מומחין מדכתיב שלשה "אלהים", ולא אמרינן "האלהים" בתרא אודלעיל קאי! ואמר רבינו יצחק: ד"הזקנים" ד"לעני" אצטריך למכתב, דאי הוה כתב ונגשה יבמותו לעיניהם — הוה אמינא: אי יבס סומא — לא יחלוץ, ולהכי כתיב "לעני הזקנים". אבל חליצה מן הסומא חליצתה כשרה. **מיבעי** ליה לרבות הדיוטות — ואם תאמר: ומ"זקנים" אמאי לא משמע ליה זקני השוק? כדאמר בפרק בתרא דסוטה (מא), ובפרק קמא דסנהדרין (יד.א) אי לא "ושופטיך" הוה אמינא "זקניך" אפילו זקני השוק, גבי עגלה ערופה! ויש לומר, דשאני הכא דכתיב "השערה" דמשמע סנהדרין.

יפה

בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחר, הרי פאן חמשה. ותנא קמא, האי "זקני" מאי עבדי ליה? מיבעי ליה לרבוויי אפילו שלשה הדיוטות. ורבי יהודה הדיוטות מנא ליה? נפקא ליה מ"לעני", דאמר מר: "לעני" — פרט לסומים. ומדאיצטריך "לעני" למעוטי סומים — שמע מינה דאפילו הדיוטות, דאי סלקא דעתך סנהדרין פעינן — למא לי למעוטי סומין? מדתני רב יוסף נפקא, דתני רב יוסף: כשם שבית דין מנוקים בצדק — כך בית דין מנוקים מכל מום, שנאמר:

יפה רעיתי ומום אין כך – אבל מזהו ציבנו שם עמך בדומין לך – לא דרשין אלא לענין פסול יחסין, דהתם ליכא עבודה שהיא סברא לפסול בעלי מומין. **בית** דין מנוקים מכל מום – בסנהדרין (ל"ב) ובפרק "בא סימן" (נדה מט"ב) דקאמור: חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר – אמתניתין דאין הכל כשרים לדין דיני נפשות לא מצי למימר לאתויי בעלי מומין, דבפסול יחסין איירי, כדקתני ספאי: אין

כשרים כהנים ליום ישראלים מבישאים לכוונה. **מונקא** מבישאי נפקא – מ"בישראל" דרש, דסמכיה אצל "נוקרא שמו". דמ"ונקרא שמו" לחודיה לא הוה משמע לענות כולם, אלא דוקא אדינין ולא אבל העומדים שם. וקשה לרבינו יצחק: דהכא דרשין תרי "בישראל" למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ובפרק קמא דקדושין (יד"א) דרשין: דכיון שחלץ לה נעל – הוהיה לכל ישראל ואמר רבינו יצחק: דהתם דרשין מדסמכיה ל"בישראל" בית חלוץ הנעל, הוה מצי למכתב "ובישראל" יקראו שמו בית חלוץ הנעל, אי לאו אתא אלא לדרשא דהכא. ומדסמכיה "ישראל" אצל "חלוץ הנעל" דרשין נמי כיון שחלץ לה נעל – הוהיה לכל ישראל. **וקראו** וזו לא שלוחן – ותמידי: אדילתא בפרק שני דקדושין (מ"א) מקראי דשלוחו של אדם כמותו, אדרבה, גילף מהכא דאין שלוחו כמותו ויש לומר: דיש כמה בתובים הבאים כאחד, דגבי עגלה ערופה נמי דרשין: "ויצא" – הן ולא שלוחן, ובמנחות בפרק "שתי מדות" (ג"ב) דרשין: "וסמך יד" – ולא שלוחו, ובגדרים (ע"ב) ממעט שלים מהפרת נדרים לרבי יאשיהו. ואם תאמר: למד לי קראי בקידושין? גילף מותר קראי דמדאיצטריך לאשמעטין – מכלל דבעלמא הוי כמותו ויש לומר: דאי לא קראי דהתם הוה דרשין כל הני קראי לדרשא אחריית. **הרב** רבנו אלחנן.

הואיל וסתם לן תנא כוותיה – אבל משום דייחיד ורבים הלכה כרבים אין לפסוק כוותיה, דמסתבר טעמא דייחיד. **אי** הכי אפילו מיאון נמי – ואם תאמר: מאי פריך? וכי בשביל כך נפסוק בכל סתמי המשניות ויש לומר: דחליצה ומיאון דמו להדרי, שתצא על ידי מעשה שלהם, ומיתנו נמי בהדי מיה. **שמע** מינה דרביה רבי יהודה שמע מינה. פסק רבינו תוס' דמינה באחת מעיניו כשר לחליצה, כיון דלא ממעטין מלענין, וסגי באחד, ויכול לראות הרוק מפי דהבמה.

ואנא גר אנא – ואם תאמר: לפירוש רבינו תם דרב שמואל בר יהודה דהכא היה בן רב יהודה הינדואה, דאמר בפרק קמא דקדושין (כ"ב), דגר שאין לו יורשין הוה ונתגייז הוא ואביו, למד היה לו להביא ברייתא דפסל גר לחליצה: לדיני ממונות נמי מיפסל לדין ישראל, כיון דאין אמו משראל ויש לומר דאיצטריך לפסול אפילו לחליצה גרים. אי נמי: כשר הוא לדיני ממונות לדין בלא כפייה. דלא שייכא שימה ודבר של חרדה. דכתיב: "שום תשים עליך מלך" (דברים יז) אלא בכפייה.

מרענא שטרא אפומיה – פירש בקונטרס בכתובות בפרק "הכותב" (פ"ה) דלא מקרע קרענא ליה ולא מייבא גבינא ביה.

ואין נראה, דאם כן הוה ליה למימר בהדיא הוהא לישראל, כדאמר ב"אלו נערות" (שם ל"ב) גבי היוצאת משום שם רעו ורבינו תם מפרש, וכן רבינו חננאל בשבועות (מ"א). דהיינו שלא יוכל בעל השטר לגבות בלא שבועה אפומיה אפילו הוא קרוב ללז או למלוה, דאביו קרוב – אפילו שאר אדם מחייב נמי שבועה, כדתנן (כתובות פ"א), עד אחד מעידה שהיא פרועה – לא תפרע אלא בשבועה. והא דאמר ליה רבא לרב פפא ב"הכותב" (פ"ה) שהעיד על השטר שהוא פרוע: איכא אינש אחרינא בהדי מר – צריך לומר שרב פפא היה קרובו של תובע,

שנאמר: "כלך יפה רעיתי ומום אין כד". **ואידך, ההוא "לענין"** מאי עביד ליה? ההוא לכדרכא הוא דאמא, דאמר רבא: צריכי דייני למיחוי וקא דקא נפיק ממומא דרבמא, דכתיב: "לענין הזקנים וירקח". **ואידך נמי, מופעי ליה לכדרכא? אין ה"נ.** **ואלא הריוטו' מנא ליה? נפקא מ"בישראל"** – ישראל כל דהו. **ואידך, האי "ישראל"** מאי עביד ליה? מופעי ליה לכדרכא רב שמואל בר יהודה: "בישראל" – בבית דין של ישראל, ולא בבית דין של גרים. **ואידך? "בישראל"** אחריתא פתיב. **ואידך? מופעי ליה לכדרכא, אמר רבי יהודה:** פעם אחת היינו וישבין לפני רבי טרפון ובאה וכו' לחלוץ, ואמר לנו: ענו פולחם "חלוץ הנעל". **ואידך? מ"ונקרא" נפקא אלא מעתה, "נקראו" – שנים, "ודברו" – שנים, הכי נמי לרבי יהודה הרי פאן תשעה, לרבנן הרי פאן שבעה! ההוא מופעי ליה לכדרכא: "נקראו לו" – ולא שלוחם, "ודברו אליו" – מלמד שמשאין לו**

עצה הוהוונת לו: שאם היה הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, ואמרים לו: מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה? כלך אצל שפמוהך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך. **אמר רבא אמר רב נחמן:** הלכה, חליצה בשלשה, הואיל וסתם לן תנא כוותיה. **אמר ליה רבא לרב נחמן:** אי הכי מיאון נמי, דתנן: המיאון והחליצה בשלשה, וכי תימא הכי נמי – והתנא: מיאון, בית שמאי ואמרים: בית דין מומחין, ובית הלל ואמרים: בבית דין ושלם בבית דין, אלו ואלו מודים שצריך שלשה. **רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי מקשירין בשנים.** ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: הלכה כאלו! הווי! התם חד סתמא, והכא תרי סתמי. התם נמי תרי סתמי נינהו! דתנן: מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה, מפני שהוא בבית דין! **אלא:** התם תרי סתמי, הכא תלתא סתמי. **מפדי,** הא סתמא והא סתמא, מה לי חד סתם, מה לי תרי סתם, מה לי תלתא? **אלא** אמר רב נחמן בר יצחק: הואיל וסתם במקום מחלוקת, דתנן: סמיכת זקנים ועגלה ערופה בשלשה, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: בחמישה. החליצה והמיאון בשלשה, ולא קפליג רבי יהודה, שמע מינה הדר ביה רבי יהודה, שמע מינה. **אמר רבא:** צריכי דייני למיקבע דוכתא, דכתיב: "ועלתה ובמתו השערה אל הזקנים". **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמישה.** כמאן, כרבי יהודה? **והא הדר ביה!** לפרסומי מילתא. רב אשי איקלע לבי רב פהנא, אמר ליה: סליק מר לנבן למלווי בי חמישה. אמר רב פהנא: הוה קאמינא קמיה דרב יהודה ואמר לי: תא סק לזיווא דקני לאיצטרופי בי חמישה. אמרו לו: למה לי חמישה? אמר להו: בי היכי דליפרסם מילתא. רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה, אמר ליה: סק תא לזיווא דקני לאיצטרופי בי חמישה, לפרסומי מילתא. אמר ליה: תנינא "בישראל" – בבית דין ישראל, ולא בבית דין של גרים, ואנא גר אנא. אמר רב יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא סלקא דעתך? **והא "על פי שנים עדים"** אמר רחמנא! **אלא:** מרענא שטרא אפומיה. אמר רבא:

גר

בישראל – "לחקים לאחיו שם בישראל". וסתם לן תנא כוותיה – במתניתין. החליצה והמיאון בשלשה – וסתמא היא בפרק קמא דסנהדרין. בבית דין – סנהדרין. חליצה תרי סתמי נינהו – הך מתניתין וידן דרב דסנהדרין. דתנן – בפרק "כיצד": מי שאסר את האשה בגדר – הרי זה לא ישאנה, מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה; וליכא משום "חסר ממך עקשות פה". **ספני** שהוא בית דין – כלומר: לא יחיד היה שם דנימא בשבילו נתבון, שהרי בית דין היה שם ואין בית דין פחות משלשה. הואיל וסתמא במקום מחלוקת היא – שנחלק שם רבי יהודה בדבר אחר, ובדבר זה לא נחלק, שמע מינה הדר ביה. אבל מיאון – לאו סתמא במקום מחלוקת היא. דהך תנא – רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי – לא מיתנין התם אפלוגא אחריית, דנימא: מללא אפלוגא בנא – שמע מינה הדרי בהו. לסקבא דוכתא – לשם כך. השערה – מקום מוזמן לכך משמע. לפרסומי מילתא – דחלוצה היא, ולא לינסבא לבחן. אי נמי, דליתו אינשי וליקפצו עלה. לזיווא דקני – חבילה של קנים, והלכו לישב שם לשם חליצה זו. **תנינא** – גרסין. ברייתא בדי, וקתני בה: בישראל – בית דין של ישראל בר, ודכי אמר לעיל דרב שמואל בר יהודה קתני לה. **ואנא גר אנא** – הוא ואביו נתגיהו, הלכך פסילנא לחליצה. **מרענא** שטרא אפומיה – דאי אומר ידענא ביה דפריע – לא מידוקקנא למיבא ביה.

גר

עצה הוהוונת לו: שאם היה הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, ואמרים לו: מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה? כלך אצל שפמוהך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך. **אמר רבא אמר רב נחמן:** הלכה, חליצה בשלשה, הואיל וסתם לן תנא כוותיה. **אמר ליה רבא לרב נחמן:** אי הכי מיאון נמי, דתנן: המיאון והחליצה בשלשה, וכי תימא הכי נמי – והתנא: מיאון, בית שמאי ואמרים: בית דין מומחין, ובית הלל ואמרים: בבית דין ושלם בבית דין, אלו ואלו מודים שצריך שלשה. **רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי מקשירין בשנים.** ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: הלכה כאלו! הווי! התם חד סתמא, והכא תרי סתמי. התם נמי תרי סתמי נינהו! דתנן: מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה, מפני שהוא בבית דין! **אלא:** התם תרי סתמי, הכא תלתא סתמי. **מפדי,** הא סתמא והא סתמא, מה לי חד סתם, מה לי תרי סתם, מה לי תלתא? **אלא** אמר רב נחמן בר יצחק: הואיל וסתם במקום מחלוקת, דתנן: סמיכת זקנים ועגלה ערופה בשלשה, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: בחמישה. החליצה והמיאון בשלשה, ולא קפליג רבי יהודה, שמע מינה הדר ביה רבי יהודה, שמע מינה. **אמר רבא:** צריכי דייני למיקבע דוכתא, דכתיב: "ועלתה ובמתו השערה אל הזקנים". **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמישה.** כמאן, כרבי יהודה? **והא הדר ביה!** לפרסומי מילתא. רב אשי איקלע לבי רב פהנא, אמר ליה: סליק מר לנבן למלווי בי חמישה. אמר רב פהנא: הוה קאמינא קמיה דרב יהודה ואמר לי: תא סק לזיווא דקני לאיצטרופי בי חמישה. אמרו לו: למה לי חמישה? אמר להו: בי היכי דליפרסם מילתא. רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה, אמר ליה: סק תא לזיווא דקני לאיצטרופי בי חמישה, לפרסומי מילתא. אמר ליה: תנינא "בישראל" – בבית דין ישראל, ולא בבית דין של גרים, ואנא גר אנא. אמר רב יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא סלקא דעתך? **והא "על פי שנים עדים"** אמר רחמנא! **אלא:** מרענא שטרא אפומיה. אמר רבא:

גר

במות דף קא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רלג

1 - צעיר אצל זקנה, בלחץ אצל שבמכות - לך אל אשה בת גילך ואל
2 תבנים קטנה לתוך ביתך, נמצא שתיבות אלו נצרכות לדרשה ואי
3 אפשר ללמוד משם שצריך להוסיף עוד דיינים.
4 הגמרא מבארת כמי ההלכה במנין הדיינים הנצרכים לחליצה:
5 אמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כדעת תנא קמא שחליצה בשלושה,
6 הואיל וסתם לן תנא כוותיה - הואיל והתנא של משנתו סתם
7 כמותו ולא הביא דעת החולקים. מקשה הגמרא: אמר ליה רבא
8 לרבי נחמן, אי הכי - אם אכן לענין חליצה פסקת כסתם משנה,
9 במיאון נמי - גם כן נפסוק כסתם משנה. דתנן - שכן שנינו במשנה
10 (סנהדרין ב), המיאון והחליצה בשלושה, וכי תמצא הכי נמי - ואם
11 תאמר שאכן מיאון בשלושה. והתנא בברייתא, מיאון, בית שמי
12 אומרים נעשה דווקא בפני בית דין מומחין, ובית חלל אומרים, בין
13 בבית דין של מומחין ובין שלא בבית דין מומחין. אלו ואלו מודים
14 שצריך למאן בפני שלושה דיינים. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר
15 ברבי יוסי מבישרין בפני שנים, ואמר רב יוסף בר טיטלין אמר רב
16 נחמן, הלכה כמותו הווינן שמספיק מיאון בפני שנים, הרי שאף
17 שהמשנה בסנהדרין סתמה שמיאון נעשה בפני שלושה, לא נפסק
18 כן להלכה, ומדוע לגבי חליצה פסקת כסתם משנה. מתרצת
19 הגמרא: תתם - שם לענין מיאון יש רק חד סתמא - משנה אחת
20 הסותרת שהמיאון בפני שלושה, והכא - ואילו כאן לגבי חליצה יש
21 תרי סתמי - שתי משניות הסותרות שהחליצה בפני שלושה. מקשה
22 הגמרא: תתם נמי - הרי גם שם, לגבי מיאון תרי סתמי ניהו - יש
23 שתי משניות שסתמו שמיאון בשלושה, דתנן לעיל (בבא), אם מיאנה
24 האשה או שחליצה בפניו - בפני החכם ופניא - רשאי החכם
25 לשאת אותה, מפני שהוא בבית דין, כלומר, שלא היה אותו חכם
26 יחיד בדבר, שהרי בית דין היו שם ואין בית דין פחות משלושה. הרי
27 שיש שתי משניות שסותרות שמיאון נעשה בפני שלושה. מתרצת
28 הגמרא: אלא, תתם - שם לגבי מיאון יש רק תרי סתמי - שתי
29 משניות הסותרות שמיאון בפני שלושה, ואילו הכא - כאן לגבי
30 חליצה, תתם סתמי - שלש משניות סתמו שחליצה בפני שלושה.
31 דוחה הגמרא: מכדי הא סתמא והא סתמא - הרי בין חליצה ובין
32 מיאון נשנו בסתם, מה לי חד סתם מה לי תרי סתם מה לי תלתא -
33 מה ההבדל אם סתמו כמותן במשנה אחת או בשתי משניות או
34 בשלושה, הרי כיון שרבי סתם במשנה שצריך שלושה, הלכה ככל
35 סתם משנה. ואם כן מדוע לגבי מיאון לא פסקנו הלכה כסתם
36 משנה.
37 הגמרא מביאה תירוצי אחר: אלא אמר רב נחמן בר יצחק, הטעם
38 שנפסק להלכה שחליצה בשלושה, הואיל וסתם במקום מחלוקת -
39 כיון שבאותה משנה שרבי יהודה עצמו חלק שם בדבר אחר,
40 סתמו והביאו בענין חליצה את דעת תנא קמא, ולא הובא שם
41 דעת רבי יהודה החולק בזה. דתנן במשנה בסנהדרין (שם), סמיכת
42 זקנים על ראש פר העלם דבר של ציבור, ועלילה צריכה נעשים
43 בשלושה דיינים, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר, בחמשה דיינים.
44 ומוסיפה המשנה, החליצה והמיאון בשלושה, ולא קפליג רבי יהודה
45 - ורבי יהודה אינו חולק כאן שצריך חמשה דיינים. שמיאנה הדר
46 ביה רבי יהודה - יש להוכיח מכאן שרבי יהודה חזר בו ממה שאמר
47 תחילה שצריך לחלוץ בפני חמשה, וסובר שחליצה בג' דיינים,
48 ולכן נפסקה הלכה כתנא קמא. מסיקה הגמרא: שמיאנה - אכן
49 יש להוכיח כן. מה שאין כן במיאון, לא מצינו משנה שהובא שם
50 מחלוקת אותם תנאים בענין אחר, ובענין מיאון לא נחלקו, שנאמר
51 שחזרו בהם.
52 הגמרא מביאה דין השיעור לדיני חליצה: אמר רבא, צריכי דייני
53 למיקבע דוקתא - צריכים הדיינים לקבוע מקום חליצה, ולמודים
54 כן מדרבתי (דברים כה ט) ועלית זבמות השערה אל הזקנים, שמתובת
55 'השערה' משמע שהמקום צריך להיות מומין לכך.
56 הגמרא מביאה מעשה הסותר את הכרעת הגמרא לעיל: רב פפא
57 ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא פתמישה - עשו מעשה
58 והורו לעשות חליצה בפני חמשה דיינים.
59 שואלת הגמרא: קמאן - כדעת איזה תנא הם הורו כן, אם ברבי

1 שפאמר לגבי סנהדרין (שיר השירים ד ט) 'בלחץ יפה רעיתי ומום אין בך',
2 ומאחר שדייני סנהדרין צריכים להיות מנוקים מכל מום מדוע
3 צריך את הפסוק של 'לעני' למעט סומא מלדון בחליצה, אלא
4 בהכרח שאף הדיוטות כשרים לדון בחליצה, ולכן הוצרכו למעט
5 בהם סומא שפסול.
6 שואלת הגמרא: ואידך - תנא קמא המרבה הדיוטות לחליצה
7 מתיבת זקני, תהא 'לעני' מאי עביד ליה - מה הוא עושה עם
8 תיבת 'לעני'. משיבה הגמרא: תהא לכדרכא הוא דאיתא - תיבה זו
9 באה ללמד את הדין של רבא. אמר רבא, צריכי דייני למיתוי דוקא
10 - צריכים הדיינים לראות את הרוק דקא נפיק מפומא דיקמה -
11 הדיוטא מפי היבמה כאשר היא יורקת כנגד היבם, דכתיב (דברים כה
12 ט) ונגשה זבמתו אליו לעני הזקנים וחליצה נעלו מעל רגלו וירקה
13 בפניו.
14 שואלת הגמרא: ואידך נמי - וחרי גם לתנא האחר (רבי יהודה),
15 מיפעי ליה לכדרכא - נצרכת תיבת 'לעני' לדרשתו של רבא, ומנין
16 הוא לומד להכשיר הדיוטות. משיבה הגמרא: אין הכי נמי - אכן
17 כך הוא שתיבת 'לעני' נצרכת לדרשתו של רבא, ואלא, תדיוטות
18 מנא ליה - מנין הוא לומד שהדיוטות כשרים לחליצה. נפקא
19 מ'בישרא' - הוא לומד זאת ממה שנאמר בפסוק (דברים כה ט)
20 'להקים לאחיו שם בישראל', תיבת 'בישראל' באה ללמד שאפשר
21 לחלוץ אפילו בישראל כל דהו, ואפילו בפני הדיוטות.
22 שואלת הגמרא: ואידך - התנא האחר (תנא קמא) שריבה דיינים
23 הדיוטות מ'זקני', הא ישרא' מאי עביד ליה - מה הוא לומד מריבוי
24 הפסוק 'בישראל' להכשיר הדיוטות. משיבה הגמרא: מיפעי ליה לך נצרך
25 לברייתא ששנה רב שמואל בר יהודה, שתיבת 'בישרא' באה
26 ללמד שהחליצה צריכה להיות בבית דין של ישראל - שאביו ואמו
27 של הדיין ישראליים, ולא בבית דין של גרים - שאביו ואמו של
28 הדיין גרים.
29 שואלת הגמרא: ואידך - התנא האחר (רבי יהודה) שלמד
30 מ'בישרא' להכשיר דיינים הדיוטות לחליצה, מנין הוא לומד את
31 הדין של רב שמואל בר יהודה. משיבה הגמרא: 'בישרא' אחריתא
32 כתיב - תיבת 'בישרא' כתובה פעם נוספת בפרשת חליצה, ומשם
33 למד רבי יהודה שאין לחלוץ בבית דין של גרים.
34 מבארת הגמרא: ואידך - התנא האחר (תנא קמא) סבר, שתיבת
35 'בישרא' הנוספת מיפעי ליה לכדרכא - נצרכת לדין ששנינו
36 בברייתא, אמר רבי יהודה, פעם אחת היינו יושבין לפני רבי טרפון
37 ורבא דבמה לחלוץ, ואמר לנו רבי טרפון ענו בולבם 'חלוץ הנעל',
38 כלומר, שלמד מהפסוק ונקרא שמו בישראל, שיקרא שמו על ידי
39 דהשאל, והיינו שכל הנוכחים במעמד החליצה יאמרו 'חלוץ
40 הנעל'.
41 מבארת הגמרא: ואידך - התנא האחר (רבי יהודה) שלמד מתיבת
42 'בישרא' למעט בית דין של גרים, יאמר לך, דינו של רבי טרפון
43 מ'ונקרא שמו' וגו' נפקא - נלמד מ'ונקרא שמו' האמור בתחילת
44 הפסוק (שם כ ט).
45 נתבאר בברייתא לעיל (ע"א) שדורשים ממה שנאמר 'זקנים' בלשון
46 רבים להוסיף שני דיינים. מקשה הגמרא: אלא מעתה שדורשים
47 רבין שנאמר 'זקנים' להוסיף שני דיינים, אם כן יש ללמוד ממה
48 שנאמר (שם כה ט) 'ונקרא לו' בלשון רבים שצריך שנים נוספים,
49 וממה שנאמר (שם) 'ונקראו אליו' שצריך עוד שנים, הכי נמי -
50 האמנם נדרוש כך, הרי לפי זה נמצא שרבי יהודה תרי קאן תשעה
51 דיינים שנצרך בחליצה, ולרבנן תרי קאן שבעה דיינים שנצרך
52 בחליצה.
53 מתרצת הגמרא: תהא - תיבות אלו 'ונקרא' ו'דברו', מיפעי ליה
54 לכדרכא - נצרכות כדי ללמד את מה ששנינו בברייתא, 'ונקרא לו'
55 מלמד שדיינים עצמם ולא שליחם צריכים לקרוא ליבם, וידברו
56 אליו מלמד שמיאין לו בית דין עצמה ההוגנת לו, שאם היה הוא -
57 היבם נלך - צעיר, והיא - היבמה זקנה. או להיפך, הוא - היבם זקן,
58 והיא - היבמה נלכה - צעירה, אומרים לו הדיינים, מה לך אצל
59 לכה ומוטב שלא תייבמה, וכן כשהיבם צעיר אומרים לו, מה לך

ושוב אינו נחשב 'נעל', ורק במנעל יש לחוש לזה כיון שהוא רך
וניתן ללבושו אף לאחר שנחתך חציו, אבל חצי סנדל אינו
מתיישב על הרגל, ולכן לא גזרו בו.
הגמרא דנה בענין סנדל הראוי לחליצה: אמר רב, אי לא דחמיתיה
לחביבי – אלמלא שראיתי לדודי רבי חיאי דחלץ בנסדל דאית לה
שניצין – שיש לו שרוכים ונחל חולצו, אמר לא הווא חליצא – אני
לא הייתי חולץ אלא בנסדל דשניצא – אלא בסנדל של ערבים
דמיתק ספי – שמחודק יותר לרגל. והאי דין – ואילו סנדל שלנו,
אף על גב דאית ביה חומקתא – אף שיש בו קשר שקושרים על שפת
הסנדל ומעמידו על הרגל, קמרין ביה מיתנא – קושרים בו רצועה
מעור וכורך הרצועה סביב הרגל להדק הסנדל כי היכי דתתני –
כדי שתהיה חליצת היבמה חליצתה מעלייתא – חליצה מעולה כיון
שעל ידו נמצא שתתיר תחילה את הרצועות ולאחר מכן תחלוץ
את הסנדל.
הגמרא מביאה סימן לשלשה מימרות של רב יהודה בשם רב:
סימן, תתיר יבמה סנדל.
אמר רב יהודה אמר רב, תתיר יבמה לשוק על ידי חליצה מתקימת
בשמיטת רוב העקב של היבם מהסנדל, ואף על פי שלא שמטה כל
הרגל מהסנדל.
הגמרא מקשה על דין זה: מיתבי, שנינו בברייתא, אם הותרו
רצועות מנעל ונסדל שלא על ידי היבמה, או ששטם היבם רוב הרגל
מהנעל, ולאחר מכן חלצה אותה היבמה לגמרי, חליצתה פסולה –
יש לדייק, מנעמא – הטעם שהחליצה פסולה משום דשטם הוא –
היבם את רוב הרגל מהנעל, הא – אבל אם שטם היא – היבמה
את רוב רגלו, חליצתה כשרה. ומשמע שדווקא כששמטה את רוב
הרגל, אין – אכן החליצה כשירה, אבל אם שמטה רק את רוב
העקב, לא – אין החליצה כשירה. והרי זה סותר את דינו של רב.
מתרצת הגמרא: לא, הנינו רוב הרגל הנינו רוב העקב – מה ששנינו
בברייתא 'רוב הרגל' הכוונה לרוב העקב, ואמאי קרו ליה – ומדוע
הברייתא קראה לרוב העקב רוב הרגל, משום דבכולא חיילא דכרעא
– שכל כח הרגל עליה דחיס – נסמך עליו ועל העקב.
מביאה הגמרא ראייה מהברייתא לנידון אחר: מסייע ליה – מה
ששנינו בברייתא שאם הותרו רצועות הנעל שלא על ידי היבמה
החליצה פסולה מסייע לרבי ינאי, דאמר רבי ינאי, בין שהתיר הוא
(היבם) את הרצועות ושמטה היא (היבמה) את המנעל מהרגל, בין
שהתירה היא את הרצועות ושמטה הוא את המנעל מרגלו חליצתה
פסולה, עד שתתיר היא את הרצועות ותשמיט היא את המנעל
מרגלו.
הגמרא מביאה נידון נוסף של רבי ינאי בענין חליצה: בעי רבי ינאי,
קדעתהו מהו – אם קרעה היבמה את נעל היבם מעל גבי רגלו,
האם כשר לחליצה, שפדעתהו מהו, כגון שהשליכה גזלת על
הסנדל כשהוא כרוך ברגלו ונשרף הסנדל, האם כשר לחליצה.
גלוי פרעא בעינן – האם צריך רק שרגלו של היבם תהיה מגולה,
והאיכא – והרי יש כאן גילוי הרגל, והחליצה כשירה, או דלמא
חליצה בעינן – או שמא צריך שהיבמה תעשה מעשה חליצה,
ולכא – ואין כאן, והחליצה פסולה. מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד
שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
ספק דומה: בעא מיניה (שאל) רבי נחמיה מרבה, נעל היבם שני
מנעלים זה על גב זה מהו. מבררת הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן
נאמר הספק, איכא דשלפתיא לעילאי – אם נאמר שהיבמה
שלפה את המנעל העליון וקאי תתאי – ונשאר התחתון במקומו,
אין להסתפק בזה, שהרי וחקצה נעלו מעל רגלו אמר רחמנא
(דברים כה טו), ומשמע מזה שצריך לחלוץ את הנעל שמעל רגלו ולא
מעל דמעל רגלו. מבארת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך רבי
נחמיה להסתפק אלא באופן דקדעתיה לעילאי – שקרעה היבמה
מעט במנעל העליון, ושלפתיא לתתאי – ושלפה את המנעל
התחתון וקאי תתאי – והנעל העליונה נשארה במקומו, מאי –
מהו הדין. חליצה בעינן – האם צריך רק שהיבמה תעשה מעשה
חליצה, והא איכא – והרי יש כאן מעשה חליצה, והחליצה
כשירה, או דלמא גלוי פרעא בעינן – או שמא צריך שהיבמה
תגלה את רגלו של היבם ולכא – ובאופן זה שהמנעל העליון
נשאר במקומו אין רגלו מגולה, והחליצה פסולה.

גר דן את חבירו הגר אף דיני נפשות דבר תורה – מן התורה, שנאמר
(דברים יז טו) 'שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו, מלך
אחיד תשים עליך מלך', ומפסוק זה למדים שאין למנות דין אלא
מי שהוא 'מקרב אחיד' דהיינו ישראל מלידתו ולא גר, ויש לדייק
מהפסוק ש'עליו' הוא דבעינן 'מקרב אחיד' – דווקא אם בא לדון
ישראל מלידה הצריכה תורה שיהא הדין ישראל ולא גר, אבל גר
דן את חבירו הגר, ואם היתה אמו מישראל כלומר ישראלית
מלידתה, אף שאביו נכרי או גר, דן הוא דיני נפשות אפילו את מי
שהוא ישראלי מלידה, כיון שנחשב 'מקרב אחיד', ולענין חליצה אין
יכול לדון עד שיהא אביו ואמו מישראל, שנאמר (דברים כה ט) 'ונקרא
שמו בישראל', ומשמע שיהא ישראל גמור מכל צדדיו.
שנינו במשנה: חלצה במנעל חליצתה כשירה. הגמרא מביאה
נידון בענין זה: אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב, אם יבא אליהו
ויאמר חולצין לבתחילה במנעל, שומעין לו, אבל אם יבא ויאמר אין
חולצין בסנדל, לא שומעין לו, מפני שכבר נהנו העם בסנדל. ורב
יוסף אמר רב כהנא אמר רב, אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין
לבתחילה במנעל, שומעין לו, אבל אם יבא ויאמר אין חולצין
בסנדל אין שומעין לו, מפני שכבר נהנו העם לחלוץ בסנדל.
מבארת הגמרא: מאי בינייהו – מה ההבדל להלכה בין שתי
הלשונות, איכא בינייהו – החילוק ביניהם אם חולצין במנעל
לבתחילה, לגירסת רבה אם יבא אליהו ויאמר 'חולצין במנעל'
שומעין לו, ומשמע שכל זמן שלא בא אליהו ואמר כן אין חולצין
בו לבתחילה, ואילו לגירסת רב יוסף אם יבא אליהו ויאמר 'אין
חולצין במנעל' שומעין לו, משמע שכל זמן שלא הורה כן, חולצין
בו אפילו לבתחילה.
מקשה הגמרא: ולמאן דאמר שחולצין במנעל אפילו לבתחילה,
יקשה, והתנן – הרי שנינו במשנתנו, חלצה במנעל חליצתה כשרה,
ומשמע שרק דיעבד שכבר חלצה במנעל, אין – אכן החליצה
כשירה, אבל לבתחילה לא תחלוץ במנעל. מתרצת הגמרא: הוא
הדין דאפילו לבתחילה חולצין במנעל, ואידי דבעי למיתני סיפא –
ואגב שרצה התנא לשנות בסוף המשנה אם חלצה באפילו
חליצתה פסולה, דבאופן זה אפילו בדיעבד החליצה פסולה, תנא
נמי רישא – שנה גם ברישא לגבי חליצה במנעל לשון דיעבד.
הגמרא תולה את מחלוקתם של רבה ורב יוסף במחלוקת תנאים:
ומנעל אם חולצין בו לבתחילה, תנאי היא – הרי זה מחלוקת
תנאים, דתניא בברייתא, אמר רבי יוסף, פעם אחת הלכתי לנציבין,
ומצאתי שם זקן אחד, אמרתי לו כלום אתה קרבי יהודה בן
בתריה, כלומר, וכי אתה מכיר אותו. אמר לי – כן ועל שיתלתי
הוא תדיר – ונמצא אצלי בתדירות. שאלתי אותו, כלום ראית אותו
אין שחלץ ביבמה, אמר לי, ראיתי שחלץ הרבה פעמים. שאלתי
אותו, במנעל או בסנדל, אמר לי, וכי חולצין במנעל הרי חליצה
במנעל פסולה (והתורה אמרה נעלו ולא מנעלו). אמרתי לו, אם כן,
שלא ראית שרבי יהודה בן בתירא חלץ במנעל, מה ראיה רבי מאיר
לומר במשנתנו, חלצה במנעל חליצתה כשרה בדיעבד. ורבי יעקב
אומר משמו של רבי מאיר, חולצין במנעל לבתחילה. הרי
שמחלוקתם של רבה ורב יוסף אם מנעל כשר לחליצה שנויה
במחלוקת תנאים, רבי מאיר השנוי במשנתנו ורבי יעקב בשם רבי
מאיר.
הגמרא מבארת את המחלוקת: ומאן דאמר – ומי שסובר
שלבתחילה לא חולצין במנעל מאי מעמא סובר כן. איכא – אם
תאמר שטעמו משום דהויא פתא – שגב המנעל נחשב מעל רגלו
של היבם, ואיכא – ורצועות המנעל שקשורות על אוזניו הם מעל
דמעל רגלו, כלומר כשני מנעלים זה על גב זה, והתורה אמרה
(דברים כה ט) 'וחלצה נעלו מעל רגלו' דהיינו שתחלוץ מעל רגלו
ממש ולא מעל דמעל רגלו. אי אפשר לומר כן, דאי הכי אפילו
דיעבד נמי לא נכשיר לחלוץ בו. אלא הטעם שאין חולצין במנעל
לבתחילה, הנידון משום שמא יבוא לחלוץ במנעל המורפס שקרוע
ומבוקע מלמעלה, ואינו נחשב 'נעל'. ורק במנעל יש לחוש לזה,
כיון שמנעל עשוי מעור רך וניתן ללבושו אף לאחר שנקרע, אבל
סנדל כיון שעשוי מעור קשה לכך כשנקרע לא מתיישב על רגלו
ואינו ראוי ללבושה. אי נמי – אופן נוסף יש לומר שגור חכמים
משום חצי מנעל – שמא יבוא לחלוץ במנעל שנתחך חלקו העליון

ומי איכא כי האי גוונא — ואם תאמר: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א) שואל התלמוד: בלעתו חולדה בבת אחת, וכן הדביק שני רחמים זה בזה, ואם כן מאי קאמר הכא "ומי איכא כי האי גוונא"? ואמר רבינו יצחק: דדאי פשיטא ליה שיכול להיות, אלא מיבעיא ליה: ומי היא חליצה כי האי גוונא, הלא אין דרך בני אדם לנעול בזה ומשני דדרך הוא, דחזיה רבנן לרב יחודה כו'.

ורקתני תנא בעי כוונה כו' — ומדקתני עד שיתכוונו שניהם כאחד — משמע דבעינן שנדע שהם מתכוונו לחליצה. **סנדל** התפור בפשתן — רב סבירא ליה כרבנן דפליגי ארבי מאיר, דפליגי אקב הקטע, וטעמיהו משום דבעינן תחש, אבל רבי מאיר לא מצינן אלא מידי דמגין. **ואנעלך** תחש — מכאן אמר רבינו תם שצריך שיהיה מנעל מעור בהמה טהורה, דתחש בתיב, ואין נראה, כי אין להקפיד אם חלץ במנעל בהמה טמאה, **מאי** מעל רגלו שמוע מינה שלופי הוא — ואם תאמר: הוא איצטריך "מעל" להכשיר שוק לחליצה, כדאמרין לקמן (א"ק), ויש לומר: דאם כן הוה מצי למכתב (בעל) מרגלו, מאי מעל — שמוע מינה תרתי **אלא** שמוע מינה כאן באנפילאי של עור — הוה מצי לפלוגי בדידה ולמחנה: לא יטייל אדם באנפילאי של עור, אלא נקט תנא דבר החווה, דרגילות הוא לטייל בקורדקסין. **בבב** הקטע — תימה: כיון דכשר לחליצה, אם כן עביד להילובא, ואם כן אמאי לא טמא מדרס בלא כתיבתו? ויש לומר: דאין עשוי כל כך להילובא שהיא טמא מדרס, ומכל מקום ראו לחלוץ, ולא גרע מסנדל דעובדה וזה וסנדל דבי דינא, כדאמר לקמן (ק"ב, וקד"א).

בין

ומי איכא כי האי גוונא? אין, דחזיה רבנן לרב יחודה דנפק בתמשא וזו מוקי לשוקא. אמר רב יחודה אמר רב: וכמה שהגדילה בין האחין - מותרת לינשא לאחד מן האחין, ואין חוששין שפא חליצה סנדל לאחד מהן. טעמא - דלא חזינו, הא חזינו - חיישינן? והא תניא: בין שנתכוונו הוא ולא נתכוונו הוא, בין שנתכוונו הוא ולא נתכוונו הוא - חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם כאחד! הכי קאמר: אף על גב דחזינו - אין חוששין שפא פיונו. ואיכא דאמרי: טעמא - דלא חזינו, הא חזינו חוששין. ודקא תנא דעי פיונה, הני מילי לאישתרוי לעלמא, אבל לאחין - מיפסלא. אמר רב יחודה אמר רב: סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו, שפאמר: "ואנעלך תחש". ואיכא: תחש אין, מיד אחרינא לא! "נעל" "נעל" ריבה. אי "נעל" "נעל" ריבה - אפילו כל מילי נמי! אם כן "תחש" מאי אחני ליה? בעא מיניה רבי אלעזר מרב: הוא של עור ותרסיסותיו של שער מהו? אמר ליה: מי לא קרינן ביה: "ואנעלך תחש". אי הכי פולא של שער נמי! והוא קרקא מקרי. אמר ליה רב כהנא לשמואל: כמאי דהאי "וחליצה נעלו מעל רגלו" מישלף הוא? דכתיב: "וחליצו את האבנים

אשר בהן הנגע". ואיכא ורזי הוא - דכתיב: "וחליצו מאתכם אנשים לצבא!" ה"ם נמי: שלופי מבייתא לקרבא. והכתיב: "יחלץ עני בעניו"! בשכר עניו יחלצו מדינה של גיהנם. אלא דכתיב: "חנה מלאך ה' סביב ליהאיו ויחלצם"! בשכר ראייו יחלצם מדינה של גיהנם. אלא הא דכתיב: "ועצמותיו יחליץ" ואמר רבי אלעזר: זו מעולה שבברכות, ואמר רבא: ורזי גרמי! אין, מישמע הכי ומישמע הכי. דהקא, אי סלקא דעתך ורזי הוא, אם פן לכתוב רחמנא "וחליצה נעלו ברגלו". אי כתב רחמנא "ברגלו" הוה אמינא: "ברגלו" אין, בשוקו לא, כתב רחמנא "מעל רגלו" - דאפילו בשוקו! אם פן לכתוב רחמנא "במעל רגלו", מאי "מעל רגלו" - שמע מינה מישלף הוא. אמר ליה ההוא מינא רבן גמליאל: עמא דחלץ ליה מריה מיניה, דכתיב: "בצאנם ובבקרם לכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם". אמר ליה: שומטה! מי כתיב "חלץ להם"? "חלץ מהם" כתיב! ואילו יבמה דחלצו לה אחין - מידי מיששא אית ביה? "באנפילאי חליצתה פסולה כו'". למימרא דאנפילאי לאו מנעל הוא? ותנן נמי: אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא באנפילאי, ואין צריך לומר במנעל וסנדל, לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה, ומיניהו: אחד מנעל וסנדל ואנפילאי לא יטייל בהן לא מבית לבית, ולא ממשכה למשכה! אמר אביי: דאית ביה כתיב, ומשום תענוג. אמר ליה רבא: ומשום תענוג, בלא מנעל ביום הכפורים מי אסירי? והא רבה בר רב הונא פריך סודרא אפרעיה ונפיק! אלא אמר רבא: לא קשיא: כאן - באנפילאי של עור, כאן - באנפילאי של בגד. הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי - קשיא יום הכפורים איום הכפורים, דתניא: לא יטייל אדם בקורדקסין בתוך ביתו, אבל מטייל הוא באנפילין בתוך ביתו! אלא לאו שמע מינה: כאן באנפילאי של עור, כאן באנפילאי של בגד, שמע מינה. תניא פווחיה דרבא: חליצה במנעל הנפרם שחופה את רוב הרגל, בסנדל הנפרם שמקבל את רוב הרגל, בסנדל של שעם ושל סיב, בקב הקישע, במוק, בסמיכת הרגלים, באנפילאי של עור, והחולצת מן הגדול,

בין

מוקי — קלשונ"ש קשים הם, וכן בלשון ערבי קורין למנעלים אלמורא. הא חזינו דחליצה חיישינן — דלמא חליצה היא לפוסלה עליהן, ואף על גב דלא נתכוונו לחליצת מצוה. ואיכא דאמר — אין, ודאי טעמא דלא חזינו דחליצה, הא חזינו דחליצה — חיישינן דלמא נתכוונו, ומיפסלא עלייהו. התפור בפשתן — שתפור בתוכו בגד פשתן, כעין שתפורין בתוכו לבדין פלטר"ש. לשון אחר: התפור בפשתן — שתפור במשיחה, כעין שלנו. אין חולצין בו — דבעינן כוליה דעור, דכתיב "ואנעלך תחש", אלמא: לא קרי ליה נעל עד שיהא כולו של עור. מיד אחרינא — עור בהמה אחרת, או סנדל, תריסותיו — רצועותיו. של שער — מנערה של עדים. קורקא, ורזי היא — שנותלתו מעל גבי קרקע ומנעילתו ברגלו. והכתיב חלץ עני בעניו — כלומר, יזרזו ויתן לו כח, ומשני: הבא נמי שלופי הוא, והכי קאמר: בשכר עניו שכפר עליו בחייו יחלצו ויציטו מדינה של גיהנם. ויחלצם — קא סלקא דעתך ורזי הוא, שחילפי בת, אפילו בשוקו — אם נחתך רגלו. הכי גרסינן: אם כן נכתוב במעל רגלו, מאי מעל רגלו? שמע מינה שלופי הוא, הכי גרסינן: שומע מי כתיב חלץ חלץ מהם כתיב — הוא קיבל חליצה מהם, ואילו יבמה דחלצו מינה אחין, שהיבם קיבל הימנה, מיד ממשא אית ביה? אין התורם — את הלשכה נכנס לתורם. לא בפריגון חפות — חלוק שיש בו אימרא, שלא יחשדוהו לומר: בתוך האימרא החביא כספים, וחברו במסכת יומא (ע"ב). שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו, וליא באנפילאי — נמי משום חשד, ואין צריך לומר מנעל וסנדל — דבלאו חשד נמי אסור, דכתיב (שעריה א) "מי בקש זאת מידכם רמוס חציר", ומדקתני: אין צריך לומר כו' — מכלל דאנפילאי לאו בכלל מנעל, לא יטייל בהן — ביום הכפורים, דהוא נעילת סנדל, כתיבין — חתובות דקות של מוכין ועור רך, ומשום תענוג, ולא משום דתיהו נעילה. הכי גרסינן, אלא אמר רבא לא קשיא כו' — מתני' דתורמות הלשכה — באנפילאי של בגד, דלאו גניז הוי, ולא הוי נעל, ולגבי עזרה נמי ליכא בזיון, דאין דרך להכניסה בטיט, והא דיום הכפורים — בשל עור. בקורדקסין — מנעלים דקים שנועלין תחת מנעלים עבים להגין מן המים, ונקראים *אנאדרשרך בלשון אשכנז. הנפרם — לשון "לא תפרומי" (ויקרא י) ושׁיך פרימה במנעל, ופחיתוה וקיבול שׁיך בסנדל. שעם וגפי — קשה הוא, ומגין הוא. בבב הקישע — שנקטעה רגלו, עושה כמין דפוס רגל, ויש בה בית קיבול קטן, ומכניס שם ראש שוקו, ואין נסמך עליו, והוא קרוי קב. ולמשעת הליכה יש לו אשקני"א קשורה בשוקו, ומשעת דיו שקורין קרוקא. כמון — *קלציון של לבו, קשה ומגין. כסמיכת הרגלים — מי שמהלך בידו וגורר את רגליו, עושה להם סמיכה של עץ או של עור, ומכניס לתוכו. כסמיכות הידים — עושה לידיו בתים של עור מפני שמכניסם בטיט וסומך עליהן, וגורר את רגליו.

קב

הַאֲבִיבִים אֲשֶׁר בָּתָּן הִנֵּנִי, וְהִינּוּ שׁוֹרְצִימוּ מִקֵּיר בֵּית הַמִּנּוּגָה אֶת
הַאֲבִיבִים הַנּוּגָעוֹת, וּמִשָּׁם יֵשׁ לַלְמוּד שֶׁאֵף וְחִלְצָה נַעֲלָה הַכוּוֹנָה
לְהִסְרֵת הַנֶּעַל מִרְגַּל הַיֵּבֶם. וְאִיכָא – שְׂמָא נֹאמֵר שׁוֹחֲלִיצָה וְרוּי
הוּא – פִּירוּשׁוֹ זִירוֹ וְנִתְיָנָה, דְּכִתְבִּים בְּמִלְחַמַת מִדִּין (בַּמְדַּבֵּר לֹא א)
הַחֲלִיצָה מֵאֲתָנָם אֲנָשִׁים לְצַבָּא דְהִינּוּ שׁוֹרְצִימוּ וְיִקְחוּ מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים לְצַבָּא. וְאִם כֵּן נִפְרַשׁ שׁוֹחֲלִיצָה נַעֲלָה הַכוּוֹנָה
שֶׁנִּשְׁתַּלְּתָה הַיֵּבֶמָה הַמִּנְעֵל מִזֶּהאֲרָץ וְנוֹעֲלַת אוֹתוֹ עַל רִגְלָהּ הַיֵּבֶם.
מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: הָתָם נִמֵּי – אֵף שֶׁם בִּפְסוּק 'הַחֲלִיצָה' פִּירוּשׁוֹ שְׁלֹפִי
מִבִּיטָא לְקִרְבָּא – הוֹרָצָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּיתָם לַמִּלְחָמָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהִתְכַּתִּיב (אִיבֹל לֹא טו) 'חֲלִיצָה עֲנִי בְּעִנִּי' וּמִשְׁמַע שְׁחִלְצָה
הִיא לִשׁוֹן זִירוֹ וְנִתְיָנָתָה כֹּה, וְאִם כֵּן אֵף בְּחִלְצָה יֵשׁ לִפְרֹשׁ 'חֲלִיצָה
נַעֲלָה' שֶׁתִּנְעַל אֶת הַסִּדְרָל בְּרִגְלוֹ שֶׁל הַיֵּבֶם. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: אֵף
בִּפְסוּק הָאִמּוֹר בְּעֵנִי חֲלִיצָה הִיא מִלְשׁוֹן הַסֵּרָה, וְזוֹ כּוּוֹנַת הַפְּסוּק,
בְּשִׁכְרָה עֲנִי שְׂכִיפָה עֲלֵי בְּחִי, 'חֲלִיצָה' – יִסִּירוּ ה' מִדִּינָה שֶׁל גִּיחִינִם.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִלָּא לְלַמֵּד לִשׁוֹן חֲלִיצָה מִקְשָׁה דְּכִתְבִּים (תַּהֲלִיל לֹא ט)
'חֲנָה מִלֵּאָה' ה' כִּבִּי לִירָאִי וְיִחְלִיצֵם' שֶׁמִּשְׁמַע שְׁחִלְצָה הִיא עֲנִין שֶׁל
זִירוֹ וְהַחֲלִפָּתָה כֹּה. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: אֵף בִּפְסוּק זֶה חֲלִיצָה הִיא לִשׁוֹן
הַסֵּרָה וְהִינּוּ שֶׁבְּשִׁכְרָה יִרְאִי, 'חֲלִיצָה' – יִסִּירוּ ה' אֶת הַסּוֹבְבִים לִירְאִי
מִדִּינָה שֶׁל גִּיחִינִם.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִלָּא הָא דְּכִתְבִּים (יִשְׁעִיָּה נַח יא) 'וְעֲצֻמְתִּיךָ יִחְלִיץ' וְאִמְרָה
רַבִּי אֱלֵעָזָר, זֶה הַמְעוֹלָה שֶׁבְּכַתְּבִיבֵינוּ שֶׁנִּמְנָה בִּפְסוּקִים שֶׁם, וְאִמְרָה רַבָּא
שְׁחִילִין עֲצֻמוֹת פִּירוּשׁוֹ וְרוּי נִרְמִי – חִזּוּק הַעֲצֻמוֹת, וְאִם כֵּן מִנֵּין
שֶׁאֵף בְּחִלְצָה אֵין הַכוּוֹנָה שֶׁתִּכְלִישׁ הַיֵּבֶמָה לִיבָּהּ מִנְעֵל.
הַגִּמְרָא מְסִיקָה: אֵין – אִכּוֹן, לִשׁוֹן חֲלִיצָה מִשְׁמַע הַיֵּבֶם וּמִשְׁמַע הַיֵּבֶם –
מִשְׁמַע כֵּךְ וּמִשְׁמַע כֵּךְ, דְּהִינּוּ גַם לִשׁוֹן הַסֵּרָה וְגַם לִשׁוֹן זִירוֹ, אִלָּא
דְּהִקְבָּא – בְּחִלְצָתָהּ יִבְמָה, אִי סִלְקָא דְּעִתָּה – אִם יַעֲלָה עַל דַּעֲתָךְ דְּרוּי
הוּא כְּלוֹמֵר שֶׁהַכוּוֹנָה שֶׁהַיֵּבֶמָה תִּנְעַל אֶת הַסִּדְרָל בְּרִגְלוֹ שֶׁל הַיֵּבֶם,
אִם כֵּן לְכַתּוֹב דְּהִקְבָּא – הִיתָה הַתּוֹרָה צָרִיכָה לְכַתּוֹב וְחֲלִיצָה נַעֲלָה
בְּרִגְלוֹ, וּמִמָּה שֶׁנֹּאמַר 'מַעַל רִגְלוֹ' מִשְׁמַע שֶׁהַכוּוֹנָה לְהִסְרֵת הַמִּנְעֵל
מִרְגְּלוֹ שֶׁל הַיֵּבֶם.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֵין זֶה רֵאיוֹה, שְׂכָן אִי כְּתִיב דְּהִקְבָּא – אִם הִיתָה
הַתּוֹרָה כּוֹתֵבָתָה 'בְּרִגְלוֹ' הָיָה אִמְרָא – הִיתִי אוֹמֵר שְׁדוּקָא אִם נַעֲלָה
אֶת הַסִּדְרָל בְּרִגְלוֹ, אֵין – הַחֲלִיצָה כְּשִׁירָה, אֲבָל אִם נַעֲלָה אֶת
הַסִּדְרָל בְּשׁוֹקוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁטַעָה רִגְלוֹ, לֹא – הַחֲלִיצָה פְּסוּלָה, כְּתִיב
דְּהִקְבָּא – לִפְיָךְ כְּתִיבָה הַתּוֹרָה 'מַעַל רִגְלוֹ' לְלַמֵּד דְּאִפְּשִׁילוּ אִם נַעֲלָה
לוֹ אֶת הַסִּדְרָל בְּשׁוֹקוֹ דְּהִינּוּ מַעַל רִגְלוֹ הַחֲלִיצָה כְּשִׁירָה. וְחוֹצֵת
הַשְּׂאֵלָה לְמִקְוָמָה מִנֵּין שׁוֹחֲלִיצָה פִּירוּשָׁה הַסֵּרָת הַסִּדְרָל. מִתְרַצָּה
הַגִּמְרָא: אִם כֵּן שְׁחִלְצָה הַכוּוֹנָה נַעֲלַת הַסִּדְרָל, לְכַתּוֹב דְּהִקְבָּא –
הִיתָה הַתּוֹרָה צָרִיכָה לְכַתּוֹב בְּמַעַל רִגְלוֹ, מֵאִי – מִדּוּעַ כְּתִיבָה הַתּוֹרָה
'מַעַל רִגְלוֹ', שְׁמַע מִיָּה – יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִכָּאן שׁוֹחֲלִיצָה הָאִמּוֹרָה כֹּאן
מִשְׁלָף הוּא – הַכוּוֹנָה לְהִסְרֵת הַנֶּעַל.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה דְּבָרֵי אַגְדָּה בְּעֵינֵין לִשׁוֹן חֲלִיצָה: אִמְרָה לִיָּה הִהוּא
מִיָּה – אוֹתוֹ הַמִּין לְרִבּוֹן וְגַמְלִיאֵל, עָמָא דְּחִלְץ לִיָּה מִיָּה – עַם
(יִשְׂרָאֵל) שְׁאִדּוּנֵי חִלְץ לוֹ וְנַעֲזֹב מִמֶּנּוּ. דְּכִתְבִּים (דְּחִשֶׁה טו) 'בְּצִאֲנָם
וּבְכִרְבָּם יִלְכוּ לְכַנֵּשׁ אֶת ה' וְלֹא יִצְאֻהוּ חִלְץ מִיָּה'. אִמְרָה לִיָּה רִבִּין
גַּמְלִיאֵל, שׁוּמָה, מִי כְּתִיב חִלְץ לָהֶם שֶׁה' חִלְץ לָהֶם יִשְׂרָאֵל, 'חִלְץ
מִיָּה' כְּתִיב, הִינּוּ שֶׁה' קִיבֵל חֲלִיצָה מִעַם יִשְׂרָאֵל, וְאִילוּ יִכְמֹר
דְּחִלְצוּ לָהֶם אֲחִין שֶׁהָאֲחִים קִבְּלוּ מִמֶּנָּה חֲלִיצָה, מִיָּה מִשְׁמַע אֵית בִּיָּה
וְכִי יֵשׁ מִמִּשּׁוֹת דְּבָרָה, הִרִי הַיֵּבֶם הוּא זֶה שְׁפּוֹעַל הִיתֵר חֲלִיצָה
לִיבְמָה וְלֹא לְהִפְיָךְ.
שִׁנּוּי בְּמִשְׁנָה: בְּאִפְּשִׁילָא חֲלִיצָתָה פְּסוּלָה כו'. מִדִּיִּיקָה הַגִּמְרָא:
לְמִיָּה – הָאִם בֹּא הַדְּבָר לִמּוֹר דְּאִפְּשִׁילָא לֹא מִנְעָל הוּא – אִינוּ
נַחֲשֵׁב מִנְעֵל, וְהָתָם נִמֵּי בְּמִשְׁנָה בְּשִׁקְלִים (פִּיג' מִיָּה), אֵין הַגּוֹבֵר הַתּוֹרָה
אֶת הַלִּשְׁכָּה נִכְנֵם לְלִשְׁכָּה לְתוֹרָה לֹא בְּפִירוּדֵי חֲסוֹת – חֲלוּק שִׁישׁ
לוֹ שִׁפָּה כְּפּוּלָה, וְלֹא בְּאִפְּשִׁילָא – מִנְעֵל מִבֶּדֶר, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִחְשְׁדוּהוּ
שֶׁהַחֲבִיב בְּתוֹכָם כְּסָפִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִסּוּר לוֹ לְהַכְסֵּס לְתוֹרָה
הַלִּשְׁכָּה בְּמִנְעָל וְסִנְדָּל, לְפִי שֶׁאֵין נִכְנֵסִין בְּמִנְעָל וְסִנְדָּל לְעִירָה.
וּמִלְשׁוֹן 'וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִנְעָל וְסִנְדָּל' מִשְׁמַע שֶׁאֲנִפְּלִיא הַשְּׁנוּיָה
קוֹדֵם לְכֵן אֵינָה בְּכָלל מִנְעֵל וְסִנְדָּל. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְיִמְיָנָהּ סְתִירָה

שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְכִי אִיכָא בִּי הָאִי וְנוֹנָא – וְכִי יֵשׁ אוֹפֵן כּוֹה שְׁאִדָּם
נֹעֵל עַל רִגְלוֹ שְׁנֵי מִנְעֵלִים. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אֵין – אִכּוֹן יֵשׁ, דְּחִיזָּה
רַבָּנִי – שְׁהִרִי רֵאוּ חֲכָמִים לְרִבִּי יְהוֹדָה דְּנִפְשָׁה בְּחִמְשָׁא זִוּי מוֹכֵין לְשִׁקָּא
– שִׁיצָא לְשׁוֹק בְּחִמְשָׁה זִוּגוֹת נַעֲלִי בַד קִשְׁיָה.
דִּין נֹסֵף שֶׁל רַב יְהוֹדָה בִּשְׁם רַב: אִמְרָה רַב יְהוֹדָה אִמְרָה רַב, וְכִמָּה
שֶׁהַגִּמְרָא בִּין הָאֲחִין שֶׁל בַּעֲלָה הַמֵּת, מוֹתֵרֶת לְנִשְׂאָה לְאַחַד מִן הָאֲחִין
עַל יְדֵי יְבוּם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא בִּזְמַן שֶׁגִּדְּלָה בִּינֵיהֶם חֲלִיצָה פְּסוּלָה
לְאַחַד מִן הַנִּפְסָלָה לְאֲחִים מִשּׁוּם שְׁחִלְצָה. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְאִיכָא
דְּלֹא חִינִין – מִשְׁמַע מִדְּבָרֵינוּ שֶׁהִטַּעַם שְׁמוֹתֵרֶת לְהַתִּיבֵם לְאֲחִים
הוּא רַק מִשּׁוּם שֶׁלֹּא רֵאוּנוּ שְׁחִלְצָה סִנְדָּל לְאַחַד מֵהֶם, הָא חִינִין –
אֲבָל אִם רֵאוּנוּ שְׁחִלְצָה, חִינִינִין – חוֹשְׁשִׁים אֲנִי שְׂמָא נֹאסֵרָה
בְּחִלְצָה זֶה עַל כָּל הָאֲחִים, וְאֵף שֶׁלֹּא נִתְכּוֹנוּ לְחִלְצָתָה מִצּוֹה. וְהָא
נִתְיָא – וְהִרִי שִׁנּוּי בְּבִרְיָתָא, בִּין שְׁנֵי תַּבְּנוֹן הוּא – הַיֵּבֶם לִשְׁם חֲלִיצָה
בִּזְמַן שְׁחִלְצָה לוֹ, וְלֹא תַּבְּנוֹן הוּא – הַיֵּבֶמָה, וּבִין בִּאּוּפֵן שְׁנֵי תַּבְּנוֹן
הוּא – הַיֵּבֶמָה לִשְׁם חֲלִיצָה וְלֹא תַּבְּנוֹן הוּא – הַיֵּבֶם, חֲלִיצָתָה
פְּסוּלָה, וְיִכּוּלָה לְהַתִּיבֵם לְאַחַד מֵהָאֲחִים, עַד שֶׁיִּתְּנוּנוּ שְׁנֵי תַּבְּנוֹן
בְּאִחַד. נִמְצָא שְׁבִאּוּפֵן שֶׁלֹּא כִּיּוֹנָה שְׁנִיָּה לִשְׁם חֲלִיצָה, הַחֲלִיצָה
פְּסוּלָה, וּמִדּוּעַ אִם חֲלִיצָה בְּסִתָּם לְאַחַד מֵהָאֲחִים אִסּוּרָה לְהַתִּיבֵם,
הִרִי לֹא נִתְכּוֹנוּ לִשְׁם חֲלִיצָה. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: הִכִּי קָאִמְרָה – כֵּךְ
הַתְּכּוּבִין רַב יְהוֹדָה לוֹמֵר, אֵף עַל גִּבִּי דְּחִינִין – אֵף שֶׁרֵאוּנוּ אוֹתָהּ
חֲלִיצָה לְאַחַד הָאֲחִים, אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא כִּיּוֹנָה שְׁנִיָּה לִשְׁם חֲלִיצָה.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה נֹסֵף שֹׁנָה לְנִידוּן הַקּוֹדֵם: וְאִיכָא אִמְרָה – וְיֵשׁ
אוֹמְרִים שְׂכָךְ דִּיִּיקוּ מִדְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה, אִכּוֹן וְדִאי מְעָמָא דְּלֹא חִינִין
– הִטַּעַם שְׁמוֹתֵרֶת לְהַתִּיבֵם הוּא רַק מִשּׁוּם שֶׁלֹּא רֵאוּנוּ שְׁחִלְצָה
לְאַחַד הָאֲחִים, הָא חִינִין – אֲבָל אִם רֵאוּנוּ שְׁחִלְצָה, חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא
הַתְּכּוֹנוּ שְׁנִיָּה לִשְׁם חֲלִיצָה, וְאִסּוּרָה לְהַתִּיבֵם לְאֲחִים, וְדָקָא תַּנָּא
בְּעִי כִּיּוֹנָה – וְגַם שֶׁשִּׁנּוּי בְּבִרְיָתָא שְׁחִלְצָה צָרִיכָה כּוּוֹנָה, הִנֵּי מִיָּה
לְאִישְׁתְּרוּי לְעִלְמָא – דְּבָרִים אֵלוֹ נֹאמְרוּ דּוּקָא לְעֵנִין לְהַתִּירָה
לְהִינְשָׁא לְשׁוֹק, אֲבָל לְאֲחִין מִיָּפְסָלָא – אֲבָל הִיא נִפְסָלָה לְאֲחִים
מִשּׁוּם 'חֲלִיצָה', מִשּׁוּם שְׁחִיזָּה שֶׁנִּתְכּוֹנוּ שְׁנִיָּה.
דִּין נֹסֵף שֶׁל רַב יְהוֹדָה בִּשְׁם רַב: אִמְרָה רַב יְהוֹדָה אִמְרָה רַב, פְּסוּלָה
הַתְּפִיז בְּפִשְׁתָּהּ, כְּלוֹמֵר, שֶׁתִּפְּרוּ בְּתוֹכָהּ בְּגַד מִפְּשֶׁתָּהּ, אֵין חֲלִיצָתָה בּוֹ,
מִנְפִּי שְׁצִירָךְ שֶׁכָּל הַסִּדְרָל יִהְיֶה מַעוֹר, שְׂאִמְרָה (יִחְזַקָּל טו) 'וְאִנְעִלְךָ
תַּחֲשִׁי' דְּהִינּוּ מִנְעֵל שְׁעִשְׁי מַעוֹר, וּמִשְׁמַע שֶׁרַק נַעַל שְׁכּוּלָה מַעוֹר
נַחֲשֶׁבֶת 'נַעֲלָה'. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְאִיכָא תַּחֲשִׁי אֵין – שְׂמָא נִדְרֹשׁ
מִהַפְּסוּק 'וְאִנְעִלְךָ תַּחֲשִׁי' שְׁדוּקָא מִנְעֵל הָעֵשׂוֹי מַעוֹר תַּחֲשִׁי נַחֲשֵׁב
נַעֲלָה, אֲבָל מִיָּה אִתְּרִינָא – מִנְעֵל שְׁעִשְׁי מִשְׁאֵר עֲרוֹרֹת לֹא – אִינוּ
נַחֲשֵׁב 'נַעֲלָה' לְעֵינֵין חֲלִיצָה. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: 'נַעֲלָה' – נַעֲלָה – מוֹכֵךְ
שֶׁכְּפִלָּה תּוֹרָה אֶת תִּיבַת 'נַעֲלָה' בְּפִרְשַׁת חֲלִיצָה, רִבָּה אֶת כָּל סוּגֵי
הָעוֹרוֹת.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֵין – נַעֲלָה נַעֲלָה רִיבָה, אִפְּשִׁילוּ כָּל מִיָּה נִמֵּי –
אִפְּשִׁילוּ נַעַל הָעֵשׂוֹי מִדְּבַר אַחֵר, וְלֹא דּוּקָא מַעוֹר גַּם נִרְבָּה מִכֵּךְ.
מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא: אִם כֵּן שֶׁאֵף מִנְעֵל שֶׁאִינוּ עֹשִׂי מַעוֹר נַחֲשֵׁב 'נַעֲלָה',
'תַּחֲשִׁי' מֵאִי אֲחֵנִי לִיָּה – מֵהַ הוֹעִילָה תִּיבַת 'תַּחֲשִׁי' לְלַמֵּדנוּ, אִלָּא עַל
דְּרוּךְ 'וְאִנְעִלְךָ תַּחֲשִׁי' מִלְּמַד שֶׁרַק מִנְעֵל שְׁעִשְׁי מַעוֹר נַחֲשֵׁב 'נַעֲלָה',
וְאִילוּ מִהַכְּפִלּוֹת שֶׁל תִּיבַת 'נַעֲלָה' לְמַדִּים שֶׁאֵין צָרִיךְ דּוּקָא עוֹר
תַּחֲשִׁי.
הַגִּמְרָא מְמַשִּׁיבָה לְדוּחַ בְּעֵינֵין זֶה: בְּצֵא מִיָּה רַבִּי אֱלֵעָזָר מִרַב, הוּא
– הַסִּדְרָל עֲצֻמוֹ שֶׁל עוֹר, וְהַתְּפִיזוֹתָיו שֶׁל שְׁעָרָה – וְרִצּוּעוֹת הַסִּדְרָל
עֵשׂוֹי מִנּוּצוֹת שֶׁל עִזִּים, מֵהֵן. אִמְרָה לִיָּה, מִי לֹא קִרְנֵין בִּיָּה – וְכִי
אֵין אֲנִי קוֹרָאִים בּוֹ 'וְאִנְעִלְךָ תַּחֲשִׁי' כְּלוֹמֵר, הִרִי וְדִאי שֶׁאֵף שְׁעָרָה
נַחֲשֵׁב תַּחֲשִׁי וּמִמִּילָא כְּשֶׁר חֲלִיצָה. שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: אֵין הִכִּי – אִם
כֵּן שֶׁגַּם מִיָּה נִקְרָא 'תַּחֲשִׁי', נַעַל שְׁכּוּלָה שֶׁל שְׁעָרָה, נִמֵּי – גַּם כֵּן הִיָּה
כְּשֶׁר לְחִלְצָה, מִדּוּעַ שֶׁאֵל רַבִּי אֱלֵעָזָר רַק עַל סִנְדָּל שֶׁרִצּוּעוֹתָיו
מִשְׁעָר. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: הִהוּא – מִנְעֵל כּוֹה, קִרְבָּא מִקְרִי וְלֹא נַעֲלָה.
הַגִּמְרָא מְבִאֵרָתָה מִנֵּין לֵנוּ שְׁחִלְצָה פִּירוּשָׁה הַסֵּרָת הַמִּנְעֵל מִהַרְגָּל:
אִמְרָה לִיָּה רַב כְּהֵנָּה לְשִׁמּוּאֵל, מֵאִי דְהָאֵי – מִנֵּין שְׂמָה שֶׁנֹּאמַר
בִּפְסוּק (בְּרִיבִים כו ט) 'וְחֲלִיצָה נַעֲלָה מַעַל רִגְלוֹ' מִשְׁלָף הוּא – פִּירוּשׁוֹ
הַסֵּרָת הַנֶּעַל, דְּכִתְבִּים לְגַבִּי בֵּית הַמִּנּוּגָה (יִסְרָאֵל יד ט) 'וְחֲלִיצָה אֶת

שהוא נתן אותן לאחר שרגלו ישרה וְחָלִין – והוא חליץ בהם.
 אָמַר רַב אֲשֵׁי, לְמֵאִי דְקָאָמַר – לפי מה שאמר אַמִּימָר, לֹא בַר אֹמֵא
 חָלִין וְלֹא בַר קִיפּוּף חָלִין – אף אחד משני אנשים הללו שרגליהם
 התהפכו אינו יכול לחלוץ.
 שנינו במשנה: חליצה מן האַרְבּוּבָה וּלְמִטָּה בִּו' חליצתה כשירה.
 ומבואר שכיון שהשוק קיים הרי היא בכלל 'רגלו'. מקשה הגמרא
 סתירה מברייטא: וְדִמְיָנָהּ, נאמר בתורה (שמות כג יד) בענין חובת
 העליה לרגל 'שֵׁשׁ רְגְלֶיהָ תַּחַג לִי בְשָׁנָה, ומתיבת 'רגלים'
 המיותרת למדים שרק מי שמהלך על רגליו חייב לעלות לרגל,
 פָּרָט לְבַעֲלֵי קָבִין – קטועי רגלים ההולכים על קבים, שכיון שאין
 להם רגלים אינם חייבים לעלות לרגל. ומשמע שמי שנקטעה רגלו
 נחשב שאין לו 'רגל', והרי זה סותר לדין משנתנו שאף אם רק
 השוק קיים נחשב 'רגל'. מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי הָאֵם – שונה הדבר
 כאן בחליצה, דְּכַתִּיב (דברים כו ט) 'וְחָלְצָה נָעֻל מֵעַל רְגְלֹי' וְבֵא
 הפסוק ללמד שאף כשהחליצה מהשוק שהוא מעל לרגלו של היבם
 כשירה החליצה.
 מקשה הגמרא: אִי הָבִי – אם אכן התורה ריבתה שיכולה לחלוץ
 גם מעל לרגלו, לְמַעַל מִן הָאֲרְבּוּבָה נִמִּי – גם בנקטעה רגלו
 למעלה מן הברך וחליצה היבמה את נעלו מהירך תהא החליצה
 כשירה, ומדוע שנינו מן הארכובה ולמעלה החליצה פסולה.
 מתרצת הגמרא: התורה לא הכשירה חליצה אלא רק מֵעַל רְגְלֹי
 דהיינו השוק, וְלֹא מִמְקוֹם שֶׁהוּא אֵלָּא דְמַעַל רְגְלֵי דהיינו הירך
 שהיא מעל השוק שמעל הרגל, ולפיכך חליצה ממנה פסולה.
 הגמרא לומדת מדיון זה על צורת העצמות של הרגל: אָמַר רַב
 פִּפְא, שְׁמַע מִיָּנָה – יש ללמוד מכך שהכשירה המשנה חליצה מן
 השוק, דְּהֵיאָ אִיִּתְּוִיָא – עצם הקרסול המחברת בין השוק לכף
 הרגל, עַד אֶרְעָא נְחִית – יורדת עד לארץ, דהיינו שעצם הקרסול
 ועצם פרסת כף הרגל הם עצם אחד, ואין עוד פרק אחר למטה
 ממנה בעקב, דְּאִי סְלָקָא דְעֵתָּהּ מִיִּפְסָק פְּסִיק – שאם יעלה על דעתך
 שהקרסול מופרד מכף הרגל, הֲוֵה לִיה אִיהוּ – הרי הקרסול נחשב
 מֵעַל רְגְלֵי וְשׁוֹקָא – והשוק הוא מֵעַל דְּמַעַל, ומכך שהכשירה
 המשנה אף חליצה מן השוק מוכח שהקרסול הוא חלק מהרגל
 עצמה, ולכך השוק המחובר אליו נחשב מֵעַל רְגְלֵי.
 הגמרא דוחה את הראיה: אָמַר רַב אֲשֵׁי, אֲפִילוּ תִּימָא – אפילו אם
 תאמר שהקרסול מִיִּפְסָק פְּסִיק – מופרד מכף הרגל, אין הקרסול
 נחשב מֵעַל רְגְלֵי, כיון שגַּל דְּכִתְרֵי בְּרָעָא – כל מה ששוח ועומד
 בגובה כף הרגל, בְּרָעָא דְמִי – נחשב כרגל ולא 'על' הרגל, ולכך
 שנינו בחליצה מהשוק שמעל הקרסול נחשב מֵעַל רְגְלֵי.
 שנינו במשנה: חליצה מן האַרְבּוּבָה וּלְמִטָּה החליצה פסולה. מדברי
 המשנה מבואר שירך אינה נחשבת 'רגלו'. הגמרא מקשה על כך
 כמה קושיות: מְהִיב רַב בְּהֵנָּה, נאמר בקללות שבמשנה תורה (דברים
 כג נג) 'וְשִׁלַּחְתָּהּ חֵיוֹצֵת מִבֵּין רְגְלֶיהָ, ומשמע שאף הירכיים שמהם
 הולד יוצא נחשבים 'רגל', והרי זו סתירה לדין המשנה.
 מתרצת הגמרא: אָמַר אַבְבִּי, בְּשִׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה בּוֹרְעַת לִילֵד נוֹצֵצַת את
 עֲקִבָּהּ בְּרִבְבוּתָהּ וְיוֹלֶדֶת, נמצא שהולד יוצא מבין רגליה ממש,
 ולכך נאמר 'מבין רגליה'.
 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק לגבי מפיבושת (שמואל ב' יט
 כה) 'לֹא עָשָׂה רְגְלָיו וְלֹא עָשָׂה שְׁפָמָה' כלומר, לא הסיר שער העררה
 ולא את שער השפם, הרי שאף הירך נקראת רגל. מתרצת הגמרא:
 לִישְׁנָא מְעֻלָּא – הפסוק נקט לשון מעולה ונקיה.
 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַע, נאמר בפסוק (שמואל א' כד) 'וַיָּבֹא שְׂאוּל
 לְהִקָּף אֶת רְגְלָיו בְּלִמּוֹה, לחטיל מי רגליו, הרי שהכתוב קורא לירך
 בלשון 'רגל'. מתרצת הגמרא: לִישְׁנָא מְעֻלָּא – הפסוק נקט לשון
 מעולה ונקיה.
 קושיא נוספת: תָּא שְׁמַע, נאמר בעגלון מלך מואב (שופטים ג כד) 'אִךְ
 מִסִּיד הוּא רְגְלֵי בְּחֵד הַמִּקְרָה' כלומר נפנה לנקביו, הרי שאף ירך
 נקראת 'רגל'. מתרצת הגמרא: לִישְׁנָא מְעֻלָּא – הפסוק נקט לשון
 מעולה ונקיה.
 קושיא נוספת: נאמר לגבי יעל שבא עליה סיסרא (שופטים ה כז) 'בֵּין

בֵּין אִם הִיבם עֹמֵד בֵּין אִם הוּא יוֹשֵׁב, בֵּין מוֹטָה – נשען על צידו,
 וְכֵן הִחְלִיצָה מִן הִיבם הַסּוּמָא, בכל דינים אלו שמנתה הברייטא
 חֲלִיצָתָהּ כְּשִׁירָה. אָבֵל אִם חֲלִיצָה בְּמַנְעֵל הַנִּפְסָר – קרוע שְׂאֵין חוּפָה
 וְ–מכסה) אֵת רֹב הָרֵגֶל של היבם, או בְּסִנְדֵּל הַנִּפְסָר – שבור שְׂאֵינו
 מְקַבֵּל אֶת רֹב הָרֵגֶל, וְכֵן אִם חֲלִיצָה בְּסִמְכֵית הַיָּדִים שעושה לעצמו
 מִי שְׁמַחֵךְ בִּידָיו, וְכֵן אִם חֲלִיצָה בְּאַנְפִּילָא שֶׁל בְּנֵה, וְכֵן הִחְלִיצָה מִן
 יבם הַקָּטָן שְׂאֵינו בן י"ג שנה, בכל מקרים אלו חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. מכל
 מקום מבואר בברייטא שאנפילא מעור נחשבת 'נעל', והחליצה
 כשירה, ואילו אנפילא של בגד אינה נחשבת 'נעל', והרי זו
 הוכחה לשיטת רבא.
 הגמרא דנה כדעת מי שנויה בברייטא: הדין המבואר בברייטא
 שֶׁבֶק הַקִּיטָע כשר לחליצה אף שאינו עשוי מעור, מִנִּי – כדעת מי
 הוא שנוי. רַבִּי מֵאִיר הוּא, דְּהֵנָּה במשנה בענין איסור הוצאה בשבת
 (שבת סה), הַקִּיטָע יוֹצֵא בְּכָב שֶׁלֹּו בשבת לרשות הרבים, דְּבָרֵי רַבִּי
 מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹסֵף אֹמֵר, נמצא שלדעת רבי מאיר קב הקטע נחשב
 מנעל, והרישא של הברייטא שנויה כדעתו. ואילו מי ששנינו
 בסיפא של הברייטא שאם חליצה בְּאַנְפִּילָא שֶׁל בְּנֵה החליצה
 פסולה, אֲחֵתָאן לְרַבֵּן – באה ללמד כשיטת חכמים החולקים על רבי
 מאיר וסוברים שמנעל שאינו עשוי מעור אינו נחשב 'מנעל', שאם
 כרבי מאיר, כיון שֶׁבֶק הַקִּיטָע חשוב מנעל על אף שאינו עשוי
 מעור, אף אנפילא היה לה ליחשב מנעל. ואם כן קשה כדעת
 איזה תנא שנויה בברייטא.
 אבבי מתרץ את הסתירה: אָמַר אַבְבִּי, מְדִסְפָא רַבֵּן – כיון שסוף
 הברייטא שנויה בדעת חכמים, רִישָׁא נִמִּי רַבֵּן – אף תחילת
 הברייטא המכשירה קב הקיטע שנויה בדעת חכמים, ויש לפרש
 שדְּרִישָׁא עוסקת באופן שֶׁבֶק הַקִּיטָע מְחוּפָה בְּעוֹר שאז הוא כעין
 'תחש' ואף לדעת חכמים נחשב 'מנעל'.
 רבא דוחה: אָמַר לִיה רַבָּא לאבבי, אָבֵל באופן שְׂאֵין הֶבֶק מְחוּפָה עוֹר
 מֵאִי – מה יהיה הדין לדעת חכמים, לדברך יוצא שהוא פְּסוּל
 לחליצה, אִי הָבִי אֲדָתֵי סִיפָא – אם כן, עד ששנה התנא בִּסְוֹף
 הברייטא שאם חליצה בְּאַנְפִּילָא שֶׁל בְּנֵה החליצה פסולה, לִיפְלוּג
 בְּדִירָה – שיחלק באותו דין עצמו ושל קב הקיטע, בְּמָה דְּבָרִים
 אֲמֹרִים שחליצה בקב הקיטע כשירה, בְּמַחְפָּה עוֹר, אָבֵל כְּשֵׁאֵין
 הֶבֶק מְחוּפָה עוֹר פְּסוּל הֶבֶק לחליצה.
 רבא מתרץ באופן אחר: אֵלָּא אָמַר רַבָּא, מְדִרִישָׁא לגבי קב הקיטע
 שנויה בשיטת רַבִּי מֵאִיר שאינו מצריך מנעל מעור, סִיפָא נִמִּי רַבִּי
 מֵאִיר – גם הסיפא לגבי אנפילא מבגד שנויה בשיטתו, ומכל מקום
 יש חילוק אחר בין קב לאנפילא. דְּהֵיא – קב הקיטע, מִגֵּין על
 הרגל, ולכך נחשב נעל וכשר לחליצה, וְאִילוּ הָאִי – אנפילא מבגד
 לֹא מִגֵּין על הרגל, ולכך אינה כשירה לחליצה.
 הגמרא מביאה הוראה נוספת בענין חליצה: אָמַר אַמִּימָר, הָאִי מֵאֵן
 דְּחָלִין – מי שחולץ דהיינו היבם צָרִיד לְמִדְּחִסִּי לְכַרְעִיה – לדחוף
 את רגלו על הקרקע.
 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי לְאִמִּימָר, וְהִתְנִיָא בברייטא
 וְשִׁחֲבָאָה לְעִיל, חליצה כשירה בֵּין אִם הִיבם עֹמֵד, בֵּין אִם הוּא
 יוֹשֵׁב, וְכֵן אִם הוּא מוֹטָה על צידו. הרי כשאדם מוטה על צידו אין
 דרכו לדחוף את רגלו בקרקע, ומדוע החליצה כשירה. מתרצת
 הגמרא: אִימָא – אמור, וְלַעֲוֹלָם דְּחִסִּים לְכַרְעִיה – שמה ששנינו
 בברייטא שהחליצה כשירה במוטה מדובר באופן שדוחף את רגלו
 בקרקע.
 דין נוסף של אממיר: וְאָמַר אַמִּימָר, הָאִי מֵאֵן דְּמִסְגִּי עַל לִחְתָּא
 דְּכַרְעִיה – מי שרגלו הפוכה ודורס בצד העליון של הרגל, לֹא חָלִין.
 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי לְאִמִּימָר, וְהִתְנִיָא בברייטא,
 חליצה בְּסוּמְכוֹת הָרְגְלִים שעושה לעצמו מי שאינו יכול ללכת על
 רגליו ולכך הולך עם ידיו וגורר רגליו בקרקע, חליצתה כשירה.
 לֹא דְחָלִין בָּהּ אִיהוּ – וכי אין כוונת הברייטא שהוא עצמו והאדם
 הגורר את רגליו חולץ בהן, הרי שאף מי שרגליו עקומות וכעין
 הפוכות כשר לחליצה. מתרצת הגמרא: לֹא, הברייטא אינה
 מדברת באופן שהגורר רגליו בעצמו חליץ בזה, אלא דְּחָיִב לִיה –

יבמות. פרק שנים עשר – מצות חליצה דף קג עמוד א – מותוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלט רש"י

קב הקיטע – דחשיב ליה מנעל, מני – רבי מאיר היא. יוצא – בשבת. אנפיליא של בגד – דקתני סיפא: חליצתה פסולה, אתאן לרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר בבק הקיטע, אלמא דלא הוי מנעל, דאי רבי מאיר, כיון דקב הקיטע הוה נעל – אלמא "ואנעלך תחש" לא דייק, אנפיליא נמי תהוי נעל. מדסיפא רבנן – ורישא דקב הקיטע עמי רבנן, ודייקי "ואנעלך תחש", ודקתני קב הקיטע כשר –

במחופה עור. ארתני סיפא אנפיליא של בגד – פסולה, האי הוא ודאי דלאו נעל הוא. דהא לא מגין. לישמעלין חילוק בבק הקיטע, דאף על גב דמגין – לאו נעל, וכל שכן האי. סיפא נמי רבי מאיר – ולא דייק תחש. ואפילו הכי של בגד לא, משום דלא מגין. אבל קב הקיטע מגין, הלכך אפילו אין מחופה עור – כשר. למדחסי (לדחות רגלו בקרקע. מוטה – לאו אורחיה למדחסיה. על ליחתא דבריתא – שרגלו הפוך, ודורס בעליטו של רגל. ליחתא – לשון לוחים (שבת מ"א.) *פלנקיא, כלומר שאינו דורס במקום מדרס רגלו. ואף על גב דתנן (לעיל ק"א.) מן הארכובה ולמטה כשרה, התם הוא דכי נחתך רגלו קם ליה שוק, ורחמנא אמר: "מעל רגלו", דהיינו בשוק, אבל האי לאו רגל הוא. ואתניא בספיקות הרגלים – כשרה. מאי לאו דחליץ בהו איהו – הגורר את רגליו והם עקומים. לאחר – שרגלו ישרה. בר אובא ובר קיפוח – בפרק "אלו מגלחין" (מועד קטן כ"ה.), דאחלוש לדעתיה דרב אשי, ואיתהפוך כרעיה. רגלים – "שלוש רגלים תחוג" (שמות כ"ג.) פרט לבעלי קבין – שפוטרים מן הראייה. אלמא, שוק לאו רגל הוא. מעל רגלו – משמע, מדבר שהוא על רגלו, מדלא כתיב "וחלצה נעלו מרגלו. שמע מינה – ממתניתין דקא מכשר מן הארכובה ולמטה. האי אסתוריא – **קביליא, המפסקת בין שוק לרגל. עד ארעא נחית – ואין עוד פרק אחד למטה הימנה בעקב. דלחד כרעא – השוה ועומד למול כף הרגל, לאו "מעל" הוא, ובכרעא דמי. ובשליחה חיוצאת מבין רגליה – אלמא ירכים נמי מיקרו רגל. נועצת עקביה בירכותיה – והולד יוצא מבין רגליה ממש, והיינו דכתיב "מבין רגליה". לא עשה רגליו – לא חסיר שער וקן התחתון. להפך את רגליו – מי רגלים. אלמא, ירכים רגל מיקרו. אך מסך הוא את רגליו – בעגלון מלך מואב כתיב. בין רגליה – בין ירכותיה, שבא עליה סיסרא, ונתכוונה כדי לייגעו. ברע נפל שוב – שבעה כתיבי בקרא. רעה

בין עומד, בין יושב, בין מוטה, והחולצת מן הפומא - חליצתה כשרה. אבל במנעל הנפרם שאין חופה את רוב הרגל, בסנדל הנפתח שאינו מקבל את רוב הרגל, ובסמיכות הידים, ובאנפיליא של בגד, וחולצת מן הקטן - חליצתה פסולה. קב הקיטע מני - רבי מאיר היא. דתנן: הקיטע יוצא בקב שלו, דברי רבי מאיר, רבי יוסי אוסר. באנפיליא של בגד - אתאן לרבנן! אמר אביי: מדסיפא רבנן - ורישא נמי רבנן, ורישא - במחופה עור. אמר ליה רבא: אבל אין מחופה עור מאי - פסול? אי הכי, אדתני סיפא באנפיליא של בגד, ליפלוה בדידה: כמה דברים אמורים - במחופה עור, אבל אין מחופה עור פסול! אלא אמר רבא: מדרשא רבי מאיר - סיפא נמי רבי מאיר, האי מגין והאי לא מגין. אמר אבימי: האי מאן דחליץ צריך למדחסיה לכרעיה. אמר ליה רב אשי לאבימי: והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה! אימא: ולעולם דרחים לכרעיה. ואמר אבימי: האי מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה - לא חליץ. אמר ליה רב אשי לאבימי: והתניא: סמוכות הרגלים, לאו דחליץ בהו איהו? לא, דיהיב ליה לאחר וחליץ. אמר רב אשי: למאי דקאמר אבימי - לאו בר אובא חליץ ולאו בר קיפוח חליץ. "מן הארכובה ולמטה כו". ורמינהי: "רגלים" - פרט לבעלי קבין! שאני הכא, דכתיב: "מעל רגלו" - אי הכי, למעלה מן הארכובה נמיו! "מעל" ולא מעל דמעל. אמר רב פפא, שמע מינה: האי אסתוריא - עד ארעא נחית. דאי סלקא דעתך מופסק פסיק - הוה ליה איהו "מעל" ושוקא מעל דמעל. אמר רב אשי: אפילו תימא מופסק פסיק, כל דבהרי פרעא - בכרעא דמי. "מן הארכובה ולמעלה", מתיב רב כהנא: "ובשליחה חיוצאת מבין רגליה!" אמר אביי: בשעה שפוצעת לילד - נועצת עקביה בירכותיה ויולדת. תא שמע:

"לא עשה רגליו ולא עשה שפמו!" לישנא מעליא. תא שמע: "ויבא שאול להפך את רגליו!" לישנא מעליא. תא שמע: "אך מסך הוא רגליו בחדר המקרה!" לישנא מעליא. "בין רגליה כו" לישנא מעליא. אמר רבי יוחנן: שבע פעילות בעל אותו ירשע באותו היום, שאמר: "בין רגליה פרע נפל שובב בין רגליה פרע נפל באשר פרע שם נפל שרוד". והא קא מתהניא מעבירה! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל מוכתן של ירשעים

רעה

בין עומד בין יושב – ואם תאמר: ומחיצא סלקא דעתך לפסול יושב? ויש לומר: משום דאמר לקמן (ק"א,) דהויא כגמר דין, ואמרין בפרק "שבעות העדות" (שבעות ל"ב,) בשעת גמר דין דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינים בעמידה. ומחיצא טעמא בעינן לקמן (ק"א,) עמידה לכתחלה, דאמר לה רבי חיאיא בתי: עומדי, ללישנא אחרינא שפירש בקונטרס. ועוד, דכתיב: "ועמד ואמר", ומידה, עיכובא ליכא, מדלא כתיב "ויעמוד ואומר", אבל "ועמד ואמר" אינו אלא סיפור דברים בעלמא. והכי נמי מפרש במסכת מועד קטן (כ"א,) גבי חזן לקריעה מעומד. אבל "ועמדו שני האנשים" אף על גב דלא כתיב "ויעמוד" – היינו לפי שאין כתיב שם מעשה אחר כך. אבל הכא, אחר "ועמד" כתיב המעשה, ואין כאן אלא סיפור דברים בעלמא, כמו עמוד וקדשו, ועמדה ונשאת. והא דדרשנן בספרי: "ועמד", אין דברים הללו אלא בעמידה – אמר רבינו יוחנן: דשמן לכתחלה בעי הכי, כדפרישית. והחולצת מן הסומא חליצתה כשרה – ואם תאמר: מדחצי סלקא דעתך למעוטי סומא? ויש לומר: מדכתיב "לעני חוקנים", והוא אמינא דהוא הדין לפני יבם. אי נמי, משום דכתיב "וירקה במנין" דהוי כמו לעניו, קמי משמע לן דלא. הקיטע נמי רבי מאיר היא – דחשיב מנעל ממה שאין רגליו לעשות. באנפיליא של בגד אתאן לרבנן – דלא חשיב מנעל מבגד, כיון דאין רגילות לעשות כן. והוא הדין אנפיליא. הקשה רבינו תם: דהכא משמע דרבי יוסי לא חשיב קב הקיטע מנעל, מדמוק ברייתא דמכשרא ליה לחליצה כרבי מאיר דוקא. וכן משמע בפרק "במה אשה" (שבת ס"ה,) ואילו בפרק בתרא דיומא (ע"ה,) אמרין דקב הקיטע בין לרבי מאיר בין לרבי יוסי מנעל הוא, וטעם דרבי יוסי גבי שבת דלמא מופסק ואתי לאיתוי ארבע אמות ברשות הרבים? ועוד קשיא: דהכא שרינן של שעם לחלוק, ובפרק בתרא דיומא אמרין: אני ראיתי את רבי יוחנן על לוי שיצא בסנדל של שעם ביום הכיפורים, ובשעתין מדמי יום הכיפורים לחליצה. מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה לא חליץ – פירש בקונטרס: שאין זה קרוי רגל, כיון שהופכו כל שוק ידידה נמי לא מיקרו "מעל רגלו". אבל דהכא שוקטעה רגלו – שוקו היינו "מעל רגלו", דכיון דקדום קטעה היה שוקו מעל רגלו, אחר קטעה נמי קרינא מעל רגלו. ובענין זה פירש גאון אחד. ורבינו חננאל פירש טעמא דלא חליץ מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה – דלא מצי שפיר למדחסיה לכולי כרעיה אארעא. לפי זה נמי אתי שפיר הא דגרעי מוקטע, דקטע דחיס שפיר כוליה שוקא אארעא. מותוך פירושם משמע דפשיטא להו דקטע חולץ, אבל אין נראה לרבינו יצחק, דהא בירושלמי מפרש הא דקתני במתניתין מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה – היינו בקושר רצועות הסנדל מארכובה ולמטה, אבל בקטע לא איירי מידי. והא דקתני בביריתא קב הקיטע – איכא לפרושי נמי דיהיב לאחר וחליץ, כדאמר אסמיכות רגלים.

והוא מצי למימר: וליתעמיך קב הקיטע מי חליץ, אלא דיהיב לאחר. וכן דרך בבמה מקומות דיכול לומר וליתעמיך ואין אומר, ועוד: מעיקרא דסבר דברגל הפוכה שייכא חליצה – והוא הדין דקטע נמי חליץ, אבל לפי המסקנא לא. והא דפריך "רגלים" פרט לבעלי קבין – הכי פריך: כיון דשוק לא מיקרי רגל, אם כן למטה מהארכובה אמאי כשרה? הא לא הויא קשריה במקום רגלו ורבינו נסים נמי פירש במגלת סתרים דקטע לא חליץ, מכל שכן דרגלו הפוכה. ומן הארכובה ולמטה ומכשר במתניתין לאו באיפסקא לכרעיה, אלא בקשרית רצועות איירי, כדאמר בירושלמי. פרט – ואף על פי דעיקר דרשא נפקא לן מ"פעמים" בפרק קמא דחגיגה (כ"א.) מכל מקום פריך שפיר, מדאסמיכה תנא "רגלים". והא קא מתהניא מעבירה – ליכא למימר דפריך: אמאי לא מסרה עצמה? שהרי קרקע עולה היא, כדאמר גבי אסתר. ועוד, כי הוא לא היה מאנסה, ואדרבה: היא שדלתו בדברים להכריעו להביאו עליה כדי לחתש כדו להציל ישראל. אלא פריך: אמאי משבחה הכתוב כל כך, דכתיב: "תבורך מנשים וגו'" ואמרין בנייר (כ"ג.) ובהוריות (י"ב.) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, פירוש: מאמחות, לפי שדו נהנות מן הביאה, ויעל לא היתה נהנית מן הביאה ומשני דרואי לא היתה נהנית, משום דטובתן של רשעים כו'. ואהויא מילתא קיימא דף פירכא בנייר (כ"ג.) ובהוריות (י"ב.) תלמוד

תלמוד

לומר נעל מכל מקום - אף על גב דדרשין ליה לעיל דלא נימא תחש אן, מידי אחרינא לא, שקולים הם ויבואו שניהם. ואם תאמר: והיכי דרשין הנה דרשות מנעל, הא איצטרך לגופיה, שצריך לקרוא "חלוץ הנעל"? ויש לומר: דדרשין שפיר ממה שצריך לקרות. דהיינו נמי דרשין במתניתין (יבמות קדב.) מ"כבה" עיובא, אף על גב שהוא עיקר קריאה.

שאיין

חופה את רוב הרגל - אבל הכא לא סגי בשמיטת רוב עקב, דאין קרי מנעל אלא כשחופה רוב הרגל. אבל לענין חליצה - סגי בשמיטת רוב העקב, כדאמר לעיל (קבא) דחשיב שפיר גילוי כרעיה בבהי. המסוליים שם סנדל אחד כן, דאמר בירושלמי: רבי יודישע בן לוי נפק בסוליא בלילי צומא רבה. ואמרין נמי (מדרש רבה שיר השירים): מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענה עקב לסוליא, דכתיב: "ראשית חכמה יראת ה'", וכתיב: "עקב ענה יראת ה' וגו'". והא דאמר במדרש שלשה ברים שקולים זה כזה: חכמה, יראה, ענוה, אומר רבינו יצחק ד"שקולים" היינו - דהא בלא הא לא סגי, אבל ענה גדולה מכולן. מאחוריו - פירוש: אם נגע בנגע מאחוריו של בית. ומיהו, מספקא לרבינו יצחק, בבית מוסגר אם נגע בנגע שמתוכו בלא ביאה, אי חשיב כאחוריו דמוחלט, דמטמא בנגיעה, או שמא גרע. ומתוכו דמוסגר היינו שנגענו כולו לבית, כדפריש בקונטרס, ובתעל בג כהנים דריש: "כנגע נראה לי בבית" - מתוכו מטמא, ואין מטמא מאחוריו. והאי קרא במוסגר כתיב, משמע שדורש נגע הנולד בתוך הבית מטמא, ולא הנולד מאחוריו.

כיון

שנגענו רובו לבית טהור טמאתו - אמר רבינו יצחק: אף על פי שלא ישב שם, אלא שהכניסה והוציאה - טמא. ואף על גב דתנן, ומייחית לה בפרק קמא דקידושין (לגב), טמא עובר תחת האילן וטהור יושב - טהור, היינו דוקא גבי אילן, שאין שם מדיחצת, בעינן שיחא יושב, כדכתיב: "בדד יושב", אבל בבית, דאיכא מדיחצת - כאילו יושב תחתיו הטמא מטמא הבית. אמר תאמר: דהכא משמע דמדיחצת מטמא באחול, ובריש מסכת כלים (פרק א משנה ד) אמר: למעלה מזה מות שטמא באחול מה שאין כולן מטמאין, והתם לעיל חשיב מצורע בהדיהו! ואמר רבינו יודנה: דמכל מקום מות חמור, דאפילו עובר תחת האילן מטמא באחול כל מה שתחת האילן. תעוד: דמת חמור, שטמא אפילו מה שבבית אחר אש בו ואם חלוץ פותח טפה, מה שאין כן במצורע דאין מטמא אלא בבית שנגע בו, דכתיב: "והבא אל הבית".

סנדל

של עבודה זרה לא תחלוץ - פירש בקונטרס: דמיייר בעבודה זרה של נכרי, וקודם ביטול, דכיון דראוי לבטל - לא מכתת שיעוריה, אף על פי שלא נתבטל

רעה היא אצל צדיקים, שנאמר: "השומר לך פן תדבר עם יעקב משוב עד רע". בשלמא רע - לחיי, אלא טוב - אמאי לא? אלא שמע מינה: טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. בשלמא התם, דלמא מידבר ליה שמא דעבודה זרה, אלא הכא, מאי רעה איכא? דקא שרי בה וזהמא. דאמר רבי יוחנן: בשעה שפא נחש על חוה הפיל בה וזהמא. ישראל, שעמדו על הר סיני, פסקה וזהמתן, נכרום, שלא עמדו בהר סיני, לא פסקה וזהמתן. "חליצה במנעל שאינו שלו וכו'". תנו רבנן: "נעלו", אין לי אלא נעלו, נעל של כל אדם מניין? תלמוד לומר: "נעל" "נעל" - הרואי לו, פרט לגדול שאין יכול לחלוץ בו, ופרט לקטן שאינו חופה רוב רגלו, ופרט לסנדל המסוליים שאין לו עקב. אפי' היה קאי קמיה דרב יוסף, אתאי יבמה לחלוץ. אמר ליה: הב ליה סנדלך, והיב ליה סנדלך דשמאלא. אמר ליה: אימר דאמור רבנן דיעבד, לכתחלה מי אמור? אמר ליה: אי הכי, סנדל שאין שלו נמי, אימר דאמור רבנן דיעבד, לכתחלה מי אמור? אמר ליה הכי קאמינא לך: הב ליה ואקני ליה. "סנדל של עין". מאן תנא? אמר שמואל: רבי מאיר היא. דתנן: הקישע יוצא פקב שלו, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אוסר. אבוב דשמואל אוסר: במחופה עור, ודברי הכל. אמר רב פפי משמיה דרבא: סנדל המוסגר לא תחלוץ בו, ואם חליצה - חליצתה פשרה. סנדל המוחלט לא תחלוץ בו, ואם חליצה - חליצתה פסולה. רב פפא משמיה דרבא אמר: אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל המוחלט לא תחלוץ בו, ואם חליצה - חליצתה פשרה. מיתבי: בית המוסגר - ממוא מוחלט, מוחלט - מוחלט ומאחוריו, וזה וזה ממואין בביאה. ואי סלקא דעתך דמכתת דמי - והא בעינן "והבא אל הבית" וליכא! שאני התם, דאמר קרא: "ויתן את הבית", אפילו בשעת נתיצה קרוי בית. תא שמע: מטלית שיש בו שלש על שלש, אף על פי שאין בו פיות, פיון שנכנס רובה לבית טהור טמאתהו, מאי לאו - מוחלטת? לא, מוסגרת. אי הכי, אימא סיפא: היו בה פמה ויתים, פיון שנכנס פמה לבית טהור - טמאתהו. אי אמרת בשלמא מוחלטת, למה, אלא אי אמרת מוסגרת - אמאי איתקש למה? שאני התם, דאמר קרא: "ושרף את הבגד" - אפילו בשעת מיצה ממוא לא גמרינן, אמר רבא: הלכתא: אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל המוחלט, ואחד סנדל של עבודה זרה - לא תחלוץ, ואם חליצה - חליצתה פשרה. של תקרובת עבודה זרה, ושל

ניתנו. של תקרובת עבודה זרה - שהקריבו ומסרוהו לפני לשם דורון, וקיימא לן (עבודה זרה גא.) תקרובת עבודה זרה אין לה ביטול עולמית, דאיתקש למת, דכתיב: "ויאכלו זבחי מתים", הלכך לית ליה תקנתא, וכחותי מיכתת שיעורא.

רעה היא - ששונאים הרשעים, וקצה נפש צדיק בתנאתו, הלכך לאו הנאה היא. שם דעבודה זרה - "למה גבת את אלהי" (בראשית לא.) נעל מכל מקום - "חלוץ הנעל". פרט לסנדל המסוליים - הנפחת שאין לו עקב = "שוליא". לישנא אחרינא: על שם מקומו נקרא מסוליים, לשון מוריי. הב ליה סנדלך - ליבם, ותחלוץ בו. הייב ליה דשמאלא - במתכוין עבר, דלא סבירא ליה לאבי דסנדל שאין שול מותר לכתחלה. אמר ליה - רבי יוסף אימר דאמור רבנן במתניתין שפאל בימין חליצתה כשרה, דיעבד, לכתחלה מי אמור? הב ליה ואקני ליה - שיחא שלו במתנה. סנדל של עין - דקתני מתניתין חליצתה כשרה, מני? רבי מאיר היא - דאמר: קב הקישע נעל הוא, לצאת בו בשבת. סנדל המוסגר - שפרחה בו הצרעת, לא תחלוץ בו בימי הסגר, דלא ליתו למיעבד במוחלט. ואם חליצה חליצתה כשרה - דלאו בר שריפה הוא, ושיעוריה קאי. מוחלט חליצתה פסולה - דלשריפה קאי, ואין שיעורא בעינן, חופה את רוב רגלו, והאי כחותי מיכתת שיעוריה. מטמא מתוכו - בגמג, ואף על גב דלא נכנס גופו לחופו, דלחוי טמא משום - רבי אל הבית", אם נגע בכוחל - מטמא. והמוחלט - מטמא אף מאחוריו. מטמאין בביאה - אם נכנס דרך ביאה, כיון שנכנס רובו לחופו - טמא משום "והבא אל הבית". ומקראי נפקא לן בתורת כהנים דמוסגר מטמא מתוכו ולא מן אחוריו, ובמוחלט כתיב "טמא הוא" - הוסיף לו טומאה אחרת, לומר לך שטמא שדי מאחוריו. מפסולת - בגד המנוגע. שלש על שלש - הוי בגד דחוי לעניים. שאין בה כוית - שחוטת דק. כיון שנכנס רובה לבית טהור טמאתהו - טמאה את כל כלי הבית, דמצורע מטמא בביאה. וכן בגד ואבן המנוגע - כולן מטמאים באחול, והא, כיון דעל רובה, ככולה דמיא. מאי לאו מוחלטת - ואפילו הכי אמרת שדי מיעותה בתר רובא, והוה ליה כמאן דעילא כולה. ואי כמאן דמכתתא דמיא - זיל בתר מה דעיל, ואין בבית שלש על שלש. הוי בה כפא ויתם - ואין בה אלא שלש על שלש, אלא שחוטת עבה, כיון שנכנס הימנה כוית לבית - טמאתהו, ואף על פי שאין בה בגד, דהא לא על רובה, אי אמרת בשלמא מוחלטת - היינו דמטמא בבית אפילו אין כאן בגד שלש על שלש, משום דמוחלט איתקש למת, ומת מטמא בבית, והיכא איתקש - דכתיב: "אל תהי כבת", שמרים מוסגרת הוא, וקאמר ליה אחרך למשה אל נא תחלט, שלא תהא כמת. הכי גריסין: אלא שאני התם כו' - ולעולם במוחלט, ומשום הכי שדינן מיעוטא בתר רובא לענין טומאה, ולא אמרינן כמאן דמכתת דמי, דכתיב "ושרף". וליגמר מיניה - לענין חליצה, להיתר חשוב שלם. איסורא פטומא לא גמרינן - שהלכות טומאה חרוד הוא. של עבודה זרה - שנעולים אותו לצלם ברגליו, כשמטיעין אותו ממקום למקום. חליצתה כשרה - מוחלט כדאמר שפאלו בשעת שריפה קרוי בגד, ולאו מילף הוא, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא. ושל עבודה זרה נמי, הואיל להילוכא עבדי, ומשמש עבודה זרה לאו לשריפה קיימא, דאית להו תקנתא בביטול. ואי משום איסור הנאה - חליצה לא הנאה היא, ומצות לא ליהנות

רעה היא אצל צדיקים, ואינה הנאה עבורם, שנאמר לגבי לבן שה' 1
הזהיר אותו (בראשית לא כד) 'השמר לך פן תדבר עם יעקב מפני עד 2
רע, וצריך ביאור, בשלמא רע לחי – מובן הדבר מדוע הקב"ה 3
הזהיר אותו שלא ידבר עם יעקב רע, אלא טוב אמא לא – מדוע 4
הזהירו ה' שלא ידבר עמו טוב, אלא שבעיניו – מוכח מכאן שכל 5
טובתו של רשעים, רעה היא אצל צדיקים ואינה הנאה עבורם, ואף 6
יעל לא להתנה מטובת הרשעים, והתכוונה בזה לשם מצוה, 7
ולפיכך הכתוב משבחה. 8
מקשה הגמרא: בשלמא התם – מובן הדבר שם, אצל לבן שאף 9
דיבור טוב שלו נחשב רעה עבור יעקב, דלמא מדבר ליה שמה – 10
שמה יזכיר בדבריו שם דעבודת פובבים, אלא התם – כאן לגבי יעל 11
מאי רעה איכא – מדוע יחשב רעה מה שסיסרא בא עליה. מתרצת 12
הגמרא: דקא שרי בה וזהמא – שהטיל בה טינוף של טומאה. דאמר 13
רבי יוחנן, בשעתא שבה נחש הקדמוני על חנה הטיל בה וזהמא של 14
טומאה, וישראל שעמדו על הר סיני פסקה וזהמא, וחזרו להיות 15
טוהרים. עובדי פובבים שלא עמדו בהר סיני לא פסקה וזהמא, 16
ועדיין הם בטומאתם, וכיון שבא סיסרא על יעל והכניס בה וזהמא 17
נחשב לה הדבר לרעה. 18
שנינו במשנה: חלצה חלצה כמנעל שאינו שלו וכו' חליצתה כשירה. 19
הגמרא מביאה את המקור לדין זה: תנו רבנן בברייתא, נאמר 20
בפסוק (דברים כה ט) 'וחלצה נעלו מעל רגלו' ומכך אין לי לדעת 21
שחליצה כשירה אלא נעלו של היבם, אך נעל של כל אדם מנין 22
שחליצה כשירה בו. תלמוד לומר (שם כה ט) 'בית חלוץ הנעל', חיבת 23
נעל' היתרה באה לרבות לומר, שכל מקל מקום, והיינו שאף מנעל שאינו 24
שייך ליבם כשר לחלוץ בו. מבאר הברייתא: אם כן, שאף מנעל 25
של כל אדם כשר לחליצה. מה תלמוד לומר 'נעלו' שמשמע שרק 26
נעל השייכת ליבם כשירה לחליצה. לשון זו באה ללמד שדווקא 27
נעלו הראוי לו – המתאימה לרגלו של היבם, כשירה לחליצה, פריש 28
למנעל גדול ממדת רגלו שאין יכול לחלוץ בו, ופרש למנעל קטן 29
שאינו חופה את רוב רגלו, ופרש לנעל הפסוליים שאין לו עקב – 30
שנפחתה סוליתו, שכל אלו פסולים לחליצה. 31
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אמר רבי יוסף – יוסף – 32
היה עומד לפני רבי יוסף, אמר – באה ויבמה כדי לחלוץ, אמר ליה 33
רבי יוסף לאביו, הב ליה סנדלך – תן ליבם את סנדלך כדי שתחלוץ 34
בו היבמה. ויהי ליה – נתן לו אביו סנדל דשמואלא – סנדל של רגל 35
שמואל. אמר ליה רבי יוסף, אימר דאמור רבנן – במה יכולים אנו 36
לומר שאמרו חכמים לעיל במשנה (קא) שאם חלצה במנעל של 37
רגל שמואל כשלוש בו בימין חליצה כשירה, היינו רק בדיעבד, 38
לביתחלה מי אמור – ובי אמרו שכשר לחלוץ בו לבתחילה, ומדוע 39
נתת ליבם ולבתחילה סנדל של שמואל. 40
תשובת אביו: אמר ליה אביו, אי הכי – אם כדברך, שיש לדייק 41
מהמשנה שסנדל של שמואל אינו כשר לבתחילה, אם כן בסנדל 42
שאין שלו נמי – גם תאמר כן, אימר דאמור רבנן – במה יכולים אנו 43
לומר שהכשירוהו חכמים, רק בדיעבד, אבל לביתחלה מי אמור 44
שכשר, ואם כן מדוע הורית לי שאתן לו סנדלי לחלוץ בו שכשר 45
רק בדיעבד. תשובת רבי יוסף: אמר ליה רבי יוסף, הכי קאמינא לך – 46
כך הבטחתי לומר לך, הב ליה הסנדל ואקני ליה – ותקנה לו 47
הסנדל שיהיה שלו במתנה. 48
שנינו במשנה: חלצה בסנדל של עץ חליצתה כשירה. מבררת 49
הגמרא: מאן תנא – מי הוא התנא ששנה דין זה וסובר שאף סנדל 50
של עץ בכלל נעל. אמר שמואל, רבי מאיר היא, דתנן במשנה (שבט 51
סוה) 'הקופץ יוצא בשבת לרשות הרבים, בקב שלו דברי רבי מאיר, 52
רבי יוסי אוסר. הרי שלדעת רבי מאיר אף שקב הקיטע עשוי מעץ 53
ולא מעור הוא הוא בכלל מנעל, ומשנתנו שנויה כדעה זו. 54
דעה נוספת: אבהו דשמואל אוסר, משנתנו עוסקת בסנדל של עץ 55
שמוספה בעוז, ומשנתנו שנויה לדברי הכל, שאף החולקים על 56
רבי מאיר מודים שמנעל עץ המחופה עור נחשב נעל'. 57
אמר רב פפי משמיה דרבא, סנדל המוסגר – שפרחה בו צרעת 58
והסגריו הכהן, לא תחלוץ בו לבתחילה בזמן הסגר, ואם חלצה בו 59

חליצתה כשירה. סנדל המוחלט – שפרחה בו צרעת והחליטו הכהן, 60
לא תחלוץ בו, ואם חלצה בו חליצתה פסולה, לפי שעומד לשריפה, 61
ודבר העומד לשריפה הרי זה כמי שאין בו שיעור, שכל העומד 62
להיכרת ולהחזק לחתיכות קטנות נחשב כבר עתה ככתות ואין בו 63
שיעור, ואף בסנדל של חליצה הצריכה תורה שיעור כדי לכסות 64
את רוב רגלו, ולפיכך חליצתה פסולה. 65
שיטה נוספת בדעת רבא: רב פפא משמיה דרבא אמר, אחד סנדל 66
המוסגר ואחד סנדל המוחלט, לבתחילה לא תחלוץ בו, ואם חלצה 67
בהם בדיעבד חליצתה כשירה. 68
הגמרא מקשה על רב פפי: מיתבי, שנינו במשנה (נגעים פי"ג מד) 'בית 69
המוסגר – שפרחה בו צרעת והסגריו הכהן, מטמא מיתבו במגע, 70
ואף באופן שלא נכנס רוב גופו לתוכו שיהא טמא משום 'והקב אל 71
הבית' וכדלהלן, אם נגע בכותל מצדו הפנימי נטמא. ובית 72
המוחלט – שאחרי שהסגריו הכהן שבעת ימים פשה הנגע וטמאו 73
הכהן, מטמא במגע בין מיתבו – מצידו הפנימי, ובין מאחוריו – 74
מצידו החיצוני. וזה – בית המוסגר והמוחלט מטמאין בביאה – 75
אם נכנס רוב גופו לתוכו דרך ביאה נטמא, שנאמר (ויקרא יד מה) 76
'והקב אל הבית כל ימי הסגר אותו יטמא עד הערב'. ומעתה 77
קשה, אי סלקא דעתך – אם יעלה על דעתך שמוחלט העומד 78
לשריפה או לנתיצה כדמקבת דמי – נחשב ככתות לחלקים קטנים 79
ואין בו שיעור וכפי שאמר רב פפי לגבי סנדל המוחלט, מדוע 80
הנכנס לבית המוחלט טמא, והוא ענין – והרי צריך שיתקיים בו 81
הפסוק 'והקב אל הבית' וליכא – ואין כאן 'בית' שהרי הוא כנתון. 82
ומדוע שנינו 'זה וזה מטמאין בביאה'. 83
מתרצת הגמרא: שאני התם – שונה הדין שם לגבי בית מוחלט, 84
דאמר קרא – שאמר הפסוק לגביו (ויקרא יד מה) 'ונתן את הבית', 85
ומשמע שאפילו בשעת נתיצה קרוי בית, ולפיכך הנכנס לתוכו דרך 86
ביאה נטמא. 87
קושיא נוספת על רב פפי: תא שמע, שנינו בברייתא, מטלית – בגד 88
המנוגע שיש בו שלש על שלש אצבעות כשיעור בגד לעניים, אף 89
על פי שאין בו בית כגון שחוטה דק, בין ששכנס ריפה של שלש 90
אצבעות לבית טהור, מטמאהו את כל כלי הבית, שדבר שיש בו 91
נגע צרעת הרי זה מטמא בביאתו לבית את כל אשר בבית, 92
וכשרוב הבגד בבית נחשב כאילו כולה בתוך הבית. ומעתה קשה, 93
מאי לאו – וכי אין הברייתא עוסקת במטלית מוחלטת שעומדת 94
לשרפה, ואם נאמר שמשום כך נחשבת כאילו היא כתותה 95
לחלקים וכל חלק עומד בפני עצמו, אין לומר בה רובה ככולה, 96
ויש ללכת רק אחר מה שבתוך הבית, וכיון שבמה שנכנס לבית אין 97
שיעור של שלש אצבעות, מדוע הבית טמא. 98
מתרצת הגמרא: לא, הברייתא עוסקת במטלית מוסגרת, שאינה 99
עומדת לשריפה, ולכן שנכנס הבגד ברובו הבית טמא. 100
דוחה הגמרא: אי הכי – אם כן שהברייתא עוסקת במטלית 101
מוסגרת, איכא סיפא, דיו בה במטלית שיעור כשה זיתים, ואין בה 102
אלא שלש על שלש אצבעות, וכגון שחוטה עבה, בין ששכנס 103
מטלית לבית טהור, מטמאהו, ואף על פי שאין כאן 'בגד', שהרי 104
לא נכנס רובה. אי אמרת בשלמא – מובן הדבר שמשמאת בכזית 105
אם תאמר שמדובר במטלית מוחלטת, היינו דאיתקש למת – וזהו 106
משום שהקשה התורה מצורע מוחלט למת, וכשם שמת מטמא 107
בכזית כך בגד מוחלט מטמא בכזית, אלא אי אמרת שמדובר 108
במטלית מוסגרת, אפאי איתקש למת – מדוע מטמאת בכזית, הרי 109
החיקש הוא רק על מצורע מוחלט ולא על מוסגר. 110
מיישבת הגמרא את דעת רב פפי באופן אחר: אכן מדובר ברישא 111
במטלית מוחלטת, ומכל מקום מטמאה את הבית בכניסת רובה, 112
שהמיעוט הולך אחר הרוב, ואין אומרים שהרי היא ככתותה 113
ומחולקת משום שעומדת לשריפה, דשאני התם – שונה הדבר שם 114
לגבי בגד מצורע, דאמר קרא לגביו (ויקרא יג ב) 'ושרף את הבגד' 115
שמשמע שאפילו בשעת שריפה הוא קרוי בגד שלם ואינו חשוב 116
ככתות. 117
שואלת הגמרא: וליכא מנייה – ונלמד מדין זה לענין חליצה 118

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **מזו פירה שגשמטה אחת מירכותיה תכנ**, דהינו פטפוטין שלה פנין רגלים - אסור לטלטלה תכנא לצורך גופה תכנב, גורה תכנא שמה יחזיר לה הרגל ויתקענה שם בחזק, ויתחב משום בונה תכנא.
- 2 **וכן ספסל ארץ שגשמטה אחת מרגליו, פלשפן שתים** - אסור לטלטלו ולהניחו על ספסל אחר ולישב
- 3

ביאורי הלכה

תב אחת מירכותיה - והוא הדין אם נשמטו שתיים³⁹⁴.
תכנא אסור לטלטלה - את הכירה, אבל רגל הכירה מותרת בטלטול לצורך גופה ומקומה³⁹⁵.
תכנב לצורך גופה - כגון לישב עליה (על ידי שסומכה לכותל), אבל מותר לטלטלה לצורך מקומה³⁹⁶.
תכנ גורה - מותר לטלטל את הכירה לצורך גופה כשהיא כבר בידו או בטלטול מן הצד או כלאחר יד³⁹⁷.
תכד משום בונה - והוא הדין בכל כלי אחר שיש לחוש שמה יתקנו³⁹⁸, וכגון כלי שחלקיו מחוברים על ידי בורג³⁹⁹ והתרופף הבורג באופן שלא ניתן להשתמש בכלי ללא דוחק⁴⁰⁰, וכגון: משקפיים שהתפרקה מהם אחת מידיות או עדשות המשקפיים, עגלת תינוק שנפל ממנה גלגל, שעון שהתפרקה ממנו הרצועה, וכל סוגי רהיטים ומשחקים המחוברים בברגים ושלא ראויים לשימוש לאחר שהתפרקו⁴⁰¹.

ציונים והוספות

כשהמוקצה כבר בידו או בטלטול מן הצד או כלאחר יד, מכל מקום מותר לטלטל דלא עדיף ממוקצה. (ע"פ תהל"ד ס"ק כב ובס"י רעט ס"ק טו, והעיר שלפי זה אמירה לעכו"ם לטלטל לצורך גופה שרי דאי בעי הוי מטלטל ל"י טלטול מן הצד כמו במוקצה; אמנם, בקצוה"ש ס"י קיג בדה"ש ס"ק י העיר לעניין היתר עודה בידו שלא מבעיא לדעת האוסרים במוקצה גמור דהרי גם אלו אסורים בטלטול לגמרי אלא אפי' להמתירן במוקצה גמור, יש לאסור באלו דהחשש שמה יתקן או מפני הרואים במקומו עומד וצ"ע למעשה).

398 קצות השלחן ס"י קט סוף ס"ק י: ופשוט דהוא הדין בכל הכלים שיש לחוש בהם לתיקון אסורים בטלטול כגון פטיש שנשמטה ידו אסור בטלטול שמה יחזיר היד ויתקעהו בחזק, ואע"פ שראוי להשתמש בו בלי היד ג"כ מ"מ לא ניהא תשמישת" כ"כ ודומה לספסל שאפשר להשתמש בו ע"י סמיכה וכן כירה שנשמטה רגלה אחת ואפ"ה אסור ע"י ב"י סוס"י שי"ג. ומיהו אם נשתמש עם הפטיש קודם השבת פעם אחת בלי החזרת היד מותר גם בשבת וכמו בספסל כמ"ש בפנים.

399 בורג המחובר בחזק, אבל אם מחובר בבורג רפוי מותר לחברו בשבת, ודיני חיבורים שונים יתבארו בס"י שיג. 400 אבל אם ראוי לשימוש הרגיל וכגון בגד שנפל ממנו כפתור, או אם מותר לתקנו בשבת כגון עדשת משקפיים שנופלת תכופות ומחזירים אותה למקומה (עיין ס"י שיג) - מותר בטלטול, ואם ראוי לשימוש הרגיל על ידי דוחק בלבד - מותר להשתמש בו ללא טלטול.

401 אלא אם כן השתמשו בהם באופן כזה כבר לפני השבת, או בטלטול לצורך מקומם, אבל הגלגל עצמו שנפל וכן ידית המשקפיים והעדשה שנפלה מותרים בטלטול אפילו לצורך גופם כדלעיל הערה שצה לעניין רגל השלחן, ובכל עניין מותר לטלטלם כדי לשומרם שלא יאבדו (אם הוא כלי שמלאכתו להיתר) או לצורך מקומו ולא נאסר אלא טלטולם לצורך שימוש בהם (כדלעיל הערה שצו), ואם

394 כן משמע להלן לגבי ספסל, ויש לומר שאף שבשו"ע הבי" כתב: כירה שנשמטה אפילו אחת מירכותיה, בשו"ע"ר השמיט תיבת "אפילו" כי אם נשמטו שתיים מירכותיה אינה ראויה לשום דבר ואסורה בטלטול גם לצורך מקומה משום שאינה ראויה לכלום (אלא אם כן דעתו לתקנה שאז יש לה תורת כלי כדלעיל סעיף לד לעניין דלתות הכלים וסעיף מג לעניין סנדל שנפסקה רצועתו הפנימית, ואז תהיה מותרת בטלטול (ואין לחוש יתקע' האוסר רק בטלטול לצורך גופה (כדלהלן) וכירה זו אינה ראויה לשימוש לצורך גופה), אבל אסור לטלטלה לצורך עצמה כי היא כלי שמלאכתו לאיסור) משא"כ כירה שנשמטה אחת מירכותיה מותרת בטלטול לצורך מקומה כדלהלן, וספסל ראוי להניחו על ספסל אחר גם אם נשמטו שתי רגליו.

395 שכיון שראויה לשוב ולחברה לא בטלה ממנה תורת כלי, ולא מצינו שגזרו על טלטול הרגל מחשש "שמה יתקע", וכן הוא מסביר שכאשר ישתמש בכירה ושימוש יהיה דחוק יבוא לתקוע את רגל הכירה, משא"כ שימוש אפשרי ברגל הכירה לכתחילה אינו קשור לחיבורה לכירה. 396 תהלה לדוד ס"ק כב: ועי' בהרב ז"ל סמ"ז שכתב לצורך גופה, משמע לצורך מקומה מותר. דדוקא לצורך גופה שרוצה להשתמש בה אסור דחיישין שמה יתקע (ולא דמי למנורה של פרקים בס"י רע"ט ס"ז דג"כ הגזירה שמה יתקע והתם כתב הרב ז"ל דאף לצורך מקומה אסור. דהתם חיישין שמה ע"י הטלטול תתפרק ומה לי כשמטלטלה לצורך גופה או כשמטלטלה לצורך מקומה), אבל בערוך הובא בהג' רי"פ כתב דאף לצורך מקומה אסור.

ועד"ז בקצות השלחן ס"י קט בדה"ש ס"ק י: בשו"ע אדמו"ר ז"ל כ' גם גבי כירה שאסור לטלטלה לצורך "גופה" י"ל דהאסור הוא רק כשבא להשתמש בה, דאז חיישין שמה יתקנה, שתהא ראוי' למלאכתה, וכן בספסל אסור רק כשבא לישב עליו.

397 אף שבדבר האסור בטלטול משום גזירה יש חשש שמה יתקע גם באופנים שהותרו בטלטול מוקצה, כגון

- 1 עָלֵיו תַּחְנָה, אֶפְלוּ נִשְׁמָטָה הָרָגַל מִבְּעוֹד יוֹם, אֲלֵא אִם כֵּן יֵשֶׁב עָלָיו כִּד פֶּעַם אַחַת קֶדֶם הַשְּׁבִת תַּחְנָה בְּלִי הַחֲזוֹת
- 2 הָרָגַל, שָׂאָז אֵין לְחוּשׁ שְׂמָא יִמְלִיד לְהַחֲזוֹרָה וּלְתַקְעָה בְּשִׁבְתָּ.
- 3 אֲבָל אֲסוּר לְהַחֲזוֹרָה לְשֵׁם בְּשִׁבְתָּ אֶפְלוּ בְּרַפְיוֹן, גִּזְרָה שְׂמָא יִתְקַעְנָה בְּחֹזֶק, אֲלֵא אִם כֵּן דְּרַבָּה לְעוֹלָם לְהוֹיָת
- 4 שֵׁם רַפְיוֹה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּסִמְנֵי ש"ג.
- 5 וְכָל זֶה כִּשְׁנִשְׁמָטָה הָרָגַל תַּחְנָה, אֲבָל אִם נִשְׁבְּרָה - מִתֵּר לְמַלְטָל הַסֶּפֶסֶל וּלְהַנִּיחוֹ עַל סֶפֶסֶל אַחֵר וְלֵיִשֵּׁב עָלָיו,
- 6 אֶפְלוּ לֹא יֵשֶׁב עָלָיו כִּד קֶדֶם הַשְּׁבִת, שְׂפָאָן אֵין לְחוּשׁ שְׂמָא יִחֲזוֹרָנָה וְיִתְקַעְנָה, כִּיּוֹן שְׂרַאשָׁה נִשְׂאָר
- 7 בְּסֶפֶסֶל תַּחְנָה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסתול בשבת טעף מז

ביאורי הלכה

- תבה[ולישב עליו - מותר לישב על הספסל אם הוא כבר מונח על ספסל אחר בלא שיטלטלנו⁴⁰², ואף אם הספסל מטלטל מעט תחתיו בשעה שיושב - אין לחוש לכך⁴⁰³.
- תבו[קודם השבת - דווקא אם ישב קודם השבת, אבל
- אם ישב בשבת עצמה - אסור⁴⁰⁴.
 תכו[כשנשמטה הרגל - בשלמותה⁴⁰⁵.
 תכח[נשאר בספסל - רגל שנשברה וראשה אינו תקוע בספסל⁴⁰⁶, או אם אבדה הרגל אפילו לא נשברה - הספסל מותר בטלטול⁴⁰⁷.

צינונים והוספות

- שהיא.
- 406 מהא דלא אסרו אלא בחשש של 'שמא יתקע' וגם בזה חילקו בין רגל שבורה לרגל שנשמטה, משמע שכל מקום שצריך תיקון של ממש ומעשה אומן מותר הספסל בטלטול, ולא אסרו אלא בחשש הדומה ל'שמא יתקע' שהוא דבר שבידו לעשותו בקלות, וברגל שנשברה אך ראשה לא תקוע בספסל כנראה ישנו עדיין חשש שמא יתקע בחוזק רגל שבורה או מוט עץ אחר, אך במקום שצריך מעשה אומן - מותר בטלטול אפילו ראשה לא נשאר בספסל.
- 407 קצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק יא בשם המחש"ש דהוא הדין אם נאבד הרגל מותר לסומכו על ספסל אחר. וע"פ המבואר בהערה הקודמת אם אבדה הרגל ויש חשש שיתקע במקומה תחליף זמין כלשהו - אסור בטלטול, אבל במקום שאין תחליפים וכיו"ב - מותר בטלטול.
- אבדה העדשה או הגלגל, ראה להלן הערה תז, ואם צריך מעשה אומן לתקנה נתבאר להלן הערה תו.
- 402 בשו"ע הוסיף ו' החיבור "ולישב עליו" להדגיש שהאסור אינו או לטלטל או לישב אלא הטלטול במטרה לישב (וכן מודגש בזה שהאסור רק כשהוא לצורך ישיבה, ולא רק שהדרך לישב עליו אבל אסור גם ללא הישיבה עליו (ראה בקצות השלחן סי' קט בדה"ש ס"ק י).
- 403 שהוא טלטול כלאחר יד (על פי המבואר לעיל הערה שצז מהתהל"ד).
- 404 משמעות שו"ע, וכן לא משמע לחלק בין ספסל השייך לו לבין ספסל השייך לאדם אחר או לציבור (כגון ספסל ציבורי) ואסור בטלטול; ומאידך, ספסל ציבורי שישבו עליו רבים קודם השבת ללא שתיקונוהו, אין לו לטלטלו אלא אם כן ישב עליו בעצמו באופן כזה, אבל מותר לו לשבת עליו ללא טלטול.
- 405 וראויה להחזירה לספסל על ידי תקיעתה כמות

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שפב אם זירת גוי מעכבת בעירובו:

- 12 כמו שאחד מבני החצר השוכר רשות מהנכרי יש לכולם חלק בשכירות זו ולכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה:
- 13 טז אם השאיל לו מקום מיוחד בענין שלא יוכל (לסלקו ממקום זה) ולהשתמש בו בעצמו שנמצא הנכרי מסולק מהישראל במקום זה שייחד לו והישראל מסולק מהנכרי משאר הבית שאין לו רשות להניח שם חפציו אע"פ שלא מנעו ממנו בפירוש אלא שלא נתן לו רשות אינו יכול להשכיר שלא מדעתו (ואפילו הוא שכירו או לקיטו ויחד לו חדר בביתו לדור בו אם הוא בענין שאינו יכול לסלקו ממנו ולהשתמש בו בעצמו אינו יכול להשכיר שלא מדעתו שהרי הנכרי מסולק ממנו והוא מהנכרי).
- 22 לפיכך אם ישראל ונכרי דרים בבית אחד כל אחד בחדר
- 1 טו אם אין הנכרי רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר ויעשה אהבו עד שישאיל לו הנכרי מקום ברשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר ואז אנו רואים כאלו ישראל זה הוא דר אצל הנכרי אע"פ שעדיין לא הניח אצלו שום דבר רק שקנה ממנו באחד מהדרכים שקרקע נקנה בהם ונעשה ישראל זה כאילו הוא שכירו או לקיטו (שבביתו) ומשכיר שלא מדעתו ויש אומרים שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו עם בני החצר כשביל ביתו ודיו בכך גם כשביל בית הנכרי שכיון שעירב עמהם נעשו כולם כאיש אחד וכיון שהוא נעשה שכירו שהוא נחשב כבעל הבית בבית הנכרי הרי יש לכולם חלק ברשות הנכרי כמוהו

49 (להם רשות דריסת רגלו בה) (שהרי רגלי ב' ישראלים ונכרי
50 מצויים בה) וכן אם ישראל אחד בפנימית וישראל אחד
51 ונכרי בחיצונה ואפילו אם נכרי בפנימית וב' ישראלים
52 בחיצונה ועירבו אוסר הנכרי עליהם אע"פ שאם היה ישראל
53 לא היה אוסר עליהם בדריסת רגלו הואיל והיא רגל
54 המותרת במקומה כמו שנתבאר בסימן שע"ה:

55 **כא** חצר שישראל אחד ונכרים דרים בה ויש בית אחד של
56 ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר זו אלא
57 לבית זה הוא פתוח בחלונות ולא בפתח גמור אינו יכול
58 לערב עמו ע"י החלונות שביניהם כדי להוציא כליו לחצר
59 זו דרך בית זה הפתוח לחצר זו לפי שאסור לעשות סיוע
60 ליחיד שידור עם נכרי שלא ילמוד ממעשיו לפיכך אמרו
61 שלא יערב זה עמו ולא ישתמש עמו בחצרו כדי שיהיה
62 יחידי בחצרו וייתירא מהנכרי שלא יהרגנו ויצא משם אבל
63 אם הם פתוחים זה לזה בפתח גמור מותר לערב עמו לפי
64 שאף אם לא יערב עמו ולא ישתמש בחצרו לא יתירא
65 מהנכרי לפי שנראה לו כאילו דר עם ישראל זה בביתו כיון
66 שבתיים פתוחים זה לזה בפתח גמור:

* * *

67 **כב** חצר שישראלים ונכרי שרויים בה וחלונות פתוחים
68 מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועירבו ע"י החלונות
69 שביניהם אע"פ שהם מותרים להוציא מבית לבית דרך
70 החלונות הרי הם אסורים להוציא דרך פתחיהם (הפתוחים
71 לחצר) מפני הנכרי (שאוסר עליהם החצר) עד שישכיר (להם
72 רשותו שבחצר):

73 **כג** ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים
74 לכל אחד בספינה צריכים לערב יחד ולשכור רשות
75 מנכרי בעל הספינה (אם יש גם לו בית מיוחד בספינה ולא
76 נתן רשות לישראלים אלו להניח שום דבר בביתו וגם אין לו
77 רשות להניח שום דבר בבתיים שאז הם מסולקים זה מזה
78 כמו שנתבאר למעלה) או יבליעו שכירות היתר טלטול בשכר
79 הספינה אבל אם לא הבליעו לו בפירוש אין שכירות הספינה
80 מועלת להתיר טלטול כמו שנתבאר למעלה:

חלק ב סימן שפג כשאין הנכרי בבית אינו מעכב:

81 **א** נכרי הדר עם שני ישראלים בחצר אחת ואין הנכרי
82 בביתו (ולא שום אחד מבני ביתו) אינו אוסר ויערבו
83 ויהיו מותרים ואפילו אם הלך למקום קרוב שאפשר שיחזור
84 לביתו בשבת, מכל-מקום כל זמן שאינו בביתו אין דירתו
85 אוסרת שדירה בלא בעלים אינה דירה כמו שנתבאר בסי'
86 שע"א.

87 **ואם** בא הנכרי בשבת אוסר והעירוב בטל ואין אומרים שבת
88 כיון שהותרה הותרה הואיל ובשעה שהותרה לא היה הדבר
89 ברור שלא תחזור ותאסר כי שמה יבוא הנכרי בשבת אם
90 לא שידוע בבירור מדעת הנכרי בכניסת שבת שלא היה אז
91 בדעתו לחזור לביתו בשבת ונמלך אחר כך:

* * *

92 **ב** ואפילו אם רוצים לשכור ממנו לאחר שבא בשבת אינו
93 מועיל אלא לכשיבטל אחד לחבירו אחר ששכרו ממנו

1 **בפני** עצמו צריך לשכור מהנכרי ולערב עם הישראל ואין
2 הישראל יכול להשכיר רשות הנכרי הואיל ואין הנכרי יכול
3 לסלקו והוא אין לו רשות להניח חפציו בחדר הנכרי.

4 והוא הדין בנכרים הדרים בענין זה בבית אחד צריך לשכור
5 משניהם:

* * *

6 **יז** שכרו משכירו ולקטו זמן ידוע אע"פ שסילקו תוך
7 הזמן מהיות שכירו ולקטו מותרים עד תום הזמן אבל
8 אם שכרו ממנו סתם כיון שסלקו נתבטל השכירות ואע"פ
9 שבשעה שהוא שכירו יש לו כח להשכיר כבעל הבית
10 בעצמו והמשכיר ושותק כל זמן שאינו חוזר בו מועלת
11 שכירותו אפילו לזמן מרובה מ"מ מאחר שאין כחו
12 בשכירותו אלא מצד בעל הבית ששכר אותו לשרתו ונחשב
13 כאילו הוא בעל הבית א"כ כשסלקו בעל הבית הרי זה
14 כאילו חוזר בו בעל הבית משכירותו והמשכיר סתם יכול
15 לחזור בו אחר שבת ראשונה אע"פ שאינו מחזיר הדמים
16 (משא"כ במשכיר לזמן כמו שנתבאר למעלה).

17 **והוא** הדין אם שכר מגזבר המלך ונסתלק הגזבר והוא
18 שסלקו לגמרי ששוב אינו אוכל פרס המלך אבל אם לא
19 סלקו אלא מהגזבראות ועדיין הוא אוכל פרס שלו הרי הוא
20 כשכירו ולקטו ושוכרין ממנו לכתחלה וכל-שכן שלא
21 נתבטלה שכירות הראשונה והוא הדין כל עבד מעבדי המלך
22 הקטנים (שבביתו) שוכרים מהן כמו ששוכרים משכירו
23 ולקטו של בעל הבית (והוא הדין ששוכרים מעבדי עבדיו
24 כמו ששוכרים משכירו של שכירו):

25 **יח** נכרי שיש לו ה' ישראלים שכירים ולקטים דרים
26 בחצרו כל אחד בחדר או בית בפני עצמו אינן אוסרים
27 זה על זה כיון שאין דירתם שלהם אלא של הנכרי והוא
28 יכול לסלקם ואינו משאיל להם רשותם שיאסרו זה על זה
29 כמו שנתבאר בסימן שע"ע ואין דירתם חשובה דירה אלא
30 להקל שיכולים להשכיר שלא מדעתו אבל לא להחמיר
31 שיאסרו זה על זה.

32 **וכן** אם שכרו מן הנכרי רשותו אין שום אחד מהם צריך
33 ליתן עירוב (וכל-שכן אם הם השכירו רשות הנכרי שהרי
34 גם דירתם בכלל):

* * *

35 **יט** נכרי שהשכיר ביתו לנכרי אחר אם נשאר לו למשכיר
36 רשות בביתו שיוכל להניח בו שום כלים יכולים לשכור
37 ממנו ולא משכיר בלבד אלא כל אדם שיש לו רשות בבית
38 נכרי להניח בו שום דבר יכול לשכור ממנו מפני שנעשה
39 כשכירו ולקטו כמו שנתבאר אלא שדברו חכמים בהווה
40 שסתם משכיר משאיר לו רשות בביתו להניח בו חפציו.

41 **אבל** אם לא נשאר לו רשות בביתו אם יכול המשכיר לסלק
42 את השוכר מביתו תוך זמנו יכולים לשכור ממנו ואם לאו
43 אינו מועיל אלא אם כן ישכרו מהשוכר:

44 **כ** שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל אחד ונכרי בפנימית
45 וישראל אחד בחיצונה הפנימי מותר בחצרו שאין הנכרי
46 אוסר על ישראל יחידי אבל בחיצונה אוסר הוא עד שישכיר

ענין שבוודאי לא השכיר לו ביתו על דעת שיאסר עליו
בקביעות כל השנה כולה וכמ"ש בסימן שפ"ב):

חלק ב סימן שפה דין צדוקי ומומר בעירוב:

א הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות ואין צריך לשכור
מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת
ואינם עובדים אלילים אבל עירוב שלהם אינו מועיל כיון
שאינם מודים בעירוב:

ב כותי הרי הוא כשאר נכרים ואין לו תקנה אלא
בשכירות:

ג ישראל מומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו
אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים הרי הוא כנכרי
לכל דבריו וצריך לשכור ממנו ואינו דומה לצדוקי שהם
מחללים ג"כ באיסורי דברי סופרים בפרהסיא לפי
שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם ואם אינו
מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסורי תורה הרי הוא
כישראל לכל דבריו ומבטל רשות (או מערב).

ואינו נקרא מומר לחלל שבתות בפרהסיא אלא כשרגיל בכך
ואינו נזהר כלל אבל לא כשחיללו פעם באקראי בעלמא
כשהיה דחוק לפי שעה:

* * *

ד ישראל שהמיר ויש לו בית בשכונת היהודים שעירבו
לכל השנה וגם הוא עירב עמהם אם אין לו פתח אחרת
כלל אלא לשכונה זו הרי הוא אוסר בכל שבת שחל לאחר
שהמיר עד שישכיר שכבר נתבטל עירובו כשהמיר לע"ז
אבל אם יש לו פתח אחר לשכונת הנכרים אפילו הוא פתח
קטן וצר (שאינו רגיל בו לעולם ואפילו אינו פתח גמור אלא
חלון ד' על ד') אינו אוסר עליהם (לפי שבאותו פתח או
חלון הפתוחים לשכונת הנכרים הוא חפץ בהם יותר מבפתח
הגדול שלשכונת היהודים כיון שהמיר לדתם ונעשה פתח
זה כאילו אינו רגיל לילך בו כלל לשכונת היהודים ואינו
אוסר עליהם אע"פ שמנסי ומוציא דרך עליהם גמלים
וקרונות כל היום כולו כמו שיתבאר בסי' שפ"ט):

חלק ב סימן שפז דיני שיתוף בעירוב ובו ט' סעיפים:

א מבוי המתוקן בלחי ואין צריך לומר בצורת פתח רשות
היחיד גמורה היא מן התורה ואפילו המתוקן בקורה
שאינה כמחיצה אלא משום היכר בעלמא וכשהמבוי פתוח
לרשות הרבים אינו רשות היחיד מן התורה כמו שנתבאר
בסי' שמ"ה מכל-מקום מן התורה אינו אלא מקום פטור
ומותר להוציא ולהכניס ממנו לחצרות אע"פ שהן רשות
היחיד גמורה אלא שחכמים אסרו להוציא ולהכניס ממנו
לחצרות מפני שהחצרות הן מיוחדות כל אחת לבעליה
והמבוי משותף לכולם ודומה קצת לרשות הרבים ואם יוציאו
מחצרות למבוי יאמרו שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות
הרבים אבל התירו ע"י שיתוף שגובין פת או דבר אחר ממני
מאכל או משקה מכל חצר וחצר ונותנים אותו באחת
מהחצרות ואנו רואים כאילו פתוח כל המבוי לאותה חצר
בלבדה שכל החצרות שבמבוי נעשו כאחת ע"י שיתוף זה.

יהיה חבירו מותר אבל העירוב אינו חוזר וניעור כששכרו
ממנו הואיל וכבר נתבטל מיד בבואו ואינו דומה לספינות
שהיו קשורות זו בזו מבעוד יום ועירבו יחד ונפסקו בשבת
ונתבטל עירובן וחזרו ונקשרו שחזרו להיתרן הראשון כמו
שנתבאר בסימן שס"ב (וכן ב' חצירות שעירבו פעם אחת
לשנה או יותר ע"י פתח שביניהם ונסתם הפתח בחול ונפתח
בשבת שהעירוב חוזר וניעור כמו שנתבאר בסימן שע"ד) לפי
שבשעה שעירבו הספינות הקשורות לא היו עומדות ליפסק
בשבת ולהתבטל עירובן (וכן בשעה שעירבו החצרות לשנה
או יותר לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו
או אחר כך ולהתבטל עירובן) משא"כ כאן שכיון שבא
הנכרי בשבת אם כן מתחלה כשנעשה העירוב לא היה סופו
להתקיים כל השבת שכשיבא הנכרי יתבטל (ואפילו אם הלך
בדרך למרחוק יכול הוא לילך ממקומו בחול ולבא בשבת):

ג אבל אם היה הנכרי בביתו ושכרו ממנו מבעוד יום
ועירבו ומת הנכרי בשבת ושכרו בו ביום מן הירוש הרי
העירוב חוזר וניעור והואיל ובשעת עשייתו לא היה הנכרי
עומד למות בשבת שיאסר עליהם יורש כיון ששכרו ממנו.
אבל אם עירבו בלא שכירות שהיו אסורים ומת הנכרי
בשבת ויורשו אינו דר שם שאינו אוסר עליהם אע"פ
אסורים עד שיבטל אחד לחבירו ויהיה חבירו מותר אבל
העירוב אינו חוזר וניעור והואיל ובשעת עשייתו לא היה
הנכרי עומד למות בשבת וגם לפי שעדיין לא קנו עירוב
מעולם (עיי' סימן שע"ד).

ואינו דומה לישראל המבטל רשות לשנים שעירבו שהם
מותרים שעירובם חוזר וניעור לפי שכשעירב מבעוד יום
היה גם זה ראוי לערב עמהם לפיכך אינו מבטל עירובם
כששכח ולא עירב עמהם משא"כ נכרי שאינו ראוי לערב
עמהם הוא מבטל את עירובם כשלא השכיר להם רשותו
שבחצר וכיון שנתבטל מבעוד יום אינו חוזר וניעור
משחשכה שאין מערבים משתחשך:

* * *

חלק ב סימן שפז נכרי אכסנאי אם מעבב:

א נכרי הנכנס לאחד מבתי החצר לשם אכסנאות אם נכנס
שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשות
השכירו או השאלו לו חדר מיוחד לאכילה אם הוא רגיל
לבא אוסר מיד בבואו ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר
שלשים יום כמו שנתבאר בסימן ש"ע באכסנאי ישראל
ונכרי שיש לו חוב על הבית נקרא נכנס ברשות.

ואנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים מהם בחזקה ומהם
ברצון אם יש לבעלי בתים באותם חדרים שנכנסו בהם
הנכרים כלים שאינם ניטלים בשבת אינם אוסרים עליהם
בכל ענין ואם לאו אוסרים בחצרות שנכנסו בהן ברשות
לאחר ל' יום אע"פ שאינם רגילים לבא שם אבל הנכנסים
בחזקה אינם אוסרים לעולם.

(וכל זה באכסנאים שאינם קבועים שם אבל המשכיר ביתו
לנכרי לדור בו בקביעות שנה או שנתיים אינו אוסר בכל

'לקוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים כו" – "שרפים
עומדים ממעל לו כו" (שעיהו ה, ב), ופירוש "עומדים", הוא
על דרך מאמר רז"ל פרק ג' דברכות, דף כ"ב, ע"א על פסוק
(ואתחנן ה, ט"ז): "והודעתם לבניך כו", יום אשר עמדת לפני ה'
אלהיך בחורב", ופירושו: "מה להלן באימה ויראה אף כאן
באימה ויראה". הרי שבחינת עמידה הוא "אימה ויראה".
והענין הוא, במאמר רז"ל (פרק ז' דסוטה, דף ל"ט, עמוד
א'): "אין עמידה אלא שתיקה", שנאמר: "והוחלתי – כי
לא ידברו, כי עמדו – לא ענו עוד" (באיוב סימן ל"ב, ט"ז).
אשר שתיקה זו הוא בחינת הביטול. דהיינו, מחמת
"אימה ויראה" עומד ושותק מכל רצונות שלו. והוא ענין
ביטול-רצון, ונעמך לא חפצתי בארץ" (תהלים עג, כה),
דהיינו שעל כל פנים לא יהיה לו רצון אחר אשר לא
לה יתברך.

והו ראשית העבודה, בזאת יבא אהרן אל הקדש"
(אחרי טו, ג), דהיינו, התחלת העבודה הוא בבחינת יראה
תתאה, ונמשך מזה בחינת עמידה הנ"ל⁵¹,

רק אחר כך "ונתתי לך מהלכים בין העומדים" (וכריה
ג, ז). והיינו בחינת היריעות שבמשכן, שהיו על הקרשים
העומדים, שהיריעות – תכלת וארגמן, "תכלת" – לשון
'כלות הנפש' בבחינת אהבה.

"ועזרת תחשים" תרגם אונקלוס: "ססגונא", ששש
גוונים הרבה, כדאיתא פרק ב' דשבט דף כ"ח, עמוד א'. והיינו
"ששה גוונים", שהן שש מדות עליונות הבאים אחר
בחינת "עצי שטים עומדים", והוא בחינת "ונתתי לך
מהלכים בין העומדים".

והנה הארון והכפורת הם כלים הפנימיים: שהתורה
היתה מונחת בארון, ו"אורייתא מחכמה נפקת", אשר
גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת אור-פנימי הוא
בחכמה דוקא. דהיינו שאור אין-סוף ברוך-הוא – הוא
הסובב כל עלמין, ולא יוכל להיות האור והגילוי
בבחינת אור-פנימי, כי אם רק בבחינת חכמה לבר. רק
שבארון היתה מכוסה, וגילוי שלה היתה במנוחה, וכמו
שכתוב (משלי ו, כג): "ותורה אור" (כי "ותורת חסד על לשונה"
(משלי לא, כו) בתיב, וכתוב (ברכה לג, ב): "ממינו אש דת וגו'⁵²).

ג. והנה, ג' הלוים הללו היו נושאים את המשכן
במדבר. וכל המכוון היה, כי המדבר הוא מקום ומדור
יניקת החיצונים, לכן אינו גדל שם תבואה וצמחים. ולכן
היו נושאים שם דוקא המשכן מ"ב מסעות – נגד שם מ"ב
ד'אנא בכח", בכדי להכניע אותם, ולהסיר החשך
המסתיר, ועל ידי זה יוכל להיות אחר כך גילוי אלקות,
להיות בחינת "ילוה אישי אלי". והיו ממשיכים גילוי
אלקות, הן מהמאציל ברוך-הוא – באצילות, הן
מאצילות לבי"ע. שעל ידי התעוררות שלהם היו
מעוררים מלמעלה גם כן שיתלבש במחשבה ד'אנא
אמלוך כו"⁵³.

והנה ידוע דיש "עולם שנה נפש"⁵² – ראשי תיבות
עש"ן⁵³. ואם כן, כל מה שיש בעולם, יש דרך פרט בנפש
האדם עצמו, (ועל ידי העבודה בנפש יומשך הגילוי לעתיד-
לבא בעולם).

דהיינו, כמו שבמשכן היה דרך כלל ג' בחינות: כלי
המשכן, וקרשי המשכן, ויריעות המשכן, כך יש בחינות
אלו בנפש האדם: מוחא, לבא וכבדא כו' הם דוגמת
הכלים שהיו במשכן: ארון וכפורת, מזבח הפנימי, מזבח
החיצון כו"⁵⁴.

ו"עצמות" הם האברים וכלים החיצונים דוגמת קרשי
המשכן.

"עור ובשר" הם בחינת לבושים, כמו שכתוב (איוב י,
יא): "עור ובשר תלבישיני". ושרשם הם מבחינת מקיפים.
וזהו כענין יריעות שעל המשכן – שש וארגמן, ועזרת
תחשים כו'.

(בנסח אחר: ג' בחינות אלו הם: אורות, וכלים, ולבושים.
כי: במוחא, לבא וכבדא מלוכש נר"ג, שהם אורות – וזהו
ענין ארון ומנוחה כו'.

והעצמות ואיברים החיצונים, וכן הקרשים במשכן הם כלים
כו'.

ועור ובשר הם לבושים – וכן יריעות המשכן.
והכל עולה בקנה אחד – שהאורות מלוכשים בכלים
(הפנימיים).

ולחבין כל בחינות אלו בעבודה, כי הנה איתא
במדרש, ובזהר תרומה דף ק"ע, עמוד א' על פסוק: "ועשית

לסוכות עח, ד).

55. ועיין מענין "עומדים" – בזהר חלק ג', ריש פרשת ואתחנן.

ובפרשת תצוה, דף קפ"ג, עמוד א'.

56. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויקהל משה".

51. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "אלה פקודי המשכן".

52. (ראה ספר יצירה פרק יג, משנה ג ואילך).

53. (פרדס שער י"ב סוף פרק ה' נתיב כ"ג. ראה הקדמות הראב"ד לספר יצירה
ב, ג).

54. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושאבתם מים" (לקמן דרושים

17 נֶאֱסָפִים וּמִתְכַנְּשִׁים ה'רַפ"ח נִיצוּצִין לִיכָלֵל לְמַעְלָה.
18 וְלִכֵּן נִקְרָא "יַד הַרְמָזָה", שְׁמֵרִים וּמִגְבִּיָּה הַנִּיצוּצִין מִלְמַטָּה
19 מִטָּה עַד לְמַעְלָה מַעְלָה.
20 וּבָמֹה כֵן בְּאֶדָם, עֵינֵי הַבִּירור הוּא בְּכָלִים פְּנִימִיִּים –
21 מוֹחָא וְלִבָּא וְכַבְדָּא: שְׁהִמְאָכַל נִכְנָס בְּאַצְטוּמְכָא וְנִתְבָּרַר
22 שָׁם, וְאִזּוּ הַפְסוּלֹת נִדְחָה לַחוּץ, וְהַמּוֹבָחַר עוֹלָה לְכַבֵּד
23 וְלִב וְנִעְשָׂה שָׁם דָּם, וּמִהֲלֵב עוֹלָה לְמוֹחַ וְנִעְשָׂה שָׁם חַיּוֹת
24 לְנַפְשׁ⁵⁷. וְכִשְׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְלוֹמֵד בְּכַח חַיּוֹת זֶה – נִכְלָל
25 הַחַיּוֹת בְּאַלְקוּת:
26 **קִיצוּר.** עֵינֵי שְׁשֻׁלָּה מְשַׁפְּחוֹת לְוִיִּם הֵיוּ נוֹשְׂאִין אֶת הַמִּשְׁכָּן.
27 שֵׁשׁ בְּחִינַת הַמִּשְׁכָּן בְּנֶפֶשׁ: אֲבָרִים הַפְּנִימִיִּים – מוֹחָא, לִבָּא
28 וְכַבְדָּא – דוּגְמַת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן; עֲצָמוֹת הֵם בְּחִינַת – קֶרֶשֶׁי
29 הַמִּשְׁכָּן; עוֹר וּבָשָׂר – דוּגְמַת יְרִיעוֹת. וְעֵינֵי עֲצָמוֹת – בְּחִינַת
30 "קֶרֶשֶׁים עוֹמְדִים", בְּחִינַת יִרְאָה וּבִישׁוּל. וִירִיעוֹת – בְּחִינַת
31 "מַהֲלָכִים בֵּין הָעָמִידִים". וּמוֹחָא לִבָּא כו' – עֵסֶק הַתּוֹרָה "בְּחֻכְמָה
32 אֲתַבְּרִירו":

ביאור על פרשת נשא

1 וְהִנֵּה "בְּחֻכְמָה אֲתַבְּרִירו", שְׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשׂוּ כָל
2 הַבִּירורִים בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה וּמִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה: לְבַרֵּר הַטּוֹב
3 וְלַהֲעֵלּוֹתוֹ עַל יְדֵי מִצּוֹת עֲשֵׂה, וּלְבַעֵר הָרָע עַל יְדֵי מִצּוֹת
4 לֹא־תַעֲשֶׂה.
5 וְעֵינֵי הַבִּירור הוּא עַל יְדֵי כָלִים הַפְּנִימִיִּים דּוֹקָא.
6 דְּהֵינּוּ הַמּוֹבָח, שְׁהֵיוּ מְקַרְבִּים עָלָיו הַקְּרִבּוּנוֹת וְהַפְסוּלֹת
7 נִדְחָה לַחוּץ. וְהוּא מִזֶּה שְׂכָתוֹב (ויקרא ה' ד'): "וְהוֹצִיא אֶת
8 הַדָּשָׁן, שְׁהֵיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לַחוּץ. דְּהֵינּוּ, לִיתֵּן מְקוֹם
9 לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים מִן הַפְסוּלֹת (וְגַם בְּהַפְסוּלֹת עֲצָמוֹ יֵשׁ עֲדִין
10 בִּירור, וְהוּא מִזֶּה שְׂכָתוֹב תְּחִלָּה (צו ה' א): "וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן כו'",
11 וְאַחֵר כֶּף (שם, ד'): "וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן". וּמּוֹבָאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עֵינֵי
12 "תְּרוֹמַת הַדָּשָׁן" (סידור עִם דְּאִ"ח).
13 אָבֵל פְּנִימִית ה'רַפ"ח נִיצוּצִין הִיָּה מִתְבָּרַר וְנִכְלָל
14 בְּאַלְקוּת. וּלְפִיכָף הֵיוּ בְּנֵי קָהָת נוֹשְׂאִים אֶת הַכְּלִים
15 הַפְּנִימִיִּים, שְׁהוּא מְלֻשׁוֹן "וְלוֹ יִקָּהָת עַמִּים" (ויחי מט, י') –
16 "לְשׁוֹן אֲסִיפָה" – כְּמוֹ שְׂכָתוֹב רַש"י. וְהֵינּוּ, שְׁבוּ וְעַל יְדוֹ

57. (וְעֵינֵי מִזֶּה שְׂכָתוֹבָא מִזֶּה דְּבִיר הַמִּתְחִיל "אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עָר". וְעֵינֵי זֶה חֶלֶק ג', פְּרָשַׁת שְׁלַח, קס"א, ב').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

20 חטא עה"ד שאמר תוצא הארץ נפש חיה (חולין ס, א)
21 שבצביונו וקומתו נבראו שיצאו שור ואריה כמו שהן
22 בקומתן מן הארץ (אע"פ שהיה ע"י שם אלקים כנ"ל):
23 (ט) **ועם** כ"ז לא יהיה רק ע"י תו"מ דעכשיו דוקא
24 בבטול היש לאין לאהפכא חשוכא לנהורא
25 כו' שע"י יהיה הפוך חשך דצמצום הראשון לאור לפי
26 שיתגלה ע"י דוקא מאור העצמות דא"ס שלפני
27 הצמצום דקמיה גם חשך העליון לא כו' כנ"ל שיוציא
28 חמה מנרתקה לע"ל. והיינו לפי שהתו"מ בשרשן הן
29 מפנימיות ועצמות דא"ס בלי שנוי המהות ע"י צמצום
30 כלל וע"כ בכחם להפוך חשך לאור למטה בבטול היש
31 לאין במעשה הצדיקים שלכך אמרו (כתובות ה, א)
32 גדולים מעשה צדיקים (שמבטלים מיש לאין) יותר
33 ממעשה שמים וארץ שאינו רק מאין ליש ע"י צמצום
34 כנ"ל ובטול היש לאין שלהם דוקא מגיע למעלה מן
35 הצמצו' כנ"ל שזהו רק באמצעות התו"מ דוקא מצד
36 שרשם בעצמיות ממש כו' שאין זה גם במס"נ האמיתי
37 בנשמות הגבוהות כנביאים כנ"ל. וזהו יתרון מעלת
38 מס"נ על התו"מ יותר ממס"נ באה"ר בכללות הנפש

1 **ז) ולמעלה** גם מזו הוא העוה"ב ותח"ה"מ שנאמר
2 (משלי ח, כא) להנחיל אהבי יש האמיתי
3 כמו שהן בבחי' יש ממש בלי בטול היש כלל וכלל
4 שזהו מיש העליון ליש גמור בלי אמצעי כלל והוא
5 העדן הנעלם שיכא בבחי' יש מורגש בצדיקים יושבים
6 כו' ונהנים כו' שבא להם האור דעצמות א"ס ב"ה
7 בבחי' חיות מורגש בגופים טהורים (כנשמת אדה"ר
8 דפרחא מח"ע בגוף טהור וכה"ג) וחיים חיי עולם מחי
9 החיים בלא או"פ כלל וכ"ה תח"ה שיחיו הגופים מחיי
10 החיים מטל העליון (כדמיון העצמות שהחיה יחזקאל
11 שהורח האלקי בא בעצמות היבשות כו') שזהו בבחי'
12 יש מיש מעליון לתחתון כמו שהיתה נבואת משה פא"פ
13 בלי בטול במציאות כלל כנ"ל וד"ל:
14 **ח) וזהו** שיהיה ג"כ לע"ל מלמטה למעלה התהוות
15 יש מיש בלי אמצעי בשנוי המהות כעכשיו
16 בצמיחה מן הרוחני דכח הצומח לגשם כנ"ל שהרי
17 אמרו (שבת ל, ב) עתידה א"י שתוציא גלוסקאות כו'
18 שזהו התהוות יש מיש שלא ע"י אמצעי בזריעה
19 בביטול היש כו' (ודוגמא כזאת כבר היה במע"ב קודם

16 בחי' מל' שיעלו להשפיע לים הקדמוני דח"ע הקדומה
17 וע"כ היה עיקר הסימן לאליעזר באמ' שתה אדני כו'
18 גם לגמליך אשאב ממ"ע דכר זה כ"ד ספרים כו' שזהו
19 חבור דמ"ע במ"ת דנגה בלי שנוי המהות כמו שיהיה
20 לע"ל שיראו כל בשר ויהפוך אל עמים שפה כו' מטעם
21 הנ"ל. וזהו מצד שרש דתו"מ למעלה בבחי' פנימיות
22 ועצמיות שהגם שבאו התו"מ בלבושים דנגה בעה"ד
23 אין זה הסתר כלל אדרבה מזה הלבוש דאור תורה
24 שבחכ' דאורייתא דוקא אתברירו רפ"ח כו' בסומ"ר כו'
25 יראו אור העצמות דוקא כמ"ש באורך נראה אור
26 עצמותך והיינו באורך העצמי שכלול במאור עצמו
27 שהן אור דתו"מ שבאו למטה ונהפך על ידם חשך
28 לאור כנ"ל ע"ז דוקא נראה אנחנו דוקא שהן צדיקים
29 בתו"מ אור עצמותך שלא היה כזה בכל הנביאים
30 מטעם הנ"ל וד"ל:

ותלד עדה את יבל

1 כמ"ש במ"א בענין נס דחנוכה ופורים שהיה להם מס"נ
2 על התו"מ וכו' הרוגי מלוכה כו' וד"ל. וכמ"כ ע"י
3 החדושים שבהלכות לתרץ הקושיא שזהו הפוך החשך
4 לאור שנק' חדוש גמור מיש ליש מלמטה למעלה כמו
5 דוגמא דניסים שבטבע עצמה כמ"ש במ"א ע"פ
6 (תהלים ק, א) הריעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה כו'
7 שמגיע באור העצמות ממש שיאיר מלמעלה למטה
8 מיש ליש שלא ע"י צמצום בלי שנוי המהות כלל כמו
9 בעוה"ב שהוא העדן דעין לא ראתה רק יעשה למחכה
10 לו ואמר בזהר למאן דדייק במילי דחכ' שנק' עמל
11 תורה שהוא הפלפול דוקא כמ"ש במ"א. וזהו שנק'
12 רבקה טובת מראה בעצם מלמטה למעלה בתולה ואיש
13 לא ידעה כמו הצמיחה מכח הארץ עצמה מרוחניות
14 לגשמיות כמו שהוא בלי ממוצע כלל כמ"ש (מיכה ה,
15 ו) והיה שארית יעקב כו' אשר לא יקוה לאיש כו' והוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

24 ההשפעה מקורה מא"ס ב"ה וא"כ מאי נפקא מיניה בין
25 זו לזו הרי מ"מ ע"כ מקורה מא"א וגם מלמע' מזה
26 מאוא"ס ממש, אך הענין שההשפעה הנמשכת מז"א
27 הוא בבחי' חו"ג שהגבוי' מצמצם שיהי' בבחי' מיעוט
28 כראוי לפי המקבלים ואע"ג דשרש השפעה זו מאוא"ס
29 מ"מ היא נמשכת בהתלבשות ממש תוך הז"א ויורד
30 עפ"י מדותיו כו' משא"כ ההשפעה הנמשכת מא"א
31 שהוא רב חסד ובלי גבול ולכן אם איבא דארעא יתיר
32 ומשניא כו' היינו מפני שנמשך מא"א שאינו בבחי'
33 צמצומי' כלל ואע"ג שגם השפעת א"א נמשך
34 באמצעות ז"א היינו דרך מעביר לבד ואינו משתנה
35 האור (ע' רמ"ז שם ועמ"ש במצות ברכת כהנים), עכ"פ
36 למדנו מהזהר שיש השפעות בעוה"ז ג"כ מבחי' א"א
37 ממש שנמשך רק דרך מעביר בז"א והשפעות אלו הם
38 בלי צמצומי' ובשינוי' עילאה משאר השפעות עוה"ז
39 שרובם ככולם ע"י הז"א כו':
40 ועפ"י ז' יש לפרש מארז"ל במה הארכת ימים ר"ל
41 בשינוי יותר מנוהג העולם ששינוי' עילאה
42 זה ודאי הוא מהשפעת א"א דוקא שממנו נמשך אורכא
43 דיומין וכדפי' בר"ח ולכן שאלו במה הארכת ופירש"י
44 באיזה זכות ר"ל באיזה זכות זכית שיומשך עליך
45 השפעת א"א בעצמו שלא ע"י התלבשות בז"א
46 בגבורות וצמצומי' רק דרך מעביר לבד ולא הוה סגי

1 **ענין** מצות הנזירות שגדל הנזיר פרע [(שע"ד)] ואסור
2 לו בל"ת לגלח שערו כל ימי נזרו [(שע"ג)], וגם
3 אסור ביין [(שס"ח-שע"ב)] ומלטמא למתים [(שע"ה),
4 שע"ו)]: ופי' האריז"ל כי הנזיר ידמה לעליון ר"ל
5 לבחי' א"א וע"ש בטעמי מצות פ' נשא. וביאור
6 הדברים יובן עפ"י מארז"ל במגילה במה הארכת ימים
7 א"ל מימי לא הקפדתי כו' והם הכל מדת חסידות,
8 רצ"ל מהו השאלה במה הארכת ולמה לא סגי להם אם
9 האריך ימיו מצד שקיים התומ"צ כדין וכהלכה כדכתיב
10 כי היא חייך כו' וגם למה הוצרכו להשיב להם שטעם
11 אריכות הימים שלהם הוא מצד אותן המדות חסידות
12 דוקא:

13 **אך** הענין דמבואר בזהר שלח ע"פ היש בה עץ אם
14 אין רמז להם רמיזא דחכמתא על מה דשאלו
15 בקדמיתא היש הוי' בקרבנו אם אין אמר תמון תחמון
16 אי הוה אתחזי' להאי או להאי אמר לון אי תחמון
17 דאיבא דארעא כשאר ארעי דעלמא יש בה עץ אילנא
18 דחיי ולא מאתר עילאה יתיר ואי תחמון דאיבא דארעא
19 יתיר ומשניא מכל אתר דעלמא תנדעון דהא מעתיקא
20 קא נגיד ואתמשך ההוא שנינוי' עילאה מכל אתרי
21 דעלמא ובדא תנדעון היש בה עץ אם אין כו' עכ"ל,
22 וע"ש בפי' הרמ"ז ובמק"מ דהכוונה אם ההשפעה
23 מז"א או מא"א וזהו אם עץ או אין ואע"ג דכל

15 משא"כ בז"א יוכל להיות איזה יניקה לחיצוני'
16 מהשערות וכנז' אצלינו במ"א בביאור מארז"ל דר'
17 בנאה הוה מציין מערתא ואשכח דשרה מעיינא לי'
18 לאברהם ברישי' כו' ולכך בז"א מספר ראשו כנז'
19 בלקו"ת [להאריז"ל] שם שהוא העברת השערות וע'
20 זהר ע"פ ואיש כי ימרט ראשו טהור הוא כו' ולכך כל
21 אדם מותר לו לגלח שערותיו (לבד הפאות והזקן שהם
22 מהארת א"א בז"א) לפי שצריך לידמות למדות דז"א
23 וא"כ אדרבה המגדל שערותיו ניוול הוא וממהות
24 הטהרה לגלחם כנז' בר"ח, משא"כ הנזיר שמתדמה
25 לא"א צריך לגדל פרע כמו שהוא בא"א וזרח משעיר
26 כו' קדוש יהיה ואסור לשתות יין שרומז על הגבורות
27 ובא"א כולו חסדים וכן אסור מלטמא כי הוא ית' טהור
28 עיניים כו' :

מצות נזירות (9' נשא)

1 לי' בקיום התורה ע"פ שורת הדין לבד שהרי התורה
2 נמשכת מז"א כמ"ש מימינו אש כו' לכן השיבו שקיים
3 מילי דחסידות וע"ש בגמרא שרובם רומזים למדות
4 דא"א כמו לא עמדתי על מדותי שהרי כן בא"א נאמר
5 נושא עון וכן מדת הוותרנות וכן לא נסתכלתי בדמות
6 אדם רשע שכן הוא ית' טהור עיניים כו', ומזה למדנו
7 שאם ירצה האדם להמשיך עליו שפע מא"א צריך
8 לעשות איזה זכיות הנוגעי' שם דוקא :
9 **ובזה יובן ענין הנזיר שנק' קדוש לפי שגידול**
10 **שערותיו ומניעתו מין וטומאה רומז הכל לא"א**
11 **כי שערות הוא בחי' השפעה שמבחי' מותרי מוחין**
12 **והנה בא"א להיותו א"ס לכן אף במותרי מוחין שלו**
13 **יש בהם קדושה נפלאה והרי כתיב וזרח משעיר למו**
14 **שמשערות דא"א נמשך התהוות ח"ע מקור התורה כו'**

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

20 חפרו בארות, ויעקב הי' עובדא שלו במקלות, והוא
21 ענין אחד עם תפילין שלנו כמבואר בזח"א ויצא
22 דקס"ב ע"א, ואם אחד מישראל דעתה יעשה זאת לא
23 יפעול כלום, וכן חנוך הי' תופר מנעלים ועל כל תפירה
24 כו', היינו מפני שהמשכתם הי' כמו בתורה שלמעלה,
25 משא"כ תורת משה שהיא מורשה קהלת יעקב היא איך
26 ומה שימשיך כל אדם כו', וז"ע תורת ה' ובתורתו,
27 ובחי' תורת ה' היא ח"ע שלמעלה גם מכתר, וענין חכ'
28 שלמעלה מהכתר נת' שם לפי שהיא שורש החכמה
29 שברדל"א ממש שהוא מל' דא"ס שלמעלה מגלגלתא
30 דא"א שהוא הכתר.
31 **ול להיות כי בכל שנה מתחדש הארה חדשה, שהרי**
32 **שנה זו עד"מ אינה כמו שנה העברה שבכל**
33 **ר"ה נמשך חיות חדש על כלליות השנה (רק שהוא**
34 **בהעלם עדיין, ולע"ל שמי' חדשי' שיתגלה החידוש**
35 **כללי, כמו קודם חטא אדה"ר ויותר ע"י הבריור בבחי' רעש גדול דתשו' או רעש אותיות שער שנת' בד"ה את**
36 **ה' האמרת, ל"א), לכן נא' במוסף דר"ה ועשיתם**
37 **שנעשיתם ברי' חדשה.**

ד"ה ויאמר כו' קך

בס"ד. (ש"פ לך לך. רל"ג)

1 **ומה שארז"ל ברבות פ' שמיני פ' י"ג ע"פ וזאת**
2 **הבהמה, א"ר יודן ב"ר שמעון כל בהמות ולויתן**
3 **כו' א"ר אבין בר כהנא אמר הקב"ה תורה כו' חידוש**
4 **תורה מאתי תצא, הכוונה ע"ז כמ"ש רש"י ע"פ ישקני**
5 **מנשיקות פיהו ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם**
6 **לבאר להם סוד טעמי' ומסתר צפונותי' ומחלים פניו**
7 **לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו, שיתגלו לנו**
8 **טעמי תורה הפנימיות היינו מו"ס יבא בהתגלות טעם**
9 **וענג של הרצון, ועז"נ אז תתענג על הוי' שהתענוג**
10 **גבוה מש' הוי', וכעת הוא בהעלם ונסתר מאתנו אכן**
11 **אז כשיתגלה הטעם והתענוג של מו"ס יהי' הטעם**
12 **והתענוג על הוי'.**

13 **גם י"ל שזהו ע"ד תורת ה' ובחי' תורתו, שנת' בלק"ת**
14 **בביאור ע"פ אני ה' אלקיכם הג' ססי' ד' דנ"א**
15 **סע"א, שהם למטה תושב"כ ותושבע"פ, אך באמת הנה**
16 **יש ב' תורות והוא מ"ש בס' הבהיר (או מעיין חכמה)**
17 **דהע"ה הי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה, פי' תורה**
18 **שלמעלה היא ג"כ המשכות אלא שהמה ע"פ אופן**
19 **אחר לגמרי, ולא נתגלה אלא להאבות אברהם ויצחק**

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

פק"ו, הרי דע"ס דקדושה הן בתכלית הקדושה ותכלית
היחוד כו'. הנה כך בלעו"ז יש ג"כ ע"ס כח"ב ומדות
והוא הרצון והתענוג דלעו"ז, ובחי' חו"ב וכמו חכמים
המה להרע כו', רק שהן בבחי' הפירוד בתכלית מאלקו'
בבחי' ישות וגסות כענין חומרי' עוה"ז וחכמות חיצוני'
כו' שהן היפך האלקו' לגמרי, רק דמבחי' צמצום האור
במותרי השפע מבחי' חיצוני' הכלים דע"ס דקדושה
נמשך להם קצת יניקה כו' (ולא מבחי' הכלים ממש ח"ו
כ"א מבחי' השערות דאחורי העור דמל' שזהו בחי'
מותרות השפע כו'). וזהו בחי' לבן דקלי' שלמטה
מהפרסא שבין אצי' לברי' ונת"ל פק"ז דלכן הוא בחי'
חכ' דקלי' ואי' ג"כ שהוא בחי' כתר דקלי' והוא תוקף
הקלי' ביותר, דכמו בקדושה בחי' לובן העליון הוא
בחי' פשיטת העצמי' דאוא"ס שלמע' מבחי' החכ' כו',
כמו"כ בקלי' הוא בחי' תוקף הקלי' שלמע' מטו"ד
והו"ע הרצון והתענוג דלעו"ז, וכמו השקוע ביותר ר"ל
בתאוות ותענוגי' הגשמי', וכמו"כ יש עניני' תאוות שהן
בבחי' מקיפים דקלי' וכמו הכבוד וכה"ג וכמשי"ת
בסמוך. וזהו בחי' לבן דקלי' שנפל בדרך שבירה
ונפילה מבחי' לובן העליון דקדושה, והו"ע שבה"כ
דתהו שהוא בחי' ס"ג שלמע' מש' מ"ה שירד ונפל
למטה בבחי' ב"ן דנוגה כו' כנודע, ולכן זה דקלי' עשה
גל בינו לבין הקדושה היינו שלא יתגלה מאורות
עליוני' דחכ' דש' מ"ה דאצי' למטה בהיכלות דנוגה
דבי"ע להעלותם ולבררם ליכלל בקדושה דאצי' כו'.
שהרי יש בירורי' למטה בתענוגי' עוה"ז שמתבררים
ועולים למע' ע"י התו' וע"י קיום המצות בדברים
גשמי' ובפרט ע"י התשו' כו', וכמו"כ יש בירורים בדרך
מלמטלמ"ע ע"י העבודה דתפלה שמעלים באתעדל"ת
מהיכלות דנוגה דבי"ע לאצי' בחי' ניצוצות דקדושה
שנפלו לשם, וכמו והנפש אשר עשו בחרן בהגרים
שגייר אברהם כו', וכמו נשמו' הגבוהות דר"ע ור"מ
ושמע' ואבטליון וכן בנביאים כעובדי' כו', דכל אלו
ההמשכות והעלאו', דהיינו בכדי שיהיו הביורורים
למטה ע"י תומ"צ ותשו' ושיה' עליית הנשמו' כו', כ"ז
הוא ע"י תוס' אור והמשכה שלמע' מכפי המדה שנמדד
ונקצב בס' השתל', כי ע"פ המדה דס' השתל' נמשך
האור בבחי' צמצום ומתמעט ממדרי' למדרי' כו', ועל
האור המצומצם הנה המסכים והפרסאות מעלימי'
ומסתירים (כי גם תחלת המשכת האור הוא ע"י
הצמצום שהי' בתחלה שהוא בבחי' העדר האור והגילוי

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו כו' כה
תאמרון כו' עם לבן גרתי ואחר עד עתה, וצ"ל
מה מודיע לו הספור שהי' עם לבן מה נוגע זה לעשו,
ורש"י פי' עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, וג"ז אינו
מובן הלא אצל עשו לא הי' חשוב כ"כ ענין קיום
המצות ועל מה מודיע לו ששמר התרי"ג מצות כו'.
ולהבין זה ילה"ק משנת"ל בענין ויקח יעקב אבן
וירימה מצבה, דיעקב עשה מצבה דוקא ולא גל ולכן
עשה גל, ונת' ענין הגל דלכן הוא בחי' נוגה דבי"ע
והוא קלי' קשה שאינו רוצה להיות בטל לאלקו', וע"ז
עשה את הגל להפסיק בינו ובין הקדושה שלא יאיר
בו אור האלקי לפעול בו הביטול כו'.
קח) וביאור הענין הוא, דהנה ידוע דאת זלעו"ז עשה
אלקי', דכמו שיש ע"ס דקדושה בחי'
כח"ב ומדות באצי' וברי' כו' שהכל הוא בבחי' תכלית
הקדושה ובתכלית האחדות באוא"ס כו', שהרי באצי'
איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד, שגם הכלים דאצי'
הם מיוחדים בתכלית באוא"ס, דהכלים דאצי' הן אלקו'
ממש וה"ה מיוחדים בתכלית היחוד כו', רק שיש
הפרש בין היחוד דכלים להיחוד דאורות דלכן נא' ב"פ
חד. וההפרש הוא ע"ד ההפרש בין יחיד לאחד דיחיד
הוא בבחי' יחוד עצמי שכולא חד ממש ואחד הוא בחי'
התאחדות הפרטי' כו' וכמ"ש מזה בתו"א ד"ה וארא
ובלק"ת ד"ה בהעלותך, דהיחוד דאחד הוא ג"כ בבחי'
אחדות ממש כו', וכמו"כ הוא היחוד דאורות בבחי'
יחיד, ובכלים היחוד הוא בבחי' אחד כו', אבל הכל
הוא בבחי' יחוד ממש כו'. והע"ס דבי"ע דלאו איהו
וחיוהי וגרמוהי חד כמ"ש בת"ז מ"מ ה"ה בבחי' ביטול
כו', שהרי אור הנשמה דבי"ע ה"ז אלקו' ממש והאורות
נ"ר והכלים שהן בחי' נברא מ"מ ה"ה בבחי' כלים אל
האור דנשמה כו', ומבו' במ"א שזהו כמו הגוף שהוא
כלי אל הנשמה דמה שנדע ונגרשת הנשמה בגוף היא
רק מציאותה לבד לא מהותה כו', וזהו ההפרש בין
כלים דאצי' לכלים דבי"ע, דכלים דאצי' משיגים מהות
האור וה"ה בבחי' ביטול ויחוד בתכלי' כו' (בבחי'
הביטול דיחוד ע"ז), וכלים דבי"ע משיגים רק בחי'
המציאו' לבד כו', ומ"מ ה"ה ג"כ בבחי' הביטול וכמו
הגוף שע"י הביטול דוקא הוא חי מאור הנשמה כו'
וכמ"ש במ"א, וכמו"כ בחי' הע"ס דבי"ע גם בחי'
הכלים הכל הוא בבחי' היחוד והביטול כו', ולכן
בהכלים דבי"ע אין בהם תערובות טו"ר ח"ו וכמשנת"ל

בחי' ש' מ"ה דתיקון גם בצאן לבן דנוגה והפך חשך
לאור ביתר מכפי המדה מאד, וכמ"ש ויפרוץ האיש
מאד כו' דמכל אשר לאבינו עשה כו' שביור מצאן לבן
דנוגה כו', והבין שלפ"ע זה יוכל יעקב בעל עולם
התיקון לתקן ולהעלות הכל מנוגה דבי"ע שיוכלל
באצי', וכמו שיהי' לעתיד דכתי' אז אהפוך אל עמים
שפה ברורה כו' שיבורר הכל כו' (וי"ל דבתחלה המשיך
יעקב בחי' גילוי אור רב ביותר דבתחלת הבריור בכדי
שיבורר בחי' נוגה דבי"ע הי' צ"ל המשכת אור רב
ביותר, וכמו במ"ת דכתי' וירד ה' על ה"ס שהי' גילוי
אוא"ס ממש למטה וידוע שזהו בשביל הבריור דבכדי
שהתחתון יוכל להתברר ע"ז הי' תחלה המשכת אוא"ס
למטה, וזהו ג"כ ענין מ"ש זורח משעיר למו הופיע מהר
פארן שהחזירה על כל אומה ולשון כו' שכ"ז הוא
בשביל הבריור כו' וכמ"ש במ"א, כמו"כ יעקב בשביל
הבריור המשיך בתחלה גילוי אור רב ביותר ולא הי'
ביכולת לבן לעמוד נגד זה כו'. אך לאחר שגמר עבודתו
אצל לבן וצ"ל ההמשכה דש' מ"ה בתומ"צ בבחי' מדה
ושיעור שז"ע ויעקב הלך לדרכו בבחי' ס' והדרגה כו',
רצה לבן הארמי לעשות העלם והסתר ביותר כו', אך
לא הועיל לו כי כבר המשיך יעקב בחי' האור והגילוי
שלמע' מהשתל' שגם בההמשכה שבבחי' מדה ושיעור
דתומ"צ נמשך בחי' הפנימי והעצמי דא"ס כו',
וכמו"כ המשיך שיהי' ענין התשו' דמשכין לי' בחילא
יתיר שבכח האור הזה להסיר כל ההעלמו' וההסתרים
כו', והעיקר שפעל יעקב בהמשכת האור העליון ששום
מסך ופרסא לא יבדיל ולא יפסיק לגבי האור כו', והיינו
שיהי' המשכה דתומ"צ למטה ושיהי' ענין התשו' כו'.
גם י"ל מפני שקדם יעקב והמשיך את האור קודם
שהספיק לבן לעשות את הגל, דבתחלה המשיך אור רב
שלא הי' באפשר ללבן לעמוד נגד אור זה כנ"ל, ואח"כ
כתיב וירימה מצבה קודם הגל שעשה לבן, והיינו שגם
ההמשכה דתומ"צ בס' והדרגה קדם והמשיך יעקב קודם
שהספיק לבן לעשות הגל וע"כ לא הועיל לו עשיית
הגל וההפסק כו', ומ"ש כ"א עוונותיכם היו מבדילים
כו', י"ל שהעון דישאל ר"ל גרוע יותר שחוצץ ומבדיל
כו', ומ"מ שייך תשו' ואין לך דבר שעומד בפני התשו'
(כו'). ומפני היראה הזאת עשה לבן גל להפסיק בין נוגה
דבי"ע לאצי', וא' כי נסתר כו', היינו שיהי' בבחי'
הסתר והעלם גמור כו', אם אני לא אעבור כו' בבחי'
העלאה מלמטלמ"ע ואם אתה לא תעבור בבחי'
המשכה מלמעלמ"ט כו'. וזהו שקרא את הגל יגר
שהדוּתא ואי' בש"ך על התו' שזהו בגימט' השם שהוא
חילוף דה' אלקינו ה', והיינו שמקומו ואחיותו הוא
בחילופים ותמורות שהו"ע הלבושי' והמסכים שכללו'

כו'), שלאחר הפרסא מאיר אור מצומצם ביותר שאין
בכח האור הזה לברר ולהעלות כו', כ"א דוקא ע"י
שנמשך אור עליון יותר שמאיר גם ע"י הפרסא כו',
וכמו ויהי קול ממעל לרקיע שהוא בחי' קול התו'
שלמע' מהפרסא היינו מה שאין הפרסא יכולה להעלים
כו' (וע"ה שזה בא ג"כ במדה ושיעור מ"מ הרי נמשך
בזה בחי' העצמי' והמדידה היא ג"כ מדידה עצמי' כו'
כידוע ומבו' במ"א). וזהו במסכים ופרסאו' דקדושה
שאינם מעלימים לגמרי גם על האור דס' השתל' וכ"ש
שאינם מעלימים על האור שלמע' מהשתל' כו', אבל
לבן הארמי רצה להגביר את המסכי' להיות בבחי'
העלם לגמרי ח"ו (וע"ד כ"א עוונותיכם היו מבדילים כו')
וכמ"ש באגה"ת פ"ה שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כ"א
עוונותיכם כו'), והיינו להעלים גם על ההמשכה
דתומ"צ ושלא יהי' ח"ו התעוררו' תשו' בבע"ת ושלא
יהי' גילויים מאצי' לבי"ע, כמו הגילוי אלקו' שהי'
בבהמ"ק וכגילוי הנבואה בנביאים וכמו כל האותות
והמופת' שלמע' מהטבע כו' (וי"ל שזהו בחי' מקיף
דקל' שהיא קל' קשה ביותר שמעלים ומסתיר גם על
ההמשכות והגילויים דאוא"ס שלמע' מהשתל', וכמו
חוצפא כלפי שמיא מהני דהיינו שיכול לעמוד גם נגד
הגילוי דאלקו' כו' כנודע ומבו' במ"א. וכמו"כ הוא
בתאוות ותענוגי' שהן בבחי' המקיף דקל' שמעלים גם
על הגילוי כו' וכמו השקוע ביותר ר"ל בתענוגי' גשמי'
שמאבד באמת כל חלקי טובה שבנפש כו', וכמו
התאוה והכבוד דתאוה הוא בחי' או"פ דקל' וכבוד
הוא או"מ דקל' שזה גרוע יותר, שמי שרוצה להיות
מכובד בעיני הבריות ה"ז מרחיק אותו מאור הקדושה
ביותר, דכל ענין הקדושה הוא הביטול והנחת עצמותו,
ובזה הוא בבחי' הרגש עצמו ביותר כו', וכמו"כ
במלבושי' כבוד שמלבישים ומקיפי' את הנפש (עס
נעמט עם זייער ארום) שמשוקע בזה ביותר שנוגע לו
מאד, וכנראה בחוש דמי שהוא בקל' זו דמלבושי' כבוד
נוגע הדבר בנפשו הרבה יותר מעניני אכו"ש וכה"ג,
מפני שמלביש ומקיף מאד את הנפש ה"ז מעלים לו
לגמרי על אלקו' כו', וגם מפני ששומר מאד את הציור
שלו, ובקדושה צ"ל דוקא הפסד הצורה החיצוני' ומי
שהלבושי' נוגעים לו ה"ה שומר א"ע מאד מהפסד
הצורה החיצוני' וזה מניעה ועיכוב גדול מאד לעבודה
והרגש אלקי בנפשו כו' (ועמ"ש במ"א בענין קל'
עמלק שאינו מניח א"ע שיתפעל מענין אלקי בדרך
עזות כו', וכמו"כ הוא בענין הזה מצד התאוה דלבושי'
אינו מניח שיהי' בו הרגש אלקי שעי"ז יתבטל בציור
החיצוני שלו כו'). וכ"ז עשה לבן שלמטה אחר שכבר
ראה שהצליח יעקב בעובדות שלו במקלות שהמשיך

- 1 ענינם הוא להסתיר והוא רצה עוד להגביר ההסתר
2 ביותר כו' כנ"ל.
3 קיצור. והענין דהנה ע"ס דאבי"ע הן בתכלית היחוד,
4 באצ"י יחוד האורות ויחוד הכלים ע"ד יחיד
5 ואחד, וכלים דבי"ע ג"כ בבחי' יחוד גוף ונפש,
6 ובלעו"ז יש ג"כ ע"ס, ולבן הי' כו"ח דקלי' מקיפים
7 דקלי', ורצה לבן לעשות גל והפסק שלא יתברר, כי
8 הבריורים דתומ"צ ותפלה ותשובה הוא ע"י אור עלין
- 9 שאינו מתעלם ובכחו לברר, ורצה להעלים ע"ז, ע"ד
10 חוצפה כלפי שמיא (ענין קלי' הכבוד ולבושי כבוד),
11 מפני שראה הצלחת יעקב בענין הבריורים (דבתחלת
12 הבריור הי' צ"ל גילוי אור רב ביותר, וכמו במ"ת),
13 ועשה לבן גל חילופים ותמורות בכדי להעלים, אך לא
14 הועיל אחר שהמשיך יעקב האור העצמי נמשך אח"כ
15 במדה ושיעור בתומ"צ, וי"ל שג"ז המשיך קודם
16 שהספיק לעשות גל.

בס"ד. ש"פ וישלח, תנער"ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

ג.

- 1 הפסוק "ויצעקו אל הוי' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם", כתוב במזמור קז בתהלים ארבע¹⁸ פעמים
2 (בשינוי הלשון: "ויצעקו" – "ויזעקו"), אבל באופן של ישועת הוי' כתובים שלוש לשונות: [א] "יצילם"
3 [ב] "יושיעם" [ג] "יוציאם".
4 כל אחת משלוש הלשונות יש לה משמעות נפרדת, כלומר ישועה מסוג אחר, כי ארבע הפעמים של
5 "ויצעקו" הם ארבעה סוגי יסורים וארבע סוגי ישועות.
6 מזמור קז הוא ברכת הודאה של ה"ארבעה צריכים להודות"¹⁹ – אלו שעברו את הים, אלו שטעו
7 במדבר שמם והגיעו לשוב, אלו שהיו חולים והבריאו ואלו שישבו בבית הסוהר בסכנת-חיים. בישועה
8 מסכנת-מדבר כתוב הלשון "יצילם". בישועה מבית הסוהר ומסכנת מחלה כתוב "יושיעם". ובישועה מסכנת
9 הים כתוב "יוציאם".
10 כתוב בספרים²⁰ שאומרים מזמור זה במנחה של יום שישי, כי זוהי ברכת הודאה לה' יתברך על כל
11 ימי השבוע (ששת ימי המעשה) בהם האדם טרוד בדאגות הפרנסה ועובר את כל ארבעת סוגי היסורים
12 עד שמרויח את פרנסתו, כמו שכתוב²¹ "בזעת אפך תאכל לחם".
13 כאשר מגיעה השבת שהיא יום המנוחה לאחר ששת ימי העבודה הקשים, הרי זה כפי שהמדרש²²
14 אומר "בא שבת בא מנוחה", כאשר מגיעה השבת באים המנוחה והעונג.
15 זהו החילוק בין השבת והחגים. החגים נקראים "מועדים לשמחה", ימי שמחה, והשבת נקראת "יום
16 מנוחה", יום של מנוחה ועונג. לכן בערב שבת אומרים את המזמור של ברכת ההודאה.
17 ארבעה דברים אלו – יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה שנתרפא ויוצא מבית האסורים – ישנם
18 בעבודת ה' יתברך, והם ארבעת החסרונות הכלליים שקיימים אצל האדם:

(22) מדרש רבה, סוף פרשה י' (בשינוי). הובא בפירוש רש"י
על הפסוק, בראשית ב, ב.

(19) ברכות נד, ע"ב. שו"ע, אורח חיים סימן ריט, סעיף א.

(20) ראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 25.

(21) בראשית ג, יט.

- 1 יורדי הים בעבודה, היינו שהאדם שוקע וטובע בכל הענינים הגשמיים, ויש בזה כמה אופנים.
- 2 יש השקועים בתאוות ועניני הנאה, ויש כאלה השקועים בעניני העולם, שבנוסף לכך שהם שקועים
- 3 במסחר ומשא ומתן באופן שאין להם זמן ללימוד ולתפילה בציבור, מלבד זאת פריקת העול בדברים
- 4 בטלים לוקחת מהם יותר זמן מאשר העסק והם שוקעים בדברים בטלים.
- 5 יש הנקראים הולכי מדבריות, מקום שממה בו לא צומח דבר. בעבודה אלו הולכי בטל, השקועים
- 6 בדברים שאין בהם ממש.
- 7 ישנם כאלה שנקראים חולים רחמנא-ליצלן בחולי הנפש, כפי שהרמב"ם²³ ז"ל אומר, אשר כשם
- 8 שישנם חולי הגוף, כך ישנם גם חולי הנפש, הן במוחין והן במידות.
- 9 ישנם כאלה שהם חס-ושלום בבית האסורים אצל היצר הרע והנפש הבהמית.
- 10 לכל ארבעת החסרונות הכלליים הללו ישנה הרפואה בארבעת עניני התשובה: צדקה, צעקה, שינוי
- 11 השם ושינוי מעשה, שעל כך כתוב: "קרוב הוי' לכל קוראיו". כל אחד שקורא אל ה' יתברך באחד
- 12 מארבעת הדברים הללו, ה' יתברך עונה לו.
- 13 כל זה הוא קודם שנחתם גזר הדין, אבל כאשר כבר נחתם גזר הדין – ש"אין ישראל נגאלין אלא
- 14 בתשובה"²⁴, אז לא די בארבעת אופני התשובה, וצריך להיות "אשר יקראוהו באמת". קריאה על-ידי
- 15 התורה, להאמין באמונה פשוטה בכל הכתוב בתורה על-פי פירוש חז"ל.
- 16 בכל שנות זמן הגולה, היו ארבעת אופני התשובה דבר המספיק לרבים, אבל כעת, בזמן ביאת המשיח,
- 17 לא די בכך.
- 18 כל יהודי צריך ומוכרח לדעת שזהו זמן ביאת המשיח. וכימי צאתנו מארץ מצרים, שאז בא החצוף,
- 19 עמלק, לקרר את בני ישראל לתורה ומצוות ואלקות²⁵, כך גם כעת ישנם אלו המקררים מאמונה ביעודי
- 20 ה' יתברך בתורה על-ידי הנביאים וחז"ל.
- 21 בעת מתן-תורה נתן ה' יתברך את כוח האמונה בתורה, ואת הכוח לתשובה באמת, כדי להקל את
- 22 חבלי משיח, ושיזכו לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש בחסד וברחמים.
- 23 קיצור. בברכת הודאה ישנם שלושה ביטויי הצלה: יצילים, ישיעם ויוציאם – כנגד ארבעת הקשיים
- 24 בטרדות הפרנסה בששת ימי החול, על האדם להזהר מ: א) להטבע במסחר. ב) הלוח בטל ודברים בטלים.
- 25 ג) חסרונות של חולי הנפש. ד) מלהאסר על-ידי היצר הרע. כעת, בזמן המשיח, מוכרחת להיות הקריאה
- 26 באמת.

קרוב ה' לכל קוראיו [סיון ה'תש"ב]

(25) תנחומא, תצא ט. רש"י תצא כה, יח.

(23) שמונה פרקים, פ"ג [הערת כ"ק אדמו"ר].

(24) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז, הלכה ה.

ספר השיחות - ה'תש"ה בלה"ק

יום א' דחג הסוכות, בסעודה

- 1 א. המלה "תנועה" של תשובה בבעלי-תשובה,
2 ו"תנועה" של תענוג בצדיקים - היא מילה עתיקה.
3 בשנים תרנ"ד ותרע"ד הסביר הוד כ"ק אאמו"ר
4 מילה זו.
5 - אין הכוונה שבין עשרים שנה אלו הפסיק בזה.
6 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק יגע בכל השנים על כך. -
7 "תנועה של תשובה" אין הפירוש שהתנועה
8 פועלת את התשובה, אלא שהתשובה מרעידה. וכך
9 הוא הפירוש של "תנועה של תענוג" בצדיקים,
10 שהתענוג פועל את התנועה. אחרי התשובה של יום
11 כיפור, באה התנועה והרעדה בסוכות.
12 צריך להיות "שימו לבבכם".
13 ב. (ציווה לתת משקה לתלמידי התמימים שנכנסו
14 לסוכה, וסיפר):
15 בשנת תרנ"ד בהתועדות שמחת בית השואבה,
16 הורה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לתת משקה לבחורים
17 שהיו נוכחים אז, באמרו: הם המקבלים שלנו. אנחנו
18 צריכים לעשות אותם למקבלים. עם מעט משקה
19 בשמחת בית השואבה, עושים אותו כלי לקבלה.
20 ג. ישנו מחנך ומחונך, מדריך ומודרך. המחנך
21 והמדריך הרי לא זו בלבד שהם עסוקים בהעברת
22 ההשפעה למחונך ולמודרך, אלא עליהם גם לעשות
23 את המחונך ואת המודרך כלי לקבלה, גם באורות
24 הפנימיים וגם באורות המקיפים.
25 לא נדבר כאן על ההבדל של מחנך ומדריך ושל
26 מחונך ומודרך¹, הרי זה ענין נפרד. ברם, בשני
27 המקרים צריכה להיות הכשרה פנימית גם של
28 המחנך והמדריך, וגם של המחונך והמודרך.
29 הדברים יובנו מהנפש והגוף. "האלקים עשה את
30 האדם ישר"². הנפש מחיה את הגוף, ויש צורך
31 שתהיה לנפש הכשרה להחיות את הגוף, והכשרה
32 לגוף לקבל מן הנפש.
33 הגוף הרי חי בחיות עצמית, נוסף על זו שמהנפש.
34 כן יש לנפש השלימות שלה מצד עצמה, נוסף על מה
35 שהיא מחיה את הגוף.
36 מה שהנפש מחיה את הגוף, הרי זו שלימות
37 נוספת בנפש, והיא שקיימת נפש בגוף, אבל הנפש
38 כשלעצמה יש לה שלימות מצד עצמה.

- 39 לכן צריכה להיות הכשרה בנפש להחיות את
40 הגוף. ואין הכוונה שהנפש זקוקה להכשרה כדי
41 להחיות את הגוף, שהרי הנפש היא חי בעצם,
42 וממילא היא בבחינת חיות להחיות, אלא הכוונה
43 בעניין ההכשרה היא להיות שורה בגוף.
44 כתוב³ "כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא
45 בדיוקנאה קמי מלכא קדישא". הדיוק כאן הוא
46 ב"בדיוקנאה", שאין זה העניין של "חי ה' אשר
47 עמדי לפניו"⁴ באוצר הנשמות. זה ענין אחר. "הוה
48 קיימא בדיוקנאה קמי מלכא קדישא" הרי זה כפי
49 שהנשמה נפרדת כדי לרדת בגוף, כפי שהוד כ"ק
50 רבינו הזקן קורא לכך⁵ נסיעה: ומשם נסעה וירדה
51 וכו', שבנסיעה זו ישנה כבר הגעגוע של הנשמה לגוף,
52 שהיא מתגעגעת למשהו, למרות שאין היא יודעת
53 עדיין מהו הדבר. לאחר מכן באה הירידה.
54 כתוב⁶: "נשמה שנתת בי טהורה היא". "טהורה"
55 זה באצילות⁷, "בראתה יצרתה נפחתה" - בבריאה -
56 יצירה-עשיה, שבנסיעה וירידה זו מקבלת הנשמה
57 הכרה במעלת הגוף, שקיים דבר נוסף מאשר "חי ה'
58 אשר עמדי לפניו". הנשמה עדיין איננה יודעת מהו
59 הדבר, אך היא כבר מכירה שקיים דבר נוסף, ומזה
60 באה ההשתוקקות של הנשמה לגוף.
61 כפי הידוע, דבר שיודעים אותו בבירור, לא שייכת
62 בזה התפעלות. כאשר לא יודעים שום דבר מהדבר,
63 הרי בוודאי שלא שייכת שום התפעלות. רק
64 כשיודעים שקיים משהו, אלא שלא יודעים מה הוא
65 - אז שייכת התפעלות. כך גם בנשמה בירידתה
66 להתלבש בגוף. זהו ה'רצוא ושוב' שבנשמה לגבי
67 הגוף. וזהו ענין ההכשרה שיש בנפש שתוכל להיות
68 שורה בגוף.
69 ענין ההכשרה שבגוף כדי לקבל את הנפש - הוא
70 ה'עיבור', שמ"אין" ו"טיפה סרוחה" נעשים איברים,
71 והוא מצמיח מקטנות לגדלות.
72 כך צריכה גם להיות ההכשרה הפנימית במחנך,
73 להכיר את מעלת המקבל, וכך גם ההכשרה הפנימית
74 במחונך, שיקלוט בפנימיות שהוא "אין" ובטל למחנך,
75 שהוא צומח מקטנות לגדלות על ידי המחנך.
76 ד. כתוב⁸ "והאיתנים מוסדי ארץ". "אתנים" -
77 אותיות "תנאים", "מוסדי ארץ" - שהם מייסדי ארץ,

(5) תניא פ"ד.

(6) תפלת אלקי נשמה.

(7) לקו"ת ב" בחקותי ס"ד. ועוד.

(8) מיכה ו, ב.

(1) ראה מאמר החינוך והדרכה (נדפס בסו"ס השיחות ה'תש"ג).

(2) ראה קהלת ז, כט.

(3) ראה זח"ג קד, ב. זח"א, צ, סע"ב. רכו, ב. רלג, ב. זח"ב צו, ב.

זח"ג סא, ב.

(4) מלכים א. יד, א.

שבעל-פה, שהרי "מצוה" היא מלשון צוותא וחיבור, 42
והיא תורה שבעל-פה, מה שאחד מוסר לשני מדור 43
לדור, אך הכל בעניין אחד. 44
בעולם יש ביטוי: "לו היו קצת בר-דעת, לכל- 45
הפחות לא שוטה". כשאני מספר מה ששמעתי מהוד 46
כ"ק אאמו"ר הרה"ק לפני ארבעים-חמישים שנה, 47
מה שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שמע מהסבא הוד 48
כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש 10-15 שנה קודם, 49
מה ששמע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' 50
10-15 שנה קודם, מה ששמע לפני... שנה מהוד כ"ק 51
אדמו"ר הזקן, מה ששמע לפני... שנה מהרב המגיד 52
ממזריטש, מה ששמע כמה שנים קודם ממורנו 53
הבעל-שם-טוב - הרי אילו לכל-הפחות לא היו 54
טיפשים, הרי כששומעים זאת צריכים לשמוע איך 55
שהבעל-שם-טוב מדבר. ועוד יותר, אילו היו קצת 56
בר-דעת, היו מציינים איך כל הנזכרים לעיל יושבים 57
יחד, ואחד מוסר לשני. 58
ה. בהתוועדות שמחת בית השואבה בשנת תרנ"ד, 59
אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאהבת ישראל 60
אמיתית, ישנה אצל חסידים בלבד. 61
נכחו באותה התוועדות ר' אהרן - אר"ע, ר' 62
יקותיאל - קוש"ע, מדוקשיץ. ר' אהרן היה מלמד של 63
נערים מבוגרים יותר, ור' יקותיאל היה מלמד דרדקי. 64
נענה ר' אהרן ואמר: כמו אהבת אחים ממש. עונה 65
לו ר' יקותיאל: אה, כמו אהבת חסידים אחד לשני. 66
אמר על כך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זוהי 67
ההרגשה ההכרתית של מלמד דרדקי חסידי, זהו 68
האור החוזר של קמץ אלף א. 69
והיום, מדוע זה חסר? אלא, כי הישות היא 70
מחיצה. צריכים להתנער מהנחות העולם. הרי לא 71
שייך רע אצל יהודי, אלא שיש להתנתק מהנחות 72
העולם. 73
ו. כשמספרים סיפור מזמנים עברו, הרי נמצאים 74
שם בשעת מעשה, אם-כן מדוע אין אתם מצטרפים 75
לכך? 76
חסידים מלפנים, כשהיו שומעים סיפור, ולא 77
משנה אם מרבי או מחסיד, היו הם עצמם נמצאים 78
שם. 79
ז. זשעבין איננה ליובאוויטש. 80
פעם אחת בא הרב החסיד ר' שמואל גרונם¹⁴ 81
משעבין אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק. זשעבין בכלל 82

1 תורה שבעל-פה. טעמו של דבר, מדוע נקראים
2 התנאים בשם "איתנים" הוא, מפני שהם ממשיכים
3 את ה"איתן".
4 שלשה פירושים ב"איתן"? קשה, חזק וישן.
5 "איתן" כמשמעו - קשה. "איתן מושבך" - חזק. "ירח
6 האיתנים" - תרגום ירחא דעתיקיא - ישן.
7 לכאורה, מה היא המעלה ב'קשה'. בשלמא 'ישן'
8 הוא ענין של מעלה, שגם מי שאיננו תלמיד-חכם
9 אף-על-פי-כן "מפני שיבה תקום"¹⁰, ואילו 'קשה' מה
10 המעלה שבזה?
11 נקודת העניין בזה הוא: בשעה של חרון אף, אמר
12 משה רבינו "כי עם קשה עורף הוא"¹¹, ולא מצא
13 מעלה יותר גדולה בעם ישראל מאשר "עם קשה
14 עורף" וגו'. הקשיות והחוזק ש"כך הדבר ולא אחרת",
15 שזוהי בחינת מ"ה שבנפש. חכמה היא כח מ"ה, 'כח'
16 היינו השכלה, הכוחות הגלויים. ואילו "מ"ה" זה
17 היהודי בעצמו, שבזה לא נוגע איך הוא בכוחות
18 הגלויים, זה דבר אחר לגמרי. בשפת המדינה, זה
19 נקרא "דבר פרטי". ודאי הדבר שצריכים לרחם עליו,
20 להרחיק אותו מהרע ולקרבו לטוב. לבטל את העניין
21 בידיים - אינו מן העניין, אך בכל אופן ה"מ"ה" שבו
22 - שלם.
23 זה העניין של "איתן", שמשה רבינו הביא את
24 ה"איתן" לבני ישראל במתן תורה. "פנים בפנים דיבר
25 ה' עמכם"¹². לאמיתו של דבר, לא היתה בשעת
26 מתן-תורה שום התחדשות בנשמה. גם לפני-זה
27 היתה מדרגה זו בנשמות, שהרי "כי חלק ה' עמו",
28 ורש"י¹³ מגלה את הסוד, "חלקו כבוש ביניהם", אלא
29 משה רבינו גילה את הדבר מן ההעלם, ולאחר מכן
30 התנאים, "ואיתנים מוסדי ארץ", מגלים את ה"איתן"
31 מדור לדור.
32 הרמב"ם - שלא-חסידים מחשיבים אותו לשלהם
33 - הרי באמת ישנן בהקדמה שלו קבלה וחסידות.
34 בהקדמתו מסביר הרמב"ם את ההבדל בין "תורה"
35 ל"מצוה", ש"תורה" הכוונה תורה שבכתב, ו"מצוה" -
36 תורה שבעל-פה. לכאורה כיצד זה שייך לרמב"ם,
37 בעל-נגלה וחקרן, לומר ש"מצוה" היא תורה שבעל-
38 פה? להלן בהקדמה אומר הרמב"ם: "משה מסרה
39 ליהושע ושבעים זקנים, תנאים ואמוראים וכו' עד רב
40 אשי, ומרב אשי עד משה רבנו ארבעים דורות". זוהי
41 הכוונה מה שהרמב"ם אומר ש"מצוה" היא תורה

(12) דברים ה, ד.

(13) דברים לב, ט.

(14) ראה ספר השיחות ה'תש"ג ע' 180.

(9) ראה תורת אדה"ז עה"פ משכיל לאיתן האזרחי, נדפסה בקונטרס

לימוד החסידות ע' 5.

(10) ויקרא יט, לב.

(11) שמות לב, ט.

- 1 היתה עיר חסידית. בית הכנסת, הרב, הרב ר'
 2 אברהם'קע זשעבינער, הבלן, הקצב, מקצה לקצה -
 3 עיר חסידית. ידוע אופן לימוד החסידות של החסיד
 4 ר' הענדל בליובאוויטש. אך הרש"ג הרי יכול היה
 5 להכניס את החסידות בלב. אף-על-פי-כן אמר לו אז
 6 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זשעבין איננה ליובאוויטש.
 7 לא מספיק מצב התלמידים כפי שהם כעת, צריכים
 8 להסתכל על תלמיד כפי שיהיה סבא.
 9 הרה"ח ר' שמואל גרונם, חשב שהחסרון הוא
 10 מצד התלמידים, וענה: נו, יכולים להביא אותם
- לליובאוויטש. אמר לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: לא,
 המחנך...
 ח. כעת כאן באמריקה, יש כבר ב"ה כאן את
 ה'ארבע אמות'. קודם היה כאן בוץ, כעת ייבשו ב"ה
 את הבוץ ב'ארבע האמות'. אך חסר האויר, האור י',
 י' עקב. צריכים למצוא בעקב את היר"ד.
 ט. צריכים לנגן ניגון. "ניחח"¹⁵ שייכנס לפעולה.
 (אחרי שניגנו כמה ניגונים, אמר:) הרי מתקרב
 זמן שמחת בית השואבה, ויש לנגן ניגון שמח.

(15) ראה קובץ ליובאוויטש ח"ג ע' 42. ספר הניגונים ח"א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קי"ג – גר הצדק

- 1 בתדהמה שמעו הקרדינלים בוותיקן את סיפורו של הפרש כי די-לציאטה הישיש נעלם
 2 מאכסנייתו וכי אנשי המשלחת שיצאה לקבל את פניו ממתנים להוראות. לאחר התייעצות קצרה
 3 הורו לפרש לבקש מאנשי המשלחת לחפש גם באכסניות אחרות, מתוך הנחה שהזקן החליט
 4 לעבור לאכסניה אחרת. דבר אחד היה ברור: מסיבת קבלת הפנים חייבת להיערך כמתוכנן.
 5 לא היה כל טעם לוותר על הופעת ה'נזיר' שכן כל האישים המוזמנים רמי המעלה כבר
 6 התאספו בארמון האפיפיור וציפו לבואו של אורח הכבוד לפתיחת הטקס.
 7 הפרש חזר עם ההוראה, וכל הכבודה פשטה על פני האכסניה. השיירה האפיפיורית
 8 המהודרת, מרכבות הכבוד בליווי הפרשים במדיהם, משכה תשומת לב רבה, בדרכה מאכסניה
 9 לאכסניה, והרחובות השחירו מהמוני סקרנים.
 10 אלא שכל החיפושים העלו חרס. ה'נזיר' לא נמצא. מה קרה?
 11 די-לציאטה הזקן החליט לא להמתין עד שיבואו לקחתו אל המסיבה, ויצא לשם לבדו ברגל.
 12 כשהגיע לוותיקן ניגש אל אחד המשרתים ואמר לו כי נקבע לו ראיון עם האפיפיור, ולכן הוא
 13 מבקשו להכניסו אליו. המשרת לא ידע כי באגף אחר הוכנה קבלת פנים מפוארת לאורח רם
 14 מעלה, שאינו אלא הזקן שלפניו, הושיב את האורח באחד מחדרי ההמתנה, כשהוא עצמו נכנס
 15 לחדרו של אחד הפקידים הבכירים ואמר לו כי אדם בלתי מוכר מבקש להתקבל על ידי
 16 האפיפיור.
 17 על דעתו של הבכיר לא עלה הרעיון לקשר בין אותו אדם בלתי מוכר לבין האיש
 18 די-לציאטה שבארמון האפיפיור מצפים בקוצר רוח לבואו. התרגז, איפוא, הפקיד הבכיר על
 19 המשרת על סכלותו המגיעה עד כדי כך שאינו יודע להיפטר מטרדנים למיניהם והוא אף מעיז
 20 לבוא ולהפריע לממונה עליו דווקא ברגעי מתח אלה. כגמול על טפשותו וחוצפתו של המשרת
 21 הנחית לו סטירת לחי מצלצלת, ופקד עליו לשלח מיד את האורח הבלתי קרוא.

- 1 המשרת יצא ושפך כל חמתו על ה"נזיר". בקולי קולות דרש ממנו במפגיע לעזוב מיד את
- 2 המקום, וכשהלה בתמימותו לא תפס מיד את המתרחש – אחז אותו המשרת בגופו וגרר אותו
- 3 החוצה.
- 4 הזקן המופתע החליט להזמין ראיון עם האפיפיור בדרך השיגרתית, ונכנס למשרד קבלת
- 5 הקהל, שם התייצב בתור המיועד להמונים הרוצים להירשם לקביעת ראיון עם האפיפיור.
- 6 בינתיים חזרה הכבודה שנשלחה להביא את די-לציאטה לוותיקן בידים ריקות. שר הטקס
- 7 נאלץ להודיע לציבור המוזמנים על היעלמו של האורח הנכבד, וכל המוזמנים החלו להתפזר.
- 8 הדעה הרווחת בפי האנשים היתה כי ודאי חש ה"נזיר" ברגע האחרון שעדיין לא השלים את
- 9 היטהרותו והתקדשותו כדי להיות ראוי להתקבל אצל האפיפיור, ומשום כך חזר להתבודדותו.
- 10 איש איש מן המשתתפים חזר, איפוא, לביתו.
- 11 אחד מן האישים המכובדים בוותיקן שהיה נוכח באירוע, נכנס – בדרכו חזרה לביתו –
- 12 ללשכת קבלת הקהל שבמשרדי הוותיקן כדי לסדר ענין מסויים. אין לתאר את גודל תדהמתו
- 13 והזדעזעותו בראותו לפניו את די-לציאטה הישיש עומד וממתין לתורו.
- 14 ביראת כבוד ובתמהון אזר אומץ וניגש אל ה"נזיר" לשאול אותו לפשר הענין. די-לציאטה
- 15 סיפר לפי תומו את כל אשר אירע, והודיע כי הוא ממתין לתורו להתקבל לראיון על-ידי
- 16 האפיפיור.
- 17 מיד קמה מהומה גדולה. איש הוותיקן מיהר להכניס את האורח רם המעלה ללשכה, והזדרז
- 18 לנכנס התייעצות דחופה, כדת מה לעשות כדי לתקן את השגיאה שנעשתה. בסיכום, לאחר
- 19 התייעצות עם האפיפיור עצמו, הוחלט לערוך מחדש את מסיבת קבלת הפנים, אך ביתר חגיגות
- 20 ורעש, תוך כדי נקיטת צעדים להבטיח שהכל ילך כשורה.
- 21 להצלחת קבלת הפנים ולשם תיכנון מעולה ואחראי נדחה המועד לזמן מאוחר יותר, כדי
- 22 שיהא סיפק להכין את הציבור לקראת המאורע המיוחד.
- 23 אלא שדי-לציאטה הביע משאלתו ההחלטית להתקבל על-ידי האפיפיור בארבע עינים, כיוון
- 24 שיש לו למסור לו ולדבר אתו בנושא רב חשיבות. לאחר שעמד על דעתו וסירב בכל תוקף
- 25 להשתכנע בצורך לקיים את המסיבה, הובא הדבר לידיעת האפיפיור, וזה ניאות לקבלו באופן
- 26 פרטי. איש לא נוכח כאשר התייחדו ה"נזיר" והאפיפיור, ואיש לא ידע את תוכן שיחתם.
- 27 ה"נזיר" הישיש שהה בחדרו של האפיפיור עשרים דקות בלבד. בצאתו המתינו לו
- 28 הקרדינלים, אך הוא לא דיבר אתם מאומה ומיהר לעזוב את הארמון, להשתוממותם העזה של
- 29 הקרדינלים, ונעלם.
- 30 אחרי כמה דקות של מבוכה ופליאה, החליט אחד הקרדינלים להכנס אל חדר האפיפיור.
- 31 הוא נדהם לראות את האפיפיור שרוי בדכאון וצער, כשבעיניו ניכרים אותות בכי ויגון. האפיפיור
- 32 לא שעה אל הקרדינל הנכנס ולא אמר לו דבר. הלה לא אזר אומץ לשאול את האפיפיור לפשר
- 33 דכאונו, וחזר אל עמיתיו לספר להם את אשר ראה.
- 34 הקרדינלים התאמצו בכל כוחותיהם לפתור את חידת הביקור ותוצאותיו. הועלו השערות
- 35 מהשערות שונות, אך לא הביאו לתוצאות ברורות.

- 1 אוירת נכאים השתלטה על הארמון. כל אנשי הארמון הסתודדו ימים ולילות ולא פסקו
- 2 מלדבר בביקורו המוזר של ה"נזיר" הישיש. האפיפיור עצמו הסתגר בחדרו למשך שבועות מספר,
- 3 ולא נתן לאיש, אף מן המקורבים ביותר אליו, להכנס אליו. הקרדינלים התהלכו אבלים וחפויי
- 4 ראש כשהם משתאים לפשר המאורע. קויימו התייעצויות סודיות שלא הביאו דבר.
- 5 רק כעבור זמן, החל אט אט להתגלות הסוד הנורא.
- 6 התברר כי כאשר נכנס ה"נזיר" ללשכת האפיפיור, וזה צעד לקראתו בחמימות בהושיטו לו
- 7 את הצלב לנשקו כפי שמקובל אצלם, דחה די-לציאטה את הצלב מעל פניו, לתדהמתו הגדולה
- 8 של ראש הכנסייה הקתולית. התברר כי הזקן אף אינו כורע ברך כנהוג על-ידי הנוצרים במעמד
- 9 כזה.
- 10 האפיפיור הנבוך העמיד עינים תמהות ושואלות לפשר הדבר: האם עזב די-לציאטה את
- 11 הנצרות,
- 12 — אכן!
- 13 אמנם לפני שלושים וחמש שנה הצטיין די-לציאטה בויכוחים שניהלה הכנסייה עם היהודים.
- 14 בכשרונו הגדול ובכושרו הריטורי אף הצליח לנצח יהודים רבים. אלא שבנפשו עצמו החלו
- 15 לכרסם ספיקות בצדקת הנצרות, והוא החל לפקפק בנכונות דרכו.
- 16 דווקא מן הויכוחים שניהל, גם מאלה שניצח בהם לכאורה, ומן ההסברים בכתב שפירסם,
- 17 החל אט אט להשתכנע כי דווקא אמונת היהדות היא הנכונה והצודקת.
- 18 בסופו של דבר השתכנע באופן מוחלט וברור כי היהדות היא תורת האמת, והוא החליט
- 19 לעזוב את הנצרות ולהיות ליהודי.
- 20 היה ברור לו כי לא יוכל לעשות דבר בכיוון זה כל עוד הוא נמצא בוונציה, שם רכש לו
- 21 את הכבוד והפרסום העצום עד שתהלתו הגיעה לשערי הוותיקן. הוא אף החליט כי אסור לו
- 22 להודיע, ואפילו ברמז, לעמיתיו הנוצרים על מסקנתו, שכן ודאי יעשו כל אשר לאל ידם למנוע
- 23 ממנו ביצוע החלטתו.
- 24 כך החליט להיעלם מן האופק. כאשר פשטו השמועות על נסיעתו להודו כדי להסתגר
- 25 ולהתבודד, היה, לאמיתו של דבר, בדרכו לאמשטרדם שבהולנד, שהיתה אז מרכז של תורה
- 26 ויהדות. בעיר זו התגיר ושמך נקרא בישראל: אברהם. באמשטרדם ישב ולמד תורה בשקידה,
- 27 מבלי שאיש ידע דבר על עברו ועל זהותו.
- 28 בהגיעו לגיל שבעים החליט לבקר את האפיפיור במטרה אחת ויחידה: לספר לו כי הוא
- 29 יהודי ולהסביר לו כי הכנסייה טועה טעות חמורה ביחסה ליהודים, ובהעלימה עין משפיכת דמי
- 30 יהודים ומעיניניים, דבר המעודד את הפעולות הנוראות הללו על-ידי ההמונים הנוצרים. היא אף
- 31 מעודדת באופן ישיר את צעדי הדיכוי הללו, אך על ראש הכנסייה לדעת כי גם כשהכוח האלים
- 32 בידה — הצדק הוא עם היהדות, ולאט לאט יצטרפו נוצרים בעלי רוח אל היהדות.
- 33 גר הצדק אף התכוון לקרוא לאפיפיור ולעורר לבחון את דרכו, ולקבוע כי הדת היהודית
- 34 היא דת האמת.

- 1 במשך 20 דקות ללא הרף העלה הגר הישיש את טיעונו כשהוא משמיע באזני האפיפיר
- 2 דברי תוכחה נוקבים. הלה היה אחוז תדהמה ולא הצליח לפצות את פיו. זמן רב אחרי שהישיש
- 3 עזב את חדרו המשיך לשבת תפוס הרהורים ודמעות זולגות על לחייו.
- 4 כעבור שבועות מספר התאושש וגילה למקורביו את תעלומת הביקור, כשיחדיו הם מטכסים
- 5 עצה כיצד להסתיר את הדבר מן ההמונים. הם הבינו כי רוח של ספקנות בצדקת הנצרות החלה
- 6 לנשב בין נוצרים רבים, ואם התופעה הזאת תלך ותתגבר, עלולים נוצרים רבים להתגייר, ומי
- 7 יודע לאילו מימדים יגיע הדבר.
- 8 עם תום סדרת ההתייעצויות נקבעו הצעדים שיש לנקוט כדי להגביר את התעמולה למען
- 9 הנצרות מחד, וכדי לשרש – ואפילו תוך שימוש באמצעי אלימות – כל גילוי של ספקנות בצדקת
- 10 הכנסייה שייראה אצל אנשי הקהילה הנוצרית בוותיקן ובסביבתה.
- 11 אלא שלמרות הכל החל הסוד להיוודע, וגם אם האמצעים שננקטו על-ידי הכנסייה הביאו לידי
- 12 כך שכמעט לא התרחש מקרה נוסף של התגיירות – הרי אצל היהודים עצמם עורר הסיפור רגשי
- 13 סיפוק ושמחה.

אגרות קודש

ב"ה, ערש"ק פ' שלח, ת"ש
ניו-יארק

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והמפורסם,
משכיל לכל דבר טוב, חו"י חו"י וכו',
מוהר"ר אלי' נ"י, המכונה דר. יאנג,
ניו-יארק

1 שלום וברכה.

- 2 שמעתי כי החליט כת"ר שי' להקציב מן הכנסת
- 3 האפיעל אשר עשה בביהכנ"ס שלו, את החלק העשירי
- 4 לטובת החזקת מוסדות התורה, ומאד שמחתי להוכח
- 5 עוה"פ על התענינותו הטובה בהחזקת הישיבות הק'
- 6 באירופה, וישר כוחו וחילו.
- 7 בהזדמנות זו הנני להודיע לכת"ר שי' כי בשבוע זה

- 8 קבלתי מברקות מווילנא וריגא, המודיעות כי, למרות
- 9 כניסת החיל הסוביעטי למדינות ליטא ולטביא, לא נשתנה
- 10 המצב ביחס לישיבות, וקיומן לא נפגע, ושלוה להם
- 11 ולתלמידינו היקרים שי'. אמנם מבקשים הם עזר
- 12 בתחנונים גדולים, כי כל קיומם תלוי בעזר שמקבלים הם
- 13 מכאן.

- 14 והנני בזה לבקש את כת"ר שי' אשר ייטיב נא להקציב
- 15 חלק ראוי והגון להשיבות שלי "תומכי-תמימים"
- 16 ליובאוויטש מן הכספים אשר תרם למען מוסדות התורה,
- 17 ותודתי הרבה אמורה לו מראש.
- 18 ידידו דו"ש ומברכו בברכת השבת,

19 יוסף יצחק

אג"ק מוהר"י צ' נרץ יז

פרשת שלח

יג * וידבר יהוה אל־משה לאמר: ד שלח־לך אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל גשיא בהם: ג וישלח אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים ראשי בני־ישראל המה: (ל) ד ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן־זפור: ה למטה שמעון שפט בן־חורי: ו למטה יהודה כלב בן־יפנה: ז למטה יששכר יגאל בן־יוסף: ח למטה אפרים הושע בן־נון: ט למטה בנימין פלטי בן־רפוא: י למטה זבולן גדיאל בן־סודי: יא למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי: יב למטה דן עמיאל בן־גמלי: יג למטה אשר סתור בן־מיקאל: יד למטה נפתלי נחבי בן־נפסי: טו למטה גד גואל בן־מכי: טז אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע בן־נון יהושע: (ישראל) ז וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בגב ועליהם את־ההר: ח וראיתם את־הארץ מה היא ואת־העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אמריב: ט ומה הארץ אשר־הוא יושב בה המוכה הוא אמרעה ומה הערים אשר־הוא יושב בהנה תבמחנים אם במבצרים: ד ומה הארץ השמנה היא אם־רזה היש־בה עץ אם־אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי כפורי ענבים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג, כ)

המשמעות של לקיחת הפירות היא - הפיכת פרוחיה של ארץ כנען, שמעשיה משחתים ומקלקלים מכל האמות, לפרות השניכים לעם היהודי. כן שששיאי ישראל יתחזקו ויקחו מפרי הארץ - יש, אפוא, משום 'פתיחת הצנור' לכבוש הארץ על ידי בני ישראל והפיכתה לארץ קדושה וטהרה.

שני כא ויעלו ויתרו את־הארץ ממדבר־צן עד רחב לבא חמת: ב ויעלו כנגב ויבא עד־חברון ושם אחימן ששן ותלמי ילדי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: ג ויבאו עד־נחל אשכל ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאחו במוט בשנים ומן־הרמנים ומן־התאנים: ד למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר־כרתו משם בני ישראל: ה וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: ו וילכו ויבאו אל־משה ואל־אהרן ואל־כל־עדת בני־ישראל אל־מדבר פארן קדשה וישבו אתם דבר ואת־כל־העדה ויראום את־פרי הארץ: ז ויספרו־לו ויאמרו פֶּאֶנוּ אֶל־הָאָרֶץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה: ח אפס פירעו העם הישב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: ט עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על־הים ועל יד הירדן: י ויהם כלב את־העם אל־משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה פרי־כול נוכל לה: יא והאנשים אשר־עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל־העם כי־חזק הוא מנו: יב ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל־בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל־העם אשר־ראינו בתוכה אנשי מדות: יג ושם ראינו את־הנפילים בני ענק מן־הנפילים וגם בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם: יד * ותשא כל־העדה ויתנו את־קולם ויכפו העם בלילה ההוא: ד וילנו על־משה ועל־אהרן כל בני ישראל ויאמרו אלהם כל־העדה לו־מָתָנוּ בָּאָרֶץ מִצְרַיִם או במדבר הזה לו־מָתָנוּ: ג ולמה יהוה מביא אתנו

הָזֶה כָּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעוֹן לֵאמֹר: ^ט מִבְּלָתִי יִכְלֹת יְהוָה לְהַבִּיאַ
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: ^י וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כֹחַ אֲדֹנִי
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: ^{יא} יְהוָה אֲרֹךְ אַפִּים וְרַב־
חֶסֶד נָשָׂא עֹון וּפָשַׁע וְנָקָה לֹא יִנָּקֶה פֶקֶד עֹון
אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבָּעִים:
^{יב} סִלַּח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגֹּדֶל חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר
נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנֶּה: ^{יג} וַיֹּאמֶר
יְהוָה סִלַּחְתִּי כְּדִבַּרְךָ: ^{יד} וְאֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֹא
כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: ^{טו} כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרְאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֲתֹתִי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוֹר פְּעָמִים
וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ^{טז} אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָם וְכָל־מִנְאַצִּי לֹא יִרְאוּהָ:
^{יז} וְעַבְדִּי כָלֶּב עֶקֶב הִיטָה רֹיחַ אַחֲרַי עִמּוֹ
וַיִּמְלֹא אַחֲרָי וַהֲבִיאתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָא
שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה: ^{יח} וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יֹשְׁבֵי
בְּעֶמְקֵי מִזְרָח פָּנָיו וַיִּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ
יַם־סוּף: ^{יט}

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזלזקט ג עמ' שצו)

ועתה יגדל נא כח אדני (יד, יז)

אמרו ב'ל', שהקב"ה אמר למשה: הנה לך לעזרתי, מיך
אמר לו: ועתה יגדל גוי. ומבאר בסידרות, שעל ידי עבודה
פועלים הגדלה בבחינת 'כח אדני', היינו שהעבודה היא
'צריך גבורה'. דהנה כתיב למעשה ידיך תכסף, "תכסף"
מלשון תענוג, וכיון שתענוג תמידי אינו תענוג, לכן רק על
ידי עבודה בכח עצמו, שהוא חדוש, נעשה אמתית התענוג
למעלה.

רביעי כו וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
^א עד־מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה
מלינים עלי את־תִּלְלוֹת בני ישראל אשר המה
מלינים עלי שמעתי: ^ב אמר אלהם חִי־אֲנִי
נָא־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֵן

אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בַּחֶרֶב נִשְׁכִּנו וְטַפְנוּ יְהִיו
לְבָז הָלֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרִימָה: ^ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אֶחָיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹכָה מִצְרִימָה: ^ד וַיִּפֹּל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קְהֵל עַד־תִּבְנֶי
יִשְׂרָאֵל: ^ה וַיְהִי־שָׁע בֶּן־זוֹן וְכָלֶּב בֶּן־יִפְתָּה מִן־
הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם: ^ו וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עַדֶּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרנוּ
בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

ויחם כלב את העם אל משה (יג, ל)

יש לשאל, הרי המרגלים השיבו על שאלותיו של משה,
וימה ראה כלב שהשתיקם. ויש לומר, דהנה משה דרש מהם
לחקר אודות המלחמה והפבוש ("החזק הוא"), ואחר־כך
אודות הרוח והשקר ("השמונה היא"), אף המרגלים שנו את
הסדר והקדימו את השקר ("זבת חלב ודבש"). ומפנין
ששמו את הדגש על השקר, עבודה על־מנת לקבל פרס -
עמד כלב והשתיקם.

שלישי ^ה אם־חפץ בנו יהוה והביא אתנו אל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זֹכַת
חֶלֶב וְדִבְשׁ: ^א אֵךְ בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם
אֱלֹהֵינוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֹנוּ הֵם סָר
עֲלֵם מֵעֲלֵיהֶם וַיְהִי אֲתָנוּ אֱלֹהֵינוּ:
^ב וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לְרָגוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּכְבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ג פ
^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנָּה יִנְאַצְנִי הָעָם
הַזֶּה וְעַד־אַנָּה לֹא־יֵאֱמִינוּ בִּי כָּל־הָאֲתוֹת אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: ^ה אֲפָנוּ בְּדַבָּר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה
אֲתָךְ לְגוֹי־גֹדֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ: ^ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְוִים פִּירֵה־עֲלִית בְּכַחַד
אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: ^ז וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ
הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ פִּירֵה־אֲתָה יְהוָה בְּקִרְבֵּי הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר־עֵין בְּעֵין נִרְאָה וְאַתָּה יְהוָה וְעַנְגְּלִי
עִמָּךְ עֲלֵהם וּבְעַמּוֹד עֵין אֲתָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם
וְיֹמָם וּבְעַמּוֹד אֵשׁ לַיְלָה: ^ח וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם

אֶעֱשֶׂה לָכֶם: ^א בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְּגִרְכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מַסְפְּרָכֶם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶם עָלַי: ^ב אִם־אַתֶּם תִּבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֹתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בְּנִי־יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ בְּנִי־נוּן: ^ג וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אִמְרַתֶם לָבוֹ יִהְיֶה וְהִבִּיאתִי אֹתָם וַיֵּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאִסְתֶּם בָּהּ: ^ד וּפְגִירְכֶם אִתָּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: ^ה וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עִדְתָם פְּגִירְכֶם בַּמִּדְבָּר: ^ו בַּמַּסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תֵּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבַּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיֵּדַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: ^ז אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא: ^ח וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרַעָה הַזֹּאת הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשֵׁם יִמְתּוּ: ^ט וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ כְּתִיב וַיִּלְוּ קָרִי וַיִּלְוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ: ^י וַיִּמָּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דַבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגִּפָּה לִפְנֵי יְהוָה: ^{יא} וַיהוֹשֻׁעַ בְּנִי־נוּן וְכָלֵב בְּנִי־יִפְנֶה חָיו מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַחֲלֹכִים לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ: ^{יב} וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּאֲבָלוּ הָעָם מְאֹד: ^{יג} וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשֵׁי־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעַלִּינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטֵאוּנוּ: ^{יד} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלַח: ^{טו} אֲלִי־תַעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: ^{טז} כִּי הָעַמְלָקִי וְהַכְּנִעִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בַּחֲרֵב כִּי־עַל־כֵּן שָׁבַתֶם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם: ^{יז} וַיַּעֲפִלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וְאַרְוֶן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֵּרֶב הַמַּחֲנֶה: ^{יח} וַיִּרְדּוּ הָעַמְלָקִי

וְהַכְּנִעִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיָּכּוּם וַיַּכְתּוּם עַד־הַחֲרָמָה: ^{יט} זֶה הָיָה וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^כ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְּאוּ אֶל־אָרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם: ^{כא} וַעֲשִׂיתֶם אֵשֶׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹזֶבֶחַ לִפְלֹא־גִיד אוֹ בִגְדָה אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבֶּקֶר אוֹ מִן־הָעֶצֶם: ^{כב} וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוֹל בְּרִבְעִית הַחֵין שָׁמֶן: ^{כג} וַיֵּין לֶסֶף רִבְעִית הַחֵין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לֹזֶבֶחַ לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד: ^{כד} אוֹ לֵאיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרִים בָּלוֹלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלִשִׁית הַחֵין: ^{כה} וַיֵּין לֶסֶף שְׁלִשִׁית הַחֵין תִּקְרִיב רִיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות לג עמ' 85)

עד מתי לעדה הרעה הזאת (י, כז)

וַיִּלְל לְמַדּוֹ מִכָּאֵן שֶׁעֲשָׂה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'. וְקִשָּׁה, מִדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מ'עֵדָה' רָעָה דּוֹקָא. וַיֵּשׁ לִזְמַר, שְׂבֻחָה נִרְמָז שְׁחָטָה הַמִּרְגְּלִים לֹא הָיָה חָטָא בַּמּוֹכֵן הַפְּשׁוּט, אֲלֵא סְעוּת - הֵם חָשְׁבוּ שְׂבֻדֵּי הַגִּיעַ לְדַבְּקוֹת בָּהּ, וַיֵּשׁ לְהַתְּבַדֵּד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גִּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם. אֲלֵא שְׂמַצַּד גָּדֹל מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם בְּעִבּוּדֵי ה', הִרְיָ זֶה חָטָא גָּדוֹל וְחָמוּר.

חמישי ה' וכי־תַעֲשֶׂה בְּנִי־בֶקֶר עֹלָה אוֹזֶבֶחַ לִפְלֹא־גִיד אוֹזֶבֶחַ לַיהוָה: ^א וְהִקְרִיב עַל־בְּנֵי־הַבֶּקֶר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים בָּלוֹל בְּשֶׁמֶן חֲצִי הַחֵין: ^ב וַיֵּין תִּקְרִיב לֶסֶף חֲצִי הַחֵין אֵשֶׁה רִיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: ^ג כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְשׂוֹר הָאֶחָד אוֹ לֵאיל הָאֶחָד אוֹזֶבֶחַ בְּכִבְשִׁים אוֹ בְּעִזִּים: ^ד בַּמַּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִכָּה תַעֲשׂוּ לָאֶחָד בַּמַּסְפָּר: ^ה כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כִכָּה אֶת־אֵלֶּה לְהִקְרִיב אֵשֶׁה רִיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: ^ו וְכִי־יִגֹּר אֹתְכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בָּתוּכֶם לְדִרְתֵיכֶם וַעֲשֶׂה אֵשֶׁה רִיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה: ^ז חֻקְהֶל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם

גם האמונה שכווכבים ומזלות אינם רק כגרון ביד החוצב בו, אלא הם בעלי שליטה והשפעה עצמית. ומצות חלה מבטלת אמונה זו, שהרי האדם המקיים את המצוה מצהיר בכך ששפטה זו, שקבל באמצעות כחות הטבע, באה בעצם מהקב"ה.

שביעי כו ואם־נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת־שנתה לחטאת: כח וכפר הכהן על־הנפש השוגגת בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו: כט האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה: לו והנפש אשר־תעשה א ביד רמה מן־האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה: לא כי דבר־יהוה בזה ואת־מצותו הפר הכרת א תפרת הנפש ההוא עונה בה: פ ויהיו בני־ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת: ז ויקריבו אותו המצאים אותו מקשש עצים אל־משה ואל־אהרן ואל פל־העדה: ח ויניחו אותו במשמר כי לא פרש מה־יעשה לו: ט ויאמר יהוה אל־משה מות יומת האיש רגום אותו באבנים פל־העדה מחוץ למחנה: י ויצאו אותו פל־העדה אל־מחוץ למחנה וירגמו אותו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את־משה: פא ויאמר יהוה אל־משה לאמר: לא דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על־כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל תכלת: לא ויהיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את־כל־מצות יהוה ועשיתם אתם ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר־אתם זנים אחריהם: ב למען תזכרו ועשיתם את־כל־מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: בא אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם: פפפ

לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני יהוה: טו תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וכי יגור אתכם גר . . . ולגר הגר אתכם (טו, יד־טז) בכל פסוק יש חדוש. וכי יגור - בפרשת נסכים "בשר להם שינסו לארץ", כי בני ישראל הצטערו מכך שנאמר להם לאחר חטא המרגלים שלא ינסו לארץ; ומכיון שצער זה היה גם לגרים שהיו בשעת חטא זה, חל הצווי גם על גר. הקהל - לא רק בנסכים, אלא אף בכל המצות. חקת עולם - גם במצוות שנגזרו לדורות. תורה אחת - לא רק בתקנים, אלא גם בעדות ובמשפטים.

ששי י וידבר יהוה אל־משה לאמר: יא דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם בבאתכם אל־הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: יב והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה: יג ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה בתרומת גרן כן תרימו אתה: יד מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם: טו וכי תשגו ולא תעשו את כל־המצות האלה אשר־דבר יהוה אל־משה: טז את פל־אשר צוה יהוה אליכם ביד־משה מן־היום אשר צוה יהוה והלאה לדרתיכם: טז והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונסכו במשפט ושעיר־עזים אחד לחטת: כח וכפר הכהן על־פל־עדת בני ישראל ונסלח לכל־עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל־העם בשגגה: טז

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

ראשית ערסתיכם חלה תרימו תרומה (ט, כ) אימא במדרש, שכל המקום מצות חלה, פאלו בטל עבודה־זרה. ויש לבאר, דהנה חטא של עבודה־זרה הוא

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ
וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיַּקְרֵב מְשִׁיחָהּ.
אַמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא
וּבְזִמְנ קָרִיב וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא.
עֲלֵמֵינָא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא.
יְתְבָרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְחַלֵּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא בְּרִידָא הוּא. אַמֵּן לְעָלְמָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאַמִּין
בְּעֶלְמָא, וְאַמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת שלח, תשי"ג)

בְּסִיּוּם פְּרַשְׁת צִיצִית, נֶאֱמָר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". עֲלוּל אָדָם לַעֲשׂוֹת "חֻשְׁבוֹן",
שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הִיא הַפּוֹכָה שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם: הוּא נִדְרָשׁ
לְשִׁמּוֹר שְׁבֶת יוֹם-טוֹב, וְעוֹד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מַחֵל עַל
הַקֹּדֶשׁ, לְמִירוֹת שֵׁישׁ לוֹ מִתְּחִירִים גּוֹיִים, וְלַהֲבָדִיל בְּגֵי יִשְׂרָאֵל
שְׂאֵינֶם שׁוֹמְרֵי שְׁבֶת. הוּא נִדְרָשׁ מִיֵּד בְּקוֹמוֹ מִשְׁנֵתוֹ לְהִתְפַּלֵּל,
וְאַחֲרֵיכֶן לְלַמֵּד, וְרַק לְאַחֵר מִפֶּן - לְהִתְפַּנּוֹת לְמִסְתָּרוֹ.
וּבְהִיּוֹתוֹ שְׂקוּעַ כְּבֹר בְּעֶסֶק, הוּא נִדְרָשׁ, בְּעֶצֶם הַיּוֹם, בְּעֶצְמוֹ
שֶׁל מִסְתָּר, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה - שְׁנֵהוּ הָרִי גִדֵּל הַחֲבִיבוֹת שֶׁל
תְּפִלַּת מִנְחָה. בְּעָרְב, עָלָיו שׁוֹב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עֶרְבִית וְלִקְרֹא

קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ לְזִהְרִיּוֹת מִגְנָבָה,
גְּזֵלָה, אֻנְיָאָה וְהַשְׁגָּת גְּבוּל - וְלַהֲפֹךְ מִדְּרָכֵי הַמִּסְתָּר, צִפָּה
הָרִי שֶׁשָּׂאלָה: אֵיךְ יָכוֹל הוּא לְהִתְנַהֵג עַל-פִּי תוֹרָה, בְּשִׁעָה
שֶׁהִיא הַפּוֹכָה שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם?

לְכֵן נֶאֱמָר בְּסִיּוּם פְּרַשְׁת צִיצִית - שֶׁהָרִי תִּכֵּן הַצִּיצִית הוּא,
כְּאִמּוֹר, לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת, כִּנּוּל: בְּשִׁעָה שְׂאֵין אָדָם
מִתְחַשֵּׁב בְּשׁוּם מְדִידוֹת וְהַגְבָּלוֹת שֶׁל טַעַם וְדַעַת, וּמִקֵּי
מַצּוֹת לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת, מִתְנַהֵג עִמּוֹ גַּם הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ
הוּא לְמַעַלָּה מִהַגְבָּלַת הַטַּעַם.

מִפְטִיר ל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: לֹא יִדְבֹר
אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית
עַל-כַּנְפֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנִתְּנוּ עַל-צִיצִית הַכַּנֹּף
פֶּתִיל תְּכֵלֶת: לֹא וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ
וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
וְלֹא-תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֵּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-
אֵתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם: לֹא לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם
אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:
כֹּא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פַּפּ

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֵינֵי-חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְחִמְקִיהָ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי-נֶעֱם, וְכָל-נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ,
בְּשִׂמְאֵלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיקִים לְגִלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמִּקּוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים
בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם

הַנְּאֻמִּים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אֲתָהּ יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵינֹן מִן־הַשְּׂטִיִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגָּלִים חֲרָשׁ (ח"י) בְּרֵא, בַּפֹּתֶר שֶׁלָּהֶם כִּי לֹא רָצָה שִׁדְּעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּדִּי שְׁלָחוּ מִרְגָּלִים לֵאמֹר וְכֵּה אָמַר לָכֵן רָאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיִּלְכְּוּ וַיָּבִיאוּ בִּית־אִשָּׁה זֹנָה מוֹכֶרֶת מִזֶּן וּשְׂמָהּ רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה לַיְלָה אֶחָד: ב וַיֹּאמֶר לְמַלְךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הֵנָּה לְעִיר הַזֹּאת הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַפֵּר לְהַגִּיל אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מַלְךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחַב לֵאמֹר הוֹצִיָּאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי לְחַפֵּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתַּצְפְּנוּ כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מִיּוֹתֵר וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאֵן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר עוֹמֵד לְסֻגֹּר בַּחֲשֹׁךְ שֶׁשָּׁדֵךְ הַיּוֹם וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אֲנִי הַלְכּוּ הָאֲנָשִׁים רִדְּפוּ מִתֵּּר אַחֲרֵיהֶם הָיִיתָ זֶה מְקֻרֹב יָצְאוּ כִּי תִשְׁוֹגוּם: ו וְהָיָה הָעֵלְתָם הַגָּנָה וְהַטְּמִינָם בְּמָקוֹם יוֹתֵר נִסְתָּר בְּפִשְׁתִּי הָעֵץ בְּפִשְׁתִּים שֶׁהֵם עֲדוֹן בַּחוּץ קָנִים הָעֵרְכּוֹת הַמְסוּדָּרִים לָהּ עַל־הַגָּן: ז וְהָאֲנָשִׁים רִדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל עַד הַמַּעְבְּרוֹת מִקּוֹם מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן, שָׁחִיו סְבוּרִים שָׁחִיו לְעֵרְכּוֹת מוֹאָב וְהַשָּׁעַר סָגְרוּ הַשּׁוֹעֲרִים אַחֲרָיו כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הַרְדָּפִים אַחֲרֵיהֶם שָׁאֵם עֲדוֹן לֹא יָצְאוּ מִן הָעִיר לֹא יוֹכְלוּ לְצֵאת מִשָּׁם: ח וְהָמָּה הַמְּרָגְלִים טָרֵם יִשְׁכְּבוּן וְהָיָה עֲלֵתָה עֲלֵיהֶם אֲזָלָם עַל־הַגָּן: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וּמֵאֵן יָדַעְתָּ וְאֵת? מִכּוֹן, וְכִי נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ מִפְּנֵי

שי למורא

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵינֹן מִן־הַשְּׂטִיִּים

שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגָּלִים חֲרָשׁ לֵאמֹר לָכֵן

רָאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיִּלְכְּוּ וַיָּבִיאוּ

בִּית־אִשָּׁה זֹנָה וּשְׂמָהּ רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ

שָׁמָּה: ד וַיֹּאמֶר לְמַלְךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה

אַנְשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל

לְחַפֵּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מַלְךְ יְרִיחוֹ

אֶל־רָחַב לֵאמֹר הוֹצִיָּאִי הָאֲנָשִׁים

הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבִיתְךָ כִּי

לְחַפֵּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח

הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתַּצְפְּנוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים

וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאֵן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסֻגֹּר בַּחֲשֹׁךְ וְהָאֲנָשִׁים

יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אֲנִי הַלְכּוּ הָאֲנָשִׁים רִדְּפוּ מִתֵּּר אַחֲרֵיהֶם כִּי

תִּשְׁוֹגוּם: ו וְהָיָה הָעֵלְתָם הַגָּנָה וְהַטְּמִינָם בְּפִשְׁתִּי הָעֵץ הָעֵרְכּוֹת לָהּ עַל־הַגָּן: ז וְהָאֲנָשִׁים רִדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשָּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרָיו כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הַרְדָּפִים

אַחֲרֵיהֶם: ח וְהָמָּה טָרֵם יִשְׁכְּבוּן וְהָיָה עֲלֵתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּן: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וּכִי־נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְנוּ כָּל־יִשְׂבֵּי

(א) מִרְגָּלִים, לְרֹאוֹת מֵאִתָּה מָקוֹם יְכַבְּשֻׁהָ בְּקִלּוֹת. חֲרָשׁ, בְּשִׁתְּיָקָה, שְׂאִישׁ לֹא יָדַע בְּדָבָר, רַק הֵם לְבָדֵם. וְאֵת יְרִיחוֹ, שֶׁהָיְתָה קִשָּׁה לְכַבּוֹשׁ כְּגַדְרָה כָּל הָאָרֶץ. אִשָּׁה זֹנָה, מוֹכֶרֶת מִיְצֵי מִזֶּן. (ב) לְחַפֵּר, לְהַגִּיל וּלְחַפֵּשׁ אֶת הַסִּתְּרוֹת שָׁמָּה. (ד) וַתַּצְפְּנוּ, אֶת כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מִיּוֹתֵר. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחומא אָמְרוּ, שֶׁהַמְּרָגְלִים הָיוּ פִּנְיָהִם וְכָלָם, וּפִנְיָהִם עָמַד לְפָנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהוּ, לְפִי שֶׁהָיָה כְּמִלְאָד. וְרַק אֶת כָּלָם הָיָה צָרִיךְ לְהַצְפִּין. (ו) וַתַּטְמִינָם, בַּסִּתְּהָ אוֹתָם בְּהַטְמִינָה לְגִמְרִי. בְּפִשְׁתִּי הָעֵץ, בְּקִנֵּי פִשְׁתֵּן שֶׁהֵם עֲדוֹן כְּמוֹ עֲצִים. (ז) עַל הַמַּעְבְּרוֹת, כְּמוֹ עַד הַמַּעְבְּרוֹת שֶׁהוּא מִקּוֹם מַעְבְּרֵי הַיָּם שֶׁל הַיַּרְדֵּן. (ט) נִמְנוּ, נִמְסוּ.

עטרת מרים

גדולתכם ורוממותכם, ועוד וכי נגמנו כל יושבי הארץ מפניכם מפני וראת הרע שניע להם מפם: י כי שמענו את אשר-הולכי יש והיה את-מי ים-סוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם השמדתם אותם: יא ונשמע וימם לבבנו ולא-קמה עוד רוח גבורה באיש מפניכם להלחם כי יהיה אלהיכם הוא אלהים בשמים מפעל ועל-הארץ מתחת וכו' ולחם ונצח את האלהים האדירים האלה: יב ועתה השבעו-נא לי ביהוה פירעשיתי עמכם חסד כי עדין לא עשיתם לי טובה מאומה, לכן ועשיתם גם-אתם עם-בית אבי חסד

ונתתם לי אות אמת סימן אמת, למען ידעו כל ישראל לכל ישלחו בנו יד: יג והחיתם את-אבי ואתי אמי ואת-אחי ואת-אחיותי ואת כל-אשר להם והצלתם את נפשתינו ממוות: יד ויאמרו לה האנשים נפשנו תחתיכם למוות כדי להציל אתכם אם לא תגידו את-דברנו זה את האות שנתנה לה, שלא נעשו אחרים עם בית בחומה להציל והיה בלת יהיה לנו את-הארץ ועשינו עמך חסד שנתן לכם מתנות רבות וקבוצ ואמת כמה שנתנה אתכם: טו ותורדם בחבל בעד החלון כי שעי העיר סגרו כי ביתה בקיר החומה פני החלון אל מחוץ לחומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם הנה לכו פן-יפגעו ויפגעו בכם הרדפים כשתלכו עתה לדרבכם ונחבתם שמה תסתרו במקום מחבוא שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: יז ויאמרו אליה האנשים הנה נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הרי אנו תולים הדבר כך לעשות האות הנה הנה אנחנו באים בארץ את-תקנות הכל חוט השני הצבוע בצבע אדום הנה אשר הודתנו בו, תקשרי להיות לאות וסימן בחלון אשר הודתנו בו ואת-אבד ואת-אמך ואת-אחיד ואת כל-בית אבד תאספי תכסי אל-יד הביתה: יט והיה כל אשר-יצא מידלתי ביתך החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה אתך בבית דמו בראשו אמיד תהיה-בו: כ ואם-תגדי את-דברנו זה ונשמע

הארץ מפניכם: י כי שמענו את אשר-הולכי יהיה את-מי ים-סוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם: יא ונשמע

שי למורא
(י) החרמתם, השמדתם
(יב) אות אמת, סימן ברור
שפירושו: (יז) נקים אנחנו, הרי אנו תולים הדבר כך לעשות את האות הנה, יח) תקנות, לשון קו וחבל השני, הצבוע בצבע אדום שנקרא

וימם לבבנו ולא-קמה עוד רוח באיש מפניכם כי יהיה אלהיכם הוא אלהים בשמים מפעל ועל-הארץ מתחת: יב ועתה השבעו-נא לי ביהוה פירעשיתי עמכם חסד ועשיתם גם-אתם עם-בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת: יג והחיתם את-אבי ואתי אמי ואת-אחי ואת-אחיותי ואת כל-אשר להם והצלתם את-נפשתינו ממוות: יד ויאמרו לה האנשים נפשנו תחתיכם למוות אם לא תגידו את-דברנו זה והיה בלת יהיה לנו את-הארץ ועשינו עמך חסד ואמת: טו ותורדם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת: טז ותאמר להם לכו פן-יפגעו בכם הרדפים ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו לדרבכם: יז ויאמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הנה אשר השבעתנו: יח הנה אנחנו באים בארץ את-תקנות חוט השני הנה תקשרי בחלון אשר הודתנו בו ואת-אבד ואת-אמך ואת-אחיד ואת כל-בית אבד תאספי אל-יד הביתה: יט והיה כל אשר-יצא מידלתי ביתך החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה אתך בבית דמו בראשו אמיד תהיה-בו: כ ואם-תגדי את-דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר השבעתנו:

לשמרו מן המיתה וכל אשר יהיה אתך בבית דמו בראשו אמיד תהיה-בו: כ ואם-תגדי את-דברנו זה באופן שימלטו שאר יושבי ביה

עטרת מרים

הבית והיינו נקיים משבעתך אשר השבעתנו: כא ותאמר פדבריתם בן־הוא ותשלחם דרך החר וילכו ותקשר את־תקנת השני בחלון: כב וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד־ישבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל־הדרך ולא מצאו: כג ויעברו ויעברו ויבאו אל־יהושע בנגזן ויספרו־לו את כל־המצאות אותם מה שקרה להם: כד ויאמרו אל־יהושע תכלית הדבר הוא כִּי־נתן יהוה בידנו את־כל־הארץ וגם־נמגו כל־ישובי הארץ מפנינו:

שי למורא
"שני" כג) ויעברו, עברו את הדרך.
כד) כי נתן ה' בידנו, מנה שראו
שהצילם ה' בדרך גם.

כא ותאמר פדבריתם בן־הוא ותשלחם וילכו ותקשר את־תקנת השני בחלון: כב וילכו ויבאו ההרה וישבו שם שלשת ימים עד־ישבו הרדפים ויבקשו הרדפים בכל־הדרך ולא מצאו: כג ויעברו ויעברו ויבאו אל־יהושע בנגזן ויספרו־לו את כל־המצאות אותם: כד ויאמרו אל־יהושע כִּי־נתן יהוה בידנו את־כל־הארץ וגם־נמגו כל־ישובי הארץ מפנינו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמוך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 מז * וַיִּקַּח קָרַח בֶּן־יִצְחָר בֶּן־קֵהָת בֶּן־לֵוִי
 וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיָּאב וְאֹזָן בֶּן־פִּלֵּת בְּנֵי
 רְאוּבֵן: 2 וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאָנָשִׁים מִבְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נָשִׂאִי עֲדָה קְרָאִי
 מוֹעֵד אֲנָשֵׁי־שָׁם: 3 וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
 וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כָּלָם
 קֹדָשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קֹהֶל
 יְהוָה: (לוי) 4 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: 5 וַיִּדְבֹּר
 אֶל־קָרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בְּקֹר וַיֵּדַע יְהוָה
 אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֵת
 אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: 6 זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם
 מַחְתֹּת קָרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: 7 וּתְנוּ־בֵהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ

עֲלֵיהֶן 1 קִטְרֹת לִפְנֵי יְהוָה מִחֹר וְהָיָה הָאֵשׁ
 אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקְּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:
 (ישראל) 8 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קָרַח שְׁמַעֲנוּנָא בְּנֵי לֵוִי:
 9 הַמַּעֲמֵט מִכָּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
 מֵעַדָּת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־
 עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשִׁרְתָּם:
 10 וַיִּקְרַב אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲחֵיָם בְּנֵי־לֵוִי אֹתָם
 וּבִקְשָׁתָם גַּם־כָּהֵנָה: 11 לָכֵן אֹתָהּ וְכָל־עֲדָתָהּ
 הַנִּעַנְדִּים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מֵה־הוּא כִּי כְחִיב תִּלְוֵנוּ
 קִרִי תִלְוֵנוּ עֲלֵינוּ: 12 וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן
 וְלֵאבִירָם בְּנֵי אֱלִיָּאב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: 13 הַמַּעֲמֵט
 כִּי הָעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבָת חָלָב וְדָבָשׁ לְהַמִּיתָנוּ
 בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם־הַשָּׂתֶרֶת:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

בנועם קבלתי מכתבה (בלי הוראת זמן הכתיבה) ושמחתי לקבל איזה ימים אח"כ ג"כ מכתב
 כתוב ע"י אמה... תחיי אשר ת"ל הוטב מצב בריאותה. ויה"ר אשר ילך מצב בריאותה הלך וטוב
 ותשבע רב נחת ממנה ומבעלה שיחיו נחת יהודי חסידותי ובדור ישרים יבורך.

וכמדומה שכבר כתבתי לה איזה פעמים, והנקודה בזה היא, אשר פסק רז"ל הוא, שלא
 המדרש עיקר אלא המעשה עיקר, ורואים זה ג"כ בתורתנו ומצותי, אשר נקודת הכובד הוא בהנוגע
 למעשה, פחות מזה בנוגע לדבור, ועוד פחות בנוגע למחשבה. אף שלאידך גיסא, הרי יסוד הקיום של
 כל הנ"ל תלוי באמונות ודיעות, ובפרט ע"פ המבואר בתורת החסידות בענין **דדע** את אלקי אביך,
 ובענין דאהבת השי"ת ויראתו, שהם שרש לכל עניני התורה וקיום המצות של האדם אח"כ, ובכ"ז
 הנה רוב היום ורוב הלילה ובמילא גם רוב השנים, דורשים מאתנו שיהיו בקיום במעשה, ובמילא
 מובן שזהו נוגע ומשפיע ע"ז שחלק העיוני יהי כדבעי. ונפלא הדבר, שגם בקו התורה, הנה כמסופר
 ברז"ל, היתה סברא שתנתן למלאכי השרת, שהם מושללים מחומר ובמילא גם ממעשה, עד שנקראים
 בלשון החוקרים שכלים נבדלים, ותשובה ניצחת על טענתם, ענה משה רבינו רועה **כל** ישראל במשך
 כל הדורות, שתורת ה' צריכה להנתן ליצור כזה שיש לו יצר הרע, ובמילא ירד **למצרים** וכו', וגם אח"כ
 הנה ע"ז שהקדימו ישראל **נעשה** לנשמע (שפירושו השגה והבנה, עולם המחשבה) דוקא זה הי' הכנה
 לנתינת התורה ולקבלתה ע"י ישראל.

וכוונתי בשורותי הנ"ל היא, ג"כ ענין מעשי, היינו בנוגע אליו (מרשה הנני לעצמי לכתוב את
 זה, כיון שנגעה בזה במכתבה), אשר כדאי שעכ"פ למשך איזה זמן, תעביר את התענינותה והתרכזותה
 לענינים מעשיים בחיים היום יומיים (אף שבטח אינם מענינים כענינים של עולם המחשבה והעיון).
 ובלי ספק, אשר זה גופא ישפר ויחזק את המהלך של עולם המחשבה והעיון שלה. ומה טוב הי' אם
 עכ"פ במחשבה היתה משווה לנגד עיני תמיד את הסיסמה של הבעש"ט: עבדו - בכל דרכיכם - את
 ה' ובשמחה.

פרק ב משנה יב

רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשליך. והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירשה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "...ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך-הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם ענייני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל מנכרתי לכם תורת". בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חנם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמ' 115,

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות-מסעי)

(1) ברכה לג, ד. 2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. 3) שמות רבה לג, א. 4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. 5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. 6) פרק ו משנה ו. 7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. 8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

אגרות קודש

[י"ז סיון תשי"ג]

...רופא דתי - בטח יוכל לסדר שלא יוזקק לרחץ בש"ק. ושבת עצמה מרפאת וכלי רז"ל שבת היא מלועוק (ובכ"ז ועי"ז) רפואה קרובה לבוא...

ער לוח זמנים לשבוע פרשת שלח באה"ק (בהעלותך בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א				
באר שבע (ק)	05:36	05:37	08:25	08:26	09:06	09:07	10:19	10:20	13:16	13:17	19:45	19:47	20:15	20:17	19:27	20:29
חיפה (ק)	05:31	05:32	08:21	08:22	09:04	09:04	10:17	10:18	13:16	13:17	19:52	19:54	20:19	20:21	19:20	20:34
ירושלים (ק)	05:33	05:33	08:23	08:23	09:04	09:05	10:17	10:18	13:14	13:16	19:50	19:52	20:15	20:17	19:12	20:29
תל אביב (ק)	05:34	05:35	08:24	08:25	09:05	09:06	10:19	10:20	13:16	13:18	19:48	19:50	20:18	20:20	19:27	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	04:54	04:53	07:38	07:37	08:52	08:53	10:14	10:15	13:34	13:36	20:55	20:58	21:40	21:43	20:40	22:02
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:32	07:35	09:14	09:16	09:54	09:56	10:44	10:46	12:50	12:51	17:09	17:09	17:39	17:39	16:49	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:04	07:52	07:52	08:59	08:59	10:19	10:20	13:36	13:38	20:50	20:53	21:32	21:35	20:35	21:53
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:29	07:14	07:13	08:27	08:27	09:49	09:50	13:09	13:10	20:29	20:31	21:13	21:16	20:13	21:35
אוקראינה, דנייפטרובסק (ק)	04:38	04:38	07:21	07:20	08:37	08:37	09:59	10:00	13:20	13:21	20:42	20:44	21:26	21:29	20:26	21:49
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:55	04:54	07:26	07:22	08:58	08:58	10:22	10:22	13:46	13:48	21:16	21:19	22:04	22:07	21:00	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:46	07:15	07:09	08:50	08:50	10:14	10:15	13:39	13:40	21:10	21:12	21:58	22:01	20:54	22:23
אחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:33	05:34	08:19	08:20	08:56	08:57	10:06	10:07	12:56	12:58	19:11	19:13	19:39	19:41	18:53	19:52
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:27	09:27	10:47	10:48	14:02	14:04	21:15	21:17	21:53	21:55	20:56	22:13
אקוואדור, קיטו (ח)	06:11	06:12	08:39	08:40	09:10	09:12	10:13	10:14	12:44	12:46	18:17	18:19	18:41	18:43	18:00	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:58	08:00	09:46	09:47	10:24	10:25	11:15	11:16	13:24	13:25	17:51	17:51	18:19	18:20	17:32	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:08	09:10	10:42	10:44	11:24	11:26	12:13	12:14	14:15	14:16	18:22	18:23	18:56	18:56	18:05	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:39	05:40	08:31	08:32	09:21	09:22	10:37	10:38	13:44	13:45	20:34	20:36	21:08	21:10	20:17	21:25
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:24	05:24	08:16	08:17	09:08	09:09	10:25	10:26	13:33	13:35	20:27	20:30	21:03	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:25	08:17	08:17	09:08	09:09	10:26	10:27	13:34	13:35	20:28	20:30	21:04	21:06	20:12	21:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:55	08:47	08:47	09:42	09:42	11:00	11:01	14:10	14:12	21:09	21:12	21:46	21:49	20:54	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:20	06:21	09:09	09:10	09:49	09:50	11:01	11:02	13:56	13:58	20:24	20:26	20:52	20:54	20:06	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:41	08:31	08:32	09:14	09:15	10:28	10:29	13:28	13:29	20:03	20:05	20:34	20:37	19:47	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:29	06:30	09:15	09:16	09:53	09:54	11:04	11:05	13:55	13:56	20:13	20:15	20:40	20:42	19:56	20:53
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:18	08:10	08:10	09:03	09:03	10:20	10:21	13:29	13:31	20:25	20:28	21:01	21:04	20:09	21:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:49	05:49	08:41	08:41	09:33	09:33	10:50	10:51	13:57	13:59	20:51	20:53	21:26	21:29	20:35	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:15	08:07	08:07	09:01	09:01	10:19	10:19	13:28	13:30	20:26	20:29	21:03	21:05	20:10	21:21
בוליביה, לה-פס (ח)	06:58	06:59	09:11	09:12	09:43	09:45	10:41	10:42	13:02	13:04	18:07	18:08	18:32	18:33	17:50	18:43
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:27	05:26	07:42	07:43	09:32	09:33	10:57	10:58	14:23	14:25	21:58	22:01	22:48	22:52	21:43	23:15
בלגיה, בריסל (ק)	05:29	05:28	07:42	07:44	09:34	09:34	10:58	10:59	14:24	14:25	21:56	21:59	22:46	22:49	21:41	23:11
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:46	06:47	08:50	08:52	09:24	09:26	10:20	10:21	12:37	12:38	17:32	17:33	17:54	17:55	17:10	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:32	06:34	08:38	08:39	09:11	09:13	10:07	10:09	12:25	12:26	17:17	17:18	17:43	17:44	17:00	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:43	07:00	07:02	08:50	08:50	10:15	10:15	13:42	13:43	21:20	21:23	22:08	22:12	21:05	22:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:40	04:39	07:09	07:10	08:53	08:53	10:19	10:20	13:51	13:53	21:38	21:41	22:34	22:38	21:26	23:05
גרמניה, ברלין (ק)	04:44	04:43	07:06	07:08	08:53	08:53	10:19	10:19	13:48	13:50	21:31	21:34	22:23	22:26	21:14	22:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:15	05:15	07:49	07:45	09:18	09:19	10:42	10:43	14:06	14:07	21:35	21:38	22:23	22:26	21:20	22:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:52	06:54	08:53	08:54	09:27	09:29	10:22	10:23	12:37	12:38	17:30	17:30	17:49	17:50	17:05	18:01
הודו, מומבאי (ח)	06:00	06:01	08:43	08:44	09:17	09:18	10:26	10:27	13:11	13:13	19:16	19:18	19:42	19:44	19:00	19:54
הודו, פונה (ח)	05:58	05:58	08:40	08:41	09:14	09:15	10:22	10:23	13:07	13:09	19:11	19:13	19:37	19:39	18:55	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:46	07:32	07:32	08:43	08:43	10:04	10:05	13:23	13:25	20:41	20:44	21:24	21:27	20:26	21:46
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:28	04:28	07:20	07:20	08:12	08:13	09:29	09:30	12:38	12:39	19:33	19:35	20:09	20:11	19:17	20:26
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:02	08:54	08:54	09:42	09:42	10:57	10:58	14:02	14:03	20:48	20:50	21:22	21:24	20:32	21:38

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח באה"ק (בהעלותך בחו"ל) - בערים שונות בעולם רעא

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:57	05:58	08:40	08:41	09:14	09:15	10:23	10:24	13:09	13:10	19:15	19:16	19:41	19:42	18:58	19:53
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:07	08:09	09:30	09:32	10:16	10:18	11:02	11:03	12:59	13:00	16:52	16:52	17:28	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:07	05:08	07:55	07:56	08:33	08:34	09:45	09:46	12:38	12:39	19:00	19:02	19:28	19:30	18:43	19:41
סין, בייג'ין (ח)	04:45	04:45	07:37	07:37	08:28	08:28	09:44	09:45	12:51	12:53	19:43	19:45	20:18	20:21	19:25	20:35
סינגפור, סינגפור (ח)	06:59	07:00	09:28	09:29	09:59	10:01	11:02	11:04	13:35	13:36	19:10	19:12	19:34	19:36	18:53	19:45
פולין, ורשא (ק)	04:15	04:14	06:36	06:37	08:23	08:24	09:49	09:49	13:18	13:19	20:57	21:00	21:50	21:54	20:42	22:18
פרו, לימה (ח)	06:25	06:27	08:43	08:45	09:15	09:16	10:14	10:15	12:38	12:39	17:51	17:52	18:15	18:17	17:34	18:26
צרפת, ליון (ק)	05:50	05:50	08:40	08:40	09:44	09:44	11:04	11:05	14:20	14:21	21:31	21:33	22:12	22:14	21:15	22:32
צרפת, פריז (ק)	05:47	05:46	08:28	08:27	09:47	09:47	11:09	11:10	14:31	14:32	21:56	21:59	22:40	22:43	21:39	23:03
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:44	05:46	08:17	08:18	08:48	08:50	09:52	09:54	12:27	12:29	18:08	18:10	18:32	18:34	17:51	18:43
קנדה, טורונטו (ק)	05:35	05:35	08:27	08:27	09:24	09:25	10:44	10:44	13:56	13:57	21:03	21:05	21:38	21:41	20:44	21:57
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:05	07:55	07:55	08:58	08:58	10:18	10:19	13:33	13:35	20:45	20:47	21:24	21:27	20:28	21:44
קפריסין, לרנקה (ק)	05:31	05:32	08:22	08:23	09:06	09:07	10:21	10:22	13:21	13:23	20:00	20:02	20:31	20:33	19:43	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:19	04:18	06:56	06:57	08:35	08:35	10:04	10:04	13:39	13:41	21:34	21:37	22:35	22:39	21:19	23:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:45	03:44	06:29	06:31	08:05	08:05	09:35	09:35	13:13	13:15	21:18	21:22	22:19	22:24	20:59	23:00
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:25	07:12	07:11	08:21	08:21	09:42	09:43	13:01	13:02	20:17	20:20	21:00	21:03	20:02	21:22
שווייץ, ציריך (ק)	05:29	05:29	08:15	08:15	09:25	09:26	10:47	10:48	14:05	14:07	21:28	21:31	22:06	22:09	21:07	22:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:51	08:29	08:30	09:02	09:03	10:09	10:10	12:50	12:52	18:46	18:47	19:11	19:12	18:29	19:22

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התנועדות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה = לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רַצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲרֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפִּלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפִּלַּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00839
12/06/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

